

Holy Bible

Aionian Edition®

Ri K'ak' Testamento Pa Tzijob'al K'iche'
K'iche' of Totonicapan NT

Holy Bible Aionian Edition ®

Ri K'ak' Testamento Pa Tzijob'al K'iche'
K'iche' of Totonicapan NT

Creative Commons Attribution 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 4/18/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution 4.0
Pioneers.org, 2022

Formatted by Speedata Publisher 5.1.9 (Pro) on 6/3/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

AionianBible.org

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Qach'abel at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aīdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aīdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is *eternal*! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to *eternal* life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of *eternal punishment*. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Qach'abel at AionianBible.org/History

- 06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
- 04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
- 12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
- 06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
- 01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
- 06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
- 12/07/16 - Nainoa Inc established as non-profit corporation.
- 01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
- 01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
- 07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
- 07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
- 02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
- 03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
- 09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
- 10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
- 11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
- 03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
- 10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
- 10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
- 02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
- 05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
- 08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
- 12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
- 03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
- 11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
- 12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
- 01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
- 01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
- 01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
- 02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEPBible.
- 02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
- 12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
- 02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
- 05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
- 08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
- 08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
- 10/20/24 - Gospel Primer handout format.
- 11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
- 01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
- 03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
- 05/04/25 - 393 translations now available in 175 languages.
- 05/27/25 - 462 translations now available in 229 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Mateo	1
Marcos	32
Lucas	50
Juan	82
Hechos	106
Romanos	139
1 Corintios	152
2 Corintios	166
Gálatas	174
Efesios	179
Filipenses	183
Colosenses	186
1 Tesalonicenses	189
2 Tesalonicenses	192
1 Timoteo	194
2 Timoteo	198
Tito	201
Filemón	203
Hebreos	204
Santiago	215
1 Pedro	219
2 Pedro	223
1 Juan	226
2 Juan	230
3 Juan	231
Judas	232
Apocalipsis	233

APPENDIX

- Reader's Guide
- Glossary
- Maps
- Destiny
- Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

G. DORÉ

H. PISAN.

Xub'ij k'u ri Jesús: Tataxel, kuyu la kimak, xa man keta'm ta la ri kakib'ano.
Are jewa' tajin kub'ij, xo'k che retz'ab'exik jachin kech'ab'en kan ri ratz'yaq ri Jesús.
Lucas 23:34

Mateo

1 Are wa' ri kib'i' ri e rati't umam ri Jesús rija'll ri David, rija'll ri Abraham. **2** Ri Abraham are utat ri Isaac, ri Isaac are utat ri Jacob, ri Jacob are utat ri Judá xuquje' are kitat ri e rachalal. **3** Ri Judá are utat ri Fares xuquje' ri Zera (are kinan ri Tamar), ri Fares are utat ri Ezrón, ri Ezrón are utat ri Ram. **4** Ri Ram are utat ri Aminadab, ri Aminadab are utat ri Naasón, ri Naasón are utat ri Salmón. **5** Ri Salmón are utat ri Booz (are unan ri Rahab), ri Booz are utat ri Obed (are unan ri Rut), ri Obed are utat ri Isai. **6** Ri Isai are utat ri taqanel David, ri David are utat ri Salomón (are unan ri Betsabé, rioxoqil kan ri Urías). **7** Ri Salomón are utat ri Roboám, ri Roboám are utat ri Abdías, ri Abdías are utat ri Asá. **8** Ri Asá are utat ri Josafat, ri Josafat are utat ri Jorán, ri Jorán are utat ri Uzías. **9** Ri Uzías are utat ri Jotán, ri Jotán are utat ri Acaz, ri Acaz are utat ri Ezequías. **10** Ri Ezequías are utat ri Manasés, ri Manasés are utat ri Amón, ri Amón are utat ri Josías. **11** Xuquje' ri Josías are utat ri Jeconías xuquje' are kitat ri e rachalal che taq ri' are xek'am b'ik ri winaq a'lj Israel pa ri tinimit Babilonia. **12** Are ik'owinaq chi ri q' otaj are xetzalij ri winaq a'lj Israel pa Babilonia, ri Jeconías xutik ri Salatiel, ri Salatiel are utat ri Zorobabel. **13** Ri Zorobabel are utat ri Abiud, ri Abiud are utat ri Eliaquín, ri Eliaquín are utat ri Azor. **14** Ri Azor are utat ri Sadoc, ri Sadoc are utat ri Aquín, ri Aquín are utat ri Eliud. **15** Ri Eliud are utat ri Eleazar, ri Eleazar are utat ri Matán, ri Matán are utat ri Jacob. **16** Xuquje' ri Jacob are utat ri José, rachajil ri María, ri unan ri Jesús, ri kab'ix Mesías che. **17** Xaq jeri' e kajlajuj puq winaq ati't mam kiterene'lom kib' xchaple'taj loq ruk' ri Abraham xultoq'ol ruk' ri David, k'a te ri' e kajlajuj puq winaq chik ati' t mam kiterene'lom kib' xchaple'taj loq ruk' ri David xopan k'a pa ri q'ij are xek'am b'ik ri winaq a'lj Israel pa ri tinimit Babilonia, xuquje' kajlajuj puq winaq ati't mam kiterene'lom kib' xchaple'taj loq pa ri q'ij ri xek'am b'ik pa ri tinimit Babilonia k'a pa taq ri q'ij are xalax ri Cristo. **18** Are wa' ri xk'ulmatajik are xalax ri Jesús, ri Cristo. Ri María unan ri Jesús jub'iq' karaj kak'uli' ruk' ri José, majo'q k'u kak'uli' k are xkanaj yawab' winaq rumal ri ukwinem ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **19** Ri José ri rachajil ri

María, rumal cher suk' ranima', man xraj taj xuya ri rioxoqil pa uk'ixib'al, xuchomaj kuq'at rib' che ri rioxoqil, maj jachin che xutzijoj wi. **20** Tajin k'u kuchomaj ub'anik we ri' are xuk' ut rib' jun ángel rech ri Ajawxel choch pa ri uwaram, xub'ij che: José, rija'll ri David, man kaxi'j ta awib' kak'am che awixoqil ri María, rumal cher are ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xtiko'nij che. **21** Kak'ojo'j k'u na jun ral ala, kakoq na Jesús che ub'i', rumal cher are' kakolow na ri utinimit che ri kimak. **22** Ronojel we jastaq ri' xb'antajik rech kak'ulmataj ronojel ri ub'im loq ri Ajawxel chuchi' ri q'alajisal rech ri utzij, are xub'ij: **23** Ri q'apoj ali kux na yawab' winaq. Kak'ojo'j na jun ral ala, ri kab'ix na Emanuel che, ri kel kub'ij: Are ri Dios k'o quk'. **24** Are xk'astaj ri José che ri uwaram, xunimaj ri xb'ix che rumal ri ángel, xuk'am ri María che rioxoqil. **25** Man xq'oyi' ta k'u na ruk' ri María k'a xk'oji' na ri nab'yal ral, Jesús xukoq che ub'i'.

2 Alaxinaq chi ri Jesús pa ri tinimit Belén rech Judea, pa taq ri q'ij are kataqan ri taqanel Herodes. Xo'pan pa Jerusalén nik'aj achyab' k'o keta'mab'al, kipetik pa ri reliib'al q'ij. **2** Xkitatab' ela' xkib'ij: ¿Jawje' xalax wi ri kirey ri winaq a'lj Israel? Xqil ri uch'umil rumal ri' xujpe chuq' ijila'xik. **3** Ri taqanel Herodes are xutab'ej rech we ri', xk'axir ranima', xk'axir xuquje' kanima' ri winaq rech ri tinimit Jerusalén. **4** Xaq jeri' xtaqan che kisik'ixik konojel ri e k'amal taq b'e ke ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xuquje' ri a'ltijab' rech ri taqanik, xuta chike jas le'aj kalax wi ri Cristo. **5** Pa ri tinimit Belén rech Judea, xecha che, rumal cher jeri' utz'ib'am loq ri q'alajisal utzij ri Dios: **6** Ri at tinimit Belén, ri at k'o pa ri rulew ri Judea, Pune nitz' aq'ij chikiwach ri e nik'aj le'aj chik rech ri Judea, Chawe k'ut kak'iy wi na loq jun q'atal tzij, Ri ku'yuq'uj na ri nutinimit Israel. **7** K'a te ri' ri Herodes cheleq'al xu'sik'ij ri achyab' ri k'o keta' mab'al, xuta chike jampa' xuk'ut rib' ri ch'umil. **8** K'a te ri' xu'taq b'ik pa Belén, xub'ij chike: Jix chitatab'ela' jawje' xalax wi ri ak'al. Are kiriqo, jilib'ij chwe jeri' kine' xuquje' in chuq'ijila'xik. **9** Are xtataj ri xub'ij ri taqanel chike, xkitaqej ri Cristo. **10** Kib'e, k'a te xkilo xnab'ej ri ch'umil chikiwach, te xe'tak'al pu'wi' ri le'aj ri k'o wi ri ak'al. Are xkil ri ch'umil, sib'alaj xeki'kotik. **11** Xo'k b'ik pa ri ja, xkil ri ak'al k'o ruk' ri unan María, xexuki'k xkiq'ijila'j ri Jesús. K'a te ri' xkijaq ri

kik'olib'al, xkisipaj q'ana pwaq che, uq'olal che' rumal ri q'alajisal rech ri utzij ri Dios Isaías, are , xuquje' k'ok' taq kunab'al ub'l'i' mirra. **12** Xech' xub'ij: Uch'ab'al jun winaq ri kasik'iniq pa ri ab'ex k'u we achyab' ri' pa ri kiwaram xb'ix katz'inow ulew, kub'ij: "Chisuk'umaj ri ub'e ri chike chi man ketzalij ta chi ruk' ri Herodes, Ajawxel, suk'um chib'ana che ri ub'e." **4** Ri ratz' rumal ri' pa jun b'e chik xetzalij wi. **13** E b' yaq ri Juan che rismal kamey b'antal wi. Ujat' enaq chi ri achyab' ri k'o keta'mab'al, are xaq k' im ri upam ruk' jun tz'u'm jat'ib'al xuquje' ku' a te' xuk'ut rib' jun ángel rech ri Ajawxel pa tij sak' xuquje' juyub'il kab' che uwa. **5** Ri winaq uwaram ri José, xub'ij che: Chatwa'jiloq, chak' a'j Jerusalén, a'j Judea, xuquje' ri ke'l je la' pa ama b'ik ri ak'al rachi'll ri unan, chatanimaj b' Jordán xo'pan ruk' ri Juan. **6** Are katzujutaj kib' ik. Jat pa Egipto, chatkanaj kan chila' k'a jampa' che ri kimak kab'an kan kiqasana' pa ri nima' na k'u kinb'ij chawe, rumal cher ri Herodes Jordán. **7** Are xril ri Juan chi xo'pan sib'alaj e k'i kutzukuj na ri ak'al rech kukamisaj. **14** Xaq jeri' fariseos xuquje' e k'i saduceos pa ri le'aj jawje' k'a chaq'ab' na are xwa'l'jil b'i ri José, xe' pa ri tajin kub'an wi ri qasana', xub'ij chike: Kija'l Egipto, xuk'am b'ik ri ak'al rachi'll ri unan ri ak' taq kumatz, jachin xb'in chi'we chi kixkwinik al. **15** Chila' xk'oji' wi k'a xkam na ri Herodes. kixanimaj choch ri k'axk'olal ri kape na pa iwi? Jeri' xk'ulmataj ri ub'im loq ri Ajawxel chuchi'. **8** Qas utz chixno'jinoq rech qas kaq'alajinik chi ri q'alajisal rech ri utzij, are xub'ij: Pa Egipto qas xik'ex ik'u'x. **9** Man kixkwin ta k'ut kib'ij: k'o wi ri nuk'ojol are xinsik'ij apanoq. **16** Are "Are qatat ri Abraham." Rumal kinb'ij chi'we xunab'ej ri Herodes chi man xnimax ta ri utzij chi ri Dios kakwinik kub'ano chi kek'iy ralk'wa'l kumal ri achyab' ri k'o keta'mab'al, xch'u'jar ri Abraham chike we ab'aj ri'. **10** Ri ikaj xaq ya' che royawal. Xtaqan chikikamisaxik ri ak'alab' tal chik ruk' ri uk'a'malil ri che'. Ronojel k'u ri maja' katz'aqat kakab' kijunab' ri e k'o pa ri che' ri man kuya ta uwach kaqasax na, xuquje' tinimit Belén xuquje' pa nik'aj taq le'aj chik kak'yaq na b'ik pa ri q'aq'. **11** In kinb'an iqasana' ri e k'o apan chikixukut, are xuterene'j ri q' ruk' ja' rech kik'ex ik'u'x. K'o k'u jun ri kape otaj ri xb'ix kan che kumal ri achyab' ri k'o na, sib'alaj k'o ukwinem chinuwach in, man keta'mab'al. **17** Jeri' xk'ulmataj ri xub'ij loq ri taqal ta chwe xa ta ne kinwuk'aj ri uxajab'. Are' q'alajisal utzij ri Dios Jeremías are xub'ij: **18** kub'an na iqasana' ruk' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel Xtataj jun raqoj chi' pa ri tinimit Ramá, oq'ej xuquje' ruk' q'aq'. **12** K'o ri ucha'b'al pu'q'ab', xuquje' nimalaj b'is. Are Raquel keroq'ej ri ral. kuch'ajch'ob'ej na ri rulew. Kuyak na ri tiriko ri Man karaj ta k'ut kakub'isax uk'u'x, rumal cher k'o pa ri uk'olib'al, are k'u ri pajo kuporoj na pa e maj chi ral. **19** Are kaminaq chi ri Herodes, jun ri q'aq' ri maj uk'isik. **13** Jun q'ijal ri Jesús xel b' ángel rech ri Ajawxel xuk'ut rib' cho ri José pa ik pa Galilea, xe' pa ri nima' Jordán rech kab' ri uwaram, are k'o na pa Egipto. **20** Xub'ij che: an kan uqasana' rumal ri Juan. **14** Ri Juan are Chatwa'jiloq, chak'ama b'ik ri ak'al rachi'll ri xraj xuk'ex ri uchomanik ri Jesús, xub'ij che: unan, chattzalij pa Israel. Xekam ri' ri winaq ri La are k'u kaj la in kinb'anow ri qasana' la? In kakirayij ukamisaxik ri ak'al. **21** Xwa'l'jil ri José, ri' ri rajawaxik kab'an la nuqasana!. **15** Ri Jesús xuk'am b'ik ri ak'al rachi'll ri rixoqil, xetzalij xub'ij che: Qab'anajetaq ri kinb'ij chawe, rumal pa ri tinimit Israel. **22** Are xutab'ej rech chi ri kumajo are kaqab'an ri karaj ri Dios. Ri Juan Arquelao are tajin kataqan pa Judea che uk'ex xunimaj ri xub'ij ri Jesús che. **16** Are xb'antaj wach ri utat Herodes, xuxi'l rib' xe' je la'. Xya uqasana' ri Jesús, xel loq pa ri ja'. Pa ri q'otaj ri' k'u uno'j rumal ri Dios pa ri uwaram rumal ri' , xjaqajob' ri kaj, k'a te ri' xril ri Uxlab'ixel rech xetzalij pa Galilea. **23** Xk'oji' pa jun le'aj ub'l'i' ri Dios xqaj loq pu'wi' jacha jun palomax. **17** Nazaret, jeri' xk'ulmataj ri xkib'ij loq ri e q' Xtataj k'u jun ch'ab'al rech chila' chikaj xub' alajisal taq utzij ri Dios are xkib'ij: Kab'ix na ij: Are wa' ri Loq'alaj nuK'ojol, sib'alaj kaki'kot Jesús aj Nazaret che.

3 Pa taq ri q'ij ri' xopan ri Juan B'anal qasana' **4** Te k'u ri' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xuk'am b'ik ri chutzijoxik ri utzij ri Dios pa taq ri katz'inow Jesúpa ri ulew ri katz'inowik rech kataqchi' ulew rech ri tinimit Judea. **2** Jawa' xub'ij: Chik' xik pa mak rumal ri Itzel. **2** Ri Jesús are xto' exa ik'u'x rumal xqet loq ri ajawarem rech ri taj chub'anik kawinaq aq'ab' xuquje' kawinaq kaj. **3** Ri Juan are wa' ri achi ri xtz'ib'ax loq rij q'ij re q'ipoj wa'im, xuna' numik. **3** Xpe k'u ri wanima' rumal rech.

Itzel xqet ruk', xub'ij che: We qas at uK'ojoj ri uwach yab'ilal xuquje' k'axal ri k'o winaq. **24**
Dios, chab'ij chike we ab'aj ri' ku'x kaxlan wa. **4** Xtukin utzijoxik ri xub'ano pa ronojel ri tinimit
Ri Jesús xub'ij che: Ri tz'ib'atalik kub'ij: Man Siria. Ri winaq xe'kik'am b'ik ruk', konojel ri
xaq xwi ta ri kaxlan wa kak'asb'an ri achi, xane yawab'ib' xuquje' ri sib'alaj k'o nimaq taq q'
are ri utzij Dios kayo'w k'aslemal. **5** K'a te ri' ri oxom chike, ri okinaq itzel taq uxlab'al chike,
Itzel xuk'am b'ik ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén, ri k'o yab'il chike ri ku'tonti'risaj, xuquje' ri
xutak'ab'a k'a pu'wi' ri unimal ri Templo, xub'ij kaminaq kityo'jal, ri Jesús xu'kunaj konojel. **25**
che: **6** We qas at uK'ojoj ri Dios, chak'yaqa b'ik Sib'alaj k'l'i winaq a'l' Galilea, a'l' Decápolis, a'l'
awib' ikim. Rumal cher ri tz'ib'atalik kub'ij: Ku' Jerusalén, a'l' Judea xuquje' a'l' pa taq ri tinimit
taq ri rangelib' katkitelej pa kiq'ab', rech man ri k'o apanoq cho ri Jordán xkiterene'j ri Jesús.
katopij ta awaqañ ruk' ab'aj. **7** Ri Jesús xub'ij che: Tz'ib'atal xuquje': Man kakoj ta k'a'mab'al
pa ub'e ri awajaw ri aDios. **8** Junmul chik ri Itzel xuk'am b'ik ri Jesús pu'wi' jun nimalaj juyub',
k'a te ri' xuk'ut choch ronojel ri ajawarem rech ri uwachulew xuquje' ri uje'lal. **9** K'a te ri' xub'
ij che: Ronojel we ri' kinya chawee we katxuki' chinuwach kinq'ijila'j. **10** Ri Jesús xub'ij che: Jat
Itzel, ri tz'ib'atalik kub'ij: Chaq'ijila'j ri Ajawxel ri aDios, xuquje' xaq xwi are' chapatanij. **11** Xel
k'u b'ik ri Itzel ruk' ri Jesús, k'a te ri' xepe k'u ujyun angelib' chupatanixik. **12** Ri Jesús are
xutab'ej re chi ri Juan xkoj pa che', xtzalij pa Galilea. **13** Xel b'ik pa Nazaret, xe'k'ol pa ri
tinimit Capernaúm, ri k'o chuxukut ri cho ri k'o pa Zabulón xuquje' Neftalí. **14** Rech kak'ulmataj
ri xub'ij loq ri q'alajisal utzij ri Dios Isaías, are xub'ij: **15** Zabulón, Neftalí, B'e ri ke' pa ri cho, ri
k'o apanoq cho ri Jordán, Galilea kech ri winaq ri man a'l' Israel taj. **16** Ri winaq ri e k'o kanoq
pa ri q'equ'mal xkil jun nimalaj tunal. Xtunan jun nimalaj tunal pa kiwi' ri winaq ri e k'o
kanoq pa ri nimalaj q'equ'mal. **17** Che ri q'lij ri', ri Jesús xuchaple'j utzijoxik ri utzij ri Dios, xub'
ij: Chik'exa ik'u'x, rumal xqet loq ri ajawarem rech ri kaj. **18** Are tajin kab'in ri Jesús chuxukut
ri plo ri k'o pa Galilea, xe'r'il keb' alaxik, tajin kakik'yaq ri k'lat pa ri cho, rumal e chapal taq
kar, ri jun are Simón ri kab'ix Pedro che, ri jun chik are Andrés. **19** Ri Jesús xub'ij chike:
Chixanloq, chiniterene'j. Kinb'an na chi'we chi ki'k'am la achyab' wuk!. **20** Aninaq xkiya kan ri
kik'at, xkiterene'j ri Jesús. **21** Are e b'ininaq chi apanoq jub'iq', xe'r'il chi keb' alaxik. Ri Jacobo
rachi'll ri Juan e ralk'wall' ri Zebedeo e k'o pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', tajin kakit'is ri kik'
at, xu'sik'ij apanoq. **22** Xkiya k'u kan ri kijukub' xuquje' xkiya kan ri kitat, xkiterene'j ri Jesús.
23 Ri Jesús xb'inilob' pa ronojel Galilea, xuya taq k'utu'n pa taq ri Sinagoga, xutzijoj ri utz laj
tzij rech ri ajawarem, xuquje' xu'kunaj ronojel

5 Are xril ri Jesús ri kik'iyal ri winaq, xpaqi'
cho ri juyub', k'a te ri' xt'uyi'k, xkimulik k'u
kib' ri utjoxelab' chirij. **2** Ri Jesús xuchaple'
j ub'ixik we tzij ri': **3** E tewchi'tal ri meb'
aib' pa kanima', rumal cher a're' a'jchoq'e ri
ajawarem rech ri Dios. **4** E tewchi'tal ri ko'q'ik
rumal cher kakub'isax na kik'u'x. **5** E tewchi'
tal ri kakimoch' kib' rumal cher kakik'amawa'
j na ri ulew che kechab'al. **6** E tewchi'tal ri
kenumik, xuquje' kachaq'ij kichi' chub'anik ri
suk'al rumal cher kaya'taj na chike ri urayib'al
kik'u'x. **7** E tewchi'tal ri kakitoq'ob'isaj kiwach
nik'aj winaq chik rumal cher katoq'ob'isax na
kiwach a're'. **8** E tewchi'tal ri ch'ajch'oj kanima'
rumal cher kakil na uwach ri Dios. **9** E tewchi'
tal ri kechakunik chuya'ik ja'maril rumal cher
kab'ix na ralk'wall' ri Dios chike. **10** E tewchi'
tal ri kab'an k'ax chike rumal ub'anik ri suk'al,
rumal cher kech na ri ajawarem rech ri Dios. **11**
Chixki'kotoq are kab'ix itzel taq jastaq chi'we,
xuquje' kixtzukuxik rech kab'an k'ax chi'we,
xuquje' kab'an ronojel uwach b'anoj tzij chi'wij
xa rumal we in. **12** Chixki'kotoq, xuquje' noj
ri iwanima' che ki'kotemal, rumal cher kaya'
taj na jun nimalaj tojb'al iwe pa ri kaj. Jeri' xb'
an chike ri e q'alajisal taq tzij rech ri Dios ri
xepe kan chi'wach ix nab'e. **13** Ri ix ix atz'am
rech ri uwachulew. We man katzayin chi ri atz'
am ñjas kab'an k'ut rech katzayin chi na? Maj
chi kutayij, xane kak'yaq b'i ri' kumal ri winaq,
ketzelax uwach xuquje' katak'ale'xik. **14** Ix
kixtunan ri uwachulew. Ri tinimit ri k'o pu'wi'
ri juyub' man kakwin taj karawaj rib'. **15** Xuquje'
man katzij ta jun q'aq' tunab'al k'a te ri' kach'
uq ruk' jun kaxon. Xane kaya pu'wi' jun k'olib'al
jastaq rech ku'tunaj konojel ri e k'o pa ri ja.
16 Xaq jeri' tunan ri itunal chkiwach ri winaq rech
kakil ri utz taq chak ri kib'ano, xuquje' kakiq'
ijila'j ri Tataxel ri k'o pa ri kaj. **17** Michomaj chi
xinpe che uchupik ri taqanik xuquje' ri xkib'

ij ri e q'alajisal taq tzij rech ri Dios, man je ta Ri in k'ut kinb'ij chi'we, ri kujach rioxoqil man ri', xane in petinaq che unimaxik. **18** Qas tzij xa ta rumal chi xriqitaj chi ruk' jun achi, tajin kinb'ij chi'we chi are k'a k'o na ri kaj rachi'l ri kutaqchi'l j ri rioxoqil pa mak, je xuquje' ri winaq uwachulew, maj jun tz'ib', maj xa ta ne jun tz' ri kak'ul'i ruk' ri jachtalik, kamakun xuquje'. **33** ut rech ri taqanik kasach uwach, ronojel kak' Xuquje' itom ri' xb'ix chike ri iwatilt imam ojer: ulmataj na. **19** Xapachin ri man kuminmaj ta jun Chab'ana ri ch'ekom tzij, ri xab'ij kab'ano, chab' chike we taqanik ri', pune are ri sib'alaj nitz' ana ri xatzuj ub'anik cho ri Dios. **34** Ri in k'ut chike xuquje' ku'taqchi'l chi nik'aj je kakib'ano, kinb'ij chi'we, man kib'an ta ch'ekoj tzij cho ri nitz' kab'an na chi rilik pa ri ajawarem rech kaj, rumal cher are ut'uyulib'al ri Dios. **35** Man chila' chickaj. Xapachin k'u ri kuminmaj xuquje' kib'an ta ch'ekoj tzij cho ri uwachulew, rumal ku'taqchi'l chi nik'aj chunimaxik ri taqanik, cher are utak'alib'al ri Dios. Man kib'an ta ch' nim na kil pa ri ajawarem rech chila' chickaj. ekom tzij cho ri tinimit Jerusalén, rumal cher **20** Qas kinb'ij chi'we chi man kixok taj pa ri are utinimit ri nimalaj Taqanel. **36** Xuquje' man ajawarem rech ri kaj we man kik'ow na ri isuk' kib'an ta ch'ekoj tzij pu'wi' ri ijolom, rumal al chikiwach ri e fariseos xuquje' ri a'ttijab' cher man kixkwin taj kisaqirisaj o kiq'eq'arisaj rech ri taqanik. **21** Ri ix itom chi xb'ix chike ri ri iwi'. **37** Are kib'ij "je!" o "jeri!", qas je b'a qamam ojer: Matkamisanik, xuquje' Xapachin ri' chib'ana'; xuquje' are kib'ij "man je ta ri", ri kakamisanik, kaq'at na tzij pu'wi'. **22** Ri in je xuqub'a ri' chib'ana'. Rumal tzi che ri itzel k'ut kinb'ij chi'we, xapachin ri kayojtaj ruk' kape wi we xaq b'anoj tzij kib'ano. **38** Ri ix itom ri rachalal, kaq'at na tzij pu'wi'. Xapachin ri ri xb'ixik: We k'o jun winaq karesaj jun b'oq' kutzukuj ch'ol'j ruk' ri rachalal kaq'at na tzij ochaj, kesax xuquje' na jun ub'oq'och ri winaq pu'wi' cho ri q'atb'al tzij. Xuquje' xapachin ri ri', xuquje' we k'o jun winaq karesaj jun wareaj karetzelaj ri rachachal kaq'at na tzij pu'wi' pa ri kesax xuquje' na jun unaware we winaq ri'. **39** Ri tyo'nel q'aq' ri maj uk'isik. (**Geenna g1067**) **23** Xaq in kinb'ij chi'we: Man kib'an ta ch'ol'j ruk' ri jeri', we tajin kaya ri asipanik cho ri tzujb'al kub'an k'ax chi'we. We k'o jun winaq kixuch' sipanik k'a te ri' kana'taj chawe chi ri awachalal ay che ri ipalaj ri k'o pa iwiqiq'ab', chiya chi yojtajinaq awuk'. **24** Chaya kan ri asipanik cho ri jun ipalaj che. **40** We k'o jun kumaj kan ri tzujb'al sipanik. Jat nab'e ruk' ri awachalal, ja' akami'x, chaya xuquje' kan ri achake't che. **41** ta toq'ob' che, k'a te ri' chattzalij loq chutzujik We k'o jun katutaqchi'l che uk'amik b'ik jun ri asipanik. **25** We k'o jun ak'ulel ri raj katu' eqa'n jun kilómetro, chak'ama b'ik at keb!. **42** Ri tzujuj cho ri q'atb'al tzij, chattzijon ruk' aninaq winaq ri kuta jastaq chawe, chaya che. Ri kuta are b'enaq pa ri b'e, rech man katujach ta che ugajanik chawe, man kak'ek'ej ta uya'ik che. **43** ri q'atal tzij, rumal we xatujach che ri q'atal Itom xuquje' ri b'i'tal loq: Chaloq'aj ri ajil tz' tzij, ri q'atal tzij katujach chi che jun ri katk' aqat xuquje' chawetzelaj ri ak'ulel. **44** Kinb'ij k' amow b'ik pa ri che!. **26** Qas tzij kinb'ij chawe u in chi'we: Chi'lloq'aj ri i'k'ulel xuquje' chib' chi man kated ta k'u loq chila' we man katoj ana ch'awem pa kiwi' ri kixkitzukuj rech kakib' kan ri k'isb'al centaw ak'as. **27** Ri ix itom b'i' an k'ax chi'we. **45** Rech jeri' qas kixux ralk'wa'l tal loq: Mab'an mak ruk' ri k'ulanik winaq. **28** ri iTat ri k'o pa ri kaj. Are' kab'anowik chi kel Kinb'ij in chi'we xapachin ri kuka'yey jun ixoq loq le q'ij pa kiwi' ri itzel taq winaq xuquje' pa xuquje' kurayij kamakun ruk', xmakun ri' ruk' kiwi' ri e utz taq winaq, xuquje' kub'an jab' pa pa ranima!. **29** Xaq jeri', we ri ab'oq'och ri k'o pa awiqiq'ab' katutaqchi'l pa mak, chawesaj, taj. **46** We xaq xwi ki'loq'aj ri winaq ri kixloq' chak'yaqa b'ik. Are katanik katzaq jub'iq' che ri atyo'jal, cho ri ronojel ri atyo'jal kak'yaq b'ik pa anik, ¿jas ta k'u ri' ri tojb'al iwe kik'amawa' atyo'jal, cho ri ronojel ri atyo'jal kak'yaq b'ik ronojel ri man a'j Israel, taj? **47** Xuquje' we xaq xwi kiya rutzil ri tyo'nel q'aq' ri maj uk'isik. (**Geenna g1067**) **30** taq alkabal? **47** Xuquje' we xaq xwi kiya rutzil We ri aq'ab' ri wiqiq'ab' katutaqchi'l pa mak, uwach ri iwachalal ¿jas k'u ri' ri k'ak' jastaq ri chasak'ij, chak'yaqa b'ik. Are katanik katzaq kib'ano? ¿La man k'u jewa' keno'jin xuquje' le toq'il jub'iq' che ri atyo'jal cho ri kak'yaq b'ik ronojel ri man a'j Israel, taj? **48** Xaq jeri', qas tz'aqat pa ri tyo'nel q'aq' ri maj uk'isik. (**Geenna g1067**) **31** chixno'jinoq jetaq ri iTat ri k'o chila' chickaj, tz' B'i'tal loq: Ri karetzelaj uwach ri rioxoqil chuya aqat kano'jinik. jun uwuj jawje' kub'ij wi chi xkijach kib'. **32**

6 Mitzijoj chike nik'aj winaq chik are kib'an q'inomal waral cho ri uwachulew. We jastaq jun utz laj jastaq, rumal cher we kitzijo, ri ri' xaq ketukinik xuquje' ki'xjutirik. Xuquje' iTat ri k'o chila' chickaj man kuya ta tojb'al iwe. xaq kelaq'ax kumal ri eleq'omab!. **20** Are utz **2** We k'o jun chi'we ku'to' ri meb'aib', muchaple' na we kimulij iq'inomal pa ri kaj, chila' man j utzijoxik pa taq ri Sinagoga xuquje' mutzijoj katukin ta wi xuquje' man kixjutir taj, man ko'k chikiwach ri winaq. Ri kawach taq winaq jawa' ta xuquje' eleq'omab' chila'. **21** Na'taj chi'we chi keno'jinik, rumal cher kakaj keq'ijila'x kumal ri jawje' k'o wi ri iq'inomal, chila' kak'oji' wi na ri winaq. Qas tzij kinb'ij chi'we chi we jeri' kib' iwanim. **22** We are kaka'yej xuquje' kachomaj an ix xk'amtaj ri' ri tojb'al iwe. **3** We k'o jun riq utz taq jastaq, ronojel ri atyo'jal nojinaq ri' chi'we kuto' jun meb'a', mutzijoj chike nik'aj che tunal. **23** We are kaka'yej xuquje' kachomaj winaq chik. **4** Xaq jeri' maj jun chike ri winaq riq itzel taq jastaq, ronojel ri atyo'jal ri' nojinaq keta'man ri tob'anik ri xaya'o, xwi ri iTat ri che q'equ'mal. We kab'ij tunal che ri q'equ'mal kaka'y pa ri awal kuya na chi'we ri tojb'al rech. ri at k'o wi, at k'o ri' pa jun nimalaj q'equ'mal. **5** Are kib'an ch'awem, man je ta kixno'jinik **24** Maj jun ajchak kakwinik kachakun kuk' e keb' jetaq ri kawach taq winaq, a're' utz kakina'o ki'l' patrón, rumal cher k'o jun ri' kuloq'oq'ej na cho kumal ri winaq are kakib'an ch'awem pa taq ri ri jun chik. Man kixkwin taj kipatanij ri Dios Sinagoga xuquje' pa taq ri k'olib'al jawje' ri ki' xuquje' ri q'inomal pa junamam. **25** Man xaq k'ow wi e sib'alaj k'i winaq. Qas tzij kinb'ij chi' xwi ta kichomaj riq jawje' kape wi ri kitijo, jawje' we chi xk'amtaj ri tojb'al ke. **6** Ri at k'ut are kape wi ri kiquumuj, o jawje' kape wi ri kiwatz' kab'an ch'awem, chab'ana pa atukel wi, chatz' yaqib'ej. ¿La man k'u are nim ri k'aslemal cho ri apij awib' pa ri awachoch, chab'ana ch'awem tijowik riq, xuquje' cho ri karatz'yaqib'ej jun? **26** pa awal ruk' ri aTat. We jewa' kab'an, ri Dios Chi'wilampe ri e chochi' ri kerapap pa ri kyaqiq' kuya na chawe ri kata che pa awal. **7** Are kib'an , man ke'tiko'nij taj, xuquje' man kakiyak ta ch'awem, mib'ij sib'alaj k'i tzij, man kiwesaj ta kitiko'n, xuquje' man kakiyak ta ri ija' pa ri kik' kiwach ri man keta'm ta uwach ri Dios, rumal olib'al. Ri Dios k'ut, ri Tataxel ri k'o pa ri kaj cher pa kik'u'x a're' chi xa rumal ri uk'iyal ri kuya ronojel ri kajawataj chike. ¿La man k'u kitzij ketataj rumal ri Dios. **8** Man kiwesaj ta are nim iq'ij ix chikiwach le a'waj le? **27** ¿Te'q kiwach we winaq ri', rumal cher ri Dios ri qaTat pa ik'u'x chi ruk' ri kak'axk'ob' iwanim' kizk' reta'm jas ri kajawataj chi'we, pune maja' kita asi' chi na jun q'ij? **28** ¿Jas che kak'axir ik'u'x che. **9** Ri ix k'ut are kib'an ch'awem jewa' chib' che ri iwatz'yaq? Chiweta'maj iwe kuk' ri kotz'i'ij: Qatati ril k'o pa ri kaj, tyoxirisatal ri b'i' la. j ri e k'o cho ri saq. Man are' taj keb'anow ri **10** Peta ri ajawarem e la, are b'anoq ri kaj lal cho katz'yaq. **29** Kimb'ij k'u chi'we, chi ri taqanel ri uwachulew jetaq ri kab'an pa ri kaj. **11** Ya la Salomón pune xk'oji' nimalaj uq'inomal man ri qawa ri kajawataj kamik. **12** Kuyu la ri etzelal xkwintaj wi je xatz'yaqnik jetaq ri e kotz'i'ij. **30** ri kaqab'an, jacha ri kaqab'an uj chikikuyik ri We sib'alaj je'l' kub'an ri Dios chike ri e kotz'i'ij kakib'an etzelal chaqe. **13** Man kaya ta la b'e ri man naj ta q'otaj kek'asi'k ¿la man k'u k'o na kujtzaq pa ri etzelal, man kaya ta la b'e kujtzaq ri kub'an iwuk' ix? Qas tzij kinwilo chi maja' pa uq'ab' ri itzel. **14** We kikuy ix ri etzelal ri kib' kakub'i' ik'u'x chirij ri Dios. **31** Man kak'axir anom chi nik'aj winaq chi'we, ri iTat ri k'o pa ta chi ik'u'x rumal ri kitijo, xuquje' rumal ri ri kaj kixukuy xuquje' na. **15** Are k'u we man kiquumuj, xuquje' rumal ri kiwatz'yaqib'ej. **32** ki'kuy nik'aj winaq chik, ri iTat man kukuy ta Xaq xwi ri winaq ri man keta'm ta uwach ri xuquje' ri imak ix. **16** Are kib'an q'ipoj wa'im Dios kak'axir kanima' che we jastaq ri'. Are iTat makik'ut ta ri ib'is chi'palaj, jacha ri kakib'an ri ix ri k'o pa ri kaj, are' reta'm jas kajawataj chi' e kawach taq winaq. Ri e winaq ri' kakaj ke'ta' we. **33** Chitzukuj nab'e ri Ajawarem rech ri Dios, maxik are tajin kakiq'ip kib' che kiwa'im. Qas xuquje' ri usuk'al, ri are' k'ut kuya na ronojel tzij kinb'ij chi'we chi xwi ri', tojb'al ke kakik' ri kajawataj chi'we. **34** Xaq jeri' mak'axk'ob' amawa'j. **17** Are kib'an q'ipoj wa'im, chixiya iwanim' rumal ri kak'ulmataj chwe'q. Ka k'o ri iwi', xuquje' chich'aja ri ipalaj, **18** rech man na q'otaj chuchomaxik jas kib'an. Na'taj chi' kakich'ob' ta ri winaq chi tajin kiq'ip iwi' che we chi xaqare' kub'an chaqe ri kak'ulmataj pa iwa'im. Xaq xwi ri Dios ri kaka'y pa ri awal jun q'ij. are' kayo'w na ri tojb'al iwe. **19** Man kimulij ta

7 Miq'at tzij pa kiwi' nik'aj winaq chik, rech ri kuya itzel uwach xuquje' maj jun itzel che' man kuq'at ta tzij ri Dios pi'wi' ix. **2** We sib' ri kuya utz uwach. **18** Maj jun utz che' kuya alaj k'ax kib'an chuq'atik tzij pa kiwi' nik'aj itzel taq uwach xuquje' man jun itzel che' kuya winaq chik, k'ax xuquje' kub'an na ri Dios chuq' utz taq uwach. **19** Ronojel che' ri man utz ta atik tzij pi'wi' ix. Ri Dios je kano'jin na iwuk' uwach kuya'o, kaqasaxik xuquje' kaporoxik. **20** jetaq ri kixno'jin ix kuk' nik'aj chik. **3** Jas che Xaq jeri' kiweta'maj kiwach ri e b'anal taq tzij kab'l'ij tzij chike nik'aj winaq chik are kakib'an rumal ri etzelal ri kakib'ano. **21** Man konojel etzelal, man kawil ta k'u ri itzel taq jastaq ri ta ri kakib'l'ij chi in Kajaw xuquje' in kajchoq'e kab'an at? Kaka'yej jun laj nitz' mes ri k'o pu' ko'k pa ri ajawarem rech ri Dios. Xaq xwi ko' b'oq'och ri jun winaq chik, man kawil ta k'ut k pa ri ajawarem rech ri Dios ri kakinimaj ri chi k'o jun uq'ab' che' pa ri ab'oq'och at. **4** Jas utaqanik ri nuTat ri k'o pa ri kaj. **22** Are kopan che kab'l'ij che jun winaq chik: "Chaya b'e chwe ri q'ij ri kuq'at tzij ri Dios pa kiwi' kojonel ri kinwesaj ri jun laj nitz' mes ri k'o pa'b'oq'och," winaq rech uwachulew, e k'i na kakib'l'ij chwe: man kana' ta k'ut at chi k'o jun uq'ab' che' pa ri "Ajawxel xuquje' qajchoq'e, xqatzijoj ri tzij la ab'oq'och? **5** Kawach! Nab'e chawesaj ri uq'ab' chike nik'aj winaq chik, xuquje' xquesaj ri itzel che' ri k'o pa ri ab'oq'och at rech qas kawilo are taq uxlal'je xuquje' xqab'an mayijab'al taq kawesaj ri nitz' mes ri k'o pu'b'oq'och ri jun jastaq pa ri b'l' la." **23** Kinb'ij na chike: "Chixel winaq chik. **6** Man kiya ta chike ri tz'l' ri jastaq chinuwach, itzel taq winaq. Maj we chi'we." rech ri Dios, xuquje' man kiya ta chike ri aq ri **24** Ri kutatab'ej xuquje' kunimaj ri nuk'utu'n, jastaq ri paqal rajil rech man xaq taq kakitak' xuquje' kuchakub'ej, xaq junam ruk' ri achi ri ale'la xuquje' rech man kettalij ta chi'wjj chi xuyak rachoch pu'wi' ri ab'aj. **25** Xqaj ri jab', pa'q'ik. **7** Chita' rech kaya'taj chi'we, chitzukuj xek'iy taq ri nima', xpe ri kyaqiq', xupuyij ri ja rech kiriqo, chixch'awoq rech kajaqataj ri uchi' ruk' chuuq'ab!. Man xtzaq ta k'u ri ja, rumal k' ja chi'wach. **8** Rumal cher ri winaq ri kuto, kuk' o pu'wi' ri ab'aj. **26** Xapachin ri kutatab'ej ri amawa'l, ri kutzukuj, kuriq na, xuquje' we kach' nuk'utu'n, man kub'an ta k'u ri kinb'ij. Je ri k'o awik, kajaqataj na choch ri uchi' ja. **9** Maj jun jun achi ri maj reta'mab'al ri xuyak rachoch tataxel kuya jun ab'aj che ri uk'ojol we kaxlan pu'wi' ri sanyob'. **27** Xqaj ri jab', xek'iy taq ri wa kata che. **10** Xuquje' we jun kar ri kata che, nima', xpe ri kyaqiq' xupuyij ri ja ruk' chuuq' man jun kumatz ta kuya'o. **11** Ri ix pune ix itzel ab'. Xtzaq ri ja, xuquje' xtukin ronojel. **28** Are taq winaq iweta'm kiya utz laj taq jastaq chike xto'taj ri Jesús che tzijonem, konojel ri winaq ri i'walk'wa'l, are ta k'u mat kuya utz laj taq xemayijanik rumal ri uk'utu'n. **29** Rumal cher ri jastaq, ri iTat ri k'o pa ri kaj chike ri kakita Jesús xuya taqanik ruk' chuuq'ab!, man je ta k'u che. **12** Je chixno'jin kuk' ri winaq jetaq ri kiwaj ri kawil k'akib'an ri a'jtib' rech ri taqanik. ix keno'jin iwuk!. Jeri' kakik'ut chiqawach ri taqanik xuquje' ri q'alajisal taq utzij ri Dios pa ri Tyoxalaj Wuj. **13** Chixok pa ri nitz' uchi' ja, rumal cher nim ri uchi' ja xuquje' nim uwach ri b'e ri kak'amow b'ik ri winaq pa ri k'axk'olal. E k'i k'ut keb'e chila!. **14** Are k'ax b'enam pa ri b'e ri kak'aman b'ik pa ri k'aslemal, rumal cher k' in laj nitz' uwach, xaq a'jilatal ri winaq ri ko'k chila!. **15** Chichajij iwib' chike ri kakijaluj chi e q'alajisal taq utzij ri Dios, rumal cher xaq e b' anal taq tzij. Kakib'l'ij chi utzij ri Dios kakib'l'ij, jer keka'y chij are ko'pan iwuk!, xa k'u qas e xib'ib'al wi jetaq ri kayo't, e tijonelab!. **16** Iweta'm kiwach wa' we winaq ri!, rumal cher man kekwin ta chub'anik jun utza jastaq, xaq jer e k' o k'ix ri kesokonik. **17** Kajunumataj ruk' ri che'. Ronojel utz che', utz uwach kuya'o, are k'u ri itzel che', itzel uwach kuya'o. Maj jun utz che'

8 Are xqaj loq ri Jesús pu'wi' ri juyub', e k'i winaq xeteri' chirij. **2** Xaq k'a te xqet jun ch' a'k achi ruk', xuki' choch, xub'l'ij che: Ajawxel, weta'm chi kakwin la chinukunaxik, ja kaj la kinkunaj la? **3** Ri Jesús xuya ri uq'ab' pu'wi' ri achi, k'a te ri' xub'l'ij che: Kawaj, chatutziroq. Aninaq xutzir ri achi. **4** K'a te ri', ri Jesús xub'l'ij che: Qas chatatab'ej we ri', man katzijoj ta chi che jun winaq chik ri xk'ulmatajik. Xaq xwi jat jawje' ri k'o wi ri ch'awenel pa kiwi' ri winaq, chak'ama b'ik ri sipanik ri xtaqan ri Moisés chub'anik, rech kakil ri e ch'awenelab' pa kiwi' ri winaq chi xatutzir che ri yab'il. **5** Are xok b'l' ri Jesús pa ri tinimit Capernaúm, jun kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit aj Roma xqet ruk', xuta tob'anik che, **6** xub'l'ij: Ajawxel Jesús, ri patanil we k'o cho ja, yawab', sib'alaj

kuna' q'oxom, man kakwin taj kusalab'aj rib' kikaminaqib', are k'u ri at, chinaterene'j. **23** Ri . 7 Ri Jesús xub'ij che: Kine'ek ri', ke'nkunaj Jesús xaq'an b'ik pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri kanoq. **8** Ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit ja' e rachi'li' ri utijoxelab'. **24** Are e b'enaq chi pu' xub'ij: Ajawxel, man taqal ta chwe kok la pa wi' ri ja', xaq k'a te', xwa'jil jun nimalaj kyaqiq' ri wachoch. Kub'ano we kab'ij la jun tzij rech xuchaple'j ukojik b'ik ri ja' pa ri jukub' b'inib'al. jeri' kakunataj ri patanil we. **9** Weta'm in jas Are k'u ri Jesús tajin kawarik. **25** Ri utijoxelab' je' ri yo'j taqanik xuquje' ri nimanik. We kinb' xeb'e chuk'asuxik, xkib'ij che: Ajawxel, tajin ij che jun ajch'o'j, "ke' pa jun le'aj", ke'ek. We kujqaj xe' le ja', chujto' la. **26** Ri Jesús xub'ij kinsik'ij xuquje' apanoq jun chike kapetik. We chike: ¿Jas che sib'alaj kixi'j iwib'? Ix man ku'l kintaq jun patanil we chub'anik jun jastaq, kub' ta ik'u'x chirij ri Dios. Xwa'jil ri Jesús, xuyaj ri ano. **10** Ri Jesús xmayijanik are xuta ri xub'ij ri kyaqiq' xuquje' ri ja', ronojel k'ut xjori'k. **27** Ri e kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit. Rumal ri' tijoxelab' xemayijanik, kakib'ilila chib'il taq kib': xub'ij chike ri winaq ri e teren chirij: Qas tzij ¿Jachin wa' we achi ri', ri kyaqiq' xuquje' ri ja' kinb'ij chi'we chi man nuriqom ta jun winaq keniman che? **28** Are xopan ri Jesús pa Gadara, waral pa ri tinimit Israel ri qas k'o ukojob'al ri k'o chuchi' ri plo, xe'll loq keb' achyab' chuxo'jetaq we achi ri'. **11** Qas chitatab'ej we kinb' I ri muqb'al taq kaminaqib'. Sib'alaj e xib'ib' ij ri': Kepe na winaq pa taq jaljoj taq tinimit al rumal ri' maj jun winaq kakwinik kik'ow kewa' na ruk' ri Dios pa ri rajawarem, ket'uyi' pa ri b'e ri'. Are xeget ri keb' achyab' ruk' ri na kuk' ri e kimam ri Abraham, ri Isaac xuquje' Jesús, **29** ri itzel taq uxlab'al uxkiraq kichi' xkib' ri Jacob. **12** Are k'u ri e k'o apan nab'e pa ri ij: Jesús, Ralk'wa'l ri Dios, ¿jas kaj la chaqe, la ajawarem rech ri Dios, ke'sax na b'ik, kek'yaq kaq'at k'u la tzij pa qawi' k'a maj'oq ku'riqa b'ik pa ri q'equ'mal. Chila' ko'q' wi na rumal ri k'isb'al q'atoj tzij? **30** E k'o k'u apanoq sib' ri k'ax, xuquje' kakiqut'ut'ej wi na ri kiware. alaj e k'i aq chikinaqaj. **31** Ri itzel taq uxlab'al **13** K'a te ri' xub'ij che ri kinima'qil ri ajch'o' xkita toq'ob' che ri Jesús, xkib'ij: We kujesaj la jab' chajil tinimit: Chattzalij cho awachoch, k' b'ik chike we achyab' ri', ya la b'e chaqe kujok ulmataj awuk' jacha ri xakojo. Qas che ri q'otaj chike le aq le'. **32** Ri Jesús xub'ij: Chixok chike. ri', xutzir ri patanil rech ri achi. **14** Ri Jesús xe' Ri itzel taq uxlab'al xe'l b'ik chike ri achyab', cho rachoch ri Pedro, are xrido chi ri uji' ixoq ri xo'k chike ri aq. Ri aq kexik'anik xeb'ek, man Pedro yawab', uriqom jun nimalaj q'aq'. **15** Ri xetak'l' taj, xetzaq b'ik pa ri plo, chila' xeqiq' Jesús xuchap ri uq'ab' ri ixoq, aninaq xel b'ik ri wi. **33** Ri a'jyuq'ab' ke ri aq xa'nimaj b'ik, xeb'e q'aq' che. Ri ixoq xwa'jilik, xuya uwa ri Jesús. pa ri tinimit. Chila' xkitzijoj wi ronojel ri xk' **16** Are xok aq'ab', sib'alaj e k'i winaq xe'kik'am ulmataj kuk' ri aq xuquje' kuk' ri achyab' ri xe'l b'ik ri e k'o itzel taq uxlab'al chike, ri Jesús xe' itzel taq uxlab'al chike. **34** Konojel ri winaq xe' resaj b'ik ri itzel taq uxlab'al xa ruk' jun tzij kila ri Jesús, xkita toq'ob' che rech kel b'ik pa ri xuquje' xu'kunaj konojel ri e yawab'ib' ri e k'o chila'. **17** Jeri' xk'ulmataj ri uchi'm loq ri Dios, ri utzijom loq pa ri uwuj ri q'alajisal utzij Dios Isaías: Are' xk'amow b'ik ri qayab'ilal, xuquje' xuq'il ri qak'axal. **18** Ri Jesús xrido chi sib'alaj e k'i winaq e mulan chirij. Rumal ri', xub'ij chike ri utijoxelab' chi keb'e ruk' ch'aqa'p che ri cho ri k'o pa Galilea. **19** Are xo'pan je la', jun ajtij rech ri taqanik xqet ruk' ri Jesús, xub'ij che: Ajtij, kine'uk' la japawje' ke' wi la. **20** Ri Jesús xub'ij che: Ri e par k'o kijul xuquje' ri a'waj ri kerapinik k'o kisok. In, ri in uK'ojol ri Achi man k'o ta k'olib'al jawje' kinuxlan wi. **21** K'a te ri' jun chike ri utijoxelab' xub'ij che: Ajawxel, ya la b'e chwe nab'e kinmuq na kan ri nutat, k'a te ri' kinteri' chij la. **22** Ri Jesús xub'ij che: Chaya b'e chike ri e kaminaqib' ke'kimuq ri e kachi'il

9 Are xto'taj ri Jesús chub'ixik we ri', xaq'an pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xe' ch'aqa'p che ri k'o wi, pa ri tinimit ub'l'nam Capernaúm, jawje' ri kel wi. **2** Are k'o chila' e nik'aj winaq xkik'am b'ik jun achi ri q'oyol pa ri uch'at, ri man kakwin taj kusalab'aj rib!. Ri Jesús are xril ri kikojob'al ri winaq xub'ij che ri achi: Achi, chab'anachuq'ab!. In katinkuy che ronojel ri amak. **3** E k'o k'u jujun a'jtijab' rech ri taqanik chila', xkichomaj: Jachin jun je' kuna' we achi ri', we puk'u'x chi are Dios, awas ri' ri kuchomaj. **4** Ri Jesús reta'm ri tajin kakichomaj, rumal ri' xuta chike: ¿Jas che sib'alaj itzel kixchoman chwij? **5** ¿Jas ri man k'ax ta ub'ixik? ¿Xkuyutaj ri amak, o chatwa'jiloq chatb'inoq? **6** Rech k'u

kiwilo chi in in uK'ojol ri Achi, k'o nukwinem . **20** Are e b'enaq pa ri b'e, xi'k'ow b'ik jawje' chukuyik makaj choch ri uwachulew, xub'l'ij ri ri k'o wi jun ixoq yawab' kab'lajuj junab'. Ri Jesús che ri achi ri man kakwin taj kab'inik: yab'il ri' kub'ano chi ri ixoq kutzaq ri ukik'el. Chatwa'jiloq, chak'ama b'ik ri ach'at, jat cho Are xril ri ixoq chi tajin ki'k'ow b'ik ri Jesús, awachoch. **7** Xwa'jil k'u b'ik ri achi, xe' cho **21** xuchomaj: we ta k'o b'anom wi' nuchapom rachoch. **8** Are xkil ri winaq ri xk'ulmatajik, apanoq ri umanta ri Jesús, ruk' ri' kinutzirik. xemayijanik, xkiq'ijila'j ri Dios rumal cher uya' Xqet k'ut chirij ri Jesús, xuchap ri umanta. **22** Ri om ri kwinem ri' chike ri e winaq. **9** Are xel b'ik Jesús xtzalq'omijik xuka'yej ri ixoq, xub'l'ij che: ri Jesús chila', xril jun achi ub'l'i Mateo, t'uyulik Man kak'axir ta chi awanima', are ri aku'lib'al tajin kutoq'ij alkabal rech ri nim taqanel pa ku'x chirij ri Dios, xatkunanik. Qas che ri q'otaj Roma. Xpe ri Jesús xub'l'ij che: Chinaterene'j. Ri ri' xkunataj ri ixoq. **23** Ri Jesús xutaqej ri ub'e, Mateo xwa'jil b'ik, xuterene'j ri Jesús. **10** Pa ri xopan cho rachoch ri k'amal kib'e ri winaq al'j q'ij ri', ri Jesús xuquje' ri utijoxelab' xub'e'woq Israel. Are xopanik, xe'r'il ri ajq'ojomab' tajin cho rachoch ri Mateo. E k'i toq'il taq alkabal kakib'an ri q'ojom rech muqb'al, xuquje' sib' xuquje' a'jmakib' xub'e'woq kuk'. **11** Ri fariseos alaj e k'i winaq kakiraqaqej kichi' ko'q'ik. **24** Ri are xe'kil we winaq ri', xkita chike ri utijoxelab' Jesús xub'l'ij chike: Chixel b'ik waral. Ri ali man ri Jesús, xkib'ij: ¿Jas che kawa' le iwajtij kuk' kaminaq taj, xaq kawarik. Konojel k'u ri winaq toq'il taq alkabal xuquje' kuk' a'jmakib'? **12** Are ri e k'o chila' xetze'n che ri Jesús. **25** Ri Jesús xe' xuta ri Jesús ri xkib'ij ri fariseos xub'l'ij chike: resaj b'ik ri winaq pa ri ja, te k'u ri' xok b'ik. Man kajawataj taj ajkun chike ri utz kiwach, Xuchap ri ali che ri uq'ab'. Ri ali xwa'jilik. **26** xane are kajawataj ajkun chike ri e yawab'ib'. Konojel ri winaq ri ke'l pa ri tinimit xketa'maj **13** Are katanik, jix chitatab'ela' jas kel ri xub'l'ij ri xk'ulmatajik. **27** Are xel b'ik ri Jesús chila' ri Dios are xub'l'ij we tzij ri': Are kawaj in utz xepe keb' moyab'. Xkiterene'j xkichaple'j uraqik kixno'jin kuk' ri winaq, man are ta kawaj kik' kichi' xkib'ij: Jesús, Ralk'wa'l ri David, toq'ob' am la ri isipanik chinuwach. Xinpe in chikisik' isaj la qawach! **28** Ri e moyab' xkiterene'j b'ik ri ixik ri a'jmakib' rech ku'x nutijoxelab', man are Jesús xok pa ri ja. Are e k'o chi pa ri ja, ri Jesús ta in petinaq chikisik'ixik ri sib'alaj e utz taq xuta chike: ¿La kikojo chi kinkwinik kixinkunaj? winaq kakina'o. **14** Jun q'ijal, ri utijoxelab' ri Ri e moyab' xkib'ij: Je', Ajawxel, kaqakojo. **29** Juan xejet ruk' ri Jesús, xkita che: ¿Jas che ri Ri Jesús xuchap ri kib'oq'och k'a te ri' xub'l'ij: uj xuquje' le fariseos kaqab'an q'ipoj wa'im, K'ulmataj iwu'k' ri kikojo. **30** Aninaq xekwinik man je ta k'u la' kakib'an le atijoxelab'? **15** Ri xeka'y chi junmul. Ri Jesús xub'l'ij chike: Man Jesús xub'l'ij chike: Ri winaq ri e sik'ital pa jun k' kitziyoj ta chi chike nik'aj ri xk'ulmatajik. **31** Ri ulanem man keb'ison taj, rumal cher k'o ri ji' achyab' are xe'l loq xkitziyoj ri xub'an ri Jesús atz kuk'. Ku'riqa k'u na q'ij are kak'am b'ik ri ji' chike konojel ri winaq pa ri tinimit. **32** Are tajin atz chikiwach. K'a te ri' ri' kakib'an q'ipoj wa' ke'l b'ik ri achyab' pa ri ja, e nik'aj winaq xkik' im. **16** We xt'oqopin jun q'e'l atz'yaq, man kak' am loq ruk' ri Jesús jun achi ri man kakwin ojox taj ruk' jun ch'aqa'p k'ak' atz'yaq. Rumal taj kach'awik rumal cher k'o jun itzel uxlab'al cher are kach'aj ri q'e'l atz'yaq, kujik' rib' ri k' che. **33** Ri Jesús xresaj b'ik ri itzel uxlab'al ri k'ak' atz'yaq k'ojob'al, xuquje' kut'oqopij ronojel o che ri achi, are xesataj b'ik ri itzel uxlab'al ri q'e'l atz'yaq, jeri' kanimataj ri teq'. **17** Xuquje' che, ri achi xch'awik. Ri winaq ri e k'o chila' man kaya ta ri k'ak' vino pa q'e'l taq k'olib'al, xemayijanik, xkib'ij: Man ilom ta wi pa Israel rumal cher ri k'ak' vino kut'oqopij ri' ri q'e'l jun k'ulmatajem jetaq we ri'. **34** Ri fariseos xkib' taq k'olib'al, xaq jeri' katix ri k'ak' vino, xuquje' ij: We Jesús karesaj itzel taq uxlab'al, rumal kat'oqopin ri k'olib'al. Rumal ri' are utz na we cher ya'tal kwinem che rumal ri k'amal kib'e ri kaya ri k'ak' vino pa ri k'ak' taq k'olib'al, jeri' itzel taq uxlab'al. **35** Ri Jesús xik'ow pa taq ri man kat'oqopin ta ri k'olib'al xuquje' man katix nima'q xuquje' nitz' taq tinimit. Xuya k'utu' ta ri vino. **18** TAJIN KATZIJON RI JESÚS, ARE XOPAN N PA TAQ RI SINAGOGA, XUTZIJOJ RI UTZ LAJ TAQ TZIJ JUN K'AMAL KIB'E RI WINAQ AL'J ISRAEL, XUKI' CHOCHE RECH RI AJAWAREM RECH RI DIOS, XU'KUNAJ RI WINAQ K'A TE RI' XUB'L'IJ CHE: XKAM RI NUMI'AL, WE K'U KE' RI K'O K'AXAL XUQUJE' YAB'LAL CHIKE. **36** ARE XRIL RI YA RI Q'AB' LA PU'WI, KAK'ASTAJ NA RI'. **19** XWA'JIL KIK'YAL RI WINAQ RI E TEREN CHIRIJ, XUTOQ'OB'ISAJ RI JESÚS, XE' RUK' RI ACHI, E RACHI'L RI UTIJOXELAB' KIWACH, RUMAL XRILO CHI SIB'ALAJ E SACHINAQ PA RI

kichomanik xuquje' maj jachin keto'wik, jacha tzij kinb'ij chi'we chi pa ri q'ij ri kab'an ri k'isb' ta ne ri chij ri maj kajyuq'. **37** Ri Jesús xub'ij al q'atoj tzij, k'o na ri k'ax ri kakiriq ri tinimit chike ri utijoxelab': Sib'alaj e k'i ri kajawataj ri', ri jeri' keno'jinik, choch ri xkiriq ri e tinimit chike ko'k pa ri ajawarem rech ri Dios, man e k'i Sodoma xuquje' ri Gomorra. **16** ¡Qas xib'ib'al ta k'ut tijoxelab' ketzijon ri utz laj taq tzij chike wi ub'anik ri chak ri kixintaq b'ik chub'anik! we winaq ri'. **38** Rumal ri', chita che ri Dios, ri ajchoq'e ri chak chu'taqa loq nik'aj ajchakib' Je ta ne ri ke'ntaq b'ik chij chikixo'l ri e kayo' chick pa ri uchak.

10 Ri Jesús xu'mulij ri e kab'lajuj utijoxelab'

. Xuya kwinem chike chi resaxik itzel taq uxlab'al xuquje' chukunaxik ronojel uwach yab' ilal. **2** Are wa' ri kib'i' ri e kab'lajuj tijoxelab', ri xb'ix taqo'n chike rumal ri Jesús: Simón ri xub' ina'j Pedro, ri rachalal ub'i' Andrés; ri Jacobo xuquje' ri rachalal Juan, e ralk'wa'l ri Zebedeo; **3** ri Felipe, ri Bartolomé, ri Tomás, ri Mateo ri toq'il alkabal, ri Jacobo uk'ojol ri Alfeo, ri Tadeo, **4** ri Simón ri kachi'l ri Cananeos, xuquje' ri Judas Iscariote ri xk'ayin ri Jesús. **5** Ri Jesús xu'taq b'ik ri e kab'lajuj utijoxelab', xub'ij chike: Man kixe' taj pa ri tinimit jawje' ri e k'o wi ri winaq ri man a'j Israel taj. Xuquje' man kixe' taj pa taq ri tinimit rech Samaria. **6** Xane jix kuk' taq ri winaq ri a'j Israel rumal jer e k'o ri tinimit ri kejunumataj kuk' ri chij ri e sachinaq. **7** Are chixe'ek chitzijoj we tzij ri': Xqeb' loq ri ajawarem rech ri Dios. **8** Chi'kunaj ri e yawab' ib'. Chi'kastajisaj kaminaqib'. Chi'kunaj ri e ch'a'kib', chi'wesaj ri itzel taq uxlab'al ri e k'o chike ri winaq. Maj pwaq kitooq'ij rumal ub'anik taq we jastaq ri', rumal cher maj pwaq xuta ri Dios are xuya ri ukwinem chi'we. **9** Mik'am b' ik q'ana pwaq xuquje' saqa pwaq pa ri ximb' al ipam. **10** Xuquje' mik'am b'ik ijastaq rech pa b'e, mik'am b'ik ich'ami'y, mik'am b'ik juk' ulaj ixajab' chik, xuquje' mik'am b'ik jun wok iwatz'yaq chik. Rumal cher ya'talik katzuq ri ajchak. **11** Are kixopan pa ri tinimit o pa ri le'aj, chitzukuj jachinaq ri kuya ku'lib'al k'u'x chi'we, chixk'ol ruk' pa ri rachoch, k'a kixel na b'ik pa ri le'aj. **12** Are kixok b'ik pa ri ja, chiya rutzil kiwach ri e k'o chila', chitzuju ja'maril chike ri e k'o pa ri ja k'olib'al. **13** We kataqi'k kakik' amawa'l ja'maril ri winaq ri e k'o pa ri ja, kaya' taj na ri' chike. We k'u man kataqi'k chike, man kakik'amawa'l ja ri'. **14** We man kixk'amawa' x pa jun ja o jun tinimit xuquje' man kakaj ta ri winaq kixkitatab'ej, chitota kan ri ulew ri k'o che ri iwaqan, k'utb'al rech chi man xixk' amawa'x taj. K'a te ri' chixel b'ik chila'. **15** Qas

tzij kinb'ij chi'we chi pa ri q'ij ri kab'an ri k'isb' ta ne ri chij ri maj kajyuq'. **37** Ri Jesús xub'ij al q'atoj tzij, k'o na ri k'ax ri kakiriq ri e tinimit chike ri utijoxelab': Sodoma xuquje' ri Gomorra. **16** ¡Qas xib'ib'al ta k'ut tijoxelab' ketzijon ri utz laj taq tzij chike wi ub'anik ri chak ri kixintaq b'ik chub'anik! Je ta ne ri ke'ntaq b'ik chij chikixo'l ri e kayo' t. Rumal ri' chikojo ri iweta'mab'al, xuquje' qas chichomaj na rij ri jastaq je' jas ri kub' an ri kumatz, xuquje' rajawaxik kimoch' iwib' jetaq ri kub'an ri palomax. **17** Chichajij iwib' rumal cher kixjach na chkiwach ri e q'atal taq tzij, xuquje' kixch'ay na pa taq ri Sinagoga. **18** Xuquje' kixk'am na b'ik chikiwach ri e nimaq taq taqanelab' xuquje' kixch'aw na chikiwach ri winaq ri man a'j Israel taj, xa rumal cher ix nutijoxelab'. **19** Are kixjach cho ri q'atb'al tzij, man kak'axir taj iwanima' chuchomaxik ri kib'ij, xuquje' jas kib'an che ub'ixik, rumal cher are ri Dios kab'in na chi'we pa ri q'otaj, ri rajawaxik kib'ij. **20** Man ix taj ri' ri kixch'awik, are ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kach'aw na chi'we. **21** Ri a'laxik pa kachoch kakijach taq na kib' pa kamikal. Ri e tat nan ke'kijach na pa kamikal ri e kalk'wa'l, xuquje' ri alk'wa'laxelab' ke'kich' ey na ri kitat kinan xuquje' ke'kikamisaj na. **22** Konojel ri winaq rech uwachulew kixketzelaj na rumal cher ix nutijoxelab'. We k'u qas kajeq'il ik'u'x chwjj k'a pa ri k'isb'al rech ri q'otaj, kixin kol na. **23** Are kixkoqataj ri winaq rech jun tinimit rech kixkimamisaj, jix chi apanoq pa jun tinimit chik. Qas tzij kinb'ij chi'we, in, ri in uk'ojol ri Achi, kintzalij na loq ruk' ronojel ri ukwinem ri Dios, are maja' kak'is chusolixik ronojel ri tinimit rech Israel iwumal. **24** Man are taj ri tijoxel nim uq'ij choch ri rajtij, man are taj ri ajchak nim uq'ij choch ri upatrón. **25** Ri tijoxel xaq xwi kakwinik kux junam ruk' ri rajtij, xuquje' ri ajchak kux na junam ruk' ri upatrón. We kakib'ij ri winaq chi in ri in Itzel, jas ta k'u mat kab'ix na chi'we ix? **26** Man kixi' j ta iwib' choch jun winaq chik, rumal cher ronojel ri awatalik, kilitaj na uwach, xuquje' ronojel ri xaq pa awal b'l'ital wi, keta'mataj na. **27** We kinb'ij jun jastaq chi'we pa ri q'equ'm, chib'ij ix cho ri utunal ri q'ij, we kinb'ij jun jastaq chi'we pa awal, chitzijoj ix chike konojel ri winaq rech ri uwachulew. **28** Man kixi' j ta iwib' chikiwach ri winaq ri kakikamisaj ri ityo' jal, are chixi'j iwib' choch ri k'o ukwinem chuk' isik tzij pi'wi' pa ri tyo'nel q'aq!. (Geenna g1067) **29** Man sib'alaj ta paqal kajil ri e keb' chochi',

maj k'u jun kakam chike, we man are ri iTat utijoxelab' ri Juan, ri Jesús xuchaple'j utzijoxik kayo'w b'e che. **30** Ri Dios reta'm janipa iwi' ix rij ri Juan chike ri winaq, xub'ij: *¿Jas uwach achi k'o pa ijolom.* **31** Rumal ri' man kixi'j ta iwib', xi'wila, are xixe' pa ri ulew ri katz'inowik? *¿La rumal cher ix paqal iwajil chikiwach ri e chochi' xi'wila jun achi ri kumejejej rib' jetaq ri kub'.* **32** We kib'ij chike nik'aj winaq chik chi ix ix an ri patz'an ri kamejejex rumal ri kyaqiq? **8** nutijoxelab', kinb'ij xuquje' na in che ri nuTat *¿La xi'wila jun achi ri ukojom atz'yaq ri sib'alaj ri k'o pa ri kaj chi qas tzij wi.* **33** We k'u kib'ij paqal rajil? Na'taj chi'we chi ri winaq ri paqal chike ri winaq chi man ixterene'l taq we taj, taq ka'tzyaqinik, pa taq ri nima'q taq t'uyulib'al kinb'ij xuquje' na in che ri nuTat chi qas man kech ri taqanelab' xuquje' pa taq ri kit'uyulib'al ixterene'l taq we taj. **34** Michomaj chi in petinaq ri e taqanelab' e t'uyul wi. **9** *¿Jachin k'u xi'wila? chuya'ik ja'maril choch we uwachulew ri'.* Man *¿La xi'wila jun q'alajisal utzij ri Dios?* Je' jeri', ri ja'maril ta ri nuk'amom loq xane ch'o'j xuquje' Juan sib'alaj nim na uq'ij choch jun q'alajisal k'axal. **35** In petinaq chukojik Ch'o'j chickxo' utzij ri Dios. **10** Are wa' ri taqo'n, ri ub'im loq l ri alk'wa'laxel xuquje' ri utat, xuquje' ch'o'j ri Dios pa ri utzij, are xub'ij: Kintaq na b'ik ri chickxo'l ri ali xuquje' ri unan, ri alib'atz ruk' ri nutaqo'n, kanab'ej chawach, rech kusuk'umaj ralib'ixoq. **36** Ri ik'ulel pa ri iwachoch na kel wi. apanoq ri ab'e. **11** Qas tzij kinb'ij chi'we maja' **37** Ri are nim karil ri utat o ri unan chinuwach kalax jun achi ri sib'alaj nim na uq'ij choch ri in, o are ne nim karil ri uk'ojol xuquje' ri umi'al Juan ri b'anal qasana'. Pa ri rajawarem k'u ri chinuwach in, man kataqi' ta ri kixux we in. Dios, ri winaq ri sib'alaj nitz' uq'ij are nim na **38** Ri man kareqaj ta ri uche' ripb'al xuquje' uq'ij cho ri Juan. **12** Pa ri q'ij ri xuchaple'j loq kinuterene'l man kataqi' che kux we in. **39** Ri Juan B'anal qasana' utzijoxik ri utzij ri Dios ri xaq xwi kak'axir ranima' che ri uk'aslemal, Juan B'anal qasana', k'a pa taq we q'ij ri', tajin katzaqmaj na ri'. Are k'u we kuya ri uk'aslemal kanimar ri ajawarem rech ri Dios, pune e k'o u' rumal we in, qas tzij kinb'ij chi'we, chi kach' k'ulel. Xaq xwi ri e winaq ri kakib'an kichuq'ab' eken na. **40** Ri winaq ri kixuk'amawa'l, kinuk' xuquje' kuchap kik'u'x, xaq xwi wa' ko'k pa ri amawa'l xuquje' in. Ri winaq ri kinuk'amawa'l ajawarem rech ri Dios. **13** Ri Dios xutzijoj loq pa in, kuk'amawa'l xuquje' ri Dios, are xintaqow ri utzij ri kak'ulmataj na are kape ri Juan B'anal loq. **41** Ri Dios kuya na tojb'al chike ri winaq ri qasana'. **14** We kikojo o man kikoj taj, ri Dios kakik'amawa'l jun q'alajisal utzij ri Dios cho ri are xub'ij chi kutaq loq ri q'alajisal utzij ri Dios, kachoch, rumal chi ri q'alajisal tzij, utzij ri Dios El'fas, are xutzijoj loq rij ri Juan B'anal qasana' kub'ij. Ri tojb'al junam ri' ruk' ri kuya ri Dios . **15** Ri k'o uxikin chutatab'exik, qas chutatab' chike ri e q'alajisal taq tzij. **42** Qas tzij kinb'ij ej. **16** Ix winaq ri ix k'o kamik, jer ix k'o ri ak' chi'we, man kasachan ta che ri Dios kutoj uk' alab' ri kixt'uyi' pa taq ri k'ayib'al kixetz'anik, axel juqub' joron, ri kasipax chike ri e terene'l xuquje' kiraq ichi' kib'ij chike nik'aj ak'alab' taq re, pune man nim taj kaka'yik.

11 Are xto'taj ri Jesús chub'ixik we jastaq ri' chike ri kab'llajuj utijoxelab', xe' pa taq nik'aj tinimit chik chutzijoxik xuquje' chuk'utik ri utz laj tzij. **2** Ri Juan B'anal qasana', are xutab' ej ronojel ri tajin kub'an ri Jesús, xu'taq b'ik e jujun utijoxelab' rech ke'kita che ri Jesús: **3** *¿La la! ri' ri Mesías ri xub'ij kan ri Dios chaqe chi kutaq na loq, o kaqaye'j na jun chik?* **4** Ri Jesús xub'ij: Chixtzalijoq, chitzijoq che ri Juan ronojel ri tajin kito xuquje' kiwilo. **5** Ri moyab' keka'yik, ri ch'oke'r keb'iniq, ku'tzir ri e ch'a' kib', xuquje' ri t'o'yab' kakita chik, kek'astaj ri kaminaqib' xuquje' katzijox ri utz laj tzij rech kolotajem chike ri e meb'ab!. **6** Utz re ri winaq ri man kutopij ta raqan rumal we. **7** Are xeb'e ri

man xixxojow taj xuquje' xqab'ixoq b'isob'al taq b'ix, rech kamikal man xixoq' taj. **18** Rumal ri' ri Juan B'anal qasana' are man xwa' taj, xib'ij che chi xa k'o jun itzel uxlab'al che. **19** K'a te ri' xinpe in, ri in uk'ojol ri Achi, kinwa'ik xuquje' kinqumun iwuk', kib'ij chi xaq kinpaq' nupam, in jun q'ab'arel, xuquje' are e wech ch'ab'em ri itzel taq winaq ri man keniman taj che ri Dios. Xa k'u na'taj chi'we chi ri eta'mab'al rech ri Dios kilitajik rumal ri kab'anik. **20** Ri Jesús xyojtaj kuk' ri winaq ri ke'll pa taq ri tinimit ri xub'an wi sib'alaj k'i mayijab'al taq jastaq, rumal cher ri winaq man xkik'ex ta wi ri kino' jib'al xuquje' man kakaj taj kakinimaj ri Dios, rumal ri xub'ij chike: **21** *¿Winaq rech ri tinimit Corazín, qas kiriq wi na ri k'ax!* **je xuquje' ix**

winaq ri kixel pa ri tinimit Betsaida! We ta xb' xenumik? 4 Xo'k b'ik pa ri rachoch ri Dios, xkitij an ri mayjab'al taq jastaq ri xb'an chi'xo'l ix je ri kaxlan wa ri tyoxirisatalik. Man ya'tal ta che la' pa taq ri tinimit Tiro xuquje' Sidón, najtir ri David xuquje' ri e rachi'l kakitij we kaxlan ta ri' xkik'ex kik'u'x ri e winaq ri ke'l chila'. wa ri', xane xwi ya'tal chike ri e ch'awenelab' Xkikoj ta koxtar taq katz'yaq ri', xuquje' xkiya pa kiwi' ri winaq. 5 ¿Man isik'im ta k'ut ri wuj ta chaj ri' pa taq kijolom chuk'utik chi kakik' rech taqanik rech ri Moisés, man iweta'm ta ex kik'u'x. 22 Qas tzij kinb'ij chi'we chi ri k'isb' k'ut chi ri e ch'awenelab' pa kiwi' ri winaq ri al q'atoj tzij ri kape na pa iwi', nim na choch kechakun pa ri Templo kekwinik kechakun pa ri kape pa kiwi' we winaq ri!. 23 Ri ix winaq ri q'ij rech uxlanem, xuquje' maj jun winaq ri kixel pa ri tinimit Capernaúm, ¿te'q pa ik' u'x chi ix k'o chik pa ri kaj? Kinb'ij k'u chi'we chi kixk'yaq na b'ik qas pa ri uk'u'x ri tyo'nel q'aq!. We ta xb'an ri mayjab'al taq jastaq ri xb'an iwuk' ix, kuk' ri winaq ri xek'oji' pa ri tinimit Sodoma, xkik'ex ta kib' ri' ri winaq ri', xuquje' k'a k'o ta na ri tinimit ri' kamik. (**Hadés g86**) 24 Qas tzij kinb'ij chi'we chi ri k'isb' al q' jas ri ya'talik kab'anik xuquje' jas ri man ya'tal atojoj tzij ri kape na pi'wi', nim na choch ri q'atoj taj. 9 Ri Jesús xok b'ik pa ri Sinagoga rech ri tzij ri xpe pa kiwi' a're!. 25 Pa ri q'otaj ri', ri le'aj. 10 Chila' k'o wi jun achi ri man kakwin Jesúus xub'ij che ri Dios: Taxaxel, ri kab'an e la taj kusalab'aj jun uq'ab!. Ri fariseos rumal cher pu'wi' ri kaj xuquje' pu'wi' ri uwachulew, tyox kakaj kakimol umak ri Jesúus xkib'ij: ¿La kuya b' che la rumal cher man xk'ut ta la we jastaq ri' e ri taqanik kakunax jun winaq pa ri q'ij rech chikiwach ri achyab' ri sib'alaj k'o keta'mab'al, uxlanem? 11 Ri Jesúus xub'ij: We k'o jun chi'we xane are xk'ut la chikiwach ri winaq ri jer e k'o katzaq b'ik jun uchij pa jun jul pa jun q'ij rech ak'alab!. 26 Jeri' xb'an la rumal, cher jeri' xqaj uxlanem, ¿la ke'resaj loq chila'? Jas mat ke'resaj choch la. 27 Ri Jesúus xub'ij chike ri winaq ri e k' wi. 12 Jun winaq k'ut are nim uq'ij choch jun o chila': Ri nuTat uya'om chwe ronojel ri jastaq chij. Rumal la' ya'talik kab'an ri utzilal pa ri rumal cher xaq xwi are' reta'm nuwach. Maj chi q'ij rech uxlanem. 13 K'a te ri', ri Jesúus xub' jun qas eta'maninaq uwach ri nuTat, xaq xwi ij che ri achi ri man kakwin taj kusalab'aj ri ri in. Rumal la' kintzijoj ri nuTat chike nik'aj uq'ab!: Chayuqu ri aq'ab!. Ri achi xuyuq ri uq' winaq chik, rech kaketa'maj uwach. 28 Chixpetab', aninaq xutzirik, je xkanajik jetaq ri jun wuk' ri ix ri ronojel q'ij kixbl'isonik xuquje' kak' uq'ab' chik ri utz. 14 Ri fariseos xe'l b'ik pa ri axir iwanima' rech kinb'an chi'we kixuxlanik. Sinagoga, xkichaple'j uchomaxik jas kakib'an 29 Chinimaj ri nutaqanik, xuquje' chiweta'maj chukamisaxik ri Jesúus. 15 Ri Jesúus k'ut reta'm ri iwe wuk', rumal cher in kinjororik xuquje' qas tajin kakichomaj ri fariseos, rumal ri' xe'l b' kinmoch' wanima'. Wuk' in utz kixuxlanik. 30 ik chila', e k'i winaq xeteri' b'ik chirij. Ri Jesúus Man k'ax taj ri kintaqan in chub'anik, xuquje' xu'kunaj konojel ri e yawab'ib!. 16 Xuchilib'ej man al taj ri eqa'n ri kixintaq b'ik chuk'amik. chike ri winaq chi man kakitzijoj taj jachin ri are!. 17 Jeri' xk'ulmatajik ri tz'ib'atal pa ri utzij ri Dios ri xub'ij loq ri q'alajisal tzij rech ri Dios, Isaías, are xub'ij: 18 Chiwilampe', ri patanil we ri xinch'a'o. Sib'alaj nuloq', xuquje' kunojisaj ri wanima' che ki'kotemal. In kinya na ri uxlab' ixel we che, Are' katzijon na ri nusuk'al chikixo' 1 konojel ri winaq pa ronojel tinimit. 19 Man kutij ta chuq'ab' pa tzij ruk' jachinaq, Xuquje' man kuraq ta uchi!. Maj jun katow ri uch'ab' al pa taq ri b'e. 20 Man kub'an ta k'ax chike ri kiriqom k'ax, Xuquje' man ku'kamisaj ta ri xa jub'iq' kakaj kekamik, Xane kuya kichuq'ab' ri maj kichuq'ab', Xuquje' kub'an na chi are kach'

12 Pa jun q'ij rech uxlanem, ri Jesúus rachi' l ri utjoxelab' tajin keb'in pa jun ulew jawje' ri tiktal wi tiriko. Ri tioxelab' xenumik, rumal ri' xkichaple'j utzukuxik ri ujolom tiriko xuquje' xkichaple'j utijik. 2 Ri fariseos are xkilo chi ri tioxelab' tajin kakitzukuj ri ujolom ri tiriko, xkib'ij che ri Jesúus: Chawilampe ri tajin kakib'an ri atioxelab', ri taqanik kub'ij chi man ya'tal taj kab'an le jastaq le' pa ri q'ij rech uxlanem. 3 Ri Jesúus xub'ij chike: ¿Man isik' im ta k'u ri kub'ij ri utzij ri Dios, jawje' kub' ij wi ri xub'an ri David xuquje' ri e rachi'll are

eken che ri suk'al. 21 Konojel ri winaq ri e k'o kuk' ri winaq. We rajawaxik keta'max kiwach cho ri uwachulew kakub'l'i na kik'u'x chirij. 22 E we e utz o man e utz taj, xaq xwi rajawaxik nik'aj winaq xkik'am b'ik jun achi ruk' ri Jesús kil ri jastaq ri kakib'ano. 34 Kija'l taq kumatz, rech kakunax loq. Ri achi moy xuquje' man *¿jamo* ri' kib'ij utz taq jastaq we ix itzel taq kach'aw taj rumal cher k'o jun itzel uxlab'al winaq? Jun utz winaq, utz taq jastaq ri' kub' che. Ri achi xkunax loq rumal ri Jesús, xkwiniq ij, jun itzel winaq itzel taq jastaq ri' kub'ij. 35 xch'awik xuquje' xka'yik. 23 Xemayijan ri winaq Ri utz laj winaq, are karesaj loq ri utzilal ri rumal ri xub'an ri Jesús, xuquje' kakitatab'ela uyakom pa ranima', are k'u ri itzel winaq, are chib'il taq kib': *¿La are wa' ri Jesús ri Mesías, ri karesaj loq ri etzelal ri k'o pa ranima'*. 36 Qas Ralk'wa'l ri David, ri xutxuj kanoq ri Dios chi kinb'ij chi'we, pa ri k'isb'al q'atoj tzij ri kab'an kape chqakolik? 24 E k'o jujun chike ri fariseos na, iwonojel kib'ij na jas rumal xib'ij k'ax taq are xkita ri xkib'ij ri winaq, xkib'ij: Ri Jesús ke' tzij chub'anik k'ax chike nik'aj winaq chik. 37 Ri resaj ri itzel taq uxlab'al chike ri winaq, rumal Dios kuq'at na tzij pa iwi' chi ijujunal rumal ri cher are ri Beelzebú ri kinima'qil ri itzel taq tzij ri xib'ij. We xib'ij utz taq tzij kixkolotaj na, uxlab'al kayo'w kwinem che. 25 Ri Jesús reta'm we are xib'ij itzel taq jastaq, kaq'at na tzij pa ri tajin kakib'ij, rumal ri' xub'ij chike: We kech' iwi!. 38 E k'o jujun fariseos xuquje' a'jtjab' rech o'jin jun tinimit kuk' ri e kiwinaqil, katukin ri' ri taqanik xkib'ij che ri Jesús: Ajtij, kaqaj kab' ri tinimit. We kech'o'jin jun laj tinimit kuk' ri an la jun jastaq ri kak'utuwik chi are ri Dios kiwinaqil, katukin ri' ri laj tinimit. We kech'o' taqowinaq la loq. 39 Ri Jesús xub'ij chike: Ix sib'jin jun ja winaq kuk' taq ri e kachalal, xaq a're' alaj ix itzel taq winaq, man kakub'i' ta ik'u'x ri kakutukij kib'. 26 We kach'o'jin ri Itzel ruk' ri chirij ri Dios, are kiwaj kink'ut jun mayijab'al Itzel, xaq ruk' are' ri' kach'o'jin wi, katukin k'u' jastaq chi'wach. Ri jastaq ri kink'ut chi'wach na ri' ri rajawarem. 27 Kib'ij ix chi ke'nwesaj ri are ri xk'ulmataj ruk' ri q'alajisal utzij ri Dios itzel taq uxlab'al rumal cher are ri Itzel kayo'w Jonás. 40 Jacha ri Jonás xk'oji' oxib' q'ij xuquje' ri kwinem chwe. We ta qas tzij ri' *¿jachin* kayo' oxib' aq'ab' chupam ri nimalaj kar, je xuquje' w ri kwinem chike ri i'tijoxelab' ix rech kakesaj ri in ri uK'ojol ri Achi kink'oji' na oxib' q'ij ri itzel taq uxlab'al? We kib'ij chwe chi are ri xuquje' oxib' aq'ab' xe' ri ulew. 41 Pa ri k'isb' Dios kayo'w ri kwinem chike, qas kaq'alajin na al q'atoj tzij, ri winaq ri xek'oji' pa ri tinimit chi ix, ix sachinaq. 28 We ke'nwesaj in ri itzel Nínive kewa'jil na, kakib'ij na tzij chi'we rech taq uxlab'al ruk' ri ukwinem ri Tyoxalaj Uxlab' kaq'at na tzij pa iwi', rumal ri Dios. Ri winaq ri' ixel, ruk' ri' kink'utu chi ri ajawarem rech ri xkik'ex ri kik'aslemal are xkita ri tzij ri xutzijoj Dios k'o chi waral. 29 We k'o jun achi karaj ri Jonás chike. Ri ix k'ut pune kita ri nutzij, man kareleq'aj ri k'o pa rachoch jun achi ri sib'alaj k' kik'ex ta k'u iwib', pune in nim nuq'ij cho ri o uchuq'ab', nab'e ri' kujat'ij na kan ri achi ri k' Jonás. 42 Xuquje' ri nimalaj taqanel ixoq ri xk' o uchuq'ab!. K'a te ri' kakwin ri' kareleq'aj b'ik oji' chuxukut ulew kawa'jil na pa ri q'ij rech q' ronojel ri jastaq. 30 Ri man wachi'l taj, nuk'ulel atoj tzij, kub'ij na tzij chi'we. Are' sib'alaj naj ri'. Ri man kinuto' taj chi kik'amik loq e winaq xpe wi chutatab'exik ri eta'mab'al ri xuk'ut ri wuk' rech kinkiterene'l, xa tajin ku'tukij b'i ri' ri Salomón. Ri ix k'ut man kitatab'ej ta ri nuk'utu' winaq. 31 Rumal la' kinb'ij chi'we chi kakuyutaj n pune in nim nuq'ij cho ri Salomón. 43 Are kel na ronojel uwach makaj, xuquje' xapakux yoq' b'ik jun itzel uxlab'al che jun winaq, ke' pa taq oj ri kab'anik, are k'u ri winaq ri kaketzelaj ri k'olib'al jawje' e maj wi ja, kutzukuj jun k' uwach ri Tyoxalaj Uxlab'ixel man kakuyutaj ta olib'al jawje' kuxlan wi. 44 Are man kuriq ta jun wi. 32 Xapachin ri kub'ij k'ax taq tzij chwe in, ri k'olib'al jawje' kuxlan wi, kub'ij: Kintzalij na pa in uK'ojol ri Achi, kakuyutaj na umak, are k'u ri ri najtir wachoch, kine k'ol chi na junmul chila' karetzelaj ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, man kakuyutaj . Are kopanik, ri k'olib'al maj k'o chupam, ch' ta wi umak choch ri uwachulew, xuquje' man ajch'oj xuquje' suk'umatalik. 45 Ke' chi jummul kakuyutaj taj pa ri k'aslemal ri kape na. (a10n kub'u'tzukuj chi e wuqub' uxlab'al chik, konojel g165) 33 Jun utz che' utz taq uwach kuya'o. Jun ri e wuqub' ko'k che we winaq ri' rumal ri' sib' itzel che' itzel taq uwach kuya'o. We kajawaxik alaj nim ri k'ax kuriq ri winaq ri' cho ri xuriq keta'maxik we utz ri che' o man utz taj, xaq xwi kan nab'e are xa jun ri itzel uxlab'al k'o che. rajawaxik kil ri uwach. Je xuquje' kak'ulmataj Jeri' kak'ulmataj na iwuk' ix rumal cher sib'

alaj ix itzel taq winaq. **46** Tajin katzijon na ri ri' xkowir ri kania', xuquje' man kechoman Jesús kuk' ri winaq, are xopan ri unan xuquje' taj kitz'apim ri kib'oq'och rech man kakil taj, ri e rachalal chila' jawje' ri k'o wi', are kakaj xuquje' kitz'apim ri kixikin rech man kakita taj, ketzijon ruk', xkaye'j apanoq cho ri ja, **47** k'o we ta kakik'ex kik'u'x kakich'ob' ri' ri nutzij, k'u jun xub'ij che ri Jesús: Ri anan xuquje' ri xuquje' kakik'ex ri' ri kik'aslema, ri in xuquje' a'wachalal e k'o cho ja, kakaj ketzijon awuk'. ke'nkunaj na. **48** Are k'u ri ix, sib'alaj utz iwe, **49** Ri Jesús xuta chike: ¿Jachin ri' ri qas nunan rumal cher kiwiyo xuquje' kita ri nutzij. **50** Sib' xuquje' ri qas e wachalal? **49** Ri Jesús xu'k'ut alaj e k'i winaq xuquje' e q'alajisal taq utzij ri konojel ri utjoxelab' k'a te ri' xub'ij chike: A're' Dios xkaj xkil ri tajin kiwil ix xuquje' xkita ri wa' ri e nunan xuquje' e wachalal. **50** Xapachin ri kumimaj ri utaqanik ri nuTat ri k'o pa ri kaj, are ri' nunan xuquje' wanab' xuquje' wachalal.

13 Che ri q'ij ri', xel b'ik ri Jesús pa ri ja ri k'o wi, xe' chuchi' ri plo, xt'uyi'k chila' chuya'ik k'utu'n. **2** Rumal k'u cher sib'alaj e k'i ri winaq, rumal ri' xaqq'an pa ri jun jukub' b' inib'al pu'wi' ri ja', xt'uyi' chila' chuya'ik ri k' utu'n. Konojel ri winaq xek'oj' chuchi' ri ja'. **3** Ri Jesús xuk'ut sib'alaj k'i jastaq ruk' taq k' amb'ejab'al no'j jetaq we ri': K'o jun ajchak, xe' pa tiko'nijik. **4** Are tajin katiko'nijik, nik' aj ija' xqaj pa ri b'e, xepe nik'aj chochi', xkitij b'ik. **5** Nik'aj ija' chik xqaj pa jun ulew jawje' k'o wi ab'aj. Aninaq xk'iy loq ri tiriko, rumal cher man nim taj qajinaq ri ulew. **6** Ri tiko'n naj taj xqu'l'o rumal cher maj uk'a'malil, are xel loq ri q'ij, xchaq'i'jarik. **7** Ri nik'aj taq ija' chik xqaj chikixo'l ri k'ix. Are xek'iy loq ri k' ix, xkijiql'isaj kan ri tiko'n man xkiya ta b'e che xk'iyik. **8** E k'o chi nik'aj ija' ri xeqaj pa ri utz laj ulew, we ija' ri' xewachinik, k'o xkiya jun ciento, k'o xkiya oxk'al, k'o xkiya juwinaq lajuij kiwach. **9** We qas k'o ixikin, chitatab'ej ri kab' ix chi'we. **10** Ri tijoxelab' xeqet ruk' ri Jesús, xkita che: ¿Jas che kakoj la k'amb'ejab'al no'j are kaya la k'utu'n? **11** Ri Jesús xub'ij: Ri ix ya' talik kweta'maj ri awatalik pa ri ajawarem rech ri Dios, man je ta k'u ri nik'aj winaq chik. **12** Ri winaq ri keta'm jas ub'anik ri jastaq pa ri ajawarem rech ri Dios, ya'tal chike kanimar ri keta'mab'al. Are k'u ri man keta'm taj jas ub' anik ri jastaq pa ri ajawarem rech ri Dios, ri Dios kub'an na chi kasachan chike ri nitz' jastaq ri keta'm. **13** Ri in kinya k'utu'n chike ri winaq ruk' k'amb'ejab'al no'j, rech pune keka'yik, man kakil taj, pune kakito, man kakich'ob' ta ri kab' ix chike. **14** Jeri' kak'ulmataj kuk' ri xub'ij loq ri Dios chuchi' ri q'alajisal tzij Isaías: We winaq ri' , pune kakito, man kakich'ob' taj, PUNE keka'yik, man kakil ta wi. **15** Rumal cher we tinimit

ri' xkowir ri kanima', xuquje' man kechoman alaj e k'i winaq xuquje' e q'alajisal taq utzij ri konojel ri utjoxelab' k'a te ri' xub'ij chike: A're' Dios xkaj xkil ri tajin kiwil ix xuquje' xkita ri kita ix, man xekwin ta k'ut. **18** Chanim chitatab'ej, kinb'ij chi'we ri kel kub'ij ri k'amb'ejab'al no'j rech ri ajtikolob'. **19** E k'o jujun winaq ri kikitatab'ej ri utzij ri Dios, man kakich'ob' ta k' ut jas kel kub'ij, rumal ri' kape ri itzel kub'ano chi kasachan chike. Are wa' ri kel kub'ij ri ija' ri xtzaq pa ri b'e. **20** Ri ija' ri xtzaq chikixo'l ri ab'aj are kel kub'ij ri kikitatab'ej ri tzij rech ri ajawarem rech ri Dios, xuquje' aninaq kakik' amawa'j ruk' ki'kotem. **21** Rumal chi maj kik'a'mal, naj taj kakiq'l'o. Are kakiriq k'ax, o kab' an ne k'ax chike rumal keniman che ri Dios, kasachan ri tzij chike. **22** K'a te ri' e k'o ri ija' ri xetzaq chikixo'l ri k'ix. We ija' ri' kel kub' ij ri e winaq ri kikitatab'ej ri tzij, man kakiya ta k'u b'e kak'exk'ob' ri kik'aslema xaq xwi kakichomaj rij ri kajawataj chike, xuquje' jas kakib'ano rech ku'x q'inomab', rumal ri' man kekwini taj kewachinik. (aīon g165) **23** K'isb'al rech, ri ija' ri xetzaq pa ri utz ulew, are wa' ri winaq ri kikitatab'ej ri tzij xuquje' kakich'ob'o. Are wa' ri winaq ri kakik'ex kik'aslema xuquje' kakib'an ri utzilal. Jer e k'o ri ija' ri xewachinik xkiya jun ciento, xkiya oxk'al, xuquje' xkiya juwinaq lajuij ija'. **24** Ri Jesús xutzijoj chi we jun k'amb'ejab'al no'j ri': Pa ri ajawarem rech ri Dios je kak'ulmataj na jetaq ri xk'ulmataj ruk' jun winaq ri xutik je'l laj ija' rech tiriko pa ri rulew. **25** Che ri chaq'ab' ri' konojel ri winaq tajin kewarik, are xopan ri k'ulel, xu'tika' kanoq ri jun itzel q'ayes chuxo'l ri tiriko, k'a te ri' xel b'ik chila'. **26** Ri tiriko are xk'iy loq, xk'iy xuquje' loq ri itzel q'ayes. **27** Ri a'jchakib' xeb'e ruk' ri ajchoq'e ri ulew, xkib'ij che: Ajawxel, ¿la man utz taq ija' rech tiriko xtil lal? ¿Jas k'u che xk'iy loq itzel q'ayes chuxo'l? **28** Ri ajchoq'e ri ulew xub'ij chike: Are wa' ri xub'an ri k'ulel. Ri ajchakib' xkib'ij: ¿La kaj la ke'qab'oqo kanoq ri itzel q'ayes? **29** Ri ajchoq'e xub'ij chike: Man kawaj taj, ri tiriko xuquje' ri itzel q'ayes xaq raj junam keka'yik, ruk' ta ne jub'iq' are kib'oq kan ri tiriko. **30** Are katan ri', chiya b'e kek'iy

loq kikob'chal. Are kuriq ri q'otaj rech yakoj, rech ri Dios kajunumataj ruk' ri q'inomal ri k'a che ri' keqilo jachin chike ri itzel q'ayes muqtal kan pa jun ulew, are kariqitaj rumal xuquje' jachin chike ri tiriko. Ke'ntaq na b'ik jun winaq, ri winaq karawaj chi kan junmul. ajchakib' ri' rech nab'e kakib'oq ri itzel q'ayes, K'a te ri' kaki'kotik ke' chuk'ayixik ronojel ri kakimulij, k'a te ri' kakiporoj. Xuquje' kakik'am rulew rech kakwinik kuloq' kan ri ulew rech b'ik ri tiriko, ke'kiya kanoq pa ri nuk'olib'al. kakanaj kan ruk' ri q'inomal ri k'o pa we ulew

31 Ri Jesú xutzijoj chi jun k'amb'ejab'al no'j, ri'. **45** Ri ajawarem rech ri Dios kajunumataj xub'ij: Ri ajawarem rech ri Dios kajunumataj ruk' ri jun ajk'ay ri kuloq' ri ab'aj ri paqal rajil. ruk' ri jun achi ri xutik jun ija' rech moxtansia **46** Are kuriq jun ab'aj ri paqal rajil, kuk'ayij kan pa ri rulew. **32** Pune ri ija' rech moxtansia sib' ronojel ri k'o ruk' rech kuloq' ri paqal rajil. **47** Ri alaj nitz' chikiwach ronojel uwach ija', are kak' ajawarem rech ri Dios kajunumataj ruk' ri jun iy loq, sib'alaj nim chikiwach konojel ri e q' k'at chapb'al kar. Ri e chapal taq kar kakik'yaq ayes ri e tiktalik. Kux na jetaq jun che' jawje' b'ik ri k'at pa ri cho, ke'kimol ronojel uwach kakib'an wi ri kisok ri chochi'. **33** Ri Jesú xukoj kar. **48** Are kanoj ri k'at, kakesaj la chuchi' ri chi jun k'amb'ejab'al no'j, xub'ij: Ri ajawarem ja', ket'uyi' chuq'atik ri utz taq kar xuquje' ri rech ri Dios kajunumataj ruk' ri k'aj. Ri ixoq itzel taq kar. Ri utz taq kar ke'kiyak pa jun are kuya nitz' ch'am ruk' ri k'aj, kasipoj ri k' chakach, ri itzel taq kar ke'kil'yaq b'ik. **49** Jeri' aj rumal ri nitz' ch'am ri kaya ruk'. **34** Ri Jesú xuya k'utu'n chike ri winaq ruk' k'amb'ejab'al itzel taq winaq kek'yaq na b'ik pa ri tyo'nel q' Dios chuchi' ri q'alajisal rech ri utzij are xub'ij: **50** Ni nik'aj chik. **35** Jeri' xk'ulmataj ri xub'ij loq ri itzel taq winaq kek'yaq na b'ik pa ri tyo'nel q' Dios chuchi' ri q'alajisal rech ri utzij are xub'ij: **51** Ri Jesú al no'j, xuquje' xujunamaj taq ri jastaq ruk' xuquje' kakiqut'ut'ej na ri kiware. **52** Ri Jesú xaq xwi ri Dios eta'maninaq are xutik loq ri we k'utu'n ri? Ri tijoxelab' xkib'ij: Je', kaqach' uwachulew. **36** Ri Jesú xtzalij cho ri ja, xu'ya ob'o. **53** Are xto'taj ri Jesú chuya'ik ri utz ija'. **37** Ri ulew are ri uwachulew, ri utz ri k'utu'n ruk' ri k'amb'ejab'al taq no'j, xel b'ik laj ija' rech tiriko, a're' ri winaq ri kaknimaj ri chila'. **54** Xopan pa ri utinimit, xuchaple'j uya'ilk taqanik rech ri ajawarem rech ri Dios. Ri ija' k'utu'n pa ri Sinagoga. Ri winaq xemayijanik, e rech ri itzel q'ayes a're' ri winaq ri kaknimaj ri k'o k'u jujun chike xkib'ij: **55** Are wa' ri Jesú, uk'ojol ri José ri atoj tzij, ri ajchakib' ri keyakow ri tiko'n a're' ri rangelib'. **56** Ri e xuquje' kaporoxik are kel kub'ij ri q'atoy tzij ranab' e k'o na waral **57** Maj k'u jun chike ri winaq ri ke' b'ik ri e wangelib' rech ke'kesaj na b'ik pa ri taq jastaq? **58** E k'i winaq man xekojon ta che, rumal ri' l chila' xraj xuk'amawa'j ri uk'utu'n ri Jesú. **41** In ri in uK'ojol ri Achi, ke'ntaq na taq jastaq? **42** We winaq ri'kek'yaq na b'ik kumal ri angelib' utinimit xuquje' pa ri rachoch man kanimax ta pa ri tyo'nel q'aq', chila' kakixi'j k'u na kib', ko' wi. **43** Are k' q na, xuquje' kakiqut'ut'ej na kiware. **44** Ri ajawarem na pa ri ajawarem rech ri Tataxel jacha ri kub' an ri q'ij are kachuplinik. We qas k'o ixikin chutatab'exik, qas chitatab'ej. **45** Ri ajawarem **14** Pa taq ri q'ij ri', ri Herodes are taqanel pa Galilea. Are xreta'maj ri kakitzijoj ri

winaq che ri Jesús 2 xub'ij chike ri e patanil ri job' kaxlan wa rachi'l ri keb' kar, xka'y chickaj, rech: Qas tzij kinb'ij chi'we, ri Jesús are Juan B' xtyoxin che ri Dios, k'a te ri' xupirij ri kaxlan anal qasana', xa xk'astaj loq. Rumal ri' kakwinik wa xuya chike ri utijoxelab', rech kakijach chike kub'an mayijab'al taq jastaq. 3 Ri Herodes are ri winaq. 20 Konojel ri winaq xewa'ik, sib'alaj xkojow ri Juan pa che' rumal cher xyojtajik xenojik, ri tijoxelab' xkimulij ronojel ri ch'aqa' rumal cher xb'ix che: Man utz taj ri xab'ano, p ri xkanajik, chi ronojel xkiriq na kab'lajuj xaweleq'aj ri Herodías rixoqil ri awachalal, chakach. 21 Karaj e job' mil achyab' ri xewa' Felipe, xatk'uli' ruk'. 4 Ri Juan k'i mul xub'ij ik, man xa'jilax ta ri ixoqib' rachi'l ri ak'alab'. che: Man kuya ta b'e ri taqanik chawe kak'am ri 22 K'a te ri' ri Jesús xub'ij chike ri utijoxelab' Herodías che awixoqil. 5 Ri Herodes are xraj : Chixaq'an pa le jukub' b'inib'al pu'wi' le ja', kukamisaj ri Juan, man xkwin ta k'ut rumal jix ch'aqa'p che le cho. In kinkanaj na kanoq cher kuxi'l rib' chikiwach ri winaq, rumal cher waral Ke'nch'ab'ej na kan le winaq, k'a te kixe' ri winaq keta'm chi ri Juan jun q'alajisal utzij ri n riqa'. 23 Are xeb'e konojel ri winaq, ri Jesús Dios. 6 Are xtza'qat chik jun ujunab' ri Herodes, xpaq'i utukel pu'wi' jun laj juyub', xub'an ch' xub'an jun nimaq'ij, ri ral ali ri Herodías xojow awem. Tajin kub'an ch'awem are xok ri aq'ab'. chikiwach konojel ri winaq ri e sik'italik. 7 Sib' 24 Are k'u ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' naj chi alaj xqaj choch ri Herodes ri xojowem ri xub' k'o wi apanoq, kapuyilo'x ruk' chuuq'ab' rumal an ri ali, rumal ri' xub'ij che ri ali chi kuya che ri kyaqiq' xuquje' rumal ri ja'. 25 K'a chaq'ab' xapakux ri karaj. 8 Ri Herodías ri unan ri ali na are xuchaple'j b'inem ri Jesús pu'wi' ri ja' are xutab'ej re we ri', xukoj uk'u'x ri ral rech xqeb' chuxukut ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' kuta che ri Herodes chi kaya loq pa jun pala't ri . 26 Are xkil ri tijoxelab' chi tajin kab'in pu' ujolom ri Juan B'anal qasana'. 9 Sib'alaj xb'ison wi' ri ja', man xkich'ob' taj chi are Jesús, sib' ri Herodes are xuta ri xb'ix che, xa k'u rumal alaj xkixi'l kib', xkiraq kichi' xkib'ij: Jun sub' cher xutzuj che ri ali, xapakux ri kata che. Man unel! 27 Ri Jesús aninaq xub'ij chike: In wa', xraj ta uk'u'x mat xtak'ij pa ri utzij chikiwach ri k'ol ichuuq'ab'. Man kixi'l ta iwib'. 28 Ri Pedro e winaq ri e sik'ital pa ri nimaq'ij. Xaq jeri' maj xub'ij che: Ajawxel, we qas lal, b'ana la chwe chi xkwinik xub'ano, xu'taq ri e patanil rech chi kinb'in xuquje' in pu'wi' le ja, rech kine' chuya'ik ri xutoq'ij ri ali. 10 Ri e patanil rech ri apanoq jawje' le k'o wi la. 29 Ri Jesús xub'ij che: Herodes xeb'e pa ri che', xe'kikutij loq ri ujolom Chatan loq. Aninaq xqaj ri Pedro pa ri jukub' b' ri Juan. 11 Xkiya pa jun pala't, xe'kiya che ri inib'al pu'wi' ri ja', xb'in pu'wi' ri ja' xe' ruk' ali. Ri ali xu'ya che ri unan. 12 Ri utijoxelab' ri Jesús. 30 Are xuna' ri uchuq'ab' ri kyaqiq', ri Juan xe'kik'ama loq ri utey'jal ri kajtij Juan, xuxi'l rib'. Xuchaple'j qajem xe' ri ja', xub'ij: xe'kimuqu kanoq. K'a te ri', xe'kitzijo che ri Wajaw, chinto' la! 31 Ri Jesús xuchap apanoq Jesús ri xk'ulmatajik. 13 Are xuta ri Jesús ri xb' ri Pedro, xub'ij che: Pedro man qas ta ku'l ak' an che ri Juan B'anal qasana', xaq'an b'ik pa jun u'x chwij, jjas che xub'an keb' ak'u'x? 32 Are jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xe' pa jun k'olib'al xepaqi' kikob'chal pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri jawje' ri utz kak'oji' wi utukel. Ri winaq ri ke'l ja', xtani' ri kyaqiq'. 33 Konojel ri e k'o pa ri pa taq ri tinimit are xketa'maj jawje' ke' wi ri jukub' b'inib'al, xexuki' choch ri Jesús xkib'ij Jesús, xkiterene'j b'ik chikaqan. 14 Are xqaj ri che: Qas tzij wi, lal, lal Ralk'wa'll ri Dios. 34 Are Jesús pa ri jukub' b'inib'al, xe'r'il sib'alaj e k'i xeq'ax ch'aqa'p che ri cho, xo'pan pa ri tinimit winaq. Xel uk'u'x chike xu'kunaj konojel ri e Genesaret. 35 Ri winaq ri ke'l pa ri tinimit are yawab'ib'. 15 Are xuchaple'j uqajem ri q'ij, ri xkil uwach ri Jesús, xkitzijo chike konojel ri e tijoxelab' xeqet ruk' ri Jesús xkib'ij che: Wa' winaq. Ri winaq xe'kik'am b'ik ri e kiyawab'ib' we k'olib'al ri' naj k'o wi che ri tinimit, xuquje' jawje' ri k'o wi ri Jesús. 36 Xkita toq'ob' che ri tajin kaqaj le q'ij. B'ij la chike ri winaq cheb'o'j Jesús, rech kakichap ri uchi' ri umanta. Ri e pa taq ri tinimit, je'kiloq'o kiwa. 16 Ri Jesús xub' yawab'ib' ri xkic平 ri uchi' ri umanta ri Jesús, ij chike: Man rajawaxik ta la' keb'ek. Chi'tzuqu xut'zirik.

ix. 17 Ri tijoxelab' xkib'ij che: Xaq xwi k'o job' kaxlan wa quk' xuquje' keb' kar. 18 Ri Jesús xub' jujun chike ri fariseos xuquje' 15 E k'o k'u jujun chike ri fariseos xuquje' jujun a'jtijab' rech ri Taqanik, ri e petinaq ij chike: Chik'ama loq waral. 19 Are xe'taqtaj ri pa Jerusalén, xkita che ri Jesús: 2 ¿Jas che ri winaq rech ket'uyi' cho ri saq, ri Jesús xuk'am

atijoxelab' man kakinimaj taj ri naq'atajib'al taq jastaq. **21** Are xel b'ik ri Jesús chila', xe' pa ri ri kib'anom kan ri e qamam ojer? **22** ¿Jas che tinimit Tiro xuquje' Sidón. **23** K'o jun ixoq chila' man kakich'aj taj ri kiq'ab' are kewa'ik? **24** Ri kachi'l ri kab'ix kananeos chike kumal ri winaq Jesús xub'ij chike: **25** Jas che man kinimaj ta ix ri a'j Israel, xuraq uchi' xqeb' ruk' ri Jesús, xub'ij utaqanik ri Dios rumal unimaxik ri inaq'atajib' che: Ajawxel, lal ri' ri Ralk'wa'l ri David, toq'ob' al? **26** Ri Dios xub'ij: Nim cha'wila ri atat rachi' isaj la nuwach, chinto' la. K'o jun itzel uxlab' l ri anan, xuquje' ri karetzelaj uwach ri utat al che ri wal ali, sib'alaj kub'an k'ax che. **27** Ri rachi'l ri unan, taqal che kakamisaxik. Ri Dios Jesús xa ta ne jun tzij xub'ij che. Ri e tijoxelab' xuquje' xub'ij: apachin ri man nim ta keril ri xeget ruk' ri Jesús xkib'ij che: B'ij la che le ixoq utat unan ya'tal che kakamisaxik. **28** Ri ix k'ut chi man kujuterene'j taj xuquje' chuxlanoq. kib'ij chi jun alk'wa'laxel utz we kub'ij che ri **29** Ri Jesús xub'ij: Ri Dios xinutaq loq xaq xwi utat xuquje' ri unan: Man kinkwin taj kintob'an chikito'ik ri winaq ri a'j Israel, rumal jer e k'o uk' alaq, rumal cher xintzuj uya'ik che ri Dios chij ri e sachinaq kanoq. **30** Ri ixoq xqet ruk' ri ronojel ri nujastaq rachi'l ri nurajil. **31** We jeri' Jesús, xuki' choch, xub'ij che: Ajawxel, chinto' kub'an ri alk'wa'laxel, man tajin ta kunimaj ri' la. **32** Ri Jesús xub'ij che: Man utz taj kaqaya ri ri utat. Ri ix man tajin ta kich'ob' ri utaqanik kiwa ri alk'wa'laxelab' chike ri tz'i!. **33** Ri ixoq ri Dios, rumal are tajin kinimaj ri inaq'atajib' xub'ij che: Qas tzij wi, Ajawxel. Pune jeri', ri tz' al. **34** Kawach taq winaq, k'o rumal xutzijoq loq i' kakitij ri uxe'r taq kiwa ri e kajaw ri katzaq iwij ri Isaías are xub'ij: **35** We winaq ri ke'l pa we chux'e' ri mexa. **36** Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: tinimit ri', kakib'ij chi kinkinimaj, qas tzij k'ut Ixoq, at qas ku'l wi ak'u'x chirij ri Dios. Kab' kinb'ij xa ta ne junmul kakichomaj wij. **37** Maj antaj na awuk' ri xata chwe. Qas che ri q'otaj ri' kutayij kiniq'ijila'j, rumal cher ri ik'utu'n xaq xutzir ri ral ri ixoq. **38** Ri Jesús xel b'ik chila' ke achyab'. **39** Ri Jesús xu'sik'ij ri winaq xub'ij , xe' chuchi' ri cho Galilea. Xpaqi' pu'wi' jun chike: Qas chita na, xuquje' utz chib'ana che juyub', k'a te ri' xt'uyi'k. **40** Sib'alaj e k'i winaq uch'ob'ik ri kinb'ij chi'we: **41** Man are ta ri rikil xe'kik'am b'ik e yawab'ib' ruk' ri Jesús. Chikixo' ri kitijo kab'anow ch'uluj chi'we cho ri Dios, l ri yawab'ib' e k'o ch'oke'r, moyab', maj kiq' xane are kab'anow ch'uluj chi'we ri tzukun taq ab', e memab'. Ri Jesús xu'kunaj konojel. **42** Ri ch'o'j ruk' taq tzij, xuquje' ri itzel taq tzij ri winaq sib'alaj xemayjanik are xe'kil ri yawab' kib'ij. **43** Ri tijoxelab' xeget ruk' ri Jesús, xkib'ij ib' ri xu'tzirik, ri memab' xkichaple'j ch'awem, che: Man utz taj xkita le fariseos ri xb'ij la. **44** ri e ch'oke'r xkichaple'j b'inem, xuquje' ri e Ri Jesús xub'ij: Ronojel q'ayes ri man are ta ri moyab' xkichaple'j ka'yem. Ri winaq xkichaple' nuTat tikowinaq kab'loq na b'ik ri k'a te ri' kak! j uq'ijila'xik ri kiDios ri a'j Israel. **45** Ri Jesús xu' yaq na b'ik. **46** Chi'ya chila' rumal cher jer e k'o sik'ij ri utijoxelab', xub'ij chike: Kintoq'ob'isaj ri moy ri kakik'am kib'e nik'aj moyab' chik, we kiwach konojel we winaq ri'. Xe' oxib' q'ij e k'o jun moy kuk'am ub'e jun moy chik, kikob'chal wuk!, man k'o ta kiwa kitijom. Man kawaj ta ri' ketzaq b'ik pa jun jul. **47** Ri Pedro xuta che ri k'ut ketzaq cho kachoch we man kewa' b'ik, Jesús: B'ij la chaqe jas ub'anik ri k'amb'ejab' ruk' jub'iq' kekam che numik pa ri b'e. **48** Ri al no'j ri xtzijoq la are xb'ij la ri jastaq ri kub' tijoxelab' xkib'ij che: Naj uj k'o wi che ri tinimit, an ch'uluj chaqe cho ri Dios. **49** Ri Jesús xub'ij ¿jawje'! ke' qa man wi loq kiwa konojel we winaq che: ¿Man kich'ob' ta xuquje' ix? **50** Ronojel ri ri'? **51** Ri Jesús xuta chike: ¿Janipa kaxlan wa kaqatijo xuquje' ri kaqaqumuj ke' chiqapam, k' k'o iwuk'? Ri tijoxelab' xkib'ij: Wuqub' kaxlan a te ri' ke'qachuluj kanoq. **52** Are k'u ri kape wa, rachi'l keb' oxib' alaj taq kar. **53** Ri Jesús xu' pa qanima' kel loq pa qachi' are ri' kuch'ulujij taq ri winaq che t'uyulem pa ri ulew. **54** K'a te ri winaq. **55** Pa ri anima'aj kape wi ri itzel taq ri' xuk'am ri wuqub' kaxlan wa xuquje' ri kar, chomanik, ri kamisanik, ri tzukun kakab' ixoqib' xutyoxyij che ri Dios. K'a te ri' xupirij ri kaxlan , xuquje' kakab' achyab', ri mak kuk' taq ixoqib' wa xuquje' ri kar, xuya chike ri utijoxelab', rech xuquje' mak kuk' taq achyab', b'anoj taq tzij kakijach chike ri winaq. **56** Konojel ri winaq chikij nik'aj winaq chik, ri elaq!, ri itzel taq no' xewa'ik, xuquje' xenojik. Are xkimol ri ch'aqa' jib'al chikiwach ri winaq. **57** Man are ta kab' p ri xkanajik, xkiriq na, wuqub' chakach. **58** E anow ch'uluj che jun winaq we man kuch'aj uq' kajib' mil achyab' ri xewa'ik, man xa'jilax ta ri ab', are kab'anow ch'uluj che ri winaq ri itzel ixoqib' xuquje' ri ak'alab'. **59** K'a te ri' ri Jesús

xu'ch'ab'lej kan ri winaq, xpaqi' pa jun jukub' b'
inib'al pu'wi' ri ja', xe' pa ri tinimit Magadán.

16 Ri fariseos xuquje' ri saduceos xeget ruk'
ri Jesús, are xkaj xub'ij jun jastaq ri man
je ta ub'anik, xkita che chi kub'an jun k'utb'
al rech chikaj. **2** Ri Jesús xub'ij chike: Are kok
aq'ab' ri ix kib'ij chi je'l ri q'otaj ri kape na,
rumal cher kyaqarinaq le kaj. **3** Xuquje' aq'
ab'il are kiwilo chi kyaq xuquje' q'eqmuj le
uwach le kaj kib'ij chi kub'an na jab', rumal
cher kaxib'in le ub'anik le uwo kaj. Ix iweta'
m kich'ob' rij ri kuk'ut ri kaj, man iweta'm ta
k'ut ri kak'ulmataj pa taq ri q'otaj ri kape na.
4 Ri itzel xuquje' kawach taq winaq are kakaj
jun mayijab'al k'utb'al, man kaya'taj ta chi k'
u jun k'utb'al chike, xaq xwi jun jacha ri rech
ri Jonás. Are xb'i'taj we tzij ri' rumal ri Jesús,
xel b'ik chila'. **5** Are xeb'e pu'wi' ri plo rech
keq'ax ch'aqa'p, man xna'taj ta b'ik uk'amik
ri kaxlan wa chike ri tijoxelab'. **6** Ri Jesús xub'
ij chike: Chichajj iwb' che ri levadura ke ri
fariseos xuquje' ke ri Saduceos. **7** Ri tijoxelab'
xkib'ij chib'il taq kib': Jeri' la' kub'ij le Jesús
rumal man xna'taj ta loq uk'amik ri kaxlan wa
chaqe. **8** Are xreta'maj ri Jesús ri kakib'ij, xub'ij
chike: ¿Jas che kib'ij chi maj kaxlan wa iwuk'?
9 ¿Man kich'ob' ta k'ut? ¿Man kana'taj ta k'u
chi'we ri job' kaxlan wa ri xqaya chike ri job'
mil winaq, janipa chakach ch'aqa'p ximulij? **10**
Xuquje' ¿la man kana'taj ri wuqub' kaxlan wa
ri xu'tzuq kajib' mil winaq, janipa chakach ch'
aqa'p ximulij? **11** ¿Jas che man kich'ob' taj chi
man are ta tajin kintzijoj rij ri kaxlan wa, xane
are tajin kintzijoj rij ri kilevadura ri fariseos
xuquje' ri saduceos? **12** K'a te ri' xkich'ob'
chi man are ta tajin kub'ij chike chi rajawaxik
kakichajj kib' che ri levadura ri k'o pa ri kaxlan
wa, xane are ri kik'utu'n ri fariseos xuquje' ri
saduceos. **13** Are xopan ri Jesús pa ri tinimit
Cesarea rech Filipo, xuta chike ri utijoxelab':
¿Jachin ri in kakib'ij ri winaq? Ri tijoxelab'
xkib'ij che: **14** E jujun kakib'ij chi lal la'l Juan
ri b'anal qasana', e jujun chik kakib'ij lal la'l
Elías, e nik'aj chik kakib'ij chi lal la'l Jeremías o
wine jun chike ri q'alajisal taq tzij. **15** Ri Jesús
xub'ij: E k'u ri ix, ¿in jachin ri in kib'ij ix? **16** Ri
Simón xub'ij: Lal la'l Cristo, Ralk'wa'l ri k'aslik
Dios. **17** Ri Jesús xub'ij: Utz awe, Simón, ralk'
wa'l ri Jonás, rumal man jun winaq taj xk'utuw
chawach, xane are ri nuTat ri k'o pa ri kaj. **18** Ri

in kinb'ij chawe chi ri at, at Pedro. Pu'wi' k'u we
nimalaj ab'aj ri' kinyak wi na ri nukomontyox,
ri uchi' ja rech ri tyo'nel q'aq' man kach'eken
ta che. (**Hades g86**) **19** Kinya na chawe ri lawe rech
ri ajawarem rech ri kaj. Ronojel ri kajat'ij choch
ri uwachulew, kajat'ix na pa ri kaj, ronojel ri
kakir choch ri uwachulew, kakiritaj na pa ri kaj.
20 K'a te ri' xub'ij chike ri utijoxelab' chi man
kakib'ij ta chi che jun winaq chik chi ri Jesús
are' Cristo. **21** Che ri q'ij ri', ri Jesús xuchaple'
j utzijoxik chike ri utijoxelab' chi ke' na pa ri
tinimit Jerusalén, xuquje' kab'an na k'ax che
kumal ri k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel, ri
k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios
xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik, xuquje' choq'
aq' kakamisax na, churox q'ij k'ut kak'astaj na
uwach. **22** Ri Pedro xuk'am b'ik ri Jesús utukel,
xuchaple'j uyajik xub'ij che: ¡Ajawxel, man kuya
taj jewa' kak'ulmatajik! ¡Wa' we ri' man kak'
ulmataj ta wi! **23** Ri Jesús xtzolq'omijik, xub'ij
che ri Pedro: ¡Chatel b'ik wuk' Itzel! Xaq at q'
atel we, man are ta achomanik at ri jastaq rech
ri Dios, xane kichomanik achyab' k'o awuk!. **24**
K'a te ri' xub'ij ri Jesús chike ri utijoxelab' we k'
o jun karaj kuxik nutijoxel, choq'aq', kuk'ek'ej
rib' chib'il rib', karuk'a'l ri che' rech ripb'al,
xuquje' kateri' chwij. **25** Jeri', rumal ri winaq ri
karaj kukol ri uk'aslemal, kutzaq na ri', are k'
u ri kutzaq ri uk'aslemal xa rumal we, kuriq
na ri!. **26** ¿Jas kutayij che jun winaq kuch'ek
ronojel ri uwachulew, we kutzaq ri uk'aslemal?
O ¿jas kakwin jun winaq kuya che uk'axel ri uk'
aslemal? **27** In ri uk'ojol ri Achi, kinpe na ruk'
ri nujuluwem xuquje' ri e wangelib', kuluya
na tojb'al ke pa kijujunal, jas na k'u ri kataqij'
chike. **28** Qas tzij kinb'ij chi'we, e k'o jujun chike
ri e k'o waral, man kekam ta na, kakil na kopan
ri uk'ojol ri Achi pa ri rajawarem.

17 Are ik'owinaq chi waqib' q'ij, ri Jesús
xusik'ij b'ik ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan,
ri rachalal ri Jacobo, xepaqi' b'ik pu'wi' ri jun
nimalaj juyub'. **2** Chila' xk'exk'ob' wi ri uka'
yeb'al chikiwach ri utijoxelab', ri upalaj xrepq'
unik jacha ri q'ij, ri ratz'yaq xrepq'unik jacha ri
tunal. **3** K'a te ri' xkik'ut kib' ri Moisés rachi'l ri
Elías, tajin ketzijon ruk' ri Jesús. **4** Ri Pedro xub'
ij che ri Jesús: Ajawxel, utz we kujkanaj kanoq
waral. We kaj la kinb'an oxib' alaj taq ja, jun e
la, jun rech le Moisés xuquje' jun rech le Elías.
5 Tjin katzijon na ri Pedro, are xaq k'a te' xpe

jun nimalaj sutz' xu'ch'uq konojel, k'a te ri' xpe Je', kutojo, xub'ij ri Pedro. Are xok b'ik ri Pedro jun ch'ab'al pa ri sutz' kub'ij: Are wa' ri loq'alaj pa ri ja, ri Jesús xnab'ej chutayik che: Simón, nuk'ojol, sib'alaj kaki'kot wanima' rumal rech. ¿jas kab'laj at? Ri e nima'q taq taqanelab' ¿jachin Chinimaj ri kub'ij are'. **6** Are xkita ri tijoxelab' chike kakitoq'ij wi ri alkabal, chike ri e kalk'wa' ri xb'ixik, sib'alaj xkixil' kib', xexuki'k xkiya l o chike konojel ri winaq? **26** Chike konojel ri ri kipalaj pa ri ulew. **7** Ri Jesús xqeb' kuk', xu' winaq, xcha ri Pedro. Ri Jesús xub'ij che: Kawilo chapo, k'a te ri' xub'ij chike: Man kixil' ja iwib', ri e kalk'wa'l man kakitoj taj. **27** Man kawaj ta chixwa'jiloq. **8** Are xeka'yilob'ik, maj chi jun k'ut kinkoj ch'o'j chickxo'l we winaq ri!. Jat pa xkil uwach, xwi ri Jesús. **9** Tajin keqaj loq pu'wi' le plo, chak'yaqa ri chapb'al kar. Ri nab'e kar ri juyub' are xub'ij ri Jesús chike: Man kitzijoj ta ri kachapo, k'o jun pwaq pa uchi!. Chawesaj ri chi che jun winaq ri xiwilo, k'a chink'astaj na, pwaq, ruk' ri' chatojo ri alkabal we in xuquje' in ri uK'ojol ri Achi, k'a te ri' utz kitzijo. **10** Ri awe at.

tijoxelab' xkita che ri Jesús: ¿jas che kakib'laj ri a'jtijab' rech ri taqanik chi nab'e na kape na ri Elías? **11** Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij, ri Elías kape chusuk'umaxik ronojel ri jastaq. **12** Kinb'ij k'u chi'we chi ri Elías xpe kanoq, man xkich'ob' ta uwach, xane xkib'an che ri xraj kik' u'x. Je xuquje' kakib'an na chwe in ri in uK'ojol ri Achi. Kakib'an na k'ax chwe. **13** K'a te ri' xkich'ob' ri tijoxelab' chi are tajin kutzijoj rij ri Juan B'anal qasana'. **14** Are xo'pan kuk' ri winaq, xqeb' jun achi ruk' ri Jesús, xuki'k choch xub'ij che: **15** Ajawxel, toq'ob'isaj la uwach le nuk'ojol. Kab'an k'ax che, k'i mul katzaq pa q' aq' xuquje' pa ja'. **16** Xink'am loq chikiwach le tijoxelab' la, man xekwin taj xkikunaj. **17** Ri Jesús xub'ij: ¡Ri ix, ix itzel taq winaq, maj ikojob'al! ¿La ronojel mul in k'o iwuk' qaj iwuk'? ¿La ronojel mul kinkoch' ri kib'an? K'a te ri' xub'ij: Chik'ama loq ri ala. **18** Ri Jesús xresaj b'ik ri itzel uxlab'al ri k'o che ri ala, qas che ri q'otaj ri' ri ala xkunatajik. **19** K'a te ri' ri tijoxelab' xaq kitukel xejet ruk' ri Jesús, xkita che: ¿jas che man xujkwin ta uj xqesaj b'ik ri itzel uxlab' al? **20** Ri Jesús xub'ij chike: Rumal cher xa nitz' ri ikojob'al. Qas tzij kinb'ij chi'we, we ta k'o ikojob'al jetaq ri ija' rech ri moxtansia, kixkwin ri' kib'ij che we juyub' ri!: "¡Chatel b'ik waral, jat je la!" Ke' ri' jawje' ri kitaq wi b'ik. Maj jun jastaq ri' ri mat kixkwin chub'anik. **21** /We itzel uxlab'al ri' man kel ta b'ik we man kib'an ch' awem xuquje' we man kib'an q'ipoj wa'im./ **22** Are kimulim kib' pa Galilea, ri Jesús xub'ij chike: In ri uK'ojol ri Achi, kinjach na pa kiq'ab' ri achyab!. **23** Kinkamisax na, churox q'ij k'ut kink'astajik. Are xkita ri tijoxelab' ri xb'ix chike, sib'alaj xeb'isonik. **24** Are xopan ri Jesús pa ri tinimit Capernaúm, ri e toq'il taq alkabal rech ri Templo xejet ruk' ri Pedro, xkita che: ¿La kutoj k'u le iwajtij alkabal rech le Templo? **25**

18 Qas pa ri q'otaj ri', ri tijoxelab' xejet ruk' ri Jesús, xkita che: ¿Jachin ri qas sib'alaj nim uq'ij pa ri ajawarem rech ri kaj? **2** Ri Jesús xusik'ij jun ak'al, xuya chickxo'l. **3** K'a te ri' xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we, we man kik'ex iwib', rech je kixux ak'alab', man kixkwin taj kixok pa ri ajawarem rech ri kaj. **4** Jeri', ri kumoch' rib' jacha we kub'an we ak'al ri', sib'alaj nim na uq'ij pa ri ajawarem rech ri kaj. **5** Xuquje' ri kuk'amawa'j jun ak'al pa ri nub'ij, in ri' kinuk' amawa'j. **6** We k'o jun ku'taqchi'j pa mak we alaj taq nitz' ri e kojoninaq chwe. Are katan ri' we kaxekeb'ax b'ik jun ab'aj rech ke'b'al chuqul, k'a te ri' kak'yaq b'ik k'a pa ri uk'u'x ri cho. **7** ¡K'ax ke ri winaq ri ke'kitaqchi'j nik'aj winaq chik pa mak! Rajawaxik k'u wi chi kak'ulmataj na we ri', xa k'u k'ax rech ri winaq ri ku'taqchi'j chi nik'aj pa mak. **8** We are ri aq'ab' o ri awaqañ kab'anow chawe katmakunik, chakutij, k'a te ri' chak'yaqa b'ik. Are katanik katok pa ri jun alik k'aslemal, maj jun aq'ab' o maj jun awaqañ cho ri ruk' ukob'chal aq'ab' xuquje' ruk' ukob'chal ri awaqañ katk'yaq b'ik pa ri q'aq' ri maj uk'isik. (*aiōnios g166*) **9** We are ri ab'oq'och kab'anow chawe katmakunik, chawesaj, chak'yaqa b'ik. Are katanik xa ruk' jun ab'oq'och katok pa ri jun alik k'aslemal cho ri ruk' ukob'chal ri ab'oq'och katk'yaq b'ik pa ri q'aq'. (*Geenna g1067*) **10** Qas chiwila na, miwetzelaj jun chike we alaj taq e nitz' ri!. Rumal qas kinb'ij chi'we chi ri kiángel, amaq'el ketzijon ruk' ri nuTat ri k'o chila' chikaj. **11** /Ri uK'ojol ri Achi xpetik che kikolik ri e sachinaq kanoq./ **12** ¿jas kichomaj ix chrij ri achi, ri kasach kan jun chike ri jun ciento uchij? ¿La man k'u ku'ya kan ri junmuch' b'elej lajuj pa ri juyub' rech ke' chutzukuxik ri uchij ri xsach kanoq? **13** Qas tzij kinb'ij chi'we, sib'alaj k'o na ri uki'kotemal ri ajuq' are kuriq

ri jun uchij, cho ri e junmuchi' b'elej lajuj chij ri man xesach taj. **14** Je xuquje' ri iTat ri k'o pa ri man karaj taj katzaq jun chike we alaj taq We man kutatab'ej ri awachalal pa ri che', rech kab'an k'ax che k'a chutojo na ri kab'ij che, jat chi junmul ruk', cha'k'ama b'ik ronojel ri uk'as. **15** We k'o jun awachalal pa Cristo, kub' man k'u xatoq'ob'isaj uwach ri awachi'l jacha an jun k'ax chawe, jat ruk' atukel, chab'ij che ri k'ax chawe? **16** We man kutatab'ej ri kab'ij che xatch' k'a te ri' xujach b'ik ri achi chike ri ajchakib' eken ri' che. **17** We man kuta wi ri kab'ix che, chab'ij chike ri komontyox, we man kuta wi tzij, chab'ana che chi jer k'o jun winaq ri man kojonel taj o jun itzel winaq. **18** Qas tzij kinb'ij chi'we ronojel ri man kaya ta b'e che cho ri uwachulew, man kaya ta b'e che chila' chikaj, xuquje' ronojel ri kaya b'e che cho ri uwachulew, kaya na b'e che pa ri kaj. **19** Xuquje' kinb'ij chi'we we e k'o keb' chi'we kakijunamaj kik'u'x chutayik jun jastaq, kaya'taj na chike rumal ri nuTat ri k'o pa ri kaj. **20** Jeri' rumal cher jawje' ri kakimulij wi kib' keb' o'xib' winaq pa ri nub'i', kink'ojo' ri' chickixo'. **21** Ri Pedro xqeb' chuxukut ri Jesús xub'ij che: ¿Awaj janipa mul rajawaxik kikuy umak ri wachalal ri kub'an k'ax chwe? **22** Ri Jesús xub'ij: Man tajin ta kinb'ij chawe chi xa wuqub' mul xane wuqub' mul oxk'al lajuj. **23** Rumal ri', ri ajawarem rech ri kaj kajunumataj ruk' ri jun taqanel ri xuta chike ri rajchakib' chi kakijach ri kwenta rech ri pwaq ri kik'as ruk'. **24** Are xuchaple'j kitoq'ixik, xopan ri jun rajchak ri uk'as lajuj mil q'ana pwaq ruk'. **25** Maj urajil chutojik ri uk'as, rumal ri' ri patrón xtaqan chuk'ayixik ri achi, ri rixoqil, xuquje' ri ralk'wa'll, xuquje' ronojel ri ujastaq ri k'olik rech katojtaj ri k'asaj. **26** Ri ajchak xuki'l choch ri upatrón xuta toq'ob' che xub'ij: Toq'ob'isaj la nuwach, kintoj na che la ronojel ri nuk'as. **27** Ri patrón xutoq'ob'isaj uwach ri rajchak, xub'ij che chi maj chi uk'as, k'a te ri' xutzoqopij b'ik. **28** Are xel b'ik ri ajchak ruk' ri patrón, xuriq jun chike ri rachi'l ri uk'as jun ciento saq pwaq ruk', xuchap che ri uqul are xraj xujitz'aj, k'a te ri' xub'ij che: Chatojo ri ak'as wuk'. **29** Ri rech ajchak xuki'l choch, xuta toq'ob' che xub'ij: Chatoq'ob'isaj nuwach, kintoj na chawe ronojel ri nuk'as. **30** Ri achi man xutoq'ob'isaj ta uwach ri rech ajchak, xyojtajik k'a te ri' xu'kojo kan pa che', k'a chutojo na ri uk'as. **31** Are xkil konojel ri ajchakib' ri xk'ulmatajik, sib'alaj xeb'isonik, k'a te ri' xe'kitzijoj che ri kipatrón ri xk'ulmatajik. **32** Ri patrón xusik'ij ri ajchak ri je Xinkuy ri ak'as, rumal xata toq'ob' chwe. **33** ¿La nitz' ri!. **34** Ri patrón xyojtajik, xub'an chawe. We kutatab'ej ri kab'ij che xatch' k'a te ri' xujach b'ik ri achi chike ri ajchakib' eken ri' che. **35** Ri Jesús xub'ij: Jeri' cub'an keb' o oxib' winaq awuk', rech kakilo jas kib'an na ri nuTat ri k'o chila' chikaj chi'we, we man chusuk'umaxik ri xk'ulmatajik. **36** We man kuta ki'kuy ri iwachalal ruk' ronojel ik'u'x.

19 Are xto'taj ri Jesús chub'ixik ronojel we jastaq ri', xel b'ik pa ri Galilea, xe' pa jun tinimit rech Judea, ch'aqa'p che ri Jordán. **2** Sib' alaj e k'i winaq xeteri' chirij, xu'kunaj konojel ri e yawab'ib' ri e k'o chila'. **3** E jujun fariseos xeget ruk' ri Jesús are kakaj kakikoj jun k'a' mab'al che, xkita che: ¿La ya'tal che jun achi kujach ri rixoqil rumal xapakux jastaq ri xk' ulmatajik? **4** Ri Jesús xub'ij: ¿La man isik'im ri tz'ib'atalik, pa ri majib'al re ronojel, ri Tikol kaj xuquje' ulew, xutik ri achi xuquje' ri ixoq? **5** Xuquje' xub'ij: Rumal wa' ri achi ku'tzaq kan ri utat unan, ke' ruk' ri rixoqil rech ku'x xa jun winaq. **6** Xaq jeri' man e keb' ta chik, xane xa e jun chik. Rumal cher ri xunuk' ri Dios, man kakwin ta ri achi ku'jacho. **7** Ri fariseos xkib'ij che: ¿Jas k'u che ri Moisés pa ri taqanik ri xuya kanoq kub'ij chi ri achi kakwinik kujach rib' che ri rixoqil we kuya ri wuj che jawje' kub'ij wi chi kakijach kib'? **8** Ri Jesús xub'ij: Ri Moisés xuya b'e chi'we ki'jach ri iwxoqilal rumal cher sib'alaj ab'aj ri iwanima', man je ta k'u ri' ub' anik pa ri majib'al loq rech ronojel. **9** Kinb'ij chi'we, we k'o jun kujach ri rixoqil, man xa ta rumal xmakun chik ruk' jun achi, k'a te ri' kak'uli' ruk' jun ixoq chik, kamakunik, rumal e keb' chi ri' ri rixoqil. **10** Ri tijoxelab' xkib'ij: We jeri' kak'ulmataj chikixo'li ri achi rachi'l ri rixoqil, are katan ri' man kak'uli' ta jun. **11** Ri Jesús xub'ij: Man konojel taj kakik'amawa'j we jastaq ri' xane xwi ri winaq ri ya'tal chike kakik'amawa'j. **12** Jeri' rumal cher e k'o winaq eunuco, kech wi pa ri kik'ojo'kal, e k'o chi nik'aj xa xb'an eunuco chike kumal ri achyab', e k'o chi nik'aj eunuco rumal cher a're' xkicha' ri ajawarem rech chila' chikaj. Ri karaj kuk'amawa'j we ri' chuk'amawa'j. **13** Ri winaq xe'kik'am b'ik ak'alab' ruk' ri Jesús rech kuya ri uq'ab' xuquje' kub'an ch'awem pa kiwi'. Ri tijoxelab' k'ut xkichaple'j kiyajik ri e k'amowinaq b'ik ri ak'alab'. **14** Ri Jesús xub'

ij chike: Chiya b'e chike ri ak'alab' kepe wuk' xwa'jil b'ik, xe' chikitzukuxik rajchakib' rech , man ki'q'atej taj, rumal cher ri winaq ri je ke'chakun ruk!. **2** Are xu'riq jujun ajchakib', xu' keno'jin ak'alab' are ri ajawarem rech ri kaj. taq b'ik pa ri uchak, xub'ij chike chikutoj jun **15** Are xto'taj chuya'ik ri uq'ab' pa kiwi' ri ak' denario ri kiq'ij. **3** Pa ri b'elejeb' q'otaj rech alab' xel b'ik chila!. **16** K'a te ri' jun achi xqeb' ri q'ij ri patrón xe' chi jummul chikitzukuxik ruk' ri Jesús xub'ij che: Ajtij, ¿jas ri utzilal ri ri ajchakib', are xe'ril chi nik'aj winaq ri maj rajawaxik kinb'ano rech kinok pa ri jun alik kakichakuj. **4** Xub'ij chike: "Jix xuquje' ix, jix e k'aslemal? (aiōnios g166) **17** Ri Jesús xub'ij che: chakun pa ri wulew. Kintoj na ri qas xaqare' chi! ¿Jas che kata chwe jas ri' ri utzilal? Xa jun ri' ri we." **5** Ja'e, xecha!. Xeb'e pa ri chak. Ri patrón utz. Chanimaj ri taqanik, we kawaj katok pa ri xel b'ik pa ri nik'aj q'ij, xuquje' pa ri nik'aj b' jun alik k'aslemal. **18** Ri achi xuta che ri Jesús: enaq q'ij, xub'utzukuj chi na nik'aj ajchakib', je ¿Jachin chike taq ri' ri taqanik ri kab'ij la? Ri xub'ij chike jetaq ri xub'ij chike ri nik'aj winaq, Jesús xub'ij che: Man katkamisan taj, man kek' aq'ab'il. **6** Pa ri uro' q'otaj rech ri b'enaq q'ij oji' ta keb' awixoqil, man katelaq' taj, man kab' xel chi na b'ik ri patrón, xu'riq chi na nik'aj an ta b'anoj tzij chirij jun winaq chik. **19** Nim winaq ri maj kichak, xuta chike: "¿Jas che xaq cha'wila ri atat anan, xuquje' chaloq'aj ri ajil tz! ix k'o waral maj kichakuj?" **7** Ri winaq xkib'ij aqat jacha ri kab'an chuloq'axilk awib' at. **20** Ri che: "Maj jachin tzujuwinaq qachak." Ri patrón ala xub'ij: Ronojel wa' we ri' nub'anom. ¿Jas xub'ij chike: "Jix xuquje' ix, jix e chakun pa ri chi jun kajawataj na? **21** Ri Jesús xub'ij che: We wulew." **8** Are xqaj ri q'ij, ri ajchoq'e ri ulew kawaj qas at tz'aqat, jat ja'k'ayij kanoq ronojel xub'ij che ri yakol urajil: "Cha'sik'ij ri ajchakib', ri k'o awuk', k'a te ri' chaya ri pwaq chike ri e chatojo b'ik ri kiq'ij, are nab'e ka'toj ri k'isb'al meb'aib', kaya'taj k'u na aq'inomal pa ri kaj. K'a xu'lik, k'a te ri' ka'toj ri nab'e xu'lik." **9** Xo'pan te ri' chatan loq, chinaterene'j. **22** Are xuta ri ri ajchakib' ri xe'mok pa ri uro' rech ri b'enaq ala ri xb'ix che, kab'lisonik xe'ek, rumal sib'alaj q'ij, xya b'ik ri kirajil rech ri jun q'ij kichak. **10** nim uq'inomal ri k'olik. **23** Ri Jesús xub'ij chike Are xo'pan ri winaq ri xemok nab'e pa ri chak, ri utjoxelab', qas tzij kinb'ij chi'we sib'alaj k'ax pa kik'u'x chi nim kirajil kaya chikiwach ri nik' rokem jun q'inom pa ri ajawarem rech ri kaj. **24** aj chik. Xaq k'u junam ri xya chike, xa rech jun Are man k'ax taj rokem jun kameypa ri ujolom q'ij chak. **11** Are xk'amtaj ri tojb'al ke xkichaple' ri b'aq cho ri rokik ri q'inom pa ri ajawarem j utzijoxik rij ri Patrón. **12** Xkib'ij: "We ajchakib' rech ri Dios. **25** Ri tijoxelab' xemayijanik are ri xetoj la nab'e, xa jun hora xechakunik, junam xkita ri xb'ix chike, xkib'ij: We jeri' ¿jachin k' xb'an la chikitojik quk', uj naj xujchakunik u ri' ri kakwinik kukol rib? **26** Ri Jesús ko xu' xqakoch' ri chak xuquje' ri q'ij." **13** Ri patrón ka'yej k'a te ri' xub'ij chike: Ri Dios kakwinik xub'ij che jun chike ri ajchakib': "Ala maj k'axal kub'ano ri man kakwin ta ri achi chub'anik. tajin kinb'an chawe ¿Man xak'am ta k'ut uq'ab' **27** Ri Pedro xub'ij che ri Jesús: Chilampe la, uj ri tojb'al awe xintzuju are xatinmoko? **14** Jat, qatzaqom kanoq ronojel rumal terene'xik la. chak'ama b'ik ri tojb'al awe, kawaj kintoj chi na ¿Jas k'u kaqach'ek uj ruk' we ri'? **28** Ri Jesús ri k'isb'al ajchak, jetaq ri xinb'an che atojik at. xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'wech are kab'an k'ak' **15** ¿Man k'u ya'tal chwe kinb'an ruk' ri nurajil che ri jastaq, are kint'uyi' na In ri in uk'ojol jacha ri kawaj in? ¿O xa k'ax chawe chi sib'alaj ri Achi pa ri t'uyulib'al ri kajuluwik, kixt'uyi' in utz winaq?" **16** Jeri', ri e nab'e ku'x na k'isb' xuquje' na ix pa ri kab'lajuj t'uyulib'al, rech al, xuquje' ri e k'isb'al ku'x na e nab'e. **17** Are kiq'at tzij pa kiwi' ri e kab'lajuj wok winaq a'j xpaq'i' ri Jesús pa Jerusalén, xu'ka'm b'ik ri e Israel. **29** Ri winaq ri xa rumal we, xutzaq kan rachoch, e rachalal, e ranab', utat unan, e ralk' wa'l xuquje' rulew, kuk'amawa'l ja ciento mul uk'axelal xuquje' ri jun alik k'aslemal. (aiōnios g166) **30** E k'i chike ri e nab'e, ku'x na e k'isb'al, xuquje' e k'i chike ri e k'isb'al ku'x na e nab'e.

20 Ri ajawarem rech ri Dios kajunumataj xuquje' ruk' ri jun patrón ri sib'alaj aq'ab'

k'ut kink'astaj na. **20** Ri unan ri Jacobo xuquje' ij chike ri winaq a'j Jerusalén: Chiwilampe', ri ri Juan e rachi'l ri ral xqeb' ruk' ri Jesús, xuki' ataqanel petinaq, sib'alaj utz ranima' Kejeninaq choch, k'a te ri' xuta jun toq'ob' che. **21** Ri Jesús chirij jun laj b'ur, ral jun awaj ri kub'an eqa' xuta che: ¿Jas kawaj? Ri chuchu' xub'ij: Taqan n. **6** Xeb'e ri tijoxelab' je xkib'anoo jetaq ri xub' la chi pa ri ajawarem la jun chike we wal ri' kat' ij ri Jesús chike. **7** Xe'kik'ama loq ri ati't b'ur uyi' pa ri wiqiq'ab' la, ri jun chik kat'uyi' pa ri xuquje' ri alaj b'ur, xkilik' ri kimanta chirij, mox la. **22** Ri Jesús xub'ij che: Man iweta'm ta ri k'a te ri' xt'uyi' ri Jesús chirij. **8** Sib'alaj e k'i tajin kitoq'ij. ¿La kixkwin ix kiwik'owisaj ri k' winaq xkilik' ri kimanta pa ri b'e, e k'o chi nik' axk'olal ri kak'ulmataj na wuk' in? Ri tijoxelab' aj xkitzukuj ug'ab' taq che' xkiya pa ri b'e. **9** Ri xkib'ij: Kujkwinik. **23** Ri Jesús xub'ij chike: Qas winaq ri e nab'e cho ri Jesús xuquje' ri e teren kixkwin wi ri' kiriq ri k'ax ri kinriq in, man chirij, xkiraq kichi' xkib'ij: Juluwem che ri Ralk' in ta k'ut kab'an we kinya it'uyulib'al pa ri wa'l ri David. Tewchi'tal ri petinaq pa ri ub'l' ri nuwiqiq'ab' xuquje' pa ri numox. Are ri nuTat Ajawxel. B'ana la toq'ob', chujkolo la nimalaj ri' eta'maninaq e jachinaq. **24** Are xkita ri lajuy Dios. **10** Are xok b'li ri Jesús pa Jerusalén, salab' tijoxelab' ri xkib'an ri e keb' kachi'l xeyojtaj ataj ri kanima' konojel ri winaq, kakitatab'ela kuk!. **25** Ri Jesús xu'sik'ij xub'ij chike: Ix iweta' chib'il taq kib' ¿jachin wa' we achi ri? **11** E k'o m ri e q'atal taq tzij pa taq ri tinimit kakib'an k' winaq xkib'ij: Are wa' ri Jesús, ri q'alajisal utzij ax chike ri winaq xuquje' ri e kipatanijelab', ri Dios ri kel pa ri tinimit Nazaret rech Galilea. ruk' che ri k'o kikwinem. **26** Man ya'tal ta k'ut **12** Ri Jesús xok b'ik pa ri Templo, xe'resaj loq jewa' kak'ulmataj iwuk' ix. Xane ri karaj kux konojel ri winaq ri tajin kakik'ayij xuquje' tajin nim uq'ij chi'xo'l ix rajawaxik kux patanil iwe. kakiloq' a'waj rech ri sipanik. Xuwlqotij b'ik **27** Xuquje' xapachin ri karaj kux nab'e chi'we ix, ri kimexa ri k'exol taq pwaq, xuquje' ri tajin rajawaxik kux kajchak konojel. **28** Je' jetaq ri ke'kik'ayij palomax. **13** K'a te ri' xub'ij chike: uK'ojoj ri Achi man xpe taj rech kapatanixik, Tz'ib'atalik chi ri wachoch Ja rech b'amb'al ch' xane xpe chikpatanixik xuquje' chuya'ik ri uk' awem, ri ix k'ut tajin kib'an kijul eleq'omab' aslemal kumal ke e k'i winaq. **29** Are xel b'ik ri che. **14** Xepe k'u moyab' xuquje' ch'oke'r taq Jesús pa ri tinimit Jericó e rachi'l ri utijoxelab', winaq, xeqet ruk' ri Jesús pa ri Templo, ri Jesús sib'alaj k'i winaq e teren b'ik chirij. **30** E k'o k'u k'ut xu'kunaj. **15** Ri e k'amal taq b'e ke ri ch' keb' achyab' e t'uyul chuchi'l ri b'e, are xkito awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xuquje' chi tajin kik'ow b'ik ri Jesús chila' xkiraq kichi', ri a'jtijab' rech ri taqanik are xkil ri mayijab'al xkib'ij: Ajawxel, ralk'wa'l ri David, toq'ob'isaj la taq jastaq ri xub'an ri Jesús xuquje' are xe'kita qawach. **31** Ri winaq xe'kityajo rech ku'xlanik, ri ak'alab' ri e k'o pa ri Templo kakiraq kichi' man xkita ta k'ut ri xb'ix chike xane ruk' chuq' kakib'ij "juluwem che ri Ralk'wa'l ri David", sib' ab' xkiraq kichi' xkib'ij: Ajawxel, Ralk'wa'l ri alaj xyakataj koyawal. **16** Xkib'ij che ri Jesús: ¿La David, toq'ob'isaj la qawach. **32** Xtak'ij' ri Jesús, kata ri tajin kakib'ij? Ri Jesús xub'ij chike: Qas xu'sik'ij, xuta chike: ¿Jas kiwaj kinb'an chi'we? kinta wi, ¿man isik'im ta k'u ri tz'ib'atalik kib'ij: **33** Ri moyab' xkib'ij: Ajawxel, kaqaj kujka'yik. Chi kichi' ri alaj taq nitz' taq ak'alab' xuquje' ri **34** Ri Jesús xutoq'ob'isaj kiwach, xuchap ri kib' ketu'n na, ya'tal wi ri je'l laj b'ixonem? **17** K'a te oq'och, aninaq xekwinik xeka'yik, k'a te ri' ri' xel b'ik ri Jesús pa ri tinimit, xe'k'ol kanoq xkiterene'j ri Jesús.

21 Are xenaqajin che ri tinimit Jerusalén, xo'pan pa ri le'aj Betfagé pu'w! ri juyub' Olivos, ri Jesús xu'taq b'ik e keb' utijoxelab', **2** xub'ij b'ik chike: Jix pa ri alaj tinimit ri k'o apanoq chi'wach, chila' ki'riqa wi jun ati't b'ur xuquje' jun laj b'ur, e jat'italik, chikira loq chi' k'ama loq. **3** We k'o ne jachin k'o kub'l'ij chi'we, chib'ij che xa kajawataj che ri Ajawxel, k'a te kutzalij chi'we. **4** Je' ri' rech kak'ulmataj ri xub' ij loq ri q'alajisal utzij Dios are xub'ij: **5** Chib' jun aq'ab' pa ri tinimit Betania. **18** Sib'alaj aq' ab'l are tzalijem loq rech ri Jesús pa ri tinimit, xnumik. **19** Are xril jun higuera ri k'o chuchi' ri b'e, xqeb' ruk', xraj xutzukuj jun uwach, xa ta ne k'u ne jun xuriqo. Xub'ij che ri che': Xa ta ne junmul chik katwachinik. Tzi che ri' ri higuera xchaqij'jarik. (aiōn g165) **20** Ri tijoxelab' xemayijanik are xkil ri xk'ulmatajik. ¿Jas che la' aninaq xchaqij'jar ri higuera? xecha!. **21** Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, we qas k'o ikojob'al, man kakab'alaj ta ik'u'x, man xwi ta kixkwinik la' kib'ano jetaq le xinb'an in che le

higuera, xane kixkwinik kib'ij che le juyub' le' ri e patanijelab'. Xkich'ay ri jun, xkikamisaj ri , chatel b'ik chila' jat pa le cho, jeri' k'ut kak' jun chik, ri urox xkib'an che ab'aj. **36** K'a te ri' ulmataj na. **22** We qas kikojonik, kik'amawa'lja xu'taq chi b'ik sib'alaj e k'i patanijelab', choch ronojel ri kita pa ri ich'awem. **23** Ri Jesús xok b' ri xu'taq b'ik nab'e mul. Ri ajchakib' xkib'an ik pa ri Templo, are tajin kuya ri k'utu'n, xeqet xuquje' k'ax chike. **37** K'isb'al rech, xutaq b'ik ruk' ri e k'amal taq b'e kech ri ch'awenelab' cho ri uk'ojol, xuchomaj: Kakinimaj wa' we nuk' ri Dios pa kiwi' ri winaq, e kachil' ri e k'amal taq ojol xcha'. **38** Ri ajchakib' are xkil ri alk'wa' b'e rech ri tinimit xkita che: ¿Jas kwinem kakov laxel, xkib'ij chib'il taq kib': "Are wa' ri kech' chub'anik we ri?" ¿Jachin xyo'w we kwinem ri' ab'en kan ri ulew. Qakamisaj rech kaqecharab'ej chawe? **24** Ri Jesús xub'ij chike: Ri in xuquje' kan uj ri ulew." **39** Jeri' xkichapo, xkesaj b'ik pa kinta jun k'otb'al chi' chi'we, we kib'ij ri kinta ri ulew, k'a te ri' xkikamisaj. **40** Ri Jesús xuta chi'we, kinb'ij chi'we jachin yo'winaq kwinem chike ri winaq: ¿Jas kib'ij ix kub'an na chike ri chwe kinb'an we jastaq ri? **25** Ri kwinem ri xya ajchakib' ri? **41** Ri winaq xkib'ij: Ku'kamisaj che ri Juan rech kub'an qasana' ¿jawje' upetik na ri ajchakib', xuquje' kuya na kan ri rulew wi, chickaj o choch ri uwachulew? Ri achyab' chike nik'aj ajchakib' chik rech jeri' kaya rech ri xkichaple'j utzijoxik rij, xkib'ij: We kaqab'ij uwach ri ulew are kuriq ri q'ij rech yakoj. **42** chi chickaj upetik wi, kub'ij la' chaqe ¿jas k'u Ri Jesús xub'ij chike: ¿La man isik'im ri tz'ib' che man xikoj taj? **26** We kaqab'ij chi choch atalik ri kub'ij: Ri ab'aj ri xketzelaj uwach ri uwachulew xpe wi, kaqaxi'j qib' chikiwach le ajchakib' xuxik ri ab'aj ri qas k'o kutayij. Wa' winaq pa le tinimit, rumal a're' kikojom chi ri we ri' are uchak ri Ajawxel ri kub'an chaqe Juan are jun q'alajisal utzij ri Dios. Jeri' xe'kib'ij kujmayjanik? **43** Rumal ri' kinb'ij chi'we chi che ri Jesús. **27** Man qeta'm taj. Ri Jesús xub'ij ri ajawarem kamaj na chi'we, kaya na chike chike: In xuquje' man kinb'ij taj chi'we jawje' jun tinimit chik ri qas kawachinik. **44** Ri katzaq kape wi ri kwinem ri kinkoj chub'anik we kinb' pu'wi' ri ab'aj, katukin na, are k'u we are ri ano. **28** Ri Jesús xub'ij: Jas kich'ob' chirij we ab'aj katzaq pu'wi' ri winaq kasach na uwach ri: K'o jun achi e k'o keb' ralk'wa'l. Xub'ij che ri winaq. **45** Are xkita ri e kinima'qil ri e ch' ri nab'e: "Nuk'ojol, jate' chakun pa ri wulew awenelab' cho ri Dios xuquje' ri fariseos ronojel kamik." **29** Ri ala xub'ij: "Man kawaj taj." K'a ri k'amb'ejab'al no'j ri xub'ij ri Jesús, xkich'ob'o te ri' xuk'ex uk'u'x, xe' pa ri chak. **30** K'a te ri' chi a're' keb'ixik. **46** Xkichaple'j k'u utzukuxik ri tataxel xub'ij chik che ri jun uk'ojol jacha ri jas kakib'an chub'anik k'ax che ri Jesús, kakixi'j xub'ij che ri jun, ri ala xub'ij: "Je' tat, kine'ek." k'u kib' chikiwach ri e winaq rumal keta'm chi Man xe' ta k'ut. **31** ¿Jachin chike ri keb' alab' ri Jesús are jun q'alajisal utzij ri Dios.

om xub'an ri karaj ri utat kub'ano? Ri nab'e, xecha ri winaq. Ri Jesús xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we ri e toq'il taq alkabal xuquje' ri ixoqib' ri sib'alaj e k'i kachajil, e nab'ejinaq chi'wach che ri kokem pa ri ajawarem rech ri Dios. **32** Jeri', rumal ri Juan xtaq loq iwuk' chuk'utik ri ub'ear ri suk'al man xikoj ta k'ut xuquje' man xik'ex ta ik'u'x. Are k'u ri e toq'il taq alkabal xuquje' ri ixoqib' ri sib'alaj e k'i kachajil xekojon che ri xub'ij, pune xiwil ix wa' we ri, man xik'ex ta wi ik'u'x. **33** Chitatab'ej chi we jun k'amb'ejab'al no'j ri!: K'o jun achi, ajchoq'e jun ulew, xutik nik'aj uvas. Xutz'apij, xuk'ot jun nimalaj jul, xuyak jun nimalaj ja jawje' kek'oji' wi chajil taq rech ri tiko'n, xuya kanoq pa qajik chike nik'aj winaq, k'a te ri' xe' chub'anik jun utaqkil pa jun tinimit chik. **34** Are xopan ri q'ij rech yakoj, ri ajchoq'e ri ulew xu'taq b'ik ri e rajchakib' chuk'amik ri uch'ekoj. **35** Ri ajchakib' xe'kichap

22 Junmul chik ri Jesús xuchaple'j tzijonem kuk' ri winaq xukoj k'amb'ejab'al no'j, xub' ij: **2** Ri ajawarem rech ri kaj kajunumataj ruk' ri jun taqanel ri xub'an jun nimaq'ij rumal ri k'ulanem rech ri uk'ojol. **3** Xu'taq b'ik ri e patanil taq rech chikisik'ixik ri winaq ri e sik'ital pa ri nimaq'ij, we winaq ri' man xkaj taj xeb'ek pa ri nimaq'ij. **4** K'a te ri' xu'taq chi b'ik nik'aj e rajchakib' xub'ij chike: Chib'ij chike ri e qasik'im chi xutzir le wa. Xinkamisaj ri e nuwakax, ronojel xutzirik. Chixpetoq pa we nimaq'ij ri!. **5** Ri winaq man xkilij ta ri sik'inik ri xya chike xane ri jun xe' pa ri uchak pa ri rulew, ri jun chik xe' pa ri uk'ay. **6** Ri nik'aj chik xe'kichap ri ajchakib', xkib'an k'ax chike k'a te ri' xe'kikamisaj. **7** Ri taqanel xyakataj royawal. Xu'taq b'ik ri e rajch'oj'jab' chikamisaxik ri e kamisanelab' xuquje' chuporoxik ri kitinimit. **8**

K'a te ri' xub'ij chike ri e rajchakib': "Xutzir ri a xto'taj ruk' ri wuqub' alaxik. Konojel xek'uli' wa rech nimaq'ij, are k'u ri xe'nsik'ij man taqal ruk' ri ixoq, xekam k'u b'ik maj jun xuya kanoq ta chike xe'nsik'ij. **9** Jix pa taq ri uch'u'k ri b'e, ralk'wa'll ruk' ri ixoq. **27** K'isb'al rech xkam b' jib'isik'ij loq ri winaq ri ki'riqo." **10** Jeri' xeb'e ik ri ixoq. **28** Are kuriq ri q'ij rech k'astajib' ri patanijelab' pa taq ri b'e xeb'e chikimulixik al wach *¿jachin* chike we wuqub' achyab' ri' konojel ri winaq ri xe'kiriqo, e k'o utz taq winaq rachajil we ixoq, rumal cher konojel xek'uli' chike xuquje' e k'o itzel taq winaq, xaq jeri' ruk? **29** Ri Jesús xub'ij chike: Ri ix ix sachinaq xnoj ri ja pa ri nimaq'ij rech k'ulanem. **11** Are rumal man iweta'm taj ri tz'ib'atalik xuquje' ri xok b'ik ri nim taqanel chikilik ri e sik'ital pa ri ukwinem ri Dios. **30** Pa ri k'astajib'al wach man nimaq'ij, xril jun achi ri man ukojom taj ri atz' kek'uli' taj chi ri winaq, xuquje' man keya ta yaq rech nimaq'ij rech k'ulanem. **12** Xub'ij che: xuquje' pa k'ulanem, xane jer ku'x angelib' ri e "Ala, *¿jas* che xatok la at waral man akojom taj k'o pa ri kaj. **31** Are k'u ri k'astajib'al wach ke awatz'yaq rech ri nimaq'ij rech k'ulanem?" Ri ri kaminaqib', *¿la* man isik'im ri xub'ij ri Dios achi xaq xuta ri xb'ix che. **13** Ri nim taqanel chi'we ojer? **32** In ri', ri in uDios ri Abraham, ri xub'ij chike ri e patanil re: "Chijat'ij le uq'ab' Isaac, xuquje' ri Jacob. Ri Dios man kiDios taj xuquje' le raqan, chiwesaj b'ik, chik'yaqa b'ik kaminaqib' xane kiDios e k'aslik taq winaq. **33** pa ri q'lequ'mal, chila' k'o wi na oq'ej xuquje' Are xkita ri winaq ri xub'ij ri Jesús, xemayijanik qut'ut'em ware." **14** Jeri' rumal sib'alaj e k'i e che ri uk'utu'n. **34** Ri fariseos are xkita ri xub'ij sik'italik, xa k'u xaq e jujun e cha'talik. **15** Xeb'e ri Jesús chike ri e saduceos, xkimulij kib' rech k'u ri fariseos, xkitzukuj jas kib'an che ukojik kakikoj chi jun k'a'mab'al che ri Jesús. **35** Jun jun k'a'mab'al che ri Jesús ruk' ri kub'ij chike. chike ri fariseos ri qas reta'm ri taqanik xub'an **16** Xe'kitaq b'ik e jujun kitjoxelab' e kachi'l ri jun k'otb'al chi' che ri Jesús, rech kukoj jun k' herodianos, xe'kib'ij che ri Jesús: Ajtij, qeta'm a'mab'al che xub'ij: **36** Ajtij, *¿pa* ri utaqanik ri chi lal jun achi tz'aqat, xuquje' saq kab'an la Moisés, jachin chike ri taqanik ri sib'alaj nim chuk'utik ri ub'le ri Dios man are ta kab'an la uq'ij? **37** Ri Jesús xub'ij che: Chaloq'aj ri Ajawxel ri kakib'ij ri winaq, rumal cher man are ta kil ri aDios ruk' ronojel awanima', ruk' ronojel ak' la ri keka'y ri winaq. **17** B'ij b'a la chaqe: *¿La* u'x, xuquje' ruk' ronojel achomanik. **38** Are wa' taqalik kaqatoj ri alkabal che ri César ri taqanel ri nab'e taqanik xuquje' nim uq'ij chikiwach pa Roma o man taqal taj? **18** Ri Jesús reta'm ronojel ri nik'aj chik. **39** Ri ukab' taqanik xaq ri itzel taq kichomanik rumal ri' xub'ij chike: raj junam ruk' we nab'e: Chaloq'aj ri ajil tz' Kawach taq winaq, *¿jas* che kiwaj kikoj k'a'mab' aqat, jacha ri kab'an chuloq'axik awib' at. **40** al pa ri nub'e? **19** Chik'utumpe jun pwaq tojb' Pa ukob'chal we taqanik ri' k'o wi ronojel ri al rech ri alkabal. Ri winaq xkik'ut jun pwaq kubl'ij ri taqanik xuquje' ronojel ri kitzijom loq choch. **20** Ri Jesús xuta chike: *¿Jachin ajchoq'* ri e q'alajisal taq utzij ri Dios. **41** Ri fariseos e we palajaj xuquje' we tz'ib' ri'? **21** Ri winaq kimulim kib' are xuta ri Jesús chike: **42** *¿Jas* xkib'ij: Rech ri César. Ri Jesús xub'ij chike: Chiya kichomaj ix chirij ri Cristo? *¿Ralk'wa'll* jachinaq? che ri César ri rech ri César, xuquje' chiya che ri Ri fariseos xkib'ij che: Ralk'wa'll ri David. **43** *¿Jas* Dios ri rech ri Dios. **22** Are xkita ri xb'ix chike: k'u che ri David nojinaq che ri Uxlab'ixel xub'ij Sib'alaj xemayijanik, xkitzaq kanoq ri Jesús, Ajawxel che? Are xub'ij: **44** Xub'ij ri Ajawxel xeb'ek. **23** Che ri q'ij ri' ri Saduceos, ri kakib'ij che ri wajaw: chatt'uyul pa ri nuwiqiq'ab' k' chi maj k'astajib'al wach, xeget ruk' ri Jesús, a ke'nya na konojel ri ak'ulel pa awaqaq. **45** xkita jun k'otb'al chi' che, xkib'ij: **24** Ajtij, ri Ri David we kub'ij "wajaw" che ri Mesías *¿jas* Moisés xuk'ut kanoq chiqawach, we k'o jun achi ta k'u che ri' uk'ojol? **46** Xa ta ne jun xkwinik kak'uli'k, k'a te ri' kakamik maj k'u kan e ralk' xutzelij uwach ri xub'ij ri Jesús, xa ta ne jun tzij wa'l ruk' ri rioxoqil, ri rachalal ri achi ri xkamik xkib'ij che, tzi che ri q'ij ri' maj chi jun karaj kak'uli'k kan ruk' ri rioxoqil ri rachalal, rech kub'an k'otb'al chi' che ri Jesús. kek'oji' rijall' ri rachalal. **25** Chiqaxo'l uj xek'oji' e wuqub' alaxik. Ri nab'yal xk'uli'k, k'a te ri' xkamik, maj e ralk'wa'll xekanaj kanoq ruk' ri rioxoqil, rumal ri' xk'uli' kanoq ri rachalal ruk' ri rioxoqil. **26** Je' xk'ulmataj ruk' ri ukab', ri urox, k'

rech ri Moisés. 3 Rajawaxik kinimaj xuquje! i' ronojel ri k'o pu'wi' ri tzujb'al sipanik. 21 Ri kib'an ronojel ri kakib'ij chi'we. Are makib'an winaq ri kub'ij jun jastaq pa ri ub'i' ri Templo, taj ri kakib'an a're', rumal man kakib'an taj ri man xaq xwi ta kub'ij pa ri ub'i' ri Templo, xane kakitzijojo. 4 Kakiya nima'q taq eqa'n cho kachaq tajin kub'ij pa ub'i' ri Dios, rumal cher are ri nik'aj chik, man kakaj ta k'u a're' kakisalab' Dios k'o pa ri Templo. 22 Ri kub'ij jun jastaq pa aj ruk' jun uwu' kiq'ab!. 5 Are kakaj keka'yex ub'i' ri kaj, tajin kub'ij pa ub'i' ri ut'uyulib'al kumal ri winaq, rumal cher kakikoj ri nima'q ri Dios, xuquje' pa ri ub'i' ri Dios rumal cher taq filacterias xuquje' kakiwqiqej ri katz'yaq. Are! t'uyul chila!. 23 ¡K'ax iwe ix a'jtijab' rech 6 Kekam xuquje' che ri k'olib'al ri nim uq'ij ri taqanik xuquje' fariseos, ix kawach! Kiya ri xuquje' ri nab'e taq tem pa taq ri Sinagoga. 7 ulajujil ri menta, ri anis, xuquje' ri comino. Are kakaj kaya rutzil kiwach pa taq ri k'ayib'al, Itzaqom k'u kanoq ri taqanik ri nim uq'ij jetaq utz kakito kab'l ix ajtij, chike. 8 Man kiya ta k'u ri suk'al, ri b'anoj toq'ob', ri utzilal. Choq'aq' wi b'e kab'l ix ajtij chi'we ix, rumal xa jun iwajtij k' ub'anik wa' we nik'aj ri' jacha we nik'aj chik ri'. olík, iwoñol iwashalal iwib!. 9 Xuquje' mib'ij 24 Moy taq k'amal taq b'e. Kicha' na ri nitz' us, itat che jun winaq chik ajuwachulew, rumal xa kib'iq' k'u b'ik ri kamey. 25 ¡K'ax iwe ix a'jtijab' jun iTat ix k'olik, are ri k'o pa ri kaj. 10 Miya b'e rech ri taqanik xuquje' fariseos, ix kawach! xuquje' kab'l ix ajtij chi'we, rumal xa jun iwajtij Kich'ajch'ob'ej ri rij ri qumub'al xuquje' ri ipala' k'olik, are ri Cristo. 11 Ri sib'alaj nim uq'ij chi' t, are k'u ri upam nojinaq che elaq' xuquje' xo'l ix, kux na patanijel ke nik'aj chik. 12 Jeri' etzelal. 26 Moy laj fariseo, nab'e chach'ajch'ob' rumal cher ri kumimarisaj rib', kanitz'arisax na, ej ri upam ri aqumub'al xuquje' ri apala't, jeri' are k'u ri kunitz'arisaj rib', kanimarisax na uq' kach'ajch'ojir ri' ri upam xuquje' ri rij. 27 ¡K'ax ij. 13 ¡K'ax iwe a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' iwe ix a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' fariseos, fariseos, ix kawach! Kitz'apij ri kaj chikiwach ix kawach! Jer ix k'o muqb'al taq kaminaqib', nik'aj winaq chik, man kixok ta ix, xuquje' man saq iwij. Je'll kaka'y ri iwij, ri ipam nojinaq che q' kiya ta b'e chike ri kakaj ko'kik. 14 /¡K'ax iwe ayinaq taq kib'aqil kaminaqib!. 28 Ix suk' kixka' fariseos xuquje' a'jtijab' rech ri taqanik! Kimaj y chi'wij, pa iwanima' ixnojinaq che kawachil ri kachoch ri malka'nib', xuquje' kijaluj chi kib' xuquje' etzelal. 29 ¡K'ax iwe ix a'jtijab' rech ri an ch'awem cho ri Dios, kib'an tuqutaq taq ich' taqanik xuquje' fariseos, ix kawach! Kiyak tz' awem rech kixkil ri winaq. Rumal k'u wa' k'ax aq na'tab'al ke ri e q'alajisal taq utzij ri Dios, na kab'an chuq'atik tzij pa iwi!./ 15 ¡K'ax iwe xuquje' kiwiqiqej ri tz'ib'atal wi ri kib'l' ri e a'jtijab' rech ri taqanik, xuquje' ri ix fariseos, suk' taq winaq. 30 Xuquje' kib'ij we ta uj k'o uj che ri q'ij ri xek'ojil' ri e qatat qanan, ri' man uj ix kawach! Kiq'axaj tinimit xuquje' cho chuch' ekik jun terene'l iwe, are kixkwin chuch'ekik ri terene'l iwe ri', tajin kib'an che chi kux keb' mul chi'wech ix taqal che ke' pa ri tyo'nel q'aq!. 31 Ix kachil k'ut ri winaq ri' rumal kib'ij chi ix kija'l ri winaq ri xekamisan ri e q'alajisal (Geenna g1067) 16 ¡K'ax iwe moy taq k'amal b'e! We taq utzij ri Dios. 32 ¡Xa junnmul chitz'aqatisaj ri k'o jun kuna'taj jun jastaq pa ri ub'i' ri Templo, xkib'an ri itat inan ojer! 33 ¡Ix kumatz, ix kalk' maj kel ri' che, we k'u kuna'taj jun jastaq pa ri wa'll taq kumatzl ¡Jachin kato'w iwi' rech man ub'i' ri q'ana pwaq ri k'o pa ri Templo, kajat' kixe' taj pa ri q'aq? (Geenna g1067) 34 Rumal ri' ke' itaj kan ri' ruk' ri utzij. 17 ¡Moy taq winaq, maj ntaq na loq q'alajisal taq utzij ri Dios, achyab' ri iweta'mab'al! ¡Jachin nim uq'ij, la are ri q'ana k'o keta'mab'al xuquje' a'jtijab'. E k'o ki'kamisaj pwaq, o are ri Templo ri kutyoxirisaj ri q'ana na chike e nik'aj chik ki'rip na, e nik'aj chik pwaq!. 18 Ix xuquje' kib'ij: "We k'o jun winaq kerapux na pa taq ri Sinagoga, xuquje' ko'qotax kub'l' jun jastaq pa ub'i' ri tzujb'al sipanik, maj na pa taq ri tinimit. 35 Jeri' ix kixux na a'jmakib' kel ri', we k'u k'o jun kub'l' jun jastaq pa ub' rumal cher kikamisaxik winaq ri maj kimak, wa' i' ri sipanik ri kuya choch ri tzujb'al sipanik, xchaple'taj loq ruk' ri ukamikal ri Abel, xtoq'i' kajat'itaj na ri' ruk' ri utzij." 19 ¡Ix moy! ¡Jachin ruk' ri ukamikal ri Zacarías uk'ojol ri Berequías, nim uq'ij, ri sipanik o are ri tzujb'al sipanik ri ri xikamisaj pa ri Templo chuxo'l' ri Tyoxalaj k' katyoxirisán ri sipanik? 20 Jeri' xapachin ri kub' olib'al xuquje' ri tzujb'al rech ri tzujb'al sipanik. ij jun jastaq pa ri ub'i' ri tzujb'al sipanik, man 36 Qas tzij kinb'ij chi'we chi ix kixtojow na ri k' xaq xwi ta kub'ij pa ub'i' ri tzujb'al, xane pa ub' axal ri xkib'an kanoq ri itat inan. 37 ¡Winaq a'j

Jerusalén, winaq a'j Jerusalén, ix ri ki'kamisaj Ri winaq ri ke'l pa ri tinimit Judea cha'nimaj b' ri e q'alajisal taq utzij ri Dios, xuquje' kib'an ik cheb'o'j pa taq ri juyub'. **17** Ri k'o pa ri ja ri k' che ab'a'j ri winaq ri ketaq loq iwuk'! Sib'alaj k' o pu'wi' ri rachoch, maqaj chi na b'i chuk'amik i mul xwaj xe'nmulij ri' iwalk'wa'l jetaq kub' jun jastaq pa ri rachoch. **18** Ri tajin kachakun an jun ati't ak' are ku'mulij ri ral pa ri uxik', cho ri saq, matzalij chuk'amik ri ratz'yaq. **19** man xawaj ta k'ut. **20** Rumal ri' maj jun winaq Cher ri q'ij ri' sib'alaj k'ax kakiriq na ri' yawab' kakanaj na kanoq pa ri iwachoch. **21** Xuquje' taq ixoqib' xuquje' ri ke'kitub'isaj kal. **22** Chib' kinb'ij chi'we chi man kiwil ta chi na nuwach k' ana ch'awem rech ri iwelik b'ik waral man kak' a kuriq na ri q'ij are kib'ij: Tewchi'tal ub'i' ri ultmataj taj pa taq ri q'alaj, xuquje' man paq'i' petinaq pa ri ub'i' ri Ajawxel.

24 Ri Jesús xel loq pa ri Templo, are tajin kab'inik, ri utijoxelab' xejet ruk' xkik'ut choch ronojel ri ja ri wokowinaq ri Templo. **2** Ri Jesús xub'ij chike: ¿La kiwil ronojel we ri'? Qas tzij kinb'ij chi'we, maj jun ab'a'j kakanaj kanoq pu'wi' jun chik, jeri' rumal cher ronojel katukix na. **3** Are xe' ri q'ij, ri Jesús xt'uyi' pu' wi' ri juyub' Olivos, ri utijoxelab' xo'pan ruk' xaq pa utukel xkita che: ¿Jampa' kak'ulmataj we ri' xuquje' jas retal ri petib'al la, xuquje' jas retal ri k'isb'al rech ri uwachulew? (aión g165) **4** Ri Jesús xub'ij chike: Chichajij iwib' rech maj jachin kixsub'uwik. **5** E k'i kepe na kakikoj ri nub'l' kakib'ij chi a're' e Cristo, sib'alaj e k' i winaq ke'kisub' na. **6** Ri ix kita na ri ch'o'j ri kab'anik xuquje' ri ch'o'j ri kachomax ub'anik, man kixi'j ta k'u iwib', rumal cher choq' aq' wi chi kak'ulmataj we ri', xa k'u man are ta wa' ri k'isb'al rech ri uwachulew. **7** Kach'o'jin na jun tinimit ruk' jun tinimit chik, xuquje' jun wokaj tinimit ruk' jun wokaj tinimit chik. Kape na kab'raqan xuquje' numik pa ronojel ri uwachulew. **8** Are wa' ri majib'al rech ri q' oxom. **9** Kixkijach na rech kab'an k'ax chi'we, xuquje' rech kixkamisaxik, konojel ri kaketzelaj na iwach ri tinimit, xa rumal we in. **10** Pa taq ri q'ij ri' e k'i kakitzaq na kanoq ri kojonik, e k' o chi nik'aj ke'kik'ayij na ri e kachi'l, xuquje' kaketzelaj na kiwach. **11** E k'i kakijaluj na chi e q'alajisal taq utzij ri Dios, kekwin k'u na ke'kiq' ol nik'aj winaq chik. **12** Sib'alaj nim ri etzelal kab'an na rumal ri' e k'i na man keloq'an ta chik. **13** Are k'u ri ko kak'oji'l, kakolotaj na pa ri k'isb'al q'ij. **14** Katzijox na we utz laj taq tzij ri' pa taq ronojel ri tinimit rech ri uwachulew, k'a te ri' kape ri k'isb'al rech ri uwachulew. **15** Xaq jeri' are kiwil ri xa'wib'al taq jastaq ri kak' ulmataj pa ri Tyoxalaj k'olib'al, ri xutzijoq loq ri q'alajisal utzij ri Dios, Daniel, are xub'ij: (Ri kusik'ij ri uwach ri wuj chuch'ob'o rij we ri'). **16** Ri winaq ri ke'l pa ri tinimit Judea cha'nimaj b' man k'ulmatajinaq ta wi pa taq we q'ij kamik, maj chi jun k'ulmatajik kajunumataj ruk' ri kape na. **22** Maj jun winaq ri' kak'asi'k che ri' we ta mat kak'opix ri q'ij ri', xa k'u kumal ke ri e cha'talik kak'opix na. **23** We k'o jun kub'ij chi'we: "Chiwilampe", chi ri' k'o wi ri Cristo," o "je la' k'o wi," man kikoj taj re. **24** Jeri' rumal kepe na e k'i kakijaluj chi a're' e Cristo xuquje' kakijaluj chi a're' e q'alajisal taq utzij ri Dios, kakib'an na nimalq' taq etal xuquje' mayijab'al taq jastaq rech ke'kisub' ri winaq pune are ri e cha'talik. **25** Qas chich'ob'o' chi nubl'im chik we jastaq ri' chi'we, pune maja' kak'ulmatajik. **26** Rumal ri', we kab'ix chi'we: "Chiwilampe", k' o pa ri le'aj jawje' ri maj wi ja," o wine kab'ix chi'we "chiwilampe", k'o pa we jun ja ri." Man ki'wila taj xuquje' man kikoj taj. **27** Jeri' rumal jetaq ri kub'an ri kayapa' ri karepq'un chirelib' al q'ij kaqaj pa ri uqajib'al q'ij, jeri' kub'an na ri upetib'al, ri uK'ojol ri Achi. **28** Jawje' k'o wi ri kaminaq chila' kerapap wi na ri k'uch, are wa' kak'utuwik chi are k'isb'al rech ri uwachulew. **29** Are kik'ow ri nimalaj k'axk'olal, kachup na ri q'ij, man kaka'y ta chi ri ik', ketzaq na loq ri ch' umil xuquje' kachup na ronojel ri k'o cho ri kaj. **30** Ri retal ri uK'ojol ri Achi kaq'alajin na cho ri kaj, kak'axir k'u na kanima' konojel ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew. Kakil na ri uK'ojol ri Achi kape ruk' kwinem xuquje' juluwem pa ri sutz' ri k'o cho ri kaj. **31** Ku'taq k'u na b'ik ri rangelib' pa ronojel ri uwachulew rech ruk' ri roq'ib'al ri su' ke'kimulij na konojel ri e cha'talik pa ronojel ri uwachulew. **32** Chik'ama jun ino'j chirij ri kub'an ri higuera: Are karexar ri uq'ab' xuquje' kak'iy la ri uxaq, iweta'm chi xqeb' loq ri q'alaj. **33** Je xuquje' are kiwil we jastaq ri', chiweta'maj chi naqajin loq ri upetib' al ri ajawarem rech ri Dios. **34** Qas tzij kinb' ij chi'we chi maja' kixkamik are, kak'ulmataj

ronojel we jastaq ri'. **35** Kasach na uwach ri kilampara rachi'l ri kaceite. **5** Ri ji'atz xb'eyetaj kaj xuquje' ri uwachulew, are k'u ri nutzij man b'ik rumal ri' xewar konojel ri alitomab!. **6** Nik' kasach ta wi uwach. **36** Are k'u ri q'ij xuquje' aj aq'ab' xtataj jun ch'ab'al kub'ij: "¡Xpe le ji' ri q'otaj, maj jun eta'maninaq man ne keta'm atz, chixel loq chuk'amawa'xik!" **7** Jeri' konojel taj ri angelib' xuquje' ri uK'ojoj ri Achi, xane ri alitomab' xek'astajik, xo'k chusuk'umaxik xwi ri Tataxel eta'maninaq we jastaq ri'. **37** Ri ri kilamparas. **8** Ri alitomab' ri maj keta'mab' upetib'al ri uK'ojoj ri Achi kajunumataj ruk' ri al xkib'ij chike ri alitomab' ri k'o keta'mab'al: xk'ulmataj ruk' ri Noé. **38** Rumal cher are maja! "Chiya jub'iq' qe ri iwaceite rech man kechup ta kuriq ri q'ij rech ri nimalaj jab' ri winaq kewa' ri qualámparas." **9** Ri alitomab' ri k'o keta'mab'al ik, kequmunik, kek'uli' xuquje' kakiya kib' pa xkib'ij: "Man kaqaya taj, we kaqaya iwe man taq k'ulanem k'a xopan na ri q'ij are xok ri pa ri kub'an ta chila' chaqe uj, are utz we ki'lloq'o iwe arca. **39** Man xketa'maj ta wi ri kak'ulmatajik pa ri k'ayib'al aceite." **10** Are e b'enaq chuloq'ik k'a xopan na ri q'ij ri xqaj ri nimalaj jab' xuk' ri aceite, xopan ri ji'atz. Ri alitomab' ri kaye'm am b'ik konojel ri winaq. Jeri' kak'ulmataj na apanoq xok ruk' pa ri nimaq'ij rech k'ulanem, k' pa ri upetib'al ri uK'ojoj ri Achi. **40** Kechakun a te ri' xtz'api'k ri uchi' ja. **11** K'a te ri' xuquje' ri na keb' achyab' cho ri saq, ri jun kak'am na nik'aj alitomab' chik, xkib'ij: "Ajawxel, Ajawxel, b'ik, ri jun katzaq na kanoq. **41** E keb' ixoqib' jaqa la ri uchi' ja chiqawach!" **12** Ri Ajawxel xub' keke'n na junam, ri jun kak'am na b'ik, ri jun ij: "Man kinjaq taj, man weta'm taj iwach." **13** chik katzaq na kanoq. **42** Rumal b'a ri', chisuk' Rumal ri' chixk'asloq rumal man iweta'm taj ri umaj iwib', rumal man iweta'm taj jampa' ri q'otaj xuquje' ri q'ij are jewa' kak'ulmatajik. **14** upetib'al ri Ajawxel. **43** Chichomaj we ri': We ri Ri ajawarem rech ri Dios kajunumataj ruk' jun ajchoq'e ri ja reta'm jas q'otaj kok ri elaq'om achi, are xe' pa ri utaqqil xu'sik'ij ri e patanil pa ri ja, kak'ask'at ri' rech man kuya ta b'le che rech xuchilib'ej kanoq ri urajil chike. **15** Che ri ri elaq'om kok pa ri ja. **44** Rumal ri' rajawaxik jun xuya job' mil q'anpa pwaq, che ri jun chik kikowij, rumal cher ri uK'ojoj ri Achi kapetik xuya keb' mil, che ri jun chik xuya jun mil, jaljoj are man iwaye'm ta apanoq. **45** Ri ajchak ri suk' xub'an chuya'ik ri pwaq chike rumal cher are ranima', k'o reta'mab'al, are wa' ri ya'tal kan b' xrilo ri keta'mab'al chuchajixik, k'a te ri' xe' pa e che karil ronojel ri jastaq xuquje' kuya kiwa ri ri utaqqil. **16** Ri patanijel ri xuk'amawa'j job' ajchakib' pa ri q'otaj rech wa'im. **46** Utz rech we mil xchakun ruk' ri pwaq, xuch'ek chi jun job' kulriquitaj rumal ri rajaw tajin kub'an apanoq ri mil chirij. **17** Je xuquje' ri xuk'amawa'j keb' mil uchak. **47** Qas tzij kinb'ij chi'we chi ri patrón xuch'ek chik jun keb' mil chik chirij. **18** Are k'u kukoj na ri patanijel ri' che chajil rech ronojel ri achi ri xuk'amawa'j jun mil xuk'ot jun jul pa ri ujastaq. **48** Jas kak'ulmataj ri' we ri ajchak ri ulew, k'a te ri' xrawaj kanoq ri urajil ri rajaw. kub'ij pa ranima!: "Kab'eyetaj ri' ri wajaw," **49** **19** Are xik'ow sib'alaj k'i q'ij, ri patrón xtzalij k'a te ri' kuchaple'j kich'ayik ri e rachi'l xuquje' loq, xuta ri kwenta chike ri e patanijel taq rech. kuchaple'j wa'im xuquje' q'ab'arik kuk' ri q'ab' **20** Ri patanijel ri xuk'amawa'j job' mil pwaq, arelab!. **50** Pa ri q'ij ri man uchomam ta apanoq, xuk'am chi b'ik ri jun mil ri xuch'eko, xub'ij pa ri q'otaj ri man uchomam ta apanoq, katzalij che ri patrón, Ajawxel lal xya la kanoq job' loq ri rajaw. **51** Ri patrón kub'an na k'ax che mil pwaq chwe, chilampe la xinch'ek chi lajuj ri ajchak xuquje' kuq'at na tzij pu'wi' kuk' e mil chirij le xya la kanoq chwe. **21** Ri upatrón kawach taq winaq. Chila' k'o wi na oq'ej xuquje' xub'ij che: Utz ri xab'ano, utz laj ajchak, suk' ri awanima!. Utz xab'ano ruk' ri nitz' ri xinya chawe rumal ri' kib'an chawe chi kachajij na nima taq jastaq. Chatan loq chatki'kotoq ruk' ri awajaw. **22** Xopan xuquje' ri achi ri xuk'amawa'j keb' mil pwaq xub'ij che ri patrón. Ajawxel lal xya la kanoq keb' mil pwaq chwe, chilampe la xinch'ek chi keb' mil pwaq chirij le xya la kanoq chwe. **23** Ri patrón xub'ij che: "Utz ri xab'ano, utz laj ajchak, suk' awanima!, utz xab'ano ruk' ri nitz' ri xinya chawe, kinb'an na chi kab'an awe

25 Ri ajawarem rech ri kaj kajunumataj kuk' ri e lajuj alitomab' ri man e k'ulan taj, xkik' am b'ik ri kilampara, xeb'e chuk'ulaxik ri ji'atz. **2** E job' chike ri alitomab' maj keta'mab'al, ri e job' chik k'o keta'mab'al. **3** Ri alitomab' ri maj keta'mab'al xkik'am b'ik ri kilampara, man nim ta k'ut ri kaceite xkik'am b'ik. **4** Xuquje' ri alitomab' ri k'o keta'mab'al xkik'am b'ik ri

pu'wi' nim jastaq. Chatan loq, chatki'kot pa ri ki'kotemal rech ri awajaw." 24 K'a te ri' xopan ri achi ri xuk'amawa'l mil pwaq. Xub'l'ij: "Ajawxel, in wetam chi sib'alaj ko ri anima' la, are kaj la kab'an la yakoj cho ri ulew jawje' ri man xtiko' nuchi'. 25 Rumal ri' xinxil'j wib!, xinmuq ri rajil la pa ri ulew. Ri' xink'am loq, are wa' ri rajil la." 26 Ri upatrón xub'l'ij che: "At jun itzel ajchak, at saq' or. Xaq jeri' aweta'm chi kinyako'nijik jawje' ri man xintiko'nij ta wi, xuquje' kik'amawa'l we ri uwach ri tiko'n jawje' ri man xintiko'nij ta wi. 27 Are utz we ta xaya ri nurajil jawje' kayak wi, ri pwaq rech kuch'ek ral, rech are xintzalij loq xaya ta apanoq ri ch'ekoj chwe." 28 Ri patrón xub'l'ij chike ri nik'aj ajchakib' chik: "Chimaja ri jun mil pwaq che, chiya che ri k'o lajuj mil ruk' . 29 Jeri', rumal cher ri nim k'o ruk' kaya'taj na nim che, rech sib'alaj nim kak'oji' na ruk'. Are k'u ri maj k'o ruk' kamaj na che ri k'isb'al jastaq ri k'o ruk'. 30 We itzel ajchak ri', chiwesaj b'ik, chik'yaqa b'ik pa ri q'equ'mal, jawje' k'o wi na oq'ej xuquje' qut'ut'em ware." 31 Ri uK' ojol ri Achi are kape pa ri ujuluwem, rachi'l ri angelib', kat'uyi' na pa ri utelem ri kajuluwik. 32 Konojel ri winaq rech ri uwachulew kakimulij na kib' choch, ri uK'ojol ri Achi ku'q'at na nik' aj chike ri nik'aj chik, jacha ri kub'an ri jun ajyuq' ku'q'at ri chij chike ri e k'isik'. 33 Ku'ya na ri chij pa ri uwiqiq'ab! xuquje' ri k'isik' pa ri umox. 34 Ri Taqanel kub'l'ij na chike ri e k'o pa ri uwiqiq'ab!: "Chixpetoq, ri ix ri ixuteweche'i'm ri nuTat, chik'amawa'l ri iwechab'al, are wa' ri ajawarem ri chi'tal loq chi'we are maja' katiktaj loq ri uwachulew. 35 Jeri' rumal are xinnumik, xiya nuwa, are xchaqi'l nuchi', xiya nujoron, are xinwa'katik xiya kanoq nuk'olib'al jawje' kinkanaj wi. 36 Are xajawataj watz'yaq, xiya watz'yaq, are xinyawajik, ximichajij, are xintz' api'k pa che' xinisoli. 37 Ri suk' taq winaq kakib'l'ij na: "Ajawxel, ¿jampa' xqaya wa la are xnum la? ¿Jampa' xqaya joron la are xchaqi'l chi' la? 38 ¿Jampa' xqaya k'olib'al la are xwa'kat la o jampa' xqaya atz'yaq la are xajawataj che la? 39 ¿Jampa' xqasolij la are lal yawab' o are xtz'api'k la pa che'?" 40 Ri Taqanel kub'l'ij na chike: "Qas tzij kinb'l'ij chi'we, ronojel ri xib'anoo chike ri e wachalal pune are ri k'in laj nitz', chwe in xib'an wi." 41 K'a te ri' kub'l'ij na chike ri e k'o pa ri umox: "Chixel wuk' itzel taq winaq, jix pa ri tyo'nel q'aq' ri maj uk'isik, are ri' uk'olib'al ri Itzel xuquje' ri u'taqo'n. (aiōnios g166) 42 Jeri' rumal cher man xiya ta nuwa are xinnumik, man xiya ta nujoron are xchaqi'l nuchi'. 43 Are xinwa'katik man xiya ta nuk'olib' nij ta wi la, xuquje' are kaj la kak'amawa'l ja al jawje' kinkanaj wi, man xiya ta watz'yaq are uwach ri tiko'n jawje' ri man xtiko'nij ta wi la. xajawataj chwe, are xinyawajik xuquje' xintz' api'k pa che man xinisoli taj." 44 Ri winaq ri' ulew. 45 Ri Ajawxel kub'l'ij na: "Qas tzij kinb'l'ij ronojel ri man xib'an taj kuk' ri e wachalal pune a're' alaj taq e nitz', chwe in ri' xib'an wi. 46 Ri itzel taq winaq keb'e na pa ri jun alik k'axk'olal are k'u ri suk' taq winaq keb'e na pa ri jun alik k'aslema!" (aiōnios g166)

26 Are xto'taj ri Jesús chub'ixik ronojel we jastaq ri', xub'l'ij chike ri utijoxelab': 2 Iweta'm chi xa keb' q'ij chik karaj kuriq ri nimaq'l'ij Pascua, che ri q'ij ri' ri uK'ojol ri Achi kajach na pa kiq'ab' ri achyab' rech karipik. 3 Are k'u ri e k'amal taq b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, ri a'jtijab' rech ri taqanik, xuquje' ri e k'amal taq b'e pa ri tinimit xkimulij kib' cho rachoch ri Caifás, kinima' qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios. 4 Xkitzukuj jas je' kakib'an chuchapik ri Jesús rech jeri' kakikamisaj. 5 Man kakaj ta k'ut kakib'an ri k' ax ri' pa ri nimaq'l'ij rumal cher xkichomaj, xkib'l'ij: Kakimulij kib' la' le winaq chaqij. 6 Are k'o ri Jesús pa ri tinimit Betania, cho rachoch ri Simón, ri ch'a'k achi. 7 Xqeb' jun ixoq ruk' ruk' a'm jun k'olib'al b'antal che alabastro nojinaq che k'ok'alaj kunab'al paqal rajil. Xutix k'u pu' jolom ri Jesús are t'uyul pu'wi' ri mexa. 8 Are xkil ri tijoxelab' ri xk'ulmatajik, xeyojtajik. Xkib'l'ij: ¿Jas che xaq xtix we kunab'al ri? 9 Jas che man xk'ayix ta we kunab'al ri' rech jeri' kach'ek nimalaj pwaq chirij kaya chike ri e meb'ab'. 10 Ri Jesús reta'm ri xkib'l'ij: rumal ri' xub'l'ij chike: ¿Jas che kib'l'ij tzij che we ixoq ri? Jun utz laj chak ri xub'an wuk' in. 11 Ri e meb'a e k'o wi la' chi'xo', man je ta k'u in. 12 We kunab'al ri' xutix chwij na'tab'al rech chi kinmuq'i na. 13 Qas tzij kinb'l'ij chi'we chi pa ronojel ri uwachulew jawje' katzijox wi na ri utz laj taq tzij, katzijox xuquje' na ri xub'an we ixoq ri!. 14 Ri Judas Iscariote, jun chike ri kab'

lajuj tijoxelab', xe' kuk' ri e k'amal taq kib'e ri Jesús: Pune choq'aq' kinkam uk' la, man kinb'ij e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. ta k'u wi chi mat weta'm wach la. Konojel ri 15 Ri Judas xub'ij chike: ¿Janipa kiya chwe, we tijoxelab' je xuquje' xkib'ij. 36 K'a te ri' xe' ri kinjach ri Jesús chi'we? Ri ch'awenelab' cho Jesús, xuk'am b'ik ri utijoxelab', xe' pa jun le'aj ri Dios pa kiwi' ri winaq xkib'ij che: Kaqaya ub'l'i'nam Getsemaní, xub'ij chike ri utijoxelab': juwinaq lajuj saq pwaq chawe. 16 Che ri q'ij ri' Chixt'uyul kanoq waral ke'nb'an na ch'awem , ri Judas xuchaple'j utzukuxik ri q'otaj rech je la' apanoq. 37 Xu'sik'ij b'ik ri Pedro rachi'll ri kujach ri Jesús chike. 17 Pa ri nab'e q'ij rech e keb' uk'ojol ri Zebedeo, k'a te ri' xuchaple'j b' ri nimaq'ij are katij ri kaxlan wa ri maj ch' isonem xuquje' xk'axir ranima'. 38 Ri Jesús xub' am ruk' ri tijoxelab' xejet ruk' ri Jesús xkib' ij chike: Sib'alaj kaq'oxow ri wanima' jer kinna' ij che: ¿Jawje' kaj wi la kaqab'an wi ri wa'l'm o chi kinkamik, chixkanaj kanoq waral, chixk' rech Pascua? 18 Ri Jesús xub'ij chike: Jix pa ri asloq wuk!. 39 Xb'in chi na apanoq jub'iq!, k'a tinimit cho rachoch ri jun achi chib'ij che chi ri te ri' xuki'k, xuya ri upalaj pa ri ulew, xub'an ajtij kub'ij: "Naj ta chik in k'o waral. Kawaj k' ch'awem xub'ij: Tat, k'o ta b'a ne wi, mat kinriq ut kinwik'owisaj ri nimaq'ij rech pascua waral we k'ax ri', man in ta k'ut kab'an we, xane are kuk' ri nutijoxelab!." 19 Ri tijoxelab' xkib'ano b'anoq ri kaj lal. 40 Are xtzalij loq jawje' e k'o jetaq ri xub'ij ri Jesús chike, xkib'an apanoq ri wi kan ri utijoxelab' tajin kewarik are xulu'riqa' wa rech ri nimaq'ij Pascua. 20 Are xok aq'ab', ri . Xub'ij che ri Pedro: ¿Man xixkwin taj xixk' Jesús xt'uyi'k kuk' ri kab'lajuj utijoxelab' pu'wi' asi'k jun hora wuk? 41 Chixk'asloq rech man ri mexa. 21 Are tajin kewa'ik xub'ij chike: Qas kixtaqchi'x taj pa mak. Ri uxlabil qas tzij k'olik tzij kinb'ij chi'we, jun chi'we kinuk'ayij na. 22 xa k'u are ri tyo'jal man k'o taj uchuq'ab!. 42 Ri Ri tijoxelab' xeb'isonik are xkita ri xb'ix chike, Jesús xtzalij chik junmul chub'anik ch'awem, xkichaple'j utatab'elo'xik che ri Jesús: ¿Te'q in xub'ij: Tat, we rajawaxik wi kinkamik, b'anoq ri ri' Ajawxel? 23 Ri Jesús xub'ij: Are kink'ayin na kaj la. 43 Are xtzalij loq, junmul chik xulu'riqa ri winaq ri kuk'am uwa wuk' pa ri pala't. 24 Qas ri utijoxelab' tajin kewarik, rumal cher sib'alaj tzij, ri ralk'wa'l ri' achi kakam na jetaq ri tz' k'ax kiwaram. 44 Xu'ya kanoq kitukel, xtzalij ib'atalik, k'ax k'u rech ri winaq ri kak'ayinik. chub'anik ch'awem churox mul, pa ri uch'awem Are katanik we ta mat xalaxik. 25 Ri Judas ri k' je xub'ij jetaq ri xub'ij nab'e. 45 Xtzalij chi ayinel xub'ij che ri Jesús: Ajtij, ¿te'q in ri'? Ri loq junmul kuk' ri utijoxelab' xub'ij chike: K'a Jesús xub'ij che: At xatb'inik. 26 Are tajin kewa' tajin kixwarik, xuquje' kixuxlan ix. Chiwilampe' ik, ri Jesús xuk'am ri kaxlan wa, xutewechi'j k'a , xopan ri q'otaj, ri uK'ojol ri Achi kajach na pa te ri' xupa'ij, xuya chike ri utijoxelab' xub'ij: kiq'ab' ri a'jmakib!. 46 Chixwa'jiloq, jjo!! ;Xul Chik'amawa'j, chitija', are wa' ri nutyo'jal. 27 le k'ayil we! 47 Tajin katzijon na ri Jesús are K'a te ri' xuk'am ri qumub'al, xutxyoxij che ri xopan ri Judas, jun chike ri e kab'lajuj tijoxelab' Dios k'a te ri' xutzuj chike xub'ij: Chixqumunoq . E rachi'll b'ik sib'alaj e k'i winaq, ri e taqtal b'ik iwonojel. 28 Are wa' ri nukik'el rech ri k'ak' ch' kumal ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' ekom tzij, ri katixtob' na che kikuyik kimak sib' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xuquje' ri e k'amal alaj e k'i winaq. 29 Qas tzij kinb'ij chi'we chi taq b'e rech ri tinimit, kuk'a'm taq b'ik sak'ib'al man kinqumuj ta chi na we vino ri' kachaple'taj xuquje' che!. 48 Ri Judas ub'im chike ri winaq: Ri b'ik kamik k'a te kinqumuj chi ri' ri k'ak' vino achi ri kintz'umaj are ri', chichapa b'ik. 49 Xqeb' pa ri ajawarem rech ri nuTat. 30 Are xeto'taj k'u ri Judas ruk' ri Jesús, xuya rutzil uwach, chub'ioxik jun Salmo, xeb'ek pu'wi' ri juyub' xutz'umaj k'a te ri' xub'ij: ¡Ajtij! K'a te ri' xutz' Olivos. 31 Ri Jesús xub'ij chike: Iwonojel kinitzaq umaj. 50 Ri Jesús xub'ij che: Ala, ¿jas rumal at na kanoq, jeri' rumal tz'ib'atalik: Kinb'an na petinaq? K'a te ri' konojel ri winaq xejet ruk' ri k'ax che ri ajuq', ri chij ka'nimaj na b'ik. 32 Jesús, xkichapo. 51 Are jeri' xk'ulmatajik, jun Are kink'astajik, kinnab'ej na chi'wech kine' je chike ri utijoxelab' ri Jesús xuk'am jun sak'ib'al, la' pa Galilea. 33 Ri Pedro xub'ij: Pune konojel xusak'ij ri uxikin ri jun patanigel rech ri kinima' kakitzaq la kanoq, in man je ta ri kinb'ano. 34 Ri qil ri ch'awenelab' cho ri Dios. 52 Ri Jesús xub'ij Jesús xub'ij che: Qas tzij kinb'ij chawe, chaq'ab' che: Chayaka ri asak'ib'al, rumal cher ri' ruk' kamik oxmul ab'im chi man aweta'm ta nuwach sak'ib'al kakamisanik ruk' sak'ib'al kakamisax are koq' ri ama' ak!. 35 Ri Pedro xub'ij che ri na. 53 ¿Xa k'u pa ak'u'x chi man kinkwin taj

kinta tob'anik che ri nuTat, aninaq ri' kuya e
 kab'lajuj wokaj angelib' chinuto'ik? **54** We k'
 ri Jesús aj Galilea. **70** Ri Pedro chikiwach konojel
 u jeri' kib'ano, man kak'ulmataj ta ri' ri tz'ib' xub'ij: Man weta'm taj jas ri tajin kab'ij. **71** K'
 atalik ri kub'ij chi jeri' kak'ulmataj na. **55** K'a a te ri' xe' chuchi' ri uchi' ja', xqeb' chi jun aj
 te ri' xub'ij chike ri winaq: ¿La xa k'u in jun ik' ruk' xub'ij chike ri winaq ri e k'o chila!. We
 elaq'om rech rumal ri' kixpe chwiji ruk' taq achi ri' rachi'l ri Jesús aj Nazaret. **72** Ri Pedro
 sak'ib'al xuquje' che? Ronojel q'ij xint'uyi'k jummul chick xub'ij: Man weta'm ta wi uwach le
 pa ri Templo xinya k'utu'n, man xinichap ta k' achi le!. **73** Man naj taj ik'owinaq are xeget ri
 ut. **56** Xk'ulmataj k'u ronojel we jastaq ri' rech winaq ri e k'o chila' ruk' ri Pedro, xkib'ij che:
 jeri' kak'ulmataj ronojel ri xkitz'ib'aj loq ri e q' At at kachi'l, q'alaj le katzijonik. **74** Ri Pedro
 alajisal taq utzij ri Dios. Are k'u ri tijoxelab' xa' xuchaple'j ub'ixik k'axal chib'il rib' xub'ij: Qas
 nimaj b'ik konojel, xkitzaq kanoq ri Jesús. **57** Ri karilomaj ri Dios, man weta'm ta uwach le achi
 winaq xkik'am b'ik ri Jesús choch ri Caifás k'
 le!. Qas pa ri q'otaj ri' xoq' ri ama' ak!. **75** Xna'
 amal kib'e ri ch'awenelab', chila' kimulim wi
 taj k'u che ri Pedro ri xub'ij ri Jesús che: Qas tzij
 kib' konojel ri a'tijab' rech ri taqanik xuquje'
 kinb'ij chawe, chaq'ab' kamik oxmul ab'im chi
 ri e k'amal taq b'e. **58** Are k'u ri Pedro naj k'o
 man aweta'm ta nuwach are koq' ri ama' ak!. Ri
 wi apanoq che ri Jesús eterene'm b'ik, xok b'ik
 cho rachoch ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri
 Dios. Are xok b'ik, xt'uyi'k kuk' ri ajch'o'jab'
 chajinelab' rech karilo jas ri kak'ulmatajik. **59** Ri
 e kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios xuquje'
 ri e k'amal taq b'e rech ri tinimit xkitzukuj jun
 b'anoj tzij ri kuq'alajisaj chi ri Jesús ajmak rech
 jeri' kakikamisaj. **60** Man xkiriq ta k'ut umak,
 pune sib'alaj e k'i winaq xo'panik xkib'an ri
 b'anoj tzij chirij. K'isb'al rech xo'pan e keb',
61 we keb' achyab' ri xkib'ij: We achi ri' xub'
 ij: "Ri in kinkwinik kintukij ri Templo rech ri
 Dios, k'a te ri' pa oxib' q'ij kinyak uk'axel." **62**
 Ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, xtak'i'
 k xuta che ri Jesús: ¿La maj jas kab'ij at? ¿Jas
 kel kub'ij we jastaq we kakicha' we winaq ri'
 chawe? **63** Ri Jesús xa ta ne jun tzij xub'ij. Ri
 kinima'qil ri k'amal taq b'e xub'ij: Pa ri ub'i' ri
 k'aslik Dios kinta chawe: Chab'ij chaqe we at
 ri at Cristo, uK'ojoj ri Dios. **64** Ri Jesús xub'ij:
 Are la' le xab'ij. Chanim kinb'ij chi'we iwonojel,
 kachaple'taj b'ik chanim, kiwil na ri uK'ojoj ri
 Achi t'uyul pa ri uwiqiq'ab' ri kakwin chub'anik
 ronojel ri jastaq, xuquje' kape na pa ri sutz' ri k'
 o pa ri kaj. **65** Ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho
 ri Dios xut'oqopij ri ratz'yaq, xub'ij: We achi
 ri' xub'ij ri awas ub'ixik cho ri Dios, man ka'
 jawataj ta chik e nik'aj q'alajisanelab' chik. Qas
 ix xittow ruk' ixikin ri xub'ij. **66** ¿Jas kichomaj
 kaqab'an che we achi ri'? Are! xkib'ij: Taqal che
 kakamik. **67** E k'o jujun xkichub'aj ri upalaj ri
 Jesús k'a te ri' xkich'ey ruk' t'oyom q'ab!. E nik'
 aj chik xkich'ey chupalaj. **68** K'a te ri' xkib'ij
 che: Cristo, chariqampe' jachin xatch'ayowik.
69 Are k'u ri Pedro t'uyul apanoq cho ri ja. Jun

27 Ri e k'amal taq kib'e ri ch'awenelab' cho
 ri Dios xuquje' ri e k'amal taq b'e rech ri
 tinimit sib'alaj aq'ab'il xkichomaj ukamisaxik
 ri Jesús. **2** Xkiyut b'ik, xkik'am b'ik, xekijacha
 choch ri Pilato ri taqanel. **3** Are xril ri Judas ri
 xjachow ri Jesús, chi xq'at tzij pu'wi' ri Jesús
 rech kakamisaxik, xk'axir ranima' rumal ri xub'
 ano, xe'ek xu'tzalij kanoq ri juwinaq lajuq saq
 pwaq chike ri e k'amal taq kib'e ri ch'awenelab'
 cho ri Dios xuquje' ri e k'amal taq b'e rech ri
 tinimit. **4** Ri Judas xub'ij: Xinmakunik, xinjach
 ri jun winaq ri maj umak. Ri achyab' xkib'ij
 che: Maj qe uj la' che. At la' at eta'maninaq.
5 Ri Judas k'ut xuk'yaq kanoq ri pwaq pa ri
 Templo k'a te ri' xel b'ik, xu'jitz'aj rib'. **6** Ri e
 kinima'qil ri ch'awenelab' xkisik' ri pwaq xkib'
 ij: Ri taqanik man kuya ta b'e chaqe kaqayak we
 pwaq ri' pa ri k'olib'al rech pa ri Templo, rumal
 cher we pwaq ri' tojb'al rech kik!. **7** Xaq jeri'
 xkichomaj uloq'ik jun ulew ub'i' uk'olib'al ri
 b'anal b'o'j ruk' ri pwaq ri', rech ke'kimuq ri
 winaq ri man a'j pa ri tinimit taj. **8** Rumal ri'
 ri ulew ub'i'nam k'a pa taq ri q'ij kamik Kik'
 ulew. **9** Jeri' xk'ulmajik ri xub'ij loq ri q'alajisal
 utzij ri Dios, Jeremías: Xkik'amawa'j ri winaq
 juwinaq lajuq saq pwaq jetaq ri xkichomaj loq
 ri winaq a'j Israel. **10** Ruk' ri' xkiloq' ri ulew
 rech ri b'anal b'o'j, jewa' xub'ij ri Ajawxel chwe.
11 Are xopan ri Jesús choch ri Pilato, xuta che:
 ¿La at ri' ri at nim taqanel kech ri winaq a'
 j Israel? Ri Jesús xub'ij che: Are la' le xab'ij.
12 Xa ta ne jun tzij xub'ij ri Jesús are xtzujux
 kumal ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab'

choch ri Dios e kachi'l ri e k'amal taq b'e rech ri te ri' xo'pan pa ri jun le'aj ub'l'i' Gólgota (ri kel tinimit. **13** Ri Pilato xub'ij che: *¿La man kata kub'ij K'olib'al rech ri b'aqilaj.*) **34** Chila' xkiya ri tajin kakib'ij chawe? **14** Ri Jesús xa ta ne wi vino rachi'l hiel che ri Jesús. Ri Jesús are jun tzij xub'ij, xuquje' man xutzalij ta uwach xuna' jub'iq!, man xraj taj xuqumuj. **35** K'a te ri' ri xb'ix che. Rumal ri' sib'alaj xmayijanik ri xkiripo xuquje' xo'k pa etz'anem rech kakilo q'atal tzij. **15** Pa ri nimaq'ij, naq'atal che ri jachin kach'ekow b'ik ri ratz'yaq. **36** Xuquje' Pilato kutzoqopij jun winaq ri tz'apital pa che!, xet'uyi'k chuchajixik. **37** Pa uw'i' ri ujolom ri xapachin ri kakita ri winaq. **16** K'o k'u jun achi Jesús xkitz'ib'aj jas ri xumakuj, ri kub'ij: ARE sib'alaj eta'matal uwach ub'l'i' Barrabás, tz'apital WA' RI JESÚS, RI NIM TAQANEL PA KIW'I' RI pa che. **17** Ri Pilato xuta chike wi winaq: *Jachin WINAQ A'J ISRAEL.* **38** Pa uxukut ri Jesús xe' kiwaj kintzoqopij, la are ri Jesús, ri kab'ix Cristo kirip xuquje' e keb' eleq'omab!, jun pa ri umox, che o are ri Barrabás? **18** Ri Pilato reta'm chi ri jun pa ri uwiqiq'ab!. **39** Ri winaq ri ki'k'ow b'ik e k'amal taq b'e rumal koyawal xkijach ri Jesús. chila', kakisutusa ri kijolom, kakiyoq' kanoq, **19** Are t'uyul ri Pilato pa ri utech rech q'atb'al kakib'ij: **40** At, ri katukij ri Templo k'a te ri' pa tzij, ri rixoqil xutaq ub'ixik che: Maj jas kab'an oxib' q'ij kayak uk'axel, chakolo awib!, we qas che ri suk' achi ri', rumal rech xinriq k'ax pa at ri at uK'ojol ri Dios, chatqaj loq cho le ripb'al. ri nuwaram. **20** Ri kinima'qil ri ch'awenelab! **41** Xkitze'j xuquje' uwach ri Jesús ri kinima'qil choch ri Dios pa kiwi' ri winaq e kachi'l ri e ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq k'amal ta b'e kech ri tinimit xe'kimenk'etij ri e kachi'l ri a'jtijab' rech ri taqanik, xuquje' ri winaq rech are kakita katzoqopix ri Barrabás. e k'amal taq b'e ke ri tinimit. **42** Xkib'ij: Man Are k'u ri Jesús kamisaxoq. **21** Ri Pilato xuta kakwin taj kukol rib' pune xu'kol chi nik'aj, chike ri winaq: *Jachin chike we keb' achyab' kub'ij k'ut chi are nimalaj taqanel pa Israel.* ri' kiwaj kintzoqopij? Ri winaq xkib'ij: Are ri Qaj loq cho le ripb'al rech kujkojon che. **43** We Barrabás. **22** Ri Pilato xub'ij: *Jas k'u kinb'an qas ku'l uk'u'x chirij ri Dios, To'q b'a rumal ri che le Jesús, ri kab'ix Cristo che?* Konojel ri Dios, we qas kaloq'axik. *¿La man k'u xub'ij: In winaq xkib'ij: ¡Ripoq!* **23** Ri Pilato xub'ij: *Jas in uK'ojol ri Dios?* **44** Ri eleq'omab' xuquje' ri rumal? *Jas k'ax ub'anom?* Konojel ri winaq xerip chuxukut ri Jesús kakib'ij apanoq itzel ruk' chuq'ab' xkib'ij: *Ripoq!* **24** Are xril ri Pilato taq tzij che. **45** Pa ri nik'aj q'ij xq'equ'mataj chi maj kub'ij kik'ul'x ri winaq chutzoqopixik ri ronojel ri uwachulew k'a te xtani'k pa ri urox Jesús, xane xa tajin kech'ul'jarik, xtaqanik rech hora b'enaq q'ij. **46** Teq' qas pa ri urox hora kak'am loq uja', xuch'aj k'u uq'ab' chikiwach rech b'enaq q'ij, ri Jesús xuraq uchi' ruk' chuq' konojel ri winaq, k'a te ri' xub'ij: Man numak ta ab' xub'ij: Eli, Eli ¿lama sabactani? Ri kel kub' in we kakam we achi ri', imak ix la'. **25** Ri winaq ij NuDios, nuDios, *¿jas che xintzaq la kanoq xkib'ij: Uj, xuquje' ri e qija'l uj a'jmakib'* che ri nutukel? **47** E jujun chike ri e k'o chila' xkib'ij: ukamikal we achi ri'. **26** Ri Pilato xutzoqopij ri Xa tajin kusik'ij apanoq ri Elías. **48** Aninaq jun Barrabás xuquje' xtaqan chuch'ayik ri Jesús, k'a chike ri winaq xu'tzukuj loq jun q'ux, xumub'a te ri' xujach b'ik chike ri winaq rech karipik. **27** pa vinagre k'a te ri' xuxeb' a' che jun aj, xuya Ri e rajch'o'jab' ri Pilato xkik' am b'ik ri Jesús apanoq pa uchi' ri Jesús. **49** E nik'aj chik xkib' cho ri nimalaj ja q'atb'al tzij k'a te ri' xkimulij ij: Chiwaye'j na, qilampe' we qas kape ri Elías kib' chirij. **28** Xkesaj ri ratz'yaq k'a te ri' xkikoj chuto'ik. **50** Junmul chik ri Jesús xuraq uchi' jun mora't manta chirij. **29** Xkikem jun k'ix ruk' chuq'ab', k'a te ri' xkamik. **51** Qas pa ri q' korona, xkikoj pa ujolom, k'a te ri' xkiya jun otaj ri', ri tasb'al pa ri Tyoxalaj k'olib'al ri k'o aj pa ri uq'ab', xkichaple'j uyoq'ik, xexuki'k pa ri Templo xraqin pa keb', xuchaple'j loq pu' choch xkib'ij: Nim aq'ij taqanel kech ri winaq wi' xulk'is chuxe!. K'a te ri' xub'an jun nimalaj ri a'j Israel. **30** Xkichub'aj ri upalaj, k'a te ri' kab'raqan, ri a'b'aj xepaq'inik. **52** Xeqaqataj loq xkich'ey pa ujolom ruk' ri aj. **31** Are xeto'taj ri muqb'al taq kaminaqib', e k'i e ralk'wa'l ri chuyakik kitze' che ri Jesús, xkesaj ri manta Dios ri e kaminaq, xek'astajik. **53** Xe'l loq pa taq chirij, xkitzalij ri ratz'yaq chirij, k'a te ri' xkik' ri muqb'al are k'astajinaq chi ri Jesús, xo'k b' am b'ik pa ripik. **32** Are e b'enaq pa ri b'e, xkiriq ik pa Jerusalén ri utinimit ri Dios, e k'i winaq jun achi ub'l'i' Simón, aj Cirene, xkikoj kichuq' xi'lowik. **54** Are xkil ri kinima'qil ri ajch'o'jab' ab' xkib'ij che chi kuk'am b'ik ri ripb'al. **33** K'a xuquje' konojel ri e chajininaq ri Jesús, ri kab'

raqan xuquje' ronojel ri xk'ulmatajik, sib'alaj ej na chi'wach je la' pa Galilea. Iweta'm chik, xkixi'j kib', xkib'ij: Qas tzij wi, we achi ri' qas je la' kiwil wi na uwach." **8** Ri ixoqib' aninaq uK'ojol ri Dios wi. **55** Ri ixoqib' ri xkiterene'j loq xe'l b'ik ruk' ri muqb'al, kixi'm kib' xuquje' ri Jesús are xel loq pa Galilea, naj e k'o wi keka' keki'kotik, kexik'anik xe'kib'ij chike ri tijoxelab' y apanoq. **56** Chkixo'l ri ixoqib' ri' e k'o ri María . **9** Xaq k'a te xkik'ulaj ri Jesús pa ri b'e, xuya Magdalena, ri María ri unan ri Jacobo rachi'll ri rutzil kiwach. Ri ixoqib' xeget ruk' xkimatzej José, xuquje' ri kinan ri e ralk'wa'l ri Zebedeo. ri raqan xuquje' xkiq'ijila'j. **10** Ri Jesús xub' **57** Okem kub'an ri aq'ab', xpe jun q'inom achi, ij chike: Man kixi'j ta iwib', ji'b'ij chike ri e ub'i'j José, kel pa ri tinimit Arimatea, xub'an na wachalal cheb'o'j je la' pa Galilea, je la' kakil utijoxel ri Jesús. **58** Xopan ruk' ri Pilato, xu'ta wi na nuwach. **11** E b'enaq ri ixoqib' pa ri b'e, ri utoy'jal ri Jesús, ri Pilato xtaqanik kaya loq are jujun chike ri ajch'o'jab' chajinelab' xo'k che. **59** Ri José xub'olq'otij ri utoy'jal ri Jesús b'ik pa ri tinimit, xe'kitzijoj chike ri e kinima' pa jun saq atz'yaq. **60** Xuya kanoq pa jun k'ak' qil ri ch'awenelab' pa kiwi' ri winaq ronojel ri muqb'al ri k'ottal pa jun ab'aj ri k'o pa ri rulew. xk'ulmatajik. **12** Are xeto'taj che ri kichomanik Xuwlqotij jun nimalaj ab'aj xutz'apib'ej kanoq ri e k'amal taq b'e rech ri tinimit xuquje' ri e ri uchi' ri jul. K'a te ri' xel b'ik chila'. **61** Choch kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, xkiya ri muqb'al e t'uyul apanoq ri María Magdalena nimalaj pwaq chike ri ajch'o'jab' chajinelab'. **13** xuquje' ri jun María chik. **62** Jun q'ij ik'owinaq K'a te ri' xkib'ij chike: Chib'ij: are ri utijoxelab' ri suk'umam q'ij rech uxlanem, ri e kinima'qil ri Jesús xulkeleq'aj ri utoy'jal ri Jesús are tajin ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq e kujwarik. **14** Man kixi'j taj iwib' we kuta ri q' kachi'll ri fariseos, xo'pan ruk' ri Pilato. **63** Xkib' atal tzij we ri', uj kujch'aw pi'wi'. **15** Ri ajch' ij che: Ajawxel, kana'taj chaqe are k'as na ri jun o'jab' chajinelab' xkik'am ri pwaq xuquje' je achi ri b'anal tzij xub'ij: "Kink'astaj na pa oxib' xkib'ij jetaq ri xb'ix chike. Are wa' ri xaq je' q'ij." **64** Rumal ri, taqan la katz'apix ri uchi' ri katzijox chkixo'l ri winaq a'j Israel pa taq we q' jul, tz'aqat na oxib' q'ij, rech man kepe ta ri ij kamik ri!. **16** Ri e julajuj tijoxelab' xeb'e pa utijoxelab' kulkeleq'aj ri utoy'jal k'a te ri' kakib' Galilea, pu'wi' ri juyub' ri xub'ij ri Jesús chike. ij na chike ri winaq chi xa xk'astajik. Ri b'anoj **17** Are xkil ri Jesús, xkiq'ijila'j, e k'o k'u jujun tzij ri' sib'alaj nim na cho ri nab'e. **65** Ri Pilato chike man xkikoj taj chi are Jesús. **18** Ri Jesús xub'ij chike: Chik'ama b'ik jun wok ajch'o'jab' xqet kuk', xub'ij: Ronojel chuq'ab' ya'tal chwe rech kakichajij ri uchi' ri jul. **66** Jeri' xeb'ek, xe' pa ri kaj xuquje' choch ri uwachulew. **19** Rumal kikojo kanoq jun ab'aj chutz'apixik ri jul, xkikoj ri' jix chitzijoj ri utz laj tzij chike konojel ri kanoq retal, xuquje' xe'kiya kanoq ri e chajil taq rech.

28 Ik'owinaq chi ri q'ij rech uxlanem, qas pa ri usaqirib'al ri nab'e q'ij rech ri wuqub' q' ij, ri María Magdalena rachi'll ri jun María chik xeb'ek chi rilik ri muqb'al. **2** Xaq k'a te' xub' an jun nimalaj kab'raqan, jeri' rumal cher jun ángel rech pa ri kaj xqaj loq, xqeb' chuxukut ri muqb'al, xresaj ri ab'aj k'a te ri' xut'uyulej. **3** Ri ángel sib'alaj karepq'unik jetaq ri kayapa', sib' alaj saq ri ratz'yaq jetaq ri saq tew. **4** Ri ajch'o' jab' chajinelab' sib'alaj xkixi'j kib', xkichaple'b' irib'atem, kekam che ri kixib'in ib'. **5** Ri ángel xub'ij chike ri ixoqib': Man kixi'j ta iwib', weta' m chi are kitzukuj ri Jesús ri xripik. **6** Man k' o taj waral, xk'astaj uwach, jacha ri xub'ij chi' we. Chixanloq chiwila' jawje' ri xmuqi' wi. **7** K'a te ri' jix aninaq, ji'b'ij chike ri utijoxelab': "Xk'astaj ri Jesús chikixo'l ri kaminaqib', kanab'

winaq rech ri uwachulew, chib'ana kiqasana' pa ri ub'i' ri Tataxel, K'ojolaxel xuquje' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **20** Chi'ttijoj chunimaxik ronojel ri ixnutaqom chub'anik, qas tzij kinb'ij chi'we kink'oji' na iwuk' ronojel q'ij, k'a pa ri k'isb'alil rech ri uwachulew. (aiōn g165)

Marcos

1 Jawa' xk'ulmatajik are xchaple'taj loq utzijoxik ri utz laj tzij rech ri Jesucristo, uk' ojol ri Dios. **2** Xk'ulmatajik jetaq ri utz'ib'am loq ri q'alajisal rech ri utzij ri Dios Isaías, are xub'ij: Kintaq na b'ik ri nutaqa'n kanab'ej na chawach, rech kusuk'umaj apanoq ri ab'e, **3** Uch'ab'al jun winaq ri kasik'inik pa ri katz'inow ulew, kub'ij: Chisuk'umaj ri ub'e ri Ajawxel, suk' um chib'ana che ri ub'e. **4** Jeri' xub'an ri Juan are xutzijoj ri qasana' rech k'exb'al k'u'x rech kuyb'al mak pa ri katz'inow ulew. **5** Konojel ri winaq a'j Judea, a'j Jerusalén xo'pan ruk!. Ri Juan xub'an kiqasana' ri winaq pa ri nima' Jordán, are xtzujutaj kib' che ri kimak. **6** Ri ratz' yaq ri Juan che rismal kamey b'antal wi, ri jat' ib'al upam jun tz'u'm, are xutij che uwa ri e sak' rachi'l ri juyub'il kab!. **7** Jawa' xub'ij are xutzijoj ri utzij ri Dios: Kape chi na jun ri sib' alaj k'o ukwinem chinuwach in, man taqal ta chwe kinkir ri uxajab!. **8** In xinb'an iqasana' ruk' ja!, are k'u'ri kape na kub'an na iqasana' pa ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **9** Pa taq ri q'ij ri' xopan ri Jesús, upetik pa Nazaret rech Galilea, xb'an kan uqasana' rumal ri Juan pa ri nima' Jordán. **10** Ri Jesús are xel loq pa ri nima', xril ri kaj xjaqajob' ik, xqaj loq ri Tyoxalaj Uxlab'ixel jer xub'an jun palomax. **11** Xtataj xuquje' jun ch'ab'al upetik pa ri kaj xub'ij: At, at loq'alaj nuk'ojol, kaki' kot na nuk'u'x awuk!. **12** K'a te ri' xk'am b'ik ri Jesús rumal ri Uxlab'ixel pa ri katz'inow ulew. **13** Kawinaq q'ij xk'oji'k chila' chikixo'l juyub'il taq a'waj, xkoj k'a'mab'al pa ri ub'e rumal ri Itzel rech kaqaj pa mak. Xepe k'u'ri angelib' chupatanixik. **14** Are xokisataj ri Juan pa che', ri Jesús xe' chutzijoxik ri utz laj utzij ri Dios pa Galilea. **15** Xub'ij: Xopan ri q'ij ri utzujum loq ri Dios, xnaqajir loq ri rajawarem, chik'exa ik'u' x, chikojo ri utz laj tzij. **16** Are xik'ow b'ik ri Jesús chuchi' ri cho pa Galilea, xe'r'il ri Simón rachi'l ri Andrés ri rachalal, tajin kakik'yaq ri kik'at pa ri cho, rumal cher e chapal taq kar. **17** Ri Jesús xub'ij chike: Chixanloq, chiniterene', kinb'an na chi'we chikik'am loq achyab' wuk!. **18** Aninaq xkitzaq kanoq ri kik'at, xeteri' b'ik chirij ri Jesús. **19** Ri Jesús are b'ininaq chi apanoq jub'iq' xe'r'il ri Jacobo rachi'l ri Juan e ralk'wa'l ri Zebedeo, e k'o apanoq pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja!, tajin kakisalab'aj ri kik'

at pu'wi' ri ja!. **20** Ri Jesús xu'sik'ij apanoq ri achyab', ri achyab' xkiya kan ri kitat Zebedeo kuk' ri e kajchakib' pa ri jukub' b'inib'al, k'a te ri' xeb'e ruk' ri Jesús. **21** Are xo'pan pa ri tinimit Capernaúm, pa ri q'ij rech uxlanem, ri Jesús xok b'ik pa ri Sinagoga, xuchaple'j uya'ik k'utu'n. **22** Ri winaq kemayijan che taq ri uk' utu'n, rumal cher man kuxi'j ta rib' chuk'utik. Man je ta kub'ano jetaq kakib'an ri a'jtib' rech ri taqanik. **23** Xaq k'a te' xwa'jil jun achi pa ri Sinagoga ri k'o jun itzel uxlab'al che, xuraq uchi' xub'ij: **24** Jesús aj Nazaret, jjas che kanim awib' chiqaxo'l? ¿La xa at petinaq chiqatukixik? In weta'm at jachinaq. At ri' ri at cha'tal rumal ri Dios. **25** Ri Jesús xub'ij che: Chatuxlanoq, chatel b'ik che we achi ri'. **26** Ri itzel uxlab' al xutzaq ri achi pa ri ulew ruk' chuq'ab', k'a te' xuraqaqej uchi', xel b'ik che ri achi. **27** Konojel ri winaq xkixi'j kib', kakitatab'ela chib' il taq kib': ¿Jas wa' we ri'? Jun k'ak' k'utu'n wa' rumal la' qas ruk' chuq'ab' kub'ano! Pune a're itzel taq uxlab'al keniman che. **28** Rumal wa' aninaq xel utzijoxik ri Jesús pa ronojel Galilea. **29** Ri Jesús are xe'il b'ik pa ri Sinagoga e rachi' l ri Jacobo xuquje' ri Juan xeb'e cho rachoch ri Simón xuquje' ri Andrés. **30** Aninaq xkib'ij che ri Jesús chi ri uji' ixoq ri Simón yawab', q'oyol pa ri usok, k'o q'aq' che. **31** Ri Jesús xqeb' ruk' ri ixoq, xuchap che ri uq'ab', xuto'o xwa' jilik. Aninaq k'ut xel b'ik ri q'aq' che ri ixoq. Aninaq xwa'jilik xuchaple'j kipatanixik. **32** Are xqaj ri q'ij, ri winaq xe'kik'am b'ik ri e yawab' ib' xuquje' ri e k'o itzel taq uxlab'al chike ruk' ri Jesús. **33** Jeri' konojel ri winaq xkimulij kib' chuchi' ri uchi' ja. **34** Ri Jesús xu'kunaj e k'i yawab'ib'. Xe'resaj xuquje' itzel taq uxlab'al, man xuya ta b'e chike ri uxlab'al xech'awik rumal cher ri itzel taq uxlab'al keta'm uwach ri Jesús. **35** Sib'alaj aq'ab'l k'a kamuquq na, xwa'jil b'ik ri Jesús xel b'i cho ri ja, xe' pa jun le'aj utukel, chila' xuchaple'j wi ch'awem. **36** Ri Simón e rachi'll jujun tijoxelab' chik xeb'e chutzukuxik ri Jesús. **37** Are xkiriqo xkib'ij che: Konojel ri winaq tajin kakitzukuj la. **38** Ri Jesús xub'ij chike: Chujel b'ik waral, jo' chi pa taq nik'aj le'aj chik, rech jeri' ke'ntzijoj ri utzij ri Dios, rumal cher are wa' nupatan in petinaq. **39** Xaq jeri', xb'inik pa ronojel Galilea, xutzijoj ri utz laj tzij pa ri Sinagoga, xuquje' xe'resaj ri itzel taq uxlab'al chike ri winaq. **40** Xopan jun ch'a'k achi ruk' ri Jesús, xqeb' ruk' xuki'k

choch, k'a te ri' xuta toq'ob' che xub'ij: We kaj alkabal rech ri tinimit Roma, ri Jesús xub'ij che: la, chinch'ajch'ob'ej la. **41** Salab'ataj ri ranima' Chinaterene'j. Ri Leví xwa'jilik, xteri' b'ik chirij ri Jesús xuyuq ri uq'ab' xuchap ri achi, xub' ri Jesús. **45** Ri Jesús xk'ojil' pu'wi' ri mexa cho ij: Je' kawaj, catchch'ajch'ob'etajoq. **42** Ri achi rachoch ri Leví, e k'i toq'il taq alkabal xuquje' aninaq xutzirik, xel b'ik ri ch'alk che. **43** Ri Jesús a'jmakib' xet'uyi'k ruk' xuquje' ri utijoxelab', xutaq b'ik ri achi, xupixab'aj b'ik, xub'ij che: sib'abaj e k'i chik ri e teren chirij ri Jesús. **46** **44** Qas chata', mab'ij chi che jun winaq ri xk' Are xkil ri e fariseos a'jtijab' rech ri taqanik ulmataj awuk', xaq xwi jat jak'utu awib' choch chi ri Jesús tajin kawa' kuk' ri winaq ri', xkita ri ch'awenel pa kiwi' ri winaq, chak'ama b'ik chike ri utijoxelab': *¿La kawa' k'u we achi ri' ri sipanik ri kub'ij ri utaqanik ri Moisés, rech kakil ri winaq chi xatutzirik.* **45** Are xel b'ik ri achi ruk' ri Jesús, xuchaple'j utzijoxik chike ri winaq ri xk'ulmatajik. Rumal ri' man xkwin ta chi ri Jesús xok pa taq ri tinimit, pune jeri' e k'i winaq a'j jaljoj taq tinimit xo'pan ruk'.

2 Ik'owinaq chi jun janipa q'ij, ri Jesús xok chi b'i junmul pa Capernaúm, aninaq xtukin utzijoxik chi xopan ri Jesús pa ri utinimit. **2** Ri winaq aninaq xkimulij kib', xkinojisaj ri ja. Ri Jesús xuchaple'j utzijoxik ri utz laj tzij chike. **3** Xo'pan xuquje' e kajib' achyab' kuk'am b'ik jun achi che'arinaq ri utoy'jal. **4** Man kekwin ta k' ut keqeb' ruk' ri Jesús rumal ri kik'yal ri winaq, rumal ri' xkesaj ri uwil' ri ja jawje' k'o wi ri Jesús, xkiqasaj b'ik ri achi ri che'arinaq ri ub'aqil, q' oyol pa ri uch'at. **5** Are xril ri Jesús ri kikojob' al ri achyab', xub'ij che ri achi ri che'arinaq utoy'jal: Nuk'ojol, ri amak xekuyutajik. **6** Jujun chike ri a'jtijab' rech ri taqanik ri e t'uyul chila' xkichomaj: **7** *¿Jas che jewa' katzijon we achi ri?* Awas ri tajin kub'ij: *¿Jachin ri' ri kakwinik kukuy makaj, we man xaq xwi ri Dios?"* **8** Qas che ri' ri q'otaj ri', ri Jesús xreta'maj ri tajin kakichomaj ri a'jtijab' rech ri taqanik. Xub' ij chike: *¿Jas che jeri' kixchomanik?* **9** *¿Jas ri man k'ax ta ub'ixik che we achi ri che'arinaq utoy'jal, "xkuyutaj ri amak" o are "chatwa'jiloq, chak'ama b'ik ri ach'at, jat cho awachoch?" **10** Rech kiwilo chi ri uK'ojol ri Achi k'o ukwinem chukuyik makaj cho ri uwachulew. Xuch'ab' ej ri achi ri che'arinaq ub'aqil xub'ij che, **11** Kinb'ij chawe: Chatwa'jiloq, chak'ama b'ik ri ach'at, jat cho awachoch. **12** Ri achi xwa'jilik, chikiwach konojel ri winaq xuk'am b'i ri uch' at, kab'inik xe'ek. Konojel ri winaq xkichaple'j uq'ijila'xik ri Dios. Xkib'ij: Man qilom ta wi jun jastaq jetaq we ri'. **13** Junmul chik xe' ri Jesús chuchi' ri plo. Xuya k'utu'n chike konojel ri winaq ri xo'pan ruk'. **14** Are xuchaple'j b'inem chila', xril ri Leví uK'ojol ri Alfeo tajin kutoq'ij*

3 Junmul chik xok b'ik ri Jesús pa ri Sinagoga, Beelzebú che we achi ri', kakwinik karesaj ri chila' k'o wi jun achi che'arinaq jun uq'ab' itzel taq uxlab'al rumal k'o ri kinimal ri itzel . **2** K'o k'u jujun winaq kakaj kakimol umak ruk!. **23** Ri Jesús xu'sik'ij ri winaq, xub'ij we jun ri Jesús, xaq jeri' xaq kik'ak'ale'm we kukunaj k'amb'ejab'al no'j chike: **Jas** kab'an ri Itzel chi kanoq ri achi pa ri q'líj rech uxlanem. **3** Ri Jesús resaxik b'ik ri itzel? **24** Ri winaq pa jun tinimit xub'ij che ri achi, ri che'arinaq uq'ab': **Chattak'** we xaq chikixo'l a're' kech'ojin wi, ketukin na al chikiwach konojel. **4** K'a te ri' xub'ij chike ri' xuquje' kasach na kiwach ri'. **25** We k'o jun ja winaq ri e k'ak'ale'ninaq: **¿Jas ya'talik kab'an** winaq xaq kech'ojin chikixo'l a're', we ja winaq pa ri q'líj rech uxlanem? **¿La ya'talik kab'an** ri' kasach na kiwach. **26** Je xuquje' we kub'an utzilal o etzelal, la utz kakol jun winaq o are ch'o'j ri itzel chib'il rib', man kajeqi' ta ri', xane utz kakamisaxik? Maj jun chike ri winaq xch' kasach ri' uwach. **27** Qilampe', maj jun kakwinik awik. **5** Ri Jesús xu'ka'yej ri winaq, xyojtajik, kelaq' pa rachoch jun achi ri k'o uchuq'ab' we xuquje' xb'isonik rumal ri ukowil ri kanima', man nab'e kujat'ij ri achi ajchoq'e ri ja. K'a te k'a te ri' xub'ij che ri achi: **Chayuqu ri aq'ab'** ri' kakwinik kareleq'aj b'ik ri jastaq. **28** Qas tzij . Are xuyuq ri uq'ab' ri achi, xutzirik. **6** Xaq kinb'ij chi'we ronojel ri makaj, xuquje' ri b'im xe'l loq ri fariseos pa ri Sinagoga, xkchaple' awas taq jastaq kakuyutaj na. **29** Xaq xwi man juchomaxik kuk' ri herodianos jas kakib'an kakuyutaj taj ri winaq ri kub'ij awas taq tzij chukamisaxik ri Jesús. **7** Ri Jesús e rachi'l ri utijoxelab' xe' chuchi' ri cho, sib'alaj e k'i winaq xeteri' b'i chirij. **8** Are xeta'mataj ri kub'an ri Jesús, e k'i winaq a'lí Judea, Jerusalén, Idumea, ri kepe ch'aqa'p che ri Jordán, xuquje' ri kepe pa ri tinimit Tiro xuquje' Sidón xo'pan ruk!. **9** ri Jesús. Xekanaj kanoq cho ri ja ri k'o wi ri Ri Jesús xub'ij chike ri utijoxelab' chi kakisuk! Jesús, xkitaq b'i jun winaq chusik'ixik ri Jesús. umaj jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' rech kak' **32** Jeri' rumal sib'alaj e k'i winaq e remel chirij, oji' ri Jesús chupam jeri' man katak'ale'x taj xkib'ij che: Ri anan rachi'l ri a'wachalal e k'o kumal ri winaq. **10** Jeri' rumal e k'i xu'kunaj xuquje' konojel ri e yawab'ib' kakaj kakichap ri Jesús. **11** Ri itzel taq uxlab'al are xkil ri Jesús xekip'ij' choch, xkib'ij che: **¡At at uK'ojo!** ri Dios! **12** Ri Jesús xub'ij chike ri itzel taq uxlab'al chi man kakib'ij taj jachin ri are'. **13** Ri Jesús xpaq'! pu'wi' jun juyub', xu'sik'ij b'ik ri xraj xeb'e ruk!. **14** Chila' xu'cha' wi ri kab'lajuj u' taqo'n, rech ku'x e rachi'l xuquje' rech ku'taq b'ik chutzijoxik ri utz laj tzij. **15** Xuquje' xuya kwinem chike rech ke'kesaj itzel taq uxlab'al. **16** Are wa' ri kib'i' ri e kab'lajuj ri xu'cha'o: ri Simón ri xub'ij Pedro che, **17** ri Jacobo rachi'll ri rachalal Juan e ralk'wa'l ri Zebedeo ri xb'ix Boanerges chike rumal ri Jesús, **18** ri Andrés, ri Felipe, ri Bartolomé, ri Mateo, ri Tomás, ri Jacobo uk'ojol ri Alfeo, Tadeo, ri Simón ri kab'ix Zelote, **19** xuquje' ri Judas Iscariote, ri xjachow ri Jesús pa kamikal. **20** K'a te ri' xok b'i ri Jesús pa jun ja, ri winaq junmul chik xkimulij kib' ruk!, rumal ri' ri Jesús xuquje' ri utijoxelab' man xekwin taj xewa'ik. **21** Are xkita ri rachalal ri Jesús ri tajin kak'ulmatajik, xe'l b'i chi rilik, xkib'ij: Xkonar le Jesús. **22** Ri a'jtijab' rech ri taqanik ri xo'pan pa Jerusalén xkib'ij: K'o ri Jachin ri' ri nunan, jachin ri' ri e wachalal? **34** K'a te ri' xu'ka'yej konojel ri winaq ri e t'uyulik xisutim rij, xub'ij: Chi ri' k'o wi ri nunan rachi'll ri e wachalal. **35** Are wachalal, are wanab', are nunan ri winaq ri kub'an ri karaj ri nutat.

4 Junmul chik ri Jesús xuchaple'j uya'ik k'utu' n chuchi' ri plo. Sib'alaj e k'i winaq xkimulij kib' chutayik ri k'utu'n rumal ri' xaq'an ri Jesús pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja'. Konojel ri winaq xek'oji' chuchi' ri plo. **2** Xuchaple'j uk' utik sib'alaj k'i jastaq ruk' k'amb'ejab'al taq no'j jewa' xub'ij: **3** **¡Chitampe'!** Jun ajtikolob' xe' pa tiko'nijik. **4** Are xuchikoj ri ija', nik'aj xqaj chuchi' ri b'e, xo'pan ri chochi' xkitijo. **5** Nik'aj ija' chik xqaj chuxo'l ri ab'aj, jawje' man nim taj ulew k'olik. Aninaq xk'iy loq ri tiko'n rumal man naj taj qajinaq ri ulew. **6** Are xel loq ri q'líj, xechaq'jar ri tiko'n rumal man naj taj qajinaq ri uk'a'mal pa ri ulew. **7** Nik'aj ija' chik xqaj chuxo'l ri k'ix, are xek'iy loq xeqiq' chuxo'l ri k'ix, man xewachin taj. **8** Ri nik'aj ija' chik xeqaj pa ri utz ulew. Are xk'iy loq, xenima'qirik, xewachinik e jujun xkiya juwinaq lajuj, e nik'aj

oxk'al e nik'aj chik jun ciento. **9** K'a te ri' xub'ij ij xuquje' ri Jesús: ¿Jas ruk' kaqajunamaj wi ri ri Jesús: Ri k'o uxikin chutatab'exik, chutatab'ej. ajawarem rech ri Dios? ¿Jas k'amb'ejab'al no'l' **10** Are xeb'e konojel ri winaq, xeget ri kab'lajuj kaqakoj chutzijoxik rij? **31** Kajunumataj ruk' jun utijoxelab' ruk' ri Jesús, xkita che jas ub'anik ri uwach moxtansia. Nitz' chikiwach konojel ri ija' k'amb'ejab'al no'l'. **11** Ri Jesús xub'ij: Ya'tal chi' are katikik. **32** Are kak'iy loq sib'alaj nim ke'ek, we ix kiweta'maj ri ajawarem rech ri Dios; are kux jun nimalaj che' chikiwach ri nik'aj e tiko'n k'u ri man e qachi'l taj ruk' k'amb'ejab'al no' chik. Nima'q keb'e ri uq'ab', chila' kakib'an wi j kinb'ij chike. **12** Jeri' rumal cher pune keka' kisok ri a'waj ri kerapinik. **33** Ruk' jaljoj k'amb'yik man kakich'ob' taj ri kakilo, pune kakito ejab'al taq no'l' xuya uch'ob'ik ri Jesús ri k'utu'n man kakich'ob' taj ri kakitatab'ej. Rech man chike ri winaq. Jas na k'u ri xkwin ri kichomab' kakik'ex taj kik'u'x xuquje' man kekuyutaj taj. al chuch'ob'ik. **34** Ruk' k'amb'ejab'al taq no'l' **13** ¿Man kichomaj taj we jun k'amb'ejab'al no'l' xub'ij chike ri winaq ronojel ri jastaq. Are xaq ri'? Man kixkwin ta b'a ri kichomaj ronojel ri xwi ri utijoxelab' e k'o ruk', xub'ij chike jas je' nik'aj chik. **14** Ri ajtikolob' kutik ri utzij ri Dios. kel kub'ij ri k'amb'ejab'al taq no'l'. **35** Chaq'ab' **15** E k'o winaq kejunumataj ruk' ri ulew ri k' che ri q'ij ri' xub'ij ri Jesús chike ri utijoxelab': o chuchi' ri b'e. Are katatab'etaj ri tzij kumal Chujq'ax ch'aqa'p. **36** Ri tijoxelab' xe'l b'ik kuk' kape ri itzel karesaj pa kanima'. **16** E jujun chik ri winaq, xeb'ek ruk' ri Jesús pa ri jukub' b'inib' kejunumataj ruk' ri ab'aj ulew. Sib'alaj keki' al pu'wi' ri ja', e k'o chi nik'aj winaq xaq'an b'ik kotik are kakitatab'ej ri tzij. **17** Man katiki' ta pa nik'aj taq jukub' chik, xeb'e kuk'. **37** Are e k' k'u ri tzij pa kanima', man naj taj kuq'l'o. Are o chi pu'wi' ri plo, xwa'jil aq'anoq jun nimalaj kape k'axk'olal, o kab'an k'ax chike xa rumal ri kyaqiq'jal jab', ri ja' xuchaple'j okem pa ri jukub' utz laj tzij, kakijelech'uj kanoq kib'e. **18** E nik'aj b'inib' al karaj kasach kanoq chuxe' ri plo. **38** Ri chik kejunumataj ruk' ri k'ix ulew: kikitatab' Jesús tajin kawarik pa ri k'isb'al t'uyulib'al ri k' ej ri tzij. **19** Are k'u ri kirajawaxik rech we k' o pa ri jukub' b'inib' al, ri e tijoxelab' aninaq aslemal rech uwachulew, ri sub'unik, xuquje' ri xkik'asuj xkib'ij che: ¡Ajtij! ¡la man kil la chi raj q'inomal, itzel taq rayinik, kakijiq'isaj ri utz laj kujkamik? **39** Xwa'jilik ri Jesús, xuyaj ri kyaqiq', tzij, man kawachin taj. (aión g165) **20** Nik'aj chik k'a te ri' xub'ij che ri plo: Chatuxlanoq. Ri plo kejunumataj ruk' ri utz ulew. Kakitatab'ej ri tzij, xjorik xuta ch'ab'exik. **40** Ri Jesús xuta chike ri kakik'amawa'j pa kanima', kewachinik kakiya utijoxelab': ¿Jas che sib'alaj kixi'j iwib'? ¿Maj juwinaq lajuj, kakiya oxk'al, kakiya jun ciento ikojob' al? **41** Ri tijoxelab' sib'alaj xkixi'j kib' kiwach. **21** Xub'ij xuquje' ri Jesús chike: ¿La kakib'ij chib'il taq kib': ¿Jachin we achi ri', ri plato rachi'll ri kyaqiq' keniman che?

5 Xo'pan ch'aqa'p rech ri cho pa ri kulew ri winaq gerasenos. **2** Are xqaj ri Jesús pa ri jukub' b'inib' al pu'wi' ri ja', xk'ulax rumal jun achi, k'o jun itzel uxlab' al che, elem loq rech chuxo'll ri e muqb'al taq kaminaqib'. **3** Ri achi chikxo'll taq ri muqb'al kaminaqib' kak'oj' wi chi paq'ij chi chaq'ab', man kab'an ta uyutik ruk' ch'ich' jat'ib' al. **4** Kut'oqopij taq ri ch' ich' jat'ib' al ri kajat'ib' ex rech, maj jun kakwin chuchapik. **5** Chi chaq'ab' chi paq'ij ri achi kak' oj' chikixo'll ri muqb'al taq kaminaqib' xuquje' pu'wi' taq ri juyub', kuraqaqej uchi' xuquje' kuch'ey rib' ruk' taq ab'aj. **6** Naj k'o wi ri achi are xril apanoq ri Jesús, kaxik'anik xe'ek xe' xukuloq choch. **7** Ruk' chuq'ab' xuraq uchi', xub'ij: Jesús ralk'wa'll ri nimalaj Dios ¿jas che kape la waral? B'ana la tq'ob' man kab'an ta la k'ax chwe. **8** Jewa' xub'ij ri itzel uxlab' al rumal atik, rumal cher xopan ri q'ij rech yakoj. **30** Xub'

cher ri Jesús xub'ij che: Chatel b'ik che we achi **¿Jachin xchapow ri watz'yaq?** **31** Ri utijoxelab' ri!. **9** Ri Jesús xuta che: **¿Jas ab'l?** Ri itzel uxlab' xkib'ij che: K'a kata na la jachin xchapow la **¿la** al xub'ij: Legión nub'l!, rumal sib'alaj uj k'i. **10** man kil la chi sib'alaj e k'i winaq kepaqchi'n Ri itzel sib'alaj xuta toq'ob' che ri Jesús rech la? **32** Ri Jesús xka'yilob'ik rech karilo jachin man kesax taj b'ik pa ri tinimit ri!. **11** E k'o ri xchapowik. **33** Are xril ri ixoq chi xreta'maj sib'alaj e k'i aq tajin keyuq'ux apanoq pu'wi' ri Jesús ri xk'ulmatajik, aninaq xuki'k choch, ri juyub' rumal ri!, ri itzel taq uxlab'al xkib'ij xub'ij che jas ub'antajik ri jastaq. **34** Ri Jesús che ri Jesús: **12** Ya la b'e chaqe kujok chike le xub'ij che: Xatutzirik numi'al, jat pa ja'maril, aq le!. **13** Ri Jesús xuya b'e chike. Ri itzel taq xatutzir che ri q'oxom. **35** Tajin katzijon ri Jesús uxlab'al xe'l b'ik che ri achi, xo'k chike ri keb' are xo'pan nik'aj achyab', kipetik cho rachoch mil aq ri tajin keyuq'uxik. Ri aq xech'u'jarik, ri Jairo, k'amal b'e pa ri Sinagoga, xkib'ij che: xetzaq b'ik pa ri plo, xeqiq'ik. **14** Ri e yuq'ul taq Xkam ri ami'al, man kaya ta chi latz' che le aq xa'nimaj b'ik, xeb'e pa taq ri le'aj chutzijoxik ajtij. **36** Ri Jairo man are ta xrilij ri xb'ix che. Ri ri xk'ulmatajik, konojel k'u ri winaq xeb'e chi Jesús xub'ij che ri Jairo: Man kaxi'j taj awib', rilik ri xk'ulmatajik. **15** Are xo'pan ri winaq xaq xwi chatkojon chwe. **37** Ri Jesús man xraj jawje! ri k'o wi ri Jesús xkixi'j kib' rumal xkilo taj, xeb'e sib'alaj e k'i winaq ruk', xaq xwi xu' ri achi ri xe'l b'ik itzel uxlab'al chike, t'uyulik, sik'ij b'ik ri Pedro, ri Jacobo rachi'l ri Juan ri utz uwach. **16** Ri xi'l low ri xk'ulmatajik xkitzijoj rachalal ri Jacobo. **38** Are xo'pan cho rachoch ri chike ri winaq jas xk'ulmataj ruk' ri achi ri xe' k'amal b'e pa ri Sinagoga, ri Jesús xe'r'il ri winaq l b'ik itzel uxlab'al che xuquje! jas xk'ulmataj tajin kakiraqaqej kichi' ko'q'ik. **39** Xok b'ik pa kuk' ri itzel taq uxlab'al. **17** Ri winaq xkita toq' ri ja, xub'ij chike: **¿Jas che sib'alaj kixel ch'u'j ob'** che ri Jesús chi kel b'ik pa ri le'aj ri!. **18** Are chiroq'exik le ali? Le ali man kaminaq taj, xaq tajin kaq'an ri Jesús pa ri jukub' b'inib'al are kawarik. **40** Konojel ri winaq xkitze'l ri Jesús, ri xpe ri achi ri xe'sax itzel uxlab'al che, xub'ij Jesús xe'resaj loq konojel ri winaq ri e k'o pa ri che ri Jesús chi karaj k'a te ri' chirij. **19** Ri Jesús ja, xaq xwi xekanaj kanoq ri utat unan ri ak'al man xraj taj, xane xub'ij che: Jat cho awachoch, rachi'l ri e tijoxelab', xeb'e jawje! ri k'o wi ri jat ruk' ri awixoqil xuquje! kuk' ri awalk'wa'l ja' ali. **41** Ri Jesús xuchap ri ali che ri uq'ab', xub'ij tzijoj chike jas xub'an ri Dios awuk', xel uk'ux' che: **¿Talita, kum!** ri kel kub'ij Ali, kinb'ij chawe: chawe. **20** Jeri' xe' ri achi pa ri tinimit Decápolis Chatwa'jiloq. **42** Ri ali ri kab'lajuj ujunab' aninaq chutzijoxik ri xub'an ri Jesús ruk'. Konojel ri xwa'jilik, xuchaple'j b'inem. Konojel ri winaq winaq xemayijanik. **21** Sib'alaj e k'i winaq xo' xemayijanik are xkil ri xk'ulmatajik. **43** Ri Jesús xub'ij chike ri winaq chi man kakitzijoj taj ri ri' xaq chuchi' ri plo xkanaj wi. **22** Xopan k'ut xk'ulmatajik, k'a te ri' xtaqanik katzuq ri ali. jun k'amal b'e rech ri Sinagoga ruk' ri Jesús ub'i'nam Jairo. Ri Jairo are xrilb'ej uwach ri Jesús xuki' pa ri ulew. **23** Xuta toq'ob' che, xub' ij: Raj kakam ri k'in laj numi'al, oj la wuk' je' ya ri q'ab' la pu'wi' rech kutzirik xuquje! kak' asik'. **24** Ri Jesús xe' ruk' ri Jairo, sib'alaj e k'i winaq xeteri' b'ik chrij, kakipaqchi' la kib'. **25** K' o jun ixoq ri xe' kab'lajuj junab' xaq katuruw ukik'el. **26** B'enaq kuk' sib'alaj e k'i ajkunab' usachom ronojel ri urajil, man k'o xutayij ri xub'ano rumal cher xa xnimatay ri yab'il che. **27** Are xuto katzijoxik ri Jesús, xok b'ik chikiox' i ri winaq, xu'chapa ri umanta. **28** Jewa' xub' ano rumal xub'ij: Kinkunatajik we kinkwinik kinchap ri ratz'yaq ri Jesús. **29** Aninaq xtani'k ri kik' che ri ixoq, k'a te xuna'o xtani'k ri q'oxom che. **30** Qas che ri' xuna' xuquje! ri Jesús chi xel b'ik chuq'ab' che, rumal ri' xuta chike ri winaq:

6 Xel b'ik ri Jesús chila', e rachi'l ri utijoxelab' xe' pa ri utinimit ri xk'iy wi. **2** Are xuriq ri q' ij rech uxlanem, xuchaple'j uya'ik k'utu'n pa ri Sinagoga, ri winaq ri xetowik xemayijanik, xkib'ij: **¿Jawje!** xuk'amawa'j wi we k'utu'n we achi ri? **¿Jachin yo'winaq la'** le eta'mab'al che? **¿Jawje!** kape wi che ri kwinem chub'anik ronojel ri mayijab'al taq jastaq? **3** **¿La** man are wa' ri ajanel, ral ri María, kachalal ri Jacobo, ri José, ri Judas xuquje! ri Simón? **¿La** man are e ranab' ri e k'o quk' chanim? Xkitatab'ela' k'otb'al taq chi' rumal rech ri Jesús. **4** Ri Jesús xub'ij chike: Sib'alaj nim kil jun q'alajisal utzij ri Dios pa k'i tinimit, xaq xwi man nim taj kilik pa ri utinimit, xuquje! man nim taj kilik kumal ri utat unan xuquje! ri rachalal. **5** Rumal ri' man k'i taj mayijab'al taq jastaq xub'an ri Jesús pa

ri utinimit, xwi xekunataj jujun yawab'ib' are ujolom ri Juan B'anal qasana'. **25** Aninaq xe' ri xuya ri uq'ab' pa kiwi'. **6** Sib'alaj xmayijanik ali, xub'ij che ri taqanel ri karaj: Chanim kawaj rumal chi ri winaq man xekojon taj. Ri Jesús kaya la chwe pa jun pala't ri ujolom ri Juan xik'ow pa ronojel ri tinimit ri e k'o naqaj, xuya B'anal qasana'. **26** Ri taqanel xk'axir ranima', k'utu'n. **7** Xu'sik'ij ri e kab'lajuj utijoxelab', pa rumal k'u ri ch'ekom tzij ri xub'ano chikiwach kakab' xu'taq b'ilch chutzijoxik ri utzij ri Dios. ri e rajtob'om, man xrax taj xuyak royawal ri ali. Xuya b'ilch kwinem chike pa kiwi' ronojel itzel **27** Aninaq xu'taq b'ilch jun rajch'ol'j ri k'o uchuq' uxlab'al. **8** Xub'ij chike chi man kakik'am ta b' ab' chukutixik ri ujolom ri Juan. Ri achi xe'ek, ik kiwa, kichim, kirajil pa ri kiximb'al kipam, xu'kutij loq ri ujolom ri Juan ri k'o pa che'. **28** xane xaq xwi ri kich'ami'y. **9** Xuquje' xub'ij Are xtzalij loq ruk'a'm loq ri ujolom ri Juan pa chike: Chik'ama b'ilch ixajab', man kik'am ta b'ilch jun pala't, xuya che ri ali, ri ali xu'jacha che ri keb' wok iwatz'yaq. **10** K'a te ri' xub'ij: Chixk'ol unan. **29** Ri utijoxelab' ri Juan are xketa'maj ri kanoq pa ri ja ri kixk'amawa'x wi, k'a kixel na xk'ulmatajik, xe'kik'ama loq ri utyo'jal ri Juan, b'ilch pa ri tinimit. **11** We man kixk'amawa'x pa xe'kimuqu kanoq. **30** Ri tijoxelab' xetzalij ruk' ri jun k'olib'al, o we ne man kakitatab'ej ri kib'ij, Jesús, xe'kitzijoj che ri xkib'anoo xuquje' ri xkik' chitota kanoq ri ulew ri k'o che ri iwaqan, rech utu. **31** Man kekwin ta k'ut kakitij kiwa rumal ri jeri' kaq'alajinik chi man utz taj ri kakib'ano. **12** kik'iyal ri winaq ri xo'pan ruk' ri Jesús. Rumal Ri kab'lajuj tijoxelab' xkichaple'j utzijoxik chike ri' ri Jesús xub'ij chike ri utijoxelab': Chixanloq, ri winaq chi rajawaxik kakik'ex kik'u'x. **13** Xe' jo' pa jun k'olib'al, xaqq uj wi, rech kixuxlan jub' kesaj xuquje' itzel taq uxlab'al, xkikoj aceite iq!. **32** Xeb'e k'ut kitukel pa jun jukub' b'inib' rech olivo chike ri e yawab'ib' rech kekunatajik. al pu'wi' ri ja', pa jun k'olib'al jawje' kub'e k' **14** Ri taqanel Herodes xreta'maj ri tajin kub'an ol wi kitukel. **33** Sib'alaj k'i winaq xi'lowlak are ri Jesús. E jujun xkib'ij xk'astaj loq ri Juan B' xeb'ek rumal ri' xe'kiterene'j b'ilch chkaqan, nab' anal qasana' rumal ri' k'o ukwinem chub'anik e chik xo'pan chikiwach. **34** Are xqaj ri Jesús mayijab'al taqjastaq. **15** E nik'aj winaq chik xkib' pa ri jukub' b'inib'al, xe'r'il sib'alaj k'i winaq, ij: Are Elías. E nik'aj chik xkib'ij: Jun q'alajisal xe'l uk'u'x chike rumal je ri e k'o chij ri maj utzij ri Dios jetaq ri xek'oji' ojer. **16** Are xuta kajyuq'. Xuchaple'j uk'utik sib'alaj k'i jastaq ri Herodes ri kakib'ij ri winaq, xub'ij: Xk'astaj chikiwach. **35** Are xqaj ri q'ij, xeget ri tijoxelab' loq ri Juan ri xintaqan chukutixik ri ujolom. **17** ruk' ri Jesús, xkib'ij che: Xe' le q'ij, xuquje' sib' Jeri' xub'ij rumal are ri Herodes xtaqan chutz' alaj naj uj k'o wi che ri tinimit. **36** Che'taqa la b' apixik ri Juan pa che, rumal ri Herodes xk'uli'k i le winaq keb'e pa ri tinimit ri k'o chi qanaqaj ruk' ri Herodías, rioxoqil ri rachalal Felipe. **18** rech ke'kiloq'o jastaq ketijowik rij. **37** Ri Jesús Ri Juan xub'ij che ri Herodes: Ri taqanik kub'ij xub'ij chike: Chiya ix kiwa. Ri tijoxelab' xkib' chi man ya'tal ta chawe katk'uli' ruk' ri rioxoqil ij: Pwaq re jun junab' chak wa' kuk'am b'ilch la ri awachalal. **19** Rumal ri' ri Herodías sib'alaj kaj k'u la kaqasach ronojel ri pwaq ri' rech ke' royawal che ri Juan, are karaj kukamisaj. Man qatzuq we winaq ri? **38** ¿Janipa kaxlan wa k'o kwininaq ta k'u che. **20** Ri Herodes kuxi'j rib' iwuk'? xcha ri Jesús chike. Ri tijoxelab' xe'kila cho ri Juan, rumal ri' uchajim, reta'm chi suk' janipa k'a te ri' xkib'ij che: Job' kaxlan wa k'o xuquje' maj umak. Kutatab'ej ronojel ri kub' quk' rachi'l keb' kar. **39** Xtaqan k'u ri Jesús rech ij ri Juan pune kak'axir ranima'. **21** Jun q'ijal, ket'uyub'ax ri winaq cho ri saq pa taq wokaj. are xutz'aqtisaj ujunab' ri Herodes, xub'an jun **40** Ri winaq xkimulij kib' pa taq nik'aj ciento nimalaj nimaq'ij, xu'sik'ij konojel ri e rajchakib' xuquje' pa taq jujun ciento. **41** Ri Jesús xuk'am , e rajch'ol'jab' xuquje' ri e winaq ri nim kib' ri job' kaxlan wa rachi'l ri keb' kar, xka'y chikaj, anik pa Galilea. **22** Ri ral ri Herodías xojow pa xuteweche'j. K'a te ri' xupirij ri kaxlan wa, xuya ri nimaq'ij, ri Herodes xuquje' ri e rajchakib' chike ri utijoxelab' rech kakiya chike ri winaq. sib'alaj je'l' xkilo. Ri Herodes xub'ij che ri ali: Xujach xuquje' ri kar chikiwach konojel. **42** Chata chwe ri kawaj, qas kinya wi chawe. **23** Konojel ri winaq xewa'ik, sib'alaj xenojik. **43** Ri Ri Herodes xub'an jun ch'ekom tzij, xub'ij che: tijoxelab' xkisik' ronojel ri ch'aqa'p taq kaxlan Xapakux ri kata chwe kinya chawe, pune pa wa ri xkanajik rachi'l ri kar, xkimulij k'u kab' nik'aj che ri tinimit. **24** Ri ali xuta che ri unan: lajuj chakach. **44** Job' mil winaq ri xetzuqik. **45** ¿Jas kinto? Ri Herodías xub'ij che ri ral: Chata ri Ri Jesús tajin katzijon na kanoq kuk' winaq, xu'

taq b'ik ri utijoxelab' rech keb'e pa jun jukub' ix iwetzalam ri utaqanik ri Dios, are k'u tajin b'inib'al pu'wi' ri ja', kenab'ej apanoq keb'e kinimaj ri kitaqanik ri achyab'. 9 K'a te ri' xub' Betsaida. 46 Are xech'ab'etaj kanoq ri winaq ij: Je'l kib'an chunimaxik ri inaq'atajib'al, are rumal xe' pa ri juyub', xub'ana ch'awem. 47 Xok ijelech'um kanoq iwib' chunimaxik ri utaqanik chaq'ab', ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' k'o pa ri Dios. 10 Chiwilampe', ri Moisés xub'ij: Nim ri unik'ajil ri plo. Ri Jesús k'o na kanoq utukel chi'wila ri itat inan, ri winaq ri ke'retzelaj ri chuchi' ri plo. 48 K'a kamuquq na are xe'r'il ri utat unan kakamisax na. 11 Ri ik'utu'n ix kub'ij tijoxelab' tajin kakib'inisaj ri jukub' b'inib'al chi ri alk'wa'laxel kuya'o kub'ij chike ri utat ruk' chuq'ab' rumal ri kyaqiq' tajin ku'puyig, ri unan: "Ri tob'anik ri kawaj xinya che alaq xinya Jesús kab'iniq pu'wi' ri ja' xqeb' kuk' raj xik' che ri Dios." 12 We jeri' kub'ij ri alk'wa'laxel ow b'ik chikiwach. 49 Ri tijoxelab' are xkilo chi man kakwin ta chi ri' ku'to' ri utat unan. 13 tajin kab'in pu'wi' ri ja', xkiraq kichi', pa kik'u'x Jeri' kak'ulmataj iwuk' ix rumal ri naq'atajib'al chi jun sub'unel. 50 Sib'alaj xkixi'j kib' rumal ri ri kik'utu, man kinimaj ta chik ri utzji ri Dios, k' xkilo. Ri Jesús aninaq xu'ch'ab'ej, xub'ij chike: i jastaq jetaq we ri' kib'ano. 14 Junmul chik ri Chixuxlanoq, In wa!. Man kixi'j ta iwib'. 51 Xaq' Jesús xu'sik'ij ri winaq, xub'ij chike: Chinitatab' an kuk' pa ri jukub' b'inib'al, ri kyaqiq' xtani'k, ej iwonojel xuquje' chich'ob'o we ri!: 15 Man ri tijoxelab' sib'alaj xemayijanik. 52 Rumal sib' are ta kach'ulujisan ri winaq ri jastaq ri kutijo alaj k'axirinaq kik'u'x chuchomaxik jas ri xb'an xane are kach'ulujisan ri etzelal ri kel loq pa chuk'iyirisaxik ri kaxlan wa. 53 Are xq'axetaj ri ranima'. 16 Ri Jesús xub'ij: Qas chichomaj rij we ja' kumal, xo'pan pa ri tinimit Genesaret, xkiya tzij ri' we xinb'ij chi'we. 17 Are xto'taj chub'ixik kanoq ri jukub' b'inib'al chuchi' ri ja'. 54 Xeqaj we ri', xel b'ik kuk' ri winaq, xok b'ik pa ri ja, ri pa ri jukub' b'inib'al, ri winaq aninaq xkich'ob' utijoxelab' xkita che jas kel kub'ij chomanik ri uwach ri Jesús. 55 Ri winaq xkiterene'j ri Jesús xub'ij. 18 Ri Jesús xub'ij chike: ¿Man kichomaj ta pa ronojel ri le'aj ri xe' wi. Are xkita konojel ri xuquje' ne lo ix ri kinb'ij? ¿La man kichomaj chi winaq jawje' k'o wi ri Jesús xe'kik'am b'ik ri e maj jun jastaq ri kutij ri winaq kakwin chuch' yawab'ib' cho ri kich'at rech ku'kunaj kanoq. 56 ulujisaxik? 19 Rumal cher man pa ri ranima' taj Pa taq ri nima'q taq tinimit, nitz' taq tinimit, ke' wi ri kutijo xane chupam, k'a te ri' ku'chuluj le'aj ri xik'ow wi ri Jesús, ri winaq xe'kiya ri e kanoq. Ruk' we ri' ri Jesús xub'ij chi ronojel yawab'ib' pa taq ri k'ayib'al. Xkita toq'ob' che ri ri jastaq tijowik rij, ch'ajch'oj. 20 Xuquje' xub' Jesús rech kuya b'e chike kakichap ri umanta. ij: Are kach'ulujisan ri kel loq che ri winaq. Konojel ri xkichapo ku'tzir kanoq.

7 Ri fariseos e kachi'l ri a'jtjab' rech ri taqanik
 ri kipetik pa Jerusalén xkimulij kib' chrij ri Jesús. 2 Xkilo chi ri tijoxelab' man xkich'aj taj ri kiq'ab' jetaq ri kinaq'atajib'al, are xewa'ik. 3 Are k'u ri fariseos xuquje' ri winaq a'j Israel je' kakib'an chuch'ajik kiq'ab' jetaq ri kub'ij ri naq'atajib'al kech ri e ri'jab' taq winaq. 4 Are ketzalij loq pa ri k'ayib'al kakich'aj nab'e ri kiq' ab' we kakinij jun jastaq. Xuquje' kakich'aj ri qumub'al, ri xaru' xuquje' ri pala't ri e b'antal che ch'ich'. 5 Rumal ri', ri fariseos e kachi'l ri a' jtjab' rech ri taqanik xkita che ri Jesús: ¿Jas che man kakinimaj ta le atijoxelab' ri kub'ij ri naq' atajib'al ke ri nima'q taq winaq, man kakich' aj ta le kiq'ab' are kewa'ik? 6 Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij ri xub'ij ri Isaías are xutz'ib'aj: We tinimit ri' xaq che uchi' kub'ij chi kinuq' ijila'j, ri ranima' naj k'o wi chwe. 7 Maj kutayij kinkiq'ijila'j, ri kik'utu'n xaq kech achyab!. 8 Ri

21 Pa ri ranima' ri winaq kape wi ri itzel taq chomanik, q'oyolem kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib', ri kamisanik, ri utzukuxik e keb' ixoqib'. 22 Ri jiq'jatik, ri etzelal, ri sub' unik, ri ub'anik etzelal maj uq'atexik, ri k'ax ri kuna' chi jun chirij jun rech winaq, ri b'anoj tzij, ri nimal, xuquje' are man kuya ta rib' ri winaq pa suk'umaxik. 23 Ronojel we etzelal ri' pa ranima' ri winaq kape wi, are wa' ri kach' ulujin ri ranima' ri winaq. 24 Xel b'ik ri Jesús chila', xe' pa jun le'aj ri k'o pa ri tinimit Tiro rachi'l Sidón. Xok b'ik pa jun ja, are xraj maj jun keta'manik jawje' k'o wi, man xkwin ta k'ut rawaj rib'. 25 K'o jun ixoq aninaq xreta'maj chi xopan ri Jesús chila'. Ri ixoq k'o jun ral ali, k'o jun itzel uxlab'al che, xopanik xe'ukul cho ri Jesús. 26 Ri ixoq aj Fenicia rech ri tinimit Siria xuta toq'ob' che ri Jesús rech kakunax ri ral. 27 Ri Jesús xub'ij che: Nab'e chaya b'e chike ri alk' wa'laxelab' kewa'ik, rumal man kuya taj kamaj ri kiwa ri alk'wa'laxelab' kak'yaq chikiwach ri tz'

i'. **28** Ri ixoq xub'ij: Je' tat, ri tz'l! kikitij xuquje' ri Jesús, xkichaple'j uk'otik uchi', xkita che jun ri uxe'r taq kiwa ri alk'wa'laxelab' ri katzaq k'utb'al rech chikaj. **29** Ri Jesús naj xujiq'aj ri chuxe' ri mexa. **29** Ri Jesús xub'ij che: Rumal kyaqiq', k'a te ri' xub'ij: ¿Jas che we winaq ri' jeri' xab'an chutzalixik uwach ri xinb'ij chawe, kakita jun k'utb'al rech chikaj? Qas tziz kinb'ij ri itzel xel b'ik che ri awal. Jat pa jororemal. maj k'utb'al kaya'taj na chike. **13** K'a te ri' xel b'
30 Are xopanik ri ixoq cho rachoch, xu'riqa ri ik kuk', xe' pa jun jukub' b'inib'al, xe' ch'aqa' ak'al q'oyol pa ri uch'at. Elinaq chi b'ik ri itzel p che ri k'o wi. **14** Xsachan chike ri tijoxelab' uxlab'al che. **31** Xel loq ri Jesús pa ri tinimit xkik'am b'ik kiwa, xa jun kaxlan wa k'o b'ik pa Tiro, xe' pa Sidón chuxukut ri plo pa Galilea, ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja'. **15** Ri Jesús xub'ij xkanaj kanoq pa ri tinimit Decápolis. **32** Ri Jesús chike: Qas chichajij iwib' che ri ch'am kech ri are k'o chila', xkik'am b'ik jun achi ruk' katak' fariseos xuquje' ri Herodes. **16** Ri tijoxelab' xkib' to'man kach'awik, xkita toq'ob' che kuya ri uq' ij: Jeri' la kub'ij rumal maj qawa xqak'am loq. ab' pu'wi'. **33** Ri Jesús xuk'am b'ik ri achi utukel, **17** Ri tijoxelab' man xkich'ob' taj chi are tajin xujut ri uwi' uq'ab' pa ri uxikin, k'a te ri' xuko kab'ix chike ri k'utu'n kech ri fariseos. Are xril uchub' cho ri raq'. **34** K'a te ri' xka'yik cho ri ri Jesús we ri', xub'ij chike: ¿Jas che kib'ij chi kaj, xujiq'aj nim kyaqiq', k'a te ri' xub'ij che ri maj iwa? ¿La man kixka'yik, man kixchomanik? achi: ¡Efatal! ri kel kub'ij ¡Chatjaqatajoc! **35** Ruk' ¿La xa q'eقاريناq ri ichomab'al? **18** ¿La xa maj we ri' xjaqataj ri uxikin ri achi xuquje' xjaqataj ib'oq'och chi rilik, o xa maj ixikin chutayik? ¿La ri uch'ab'al, xuchaple'j ch'awem jetaq kach'aw man kana'taj chi'we? **19** Are xinjach ri kaxlan jun utz winaq. **36** Ri Jesús xub'ij chike ri winaq wa chikiwach ri job' mil winaq ¿Janipa chakach chi man kuya taj kakitzijo ri xk'ulmatajik, pune xu'pixib'aj, ri winaq ruk' chuq'ab' xkitzijo ri xk'ulmatajik. **37** Ri winaq sib'alaj xemayijanik, ri kajib' mil winaq ¿Janipa chakach ch'aqa'p xkib'ij: Utz kub'an chub'anik taq le jastaq, ku' kunaj ri e t'o'yab' xuquje' kuya kich'ab'al ri e memab'.

8 Pa taq ri q'ij ri', sib'alaj e k'i winaq xkimulij kib'. Rumal ri maj kakitijo, ri Jesús xu'sik'ij ri' utijoxelab' xub'ij chike: **2** Sib'alaj kintoq'ob' isaj kiwach we winaq ri' rumal xe' oxib' q'ij e k'o wuk' maj kiwa kitijom. **3** We ke'ntaq b'ik cho taq kachoch kekam wa' che numik pa ri b'e, rumal maj kiwa kitijom e k'o jujun chike naj kepe wi. **4** Ri tijoxelab', xkib'ij che: ¿Jawej' keqak'ama wi kiwa konojel we winaq ri'? Naj uj k'o wi che ri tinimit. **5** Ri Jesús xuta chike: ¿Janipa kaxlan wa k'o iwuk'? **6** Ri Jesús xub'ij chike ri winaq chi ket'uyi' pa ri ulew. Xuk'am ri wuqub' kaxlan wa, xutyoxij che ri Dios, k'a te ri' xuya chike ri utijoxelab' rech kakijach chikiwach ri winaq. **8** Ri winaq xewa'ik, sib'alaj xenojik. Ri tijoxelab' xkimulij na wuqub' chakach ch'aqa'p kaxlan wa. **9** E kajib' mil ri winaq ri xewa'ik. K'a te ri' xel b'ik kuk' ri winaq. **10** Xe' kuk' ri utijoxelab' pa jun jukub' b'inib'al, xe'b'e pa ri tinimit Dalmanuta. **11** Ri fariseos xo'panik ruk' **20** Are xinjach chik ri wuqub' kaxlan wa chike ximulij? Wuqub', xecha ri tijoxelab'. **21** K'isb'al rech xub'ij: ¿La xaq je' man kich'ob' taj jas kel kub'ij ri ch'am kech ri fariseos? **22** Are xopan ri Jesús pa ri tinimit Betsaida, nik'aj winaq xkik' am b'ik jun moy achi ruk' xkita toq'ob' che kuchap kanoq. **23** Ri Jesús xuk'am b'ik ri moy achi che ri uq'ab' xel b'ik pa ri tinimit. Xuchub' aj pa ri ub'oq'och, xuya ri uq'ab' pu'wi' k'a te ri' xuta che: ¿La kawil chik? **24** Ri achi xuwa'jilisaj ri uka'yeb'al xub'ij: Je', ke'nwil chi ri winaq jer keb'antaj che' keb'inik. **25** Ri Jesús xuya chik jummul ri uq'ab' pu'wi' ri u'b'oq'och ri achi, k'a te ri' xkunatajik. Ri achi xk'ayik xuchaple'j rilik ri jastaq jacha kub'an jun utz uwach winaq. **26** Ri Jesús xutaq b'ik ri achi cho rachoch, xub' ij b'ik che: Man katok ta chi b'ik pa le tinimit xuquje' man katzijo ta chike ri winaq jas ri xk' ulmataj awuk'. **27** Ri Jesús e rachi'l! ri utijoxelab' xeb'e pa taq ri le'aj rech Cesarea rech Filipo. E b'enaq pa ri b'e are xuta chike: ¿In jachin in kakib'ij ri winaq? **28** Ri tijoxelab' xkib'ij: E jujun kakib'ij chi laj Juan B'anal qasana', e jujun chik kakib'ij chi laj laj Elías, e nik'aj chik kakib'ij chi laj la jun chike ri e q'alajisal taq utzij ri Dios. **29** Ri Jesús xub'ij chike: ¿Jas kib'ij ix? ¿In jachin ri in? Ri Pedro xub'ij: Lal, lal Mesías. **30** Ri Jesús xub'ij chike chi man kakitzijo ta chik che jun winaq jachin ri are!. **31** K'a te ri' xuchaple'j

uya'ik k'utu'n, xub'ij: Ri uK'ojol ri Achi kuriq na k'ax, ketzelax na uwach kumal ri k'amal taq kib'e ri winaq, kumal ri kinima'qil ri e ch' awenelab' cho ri Dios xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik. Sib'alaj choq'aq' k'u wi kakamisax na, Jesúz qas k'yaqal xub'an chub'ixik, rumal ri' xkilo, k'a te kuya'o kakitzijoj are kak'astaj ri uK' taq kib' jas kel kub'ij are xub'ij chi kawa'jil chickoxo'l taqanik. Sib'alaj choq'aq' k'u wi kakamisax na, ri kaminaqib!. 11 Ri tijoxelab' xkita che ri Jesúz: xuquje' kak'astaj na uwach churox q'ij. 32 Ri ¿Jas che ri a'jtijab' rech ri taqanik kakib'ij chi Jesúz qas k'yaqal xub'an chub'ixik, rumal ri' nab'e kape na ri Elías? 12 Ri Jesúz xub'ij: Qas ri Pedro xusik'ij b'ik pa utukel pa jun k'olib'al xkilo, k'a te kuya'o kakitzijoj are kak'astaj ri uK' taq kib' jas kel kub'ij are xub'ij chi kawa'jil chickoxo'l taqanik. Sib'alaj choq'aq' k'u wi kakamisax na, ri kaminaqib!. 13 Kinb'ij chi'we chi ri Elías xpe kanoq, at ri jastaq rech ri Dios xane are ri kech ri ri winaq xkib'an che ronojel ri xkaj, jetaq ri tz' achyab'. 34 K'a te ri' xu'sik'ij ri winaq rachi'l ib'atalik. 14 Are xo'pan kuk' ri nik'aj tijoxelab' ri utijoxelab' xub'ij chike: We k'o ne jun karaj chik, xe'kil sib'alaj e k'i winaq xuquje' a'jtijab' kuxik nutijoxel, chuk'ek'ej rib', reqaj ri che' rech ri taqanik tajin kakib'an ch'o'j pa tzij kuk' ripb'al xuquje' chinuterene'lj. 35 Jeri' rumal ri . 15 Ri winaq are xkil ri Jesúz kexik'anik xeb'e winaq ri karaj kukol ri uk'aslema, kutzaq na ri' chuya'ik rutzil uwach. 16 Ri Jesúz xuta chike: , are k'u ri kutzaq ri uk'aslema xa rumal we ¿Jas tajin kich'o'jij kuk'? 17 Jun achi k'o chickoxo' xuquje' rumal rech ri utz laj tzij, kukol na ri' ri l ri winaq xub'ij che ri Jesúz: Ajtij, xink'am loq uk'aslema. 36 ¿Jas kutayij che ri winaq kuch'ek ri nuk'ojol choch la rumal k'o jun itzel uxlab' ronojel ri q'inomal rech uwachulew, we man al che, man kuya ta b'e che kach'awik. 18 Are kakwinik kukol ri uk'aslema? 37 ¿Jas kakwin kukoj uchuq'ab' ri itzel uxlab'al che, katzaq pa jun kuya cho ri uk'aslema? 38 We k'o jun kuk' ri 19 Jun achi k'o chickoxo' xuquje' utzijoxik ri nutzij chike we itzel taq winaq a'jmakib' rech we q'ij kamik. Ri uK'ojol ri Achi kak'ix na che we winaq ri' are kape pa ri ujuluwem ri utat e rachi'l ri tyoxalaj taq rangelib'.

9 Te k'u ri' xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we, e k'o jujun chike ri e k'o chanim man kekam ta na we man nab'e kakil ri rulik ri ajawarem rech ri Dios ri kape na ruk' kwinem. 2 Ik'owinaq chi waqib' q'ij che we ri', ri Jesúz xusik'ij b'ik ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan, xeb'e ruk' pu'wi' jun nimalaj juyub'. Chila' xk'ek'ob' wi ri uka'yib' al ri Jesúz chikiwach ri xeb'e ruk'. 3 Ri ratz' yaq sib'alaj xrepq'unik, maj jun winaq choch ri uwachulew ri xkwin ta ne chub'anik we ri'. 4 Xuquje' xkik'ut kib' ri Elías rachi'l ri Moisés tajin ketzijon ruk' ri Jesúz. 5 Ri Pedro xub'ij che ri Jesúz: Ajtij, utz uj k'o waral, kujkwiniq kaqab'an oxib' alaj taq ja: jun e la, jun rech le Moisés, xuquje' jun rech le Elías. 6 Xub'ij we ri' xa rumal xib'in ib', man qas ta xuchomaj ri xub'ij. 7 K'a te ri' xpe jun sutz', xu'ch'uq konojel. Xpe jun ch'ab'al chupam, xub'ij: Are wa' ri loq'alaj nuk'ojol. Chitatab'ej. 8 Are xeka' ylob'ik, xaq xwi xkil chi uwach ri Jesúz. 9 Are tajin keqaj loq pu'wi' ri juyub', ri Jesúz xub'ij chike chi man kakitzijoj ta chi che jun winaq ri

xkilo, k'a te kuya'o kakitzijoj are kak'astaj ri uK' ojol ri Achi chickoxo'l ri kaminaqib!. 10 Xkik'ol pa kanima', xa k'u kakitatab'ela la chib'il taq awenelab' cho ri Dios xuquje' ri a'jtijab' rech ri kib' jas kel kub'ij are xub'ij chi kawa'jil chickoxo'l taqanik. Sib'alaj choq'aq' k'u wi kakamisax na, ri kaminaqib!. 11 Ri tijoxelab' xkita che ri Jesúz: xuquje' kak'astaj na uwach churox q'ij. 32 Ri ¿Jas che ri a'jtijab' rech ri taqanik kakib'ij chi Jesúz qas k'yaqal xub'an chub'ixik, rumal ri' nab'e kape na ri Elías? 12 Ri Jesúz xub'ij: Qas ri Pedro xusik'ij b'ik pa utukel pa jun k'olib'al tzij wi, ri Elías are kape nab'e chusuk'umaxik xuchaple'j uyajik. 33 Xtzalq'omij ri Jesúz, xu'ka' ronojel ri jastaq. ¿Jas ta k'u che tz'ib'atalik chi ri yej ri utijoxelab', k'a te ri' xuyaj ri Pedro xub'ij: uK'ojol ri Achi kuriq na k'ax xuquje' ketzelax na Itzel, chatel chinuwach. Man are ta kachomaj uwach? 13 Kinb'ij chi'we chi ri Elías xpe kanoq, at ri jastaq rech ri Dios xane are ri kech ri ri winaq xkib'an che ronojel ri xkaj, jetaq ri tz' achyab'. 34 K'a te ri' xu'sik'ij ri winaq rachi'l ib'atalik. 14 Are xo'pan kuk' ri nik'aj tijoxelab' ri utijoxelab' xub'ij chike: We k'o ne jun karaj chik, xe'kil sib'alaj e k'i winaq xuquje' a'jtijab' kuxik nutijoxel, chuk'ek'ej rib', reqaj ri che' rech ri taqanik tajin kakib'an ch'o'j pa tzij kuk' ripb'al xuquje' chinuterene'lj. 35 Jeri' rumal ri . 15 Ri winaq are xkil ri Jesúz kexik'anik xeb'e winaq ri karaj kukol ri uk'aslema, kutzaq na ri' chuya'ik rutzil uwach. 16 Ri Jesúz xuta chike: , are k'u ri kutzaq ri uk'aslema xa rumal we ¿Jas tajin kich'o'jij kuk'? 17 Jun achi k'o chickoxo' xuquje' rumal rech ri utz laj tzij, kukol na ri' ri l ri winaq xub'ij che ri Jesúz: Ajtij, xink'am loq uk'aslema. 36 ¿Jas kutayij che ri winaq kuch'ek ri nuk'ojol choch la rumal k'o jun itzel uxlab' ronojel ri q'inomal rech uwachulew, we man al che, man kuya ta b'e che kach'awik. 18 Are kakwinik kukol ri uk'aslema? 37 ¿Jas kakwin kukoj uchuq'ab' ri itzel uxlab'al che, katzaq pa jun kuya cho ri uk'aslema? 38 We k'o jun kuk' ri 19 Jun achi k'o chickoxo' xuquje' utzijoxik ri nutzij chike we itzel taq winaq a'jmakib' rech we q'ij kamik. Ri uK'ojol ri Achi kak'ix na che we winaq ri' are kape pa ri ujuluwem ri utat e rachi'l ri tyoxalaj taq rangelib'.

19 Te k'u ri' xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we, e k'o jujun chike ri e k'o chanim man kekam ta na we man nab'e kakil ri rulik ri ajawarem rech ri Dios ri kape na ruk' kwinem. 20 Xkik'am b'ik ri ala: ¿Jampa' xuchaple'j we k'ax uxlab'al che, man xekwin ta che. 21 Ri Jesúz xuta chike we itzel taq winaq a'jmakib' rech we q'ij kamik. Ri uK'ojol ri Achi kak'ix na che we winaq ri' are kape pa ri ujuluwem ri utat e rachi'l ri tyoxalaj taq rangelib'. 22 Ri itzel uxlab'al k'i mul raj ukamisam we ala. Utzaqom pa ri q'aq' xuquje' pa ri ja!. We kakwin la, kujto' la. Che'l ku'x la chaqe. 23 Ri Jesúz xub'ij: ¿Jamo ri' kab'ij we kakwin la'? Ronojel ke' ub'anik ruk' ri winaq ri kakojon che ri Dios. 24 Ri utat ri ala aninaq xub'ij: Kinkojonik che ri Dios, chinto' la ruk' ri nukojob'al. 25 Are xril ri Jesúz chi tajin kakimulij kib' k'i winaq, xub'ij che ri itzel uxlab'al: At uxlab'al ri kab'an t'o'y, mem che we ala ri', chatel b'ik, man katok ta chik che. 26 Ri uxlab'al xuraqaqej uchi', xub' irirej ri ala ruk' chuq'ab', k'a te ri' xel b'ik che. Ri ala raj xkamik cher xb'antajik, e k'i winaq xkib'ij: Xkam le ala. 27 Ri Jesúz k'ut xuchap ri ala che ri uq'ab', xuwa'jilisaj. Ri ala xwa'jilik, xtak'i'k. 28 Are xok b'ik ri Jesúz pa ri ja e rachi'l ri utijoxelab', xkita che xaq pa utukel: ¿Jas che man xujkwin taj uj xqesaj b'ik ri itzel uxlab'

al? **29** Xub'ij ri Jesús chike: We itzel uxlab'al ri' kuriq k'ax chib'e q'lj saq, rumal man kachup xwi kel b'ik we kib'an ch'awem. **30** Xel b'ik pa ta wi ri q'aq!. **49** Ri q'aq! are je kel ri atz'am ri ri le'aj ri', xi'k'ow b'ik pa Galilea. Are karaj ri kayo'w utzayil ronojel. **50** Utz ri atz'am, are k'u Jesús maj jachin keta'manik jawje' k'o wi. **31** we kelik ri utzayil *¿jas kab'an ri' chutzalixik Jeri'* rumal tajin kub'ij chike ri utjoxelab': Ri ri utzayil? Man kak'is ta b'a ri iwatza'mil rech uK'ojol ri Achi kajach na pa kiq'ab' ri achyab'. *kixk'ojil'k pa ja'maril kuk' konojel ri winaq.*
Kakamisax na, churox q'lj k'ut kak'astaj na. **32**
Ri tijoxelab' man xkichomaj taj jas xraj xub'ij ruk' we ri', xkixi'j kib' xkita che jas xraj xub'ij. **33** Xo'pan pa Capernaúm. Are k'o chi pa ri ja, xuta ri Jesús chike: *¿Jas ri tajin kitzijo loq are ix petinaq pa ri b'e?* **34** Ri tijoxelab' man xech' aw taj, rumal pa ri b'e are xkitzijo la rij jachin ri nim uq'ij. Rumal pa kijujunal kakina'o chi e nima'q chikiwach ri e kachi'!. **35** Ri Jesús xt'uyi' k, xusik'ij ri kab'lajuj utjoxelab', xub'ij chike: We k'o jun karaj kok che nab'e chike konojel ri winaq, rajawaxik kux na k'isb'al chike konojel xuquje' patanil ke konojel. **36** K'a te ri' xuk' am jun ak'al xuya chikxo'l, k'a te ri' xuq'aluj xub'ij chike: **37** Ri kuk'amawa'l jun chike we ak' alab' ri' pa nub'l', in kinuk'amawa'j, ri kinuk' amawa'j in, man in taj kinuk'amawa'j xane are kuk'amawa'j ri xintaqow loq. **38** Ri Juan xub' ij: Ajtij, xqil jun winaq tajin ke'resaj itzel taq uxlab'al pa ri b'i la, xqaq'il kanoq rumal man qachi'll taj. **39** Ri Jesús xub'ij: Man kiq'il taj, maj jun winaq kub'an mayjab'al taq jastaq pa ri nub'l', k'a te ri' itzel katzijon chwe. **40** Ri man qak'ulel taj qachi'll ri'. **41** Qas tzij kinb'ij chi' we, xapachin ri kusipaj juqub' ja' pa ri nub'l', katoj na uk'axel che. **42** We k'o jun kutaqchi'j pa mak jun chike we alaj taq nitz' ri', are katanik kajat'ix jun ab'aj keb'al chuqul, kak'yaq b'ik k' a pa uk'u'x ri plo. **43** Je xuquje' we are ri aq' ab' kutaqchi'j pa mak, chasak'ij. Are katanik katok pa ri jun alik k'aslemal, xa jun aq'ab' cho ri kate' pa ri tyo'nel q'aq' ri man kachup taj, ruk' ukob'chal aq'ab'. (*Geenna g1067*) **44** / Ri tyo' nel q'aq' man kachup ta wi xuquje' ri winaq man kakam taj chupam./ **45** We are ri awaqañ kattaqchi'n pa mak, chasak'ij. Are katanik katok pa ri kaj, maj jun awaqañ cho ri kak'yaq b'ik pa ri tyo'nel q'aq' ruk' ukob'chal awaqañ. (*Geenna g1067*) **46** /Chila' k'ut man kakam ta wi ri winaq xuquje' man kachup taj ri q'aq'./ **47** We are ri ab'oq'och kattaqchi'n pa mak, chawesaj. Are katanik katok pa ri ajawarem rech ri Dios xa jun ab'oq'och cho ri katk'yaq b'ik pa ri tyo'nel q'aq' ruk' ukob'chal ab'oq'och. (*Geenna g1067*) **48** Chila' man kak'is ta wi ri k'axk'olal che ri winaq xane
10 Xel b'ik ri Jesús pa ri tinimit ri k'o wi, xe' pa ri tinimit ri k'o pa Judea ch'aqa'p che ri Jordán. Junmul chik xkimulij kib' winaq, ri Jesús xuchaple'j chik uya'ik k'utu'n chikiwach jacha ri naq'atal che kub'ano. **2** Xo'pan nik'aj fariseos, xequet ruk' ri Jesús chub'ixik jun k'a'mab'al che, xkib'ij: *¿La ya'tal che jun achi kujach ri rioxoqil?* **3** Ri Jesús xub'ij chike: *¿Jas kub'ij ri utaqanik ri Moisés rajawaxik kib'ano?* **4** Ri fariseos xkib'ij: Ri Moisés xuya b'e chi utz katz'ib'ax jun wuj jawje' kub'ij wi chi xjach ri ixoq, k'a te ri' kesax b'ik ri ixoq rumal ri achi. **5** Ri Jesús xub'ij: Ri taqanik ri' are ri Moisés xtz'ib'anik rumal man kiwaj taj kixnimani. **6** Man je ta ri' ub'anik are xtiktaj loq ronojel, ri Dios xutik ri achi xuquje' ri ixoq. **7** "Rumal ri', ri achi kuya kanoq ri utat xuquje' ri unan ke' ruk' ri rioxoqil, **8** rech xa jun tyo'jal ku'xik." Jeri' man e keb' ta chik xane xa e jun chik. **9** Xaq jeri' ri xunuk' ri Dios man kuya taj kujach ri achi. **10** Are xo'pan cho ri ja, ri tijoxelab' xkita che ri Jesús jas kel kub'ij we jastaq ri'. **11** Ri Jesús xub'ij: Ri kujach rioxoqil k' a te ri' kak'uli'k chik ruk' jun ixoq chik e keb' rioxoqil xuquje' xmakunik ruk' ri nab'e. **12** We are ri ixoq kujach rachajil k'a te ri' kak'uli'k chik ruk' jun achi chik, kamakunik. **13** Ri winaq xe' kik'am b'ik ak'alab' ruk' ri Jesús rech ku'chapó, ri e tijoxelab' k'ut xe'kiyaj ri e k'amowinaq b'ik. **14** Are xril ri Jesús ri xk'ulmatajik, xyotajik xub'ij chike ri utjoxelab': Man ki'q'atej ta ri ak'alab' kepe wuk', chiya b'e chike, rumal a' re' kech'ab'en na ri ajawarem rech ri Dios ri kakub'l' kik'u'x chirij ri Dios jetaq ri kakib'an ri ak'alab' kakub'l' kik'u'x chirij ri kitat kinan. **15** Qas tzij kinb'ij chi'we, ri man kuk'amawa'j ta ri ajawarem rech ri Dios jetaq kab'an chuk' amawa'xik jun laj nitz' ak'al man kakwin ta ri' kok chila'. **16** Ri Jesús xuq'aluj ri ak'alab' , k'a te ri' xuya ri uq'ab' pa kiwi' xu'teweche'j. **17** B'enam kub'an ri Jesús are kaxik'an jun achi xopan ruk', xuki'k choch, xub'ij: Utz laj ajtij, *¿jas rajawaxik kinb'ano rech kinwechab'* ej ri jun alik k'aslemal? (*aiōnios g166*) **18** Ri Jesús xub'ij che ri ala: *¿Jas che kab'ij utz chwe?* *¿Man*

k'o ta jun qas utz, xane xaqq xwi ri Dios! **19** awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xuquje' Aweta'm chik ri taqanik kub'ij: Matkamisanik, ri a'jtijab' rech ri taqanik. Kakiq'at na tzij pu' matzukuj keb' awixoxil, man katelaq' taj, man wi' rech kakamisaxik xuquje' kajach na pa kiq' kab'an ta b'anoj tzij chirij jun chik, man kab' ab' ri winaq ri man a'j Israel taj. **34** Ketzelax na an ta etzelal che jun winaq chik, nim cha'wila uwach, kachub'ax na upalaj, karapux na xuquje' ri atat anan. **20** Xub'ij ri achi: Ronojel we ri' kakamisax na. Churox q'ij k'ut kak'astaj na. **35** nuchaple'm loq ub'anik pa ri walk'a'lal. **21** Ri Juan xuquje' ri Jacobo e ralk'wa'l ri Zebedeo, Jesús ko xuka'yey ri achi, k'a te ri' ruk' loq' xejet ruk' ri Jesús xkib'ij che: Ajtij, kaqaj chi anik xub'ij che: Xa jun jastaq chik kajawatajik kaya la chaqe ri kaqata che la. **36** Ri Jesús xub'ij: kab'ano: ja'k'ayij ronojel ri k'o awuk', k'a te *¿Jas* kiwaj kinb'an iwuk'? **37** Jun chike xub'ij: Ya ri' chasipaj ri pwaq chike ri e meb'aib' rech la b'e chaqe chi pa ri ajawarem la ri kajuluwik kaya'taj aq'inomatal chila' chikaj, k'a te ri' chatan jun chaqe kat'uyi' na pa ri wiqiq'ab' la xuquje' loq chinaterene'j xuquje' chaweta'maj awe ri jun pa ri mox la. **38** Ri Jesús xub'ij: Man iweta'm kinb'ano. **22** Ri achi are xuta we ri' xk'axk'ob' taj ri kitoql'ij *¿La* kiq'! ix ri k'ax ri kinriq na in? ranima', kab'isonik xe' cho rachoch rumal sib' *¿La* kiq'! ix ri kamikal ri kinriq na in? **39** Ri a're' alaj k'i uq'inomatal k'olik. **23** Xka'yilob' ri Jesús, xkib'ij: Kujkwiniik. Ri Jesús xub'ij chike: Kixkwini k'a te ri' xub'ij chike ri utijoxelab' sib'alaj k' ri' kiq'! ri k'axal ri kinriq in xuquje' ri kamikal ax kakiriq ri q'inomab' ko'k pa ri ajawarem ri kinriq na in **40** are k'u ri uya'ik chi'we chi rech ri Dios. **24** Ri tijoxelab' xemayijanik che ri kixt'uyi'k pa ri nuwiqiq'ab' xuquje' pa ri numox xub'ij ri Jesús. Junmul chik xub'ij: Walk'wa'l, man in taj kab'an we pu'wi'. Chomatal chi ri' sib'alaj k'ax okem pa ri ajawarem rech ri Dios. nab'e kanoq jachin ajchoq'e ri k'olib'al ri!. **41**
25 Are man k'ax taj kub'an jun kamey kok pa Are xkita ri e lajuj ri xk'ulmatajik xeyojtaj chikij ri ujolom ri b'aq t'iso'mab'al cho jun q'inom ri Jacobo xuquje' ri Juan. **42** Ri Jesús xu'sik'ij kok pa ri ajawarem rech ri Dios. **26** Xnimataj ri xub'ij chike: Iweta'm ix, ri winaq ri kakina'o e kimayijanik ri tijoxelab' rumal ri' xkichaple'j k'amal taq b'e kech ri tinimit xuquje' ri nima' ub'ixik chib'il taq kib' we jeri' *¿jachin* kakwinik q kib'anik pa ri tinimit ke'kib'an k'ax chike kukol rib'? **27** Ri Jesús ko xu'ka'yey xub'ij chike: ri e kiwinaq. **43** Man ya'tal ta k'ut jeri' kak' Ri Dios kakwinik chub'anik ri man kekwin ta ri ulmataj iwuk' ix, ri karaj kux nab'yal chi'xo' achyab' che. **28** Xub'ij ri Pedro che ri Jesús: *¿Jas* 1 are rajawaxik kux patanil iwe. **44** Xuquje' ri kak'ulmataj quk' uj, ri qaya'om kanoq ronojel ri karaj kux nim uq'ij chike konojel rajawaxik kux qajastaq rumal terene'xik la? **29** Ri Jesús xub' kajchak konojel. **45** Jeri', rumal man ne xpe ta ri ij: Qas tzij kinb'ij chi'we: ri utzaqom kanoq uK'ojol ri Achi rech kapatanixik xane xpetik rachoch, e rachalal, e ranab', utat unan, e ralk' chuya'ik ri uk'aslemal che kikolik sib'alaj e k'i wa'l xuquje' rulew xa rumal ri utz laj tzij **30** winaq. **46** K'a te ri' xo'pan pa ri tinimit Jericó. kuk'amawa'j na ciento mul uk'axel pa taq we q' B'enam kub'an ri q'ij are xel b'ik ri Jesús pa ij junab' ri' rachoch, e rachalal, e ranab', u'nani, Jericó e rachi'll ri utijoxelab' xuquje' sib'alaj u'k'ojol, e rulew pune kuriq k'ax ruk!. Xuquje' e k'i winaq. K'o jun moy kuta ulimoxna ub'i' pa ri q'otaj ri kape na, kuk'amawa'j ri jun alik k' Bartimeo (ralk'wa'l ri Timeo) t'uyul chuchi' ri aslemal. (*aiōn g165, aiōnios g166*) **31** E k'i winaq sib' b'e. **47** Are xuto chi petinaq ri Jesús aj Nazaret, alaj nima'q kakina'o choch ri uwachulew xa xuchaple'j uraqik uchi' xub'ij: Jesús, Ralk'wa'l ri k'u maj kiq'ij kaya na pa ri ajawarem rech ri David, che'l ku'x la chwe. **48** E k'i xkiyajo rech Dios xuquje' e k'o man nima'q taj kakina'o are katani'k, man xtani' ta k'ut xane ko xuraq uchi' e k'o cho ri uwachulew xa k'u nima'q na ki'lik xub'ij: Ralk'wa'l ri David, che'l ku'x la chwe. pa ri ajawarem rech ri Dios. **32** E b'enaq pa ri **49** Xtok'li' ri Jesús, xub'ij: Chich'ab'ej apanoq. b'e, e paqal pa Jerusalén, ri Jesús xnab'ej b'ik Xaq jeri' xkich'ab'ej apanoq. Xkib'ij che: Chatki' chikiwach. Ri e tijoxelab' sib'alaj xemayijanik, kotoq, katusik'ij le Jesús. **50** Ri achi xuk'yaq ri nik'aj chik ri e teren loq xkixi'j kib'. Ri Jesús kanoq ri uq'u!, xch'oplajik, xqeb' loq ruk' ri xu'sik'ij ri e kab'lajuj utijoxelab' xaq kitukel Jesús. **51** Ri Jesús xuta che: *¿Jas* kawaj kinb'an xub'ij chike ri kak'ulmatajik, xub'ij: **33** Chanim awuk'? Ri moy achi xub'ij: Ajtij, kawaj kinka'yik. kuje' pa Jerusalén, chila' kajach wi na ri uK'ojol **52** Ri Jesús xub'ij che: Ri akojob'al xatukunaj, utz ri Achi pa kiq'ab' ri e k'amal taq kib'e ri e ch'

chik kate'ek. Aninaq xka'y chi junmul ri achi, xuchaple'j uterene'xik ri Jesús pa ri b'e.

11 Are xo'pan pa Betfagé xuquje' pa Betania, chunaqaj ri tiniimit Jerusalén pu'wi' ri juyub' Olivos, ri Jesús xu'taq b'ik e keb' chike ri utijoxelab'. **2** Xub'ij chike: Jix pa ri le'aj ri k'o apanoq chiqawach. Chila' ki'riqa wi jun laj nitz' b'ur, jat'ital kanoq ri maj jun winaq kejeninaq. Chikira', k'a te ri' chik'ama loq. **3** We k'o jun katow chi'we: "¿Jas che je la' kib'ano?" chib'ij che "Xa kajawataj che ri Ajawxel, k'a te kutzalij." **4** Ri tijoxelab' xe'kiriqa ri b'ur jat'ital kanoq pa ri b'e chuchi' jun nim uchi' ja, xkikir loq. **5** Jujun chike ri e k'o chila' xkita chike: ¿Jas che tajin kikir le b'ur? **6** Ri tijoxelab' xkib'ij chike jas ri ub'im b'ik ri Jesús chike, jeri' xya b'e chike kumal ri winaq xkikir loq ri b'ur. **7** Xkik'am b'ik ri k'in laj nitz' b'ur ruk' ri Jesús, xkiya ri e kimanta chrij ri b'ur, k'a te ri' xkejen ri Jesús chirij. **8** E k'i xkilik' ri kimanta pa ri b'e, e nik'aj chik xkiya uq'ab' taq che' pa ri b'e ri kik'amom loq pa taq ri juyub'. **9** Ri winaq ri e nab'e xuquje' ri e terenik xkiraq kichi' xkib'ij: ¡Hosanna! ¡Tewchi'tal ub'l' ri petinaq pa ri ub'l' ri Ajawxel! **10** ¡Tewchi'tal ri ajawarem rech ri qatat David ri petinaq pa taq we q'ij ri' ! ¡Yo'q nimal uq'ij! **11** Are xok b'ik ri Jesús pa Jerusalén, xe' pa ri Templo. Are xiltaj kanoq ronojel rumal, b'enaq chik ri q'ij, xe' pa ri tiniimit Betania e rachi'll ri kab'lajuj utijoxelab!. **12** Chukab' q'ij, are kelik loq pa Betania, ri Jesús xnumik. **13** Xril apanoq jun uche'al higuera ri k'o uxaq, xe'rila' k'ut we k'o uwach. Are xopan ruk' ri che' xaq xwi uxaq xu'riqa', maj uwach rumal maja' kuriq ri q'ij kawachin ri higos. **14** Ri Jesús xub'ij che ri uche'al higos: Maj chi jun kutzukuj higos chawe, ri tijoxelab' xkita ri xub'ij ri Jesús. (*aïōn g165*) **15** Are xo'pan pa ri tiniimit Jerusalén, ri Jesús xok b'ik pa ri Templo, xuchaple'j kesaxik loq ri winaq ri a'jk'ayib' xuquje' ri tajin keloq'o'manik. Xuwolqotij b'ik ri kimexa ri tajin kakik'ex pwaq xuquje' ri kik' olib'al ri a'jk'ayib' taq palomax. **16** Man xuya ta b'e che xa ta ne jun kukoj b'ik uk'ay pa ri Templo. **17** Xuquje' xub'ij chike we tzij ri': La man iweta'm ri tzib'atalik kub'ij: Ri wachoch b'anb'al ch'awem kech konojel ri winaq ri kepe pa ronojel ri uwachulew. Ix k'ut ib'anom kijul eleq'omab' che. **18** Are xkita ri e k'amal taq kib' e ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq

xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik, xkitzukuj jas je' kakib'an chukamisaxik, rumal kakixi'j kib' choch jeri' rumal ri winaq kemayijanik che ronojel ri uk'utu'n. **19** Are xe' ri q'ij, ri Jesús e rachi'll ri utijoxelab' xe'l b'ik pa ri tiniimit. **20** Che ri aq'ab'il are xi'k'ow b'ik chuxukut ri uche' al ri higos, xkilo chi xchaqi'jar ri uk'a'mal ri che!. **21** Xna'taj che ri Pedro ri ub'im kanoq ri Jesús, xub'ij che: Ajtij, chilampe la, xchaqi'jar le uche'al le higos le xetzelaj la kanoq uwach. **22** Ri Jesús xub'ij chike ri utijoxelab': ¡Chixkojonoq che ri Dios! **23** Qas tzij kinb'ij chi'we, we k'o jun kub'ij che we jun juyub' ri: "Chatel b'ik chila', jat pa le plo, qas kukojo ri kub'ij man kakab' alaj ta uk'u'x che, kak'ulmataj na ri kub'ij." **24** Rumal ri' kinb'ij chi'we are kib'an ch'awem, chikojo chi xik'amawa'l ri tajin kito rech kaya' taj na chi'we. **25** We iwoyawal che jun are tajin kib'an ch'awem, chixkuyunoq rech ri iTat ri k'o chila' chickaj kukuy xuquje' na ri imak ix. **26** /We k'u man kikuy ix kimak nik'aj chik, ri iTat ri k'o chickaj man kukuy ta ri imak ix./ **27** Junmul chik ri Jesús e rachi'll ri utijoxelab' xo'pan pa Jerusalén. Are tajin kab'in ri Jesús pa ri Templo, xejet ri e k'amal taq kib'e ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq ruk' xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik e kachi'll ri e k'amal taq b'e kech ri winaq a'j Israel. **28** Xkib'ij che: ¡Jachin xyo'w kwinem chawe chub'anik we jastaq ri' ? ¡Jachin yo'winaq kwinem chawe rech jewa' kab'ano? **29** Xub'ij ri Jesús chike: In xuquje' ri kinta jun jastaq chi'we, we kixkwinik kib'ij chwe, kinb'ij chi'we jachin yo'winaq kwinem chwe chub'anik we jastaq ri': **30** ri qasana' ri xub'an ri Juan, ¡la pa ri kaj upetik wi o rech uwachulew? **31** Xkichaple'j utayik chib'il kib', xkib'ij: We kaqab'ij chi rech pa ri kaj, ¿jas che man xikoj taj kacha la' chaqe? **32** Man kujkwin ta k'ut kaqab'ij chi jun winaq xyo'w kwinem che. Jewa' xkib'ij rumal xkixi'j kib' chub'ixik chi rech uwachulew rumal keta'm ri winaq chi ri Juan jun q'alajisal utzij ri Dios. **33** Xaq jeri' xkib' ij che ri Jesús: Man qeta'm taj. Ri Jesús xub'ij chike: Man kinb'ij ta xuquje' in chi'we jachin yo'winaq kwinem chwe chub'anik we jastaq ri'.

12 Ri Jesús xuchaple'j tzijonem kuk' ri winaq ruk' k'amb'ejab'al taq no'l, xub'ij: K'o jun achi xutik nik'aj uvas. Xukoralij rij, xuk'ot jun nimalaj pich'b'al uvas, k'a te ri' xuyak jun nimalaj ja jawje' kak'oji' wi ri chajinel. Xuya pa

qajik chike e nik'aj ajchakib', k'a te ri' xe' pa jun xuk'ut chiqawach pa ri wuj ri xutz'ib'aj chi utaqkil. **2** Are xopan ri q'ij rech yakoj, xutaq b' are kakam jun achi xuquje' kakanaj kanoq ri ik jun rajchak kuk' ri ajchakib' chutoq'ixik nik' rioxoqil maj ral. Choq'aq' wi ri rachalal ri achi ri aj rech ri yakoj. **3** Ri ajchakib' xkichap ri taqo'n, xkamik, kak'ul'i'ruk' ri ixoq ri xkanaj kanoq xkich'ayo, maj xkiya b'ik che, xkitaq b'ik cho ja. rech kek'oji'k rija'l ri rachalal ri xkamik. **20** E **4** Ri ajchoq'e ri ulew xutaq chi b'ik jun rajchak. k'o k'u wuqub' alaxik. Ri nab'e xk'ul'i'k, maj e Ri ajchakib' xkib'an k'ax che xkiya pa uk'ixib'al ralk'wa'll xekanaj kanoq are xkamik. **21** Ri ukab' xuquje' xkiraqij loq ri ujolom. **5** Xutaq chi k'u xk'ul'i'ruk' ri malka'n ixoq, xkam xuquje' b' b'i jun ajchak, ri ajchakib' k'ut xkamisaj loq ik maj e ralk'wa'll xekanaj kanoq, je xub'an we ajchak ri'. E k'i xu'taq chi na b'ik, e k'o xech' xuquje' ri urox. **22** Je xk'ulmataj kuk' konojel ay loq chike, nik'aj chik xekamisax loq. **6** K'isb' k'a xkam na b'ik ri k'isb'al chike ri wuqub', k' al rech, ri ajchoq'e ri ulew xutaq b'ik ri xa jun isb'al rech, xkam xuquje' b'ik ri ixoq. **23** Pa ri uk'ojol ri sib'alaj kuloq'aj, xub'ij: "Kakinimaj k'astajib'al wach, ¿jachin chike ri achyab' qas wa' we nuk'ojol." **7** Ri ajchakib' are xkil ri uk' rachajil ri ixoq, rumal konojel xek'ul'i'ruk'? **24** ojol ri ajchoq'e ri ulew xkib'ij chib'il taq kib': Ri Jesús xub'ij chike: Ri ix, ix sachinaq, xa man "Are wa' ri kech'ab'en kanoq ri ulew, qakamisaj, iweta'm ta ri' ri tz'ib'atalik xuquje' man iweta' rech kaqechabej kanoq ri ulew." **8** Are xopanik m taj ri utzij ri Dios xuquje' ri ukwinem. **25** ri k'ojolaxel, xkichapo, xkikamisaj, xkesaj b'ik Are kek'astaj ri kaminaqib', man kek'ul'i' taj pa ri ulew. **9** ¿Jas k'u kub'an ri' ri ajchoq'e ri xuquje' man keya taj pa k'ulanem, xane je ku' ulew are katzalij loq? Ku'kamisaj na ri ajchakib' x ri angelib' ri e k'o pa ri kaj. **26** Are k'u ri k' xuquje' kuya na ri ulew tikb'al uvas chike nik'aj astajib'al wach kech ri kaminaqib', ¿la man isik' chik. **10** ¿La man isik'im ri tz'ib'atalik ri kub'ij? im ri uwuj ri Moisés, jawje' ri kutzijoj wi rij ri k' Ri ab'aj ri xketzelaj ri e yakol taq ja' xuxik ri ix, ri Dios xub'ij che: In in uDios ri Abraham, ri ab'aj ri qas k'o kutayij. **11** Are wa' ri uchak ri Isaac, xuquje' ri Jacob? **27** Ri Dios man kiDios Ajawxel, ri kuyak qamayijanik. **12** Ri kinima'qil ta kaminaqib' xane kiDios e k'aslik winaq. Ri ri winaq a'j Israel are xkich'ob'o chi are katzijox ix sib'alaj ix sachinaq. **28** Jun chike ri a'jtijab' kij pa ri k'amb'ejab'al no'j, xkaj xkichap ri Jesús. rech ri taqanik xqeb' ruk' ri Jesús, are xuto tajin Man xkib'an ta k'ut rumal cher kakixi'j kib' ketzijonik xuquje' xuta ri xub'ij ri Jesús, xuta chikiwach ri e winaq, jeri' xkitzaq kanoq xeb'ek. che: ¿Jachin chike ri taqanik ri nim uq'ij chike **13** K'a te ri' xe'kitaq b'ik e jujun fariseos e kachi' konojel? **29** Ri Jesús xub'ij: Ri nim taqanik chike l e jujun herodianos ruk' ri Jesús rech kakikoj konojel are we jun ri!: Winaq a'j Israel, chitatab' jun k'a'mab'al che ruk' ri tzij ri tajin kub'ij. **14** ej chi ri Dios are xa jun Ajawxel. **30** Chaloq'aj ri Are xo'panik xkib'ij che: Ajtij, qeta'm chi laj jun awAjaw Dios ruk' ronojel awanima', ruk' ronojel tz'aqat achi. Man kaya ta la b'e chi jun winaq ak'u'x, xuquje' ruk' ronojel achuuq'ab!. Are wa chik kab'in che la ri rajawaxik kab'an la, rumal ri' taqanik ri sib'alaj nim uq'ij chike konojel. **31** man are ta kil la ri keka'y ri winaq. Xane qas are Ri ukab' taqanik are we jun ri!: Chaloq'aj ri ajil kak'ut la ri utz laj b'e ri ke' ruk' ri Dios, b'ij la tz'aqat, jetaq ri kab'an chuloq'axik awib' at. **32** chaqe ¿la ya'talik katoj che ri César ri alkabal o Utz ri xb'an la chub'ixik, ri achi xub'ij: Ajtij, man ya'tal taj? **15** ¿La choq'aq' kaqatojo o man qas tzij ri xb'ij la, ri Dios xa jun, man k'o ta chi choq'aq' taj? Ri Jesús reta'm jas che tajin kakib' jun Dios xaq xwi ri are!. **33** Uloq'axik ri Dios ij che we ri', xub'ij chike: ¿Jas che kikoj k'a'mab' ruk' ronojel anima'aj, ruk' ronojel ku'x xuquje' al pa chwe? Chik'ama loq jun pwaq rech Roma, ruk' ronojel chuq'ab!. Xuquje' uloq'axik ri k' rech kaqilo. **16** Xkik'am b'ik ri pwaq choch ri ulja jetaq kub'an chuloq'axik rib' jun, k'o na Jesús, xub'ij chike: ¿Jachin ajchoq'e we tz'ib' ri' choch ri utzujik poron sipanik xuquje' ri utzujik le k'o choch xuquje' le palajaj? Rech ri César, ri kaminaq taq awaj choch ri Dios. **34** Ri Jesús xecha ri winaq. **17** Ri Jesús xub'ij: Chiya che ri are xrilo chi ri achi xutzalij uwach ri xub'ij ri César ri rech ri César, xuquje' chiya che ri Dios Jesús ruk' eta'manik xub'ij che: Naqaj at k'o wi ri rech ri Dios. Konojel ri winaq xemayijanik che ri ajawarem rech ri Dios. K'a te ri' man k'o che ri xub'ij ri Jesús. **18** Are k'u ri saduceos ri ta chik jun winaq xub'ij jun jastaq che ri Jesús, man kakikoj taj chi k'o k'astajib'al wach xo'pan **35** Are tajin kuya k'utu'n ri Jesús pa ri Templo, ruk' ri Jesús, xe'kib'ij che: **19** Ajtij, ri Moisés xub'ij chike ri winaq: ¿Jas che kakib'ij ri a'jtijab'

rech ri taqanik chi ri Cristo uk'ojol ri David? kech'ojin na jun wok tinimit ruk' jun wok chik. **36** Ri David nojinaq che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel Kub'an na kab'raqan pa ronojel ri uwachulew, che are xub'ij: Ri Ajawxel xub'ij che ri wAjaw: kape na numik. Are wa' ri majib'al rech ri q' Chatt'uyul pa ri nuwiqiq'ab', k'a kinya na pa oxom. **9** ¡Chichajij iwib! Kixjach na cho ri q' awaqañ konojel ri ak'ulel. **37** Ri David we kub' atb'al taq tzij, chixch'ay na pa taq ri Sinagoga. ij Ajawxel che ri Cristo, ¿jas ta k'u che ri' uk' Rumal we kixk'am na b'ik chikiwach ri nima' ojol? Ri winaq sib'alaj utz xkib'an chutatab' q taq taqanelab' rech kiniq'alajisaj chikiwach. exik ri xub'ij ri Jesú. **38** Ri Jesú pa ri uk'utu'n **10** Nable na rajawaxik katzijox ri utz laj tzij pa xub'ij: Chichajij iwib' chike ri a'jtijab' rech ri ronojel tinimit. **11** Man kak'axir taj iwanima' taqanik. Utz kakina'o kewa'kat pa taq ri k'ayib' chuchomaxik ri kib'ij are kixk'am b'ik rech kaq' al kikojom ri katz'yaq ri karepq'unik, xuquje' at tzij pa iwi', xaq xwi chib'ij ri kab'ix chi'we utz kakina'o kaya rutzil kiwach. **39** Utz kakina' kib'ij pa ri q'otaj ri', rumal man ix taj ri' kixch' o ket'uyi'k pa taq ri nab'e taq t'uyulib'al pa ri awik xane are ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **12** Ri a' Sinagoga, xuquje' are kakicha' ri t'uyulib'al ri laxik xaq a're' kakijach na kib' pa kamikal, ri nim ub'antajik pa taq ri nimaq'ij ri kesik'ix wi. tataxel kujach na ri ralk'wa'l pa kamikal. Ri alk' **40** Kakimaj ri kijastaq ri e malka'nib' taq ixoqib' wa'laxelab' man ke'kinimaj ta chi na ri kitat xuquje' kakib'an ch'awem rech ketataj kumal kinan, ke'kikamisaj na. **13** Konojel ri winaq rech nik'aj winaq chik. Nimalaj ri k'axk'olal ri kape ri uwachulew kaketzelaj na iwach rumal ri nub' pa kiwi' we achyab' ri' k'o na chikiwach nik'aj i', are k'u ri ko kak'oji'k, kakolotaj na. **14** Are chik. **41** Ri Jesú xt'uyi'k chunaqaj ri k'olib'al kiwil na ri itzel laj awas kak'oji'k jawje' ri man rech ri sipanik, xuchaple'j kika'yexik ri winaq taqal ta wi, /jetaq ri xutz'ib'aj ri q'alajisal tzij are kakiya ri kisipanik pa ri k'olib'al rech, ri k' Daniel/ (ri kusik'ij uwach ri wuj, chuch'ob'o o pa ri Templo. Sib'alaj e k'i q'inomab' xkiya ri kub'ij ri kusik'ij) ri winaq ri e k'o pa Judea nima'q taq pwaq. **42** Xopan k'ut jun malka'n cha'nimaj b'ik cheb'o'j pa ri juyub!. **15** Ri k' ixoq, xu'ya kanoq keb' q'ana taq pwaq ri man o pa ri ja' ri k'o pu'wi' ri rachoch, maqaj b'ik nim taj kilitajik. **43** Ri Jesú xusik'ij ri utijoxelab' ikim chuk'amik jun ujastaq. **16** Xuquje' ri k' , xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, we malka'n o cho ri saq, matzalij loq chuk'amik ri uq'u' ixoq ri' are nim xuya chikiwach konojel. **44** We xane chanimajoq. **17** Che ri q'ij ri', jk'ax ke ri nik'aj winaq xkiya ri jub'iq' che ri nim ri k'o ixoq'ri' are nim xuya chikiwach konojel. **18** Chib'ana ch'awem rech man we ri' man kak'ulmataj taj pa ri q'alaj. **19** Rumal ri k' ax ri kak'ulmatajik, man k'ulmatajinaq ta wi loq pa ri majib'al rech ri uwachulew xuquje' man kak'ulmataj ta chi na. **20** We ta mat kuko' pij ri Dios we q'ij ri', maj jun ri' kak'asi', xa k'u kumal ke ri e cha'talik, kak'opix na ri q' ij. **21** We k'o jun kub'ij chi'we: "¡Chiwilampe' , chi ri' k'o wi ri Cristo!" o "¡Chiwilampe', je le' k'o wi!" man kikoj taj. **22** Kepe na winaq kakijaluj chi a're' e Cristo, xuquje' kakijaluj chi e q'alajisal taq utzij ri Dios, kakib'an na k'utb'al xuquje' mayijab'al taq jastaq rech ke'kisub' ri winaq pune are ri e cha'talik. **23** Rumal ri' qas kinb'ij chi'we: "Chichajij iwib!." **24** Pa taq ri q'ij ri' are kik'ow ri nimalaj k'axal, kachup na ri q'ij xuquje' ri ik!. **25** Ketzaq na loq ri ch'umil ri e k'o cho ri kaj xuquje' kasach na uwach ri kaj. **26** Kiwil k'u na ri uK'ojol ri Achi kape pa ri sutz' ruk' kwinem xuquje' juluwem. **27** Ku' taq k'u na loq ri rangelib' ri Dios chikimulixik konojel ri e cha'talik pa ronojel ri uwachulew.

13 Elem loq rech ri Jesú pa ri Templo, jun chike ri utijoxelab' xub'ij che: Ajtij, chilampe sib'alaj je'l kaka'y le nima'q taq ab'aj le kojtal che le Templo. **2** Ri Jesú xub'ij che: ¿La kawil ronojel we nimaq taq ja ri'? Man jun ab'aj kakanaj chi kanoq pu'wi' jun ab'aj, ronojel katukix na. **3** Are xe' ri q'ij, ri Jesú xt'uyi'k pu'wi' ri juyub! Olivos, ri k'o apanoq choch ri Templo. Ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan, xuquje' ri Andrés xkita che ri Jesú xaq pa utukel, xkib'ij che: **4** B'ij la chaqe ¿jampa' kak'ulmataj le xb' ij la? ¿Jas kak'utuwik chi xa jub'iq' karaj kak' ulmatajik? **5** Ri Jesú xub'ij chike: Qas chichajij iwib', k'o mixsub'uwik. **6** E k'i winaq kepe na pa ri nub'ij kakib'ij: "In ri," xuquje' ke'kisub' na e k'i. **7** Are kito chi k'o ch'o'j kab'anik xuquje' katzijoxik chi kab'an na ch'o'j. Man kixtonti' r taj. Choq'aq' wi kak'ulmataj we ri', man are ta na k'isb'al rech ri uwachulew. **8** Kech'ojin na jun tinimit ruk' jun tinimit chik, xuquje'

28 Chich'ob'o ri k'utu'n chirij ri uche'al ri higos. tzij, katzijox na we xub'ano we ixoq ri'. **10** Ri Are keraxar ri uq'ab', kek'iy loq ri uxaq, iweta' Judas Iscariote, jun chike ri kab'lajuj utijoxelab' m chi xqeb' loq ri q'alaj. **29** Jeri' xuquje' are ri Jesús, xopan chuk'ayixik ri Jesús kuk' ri e k' kiwiло kak'ulmatajik we jastaq ri', chiweta'maj amal taq b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios pa chi xqeb' loq ri nupetib'al. **30** Qas tzij kinb'ij kiwi' ri winaq. **11** Sib'alaj xeki'kotik are xkitab' chi'we chi man kekam ta na we winaq ri' rech ej rech ri xb'ix chike, xkitzuj pwaq che ri Judas. we q'ij kamik, k'a k'ulmataj na we jastaq ri'. **31** Jeri' ri Judas xuchaple'j utzukuxik jas kub'an Ri kaj xuquje' ri uwachulew kasach na, are k'u chujachik ri Jesús pa kiq'ab!. **12** Pa ri nab'e q'ij ri nutzij maj usachik. **32** Are k'u ri q'ij xuquje' ri rech ri nimaq'ij, are katij ri kaxlan wa ri maj ch' q'otaj, maj jun eta'maninaq, man ne keta'm taj am ruk', xuquje' are kakamisax ri chij rech ri ri angelib', in xuquje' man weta'm taj, xane xaq Pascua, ri tijoxelab' xkita che ri Jesús: ¿Jawje' xwi ri Tataxel. **33** Chixk'asloq, xuquje' chib'ana kaj wi la kaqab'an wi ri wa'im rech Pascua? **13** ch'awem rumal man iweta'm taj are kopan ri Ri Jesús xub'ij chike e keb' chike ri utijoxelab': q'otaj rech ri nupetib'al. **34** Kajunumataj ruk' Jix pa le tinimit. Chila' kel wi loq jun achi ruk'a' jun achi are ke' pa jun utaqkil, ku'ya kanoq ri e m jun q'eb'al ja', chiterene'j b'ik. **14** Jawje' ri rajchakib' kakichajij apanoq ri rachoch, kuya kok wi b'ik ri achi, chib'ij che: "Ri ajtij kuto: kanoq kitaqkil konojel, xuquje' kutaq kanoq ri ¿Jawje' k'o wi ri ja ri kinwil'owisaj wi ri nimaq' chajil uchi' ja rech man kawar taj. **35** Rumal ri' ij Pascua, kuk' ri nutijoxelab?" **15** Ri achi kuk'ut chixk'asloq, man iweta'm taj jampa' katzalij loq na chi'wach jun nim ja ri k'o chikaj, suk'umatal ri ajchoq'e ri ja, wine are kaqaj q'ij, wine pa chik. Chib'ana ri qarekeq'ij chila'. **16** Xeb'ek ri nik'aj aq'ab', o wine are koq' ri ama' ak', o are tijoxelab', xo'k b'ik pa ri tinimit, xkiriq ri achi ne kasaqirik. **36** Rech man kixwar taj are ku' jetaq ri xub'ij b'ik ri Jesús chike. Jeri' xkib'ano riqa ri nupetib'al. **37** Ri kinb'ij chi'we ix, kinb'ij ri rekeq'ij rech Pascua. **17** Are xok aq'ab', xopan chike konojel: ¡Chixk'asloq!

14 Xa keb' q'ij chik karaj che ri nimaq'ij Pascua, xuquje' ri nimaq'ij are katij ri kaxlan wa ri maj ch'am ruk'. Ri e k'amal taq b' e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq e kachi'l ri a'jtijab' rech ri taqanik tajin kachichomaj jas kakib'an chuchapik ri Jesús, rech kakikamisaj. **2** Xkib'ij: Man kaqachap taj pa le nimaq'ij rech man ketukin ta b'ik le winaq. **3** Are k'o ri Jesús pa ri tinimit Betania pa rachoch ri Simón, ri kab'ix ch'a'k achi che, xopan jun ixoq ruk'a'm b'ik jun k'ok' laj kunab'al. ri b' antal che jun ri q'ayes ub'l' nardo, ri sib'alaj paqal rajil. Ri ixoq xupaxij ri k'olib'al ri k'o wi b'ik ri kunab'al, k'a te ri' xuq'ij pa ujolom ri Jesús. **4** E k'o k'u jujun chike ri e k'o chila' xkib' ij: ¿Jas che xaq xtix we kunab'al ri'? **5** La man xa xk'ayix we jastaq ri' rech kach'ek nimalaj pwaq che jeri' kaya chike ri meb'aib!. Sib'alaj k'ax kakib'an chuyajik ri ixoq. **6** Ri Jesús xub'ij: ¿Jas che k'ax kixtzijon che we ixoq ri'? Man kiyaj taj. Sib'alaj utz ri chak ri xub'an wuk!. **7** Ronojel q'ij e k'o ri e meb'aib' iwuk' rech ki'to'o, ri in k' ut man in k'o taj ronojel q'ij iwuk!. **8** We ixoq ri' xub'ano ri xkwin chub'anik na'tab'al rech chi kinmuqi'k na. **9** Qas tzij kinb'ij chi'we pa ronojel ri uwachulew jawje' ri katzijox wi na ri utz laj ri Jesús e rachi'li ri kab'lajuj utijoxelab'. **18** Are e q'aliik tajin kewa' pu'wi' ri mexa, ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, jun chi'we ri tajin kawa' wuk' kinuk'ayij na. **19** Ri tijoxelab' sib' alaj xeb'isonik, xkichaple'j utatab'elo'xik chib'il kib': ¿Te'q in ri'? **20** Ri Jesús xub'ij: Jun chike ri kab'lajuj ri kumu' ri ukaxlan wa wuk' pa ri pala' t. **21** Qas tzij kinb'ij chi'we, kak'ulmataj na ruk' ri u'ojol ri Achi, jetaq ri tz'ib'atal loq, xa k' u k'ax rech ri k'ayinel, are katanik we ta mat xalaxik. **22** Are tajin kewa'lik, ri Jesús xuk'am ri kaxlan wa, xutewe'chi'. K'a te ri' xujach chike ri utijoxelab', xub'ij chike: R'i chik'ama!, are wa' ri nutyo'jal. **23** K'a te ri' xuk'am jun qumub' al, xutyoqij che ri Dios, k'a te ri' xuya chike ri utijoxelab', konojel xequmunik. **24** Xub'ij chike: Are wa' ri nukik'el rech ri k'ak' ch'ekom tzij, ri katixtob' kumal ke e k'i winaq. **25** Qas tzij kinb'ij chi'we, man kinqumuj ta chi na we vino xane k'a te kinqumuj chik pa ri ajawarem rech ri Dios ri k'ak' vino. **26** Are xb'ixotaj ri Salmos kumal, xeb'e pw'i ri juyub' Olivos. **27** K'a te' ri xub'ij ri Jesús: Iwonojel kinitzaq na kanoq, jeri' rumal tz'ib'atalik: Kinb'an na k'ax che ri ajyuq' xuquje' ketukin na b'ik ri chij. **28** Are kink'astajik, kinnab'ej na b'ik chi'wach kine' je la' pa Galilea. **29** Ri Pedro xub'ij: In man kantzaq ta la kanoq pune konojel ri nik'aj jeri' kakib'

ano. **30** Ri Jesús xub'ij che: Qas tzij kinb'ij chawe, oji'k iwuk' pa ri Templo. Xk'ulmataj k'u we ri' che we chaq'ab' kamik oxmul awawam nuwach rumal cher rajawaxik wi kak'ulmataj na ri tz'ib' are koq' ri ak' chukamul. **31** Ri Pedro ko xub'ij: atal loq. **50** Kojonel ri utijoxelab' xa'nimaj b' Pune rajawaxik kinkam uk' la, man kinwaway ik, xkitzaq kanoq utukel. **51** Xkichap k'ut jun ta wi q'alajisaxik la. Konojel ri nik'aj tijoxelab' ala ri uterene'm b'ik ri Jesús, uq'u'm jun atz' chik je xkib'ij jacha ri xub'ij ri Pedro. **32** Xo'pan yaq. **52** Ri ala xutzaq kanoq ri atz'yaq, ch'analik, pa jun k'olib'al ub'l! Getsemani, ri Jesús xub'ij xanimaj b'ik. **53** Xkik'am b'ik ri Jesús choch ri k' chike ri utijoxelab': Chixt'uyul kanoq waral, xa amal kib'e ri ch'awenelab' cho ri Dios, chila' ke'nb'anana na apanoq ch'awem. **33** Xu'kam b'ik xkimulij wi kib' ri e k'amal taq b'e kech wi e ch' ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan ruk!. Xuchaple'j b' awenelab' cho ri Dios, ri a'jtijab' rech ri taqanik isonem xuquje' xuxil'rib'. **34** Xub'ij chike ri e k'o xuquje' ri e k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel. ruk!: Sib'alaj kab'ison ri wanima', raj kinkamik **54** Ri Pedro naj k'o wi kanoq uterene'm b'ik ri kinna'o. K'a te ri' xub'ij chike: Chixkanaj kanoq Jesús, xok b'ik cho rachoch ri kinima'qil ri ch' waral, chixk'asloq. **35** Xb'in chi na apanoq jub' awenelab' cho ri Dios. Xt'uyi'k kuk' ri ajch'o'iq', xuki'k pa ri ulew, xuchaple'j ub'anik ch' jab' chajinelab' kumiq' rib' chuchi' ri q'aq'. **55** awem are xuto we ta k'o b'anom wi mat kuriq Ri e k'amal taq kib'e ri ch'awenelab' cho ri Dios ri k'axal. **36** Xub'ij: ¡Tat! lal kakwin la chub' xuquje' ri e ya'l taq no'j kakitzukujas kakib'an anik ronojel. Man kaya ta la b'e chwe kinriq chuuq'alajisaxik chi ri Jesús ajmak, jeri' kekwinik we k'ax ri', man are ta k'u kab'an we in, xane kakikamisaj, maj k'u umak xkiriqo. **56** E k'i are b'anoq ri kaj lal. **37** K'a te ri' xtzalij kuk' ri winaq xkib'an b'anoj tzij chirij ri Jesús, man saq utijoxelab', are xopan kuk' tajin kewarik. Xub'ij: ta k'ut ri kakib'ij. **57** E k'o k'u nik'aj winaq xkib' ¡Simón! ¿Tajin ne lo katwarik? ¿Man xatkwin an we b'anoj tzij ri' chirij ri Jesús, xkib'ij: **58** taj xatk'asi'l ka ta ne jun hora? **38** Chixk'asloq, Uj xqato are xub'ij: Kintukij we Templo ri kiq' chib'ana ch'awem rech man kixqaj taj pa ri ab' achyab' yakowinaq, kinyak k'u na jun man mak. Ri uxlab'al sib'alaj karaj ri ch'awem are k' uq'ab' ta achi kayakowik. **59** Man ruk' ta wa' ut ri ityo'jal maj uchuq'ab'. **39** Xe' chi junmul xjunamatay uwach ri kakib'ij. **60** Xwa'jal ri k' ri Jesús, xub'ana ch'awem. **40** Are xtzalij loq amal b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios, xub'ij kuk' ri tijoxelab', jummul chik tajin kewarik, che ri Jesús: ¿La maj jas kab'ij che le kakib'ij rumal sib'alaj k'ax kiwaram. Man xkiriq taj chawe? ¿Jas kel kub'ij wa' we mak ri', ri kab'lrixik jas xkib'ij che ri Jesús. **41** Churox mul xtzalij xab'ano? **61** Ri Jesús maj jas xub'ij. Ri k'amal loq kuk' ri utijoxelab', xub'ij chike: Chixwaroq, kib'e ri ch'awenelab' cho ri Dios xuta che: ¿La chixuxlanoq, waral xk'is wi. Chiwilampe', xopan at, at Cristo, uK'ojol ri tewchi'tal laj Dios? **62** Je' ri q'otaj are kajach ri uK'ojol ri Achi pa kiq', in ri', xcha ri Jesús. Kiwil na ix ri uK'ojol ri ab' ri a'jmakib'. **42** ¡Chixwa'jiloq! ¡Jo! Xul le Achi, kat'uyi' na pa ri uwiqiq'ab' ri kwinel laj kinjachowik. **43** Tajin kach'aw na ri Jesús are Dios are kape pa ri sutz' rech chila' chikaj. **63** Ri xaq k'a te xopan ri Judas, jun chike ri kab'lajuj k'amal b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios xut' tijoxelab', e rachi'll sib'alaj e k'i winaq ri e taqtal oqopij ri ratz'yaq, xub'ij: ¿Jas kakitayij chi na b'ik kumal ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' chaqe ri e q'alajisanelab'? **64** ¡Qas ix xiktig ruk' ri winaq, a'tijab' rech ri taqanik xuquje' e k' ixikin ri awas ri xub'ij! ¿Jas kita che? Konojel amal taq b'e kech ri winaq a'j Israel, kuk'am ri winaq xkib'ij chi taqla che kakamisaxik. **65** che' rachi'll sak'ib'al. **44** Ri Judas ub'im chike ri E k'i xkichaple'j uchub'axik ri upalaj, xkich' winaq: Ri achi ri kintz'umaj are ri', chichapa' uq ri ub'oq'och, xkikoj t'oyom q'ab' che, xkib', chik'ama b'ik ruk' chuq'ab'. **45** Are xopanik ij: ¡Chaq'alajisaj ri utzij ri Dios chiqawach! Ri ri Judas, xqeb' ruk' ri Jesús, xub'ij che: Ajtij. ajch'o'jab' chajinelab' xkilqaj'ij q'ab' chupalaj. K'a te ri' xutz'umaj. **46** Ri achyab' xkichap ri **66** Ri Pedro are k'o cho ri ja, xik'ow b'ik jun aj Jesús. **47** Jun chike ri e k'o chila' xresaj jun ik' rech ri k'amal kib'e ri ch'awenelab' cho ri sak'ib'al, xusak'ij ri uxikin ri patanil rech ri k' Dios. **67** Are xrilo chi ri Pedro tajin kumiq' rib' amal kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios. **48** Ri chuchi' ri q'aq', ko xuka'yej, xub'ij che: Xuquje' Jesús xub'ij chike: ¿La in jun elaq'om k'ut che at at k'o ruk' ri Jesús ri aj Nazaret. **68** Ri Pedro ri ix petinaq chwiy ruk' che' rachi'll sak'ib'al? xub'ij: Man weta'm taj uwach, man ne weta' **49** Man xinichap ta k'ut pa taq ri q'ij are xink' m taj jachin tajin katzijoq rij. K'a te ri' xel b'ik

chuchi' ri q'aq', xe' chuchi' ri uchi' ja. **69** Ri aj a te ri' xujach b'ik chike rech kakiripo. **16** Ri ik' are xril ri Pedro xub'ij chike ri e k'o chila': ajch'o'jab' xkik'am b'ik ri Jesús choch ri ja ri We jun achi ri' kachi'l we winaq ri'. **70** Ri Pedro kak'oj'i wi ri nim q'atal tzij, xe'kimulij konojel junmul chik xub'ij chi man reta'm taj uwach ri ri kachi'l. **17** Xkikoj jun kyaq manta chirij ri Jesús. Maj naj taj ik'owinaq, are nik'aj winaq Jesús, k'a te ri' xkikem jun k'ix korona, xkikoj pa chik xkib'ij che ri Pedro: Qas tzij wi la' at kachi' ujolom, **18** xuquje' xkib'ij: ¡Nim uq'ij ri kirey ri l rumal at at aj Galilea. **71** Ri Pedro xuchaple'j winaq a'j Israel! **19** Xkich'ay chujolom ruk' jun ub'ixik etzelal chib'il rib!. Xub'ij: Qas tzij kinb'ij aj, xkichub'aj, xexuki'k choch, kakijaluj kakiya chi'we chi man weta'm taj uwach ri Jesús. **72** uq'ij. **20** Are xeto'taj chuyakik kitze' chirij ri Xaq k'a te' xoq' jun ama' ak' chukamul. Xna'taj Jesús, xkesaj ri manta chirij, xkikoj ri ratz'yaq. che ri Pedro ri xb'ix che rumal ri Jesús: Oxmul K'a te ri' xkik'am b'ik pa ripik. **21** K'o jun achi awawam nuwach are koq' chukamul ri ama' ak'. ub'i' Simón aj Cirene, utat ri Alejandro Rufo, Ri Pedro xuchaple'j oq'ej.

15 Are xsaqirik, ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, ri e k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel xuquje' ri e yo'll taq no'l xkichomaj jas kakib'ano. Xkiyut b'ik ri Jesús, xkik'am b'ik choch ri Pilato. **2** Ri Pilato xuta che ri Jesús: ¿La at ri at kirey ri winaq a'j Israel? Ri Jesús xub'ij che: Lal xb'in la in jachinaq. **3** Ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xkichaple'j utzujuxik ri Jesús che k'i jastaq. **4** Ri Pilato xub'ij che ri Jesús: ¿La maj jas kab'ij che le tajin kakib'ij chawé? Sib' alaj k'i ri amakum, jeri' kakib'ij. **5** Pune jeri' xb'ix che ri Jesús, maj xa ta ne jun tzij xub'ij, rumal ri' ri Pilato sib'alaj xmayijanik. **6** Pa ri nimaq'ij, naq'atal che ri Pilato kutzoqopij jun itzel winaq ri k'o pa che, xapachin na k'u ri kakita ri winaq. **7** K'o k'u jun achi ub'i' Barrabás, tz'apital pa ri che' kuk' ri itzel taq winaq, rumal uk'ulel ri nim taqanel pa Roma xuquje' rumal ri kamisanik ri ub'anom. **8** Xkimulij kib' ri winaq choch ri Pilato, xkita che kutzoqopij ri jun itzel winaq jetaq ri naq' atalik kub'ano pa ri nimaq'ij. **9** Ri Pilato xuta chike: ¿La are kiwaj kintzoqopij b'ik le kirey le winaq a'j Israel? **10** Jeri' xub'ij rumal xuch'ob'o chi ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios xkijach ri Jesús rumal k'ax kakina' che. **11** Ri e kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios xe'kitaqchij' ri winaq are kakito katzoqopix ri Barrabás. **12** Ri Pilato xuta chike: ¿Jas k'u kinb'an che le achi le kib'ij ix chi are kirey ri winaq a'j Israel? **13** Ri winaq ko xkiraq kichi', xkib'ij: ¡Ripoq! **14** Ri Pilato xuta chike: ¿Jas che? ¿Jas xumakuj we achi ri'? Ri winaq ko xkiraq kichi', xkib'ij: ¡Ripoq! **15** Xraj k'u ri Pilato xuya chike ri winaq ri kakaj xtaqanik katzoqopixik ri Barrabás, xuquje' xtaqan churapuxik ri Jesús, k' tzalijem loq rij pa ri uchak cho ri saq, xkitaq b'ik chi reqaxik ri ripb'al. **22** Xkik'am b'ik ri Jesús pa ri ulew ub'i'nam Gólgota, ri kel kub'ij Ub' aqilal jolomaj. **23** Xkiyuja'j vino ruk' mirra, k'a te ri' xkituzj che, ri Jesús man xraj taj xutijo. **24** K'a te ri' xkiripo, ri ajch'o'jab' xe'tz'anik rech kakilo jachin kach'ekow b'ik ri ratz'yaq ri Jesús. **25** Pa ri b'elejeb' hora rech ri q'ij, xkirip ri Jesús. **26** Xkikoj we tz'ib'atalik ri' pu'wi' ri che' ripb'al: ARE WA' RI KIREY RI WINAQ A'J ISRAEL. **27** Xerip xuquje' e keb' eleq'omab' chuxukut, jun pa umox, jun pa uwiqiq'ab'. **28** Xk'ulmataj k'ut ri tz'ib'atal loq chirij kub'ij: Xajilax chikixo'll ri a'jmakib'. **29** Konojel ri ki'k'ow b'ik kakisutusa kanoq ri kijolom xuquje' kakib'ij kanoq che ri Jesús: At ri katukij ri Templo k'a te ri' pa oxib' q'ij kayak uk'axel. **30** ¡Chatqaj loq cho ri ripb'al, chakolo awib!! **31** Ri e k'amal taq b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios, e kachi'l ri a'jtijab' rech ri taqanik xkitze'j uwach ri Jesús xkib'ij che: Xkwiniq xu'kol nik'aj winaq chik, man kakwin ta k'ut kukol rib!. **32** Chuqasaj loq rib' choch ri ripb'al, we are Cristo kirey ri winaq a'j Israel rech jeri' kaqilo xuquje' kujkojon che. Ri achyab' ri xerip ruk' kakib'ij apanoq k'ax taq tzij che. **33** Pa ri unik'ajil q'ij xq'equ'mataj ri uwachulew k' a te xtani' pa ri urox hora rech b'enaq q'ij. **34** Ri Jesús xuraq uchi' pa ri urox hora rech b'enaq q'ij, xub'ij: Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? ri kel kub'ij: NuDios, nuDios ¿jas che xinya la kanoq nutukel? **35** Jujun chike ri e k'o chila', are xkita ri xub'ij ri Jesús, xkib'ij: Chitampe', tajin kuch' ab'ej apanoq ri Elías. **36** Kaxik'an jun chike ri achyab' xu'ch'aqab'a loq jun q'ux pa vinagre k' a te ri' xuxekab'a b'ik che jun aj, xutzuq apanoq che ri Jesús, xuquje' xub'ij: Qilampe' we qas kape ri Elías chuqasaxik. **37** Ri Jesús ruk' chuq' ab' xuraq uchi', k'a te ri' xkamik. **38** Ri atz'yaq tasb'al upam ri Tyoxalaj k'olib'al ri k'o pa ri

Templo xjisjob' pa keb' upetik chikaj k'a pa ri muqb'al ruk' xib'in ib'. Maj xkitzijoj wi ri xkilo. ulew. **39** Are xuta ri kinimal ri ajch'o'jab' chi **9** (note: The most reliable and earliest manuscripts do not xuraq uchi' ri Jesús, xuquje' xrilo jas xub'an ri include Mark 16:9-20.) /Are xk'astaj ri Jesús pa ri nab' Jesús xkamik, xub'ij: Qas tzij wi, we achi ri' are e q'ij rech ri wuq q'ij, xuk'ut rib' choch ri María Uk'ojoj ri Dios. **40** E k'o k'u jujun ixoqib' naj e Magdalena, ri sesax wuqub' itzel uxlab'al che. k'o wi keka'y apanoq. Chikixo'l e k'o ri María **10** Ri María Magdalena xe' chutzijoxik chike Magdalena, ri María ri unan ri Jacobo, xuquje' konojel ri xek'oj! ruk' ri Jesús. Konojel tajin ri unan ri José, xuquje' ri Salomé. **41** We ixoqib' keb'isonik xuquje' ko'q'ik. **11** Are xub'ij chike chi ri' xeteri'l, xuquje' xkipatanij ri Jesús are k'o pa xril uwach ri Jesús k'astajinaq chik, man xkikoj Galilea. E k'o xuquje' nik'aj ixoqib' chick chila' ri taj. **12** Ri Jesús xuk'ut xuquje' rib' chikiwach e xepaqi' ruk' are xe' pa Jerusalén. **42** B'enaq chi keb' chike ri tijoxelab' are e b'enaq pa ri kib' q'ij, (q'ij ri kasuk'umax kanoq ronojel ri katij pa e cho ri saq. **13** Ri e tijoxelab' xe'kitzijoj chike ri q'ij rech uxlanem) **43** ri José aj Arimatea, jun ri nik'aj tijoxelab' chik chi xkil ri Jesús, man chike ri e ya'll taq no'j kech ri winaq a'l Israel, xkikoj ta k'u ri xb'ix chike. **14** K'isb'al re xuk'ut jun achi ri raye'm ri ajawarem rech ri Dios, man rib' chikiwach ri e ju'lajuj utijoxelab' are tajin xuxi'l taj rib', xopan ruk' ri Pilato chutayik ri kewa'ik, xu'yajo rumal cher man xe'kikoj ta ri utoy'jal ri Jesús rech kumuqu. **44** Ri Pilato sib' xeb'in chike chi xk'astaj uwach. **15** Xub'ij chike alaj xmayijanik are xuto chi aninaq xkam ri ri utijoxelab': Jix pa ronojel ri uwachulew, ji' Jesús, xusik'ij ri kinimal ri ajch'o'jab' xuta che tzijoi ri utz laj taq tzij, chike konojel winaq. **16** Ri la naj chik kaminaq ri Jesús. **45** Are xkib'ij che kakojonik xuquje' kab'an uqasana' kakolotajik, chi ri Jesús kaminaq chik, xuya b'e che ri José are k'u ri man kakojon taq, kaq'at na tzij pu'wi'. xuk'am b'ik. **46** Ri José xuqasaj b'ik ri utoy'jal ri **17** Ri kekojon che ri nub'l', kekwin na. Ke'kesaj Jesús, xub'olq'otij b'ik pa jun k'ak! atz'yaq ri itzel taq uxlab'al pa ri nub'l', ketzijon chi na xuloq'o, xuya' kanoq pa jun jul ri k'ottal cho pa jule' taq tzijob'al. **18** Ke'kichap na kumatz, jun ab'aj, k'a te ri' xuwlqotij kanoq jun ab'aj xuquje' we kakiqumuj ja' ri ya'tal kamisab'al rech kutz'apij ri uchi' ri muqb'al. **47** Ri María ruk', man kub'an ta k'ax chike. We kakiya ri Magdalena rachi'il ri María unan ri José xkilo kiq'ab' pa kiwi' ri yawab'ib', ku'tzir na. **19** Are jawje' xmuqi' wi kanoq ri Jesús.

16 Are xik'ow ri q'ij re uxlanem, ri María Magdalena, ri María unan ri Jacobo xuquje' ri Salomé xkiloq! b'i k'ok! taq kunab'al rech ke'kikojo kan che ri utoy'jal ri Jesús. **2** Sib'alaj kamuquq na pa ri nab'e q'ij rech ri wuq q'ij, ri ixoqib' xeb'e chuchi' ri muqb'al. **3** Kakib'il chib'il taq kib' pa ri b'e: ¿Jachin ta k'u kab'anow toq'ob' chaqe karesaj ri ab'aj chuchi' ri muqb'al? **4** Jeri' kakib'ij rumal ri ab'aj ri k'o chuchi' ri muqb'al sib'alaj nim. Are xo'panik xkilo chi ri ab'aj esatal chi kanoq chuchi' ri muqb'al. **5** Xo'k b'i pa ri muqb'al, k'a te xkilo k'o jun ala t'uyulik pa ri uwiqiq'ab' rech ri xk'oj! wi ri Jesús, sib'alaj saq ri ratz'yaq. Ri ixoqib' sib'alaj xkixi'l kib!. **6** Ri ángel xub'ij chike: Man kixi'l ta iwib!. Ix tajin kitzukuj ri Jesús ri xripik. Man k'o ta chi waral, xane xk'astaj uwach. Chixka'yoq jawje' le xk'oj! wi. **7** Jix k'ut, ji'tzijoj chike ri tijoxelab' xuquje' che ri Pedro: "Ri Jesús xnab'ej apanoq chi'wach xe' je la' pa Galilea, je la' kiwil wi na uwach, jetaq ri ub'im chi'we." **8** Ri ixoqib' xeb'irib'ob'ik, xa'nimaj b'ik, xe'l b'ik chuchi' ri

muqb'al ruk' xib'in ib'. Maj xkitzijoj wi ri xkilo. **9** (note: The most reliable and earliest manuscripts do not xuraq uchi' ri Jesús, xuquje' xrilo jas xub'an ri include Mark 16:9-20.) /Are xk'astaj ri Jesús pa ri nab' Jesús xkamik, xub'ij: Qas tzij wi, we achi ri' are e q'ij rech ri wuq q'ij, xuk'ut rib' choch ri María Uk'ojoj ri Dios. **10** Ri María Magdalena xe' chutzijoxik chike Magdalena, ri María ri unan ri Jacobo, xuquje' konojel ri xek'oj! ruk' ri Jesús. Konojel tajin ri unan ri José, xuquje' ri Salomé. **11** Are xub'ij chike chi ri' xeteri'l, xuquje' xkipatanij ri Jesús are k'o pa xril uwach ri Jesús k'astajinaq chik, man xkikoj Galilea. E k'o xuquje' nik'aj ixoqib' chick chila' ri taj. **12** Ri Jesús xuk'ut xuquje' rib' chikiwach e xepaqi' ruk' are xe' pa Jerusalén. **13** Ri e tijoxelab' xe'kitzijoj chike ri q'ij rech uxlanem) **14** ri José aj Arimatea, jun ri nik'aj tijoxelab' chik chi xkil ri Jesús, man chike ri e ya'll taq no'j kech ri winaq a'l Israel, xkikoj ta k'u ri xb'ix chike. **15** K'isb'al re xuk'ut jun achi ri raye'm ri ajawarem rech ri Dios, man rib' chikiwach ri e ju'lajuj utijoxelab' are tajin xuxi'l taj rib', xopan ruk' ri Pilato chutayik ri kewa'ik, xu'yajo rumal cher man xe'kikoj ta ri utoy'jal ri Jesús rech kumuqu. **16** Ri Pilato sib' xeb'in chike chi xk'astaj uwach. **17** Ri kekojon che ri nub'l', kekwin na. Ke'kesaj Jesús, xusik'ij ri kinimal ri ajch'o'jab' xuta che tzijoi ri utz laj taq tzij, chike konojel winaq. **18** Ke'kichap na kumatz, jun ab'aj, k'a te ri' xuwlqotij kanoq jun ab'aj xuquje' we kakiqumuj ja' ri ya'tal kamisab'al rech kutz'apij ri uchi' ri muqb'al. **19** Ri María ruk', man kub'an ta k'ax chike. We kakiya ri Magdalena rachi'il ri María unan ri José xkilo kiq'ab' pa kiwi' ri yawab'ib', ku'tzir na. **20** Are xto'taj ri Jesús che tzijonem kuk' ri tijoxelab', xk'am b'ik pa ri kaj, xe't'uyul pa ri uwiqiq'ab' ri Dios. **21** Ri tijoxelab' xeb'e chutzijoxik ri ukamikal xuquje' ri k'astajib'al uwach ri Jesús pa ronojel ri tinimit. Ri Ajawxel xu'to'o chub' anik ri utz laj chak, xuquje' xuk'utu chi qas kwinel wi ri utzij rumal xu'to'o ri tijoxelab' chub'anik ri mayijab'al taq jastaq./

Lucas

1 Loq' alaj Teófilo: E k'i ri winaq ri xkaj xkitz' ib'aj pa cholaj ri tzijob'elil chrij ri qas xk' ulmataj waral chiqaxo'l. **2** Are wa' ri xkik'ut loq chiqawach ri qas xi'llow ronojel ri xk'ulmatajik pa ri majib'al re, ri e tzijol taq re ri utz laj tzij. **3** Ri in xuquje' sib'alaj utz rilik xuquje' usolixik xinb'ano rech xinweta'maj ronojel ri ucholajil ri jastaq ri xk'ulmatajik qas pa ri majib' al rech. Rumal wa' xinchomaj utz'ib'axik chawe pa ucholajil, nimalaj Teófilo, **4** rech kaweta' maj ri qas tzij chrij ri k'utu'n ri ya'om chawe. **5** Pa taq ri q'ij che ri' are taqanel ri Herodes pa ri Judea, k'o jun ch'awenel cho ri Dios ub' i' Zacarías jun chike ri wok e rija'l ri Abías, ri rioxoqil are ri Elisabet, rija'l ri Aarón. **6** Kik'ulalaj e utz laj taq winaq, suk' kanima' cho ri Dios. Xeniman che ronojel ri utaqanik ri Dios. Man k'o ta etzelal xkib'ano. **7** Maj k'u e kal rumal cher ri Elisabet man kakwin taj kuya ral pa ri uwachulew xuquje' e nimaq taq winaq chik. **8** Jun q'ijal ri Zacarías are tajin kapananij pa ri Templo rech ri Dios rumal cher xuriq ri q'ij are kapananik ri uwo kaj. **9** Jacha ri kub'ij ri naq'atajib'al kech ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, kakik'yaq rij jachin ri ch' awenel kok b'ik pa utemplo ri Dios chutzujik ri incienso. **10** Are tajin kaporox ri incienso, ri winaq ri kimulim kib' tajin kakib'an apanoq ch'awem cho ri Templo rech ri Dios. **11** Are tajin kupojoj incienso ri Zacarías xuk'ut rib' jun ángel choch, xtak'i' pa ri wiqiq'ab' rech ri tzujb' al sipanik jaw ri kaporox wi ri incienso. **12** Are xril ri Zacarías ri ángel, xk'axir ranima', sib' alaj xuxi'l rib'. **13** Ri ángel xub'ij che: Man kaxi' j ta awib!. Ri ach'awem xtataj rumal ri Dios. Kak'oji' na jun ak'ojol ruk' ri awixoqil Elisabet, Juan kakoj che ub'i!. **14** Sib'alaj katki'kot na rumal rech ri ak'al, xuquje' e k'i winaq keki'kot na we xkil uwach. **15** Jeri' rumal cher nim na uq'ij cho ri Dios. Man kutij ta wi vino xuquje' tzam. Kanojisax na che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel are k'o chupam ri unan. **16** E k'i winaq a'l Israel ketzalij na ruk' ri Ajawxel ri kiDios rumal rech are!. **17** Kanab'ej na cho ri Ajawxel ruk' chuq' ab' xuquje' kwinem jetaq ri xya che ri Elías, kub'an na chi kesuk'i' ri tat nan kuk' ri alk'wa' laxelab' xuquje' kub'an na chi ri man keniman taj kakik'amawa'l j keta'mab'al chike ri suk' taq

winaq. Rech jeri' ri winaq kakisuk'umaj apanoq kib' chiraye'xik ri Ajawxel. **18** Ri Zacarías xub' ij che ri ángel: ¿Jas kinb'an chi reta'maxik chi qas kak'ulmataj na we jastaq ri'? In in ri'l achi chik, ri wixoqil xuquje' b'enaq chi ri ujunab!. **19** Ri ángel xub'ij: In in Gabriel, in k'o cho ri Dios chanim, are' xintaqow loq chub'ixik we utz laj taq tzij ri' chawe. **20** Rumal k'u cher man xakoj ta ri xinb'ij chawe, katmemar kan chanim, man katkwin taj katch'awik, ka chi k'ol na ri ak'al k' a te ri' kajaqataj ri ach'ab'al. Kak'ulmataj na ri nutzij pa ri q'otaj ri kajawatajik. **21** Ri winaq ri a'yeninaq ri Zacarías xemayijanik rumal cher maj ri kel loq. **22** Are xel loq, man kakwin ta chik kach'awik. Xaq pa memal tzij chik xtzijon kuk', xkichomaj k'ut chi xa xril jun k'utb'al pa ri Tyoxalaj k'olib'al. **23** Are xto'taj ri Zacarías che ri patanijik pa ri Templo, xtzalij cho rachoch. **24** Ik'owninaq chi jun janipa q'ij, ri Elisabet rioxoqil ri Zacarías xkanaj yawab' ixoq. Ri Elisabet job' ik' xaq cho rachoch xk'oji' wi. **25** Sib'alaj utz ri wAjaw, xinresaj pa ri nuk'ixib'al rech man kinkiyog' ta chi ri winaq, xcha ri Elisabet. **26** Pa ri uwaq ik' rech ri uyawajik ri Elisabet, xtaq loq ri ángel Gabriel pa Nazaret, jun le'aj ri k'o pa Galilea. **27** Xopan ruk' jun q'apoj ali, ub'l'i María, ri tz'onom chik rumal jun achi ub'l'i José, jun rija'l ri Taqanel David. **28** Ri Gabriel xuk'ut rib' choch ri María, xub'ij che: ¡Rutzil awach, at jun ixoq cha'talik, ri Ajawxel k'o awuk!. **29** Ri María xsach uk'u'x, xk'axk'ob' ranima', xuchomaj rij ri kub'ij ri ángel. **30** Ri ángel xub'ij che: ¡Man kaxi'j ta awib! María, at cha'tal rumal ri Dios! **31** Katiktaj na jun ak'al chawe, kalax na, kakoj Jesús che ub'i!. **32** Kanimar na uq'ij, kab'ix na uk'ojol ri Nimalaj Dios che. Ri Ajawxel Dios kukoj na che nim taqanel jetaq ri qamam David. **33** Amaq'el kataqan na pu'wi' ri tinimit Israel, ri utaqanik maj uk'isik. (**añon g165**) **34** Ri María xub'ij: ¿Jamo ri' kak'ulmataj we ri'? Man in k'olinaq ta in ruk' achi. **35** Ri ángel xub'ij che: Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kaqaj na loq pa'wi'. Ri ukwinem ri nimalaj Dios katuch'uq na. Rumal ri', ri ne' ri' ri kak'oji' na, jun Tyoxalaj ak'al, xuquje' kub'i'na'l na Ralk'wa'l ri Dios. **36** Ri Elisabet ri awachalal xkanaj yawab' winaq pa ri uri'job'naqil. Waqib' ik' chik yawab' winaq pune xb'ix che kumal ri winaq chi man kakwin taj ku'ya ral pa ri uwachulew. **37** Maj jun jastaq ri mat kakwin ri Dios che ub'anik. **38** Ri María xub'ij: In patanil rech ri Ajawxel. K'ulmataj wuk' ronojel ri xab'

ij. Ri ángel xtzalijik. **39** Keb' oxib' q'ij chik ik' ijila'xik ri Dios. **65** Xtzijox k'u ronojel we k' owinaq we k'ulmatajem ri', ri María xe' pa taq ulmatajem ri' pa taq ri tinimit ri k'o pa taq ri ri juyub' pa ri tinimit rech Judea. **40** Are xopan juyub' rech Judea, konojel ri e ku'll ja xkixi'l kib' chila', xok b'ik pa ri rachoch ri Zacarías, xuya . **66** Konojel ri winaq ri xetowik kakitatab'ela rutzil uwach ri Elisabet. **41** Are xuta ri Elisabet chib'il taq kib': **Jas** kux we ak'al ri? Je' xkib'ij ri rutzil wach ri xya rumal ri María, xch'oplaj ri wa' rumal q'alaj chi ri Ajawxel Dios k'o ruk' ri ral chupam, xnoj k'ut che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. ak'al. **67** Ri Zacarías, ri utat ri ak'al, xnoj che ri **42** Ri Elisabet xuraq uchi' chech ki'kotemal, xub' Uxlab'ixel, xub'ij: **68** Chiq'ijila'j ri Ajawxel, ri ij che ri María: Sib'alaj at tewchi'talik chikiwach Dios rech ri tinimit Israel, xusolij ri utinimit, konojel ri ixoqib'. Xuquje' tewchi'tal ri awal. **43** **Jas** che xya b'e chwe, kinulusolij ri unan ri Wajaw? **44** Are xinta ri rutzil nuwach xuya'o, xuchi'j loq ri Dios chi kichi' ri tyoxalaj taq q' xch'oplaj ri nune' ri k'o chinupam xch'oplaj che **45** Sib'alaj at tewchi'talik rumal cher na pa kiq'ab' ri e qak'ulel, xuquje' pa kiq'ab' ri xakojo chi ri Ajawxel kub'an ri xuchi'j chawe. **46** Ri María xub'ij: Ri wanima' sib'alaj kuq'ijila' na pa kiq'ab' ri qak'ulel, xuquje' pa kiq'ab' ri k'i'kotemal. **47** Sib'alaj kaki'kot ri wanima' tzij ri xub'an. **73** Are wa' ri ch'ekom tzij xub' pa ri nuDios, nukolonel. **48** Xel uk'u'x che we an kan ruk' ri qamam Abraham. **74** Xujesax na patanijel rech ri man nim ta uq'ij. Konojel k'u ri pa kiq'ab' ri qak'ulel rech kaqapatanij ri Dios winaq kakib'ij na ri' chwe chi in tewchi'talik. **49** man ruk' ta xib'in ib', **75** ruk' jun tyoxalaj k' Jeri' rumal cher ri Tyox xuquje' kwinel laj Dios aslemal xuquje' suk'al, pa ronojel q'ij rech ri xub'an nimalaj taq jastaq wuk'. **50** Kutoq'ob' qak'aslemal. **76** At, nuk'ojol, kab'ix na q'alajisal isaj kiwach konojel ri winaq ri e k'olik xuquje' rech ri utzij ri nimalaj Dios chawe, kasuk'umaj ri kek'oji' na. Ri winaq kakimoch' kib' choch. **51** Ruk' ri uteleb' xub'an nimalaj taq jastaq, jas kakib'an ri winaq rech kekolotajik xuquje' xusach kiwach ri winaq ri nimal chike xuquje' kekuyutaj che ri kimak. **77** Katzijoj na **52** Xresaj ri taqanik pa kiq' ob' ri Dios, katunan na ri tunal rech pa ri kaj, ab' ri nima'q kib'anik, xuya kiq'ij ri winaq ri **53** Xuya jastaq kech ri kenumik, **78** Tyox che ri utoq' ri kakinimarisaj kib'. **54** Xuto' ri utinimit mal, pa ri uq'equ'mal ri kamikal, xuquje' kuk' maj ke ri q'nomab' xuya'o. **55** Jeri' xub'an rumal cher xuchi'j kan am na qab'e pa ri ub'eal ri ja'maril. **79** Ku'tunaj na ri e k'o pa ri q'equ' nim taj kiq'ij. **56** Ri xkanaj kan oxib' ik' ruk' ri Elisabet k'a te ri' xtzalij cho rachoch. **57** Are xopan ri q'ij, kak' oji' ri ral ri Elisabet, xalax ri ral, ala ri ral. **58** Ri uk'ulja ri Elisabet xuquje' ri e rachalal xeki' kotik are xketa'maj chi ri Dios sib'alaj xutoq'ob' isaj uwach ri Elisabet. **59** Are xtz'aqat wajxaqib' uq'ij ri ne', xkimulij kib' rech kakilo kakoj retal, xkaj k'ut xkikoj Zacarías che ub'l', jetaq ri ub'l' ri utat. **60** Ri Elisabet k'ut xub'ij: **JMan** je ta ri' Juan kub'i'na'l we ak'al ri'. **61** **Jas** che? xecha ri winaq. Man k'o ta jun chike ri awachalal jeri' ub'l'. **62** Pa memal tzij k'ut xkita che ri utat ri ak'al jas ub'l' ri uk'ojol kukojo. **63** Ri Zacarías xuta jun ch'aqa'p tz'alam chike rech kutz'ib' aj choch jas ri b'i'aj. Sib'alaj xemayijan k'ut are xkilo ri xutz'ib'aj "Juan ub'l'!" . **64** Aninaq xjaqataj ri uch'ab'al ri Zacarías, xuchaple'j ug' **2** Pa taq ri q'ij ri', xya jun taqanik rumal ri César Augusto rech konojel ri winaq kakitz' ib'aj kib'. **2** (Are wa' ri nab'e ajilanik ri xb'anik che ri' are q'atal tzij ri Cirenio pa ri tinimit Siria.) **3** Konojel xetzalij pa taq ri kitinimit, rech kakitz'ib'aj kib' pa ri ajilanik. **4** Ri José xel b'ik pa ri le'aj Nazaret, xe' pa Galilea pa ri tinimit Belén ri k'o pa ri tinimit Judea, najtir uk'olib'al ri David. **5** Xuk'am b'ik ri rioxqil Marfa rech ku' tz'ib'aj rib', yawab' ixoq chik. **6** Are k'o pa ri tinimit Belén, xopan ri q'ij kalax ri ne!. **7** Xk'oji' k'u ri nab'e ral ala ri María, xub'alq'otij k'ut pa atz'yaq, xuq'oyob'a pa jun rechab'al awaj rumal cher man xkiriq ta chi jun k'olib'al jawje' kekanaj wi kanoq. **8** E k'o k'u a'jyuq'ab' cho taq ri saq che ri chaq'ab'il ri' tajin ke'kichajij ri kichij. **9** Xaq k'a te' xuk'ut rib' chikiwach

jun ángel taqom loq rumal ri Ajawxel Dios. Ri koltajem la. **31** Ri xtaq la loq chike konojel ri ujuluwem ri Dios xsutin chikij. Ri a'jyuq'ab' winaq. **32** Are' ketunan na ri winaq rech kakil xkixi'l kib'. **10** Ri ángel xub'ij chike: Man kixi' ri Dios, are' ujuluwem ri tinimit Israel. **33** Ri j ta iwib', nuk'amom loq utz laj tzij chi'we, ri utat unan ri Jesús sib'alaj xemayijanik che ri kuya na ki'kotemal chike konojel ri winaq. **11** kab'ix che ri Jesús. **34** Ri Simeón xu'teweche' Kamik xalax pa ri utinimit ri David jun Kolonel, j, xub'ij che ri María, ri unan: E k'i winaq a'j are ri Mesías ri Ajawxel. **12** Ri retal chi'we are Israel ketzaq na rumal re we ak'al ri', xuquje' chi: Kiriq na jun laj ak'al, b'alq'otital pa atz'yaq, kuya na ki'kotem chike nik'aj chik. Kux xuquje' q'oyob'atal pa jun rechab'al awaj. **13** Xaq k'a te na jun etal rech tijoj chuq'ab'. **35** Rumal rech, xepe sib'alaj e k'i angelib' ruk' ri nab'e ángel, kaq'alajin na ri chomab'al rech ri kanima' ri xkiq'ijila'j ri Dios, xkib'ij: **14** Juluwem che ri winaq, chawe at ri at unan, ronojel we jastaq ri' Dios ri k'o pa ri kaj, ja'maril kuk' ri winaq ri ku' je ri kok na jun ch'ich' che ri awanima'. **36** K'o loq'aj ri Dios, ri e k'o cho ri uwachulew! **15** Are xuquje' jun q'alajisal utzij ri Dios, jun ixoq ub'l'i xetzalij ri angelib' pa ri kaj, ri a'jyuq'ab' xkib'ij Ana ri k'o pa ri Templo rech ri Dios, umi'al ri chib'il taq kib': Jo' pa Belén, je'qila ri xutzijoj ri Fanuel, rech ri jupuq winaq Aser. Wuqub' junab' Ajawxel chaqe. **16** Aninaq xeb'e pa ri le'aj, xe' e k'ulanik xkam ri rachajil. **37** Junmuch' kajib' kiriqa ri María, ri José xuquje' ri k'in laj ak'al q' ujunab', man kel ta wi pa ri Templo. Chi paq'ij oyol pa ri rechab'al awaj. **17** Are xiltaj kumal, ri chi chaq'ab' kuq'ijila'j ri Dios, kub'an ch'awem a'jyuq'ab' xkitzijoj chike konojel ri winaq, ri xuquje' man kawa'taj. **38** Ri ixoq xopanik are xkilo xuquje' ri xub'ij ri ángel chike. **18** Konojel tajin katzijon ri Simeón ruk' ri María rachi'll ri ri winaq ri xetow ronojel ri xkitzijoj ri a'jyuq' José, xuchaple'j uq'ijila'xik ri Dios, xutzijoj rij ri ab' xemayijanik. **19** Are k'u ri María xuyak pa ak'al chike konojel ri kaye'm kakolotaj ri tinimit ranima' ronojel we jastaq ri', amaq'el xuchomaj Jerusalén, rumal ri Dios. **39** Are xtz'aqat ub'anik rij. **20** Ri a'jyuq'ab' xetzalij chuchajixik ri kichij, ronojel ri kutoq'ij ri utaqanik ri Ajawxel kumal xkiq'ijila'j ri Dios rumal ri xkilo xuquje' xkito. ri utat unan ri Jesús, xetzalij cho kachoch je la' Je xk'ulmatajik jetaq ri xutzijoj ri ángel chike. pa Nazaret pa Galilea. **40** Chila' xk'iy wi ri ak'al, **21** Are xik'low wajxaqib' q'ij, xkoj retal ri ne' utz uwach xuquje' xk'oji' uchuq'ab'. Sib'alaj xk', Jesús xkoj che ub'l'. Are wa' ri ub'l' ri xb'ix iy reta'mab'al, ri utoq'ob' ri Dios k'o ruk'. **41** rumal ri ángel are maja' kalaxik. **22** Xopan ri Ronojel junab' ri utat unan ri Jesús xeb'e pa ri q'ij ri katzuj ri sipanik rech ch'ajch'ojil jetaq tinimit Jerusalén, pa ri nimaq'ij Pascua. **42** Are ri kutoq'ij ri utaqanik ri Moisés, are kak'oji' kab'lajuj ujunab' ri Jesús, xeb'e pa Jerusalén jun ak'al, xaq jeri' ri utat unan xkik'am b'ik pa jetaq ri naq'atal chike. **43** Are xk'is ri nimaq'ij, Jerusalén chutzujik cho ri Ajawxel. **23** Kub'ij ri xkichaple'j tzalijem loq pa ri tinimit Nazaret, ri taqanik: We ala ri nab'yal ral ri ixoq, rajawaxik utat unan ri Jesús man xkinab'ej taj chi xkanaj katzuj cho ri Dios e keb' tukmux o juk'ulaj kan ri Jesús pa Jerusalén. **44** Pa kik'u'x chi k'o palomax. **24** Xaq jeri' xkitzuj ri sipanik jetaq chikixo'l ri nik'aj winaq chik. Are xuriq chaq' ri kub'ij ri utaqanik ri Ajawxel, keb' tukmux ab', xkichaple'j utzukuxik chikixo'l ri e rech o juk'ulaj palomax. **25** Pa taq ri q'ij ri', k'o jun ch'ab'e'n xuquje' ri rachalal, man xkiriq ta k' achi ub'l' Simeón pa ri tinimit Jerusalén, we ut. **45** Are man xkiriq taj, xetzalij pa ri tinimit achi ri' suk' xuquje' utz ranima' raye'm chi Jerusalén chutzukuxik. **46** Oxib' q'ij chik ik' kulkub'isax uk'u'x ri tinimit Israel. **26** K'uttal k' owinaq are xe'kiriqa ri Jesús k'o pa ri Templo, t' u choch chi man kakam taj we man nab'e karil uyul chkixo'l ri a'jtijab' rech ri taqanik, tajin ku' kan uwach ri Mesías rech ri Ajawxel. **27** Che tatab'ej xuquje' tajin kuk'ot kichi'. **47** Konojel ri ri q'ij ri', xk'am b'ik rumal ri Tyoxalaj Uxlab' tajin ketatab'enik xemayijan che ri reta'mab'al ixel, xe' pa ri Templo rech ri Dios. Xaq jeri' are xuquje' ri tzalib'al wach ri xuya ri Jesús. **48** Are xopan ri María rachi'll ri José chutzujik ri ne' xkilo, xemayijanik ri unan xub'ij che: Ala, ¿jas Jesú, jetaq ri kub'ij ri utaqanik ri Ajawxel. **28** Ri che je xab'an we ri' chaqe? In rachi'll ri atat tajin Simeón k'o chila', xuq'aluj ri ak'al, xuquje' xuq' katqatzukuj pa ronojel k'olib'al. **49** Ri Jesús xub'ijila'j ri Dios, xub'ij: **29** Ajawxel, chanim ya b'a ij chike: ¿Jas che kintzukuj alaq? ¿La man eta'm la b'e kakam we patanil e la pa ja'maril jetaq alaq chi pa rachoch ri nuTat rajawaxik kink' ri b'im la loq. **30** Xinwil ruk' ri nub'oq'och ri oji' wi? **50** Man xkich'ob' ta k'u ri utat unan jas

che jewa' xub'ij. **51** Xtzalij k'u kuk' ri utat unan pa ri tinimit Nazaret xuquje' xniman chike. Ri unan xuk'ol pa ranima' ronojel ri jastaq ri xk' ulmatajik. **52** Xk'iy k'u ri Jesús, pa ri utoq'ob' ri Dios, xk'ojil' reta'mab'al, xuquje' xqaj ri uno'jib' al chikiwach konojel ri winaq.

3 Pa ri ro'lajuj junab' rech ri utaqanik ri Tiberio César, che ri' are taqanel ri Poncio Pilato pa Judea. Ri Herodes are nim taqanel pa Galilea. Ri Felipe rachalal ri Herodes are q'atal tzij pa Iturea xuquje' pa Traconite. Ri Lisanias are q'atal tzij pa ri tinimit Abilinia. **2** Ri Anás rachi'll ri Caifás are kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq a'l Israel. Pa taq ri q'ij ri', ri utzij ri Dios xtaq che ri Juan ri uk'ojol ri Zacarías, are k'o pa ri katz'inow ulew. **3** Ri Juan xb'in chunaqaj ri nima' Jordán, xutzijoj chike ri winaq chi utz kab'an kiqasana' rech kakiq' alajisaj chi xkik'ex kanima' xuquje' ketzalij ruk' ri Dios, rech kakuyutaj ri kimak. **4** Ri Isaías xutzijoj la rij ri Juan are xub'ij: Uch'ab'al jun winaq ri kuraq uchi' pa ri katz'inow ulew, kub' ij: Chisuk'umaj ri ub'e ri Ajawxel, chib'an suk' um che. **5** Kenojisax na ri siwan, konojel ri juyub' ku'x na le'a'nik, ri kotoka'q taq b'e kesuk' umax na xuquje' ri ab'aj taq b'e kech'ajch'ob' ex na. **6** Konojel kakil na ri koltajem ri kutaq loq ri Dios. **7** Sib'alaj k'i winaq xo'pan ruk' ri Juan rech kub'an kiqasana'. Ri Juan xub'ij chike: Kija'll taq kumatz, ¿jachin xb'in chi'we chi kixkwinik kixanimaj choch ri rayowal ri Dios ri kape na? **8** Qas utz chixno'jinoq rech qas kaq'alajinik chi qas xik'ex ik'ul'x. Man kixkwin ta k'ut kib'ij: "Are qatat ri Abraham." Rumal kinb'ij chi'we chi ri Dios kakwinik kub'ano chi kek'iy ralk'wa'l ri Abraham chike we ab'aj ri' . **9** Ri ikaj xaq ya'tal chik ruk' ri uk'a'malil ri che'. Ronojel k'u che' ri man kuya ta uwach kaqasax na, xuquje' kak'yaq na b'ik pa ri q'aq' . **10** Sib'alaj e k'i winaq xkib'ij: ¿Jas rajawaxik kaqab'ano? **11** Ri Juan, xub'ij chike: We k'o keb' akami'x, chaya jun rech ri maj rech. We k'o awa, chaya ke ri kanumik. **12** Xuquje' xo'pan ri toq' il taq alkabal rech kab'an kiqasana', xkita che ri Juan: Ajtij, ¿jas rajawaxik kaqab'ano? **13** Ri Juan xub'ij chike: Man kitooq'ij ta uwil' ri alkabal ri ix taqom chutoq'ixik. **14** Ri ajch'o'jab' chajil tinimit xkib'ij: ¿Jas rajawaxik kaqab'an uj? Ri Juan xub'ij chike: Man kitooq'ij ta pwaq chike ri winaq, man kib'an ta b'anoj tzij chikij ri winaq

ri maj kimak, ku'l ik'u'x ruk' ri tojb'al iwe. **15** Rumal k'u cher ri winaq kaye'm ri upetib'al ri Mesías are kakaj kaketa'maj we are Mesías ri Juan. **16** Ri Juan xutzalij uwach ri k'otb'al chi' Dios, xk'ojil' reta'mab'al, xuquje' xqaj ri uno'jib' xub'ij: In kinb'an iqasana' ruk' ja', kape k'u na jun ri nim reqele'n chinuwach in, man taqal ta chwe kinux jun patanijel, xuquje' man taqal ta chwe kinkir ri jat'ib'al rech ri uxajab'. Are' kub' an iqasana' ruk' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xuquje' ruk' q'aq'. **17** Are' xaq raye'm kujosq'ij ri tiriko, ruk' ri ucha'b'al. Xuquje' kumulij b'ik ri utiriko, kuya pa ri utarroz. Kuporoj na ri pajo pa jun q'aq' ri maj uk'isik. **18** Sib'alaj k'i ri xub'an ri Juan chuq'alajisaxik chike ri winaq ri utz laj taq tzij. **19** Ri Juan xuquje' xuyaj ri Herodes Antipas chikiwach konojel ri winaq rumal xk'uli'k ruk' ri Herodías, rioxoqil ri rachalal, je xuquje' rumal k'i itzel taq jastaq ri ub'anom, **20** rumal ri' ri Herodes xukoj ri Juan pa che', xnimar ri umak. **21** Jun q'ijal, ri Juan are tajin kub'an kiqasana' e k'i winaq, xub'an uqasana' ri Jesús. Are tajin kub'an ch'awem ri Jesús xjaqataj ri kaj. **22** Xilitaj k'ut xqaj loq ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pu'wi' ri Jesús je' jas jun palomax. Xtataj xuquje' jun ch' ab'al pa ri kaj ri kub'ij: At at loq'alaj nuk'ojol, sib'alaj kaya ki'kotem chwe. **23** Juwinaq lajuj ujunab' ri Jesús are xuchaple'j chakunem kuk' ri winaq. Ri Jesús xeta'max uwach chi ralk'wa'l ri José, ri José ralk'wa'l ri Elí, **24** ri Elí ralk'wa'l ri Matat, ri Matat ralk'wa'l ri Leví, ri Leví ralk'wa'l ri Melqui, ri Melqui ralk'wa'l ri Jana, ri Jana ralk'wa'l ri José, **25** ri José ralk'wa'l ri Matatías, ri Matatías ralk'wa'l ri Amós, ri Amós ralk'wa'l ri Nahúm, ri Nahúm ralk'wa'l ri Esli, ri Esli ralk'wa'l ri Nagai, **26** ri Nagai ralk'wa'l ri Maat, ri Maat ralk'wa'l ri Matatías, ri Matatías ralk'wa'l ri Semei, ri Semei ralk'wa'l ri José, ri José ralk'wa'l ri Judá, **27** ri Judá ralk'wa'l ri Joana, ri Joana ralk'wa'l ri Resa, ri Resa ralk'wa'l ri Zorobabel, ri Zorobabel ralk'wa'l ri Salatiel, ri Salatiel ralk'wa'l ri Neri, **28** ri Neri ralk'wa'l ri Melqui, ri Melqui ralk'wa'l ri Adi, ri Adi ralk'wa'l ri Cosam, ri Cosam ralk'wa'l ri Elmodam, ri Elmodam ralk'wa'l ri Er, **29** ri Er ralk'wa'l ri Josué, ri Josué ralk'wa'l ri Eliezer, ri Eliezer ralk'wa'l ri Jorim, ri Jorim ralk'wa'l ri Matat, **30** ri Matat ralk'wa'l ri Leví, ri Leví ralk'wa'l ri Simeón, ri Simeón ralk'wa'l ri Judá, ri Judá ralk'wa'l ri José, ri José ralk'wa'l ri Jonán, ri Jonán ralk'wa'l ri Eliaquim, **31** ri Eliaquim ralk'wa'l ri Melea, ri Melea ralk'wa'l ri Mainán, ri Mainán ralk'wa'l ri Matata,

ri Matata ralk'wa'll ri Natán, ri Natán ralk'wa' ri Itzel che utaqchi'xik ri Jesús che mak, xel b'ik l ri David, **32** ri David ralk'wa'll ri Isaí, ri Isaí ruk', k'a te katzalij chi loq jun q'ijal. **14** Xtzalij ralk'wa'll ri Obed, ri Obed ralk'wa'll ri Booz, ri k'u ri Jesús pa Galilea, nojinaq che ri ukwinem Booz ralk'wa'll ri Salmón, ri Salmón ralk'wa'll ri ri Uxlab'ixel. Aninaq xtiziox rij kumal ri winaq Naasón, **33** ri Naasón ralk'wa'll ri Aminadab, ri a'j chila'. **15** Amaq'el xuya k'utu'n pa jaljoj taq Aminadab ralk'wa'll ri Aram, ri Aram ralk'wa'll Sinagoga, konojel k'u ri winaq xkiya uq'ij. **16** ri Esrom, ri Esrom ralk'wa'll ri Fares, ri Fares Are xopan ri Jesús pa ri tinimit Nazaret, pa ri ralk'wa'll ri Judá, **34** ri Judá ralk'wa'll ri Jacob, le'aj ri xk'iy wi, pa ri q'ij rech uxlanem. Xok b' ri Jacob ralk'wa'll ri Isaac, ri Isaac ralk'wa'll ri ik pa ri Sinagoga, jetaq ri naq'atal che, xtak'i' Abraham, ri Abraham ralk'wa'll ri Taré, ri Taré k'u chusik'ixik ri wuj. **17** Xkiya k'u che ri wuj ralk'wa'll ri Nacor, **35** ri Nacor ralk'wa'll ri Serug, ri xutz'ib'aj ri q'alajisal utzij ri Dios Isaías. Ri ri Serug ralk'wa'll ri Ragau, ri Ragau ralk'wa' Jesús are xusol ri wuj xuriq ri tz'ib'atal wi we l ri Peleg, ri Peleg ralk'wa'll ri Heber, ri Heber tzij ri: **18** Ri Loq'alaj Uxlab'ixel rech ri Dios k' ralk'wa'll ri Sala, **36** ri Sala ralk'wa'll ri Cainán, ri o pa nuwi', rumal cher inucha'om chuk'amik Cainán ralk'wa'll ri Arfaxad, ri Arfaxad ralk'wa'll b'ik utz laj tzij chike ri e meb'a, inutaqom loq ri Sem, ri Sem ralk'wa'll ri Noé, ri Noé ralk'wa'll chuq'alajisaxik ri kitzoqopitajik ri e tz'apitalik ri Lamec, **37** ri Lamec ralk'wa'll ri Matusalén, ri xuquje' ri e jat'italik ketzoqopitaj na. Xuquje' Matusalén ralk'wa'll ri Enoc, ri Enoc ralk'wa' chujaqik ri kib'oq'och ri e moyab'. **19** Xuquje' l ri Jared, ri Jared ralk'wa'll ri Mahalaleel, ri chutzijoxik chi xopan ri q'otaj rech ri utoq'ob' Mahalaleel ralk'wa'll ri Cainán, **38** ri Cainán ralk' ri Dios. **20** Are xto'taj chusik'ixik ri wuj, xub'ot wa'll ri Enós, ri Enós ralk'wa'll ri Set, ri Set ralk' wa'll ri Adán, ri Adán are ralk'wa'll ri Dios.

4 Nojinaq ri Jesús che ri Uxlab'ixel upetik chuchi' ri nima' Jordán, xk'am b'ik rumal ri Uxlab'ixel pa ri katz'inow ulew. **2** Xk'oj'i' chila' kawinaq q'ij, sib'alaj kanumik rumal cher man wo'qinaq taj, xtaqchi'x k'u che mak rumal ri Itzel. **3** Ri itzel xub'ij che ri Jesús: We qas at uk' ojol ri Dios, chab'ij chi kub'an kaxlan wa we jun ab'aj ri!. **4** Ri Jesús xub'ij che: Ri tz'ib'atalik kub'ij: Man xwi ta ri kaxlan wa kak'asb'an ri winaq. **5** Te k'u ri' ri Itzel xuk'am b'ik ri Jesús k'a pu'wi' jun nimalaj juyub', aninaq xuk'ut choch ronojel ri tinimit rech ri uwachulew. **6** Xub'ij che: Kinya ri juluwem xuquje' ri kwinem pa aq'ab' pa kiwi' ronojel taq le tinimit le', rumal cher e we in kinya k'u na che ri winaq ri kawaj in kinya wi. **7** Ronojel wa' kinya chawe, we katxuki'k chinuwach kinaq'ijila'j. **8** Ri Jesús xub'ij che: Kub'ij ri tz'ib'atalik chaq'ijila'j ri awajaw ri aDios, xaq xwi are' chapatanij. **9** Ri Itzel xuk'am b'ik ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén, xutak'ab'a pu'wi' ri Templo, xub'ij che: We qas at ralk'wa'll ri Dios, chak'yaqa b'ik awib' pa ri ulew. **10** Rumal chi ri tz'ib'atalik kub'ij: Are' ku' taq ri angelib' chato'ik xuquje' che achajixik. **11** Xuquje' katkitelej ruk' ri kiq'ab' rech man katopij ta ri awaqan cho ri ab'aj. **12** Ri Jesús xub'ij che: Ri tz'ib'atalik kub'ij: Man kakoj ta k'a' mab'al pa ub'e ri awajaw, ri aDios. **13** Are xto'taj xtaq ta k'u b'ik ri Elías kuk' ri malka'nb' ri e k'o pa ri tinimit xane ruk' ri jun malka'n ri kape pa ri tinimit Sarepta rech Sidón. **27** Pa taq ri uq'ij ri q'alajisal tzij rech ri Dios Eliseo, e k'o xuquje' sib'alaj e k'i ch'a'kib' pa ri tinimit Israel, xa k'u jun xkunatajik xwi ri Naamán, ri kel pa ri tinimit Siria. **28** Are xkita ri winaq ri e k'o pa ri Sinagoga ri xub'ij chike, xech'u'jarik. **29** Xewa' jil chirij, xkik'am b'ik ruk' chuq'ab' chutza'm ri juyub' ri yakom wi ri kitinimit, are xkaj xkik' yaq b'ik pa ri siwan. **30** Ri Jesús k'ut xik'ow chikxo'll ri winaq, xtzalij pa ri b'e. **31** Xqaj b'ik

ri Jesús, xe' pa Capernaúm rech Galilea. Xu'tijoj chike e k'i winaq. **4** Are xto'taj che ch'awem, ri winaq pa ri Sinagoga, pa ri q'ij rech uxlanem. xub'ij che ri Simón: Jat jawje' nim qajinaq wi **32** Xemayijanik ri winaq rumal ri uk'utu'n, xuq' le ja', chak'yaqa le ak'at chila' rech ka'chap ri alajisaj chi ya'tal uchuq'ab' rumal ri Dios. **33** Ri kar. **5** Ri Simón, xub'ij: Ajtij, ronojel jun aq'ab' Jesús are k'o pa ri Sinagoga, k'o jun achi ri k'o xujchakunik, xa ta ne jun kar xqachapo. We k'u jun itzel uxlab'al che, xuchaple'j uraqik uchi' jeri' kab'ij la, kaqak'yaq le k'at junmul chik. **6** che ri Jesús. **34** Xub'ij: Jesús aj Nazaret, weta' Are jewa' xkib'ano, xenoj ri kar pa ri k'at, ri k' m chi lal, lal Tyoxalaj winaq rech ri Dios. ¿Jas at xkichaple'j t'eqopinik. **7** Ri Simón rachi'l ri che xpe la che qatukixik? **35** Ri Jesús xub'ij che: to'l taq rech xe'kisik'ij ri kachil' ri e k'o pa ri Chatuxlanoq, xuquje' chatel b'ik che we achi jun jukub' chick, rech keto' kumal. Xkinojisaj ri!. Che ri q'otaj ri!, ri itzel uxlab'al xutzaq ri k'u keb' jukub' che kar, raj k'u keqaj ri jukub' achi pa ri ulew. Xel k'u b'ik ri itzel uxlab'al chuxe' ri ja'. **8** Are xril ri Simón Pedro ri xb' man xub'an ta chi k'ax che ri achi. **36** Konojel antajik, xukulik, xqaj cho ri Jesús, xub'ij che: xemayijanik, kikitatab'ela chib'il taq kib': ¿Jas Ajawxel Jesús, che'l la wuk', man taqal ta chwe kwinem kukoj we achi ri' cher kakwinik ke'resaj kink'oji' uk' la, sib'alaj in ajmak. **9** Jewa' xub'ij b'ik ri itzel taq uxlab'al, ruk' ri utaqanik ka' rumal sib'alaj xmayijanik che ri kik'iyal ri kar ri nimaj b'ik ri itzel taq uxlab'al? **37** Xtzijox k'u rij xe'kichapo, ri rachi'l xuquje' xemayijan ruk' ri Jesús pa ronojel k'olib'al rech ri tinimit. **38** Xel . **10** Ri e rachi'l ri Simón, ri Jacobo, ri Juan, u' k'u loq ri Jesús pa ri Sinagoga, xe' cho rachoch k'ojol ri Zebedeo, xemayijan xuquje'. Ri Jesús ri Simón. Chila' k'o wi ri uji' chuchu' ri Simón xub'ij che ri Simón: Man kaxil' ta awib' jetaq ri k'o q'aq' che. Xkita k'u jun toq'ob' che ri Jesús xab'an chikchapik kar, je kab'an na chik'amik rech kukunaj kanoq. **39** Ri Jesús xqet chuxukut la winaq wuk' in. **11** Are xetzalij pa ri chaqil' ri usok ri uji' ri Pedro, xresaj b'ik ri yab'il che ri ulew, xkiya kan ronojel ri kijastaq, xkiterene' ixoq. Ri ixoq aninaq xwa'jilik, xu'patanij. **40** Are j ri Jesús. **12** Ri Jesús are xopan pa ri jun le' xsaqirik, ri e winaq rech taq ri le'aj xe'kik'am b' aj xuriq jun achi nojinaq che ch'a'k. Ri achi ik ri e kachalal ri e yawab'ib' rech kekunax kan are xrilb'ej rech ri Jesús, xuki'k, xuya ri upalaj rumal ri Jesús. Xapakux k'u ne ri yab'il ri k'o pa ri ulew, xuta toq'ob' che kakunaxik jewa' chike, xu'tzirik are xechap rumal ri Jesús. **41** xub'ij: Wajaw, we kaj la, chinkunaj la xuquje' E k'i e k'o itzel taq uxlab'al chike, kakiraqaqej chinch'ojch'ob'ej la. **13** Ri Jesús xuyuq ri uq'ab', kichi', kakib'ij: "At at ralk'wa'l ri Dios." Rumal xuchapo, k'a te ri xub'ij che: Kawaj, chatutziroq. keta'm chi are Mesías, ri Jesús man xuya ta b'e Aninaq xsach ri ch'a'k ri k'o che ri achi. **14** Ri chike xech'awik, xe'resaj b'ik konojel. **42** Sib' Jesús xub'ij che chi maj jachin che kutzijoj wi alaj aq'ab' che ri jun q'ij chik, ri Jesús xe' pa jun ri xk'ulmatajik, xub'ij xuquje' che: Jat jak'utu k'olib'al jawje' ri e maj wi winaq. E k'i winaq k' awib' cho ri ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri ut xkitzukuj, k'ama'tam xkiriqo, are xkiriqo, winaq rech katrilo. Chak'ama b'ik ri sipanik ri xkita toq'ob' che chi kakanaj kan kuk!. **43** Ri kakitzuj ri e winaq ri ku'tzir che ri ch'a'k, jetaq Jesús xub'ij chike: Rajawaxik kintzijoj ri utz ri kub'ij ri utaqanik ri Moisés. Ruk' wa' kaq' laj tzij rech ri ajawarem rech ri Dios, pa nik'aj alajisaj chi xatch'ajch'ob'etajik. **15** Pune jeri' taq tinimit chik rumal cher are nupatan wa' in , aninaq xtukin ub'ixik ri xk'ulmatajik, e k'i winaq xo'pan chutayik ri Jesús, xuquje' chuk' tzij pa taq ri Sinagoga ke ri winaq a'j Israel.

5 Jun q'ijal ri Jesús tajin kutzijoj ri utzij ri
 Dios chuchi' ri plo Genesaret, **2** xe'ril k'u keb' jukub' b'inib'al pu'wi' ja' ri e k'o chuchi' ri plo. E'linaq loq ri e chapal taq kar ri e k'o chupam tajin kakich'aj ri e kik'at. **3** Ri Jesús xaq'an pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja', xuta toq'ob' che ri Simón Pedro ajchoq'e ri jukub' chi kupaqchi'j b'ik ri jukub' pa ri ja'. K'a te ri' xt'uyi' pa ri jukub', xuchaple'j uya'ik k'utu'n

amawa'xik kunanik. **16** K'i mul xel b'ik ri Jesús pa ri tinimit, xe' chub'anik ch'awem pa ri le' aj ri katz'inowik. **17** Jun q'ijal are tajin kuya k' utu'n ri Jesús, e t'uyut'uj ri fariseos xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik chunaqaj ri Jesús. Are wa' ri e petinaq pa taq ri le'aj rech Galilea, rech Judea, xuquje' e k'o jujun ri kepe pa ri tinimit Jerusalén. Ri ukwinem ri Ajawxel k'o ruk' ri Jesús chiki'kunaxik ri winaq. **18** Xo'pan k'u nik' aj achyab' kulk'am loq jun achi q'oyol cho jun ch'at, man kakwin taj kusalab'aj rib', xkitzukuj

k'ut jas xkib'an che rokisaxik b'ik cho ri Jesús. p k'ak' atz'yaq man kuk'ulaj ta rib' ruk' ri q'e'l.
19 Man kekwin ta k'ut ko'k b'ik pa ri ja rumal **37** Man k'o ta xuquje' jun winaq ri kuya k'ak'
cher sib'alaj e k'i ri winaq, xaq jeri' xkesaj nik' vino pa q'e'l taq tz'u'm taq q'eb'al, rumal chi ri
aj xot pu'wi' ri ja, xkiqasaj b'ik ri achi cho ri k'ak' vino xaq katix b'ik ri', xuquje' ri tz'u'm
Jesús. **20** Are xril ri Jesús ri kikojob'al, xub'ij che taq q'eb'al ket'oqopin ri'. **38** Ri k'ak' vino ya'
ri achi: Ala, ri amak xekuyutajik. **21** Ri fariseos talik kayak pa taq k'ak' taq tz'u'm taq q'eb'al.
xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik xkib'ij: **22** ¿Jachin **39** Man k'o ta xuquje' jun winaq karaj kutij rech
jun je' kuna' we achi ri? Xaq kub'ij awas taq ri k'ak' vino, we utijom kan rech ri ojer vino.
tzij che ri Dios. Xaq xwi ri Dios kakwinik kukuy **23** Jeri' rumal cher ri winaq ri kutij nab'e ri k'ak'
makaj. **22** Ri Jesús xril ri xkichomaj ri achyab' pa vino k'a te ri' kutij ri ojer vino, kub'ij na: "Are
kanima!. Xuta chike: **24** ¿Jas che jewa! kixchoman sib'alaj utz ri ojer vino."

pa taq iwanima? **23** **25** ¿Jachin man k'ax ta ub' ixik: "Xkuyutaj ri amak" o "Chatwa'jiloq, chatb' inoq"? **24** Rech k'u kiwilo chi ri uK'ojoj ri Achi k'o ukwinem kukuy makaj cho ri uwachulew. Ri Jesús xuka'yej ri achi ri man kakwin taj kusalab' aj rib', xub'ij che: Chatwa'jiloq, chak'ama b'ik ri ach'at, jat cho awachoch. **25** Ri achi aninaq xwa'jilik chikiwach konojel ri winaq, xuk'am b' ik ri uch'at, xe' cho rachoch kuq'ijila'j ri Dios. **26** Konojel ri winaq sib'alaj xemayijanik che ri xkilo, xkiq'ijila'j ri Dios, xkib'ij: Mayijab'al taq jastaq ri xqil kamik. **27** Are xel b'ik ri Jesús pa ri tinimit, xril jun toq'il alkabal ub'l' Leví, t' uyul pa ri ja ri katoq'ix wi alkabal, xub'ij che: Chinaterene'j. **28** Xwa'jil k'u ri Leví, xuya kan ronojel ri ujastaq, xuterene'j ri Jesús. **29** Ri Leví xub'an jun nimaq'ij cho ri rachoch. Xu'sik'ij ri Jesús, e nik'aj winaq chik, xuquje' ri e rachi'l toq'il taq alkabal. **30** Ri a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' ri fariseos xkich'a' chike ri e tijoxelab', xkib'ij: **31** ¿Jas che kixwa' kuk' ri a'jmakib' xuquje' ri toq'il taq alkabal? **31** Ri Jesús xub'ij chike: Man kajawataj ta ajkun chike ri winaq ri utz kiwach, xane are kajawataj ajkun chike ri e yawab'ib!. **32** Man in petinaq ta k'u che kisik' ixik ri winaq ri kakina'o chi e suk' xane are ke' ntzukuj ri a'jmakib' ri keta'm chi k'o kimak. **33** Jun q'ijal nik'aj winaq xkib'ij che ri Jesús: Ri utijoxelab' ri Juan B'anal qasana' amaq'el kakiq' ip kib' che wa'im, je xuquje' ri kitijoxelab' ri fariseos **34** ¿Jas k'u che amaq'el kewa' ri atijoxelab' xuquje' kequmunik? **34** Ri Jesús xutzalij uwach ri kitzij, xub'ij: **35** ¿La kumaj k'ut kakiq'ip kiwa'im re rajtob'om jun ji'atz? Man kumaj taj. **35** Kopan k'u na jun q'ij are kesax b'ik ri ji'atz chikixo'l, k'a te ri' ri' kakiq'ip na kiwa'im che taq ri q' ij ri'. **36** K'a te ri' xuya jun k'amb'ejab'al no'j xub'ij: Man k'o ta jun winaq kuk'ojoj jun q'e'l atz'yaq ruk' jun ch'aqa'p k'ak' atz'yaq, rumal kateq'etob' ri' ri k'ak' atz'yaq, xuquje' ri ch'aqa'

6 Pa jun q'ij rech Uxlanem are tajin kab'in ri Jesús pa nik'aj ulew ri tikom, ri utijoxelab' xkichaple'j uch'upik ri ujolom ri tiriko, xkich' olo xuquje' xkichaple'j utijik. **2** E k'o nik'aj fariseos xkib'ij che ri Jesús: **2** ¿Jas che ri atijoxelab' kakib'an ri man ya'tal ta ub'anik pa ri q'ij rech uxlanem? **3** Ri Jesús xutzalij uwach ri kitzij, xub'ij: **3** ¿La man lo isik'im ri tz'ib'atalik, kub'ij jas xk'ulmataj ruk' ri David xuquje' ri e rachi'l are xenumik? **4** Xok b'ik pa ri rachoch ri Dios, xuq'ipij ri taqanik are xutij ri tyoxalaj kaxlan wa xuquje' xuya ke ri rachi'l, we kaxlan wa ri xkitijo xwi taqal chike kakitjo ri e ch'awenelab' cho ri Dios. **5** Xuquje' xub'ij ri Jesús: ri uK'ojoj ri Achi are ajchoq'e ri q'ij rech uxlanem. **6** Pa jun q'ij rech uxlanem, are tajin kuya k'utu'n ri Jesús pa ri Sinagoga, k'o k'u jun achi, kaminaq ri wiqiq'ab' uq'ab!. **7** Ri a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' ri fariseos xkik'ak'ale'j ri Jesús, ri kichomanik are chi we ri Jesús kukunaj ri achi pa ri q'ij rech uxlanem, kakimol umak rumal cher kachakun pa ri q'ij rech uxlanem. **8** Reta'm k'u ri Jesús ri kichomanik, xub'ij che ri achi: Chatan loq, chattak'al chikiwach konojel. Ri achi k'ut xtak'ik chikiwach konojel ri winaq. **9** Xub'ij ri Jesús chike ri winaq ri kakimol umak: K'o jun k'otb'al chi' kawaj kinb'an chi'we: **9** ¿Jas ri utz kaqab'an pa ri q'ij rech uxlanem, la are utz kab'an ri utzilal o are utz kab'an ri etzelal? **10** ¿La are utz kakol jun k'aslemal o kak'is pu'wi' jun k'aslemal? **10** Ri Jesús xu'ka'yej pa kijujunal konojel ri winaq ri e chemel chirij, k'a te ri' xub'ij che ri achi: Chayuqu le aq'ab!. Are xuquq ri uq'ab!, xutzirik. **11** Ri fariseos xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik sib'alaj xejq' che koyawal are xkil ri xk'ulmatajik, xkichaple'j k'u uchomaxik jas kakib'an che ri Jesús. **12** Jub'iq' q'otaj ik' owinaq we jastaq ri', xpaqi' ri Jesús pu'wi' jun juyub' chub'anik ch'awem. Jun aq'ab' xub'an

ch'awem cho ri Dios. **13** Are xsaqirik, xu'sik'ij man kakoj ta achuq'ab' che utoq'ixik che. **31** Je konojel ri utijoxelab', xucha' kab'lajuj chike, chatno'jin kuk' ri winaq jacha ri kawaj at keno' xuya b'e chike kux e terene'l taq re. Are wa' ri jin awuk'. **32** We xaq xwi ki'loq'aj ri winaq ri kib'l': **14** ri Simón ri xub'ij Pedro che, ri Andrés kixloq'an ix, ¿jas rumal kinimarisaj iwib'? Ri e uchaq' ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan, ri Felipe, winaq a'jmakib' xuquje' ke'kiloq'aj ri e winaq ri ri Bartolomé, **15** ri Mateo xuquje' ri Tomás, kelooq'an a're'. **33** We xaq xwi kib'an utzil chike ri Jacobo uk'ojol ri Alfeo, ri Simón ri kab'ix ri winaq ri keb'anow utzil chi'we, ¿jas rumal "Zelote" che, **16** ri Judas ri uchaq' ri Jacobo, kinimarisaj iwib'? Je xuquje' wa' kakib'an ri a' xuquje' ri Judas Iscariote ri xx'ayin ri Jesús. **17** jmakib'. **34** We xwi kiya pwaq pa qajik chike ri Are xeqaj loq kipetik pu'wi' ri juyub', xekanaj winaq ri kekwin chutzalixik uk'axel, ¿jas rumal cho jun nimalaj saq, sib'alaj k'i winaq e teren kinimarisaj iwib'? Je xuquje' wa' kakib'an ri a' chirij ri Jesús, jaljoj taq kepe wi, e k'o a'j Judea, jmakib', kakiya pwaq pa qajik, rumal kakaye' a'j Jerusalén, xuquje' a'j Tiro xuquje' Sidón. **18** j nim tojb'al kakich'ek chirij. **35** Chi'loq'aj ri We winaq ri' xo'pan chutatab'exik ri Jesús rech i'k'ulel, chib'ana utzil chike, chiya kiqajanik kekunataj che ri yab'ilal, xuquje' rech ke'l b'ik ri man kiwaye'j ta uk'axelal, we jewa' kib'ano kik' itzel taq uxlab'al ri k'o chike, jeri' xekunatajik. amawa'j na nim uk'axelal rech chila' chickaj, **19** Konojel ri winaq kakaj kakichap ri Jesús, xuquje' chik'utu' chi qas ix ralk'wa'll ri nimalaj rumal cher sib'alaj k'o ukwinem kakunanik. **20** Dios, ri Dios sib'alaj utz kuk' ri man ketyoxin taj Xub'ij ri Jesús chike ri utijoxelab': Utz iwe ri ix xuquje' kuk' ri itzel taq winaq. **36** Chitoq'ob'isaj meb'a rumal cher iwech ri ajawarem rech ri kiwach ri winaq jetaq ri iTat chila' chickaj sib' Dios. **21** Utz iwe ri kixnum kamik rumal cher alaj kutoq'ob'isaj kiwach ri winaq. **37** Man kiq' kaya'taj na iwa rech kakub'l' ik'u'x. Utz iwe at ta tzij pa kiwi' nik'aj winaq chik, rech man ri kioxq' kamik, rumal cher ixkintze'tzet na. **22** kaq'at ta tzij pa iwi' ix rumal ri Dios. Man kik'is Utz iwe are kixetzelaxik, are kab'an nitz' chi' ta tzij pa kiwi' ri winaq rech man kak'is ta tzij we, are kab'ix k'ax taq tzij chi'we, xuquje' man pa iwi' ix rumal ri Dios. Chikuyu kimak nik'aj kaya ta iq'ij, xa rumal cher ixkojoninaq che winaq chik, rech kakuyutaj imak ix. **38** Chiya' ri uK'ojol ri Achi. **23** Sib'alaj chixki'kotoq are rech kaya'taj na chi'we, katzalitaj na uk'axel kak'ulmataj we ri' iwuk'. Chixch'oplajoq rumal ri kiya'o nojinaq, mesmetinaq, maj chi kak'oji' cher ixraye'm jun nimalaj tojb'al iwe pa ri kaj. wi pa ri ik'olib'al, rumal cher jetaq ri kib'an ix Na'taj chi'we chi'jeri' xkib'an ri kitat kinan we chuya'ik je kab'an na chuya'ik chi'we. **39** K'a winaq ri' chike ri e q'alajisal taq utzij ri Dios te ri' ri Jesús xukojun k'amb'ejab'al no'l, xub' ojer. **24** K'ax iwe ix q'inom taq winaq, rumal ij: ¿La kakwin jun moy kuk'am ub'e jun moy cher ri iki'kotemal xaq xwi chanim xuquje' chik? ¿La man kikob'chal ri ketzaq b'ik pa jun xaq xwi cho ri uwachulew. **25** Nimalaj k'axk' jul? **40** Man are ta nim uq'ljun tijoxel cho ri olal iwaye'm ri kixno'litajik, xuquje' ixchoma' rajtij. We k'u kareta'maj ronojel ri jastaq kux na q. Rumal cher kape na jun nimalaj wi'jal pa jetaq ri rajtij. **41** ¿Jas k'u che k'ax kana' che ri iwi'. Nimalaj k'axk'olal iwaye'm ix ri kixtze' awachalal are k'o jun nitz' mes pa ub'oq'och are n kamik rumal cher ri itze' kak'exetaj na pa k'u ri at k'o jun kuta'm pa ri awe? **42** ¿Jas k'u oq'ej xuquje' pa k'ax. **26** Nimalaj k'ax iwaye' che kab'ij: "Wachalal, chaya b'e chwe kinwesaj m ix ri sib'alaj nim kixkil ri winaq kamik, jeri' ri nitz' mes ri k'o pa ri ab'oq'och"? Katkwin rumal cher jeri' xkib'an ri itat inan ojer, nim ta k'ut kawil jun jastaq chik, xwi ya kawil ri xe'kil ri xkijaluj chi e tzijol taq rech ri utzij ri kuta'm ri k'o pa ri ab'oq'och at. ¡Kawach! Nab'e Dios. **27** Ri ix ri kitatab'ej we nutzij, kinb'ij chi' chawesaj ri kuta'm ri k'o pa ri ab'oq'och, rech we: Chi'loq'aj ri i'k'ulel, chib'ana utzilal chike katkwinik kawilo jas kab'an chi resaxik ri nitz' ri kakib'an koyawal chi'we. **28** Chi'teweche'j ri mes ri k'o pa ub'oq'och ri awachalal. **43** Man k'o kaketzelaj iwach, chib'ana ch'awem pa kiwi' ri ta jun utza che' itzel taq uwach kuya'o xuquje' kakib'an k'ax chi'we. **29** We k'o jun katch'ayow man k'o ta jun itzel che' utz taq uwach kuya' che ri juperaj apalaj, chaya chi ri juperaj. We o. **44** Jun che' eta'matal uwach rumal ri uwach k'o jun kumaj ri achake't, chaya xuquje' kan kuya'o. Ri k'ix man kuwachij ta higos, xuquje' ri akami'x che. **30** Chaya che ri ajil tz'aqat ri ri uche'al ri tukan man kuwachij ta uvas. **45** jastaq ri kuta chawe. We kumaj jun jastaq awe, Jun utz laj winaq are kutzijoj ri utz laj jastaq

ri k'o pa ranima'. Jun itzel winaq are kutzijoj jab' chajil tinimit, utzirinaq chi ri patanijel. **11** ri itzel taq jastaq ri k'o pa ranima'. Ronojel ri Te k'u ri' xe' ri Jesús pa ri tinimit Naín e rachi'l kub'ij jun winaq are ri' ri yakal pa ranima'. **46** ri utijoxelab' xuquje' e teren sib'alaj e k'i winaq **Jas** che kib'ij chwe "Ajawxel, Ajawxel", k'a te chirij. **12** Are xqeteqob' b'ik chuchi' ri uchi' ri' man kinimaj ta ri kinb'ij? **47** Chanim kinb'ij ja rech ri tinimit, xrilo chi tajin kesax loq jun chi'we jachin ruk' kajunumataj wi ri winaq ri kaminaq, ral jun malka'n ixoq ri ixoq, xa jun kape wuk', kuta ri nutzij, xuquje' kuchakub'ej ral k'olik. Sib'alaj k'i winaq e teren chikij. **13** ri kinb'ij. **48** We winaq ri' kajunumataj ruk' ri Are xril ri Jesús chi tajin koq' ri ixoq, xel uk'u' achi ri xuyak jun rachoch. Xuk'ot ri ulew, naj x che, xub'ij: Man katoq' taj. **14** Xqeb' ruk' ri xuqasaj k'a xu'riqa na ri ab'aj, k'a te ri' xub' kaxa, xuchapo. Ri uk'a'll taq re ri kaxa xetak'i' an kan ri utak'alib'al ri ja. Are xpe jun nimalaj k, ri Jesús xub'ij: Ala, kinb'ij chawe, jchatwa' nima', xu'puyij rib' cho ri ja, xa ta ne nitz' jiloq! **15** Ri ala ri kaminaq xk'astajik, xuchaple'j xkwin chusabal'axik rumal cher sib'alaj utz xb' ch'awem. Ri Jesús xuya kan ri ala che ri unan. an che uyakik. **49** Ri winaq k'ut ri kutatab'ej ri **16** Sib'alaj xkix'i'j kib' konojel ri winaq xuquje' nutzij, k'a te ri' man kuchakub'ej taj ri kinb'ij, xkiq'ijila'j ri Dios, xkib'ij: Ri Dios xpe chuto' kinjunamaj ruk' ri achi ri xuyak rachoch pa ri ik ri utinimit, k'o jun q'alajisal rech ri utzij ri ulew. Maj utak'alib'al xub'ano. Are xpe ri nima', Dios chiqaxo'l. **17** Xtukin k'u ub'ixik ri xub' xupuyij rib' cho ri ja, xtukin ri ja, sib'alaj man an ri Jesús pa ri tinimit Judea xuquje' pa taq utz ta ri xk'ulmatajik.

7 Are xto'taj ri Jesús che tzijonem kuk' ri winaq, xe' pa ri tinimit Capernaúm. **2** Chila' kel wi jun kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit rech Roma. Xyawaj k'u jun patanil we achi ri' ri sib'alaj uloq', jub'iq' karaj kakamik. **3** Ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit are xuto chi katzijox ri Jesús, xu'taq b'ik e k'amal taq b'e ke ri winaq a'j Israel rech ke'kisik'ij la ri Jesús jeri' kulukunaj kan ri patanil rech. **4** Are xo' pan ruk' ri Jesús, xkib'ochi'j, xkib'ij che: We achi ri', taqal che chi kaya la ri kuta che la, **5** rumal cher xuyak jun qaSinagoga rumal cher kuloq'aj ri qatinimit. **6** Ri Jesús xe' kuk', are xnaqajin che ri ja ri k'o wi ri yawab', ri kinima' qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit xu'taq b'ik e rech ch'ab'e'n, xe'kib'ij che ri Jesús: Ajawxel, xaq maq'itajisaj ib' la, man taqal ta chwe kok la pa ri wachoch. **7** Rumal ri' man xink'ut ta nupalaj choch la, b'ij jun tzij la ruk' ri' kakunataj ri patanil we. **8** In xuquje' kinnimaj kitzij ri nima' q kiq'ij chinuwach, xuquje' k'o ajch'o'jab' chajil tinimit chuxe' raqan nuq'ab!. We kinb'ij che jun: "¡tat!" kincha che, ke'ek. We kinb'ij xuquje' che jun chik: "Chatan loq," kincha che, kapetik. We kinb'ij che ri patanil we: "¡Chab'aná we ri!!" kincha che, ja'e kacha' kub'ano. **9** Are xuta ri Jesús we ri', sib'alaj xmayijanan, xtzalq'omijik, xub'ij chike ri winaq ri e teren chirij: Kinb'ij chi' we, man nuriqom ta we nimalaj kojob'al ri' xa ta ne chikixo'j ri winaq a'j Israel. **10** Are xo'pan ri e taqo'n cho rachoch ri kinima'qil ri ajch'o' an ri Jesús pa ri tinimit Judea xuquje' pa taq ri tinimit ri k'o chikinaqaj. **18** Ri utijoxelab' ri Juan xkitzijoj che ri Juan ri xk'ulmatajik, ri Juan xu'sik'ij keb' chike ri utijoxelab'. **19** Xu'taq b'ik ruk' ri Jesús rech xe'kita che: ¿La lal ri' ri kape la o kaqaye'j na jun chik? **20** Are xo'pan ruk' ri Jesús, xkib'ij: Ri Juan B'anal qasana', xujutaq loq chutayik che la: "¿La lal ri' ri Cristo ri qaye' m, o kaqaye'j chi na jun chik?" **21** Ri Jesús qas che ri' ri q'otaj ri', xu'kunaj e k'i yawab'ib', ri k' ax keriqitajik, xuquje' ri k'o itzel taq uxlab'al chike, je xuquje' e k'i moyab' xuya kika'yeb'al. **22** K'a te ri' xub'ij chike ri u'taqo'n ri Juan: Jix, ji'tzijoj che ri Juan ri iwilom xuquje' item: ri e moyab' keka'yik, ri e ch'ole'r keb'inik, ku'tzir ri e ch'a'kib', ri e t'o'y kakito, ri e kaminaqib' kek'astajik, xuquje' katzijox ri utz laj taq tzij chike ri e meb'ab!. **23** Utz rech ri winaq ri man kub'an ta keb' uku'x rumal we. **24** Are xeb'e ri u'taqo'n ri Juan, ri Jesús xuchaple'j utzijoxik ri Juan chike ri winaq, xub'ij: ¿Jas xi'wila are xixe' pa ri ulew ri katz'nowik? ¿La xi'wila jun patz'an ri kasabal'ax rumal ri kyaqiq'? **25** We man jeri' ¿jas k'u xi'wila? ¿La xi'wila jun achi ri ukojom atz'yaq paqal rajil? Man je ta ri', rumal cher ri e winaq ri kakikoj atz'yaq ri paqal taq rajil e k'o ri' pa taq ri nimaq taq ja kech ri taqanelab'. **26** We man are wa' xi'ka'yej ¿jas k'u xi'ka'yej? ¿La xi'wila jun tzijol rech ri utzij ri Dios? Je!, ri' are! k'o na choch jun q'alajisal rech ri utzij ri Dios. **27** Are wa' ri taqo'n, ri ub'im loq ri Dios pa ri utzij, are xub'ij: Kintaq na b'ik ri nutaqq'na kanab'ej chawach, rech kusuk'umaj apanoq ri ab'e. **28** Kinb'ij k'u chi'we man k'o ta

jun chikixo'l ri winaq ri sib'alaj nim uq'ij cho ri ruk' ri uwa'l uwach xuquje' xuchaqi'jarisaj ruk' Juan, pune jeri', ri k'in laj nitz' pa ri ajawarem ri uwi'. **45** Man xinatz'umaj taj, we ixoq k'ut rech ri Dios, are sib'alaj nim uq'ij cho ri Juan. **29** ri' are wokib'em loq man tanalinaq ta che utz' Are xkita ri winaq xuquje' ri e toq'il taq alkabal umaxik ri waqan. **46** Man xaq'ij ta aceite rech ri xb'ixik, xkichomaj chi sib'alaj suk' ri ub'e ri olivo pa nujolom are xinok loq, are k'u we ixoq Dios, xb'an k'u kiqasana' rumal ri Juan. **30** Ri ri' xuq'ij k'ok' laj kunab'al chirij ri waqan. **47** fariseos k'ut xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik Rumal la' kinb'ij chawe: we ixoq ri' sib'alaj k'i man xkaj taj xb'an kiqasana' rumal ri Juan, xaq umak xekuyutajik, rumal cher sib'alaj kaloq' jeri' xketzelaj ri urayib'al uk'u'x ri Dios chike. anik. Xapachin ri xa nitz' umak kakuyik, xa nitz' **31** Ri Jesús xub'ij: ¿Jachin ruk' ke'njunamaj wi loq'ab'al ku'x kaya che. **48** Ri Jesús xub'ij che ri we winaq rech we q'ij junab' ri? ¿Jachin ruk' ixoq: Ronojel ri amak xkuyutajik. **49** Ri winaq ri kejunumataj wi? **32** Xaq e junam kuk' ri ak' e k'o pa ri wa'im xkichaple'j utayik chib'il taq alab' ri e t'uyut'uj pa ri k'ayib'al kakib'ij chib' kib'. ¿Jachin we achi ri' cher kakwinik kukuy il taq kib': "Xqoq'isaj ri su', man xixxojoj taj, makaj? **50** Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: Ri akojob' xqab'ioxo b'ix rech kamikal man xixoq' taj." **33** al satukolo, jat pa ja'maril.
 Jeri' rumal cher ri Juan are xpetik man xwa' taj xuquje' man xqumun taj, rumal ri' xib'ij chi k'o jun itzel uxlab'al che. **34** Xpe k'u ri uK'ojol ri Achi, Are' kawa'ik xuquje' kaqumunik, ri ix k'ut kib'ij che: "Jun jiq'alaj achi, jun q'ab'arel, kech ch'ab'e'n e toq'il taq alkabal xuquje' a'jmakib'!" **35** Are k'u ri eta'mab'al ri rech ri Dios, kaq'alajin pa taq kik'aslemañ ri e terene'l taq rech Are'. **36** Jun chike ri fariseos xusik'ij ri Jesús che wa'im cho ri rachoch, ri Jesús are xopanik, xt'uyi'k chwi ri mexa. **37** K'o k'u jun ajmak ixoq kel pa ri tinimit, are xuto chi ri Jesús tajin kawa' cho rachoch ri fariseo, xuk'am b'ik jun laj ulime't nojinaq che k'ok'alaj kunab'al. **38** Xoq'ik xuki'k chunaqaj ri raqan ri Jesús, xratinisaj ri raqan ri Jesús pa ri uwa'l uwach, k'a te ri' xusu' ruk' ri uwi', xutz'umaj, xuquje' xutix ri kunab'al chirij. **39** Are xril ri fariseo ri xsik'in ri Jesús, xub'ij: We ta qas jun q'alajisal rech ri utzij ri Dios we achi ri', reta'm ta uwach wa' we ixoq ri' ri tajin kachapowik, wa' are' jun ajmak ixoq. **40** Ri Jesús, xub'ij che ri fariseo: Simón, k'o ri kawaj kinb'ij chawe. B'ij la, ajtij, xcha ri Simón. **41** Ri Jesús xub'ij: E k'o keb' achyab' kiqajom pwaq che jun achi ri kuya pwaq pa qajik. Ri jun uk'as job' ciento kete't taq pwaq, ri jun chik uk' as nik'aj ciento. **42** Maj k'u jawje' ke'kima wi tojb'al rech, rumal ri' ri xyo'w kiqajanik, xukuy kimak kikob'chal. ¿Jachin chike we keb' winaq ri' sib'alaj kaloq'axik? **43** Ri Simón xub'ij: In kinchomaj chi are sib'alaj kaloq'ax ri sib'alaj nim uk'as. Ri Jesús xub'ij che: Qas je la' le!. **44** K'a te ri' xuka'yej ri ixoq, xub'ij che ri Simón: ¿La Kawil we ixoq ri'? Ri at man xaya ta nuja' ch'ajb'al waqan are xinok la pa ri awachoch. Chawilampe', we ixoq ri' xratinisaj ri waqan

8 Te k'u ri', ri Jesús e rachi'll ri e kab'lajuj utijoxelab', xutzijoj ri utz laj taq tzij rech ri ajawarem rech ri Dios, pa taq ri tinimit xuquje' ri le'aj. **2** E rachi'll xuquje' jujun ixoqib' ri xesax itzel taq uxlab'al chike, ri María ri kab'ix Magdalena che, ri xesax wuqub' itzel taq uxlab' al che, **3** ri Juana rixoqil ri Cuza, ri kab'an rech pu'wi' ri ujastaq ri Herodes, ri Susana xuquje' e k'i ixoqib' ri xkiya ri kirajil chuto'ik ri Jesús. **4** Jaljoj taq tinimit xepe wi ri winaq xulkila ri Jesús. Are xkimulij kib' k'i winaq, ri Jesús xutzijoj we jun k'amb'ejab'al no'j ri' chike: **5** Jun aytikolob' xe' pa tiko'nijik. Are xuk'yaq ri ija', k'o xqaj chuxukut ri b'e, xtag'ale'xik xuquje' xkitij ri chochi'. **6** Xqaj k'u nik'aj pu'wi' ri ab'aj, are xk'iy loq, ri tiko'n xb'ach'u'yarik rumal maj rax ulew xuriqo. **7** Nik'aj chik xqaj chikixo'l ri k'ix, are xk'iy loq, xjiq' chuxo'l ri k'ix. **8** Xqaj k' u nik'aj pa utz laj ulew, xe'l k'u loq, xek'iyik. Xkiya jujun ciento uwach chikijujunal. Are xto' taj chub'ixik we jastaq ri', xub'ij: Ri k'o uxikin chutatab'exik, chutatab'ej. **9** Ri utijoxelab' xkita che ri Jesús jas kel kub'ij wa' we k'amb'ejab' al no'j ri'. **10** Ri Jesús xub'ij: Ya'tal chi'we ix kiweta'maj ri awatalik che ri ajawarem rech ri Dios, chike k'u nik'aj winaq chik, ruk' k'amb' ejab'al no'j kech'ab'exik rech: Pune keka'yik man kakil taj, pune kakito man kakich'ob' taj. **11** Are wa' ri kel kub'ij ri xintzijoj chi'we: Ri ija' are ri utzij ri Dios. **12** Ri e k'o chuxukut ri b'e, are ri winaq ri kakitatab'ej ri utzij ri Dios, ri itzel k'ut kapetik, karesaj b'ik ri tzij pa kanima' rech man kekojon taj xuquje' man kekolotaj taj. **13** Ri e k'o pu'wi' ri ab'aj are ri winaq ri kakik' amawa'j ri tzij ruk' ki'kotemal are kakitatab'

ej, maj k'u kik'a'malil, jub'iq' q'otaj kakikoj ri ax chwe. **29** Jewa' xub'ij rumal cher ri Jesús tzij, k'a te ri' ke'l kanoq are kopan ri k'axk'olal. xtaqanik rech ri itzel Uxlab'al kel b'ik che ri **14** Ri ija' ri xqaj pa taq ri k'ix, are ri winaq ri achi. K'i chi mul ub'anom rech che ri achi, pune kakito, are k'u ke' ri junab' kejq' kan rumal taq kajat'ix ri raqan rachi'l ri uq'ab' ruk' ch'ich' jat' ri rajawaxik, ri q'inomal, xuquje' ri jastaq rech ib'al xuquje' kachajixik, kut'oqopij kan ri ch' ri uwachulew, man kewachin ta k'ut. **15** Are k' ich' jat'ib'al, ri itzel uxlab'al kujururej b'ik pa u ri ija' ri xqaj pa utz laj ulew are ri winaq ri taq ri k'olib'al ri katz'inowik. **30** Ri Jesús xuta kakitatab'ej ri tzij ruk' ronojel kanim', kakiyak che: ¿Jas ri ab'l? Legión nub'i', xcha'. Jewa' xub' ri tzij pa kanim', amaq'el kewachinik rumal ij rumal cher sib'alaj e k'i ri itzel taq uxlab'al o' cher amaq'el kakichakuj ri utzij ri Dios. **16** Maj kinaq che. **31** Ri itzel taq uxlab'al xkib'ochi'j ri jun winaq ri' ri kutzij jun q'aq', k'a te ri' kuch' Jesús rech ketaq b'ik pa ri q'equ'mal. (*Abyssos* uq ruk' jun laq. Xane kutzij jun q'aq' rech kuya **912**) **32** Xkita toq'ob' che ri Jesús rech kuya b'e chikaj rech k'o kiq'aq' ri kok b'ik pa ri ja. **17** chike kok chike ri nik'aq aq ri tajin keyuq'ux pu' Maj jun jastaq ri awatalik ri mat kariqitaj na, wi' ri juyub'. Ri Jesús xuya b'e chike. **33** Are xel xuquje' maj jun ri awatalik ri mat keta'mataj na b'ik ri itzel taq uxlab'al che ri achi, xo'k chike kumal konojel ri winaq. **18** Xaq jeri' chitatab' ri aq, konojel ri aq xeb'e pa ri plo, xejiq'ik. **34** ej we ri', ri k'o, k'o ruk', k'o kaya'taj na che, ri Are xkil ri a'juu'ab' ri xb'antajik, xa'himajik, maj k'o ruk', pune kub'ij chi rech jun jastaq, xkiya utzijoxik ri xk'ulmatajik chike ri winaq kesataj na che. **19** Xopan k'u ri unan ri Jesús pa ri tinimit, xuquje' pa taq ri le'aj. **35** Xe'l k' xuquje' ri e rachalal chi rilik. Sib'alaj k'i winaq u b'ik konojel ri winaq chi rilik ri xb'antajik, k'ut e k'o pa ri ja e sutiminaq chirij ri Jesús, man xe'kiriqa ri achi ri xel itzel uxlab'al che, t'uyul kekwin taj keqet ruk'. **20** Xkib'ij che ri Jesús: Ri ruk' ri Jesús, are xkilo chi utz uwach, xuquje' anan xuquje' ri awachalal kakaj katkilo, e k'o ukojom chi ratz'yaq xkixi'j kib' che. **36** Konojel cho le ja. **21** Ri Jesús xub'ij chike: Are e nunan ri winaq ri xkil ri xk'ulmatajik xkitzijo chike ri xuquje' e wachalal, ri winaq ri kakitatab'ej ri winaq jas je' xb'an chukunaxik ri achi. **37** Xepe utzij ri Dios xuquje' kakichakub'ej. **22** Jun q' k'u ri winaq rech ri tinimit Gadara, xkib'ochi'j ijjal xaq'an ri Jesús pa jun jukub' b'inib'al pu' ri Jesús, rech kel b'ik pa ri tinimit, rumal cher wi' ja!, xub'ij chike ri utijoxelab': Chujq'ax ch' sib'alaj xkixi'j kib'. Ri Jesús xaq'an b'ik pa jun aqa'p rech le plo. **23** Are e b'enaq pu'wi' ri plo, jukub' b'inib'al xel b'ik pa ri tinimit. **38** Ri achi ri xwar ri Jesús, xpe k'u jun nimalaj kyaqiq' pu' xel itzel uxlab'al che are xraj xuterene'j ri Jesús. wi' ri plo, xuchaple'j okem ri ja' pa ri jukub' Ri Jesús xub'ij che: **39** Chatzzalij cho awachoch, b'inib'al, xuchaple'j qajem chux'e' ri ja', sib' chatzijo ronojel ri nimaq taq jastaq ri xub'an alaj xib'ib'al. **24** Ri tijoxelab' xeb'e chuk'asuxik, ri Dios awuk!. Xtzalij k'u ri achi pa ri utinimit, xkiraq kichi' xkib'ij: Ajtij, ajtij, kujiq'ik. Xwa' xutzijo ronojel ri xub'an ri Jesús ruk'. **40** Are jil ri Jesús, xuyaj ri kyaqiq' xuquje' ri ja', ri xtzalij ri Jesús pa Galilea ri winaq ri a'yeninaq kyaqiq' xtani'k, ronojel xjori'k. **25** Xub'ij k'u apanoq xeki'kotik are xkil uwach. **41** Xopan k'u chike ri utijoxelab': ¿Jawje' k'o wi' ri ikojob'al? jun achi ruk' ri Jesús, ub'l' Jairo, jun k'amal b'e Ri tijoxelab' xemayijanik xuquje' xkixi'j kib' pa ri Sinagoga, xukulik xqaj cho ri Jesús, xuta kakitatab'ela chib'il taq kib'. ¿Jachin wa' we toq'ob' che rech ke' ruk' cho ri rachoch. **42** Jeri' achi ri' cher kataqan pu'wi' ri ja' xuquje' ri rumal cher ri Jairo xa jun umi'al k'olik, kab'lajuj kyaqiq' keniman che? **26** Xo'pan pa ri tinimit ujunab' raj k'u kakamik, ri Jesús k'ut xe' ruk' ri Gadara, ri k'o apanoq cho ri Galilea chuchi'l ri Jairo, are k'u ri winaq sib'alaj e k'i, kakipuyila ri plo. **27** Ri Jesús are xqaj pa ri jukub' b'inib'al pu' Jesús. **43** K'o k'u jun ixoq chikixo'l ri winaq, kab' wi' ja!, xuriq jun achi ri k'o jun itzel uxlab'al lajuy junab' xaq katuruw ukik'el, maj jun ajkun che upetik pa ri tinimit, we achi ri' najtir chik kwininaq chukunaxik. **44** Ri ixoq xqeb' chrij ri man kukoj ta ratz'yaq, xuquje' man kak'oji' ta Jesús, xuchap ri uchi' ri umanta, aninaq xtani' ri cho rachoch, xane pa taq ri muqb'al kaminaq kik' che. **45** Ri Jesús xuta chike ri winaq: ¿Jachin kak'oji' wi. **28** We achi ri' are xril ri Jesús, xuraq xinchapowik? Rumal k'u cher kojonel ri winaq uchi', xukulik xqaj choch, ruk' chuq'ab' xub' xkib'ij chi man a're' taj xechapow ri Jesús, ij: ¿Jas kaj la chwe, Jesús ralk'wa'! ri nimalaj ri Pedro xub'ij che: Ajtij e sib'alaj k'i winaq Dios? Kinta toq'ob' che la man kab'an ta la k' kakipaqchi'j la xuquje' kakipuyij la. **46** Ri Jesús

xub'ij che: K'o jun winaq ri xinchapowik. Xinna' ta k'u wa' we achi ri' we kab'anow taq we jastaq o k'o chuq'ab' xel b'ik chwe. **47** Are xril ri ixoq ri? Are k'u karaj karil uwach ri Jesús. **10** Are chi xnab'etaj ri xub'an, kab'irib'atik, xukulik xetzalij loq ri tijoxelab', xkitzijoj che ri Jesús ri xqaj cho ri Jesús, chkiwach konojel ri winaq xkib'ano. Ri Jesús xu'k'am b'ik, xeb'e kitukel xutzijoj jas rumal xuchap ri manta, xuquje' chi pa ri tinimit Betsaida. **11** Ri winaq are xketa' aninaq xutzirik. **48** Ri Jesús xub'ij che: Numi'al, maj jawje' xe' wi ri Jesús xkiterene' b'ik. Xu'l'k' ri ajob'al xatukunaj, jat pa ja'maril. **49** Tajin amawa'l k'u ri Jesús, xutzijoj ri ajawarem ri Dios katzijon na ri Jesús, are xopan jun u'taqo'n ri chike, xuquje' xu'kunaj ri kajawataj kunanik k'amal b'e rech ri Sinagoga, xu'b'ij che: Man chike. **12** Are xqaj q'ij, xejet ri tijoxelab' ruk', kaya ta chi latz' che ri ajtij, xkam ri ami'al. **50** xkib'ij che: Che'taqa la b'ik ri winaq pa taq ri Are xuta ri Jesús, xub'ij che ri Jairo: Man kaxi' naqaj taq tinimit chutzukuxik kiwa xuquje' jun j ta awib', we kakojo chi kakunataj ri ami'al, k'olib'al jawje' kekanaj wi kanoq, maj kariqitaj kakunatajik. **51** Are xopan ri Jesús cho rachoch waral jawje' ri uj k'o wi. **13** Ri Jesús xub'ij chike: ri Jairo, man xuya ta b'e xok japachinaq ruk', Chi'tzuqu ix. Ri tijoxelab' xkib'ij: Xaq xwi job' xwi ri Pedro, Juan xuquje' ri Jacobo, xuquje' kaxlan wa xuquje' keb' kar k'o quk', o are kaj la ri utat unan ri ali. **52** Ri winaq ri e k'o chila', ke'qaloq'o la kiwa konojel we winaq ri. **14** Jewa' kakib'isoj xuquje' kakoq'ej ri ali. Ri Jesús xub'ij xkib'ij rumal cher xkilo chi e job' mil achyab' e chike, man kixoq' ta chik, ri ali xaq kawarik, k'olik, ri Jesús xub'ij chike: Chib'ij chike ket' man kaminaq taj. **53** Ri winaq are xkita we ri' uyil' pa puq rech nik'aj ciento. **15** Jewa' xkib' xkichaple'j uyoq'ik ri Jesús rumal cher keta'm an ri tijoxelab' xe'kitaq konojel ri winaq rech chi kaminaq chik ri ali. **54** Ri Jesús xuchap ri ket'uyi'k. **16** Xuk'am ri Jesús ri job' kaxlan wa uq'ab' ri ali, xub'ij che: Chatwa'jiloq ali. **55** Ri xuquje' ri keb' kar, xka'y chikaj, xuteweche'i', ali aninaq xwa'jilik, xtzalij loq ri ranima'. Ri xupirij. K'a te ri' xuya chike ri utijoxelab' rech Jesús k'ut xtaqan chuya'ik uwa ri ali. **56** Sib'alaj kakijach chike ri winaq. **17** Konojel ri winaq xemayijan ri utat unan ri ali. Ri Jesús xub'ij chike chi man kakitzijoj ri xk'ulmatajik che jun p taq kaxlan wa, kab'lajuj chakach xmulitajik. chik.

9 Ri Jesús xu'sik'ij ri kab'lajuj utijoxelab', xuya kwinem chike chi resaxik ronojel ri itzel taq uxlab'al xuquje' chukunaxik yab'ilal. **2** Xu'taq b'ik chutzijoxik ri ajawarem rech ri Dios, xuquje' chikikunaxik ri yawab'ib! **3** Xub'ij ri Jesús chike: Mik'am b'ik jun jastaq ri kajawataj chi'we pa ri b'e, mik'am b'ik ich'ami'y, ichim, ikaxlan wa, irajil, xuquje' mik'am b'ik keb' wok iwatz'yaq. **4** Chixkanaj kanoq pa japachike ja ri kixok wi, chixk'ol chila' k'a chixel na loq pa ri tinimit. **5** We man kixk'amawa'x pa jun tinimit, chitota kan ri ulew che ri iwaqan are kixel la chila', jeri' kiq'alajisaj chi man xixk'amawa'x taj. **6** Xeb'e k'ut ri tijoxelab', xkitzijoj ri utz laj tzij pa taq ronojel ri le'aj, xuquje' xe'kikunaj ri winaq. **7** Ri nim taqanel Herodes Tetrarca xreta'maj ronojel ri tajin kak'ulmatajik. Xmayijanik rumal cher e k'o jujun winaq kakib'ij chi xk'astaj ri Juan B'anal qasana'. **8** E k'o xuquje' keb'inik are Elías xuk'ut rib', e jujun xuquje' kakib'ij jun la' chike ri najtir taq q'alajisal rech ri utzij ri Dios ri xk'astaj loq. **9** Xub'ij ri Herodes: In xintaqan chi resaxik ri ujolom ri Juan. **Jachin**

18 Jun q'ijal are tajin kub'an ch'awem ri Jesús, e rachi'l ri utijoxelab' xuta chike: ¿In jachin in kakib'ij ri winaq? **19** Ri utijoxelab' xkib'ij che: E k'o jujun kakib'ij chi lal lal Juan B'anal qasana', e jujun chik kakib'ij chi lal lal Elías, e jujun chik kakib'ij chi lal jun chike ri e najtir taq tzijol rech ri utzij ri Dios, ri xk'astaj loq. **20** Ri Jesús xuta chike: In jachin k'u in kib'ij ix? Lal lal Cristo rech ri Dios, xcha ri Pedro. **21** Ri Jesús xu' pixib'aj ri utijoxelab' rech man kakitzijoj taj we ri' che jachinaq. Xub'ij xuquje' chike: **22** Ri uK' ojol ri Achi kuriq na k'ax, ketzelax na uwach kumal ri e k'amal taq b'e, ri e kinima'qil ri e b'anal taq ch'awem cho ri Dios xuquje' ri a' jtijab' rech ri taqanik. Sib'alaj choq'aq' wi chi kakamisax na churox q'ij k'ut kak'astaj uwach. **23** Xub'ij k'u chike konojel: We k'o jun karaj kub'an nutijoxel, mub'an ri urayinik, ronojel q'ij reqaj ri uche' ripb'al xuquje' chinuterene' j. **24** Xapachin ri karaj kukol ri uk'aslemal, kasach na uwach ri!. Xapachin k'u ri kuya ri uk'aslemal wumal we kakolotaj na ri!. **25** ¿Jas kutayij che ri achi kuch'ek ronojel ri q'inomal rech ri uwachulew k'a te ri' ke pa jun alik kaxk' olal? **26** We k'o jun kak'ix chwe, xuquje' kuk'

ixib'ej ri nutzij, kak'ix xuquje' na ri uK'ojoj ri k'u jun karaj kuta che jas ri karaj kub'ij. **46** Ri Achi che are kape pa ri ujuluwem xuquje' pa ri tijoxelab' k'ut xkichaple'j utzijoxik rij jachin ri ujuluwem ri Tataxel xuquje' kech ri Tyoxalaj qas nim uq'ij chike. **47** Reta'm ri Jesús ri tajin taq angelib'. **27** Kinb'ij xuquje' chi'we chi e k' kakichomaj rumal ri' xuk'am apanoq jun laj o winaq ri e k'o waral man kekam ta na, we nitz' ak'al, xuya chuxukut. **48** K'a te ri' xub' man nab'e kakil ri ajawarem rech ri Dios. **28** ij: Ri kuk'amawa'j we ak'al ri' pa ri nub'i, in Wajxaqib' q'ij ub'im ri Jesús we jastaq ri', xpaq'i kinuk'amawa'j, xuquje' ri kinuk'amawa'j, kuk' pu'wi' jun juyub' chub'anik ch'awem, e rachi'l amawa'j ri xintaqow loq. Are sib'alaj nim uq'ij ri Pedro, ri Juan xuquje' ri Jacobo. **29** Tajin kub' ri man nim ta uq'ij chi ixo'l ix. **49** Ajtij, xcha ri an ch'awem are xk'ekx'ob' ri upalaj, xsaqir ri Juan, xqil jun achi tajin ke'resaj itzel taq uxlab' ratz'yaq xuquje' xuchaple'j chuplinem. **30** Xkik' al pa ri b'i la, ri uj xqaq'il kanoq rumal cher ut xuquje' kib' e keb' achyab' ketzijon ruk' ri man qachi'l taj. **50** Ri Jesús xub'ij che: Man ki' Jesús, are Moisés rachi'l Elías. **31** Sib'alaj je'l ri q'il taj. Ri man qak'ulel taj, qachi'l ri'. **51** Are ujuluwem ri kipalaj. Ketzijon ruk' ri Jesús, pu' xqeteqb' loq ri q'ij are katzalij ri Jesús pa ri wi' ri ukamikal ri kak'ulmataj na pa ri tinimit kaj, xuchap uk'u'x ke' pa ri tinimit Jerusalén. **52** Jerusalén. **32** Ri Pedro k'ut xuquje' ri e rachi'l e Xu'taq b'ik u taqo'n kenab'ej apanoq ke'kisuk' kaminaq che waram, are xek'astaj q'anoq, xe'kil umaj ri k'olib'al jawje' kawar wi pa ri tinimit we keb' winaq ri' xuquje' ri ujuluwem. **33** Are ri k'o pa Samaria. **53** Ri winaq a'l chila' man kakib'an b'enam ri e keb' achyab', xpe ri Pedro, xkik'ulaj ta ri Jesús, rumal cher xkilo chi pa xuchaple'j ch'awem pune man qas ta kuchomaj Jerusalén b'enam wi rij. **54** Are xkil ri tijoxelab' jas ri tajin kub'ij: Ajtij, utz wa' kujkanaj waral. Jacobo xuquje' ri Juan ri xk'ulmatajik, xkita che Kaqayaq oxib' alaj taq ja, jun ech la, jun rech le ri Jesús: Ajawxel, ¿la kaj la kaqata chikajil q'aq' Moisés, xuquje' jun rech le Elías. **34** Tajin kach' pa kiwi' we winaq ri' rech keja'rik? **55** Xtzalq' aw na are xaq k'a te xpe jun sutz' xech'uqtaj omij ri Jesús, xu'yajo. **56** K'a te ri' xkitaej. Xeb' chupam, xkixi'l k'u kib'. **35** Xpe k'u jun ch'ab'al e pa jun le'aj chick. **57** Are e b'enaq pa ri b'e, jun pa ri sutz' kub'ij: Are wa' ri loq'alaj nuk'ojol, achi xub'ij che ri Jesús: Kinteri' chij la xapawje' chitatab'ej ri kub'ij. **36** Are xtani' ri ch'ab'al, ke' wi la. **58** Xub'ij ri Jesús che: Ri e par e k'o xeb'e ri e rachi'l ri Jesús. Maj k'u jachin che kijul, ri a'waj kerapinik k'o kisok. Are k'u ri uK' xkitzijoj wi ri tijoxelab' ri xkilo. **37** Chukab' q'ij, ojol ri Achi maj jawje' kuq'oyob'a wi ri ujolom. are xeqaj loq pu'wi' ri juyub', e k'i winaq xe'l b' **59** Xub'ij ri Jesús che jun chik: Chatteren chwij. ik chi kik'ulaxik. **38** K'o k'u jun achi chikixo' Ri achi xub'ij: Ajawxel, ya la b'e chwe kinwil na l ri winaq, ko xch'awik, xub'ij: Ajtij, b'ana la kanoq kamuq ri nutat. **60** Ri Jesús xub'ij che: jun toq'ob' chwe, to'o la le nuk'ojol. **39** K'o jun Chaya b'e chike ri e kaminaqib' ke'kimuq ri e itzel uxlab'al che, xaq k'a te' kuraqaqej uchi', kech kaminaqib'. Ri at k'ut chatan loq, chatzijoj katonti'rik, kawusuw upu'chi'. Tajin kub'an k' ri ajawarem rech ri Dios. **61** Jun achi chik xub'ij: ax che. **40** Xe'nb'ochi'j ri tijoxelab' la kakesaj b' Ajawxel, kinteri' chij la, xwi ya na la b'e chwe ik ri itzel uxlab'al, man xekwin ta k'ut. **41** Ri kench'ab'ej kan ri e k'o pa ri wachoch. **62** Ri Jesús xub'ij: Ri ix winaq sib'alaj man kixkojon Jesús xub'ij che: Man taqal ta che jun winaq kok taj, xuquje' man suk' ta ri' b'e. ¿Jampa' xaq in pa ri ajawarem rech ri Dios we nab'e kuya ri uq' k'o iwuk' che ikoch'ik? Chak'ama loq ri ak'ojol. ab' pu'wi' ri arado k'a te ri' kaka'y kan chirij.

42 Ri itzel uxlab'al xutzaq ri ala pa ri ulew are tajin kaqeb' loq. Ri Jesús k'ut xresaj b'ik ri itzel uxlab'al, xukunaj ri ala, k'a te ri' xutzalij b'ik che ri utat. **43** Konojel ri winaq xkimayijaj ri nimalaj uchuq'ab' ri Dios. Are tajin kemayijan ri winaq che ri xub'an ri Jesús, ri Jesús xub'ij chike ri utijoxelab': **44** Qas chikojo retal we kinb' ij chi'we, ri uK'ojoj ri Achi kajach na pa kiq'ab' ri achyab'. **45** Ri utijoxelab' man xkichomaj taj jas ri xub'ij chike. Jeri' rumal cher tz'apital ri kib'q'och rech man kakich'ob' taj. Man k'o ta

10 Are xb'antaj we jastaq ri', ri Jesús xu'cha' oxk'al lajij utijoxelab', xu'taq b'ik pa e kakab' pa taq ri tinimit ri xraj xeb'e wi. **2** K'a te ri' xub'ij: Man e k'o ta k'i ajchakib' chuyakik ronojel ri unimal ri xwachinik. Chita k'u che ri Ajawxel ku'taq loq ajchakib' pa ri uchak. **3** ¡Jix b'a! Qas chiwila na rumal kixintaq b'ik jetaq ri chij chikixo'l kayo't. **4** Mik'am b'ik yakb'al irajil, xuquje' ixajab', man kixtak'l'i ta pa ri b'e chuya'ik rutzil uwach japachinaq. **5** Are kixok

pa jun ja, nab'e chib'ij: "Ja'maril pa we ja k'olib' maninaq uwach ri alk'wa'laxel, xwi ri Tataxel. al ri." 6 We k'u k'o jun winaq taqal ri ja'maril Maj xuquje' jun reta'm uwach ri Tataxel, xaq che pa ri ja k'olib'al, kaya'taj ri' ri tewechib'al xwi ri alk'wa'laxel, xuquje' ri winaq ri ya'tal b' che. We maj, katzalij ri' ri tewechib'al iwuk' ix. e che rumal ri alk'wa'laxel. 23 Ri Jesús xtzalq' 7 Chixkanaj kanoq pa ri ja ri', chitija' xuquje' omij kuk' ri utijoxelab', xub'ij: Utz ke ri winaq chiqumuj ri kakiya chi'we, rumal cher ri ajchak ri kakil ri kiwil ix. 24 Kinb'ij chi'we e k'o q' taqal che chi katojik. Man xaq ta kixik'ow pa alajisal taq utzij ri Dios xuquje' e taqanelab' jaljoj taq ja. 8 Are kixok pa jun tinimit, ri kixk' ojer, xkaj kil ronojel we kiwil ix kamik, man amawa'x wi, chitija' ri kakiya chi'we. 9 Chi' xkil ta k'ut, xkaj xuquje' xkita we kita ix kamik, kunaj ri yawab'ib' ri e k'o chila', chib'ij chike: man xekwin ta k'u chutatab'exik. 25 Xopan k'u "Ri ajawarem rech ri Dios xnaqajir loq." 10 Are jun nimalaj eta'manel rech ri taqanik are karaj k'u man kixk'amawa'x taj pa jun tinimit, jix kukoj jun k'a'mab'al che ri Jesús, xub'ij che: chib'ij pa ri k'ayib'al: 11 "Ri ulew ri xnak'l'i b' ¿Ajiji, jas rajawaxik kinb'ano kinwechab'ej ri ik pa qaqaq, kaqatota kanoq, k'utb'al rech chi jun alik k'aslemal? (aiónios g166) 26 Ri Jesús k'ut man xujik'amawa'j taj, na'taj k'u chi'we chi xub'ij che: ¿Jas kab'an chusolik rij ri tz'ib'atal pa xnaqajir loq ri ajawarem rech ri Dios." 12 Kinb' ri taqanik? 27 Ri achi eta'manel rech ri taqanik ij k'u chi'we che ri q'ij ri', k'o na ri k'axk'olal ri xub'ij: Chaloq'aj ri aDios ruk' ronojel awanima', kape pa kiwi' we tinimit cho ri xpe pu'wi' ri ruk' ronojel achuq'ab', ruk' ronojel achomanik. tinimit Sodoma ojer. 13 ¡K'ax iwe winaq ri kixel Xuquje' chaloq'aj ri ajil tz'aqat jetaq ri kab' pa ri tinimit Corazín! ¡K'ax iwe winaq ri ix k'o an chuloq'axik awib' at. 28 Ri Jesús xub'ij: Utz pa ri tinimit Betsaida! We ta xb'an ri mayijab' xab'an che ub'ixik, we kab'an ri xab'ij, katk' al taq jastaq ri xb'an iwuk' pa ri tinimit Tiro asi' na. 29 Are k'u karaj ri achi kuq'alajisaj ri xuquje' Sidón, ruk' oq'ej ta wa' xkik'ex kik'u'x rutzilal, xuta k'u che ri Jesús: ¿Jachin k'u ri' ri ri winaq ri ke'l chila'. 14 Rumal k'u wa', katan nuk'ul ja? 30 Ri Jesús xub'ij: Upetik jun achi pa wi ri k'axk'olal ri kape na pa kiwi' ri tinimit Jerusalén, xulanem b'ik rij pa ri tinimit Jericó. Tiro xuquje' Sidón cho ri k'axk'olal ri kape na Xqaj k'u pa kiq'ab' eleq'omab', xkesaj kan ri pa iwi' ix. 15 Xuquje' ri ix winaq ri ix k'o pa ri ratz'yaq, xkich'ay kanoq, jub'iq' karaj kakamik tinimit Capernaúm, ¿te'q pa ik'u'x kixpaqab' are xkitzaq kanoq. 31 B'enaq k'u pa ri b'e ri' ax b'ik pa ri kaj? Man je ta k'u ri', k'a pa ri jun ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. Are nimalaj jul ri maj uk'isik kixk'yaq wi b'ik. (Hades g86) 16 Xapachin ri kixutatab'ej, in ri' kinutatab' achi, xujelech'uj xuquje' ri ub'e, xik'ow b'ik. Xapachin k'u ri kinretzelaj in, karetzelaj ri 33 B'enaq k'u jun achi aj Samaria pa ri b'e ri'. xintaqow loq. 17 Ruk' ki'kotemal xetzalij loq Are xril ri achi, xel uk'u'x che. 34 Xqeb' ruk', ri oxk'al lajuj tijoxelab' xkib'ij: Ajawxel, pune xukunaj ri sokotajik ruk' vino xuquje' aceite are ri itzel taq uxlab'al kakimoch' kib' pa ri rech olivo, xupiso, k'a te ri' xuya b'ik pu'wi' ri b'i' la. 18 Ri Jesús xub'ij: In xinwil ri Itzel, je ub'ur, xuk'am b'ik pa jun ja chila' xuchajij wi. ri xub'an jun kayapa' xtzaq loq cho ri kaj. 19 35 Chukab' q'ij xuya kan keb' saq taq pwaq che Je', nuyo'm kwinem chi'we ki'tak'ale'j kumatz ri ajchoq'e ri ja warab'al, xub'ij kan che: "Chajij xuquje' escorpión, xuquje' kich'ek ri ukwinem la we achi ri' che la. We k'u k'o kusach na pu'wi' ri k'ulel, maj kab'anow k'ax chi'we. 20 Pune jeri' le xinya kan che la, kintoj che la are kintzalij , man kiki'koteb'ej taj are kakimoch' kib' ri itzel loq." 36 ¿Jachin chike we achyab' ri' kab'ij at chi taq uxlab'al chi'wach, xane are chiki'koteb'ej xuk'utu chi qas uk'ulja we achi we xqaj pa kiq' chi tz'ib'atal ri ib'i' pa ri kaj. 21 Qas pa ri q' ab' we eleq'omab'? 37 Are ri achi ri xel uk'u'x otaj ri', ri Jesús xki'kot pa ri Uxlab'ixel, xub'ij: che, xcha ri eta'manel rech ri taqanik. Xub'ij Tataxel, ajawxel re ri kaj xuquje' ri ulew, xawaj k'u ri Jesús che: Jat, ja'b'ana jas ri xub'an we la we jastaq ri' chikiwach ri achyab' ri k'o keta' achi ri'. 38 Are b'enaq ri Jesús pa ri b'e rachi'li ri mab'al, ri k'o kino'jib'al, xk'ut la chikiwach ri e utijoxelab' xi'k'ow b'ik pa ri jun le'aj, k'o k'u winaq ri je ri e k'o nitz' taq ak'alab'. Are wa' ri jun ixoq ub'i' Marta, xuk'amawa'j ri Jesús cho xrajawaj ku'x la, je' Tataxel. 22 Ri nuTat xujach ri rachoch. 39 K'o k'u jun rachalal ub'i' María pa nuq'ab' ronojel ri jastaq ri k'olik. Maj jun eta' xpetik, xult'uyul ruk' ri Jesús, xok chutatab'ej

ri tajin kub'ij ri Jesús. **40** Are k'u ri Marta sib' ri itzel taq uxlab'al ruk' ri ukwinem ri Beelzebú alaj kel ch'u'j rumal ronojel ri tajin kub'ano. ri kinima'qil ri itzel taq uxlab'al. **16** E k'o k'u Xqeb' k'u ruk' ri Jesús xub'ij che: Ajawxel, ¿la jujun winaq chik xkita etal rech chikajil che man kil la inuyo'm kan nutukel le wachalal cho ri Jesús xaq rech kakikoj k'a'mab'al pa ri ub' le patanijik? B'ij la che kinuto'lo. **41** Ri Jesús k' e. **17** Reta'm k'u ri Jesús ri kichomanik xub'ij ut xub'ij che: Marta, Marta, sib'alaj k'axirinaq chike: Ronojel ajawarem ri ujachom rib', kasach awanima' rumal ri uk'iyal ri jastaq tajin kab' na uwach, xuquje' ri e winaq ri ke'l pa jun ja, ano. **42** Xa k'u jun jastaq ri qas sib'alaj rajawaxik we man xaq jun kichomanik, ketukin na ri'. ub'anik. Are k'u wa' xucha' ri María, maj k'u **18** Xaq jeri' we k'o tukin ib' chikixo'll ri itzel xuquje' ri e rachi'l, ¿la kakwin k'u ri' kajeqi' pa ri rajawarem? Ri ix kib'ij chi ke'nwesaj ri itzel taq uxlab'al ruk' ri ukwinem ri Beelzebú.

11 Jun q'ijal ri Jesús tajin kub'an ch'awem pa jun le'aj. Are xto'tajik, jun chike ri utijoxelab' xub'ij che: Ajawxel, k'utu la chiqawach jas kaqab'an chub'anik ch'awem, jetaq ri xub'an ri Juan kuk' ri utijoxelab'. **2** Xub' ij ri Jesús chike: Are kib'an ch'awem, chib'ij: Tat, tyoxirisatalik ri b'l! la, peta ri ajawarem e la. **3** Ya la qawa ronojel q'ij. **4** Kuyu la ri qamak je' jas ri uj ke'qakuy ri kakib'an k'ax chaqe, man kujtzaj ta la pa ri mak. **5** K'a te ri' xub'ij ri Jesús chike: Qa'nampe che: Jun chi'we k'o jun rech ch'ab'e'n, kopan nik'aj aq'ab' ruk' kub'ij che: "Wech ch'ab'e'n, kinqaj na oxib' akaxlan wa. **6** Xa xul jun wech ch'ab'e'n cho ja upetik che jun ub'e, maj k'u kinya apanoq che." **7** Ri awech ch'ab'e'n kub'ij loq chawe: "In xuquje' ri ak'alab' uj q'oyol chik, man kinkwin ta chik kinwa'jil chuya'ik we jastaq ri' chawe, man kawesaj ta nuwaram." **8** Kinb'ij chi'we: Pune ri achi man kawa'jil taj rumal at rech ch'ab'e'n, kawa'jil k'u b'ik rumal man kated ta chuchi' ri rachoch, kuya b'ik ri kajawataj chawe. **9** Rumal ri' kinb'ij chi'we: Chita', rech kaya'taj chi'we. Chixtukunoq rech kiriq ri kitzukuj, chixch' awoq rech kajaqataj ri uchi' ja chi'wach. **10** Rumal cher ri winaq ri kuto, kaya'taj na che, ri katzukunik kuriq na ri kutzukuj, ri kach'awik kajaqataj na ri uchi' ja choc. **11** Ix ix tat, ¿la k'o jun chi'we are kuta jun ukaxlan wa ri iwalk'wa'l chi'we la kiya jun ab'aj che? Xuquje' are kuta jun kar chi'we ¿la jun kumatz kiya che? **12** O wine kuta jun saqmo'll, ¿la escorpión kaya che? **13** We ri ix, ix itzel taq winaq kiya utz laj taq jastaq chike ri i'walk'wa'l, k'o k'u na ri kub'an ri tataxel Dios iwuk', kuya na ri Uxlab'ixel chike ri kakita che. **14** Jun q'ijal chik ri Jesús tajin karesaj jun itzel uxlab'al ri umemarisam jun achi. Are xesataj ri itzel uxlab'al che ri mem achi, ri achi xch'awik. Konojel k'u ri winaq xemayijanik. **15** E k'o jujun winaq xkib'ij: Wa' we achi ri' ke'resaj

pa ri rajawarem? Ri ix kib'ij chi ke'nwesaj ri itzel taq uxlab'al ruk' ri ukwinem ri Beelzebú. **19** We ke'nwesaj in ri itzel taq uxlab'al ruk' ri ukwinem ri Beelzebú, ¿jachin k'u kayo'w kwinem chike ri itijoxelab' ix chi resaxik ri itzel taq u'xlab'al? Rumal ri' a're' la keq'atow na tzij pa iwi!. **20** We ruk' ri ukwinem ri Dios ke'nwesaj b'ik ri itzel taq uxlab'al, wa' kel kub'ij chi xul ri ajawarem rech ri Dios iwuk!. **21** We k'o jun achi ri sib'alaj k'o uchuq'ab', xuquje' k'o uch'eyab'al, utz ri' kub'an chuchajixik ri rachoch xuquje' ri umeb'ail. **22** We k'u kape jun achi chirij ri sib'alaj k'o uchuq'ab' choch, kesax ri' ri uch' eyab'al ri ku'l uk'u'x chirij, xuquje' kelaq'ax b' ik ronojel ri jastaq rech. **23** Ri man wachi'll taj, nuk'ulel ri'. Ri man kinuto' ta chikimulixik ri winaq ri' xa ku'tukij b'ik. **24** Jun itzel uxlab'al are kel b'ik che jun achi, ke' pa taq ri katz'inow ulew, ku'lanoq. Are man kuriq ta k'u uxlanem, kub'ij: "Kintzalij cho wachoch jawje' ri xinel wi loq." **25** Are kopanik, mestal chi ri ja ri xel wi loq sib'alaj suk'umatal chik. **26** Kel k'u b' ik, kub'u' ma loq e wuqub' itzel uxlab'al che rachi'l, kepe ruk' cho ri ja. Xaq jeri' sib'alaj k'ax kakanaj kan ri uk'aslemal ri winaq, sib'alaj k'ax na cho ri ub'anik kan nab'e. **27** Are tajin kub'ij ri Jesús we jastaq ri', jun ixoq ri k'o chikixo' l ri winaq xub'ij che: Sib'alaj utz rech ri ixoq ri xatuya pa ri uwachulew, xuquje' xatutub' isaj. **28** Ri Jesús xub'ij: Are utz ke ri winaq ri kakita ri utzij ri Dios, xuquje' kakinimaj. **29** Are tajin kakimulij kib' ri winaq, ri Jesús xub' ij chike: Itzel taq winaq ri winaq rech we q'ij junab' ri', are kakaj kab'an jun mayijab'al laj k' utb'al chikiwach, man kaya'taj ta chi k'u jun k'utb'al chike we man are ri k'utb'al rech ri Jonás. **30** Jetaq ri Jonás xux jun k'utb'al chike ri winaq ri a'j tinimit rech Nínive ojer, ri uK' ojol ri Achi xuquje' kux na jun k'utb'al chike ri itzel taq winaq rech we q'ij junab' ri'. **31** Ri ixoq taqanel rech ri tinimit Saba kawa'jil na pa

ri k'isb'al q'ij, kuq'at na tzij pa kiwi' we winaq kiwa'jilisaj ta apanoq jun uwi' iq'ab' chikito' ri', rumal are' upetik pa ri k'isb'al taq tinimit ik. 47 ¡K'ax iwl ix ri kiyak tz'aq na'tab'al ke ri xuluta ri reta'mab'al ri Salomón. Waral k'ut k'o q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios ri xekamisax jun achi ri are nim uq'ij cho ri Salomón. 32 Ri kumal ri itat inan ojer. 48 Ri ix tajin kib'ij chi winaq a'l Nínive rech ojer, kewa'jil na pa ri q' utz ri xkib'an ri itat inan ojer rumal cher a' ij rech q'atb'al tzij, kakiq'at na tzij pa kiwi' ri re' xekamisan ri e q'alajisal taq utzij ri Dios, winaq rech we q'ij junab' ri', rumal a're' xkik' ri ix k'ut are tajin kiyak tz'aq na'tab'al ke. 49 ex kik'u'x are xkita ri q'alajisanik ri xub'an ri Rumal ri', ri Dios ruk' ri reta'mab'al xub'ij: Ke' Jonás, kamik k'ut k'o jun winaq iwuk' ri nim ntaq b'ik q'alajisal taq nutzij xuquje' e tzijol taq ub'anik cho ri Jonás. 33 Man k'o ta jun winaq ri we kuk', kabik'an k'u na k'ax chike, xuquje' ke' kutzij jun tunal, k'a te ri' karawaj, o kukoj ne kikamisaj. 50 Rumal wa' kata na kwenta chike jun kajon chuch'ujik, xane kuya chickaj rech we winaq rech we q'ij junab' ri' che ri kikik'el k'o kitunab'al ri ko'k b'ik pa ri ja. 34 Ri ab'oq' konojel ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios ri och at are katunan ri atyo'jal, we keka'y ri ab' xkichaple'j loq pa ri ujeqetajik ri uwachulew, k' oq'och, k'o utunal ri' ri atyo'jal, are k'u we k'o a pa taq ri q'ij rech kamik. 51 Kachaple'taj loq sutz' chupam, ronojel ri' ri atyo'jal kak'oji' pa ruk' ri ukik'el ri Abel, kultoq'ol ruk' ri ukik'el q'equ'mal. 35 Qas chawila na chi ri tunal ri kab' ri Zacarías ri xkam chuxo'l ri tzujb'al sipanik ij k'o awuk' man q'equ'mal taj. 36 Xaq jeri' we xuquje' ri Tyoxalaj k'olib'al. Je', qas kink'yaqab' ronojel ri atyo'jal k'o utunal, man k'o ta jub'iq' a kan ub'ixik, rumal we ri' kaq'at na tzij pa q'equ'mal che, katk'oji' ri' pa ri tunal, jetaq are kiwi' we winaq rech we q'ij junab' ri'. 52 ¡K'ax at tunatal rumal jun nimalaj tunal. 37 Are xto' iwe ix ri sib'alaj iweta'm ri taqanik! rumal ib'taj ri Jesús che tzijonem, xpe jun fariseo xusik' anom iwe che ri lawe rech ri eta'mab'al. Ix man ij che wa'im, xaq jeri' xok b'ik cho rachoch ri ixokinaq taj, xuquje' il'q'atem ri rajawam kik'u' fariseo, xt'uyi' chu ri mexa. 38 Xmayijan k'u x ko'kik. 53 Are xel b'ik ri Jesús chila', ri a'ltijab' ri fariseo are xril ri Jesús man xuch'aj ta rib' rech ri taqanik sib'alaj k'ax xkina'o rumal ri are maja' kawa'ik, jetaq ri kub'ij ri naq'atajib' xub'ij, rumal ri' xkichaple'j uk'otik uchi'. 54 Are al. 39 Xub'ij ri Jesús: Ri ix, ix fariseos, kich' xkaj xkikoj k'a'mab'al pa ri ub'e, rech kasach ajch'ob'ej ri qumub'al xuquje' ri pala't, xa k' u ixnojinaq pa iwanima' che, itzel taq rayinik xuquje' etzelal. 40 ¡Maj iweta'mab'al! ¿La man are winaq ri xb'anow ri rij ri jastaq ri xb'anow xuquje' ri upam? 41 We kib'an ri utzilal kuk' ri i'k'ulja kach'ajch'ojir ri' ri iwanima' che itzel taq chomab'al. 42 ¡K'ax iwe, fariseos! Ri kiya ri ulajujil rech ri menta, ri rora, xuquje' ronojel uwach q'ayes, xa k'u man kib'an ta ri suk'al, xuquje' man kib'an ta ri kub'ij ri uloq'anik ri Dios. Rajawaxik wi kib'an wa' we ri' xuquje' man kasachan ta ch'i'we ub'anik wa' we jun chik ri!. 43 ¡K'ax iwe, fariseos! ix ri kixkam che uriqik ri nab'e taq t'uyulib'al pa ri Sinagoga, xuquje' kiwaye'j ri rutzil iwach kakiya ri winaq pa taq ri k'ayib'al. 44 ¡K'ax iwe! je ri ix k'o ri muq'b' al taq kaminaqib', pune je'l kab'antaj ri iwij, xa k'u e sib'alaj chu ri kaminaqib' ri e k'o ch'i' pam. 45 Jun chike ri achyab' ri sib'alaj reta'm ri taqanik, xub'ij che ri Jesús, ajtij: tajin kujuq' xuquje' la uj, are jeri' katzijon la. 46 Xub'ij ri Jesús chike: Je xuquje' ix ri sib'alaj iweta'm ri taqanik. ¡K'ax iwe! ix ri kiya eqa'n ri man q' i'owel taj chikij nik'aj winaq chik xa k'u man

12 Sib'alaj e k'i winaq k'ut xkimulij kib', xaq kikitak'ale'l'a chi kib', xpe k'u ri Jesús xuchaple'j kich'ab'exik, nab'e xub'ij chike ri utijoxelab': Chichajij iwib' che ri ch'am kech ri fariseos, pa nik'aj tzij chik, ri kikawachil. 2 Rumal chi maj jun jastaq ri man eta'matal taj ri mat kilitaj na, xuquje' maj jun jastaq awatalik ri mat keta'mataj na. 3 Rumal ri' ronojel ri ib' im pa ri q'equ'mal katataj na cho ri utunal ri q'ij, xuquje' ri ib' im chi awal are itz'apim ri uchi' ja, karaqaqxex na ub'ixik pu'wi' taq ri ja. 4 Chi'we ix wech ch'ab'e'n kinb'ij man kixi'j ta iwib' chike rikekamisan ri ityo'jal, rumal xwi ri' kekwinkik kakib'ano. 5 Kinb'ij chi'we jachin choch rajawaxik kixi'j wi iwib', chixi'j iwib' choch ri are kesataj ri k'aslemal rumal, k'o ukwinem kixutaq b'ik pa ri tyo'nel q'aq', je' cho are' rajawaxik kixi'j wi iwib'. (**Geenna g1067**) 6 ¿La man keb' saqa pwaq kajil ri job' chochi'? Pune jeri' man kesachan ta che ri Dios. 7 Rumal cher ri Dios rajilam ronojel ri uk'iyal ri iwi' ri k'o pa ijolom, xaq jeri' man

kixi'l' ta iwib'. **8** Kinb'ij k'u chi'we xapachin ri che kak'axk'ob' ik'u'x chike nik'aj winaq chick, la kinuq'alajisaj chikiwach ri winaq, kaq'alajisax man kina'o chi man kixkwina ta chub'anik xa ta xuquje' na uwach chikiwach ri angelib' rech ri ne jun nitz' laj jastaq? **27** Chiwilampe' ri kotz'l'i', Dios rumal ri uK'ojol ri Achi. **9** Xapachin k'u ri man kechakun taj, man kakisol ta b'atz', pune karawaj nub'ixik chkiwach ri winaq man kaq' jeri', ri Salomón ruk' ronojel ri ujuluwem man alajisax ta ri ub'il' chikiwach ri angelib' rech ri xkwina taj je xatz'yaqinik jetaq ri a're'. **28** We Dios. **10** Xapachin ri kub'ij jun itzel tzij che ri jeri' kub'an ri Dios kuk' ri q'ayes, ri tikil kamik uK'ojol ri Achi, kakuyutaj na. Are k'u ri winaq cho ri saq chwe'q k'ut kaporoxik, are k'u mat ri karetzelaj uwach ri Tyoxalaj Uxlab'ixel ruk' kuya iwatz'yaq ix, winaq ri xa nitz' ikojob'al. **29** taq tzij, man kakuyutaj taj. **11** Are kixtak'atob' Xaq jeri' man kak'axk'ob' ta ik'u'x che ri kitijo pa ri Sinagoga xuquje' chikiwach ri q'atal taq xuquje' ri kiquumuj, chixtanal che uchomaxik tzij, xuquje' ri e taqanelab', man kak'axk'ob' ta rij. **30** Ri winaq a'juwachulew are kiterene'm iwanima' chuchomaxik jas kib'an chuto'ik iwib'. utzukuxik ronojel wa' we jastaq ri', ri iTat k'
12 Are ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kak'utuw chi'wach ut reta'm chi rajawaxik ronojel wa' we jastaq ri rajawaxik kib'ij. **13** K'o k'u jun achi chikixo'l' ri' chi'we. **31** Are chitzukuj ix ri rawajarem ri ri winaq, xub'ij che ri Jesú: Ajtij, b'ij la che ri Dios, xaq k'u katereb'ax na uya'ik ronojel wa' wachalal chujacha ri echab'al chiqawach. **14** Ri we jastaq ri' chi'we. **32** Ri utz laj urayib'al uk'u' Jesú k'ut xub'ij che: Achi, ¿jachin xb'in chawe x ri Tataxel are chi kuya na ri ajawarem chi'we, chi in in q'atal tzij pa iwi'? **15** Chichajij iwib' man kixi'l' ta b'a iwi' alaj taq nuchij. **33** Chik' che ri k'ark'atem rumal cher man are taj ri uk' ayij ri ijastaq rech kiya kirajil ri kajawataj chike. iyal ri uq'nomal ri winaq ri kayo'w uk'aslema. Chiloq'o yakb'al irajil ri man kajar taj, chimulij **16** Xutzijoj k'u chike we jun k'amb'ejab'al no'l' ri iq'nomal chila' chikaj, jawje' e maj wi eleq' ri': K'o jun q'nom achi, ri sib'alaj xwachin ri omab', xuquje' maj i'xjut kok che. **34** Rumal ri rulew. **17** Xuchomaj k'ut: "¿jas kinb'ano? ¿Jawje' iwanima' kak'ojil' na jawje' ri k'o wi ri iq'nomal. kinyak wi ronojel ri nutiko'n ri xwachinik?" **35** Chitzija b'a ri q'aq' tunab'al, chisuk'umaj **18** K'isb'al rech xub'ij: "Weta'm jas kinb'ano, iwi', chikojo ri iwatz'yaq ri jas xaqare' chi'we. kintukij na ri nuk'olib'al jawje' ri kinyak wi ri **36** Je chixno'jinoq jetaq ri kakib'an ri ajchakib' uwach ri nutiko'n, kinyak chi na jun sib'alaj nim aninaq kakijaq ri uchi' ja cho ri kipatrón ri cho ri k'o kan nab'e, rech utz kinb'an chuyakik upetik pa ri nimaq'ij rech jun k'ulanem. **37** ronojel ri nutiko'n. **19** Kinb'ij k'u na, waniama' Utz ke ri patanijelab' ri kule'riqitajoq kaye'm sib'alaj k'i ajastaq rech k'i junab' yakalik. Xaq b' apanoq ri kajaw. Qas kinb'ij chi'we, are kul ri a chatuxlanoq, chatwo'q, chatqumunoq, chaki' kajaw kuk'ex ri' ratz'yaq, ku'taq pa t'uyulem koteb'ej ri k'aslema." **20** Xub'ij k'u ri Dios ri e rajchakib', xuquje' kok chikipatanixik. **38** Je' che: "¿Konalaj achi! Chaq'ab' kamik katkamik. , utz ke ri ajchakib' ri pune nik'aj aq'ab', o sib' ¿jachin k'u pa uq'ab' kakanaj wi kan ri ajastaq alaj aq'ab' kisuk'umam apanoq kib' are kule' ri amulim?" **21** Jewa' kak'ulmataj kuk' ri winaq riqitajoq. **39** Chich'ob'o k'u rij we ri', we k'o jun ri kakimulij q'nomal xaq ke a're', man are ta ajchoq'e jun ja ri reta'm jas q'otaj kok ri elaq' kakitzukuj ku'x q'nomab' cho ri Dios. **22** K'a om pa ri rachoch, kak'asi' ri' chuchajixik rech te ri' xub'ij ri Jesú chike ri utijoxelab': Rumal man kok ta ri elaq'om pa ri ja. **40** Rajawaxik je ri' kinb'ij chi'we we are ri Dios yo'winaq ri ik' kib'an apanoq ix, rumal chi ri uK'ojol ri Achi aslema, are xuquje' kayo'w na ri iwa, we are kapetik are man ichomanik ta apanoq. **41** Are k' ri Dios yo'winaq ri ityo'jal are xuquje' kayo'w u ri Pedro xub'ij che ri Jesú: Ajawxel ¿la chike na ri iwatz'yaq. **23** Are nim na rajil ri k'aslema konojel le winaq katzijoj wi la we k'amb'ejab'al cho ri tijowik rij, je xuquje' are nim ub'anik no'l' rij o xaq chaqe uj? **42** Xub'ij ri Jesú: ¿La ri ityo'jal cho ri iwatz'yaq. **24** ¿Chi'wilampe ri kariqitaj jun utz laj patanijel ri k'o reta'mab' joj! Man ke'tiko'nij taj, xuquje' man kejach' al, kachilib'ex kan che kuya kiwa ri ajchakib' an taj, xuquje' Man k'o ta kikaxon chuyakik ri pa ri k'yaqalik q'otaj? **43** Utz rech ri ajchak ri kakijach'o. Pune jeri', ri Dios kuya kiwa. Ix k' are katzalij loq ri rajaw tajin kub'an apanoq ri ut ix k'o na chikiwach ri a'waj ri kerapinik. **25** upatan. **44** Qas kinb'ij chi'we, ri' ri winaq ri' ¿jachin ta k'u chi'we ruk' ri kak'axk'ob' uk'u'x kukoj che chajil rech ronojel ri ujastaq. **45** Jas kakwinik kuya jub'iq' uwil' ri uk'aslema? **26** ¿Jas k'u kak'ulmataj ri' we kuchomaj ri ajchak chi

kab'eyetaj ri' ri wajaw, kuchaple'j k'ut kich'ayik ri Templo. **2** Xub'ij k'u ri Jesús chike: ¿Te'q pa ri ajchakib' achyab' xuquje' ixoqib', kuchaple'j ik'u'x chi ri' ri winaq a'j Galilea ri' xkiriq k'ax wa'im xuquje' q'ab'arik. **46** Katzalij k'u loq ri rumal sib'alaj a'jmakib' chikiwach konojel ri rajaw we ajchak ri', pa ri q'ij xuquje' pa ri q'otaj nik'aj winaq chik? **3** Man je' ta ri', xuquje' ix ri man aye'tal ta apanoq rumal ri rajchak, kaq' kasach na iwach, we man kik'ex na ik'u'x. **4** ¿Te' at k'u na tzij pu'wi' jetaq ri kab'an chike ri man q pa ik'u'x xuquje' chi ri wajxaq lajuj winaq ri e kojonelab' taj. **47** Kul ch'aya k'u na ri patanijel xtzaq loq jun torre chikij pa Siloé xa sib'alaj a' ri man ub'anom ta apanoq jas ri karaj ri patrón. jmakib' chikiwach ri winaq ri ke'l pa Jerusalén? **48** Ri patanijel k'ut ri man reta'm taj jas ri rayib' **5** Man je' ta ri'. Je xuquje' kak'ulmataj iwuk' al uk'u'x ri rajaw, kub'an k'u apanoq jun jastaq iwonojel we man kik'ex ik'u'x. **6** Ri Jesús k'ut ri man utz taj, kaq'at tzij ri' pu'wi' xa k'u man xutzijoj chike we jun k'amb'ejab'al no'l: K'o jun sib'alaj k'ax taj kab'an che. Ri nim ya'tal che, achi, ri k'o jun uche'al higuera pa ri utikob' nim na katoq'ix che, xuquje' ri nim ku'lib'al ku' al. Are k'u xraj xu'tzukuj uwach ri uche', maj x ya'tal che, sib'alaj nim na kata che. **49** Nuk' xu'riqa che. **7** Xub'ij k'u che ri achi ri chajil amom la in q'aq' cho ri uwachulew, k'o ta b'a ne rech ri utiko'n: "Chawilampe', xe' oxib' junab' wi kajinin chik. **50** Xa k'u kinik'ow na pa ri jun maj uwach we higuera kinriquo. Chaqasaj rech k'ax laj etab'al jetaq ri kab'an che ri qasana', k' man xaq ta kuya latz' pa we ulew." **8** Ri chajil axk'ob'inaq k'u ri wanima', k'a pa ri q'ij ri kak' rech ri tiko'n xub'ij: "Ajawxel, ya chi na la kan ulmataj na we jastaq ri'. **51** ¿Te'q pa ik'u'x ix chi jun junab', rech kinkwinik kinb'an rijk, xuquje' ja'maril nuk'amom la cho ri uwachulew? Man kinya uq'ayisal. **9** We ne kawachin na, we man je ta k'u ri', tukinem nuk'amom loq. **52** Kamik k' xwachinik, k'a te ri' utz kaqasaj la. **10** Pa jun ut kachaple'taj b'ik ri pa'lin ib' pa ri ja k'olib'al, q'ij sábado, are tajin kuya k'utu'n ri Jesús pa jawje' ri e k'o wi job' winaq, o'xib' kakib'an na Sinagoga, **11** k'o k'u jun ixoq chila', wajxaq lajuj kik'ulel chike ri e keb', xuquje' ri e keb' winaq junab' yawab', rumal cher jun itzelalaj uxlab'al ku'x na kik'ulel ri oxib'. **53** Kech'ol'jin na ri tat xub'an kan b'ujb'ik cher ri uwo rachaq, man ruk' ri uk'ojol, ri k'ojolaxel kach'ol'jin na ruk' ri kakwin ta k'ut suk'um katak'li. **12** Are xilitaj utat, ri nan kach'ol'jin na ruk' ri ral ali, xuquje' rumal ri Jesús, xusik'ij xub'ij che: Ixoq, chatutzir ri ali kach'ol'jin na ruk' ri unan. Ri alib' chuchu' che ri ayab'ilal. **13** Are xuya ri uq'ab' ri Jesús kach'ol'jin na ruk' ri ralib' ali, xuquje' ri alib'atz pu'wi', aninaq suk'um xtak'li' ri ixoq, xuchaple'j kach'ol'jin na ruk' ri ralib' ixoq. **54** Xuquje' xub' uq'ijila'xik ri Dios. **14** Ri kinima'qil ri winaq pa ij ri Jesús chike ri sib'alaj e k'i winaq: Kib'ij ix ri Sinagoga, xyojtajik are xril ri kunanik xub'an chi kub'an jab' are xaq k'a te' kiwilo kapaq' li ri Jesús pa ri sábado. Xub'ij chike ri winaq: K' jun sutz', qas je k'u wi ri' kak'ulmatajik. **55** Are o waqib' q'ij rech kachakun jun, chixpeta pa kape ri kyaqiq' chuxukut ulew ri kajich'ich'ik ri' ri q'ij ri' rech kixkunaxik, man pa ri q'ij taj kub'an q'aq' wa' kixcha ix, qas je k'u wi ri' kak' rech uxlanem. **15** Ri Jesús xub'ij chike: ¡Kawach ulmatajik. **56** Kawach taq winaq, iweta'm kich' taq winaql! ¿la man kitur b'ik ri iwakax pa ri q' ob' rij ri kak'ulmataj cho ri kaj xuquje' cho ri ij sábado, kiwesaj b'ik pa ri rachoch rech ku' uwachulew. ¿Jas k'u che man kixkwin taj kisol tija loq ujoron? **16** La man k'u ya'talik kesax pa rij ri q'otaj ri uj k'o wi kamiq? **57** ¿Jas che man we q'ij rech uxlanem, ri jat'ib'al ri ukojom ri kichomaj taj ri qas suk' ub'anik? **58** We k'o ne itzel, wajxaq lajuj junab' che we ixoq ri', rija' jun ak'ulel, ri rumal re k'a te cho ri q'atb'al tzij, l ri Abraham. **17** Xek'ix ri u'k'ulel ri Jesús are chatzukuj jas kab'an che utayik toq'ob' che pa jewa' xub'ij, e nik'aj winaq chi k'ut xemayijanik ri b'e, rech man katuk'am ta b'ik cho ri q'atal are xkil ri mayijab'al taq jastaq ri xub'ano. tzij, ri' ri q'atal tzij katuya b'ik pu'q'ab' ri katk' **18** Ri Jesús xub'ij: ¿Jas ruk' kajunumatay wi ri amow b'ik pa che' rech katok kanoq pa che'. **59** ajawarem rech ri Dios? ¿Jas ruk' kinjunamatay Kinb'ij k'u chawe chi we man katoj kan ri k'isb' wi? **19** Are je' jas jun ija' rech moxtansia, ri al centaw ak'as, man kated ta la ri' chila'!

13 Xo'pan nik'aj winaq che ri q'ij ri', xkitzijoj che ri Jesús chi ri Pilato xu'kamisaj nik'aj winaq a'j Galilea, are tajin kakitzuj ri sipanik pa

wa, ri xuya ri jun ixoq ruk' ri k'aj, k'a xch' chi k'u nik'aj fariseos ri tajin kakiwalwechij ri amir na ronojel. **22** Are xtzalij ri Jesús pa ri jastaq ri kub'an ri Jesús. **23** Jun achi k'ut ri k'o tinimit Jerusalén, xuya kan k'utu'n pa taq ri sipoj che k'o chila' cho ri Jesús. **24** Ri Jesús k'ut le'aj xuquje' ri e tinimit ri xik'ow wi b'ik. **25** xuta chike ri a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' ri K'o k'u jun achi, xuta che: Ajawxel, ¿la xaq e fariseos. ¿La ya'talik kab'an kunanik pa ri q'ij jujun winaq ri kekolotajik? Ri Jesús, xub'ij che: rech uxlanem? **26** Maj k'u jun xch'awik chike Chikojo ichuq'ab' rech kixok pa ri uchi' ja ri ri e k'o chila'. Ri Jesús k'ut xuk'am apanoq ri nitz' uwach, rumal cher e k'i winaq kakaj na yawab', xukunaj b'ik, k'a te ri' xutaq b'ik cho ko'k chila' man kekwin ta k'ut. **27** We k'u xtz' rachoch. **28** Xub'ij xuquje': We k'o jun chi'we k'o apitaj ri uchi' ja rumal ri ajchoq'e ri ja, kixkanaj jun uk'ojol o wine k'o jun uwakax ri katzaq b'na kan chirij ja, kichaple'j na k'orok'atik, kib'ij ik pa jun jul, ¿la man aninaq ke'resaj loq pune na ri!: Ajawxel, jaqa la ri uchi' ja chiqawach. jun q'ij rech uxlanem? **29** Maj k'u jas xekwinik Ri ajchoq'e kub'ij na chi'we man weta'm ta xkib'ij che. **30** Are xril ri Jesús jas ri kakib'an iwach. **31** Kib'ij k'u na, "Lal xyo'w la k'utu'n pa ri winaq ri e sik'ital pa ri wa'im chucha'ik ri taq ri qak'ayib'al, xuquje' xujwa'ik xujqumunik sib'alaj utz taq k'olib'al chwi ri mexa, xutzijoq uk' la." **32** Kub'ij k'u na chi'we: "Kintzalij ub' we jun k'amb'ejab'al no'j. **33** Are katsik'ix pa ixik chi'we, man weta'm ta iwach, chixel b'ik jun nimaq'ij rech k'ulanem, man katt'uyi' taj waral b'anal taq etzelal." **34** K'a te ri', k'o oq'ej, pa ri sib'alaj je'l laj k'olib'al ri nim ub'antajik xuquje' qut'ut'em ware, are ki'wil ri Abraham, rumal cher ruk' jub'iq' k'o chi na jun winaq ri Isaac, ri Jacobo xuquje' konojel ri e q'alajisal sik'italik ri sib'alaj k'o na uq'ij chawach ri sik' taq tzij rech ri Dios pa ri ajawarem rech ri Dios, italik. **35** We jeri', kape ri' ri winaq ri xixsik' are k'u ri ix chixesax b'ik chirij ja. **36** E k'o k'u inik kub'ij na chawe: "Chaya kan le at'uyulib' winaq kepe na pa ri relib'al q'ij, pa ri uqajib'al al che we achi ri' ruk' k'u k'ixib'al ri' kate! t' q'ij, xuquje' winaq ri ke'l pa uxukut kaj xuquje' uyul pa ri k'isb'al tem." **37** Are katsik'ixik pa pa uxukut ulew kule' t'uyul na pa ri nimaq' jun nimaq'ij, are utz we katt'uyi' kan pa ri k'isb' ij rech ri ajawarem rech ri Dios. **38** E k'o k'u al tem, rech are katril ri winaq ri xatsik'inik winaq ri e nab'e ku'x na k'isb'al xuquje' e k'o kub'ij chawe: "Wech ch'ab'e'n chatq'ax choch, xuquje' na k'isb'al ri ku'x na e nab'e. **39** Pa ri q' k'o jun je'l laj at'uyulib'al xaq awe at." Xa jeri' otaj ri' xejet nik'aj fariseos ruk' ri Jesús, xkib' kanimarisax na aq'ij chikiwach konojel ri e sik' ij che: Ri Herodes karaj katukamisaj, chatel b' italik. **40** Xapachin k'u ri kunimarisaj rib' kanitz' ik waral jat chi pa jun k'olib'al. **41** Xub'ij k'u arisesax na uq'ij, xuquje' xapachin ri kunitz'arisaj ri Jesús chike: Jix ji'b'ij apanoq che ri par ri' na rib' kanimarisax na uq'ij. **42** K'a te ri' xub' , kamik xuquje' chwe'q ke'nwesaj na itzel taq ij ri Jesús che ri winaq ri sik'ininaq: Are kab' uxlab'al xuquje' ke'nkunaj na ri winaq, pa oxib' an jun tzuqu'nijik o kaya ne jun rekeq'ij, man q'ij kinto'taj chub'anik ri rajawaxik kinb'ano. **43** are ta ka'sik'ij ri awech ch'ab'e'n, xuquje' man Rajawaxik kinb'in na kamik, chwe'q, xuquje' are ta ka'sik'ij ri awachalal, man are ta ka'sik' kab'ij, rumal man ya'tal ta che jun q'alajisal ij ri uq'ab' taq alaxik awuk', xuquje' man are utzij ri Dios kakam chi pa jun tinimit chik ri ta ka'sik'ij ri e q'nom taq a'k'ulja. Ruk' jub'iq' man are ta Jerusalén. **44** ¡Tinimit Jerusalén! katsik'ix chi kumal a're' kakitzalij la uk'axel ¡Tinimit Jerusalén! At ri ka'kamisaj ri q'alajisal chawe. **45** Xane are kab'an nimaq'ij, cha'sik'ij ri taq rech ri utzij ri Dios xuquje' kab'an che ab'aj e meb'aib', ri man e tz'aqtat winaq taj, ri e ch' ri ketaq loq awuk!. ¡K'i mul xwaj xe'nmulij ri oke'r, xuquje' e moyab!. **46** Utz k'u na awe we awalk'wa'll jetaq ri kub'an ri ati'l ak' ku'mulij ri jeri' kab'ano, pune man kekwin taj katkitoj we alaj taq e ral chux'e ri uxik', man xawaj ta k'ut! winaq ri' chawe, kaya'taj k'u na rajilal uk'axelal **47** Rumal k'u ri', ri i'wachoch ketoli' na kanoq, chawe pa ri k'astajib'al ke ri e suk' taq winaq. man kiwil ta k'u na nuwach k'a pa ri q'ij ri kib' **48** Are xutab'ej rech ri jun achi ri t'uyul pu'wi' ij: "Tewchi'tal ri ub'i' ri petinaq pa ri ub'i' ri ri mexa, xub'ij che ri Jesús: Sib'alaj utz rech ri kawa' pa ri nimaq'ij rech ri ajawarem rech ri Dios. **49** Ri Jesús xub'ij: Jun q'ijal, k'o jun achi ri xu'sik'ij sib'alaj e k'i winaq, xub'an k'ut jun nimalaj nimaq'ij. **50** Pa ri q'otaj rech ri nimaq'ij,

14 Jun q'ij rech uxlanem, ri Jesús xe'wo'k cho rachoch jun kinima'qil ri fariseo, e k'o

xutaq b'ik jun chike ri e patanil rech, xe'kib'ij kak'yaq b'ik ri' pa mes. Chutatab'ej b'a ri k'o chike ri sik'ital pa ri nimaq'ij: "Ronojel xutzirik, uxikin chutatab'exik. chixanloq." 18 Konojel k'ut xok chutayik toq' ob', ri nab'e xub'ij, chakuyu numak, xa k'a te xinloq' jub'iq' wulew ke'nwila k'u na, 19 Ri jun chik xub'ij, chakuyu numak xa k'a te xinloq' e job' wok nuwakax rech chak, kub'e'n wi la na jas kechakunik. 20 Ri jun chik xub'ij: Xa k'a te xink'uli'k rumal ri' man kinkwin taj kine' ek. 21 Xtzalij k'u ri ajchak xu'tzaqa utaqkil che ri rajaw. Are xutab'ej rech ri ajchoq'e ri ja xyoitjajik, xusik'ij k'u ri patanil rech xub'ij che: Jat aninaq pa taq ri k'ayib'al xuquje' xo'l taq ri ja, ja b'a k'amaloq ri e meb'ail' xuquje' ri man e tz'aqat taq winaq taj, ri maj kaq'an, xuquje' ri e moy. 22 Ri patanijel xub'ij che ri rajaw: Xb'antaj ri xb'ij la chwe, k'a k'o k'u na k' olib'al. 23 Ri rajaw xub'ij che: Jat pa ri nima b'e xuquje' pa taq ri solib'al taq b'e, chakojo achuq' ab', chikimulixik loq ri winaq rech kanoj ri wachoch. 24 Qas kinb'ij na chi'we, maj jun chike ri' ri qas xe'nsik'ij kakiki'koteb'ej ri nunimaq'ij. 25 Ri Jesús k'ut xtzalq'omij kuk' ri e sib'alaj k'i winaq ri e teren chirij xub'ij chike: 26 We k'u k'o jun ri karaj kuxik nutijoxel rajawaxik k'o na ri kub'an chinuloq'axik chikiwach ri unan, rixoqil, e ralk'wa'l, e rachalal, ranab', xuquje' kinulog'aj na in cho are!. We man jewa' kano' jin ri winaq, man kakwin taj kux nutijoxel. 27 Ri man kareqaj ta ri uche' ripb'al xuquje' man kinuterene'j taj, man kakwin taj kuxik nutijoxel. 28 Qa'namp che, k'o jun achi ri karaj kuyak jun nimalaj torre. ¿La man nab'e kat'uyi'k chi rilik janipa kel wi ri kub'ano, xuquje' we k'o nim urajil chuk'isik ri chak? 29 Xaq kayoq' ri' kumal konojel ri winaq ri ki'lowlak we xwi kub' an ri utak'alib'al ri ja, man xkwin taj xuk'iso. 30 "Man xkwin ta le k'in achi chuk'isik ri xumajij," kecha ri' ri winaq che. 31 Xuquje' qa'namp che k'o jun taqanel kach'ojin ruk' jun taqanel chik. ¿La man nable' ri' kat'uyi' chi rilik la ruk' lajuj mil achyab' kakwinik kach'ojin ruk' ri uk' amom loq juwinaq mil achyab'? 32 Kutaq b'ik u' taqo'n ri' rech ke'kita ja'maril che ri' ri taqanel are naj petinaq wi na, we karilo chi man kakwin taj kach'ojin ruk'. 33 Je xuquje' xapachin ri man kuya ta kan ronojel ri uq'inomal, man kakwin taj kux nutijoxel. 34 Sib'alaj utz ri atz'am, we k' u kel ri utzayil ri atz'am, ¿la xaq je' k'u ri' utz na kano'wik? 35 Man k'o ta chi ne ri' kutayij, xa ta ne che ri ulew, xa ta ne che uq'ayisal tiko'n,

15 E k'i k'u a'jmakib' xuquje' e tal taq alkabal xejet ruk' ri Jesús chutatab'exik. 2 Rumal ri' ri e fariseos xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik xkichaple'j wixwatem xkib'ij: Wa' we achi ri' ku'k'amawa'j xuquje' kawa' kuk' ri a'jmakib'. 3 Ri Jesús k'ut xutzijoj we jun k'amb'ejab'al no'l ri' chike: 4 Qa'namp che jun chi'we e k'o jun ciento uchij, kasach k'u kan jun chike. ¿La man k'u ku'ya kan ri junmuchi' b'elej lajuj cho ri saq, k'a te ri' katzalij chutzukuxik ri xsach kanoq, k' a ku'riqa na loq? 5 Are kuriq ri uchij sib'alaj kaki'kotik, kuk'yaq loq chwi uteleb!. 6 Katzalij loq cho ri rachoch, ku'mulij ri e rech taq ch'ab' e'n xuquje' ri u'k'ulja ja kub'ij chike: "Chixki'kot wuk', rumal xinriq ri nuchij ri xsach kanoq." 7 Je xuquje' kak'ulmataj pa ri kaj kab'an nimaq'ij rumal jun ajmak ri kuk'ex uk'u'x man are ta kab'an nimaq'ij chike ri junmuchi' b'elej lajuj e suk' taq winaq ri man kajawataj kakik'ex kik'u' x. 8 Xuquje' qa'namp che we k'o jun ixoq ri k'o lajuj saqa pwaq ruk', kutzaq k'u jun chike, ¿la man k'u kutzij jun q'aq' ri' pa ri ja, xuquje' kumes ri upaja, kuchaple'j utzukuxik k'a kuriq na? 9 Are k'u kuriqo, ku'mulij k'u ronojel ri e rech taq ch'ab'e'n xuquje' ri u'k'ulja are, kub'ij ri' chike: "Chixki'kot wuk' xinriq le nurajil le xtzaqik." 10 Ri Dios xuquje' e rachi'l ri angelib' keki'kotik are kuk'ex uk'u'x ri jun ajmak. 11 Ri Jesús xub'ij: K'o jun achi, ri e k'o keb' ralk'wa'l. 12 Ri ko'l chike xub'ij che ri utat: "Tat, ya la ri wechab'al." Xaq jeri' ri tat xujach ri umeb'ail chike ri u'k'ojol. 13 Are xik'ow keb' oxib' q'ij, ri k'ojolaxel xumulij ronojel ri k'o ruk', xuk' ayij kanoq. K'a te ri' xe' pa jun naj alaj tinimit, chila' xk'oji' wi, xusachachej ronojel ri pwaq rajil ri rechab'al, maj pa suk' ri xub'ano. 14 Xa k' u are xsachtaj ronojel ri urajil, xpe jun nimalaj wi'jal pa ri tinimit ri', xuchaple'j k'u numik. 15 Xuriq k'u jun achi, xuta uchak che. Ri achi xuya uchak ri ala, xutaq b'ik chikiyuq'uxik aq cho jun saq. 16 Sib'alaj are k'u karaj kutij ri kecha' ri aq, xa k'u maj jachin ri kayo'w che. 17 K'isb'al k'u rech xuchomaj: "Sib'alaj k'o kiwa ri rajchak ri nutat, ri in k'ut tajin kinkam che numik waral. 18 Kintzalij wa' cho rachoch ri nutat, kinb'ij wa' che: "Xinmakun cho ri Dios xuquje' cho la nutat. 19 Man taqal ta chi chwe kab'ij k'ojol la chwe, b'ana la chi kinux jun ajchak

la.” **20** Xwa'jilik, xutaqeja ri ub'e, xtzalij k'u cho winaq ri kinkik'amawa'j cho taq ri kachoch are rachoch ri utat. K'anaj k'u na k'o wi loq, xtoq' kinesax b'ik pa ri nuchak.” **5** Xuchaple'j k'u ob'ax uwach are xilitaj apanoq rumal ri utat, kisik'ixik pa jujunal konojel ri winaq ri k'o kik' kaxik'anik xu'k'ulaj apanoq, xumatzej ri uk'ojol as. Xuta k'u che ri nab'e: “Janipa ak'as ruk' ri xuquje' xutz'umaj. **21** “Tat, ri in xinmakunik wajaw?” **6** Xub'ij ri ajk'as che: “Jun ciento tonel cho ri kaj xuquje' cho la, taqal ta chi chwe aceite olivo nuk'as.” Xub'ij k'u ri kab'an rech kab'ij k'ojol la chwe,” xcha ri ala. **22** Are k' pu'wi' ronojel ri jastaq che: “Ri' le uwujil ri ak' u ri tataxel aninaq xtaqan chike ri e patanil as. Chatt'uyulog, chatz'ib'aj kanoq chi xa nik'aj taq rech, xub'ij: “Aninaq chik'ama loq ri je'laj ciento chik ak'as.” **7** Xuta chi k'u che ri jun e atz'yaq rech kukojo, xuquje' chikojo jun mulq' ri at: “Janipa ak'as ruk' ri wajaw?” Ri ajk'as ab' che ri uq'ab', xuquje' chikojo uxabaj' che xub'ij che: “Jun ciento koxtar tiriko.” Ri kab'an ri raqan. **23** Ji'k'ama loq xuquje' chikamisaj rech pu'wi' ronojel ri jastaq xub'ij che: “Ri' le ri chomalaj wakax rech kaqab'an nimaq'ij. **24** awuj, chatz'ib'aj kanoq xa chi wajxaqib' koxtar Rumal cher ri nuk'ojol ri xkamik, xk'astaj chi k'u na loq, wa' sachik, xa k'u xqariq na.” Xaq jeri' xkichaple'j ub'anik nimaq'ij. **25** Are k'u ri nab'yal k'ojojolaxel b'enaq cho ri saq, are k' u xtzalij loq xuta ri q'ojom rech ri xojow. **26** Xusik'ij k'u jun chike ri patanijelab', xuta che jas tajin kak'ulmatajik. **27** Xub'ij k'u ri patanijel che: “Xtzalij loq ri achaq', utz uwach, rumal k'u rech xtaqan ri atat chukamisaxik ri chomalaj wakax.” **28** Sib'alaj xyakataj k'u royawal ri nab' yal k'ojojolaxel man xraj ta k'ut xok b'ik, xel k' u na loq ri tataxel chutayik toq'ob' che chi kok b'ik pa ja. **29** Ri nab'yal k'ojojolaxel xub'ij che: “Xwimpe chila' la sib'alaj k'i junab' nupatanim la, xa ta ne nitz' ink'ulula'ninaq che la, xa ta k'u ne jun laj nuk'isik' ya'om la chwe rech kinb'an nimaq'ij kuk' ri e wech taq ch'ab' e'n. **30** Are k'u xul we k'ojojol la ri', ri xusach al no'j chike ri utijoxelab': K'o jun q'inom achi, ri xk'oji'k jun rajchak chajil re ri uq' inom. Ri q'inom achi xreta'maj chi ri rajchak xaq tajin kusach ri urajil pa taq jastaq ri man k' o ta kutayij. **2** Ri q'inom achi xusik'ij ri rajchak, xub'ij che: “Jas ri' ri xinto kab'ix chawe? Man katkwin ta chik katchakun wuk', chajacha kan ronojel ri akwenta.” **3** Ri ajchak xuchomaj, xub' ij: “Jas kinb'ano? Maj nuchuq'ab' chuk'otik jul, xuquje' k'ixib'al ri' we kinta nulimoxna. **4** Weta' m k'ut jas ri kinb'ano, rajawaxik ke'ntzukuj

nimaq' taj jastaq, xuquje' ri tz'aqat ruk' ri nitz' kok b'ik pa ja. **29** Ri nab'yal k'ojojolaxel xub'ij che: “Nuk'ojol, at k'olinaq wi at wuk', ronojel ri nujastaq awe at. **32** Xa k'u kulooq'aj uwach jun chik, o wine kupatanij ri' ri rajawaxik xqab'an nimaq'ij, xuquje' xujki'kotik jun xa k'u karetzelaj uwach ri jun chik. Man ya' rumal cher we awachalal we xkamik, xk'astaj loq, pune xsach na, xqariq chi k'u na.”

12 Xuquje' we man suk' ix no'jininaq ruk' ri man iwech taj xjachin ta k'u ri' ri kayo'w iwechab'al? kataqan la che ukamisaxik ri chom laj wakax.” **13** Man k'o ta jun patanijel kakwinik ku'patanij **31** Ri tataxel xub'ij che: “Nuk'ojol, at k'olinaq wi e keb' upatrón. Karetzelaj uwach ri jun, xuquje' at wuk', ronojel ri nujastaq awe at. **32** Xa k'u kulooq'aj uwach jun chik, o wine kupatanij ri' ri rajawaxik xqab'an nimaq'ij, xuquje' xujki'kotik jun xa k'u karetzelaj uwach ri jun chik. Man ya' rumal cher we awachalal we xkamik, xk'astaj tal ta k'ut kapatanix ri q'inom xuquje' ri Dios.

14 Xkichaple'j uyoq'ik ri Jesús ri fariseos, ri b' enaq kik'ul'x ruk' ri pwaq are xkitatab'ej ri xub' ij. **15** Xub'ij k'u ri Jesús chike: Kijaluj chi ix utz taq winaq, xa k'u reta'm ri iwanima' ri Dios. Na'taj chi'we karetzelaj ri Dios ri jastaq sib'alaj kakiya uq'ij ri winaq. **16** Ri taqanik xuquje' ri kiwuj ri q'alajisal taq utzij ri Dios xul utzijoxik k'a pa taq ri uq'ij ri Juan. Che ri' xchaple'taj loq utzijoxik ri utz laj taq tzij rech ri ajawarem rech ri Dios xuquje' che ri q'ij xkichaple'j ri winaq ukojik kichuq'ab' ko'k chila'. **17** Are man k'ax taj usachik uwach ri kaj xuquje' ri uwachulew cho ri kasach jun juch' rech ri taqanik. **18** Xapachin ri kujach ri rioxqil, kak'uli' chi k'u ruk' jun ixoq

chik, kamakunik rumal kek'oji' keb' rixoqil. katanik kajat'ix b'ik jun k'a chuql kak'yaq b' Xuquje' ri kak'uli' ruk' ri ixoq ri jachtal kanoq ik pa ri plo, cho ri xaq ku'taqchi'j ri alaj taq e rumal ri rachajil, kamakun xuquje' rumal kek' ch'uti'n chub'anik makaj. 3 Xaq jeri' chichajij oji' e keb' rachajil. 19 K'o jun q'inomalaj achi, iwb', we kamakun ri awachalal, chayaja apanoq kukoj je'lalaj taq atz'yaq xuquje' ronojel q'ij xuquje' chakuyu we kuk'ex uk'u'x. 4 Pune kub'an nimaq'ij. 20 Chuchi' k'u ri rachoch, kat' kasach apanoq awuk' wuqub' mul pa jun q'ij, uyi' jun achi ub'i' Lázaro, nojinaq ri utey'jal Chakuyu umak we kopan awuk' kub'ij chawe: che ch'a'k xuquje' kuta ulimoxna. 21 Ri meb'a' Kink'ex nuk'u'x chinakuyu'. 5 Ri apóstoles kurayi utijik ri uxe'r taq jastaq ri katzaq chux'e k'ut xkib'ij che ri Jesús: Tat, nimarisaj la ri ri umexa ri q'inom achi, xuquje' ri tz'l'i keqeb' qakojob'al. 6 Ri Jesús k'ut xub'ij chike: We ta k' churiq'ik ri ch'a'k ri k'o che. 22 Jas ta wa', xk' o jun ikojob'al jetaq ri uwach ri moxtansia, ri' am b'i ri meb'a' achi kumal e angelib' rech kek' kixunimaj jun che' we kib'ij che chatb'eqob'ob' ol chuxukut ri Abraham. Ri q'inom achi xkam b'ik chatq'ax pa le plo. 7 Qa'nampe che, we jun xuquje' xe'muq kanoq. 23 Are k'o chi ri q'inom chi'we k'o jun rajchak ri xchakun apanoq cho achi pa ri kik'olib'al ri kaminaqib' jawje' ri k'o ri saq, o wine xu'chajij ri chij, are k'u katzalij wi nimalaj k'axk'olal, are k'o pa ri k'axk'olal, cho ri ja la kib'ij che: "chatan loq chatt'uyul xka'y chikaj, xe'r'il apanoq ri Abraham rachi'll pu'wi' le mexa" 8 ¿La man k'u ri Lázaro naj e k'o wi apanoq che. (Hadés g86) 24 jewa' kib'ij che: "chak'exa ri awatz'yaq, chab' Xaq jeri' xuch'ab'ej apanoq, xuraq uchi' xub'ij: ana nuwa, k'a te katwa' kan at are kinwalej "Tataxel Abraham, chel ku'x la chwe, taqa la in"? 9 ¿La utz k'u ri' katyoxix na che ri ajchak loq ri Lázaro chumu'lloq ri uwi' uq'ab' pa joron, xwi rumal xub'ano ri upatan? 10 Ri ix are xb' rech kuluya pu'wi' ri waq' rumal cher tajin antaj ronojel ri ipatan chib'ij: "Uj patanijelab' kinriq k'ax pa we q'aq' ri!." 25 Ri Abraham k'ut ri maj kaqatayij, xaq xwi xujkwiniq xqab'an ri xub'ij che: "Achi, na'taj chawe chi are at k'aslik qapatan." 11 Jun q'ijal b'enam rij ri Jesús pa sib'alaj je'l xab'an chi rik'owisaxik ronojel ri ak' ri tinimit Jerusalén, tajin k'u ki'kow b'ik pa ri aslemal, are k'u we Lázaro sib'alaj k'ax xuriqo. tinimit Samaria xuquje' pa Galilea. 12 Okem Chanim k'ut are' kuk'amawa'l na ri kub'sab' k'u b'ik rij pa ri jun tinimit, xe'l loq e lajuj al uk'u'x are', are k'u ri at chana' na ri k'axk' achyab' e ch'a'kib', rumal k'u cher naj e k'o wi olal. 26 Xuquje' jun nimalaj siwan k'o chiqaxo' loq. 13 Xkiraq kichi' xkib'ij: Ajtij, Jesús, che'l l, rumal ri' rikekaj keq'ax je la' iwuk' man ku'x la chaqe. 14 Are xe'rilo, xub'ij chike: Jix, kekwin taj, xuquje' man kekwin taj keq'ax loq ji'k'utu iwib' chkiwach ri ch'awenelab' cho ri jewa' quk' uj." 27 Ri q'inom xutzalij uwach ri Dios pa kiwi' ri winaq. E b'enaq k'u pa ri b'e are xb'lix che, xub'ij: Tat, kinb'ochi'j ku'x la, taqa xech'ajch'ob'etajik. 15 Are k'u xril jun chike ri la b'ik ri Lázaro cho rachoch ri nutat, 28 rech achyab' chi xutzirik, xtzalijik kuraqqaq uchi' ku'b'ij chike ri e job' wachalal, rech man kepe kuq'ijila'j ri Dios. 16 Xukulik xqaj cho ri Jesús, ta pa we k'axalaj k'olib'al ri!. 29 Xub'ij k'u ri xtyoxin che, pune aj Samaria we achi ri!. 17 Xub' Abraham che: "K'o kuk' a're' ri utz'ib'am kan ri ij k'u ri Jesús che: ¿La man k'u e lajuj achyab' ri Moisés, xuquje' ri kitz'ib'am kan ri e q'alajisal xech'ajch'ob'etajik? ¿Jawje' k'u e k'o wi ri e b' taq rech ri utzij ri Dios, are che'kitatab'ej ri a' elejeb' chik? 18 ¿La maj chi jun ri xtzalij loq re!." 30 Xub'ij k'u ri q'inom: "Tat Abraham, man chuya'ik uq'ij ri Dios, la xaq xwi we achi ri man ke'kitatab'ej ta ri', are kakitatab'ej ri' xuquje' qawinaqil taj? 19 Xub'ij k'u ri Jesús che ri achi: kakik'ex kanima' we are kopan jun kaminaq Chatwa'jiloq, jat, xatkunataj rumal ri aqojob' chub'ixik chike." 31 Xub'ij ri Abraham che: "We al. 20 Ri e fariseos xkita che ri Jesús chirij ri man kakinimaj ri Moisés, we man ke'kinimaj ri upetib'al ri ajawarem rech ri Dios, xub'ij k'u chike: Maj jun kakwinik qas kuchomaj jas ri qas e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, man kekojon taq rech ri utzij ri Dios, are upetib'al ri ajawarem rech ri Dios. 21 Man kib'ij chike: "Chiwilampe', chi ri' k'o wi, chiwilampe', je la' k'o wi". Chiwila' chi pa ri iwanima' k'o wi ri ajawarem rech ri Dios. 22 Xub'ij k'u ri Jesús chike ri utjoxelab': Kopan na ri q'ij ri sib'alaj kiraij kiwil ri uq'ijal ri uK'ojoj ri Achi, man

17 Xub'ij ri Jesús chike ri utjoxelab': Xa chi k'o wi la' le topib'al taq aqanaj, k'ax k'u re ri winaq ri rumal rech katzaq jun chik. 2 Are

kiwil ta k'ut. **23** Man kixe' ta k'u kuk' xuquje' k'u rumal man kel ta we ixoq ri' wuk', kinb'an man ki'terene'j taj ri winaq ri' kakib'ij na chi' wa' ri q'atoj tzij, ruk' jub'iq' kinq'i'taj are kape we: "J'l wilampe' k'o jewa', chiwilampe' k'o chi sib'alaj k'i mul chiwilik." **6** Xub'lj k'u ri Ajawxel ri'." **24** Rumal chi ri uq'ijal ri upetib'al ri uK'ojol Jesús: Qas kichomaj rij ri xub'ij ri itzel q'atal tzij, ri Achi, je' jas ri kayapa' ri karepq'un chuxukut **7** ¿La man k'u kuq'at tzij ri Dios kuk' ri winaq kaj kaqaj chuxukut ulew. **25** Xa k'u nab'e na ri ucha'om, we chi paq'ij chi chaq'ab' kech'aw kuriq na k'ax xuquje' ketzelax na uwach kumal ruk'? ¿La k'ama'tam ta k'u ri' kutzalij uwach ri ri winaq rech we q'ij junab' ri'. **26** Ri upetib'al ri kich'awem? **8** Qas kub'an wi na ri' ri q'atoj tzij uK'ojol ri Achi, je' jas ri xk'ulmataj pa taq ri uq' pa kiwi' aninaq, pune jeri' are kape ri Uk'ojol ri ij ri Noé. **27** Ri winaq kewa'ik, kequmunik, kek' Achi, ¿la kulu winaq ri ku'l kik'u'x che ri Dios? uli' taq xuquje' keya pa taq k'ulanem, k'a xopan **9** E k'o k'u jujun winaq ri ku'l kik'u'x chib'il taq na ri q'ij are xok ri Noé pa ri arca, xpe k'u ri q' kib', e suk' kakina'o, kaketzelaj kiwach ri e nik' eqal jab', xu'kamisaj kan konojel ri winaq. **28** Je aj winaq chik. Rumal ri' ri Jesús xutzijo jun k' xuquje' xk'ulmatajik pa taq ri q'ij rech ri' Lot: amb'ejab'al no'j chike: **10** E k'o keb' achyab', ri winaq kewa'ik, kequmunik, keloq'o'manik, xeb'e pa ri Templo chub'anik ch'awem, ri jun xuquje' kek'ayinik, ketiko'nijik xuquje' kakiyak fariseo, ri jun chik jun toq'il alkabal. **11** Are xub' taj ja. **29** Xa k'u are xuriq ri q'ij ri xel b'ik ri an ch'awem ri fariseo xub'ij: "Kintyoxin che la o Lot pa ri tinimit Sodoma, xtzaq loq q'aq' rech Dios, rumal man in junam ta kuk' ri eleq'omab' chikajil xuquje' azufre, xuk'is pa kiwi' konojel taq achyab', e b'anal taq k'ax, e kakab' kixoqil, ri winaq. **30** Jeri' kak'ulmataj na are kuk'ut rib' xuquje' man in junam ta ruk' we achi ri' we ri uK'ojol ri Achi. **31** Pa ri q'ij ri', ri winaq ri k' toq'il alkabal. **12** Ri in kinq'ip wib' che nuwa'im o pu'wi' ri rachoch, maqaj b'ik chutzukuxik ri keb' mul pa wuqub' q'ij, xuquje' kinya ri ulajujil ujastaq ri k'o kan pa ri rachoch, je xuquje' ri rech ronojel ri nuch'ekoj." **13** Are k'u ri toq'il tajin kachakun cho ri saq, matzalij chuk'amik ri alkabal naj xkanaj wi kanoq, xa ta ne kuwa' man xna'taj ta b'ik che. **32** Xwi na'taj chi'we ri jilisaj ri uwach cho ri kaj, kut'ikita' ri uwach uk' xk'ulmataj ruk' ri rixoqil ri Lot. **33** Xapachin u'x xub'ij: "Che'l k'u'x la chwe o Dios, weta'm k'u ri karaj kukol ri uk'aslemal, kutzaq na ri', chi in ajmak." **14** Qas tzij kinb'ij chi'we chi we xapachin k'u ri kutzaq ri uk'aslemal, kukol na achi ri', suk' ranima' xtzalij cho rachoch man je ri'. **34** Qas tzij kinb'ij chi'we chi che ri aq'ab' ri' ta k'u ri fariseo, rumal iweta'm chi xapachin ri , kek'oji' na keb' winaq pa jun ch'at. Jun kak' kunimarisaj rib' kanitz'arisax na uq'ij, xapachin am b'ik chike, ri jun chik kakanaj kanoq. **35** E xuquje' ri kumoch' rib' kanimarisax na uq'ij. **15** keb' ixoqib' keke'n na junam, jun k'ut kak'am Xek'am k'u b'ik ak'alab' cho ri Jesús rech kuya na b'ik, ri jun chik kakanaj kanoq. **36** E keb' ri uq'ab' pa kiwi'. Are xkil ri tijoxelab', xe'kiyaj achyab' kechakun na cho ri saq, jun kak'am na ri e k'amowinaq b'ik. **16** Ri Jesús k'ut xu'sik'ij ri b'ik, ri jun chik kakanaj kanoq. **37** Xkita k'u che: ak'alab', k'a te ri' xub'ij chike ri winaq: Chiya b' Ajawxel ¿Jawje' kak'ulmataj wi wa' we ri'? Ri e chike ri ak'alab' kepe wuk', man ki'q'il taj, Jesús xub'ij chike: Ri e k'uch kakimulij kib' ri' rumal chi are ajchoq'e ri ajawarem rech ri Dios xapawej' k'o wi jun kaminaq.

18 Ri Jesús xutzijo jun k'amb'ejab'al no'j chike ri utijoxelab' chuk'utik chi sib'alaj choq'aq' wi kakib'an ch'awem man kak'is taj ta kik'u'x. **2** Xub'lj k'u chike: K'o jun q'atal tzij pa jun tinimit ri man kuxi'j ta rib' cho ri Dios, xuquje' man ku'nimaj ta ri winaq. **3** Pa ri tinimit xuquje' k'o jun malka'n ixoq ri k'o jun uch'o'j, xe' k'u ruk' ri q'atal tzij chutayik chi kuq' at tzij pu'wi' ri uk'ulel. **4** Pune naj q'otaj man xraj taj xub'an ri q'atoj tzij, k'isb'al k'u rech xub'ij: "Pune man kinxi'j ta wib' cho ri Dios, xuquje' man ke' ta nuk'u'x ruk' jun chike. **5** Xa ri winaq ri kakub'i' kik'u'x jetaq ri ak'alab'. **17** Qas tzij kinb'ij chi'we, ri man kuk'amawa'j ta ri ajawarem rech ri Dios jetaq ri kub'an jun laj ak' al, man kwinel ta ri' kok chila'. **18** Jun chike ri k'amal b'e xuta che ri Jesús: Utz laj aitj, ¿jas rajawaxik kinb'ano chi rechab'exik ri jun alik k'aslemal? (*aiónios g166*) **19** Ri Jesús xub'ij che: ¿Jas che kab'ij chi in utz? Man k'o ta chi jun winaq ri utz, xwi ri Dios. **20** Aweta'm ri kub'ij ri taqanik: man katzukuj ta chi jun awixoqil, man kab'an ta kamisanik, man katelaq' taj, man kab' an ta b'anoj tzij chirij jun winaq chik, xuquje' cha'nimaj ri atat anan. **21** Ri achi xub'ij che ri Jesús: Pa ri walk'a'lal numajim la unimaxik wa'

we ri, k'a xaq je' ne kinnimaj kamik. **22** Are xuta
 ri Jesúś ri xub'ij ri achi che, xub'ij: Xa chi jun
 jastaq kajawataj chawe, chak'ayij kan ronojel
 ri k'o awuk!. K'a te ri' chajacha ri rajil chike
 ri e meb'aib', kaya'taj k'u na aq'inomal chila'
 chikaj. K'a te ri' chatan loq chinaterene'j. **23**
 Are xutab'ej rech ri achi, xk'axk'ob' ri ranima',
 rumal sib'alaj q'nom. **24** Are xril ri Jesúś chi
 xk'axk'ob' ranima' xub'ij: Sib'alaj k'ax okem ke
 ri q'inomab' pa ri ajawarem rech ri Dios. **25**
 Are man k'ax taj kub'an jun kamey kik'ow pa ri
 uteq'al ri b'aq rech t'iso'mab'al cho ri jun q'
 inom ri karaj kok pa ri ajawarem rech ri Dios.
26 Ri winaq ri xetow ri xub'ij ri Jesúś, xkib'ij:
 ¿Jachin k'u ri' kakwin chukolik rib? **27** Ri Jesúś
 xub'ij chike: Ri Dios kwinel chub'anik ri man
 kakwin ta ri achi che. **28** Ri Pedro xub'ij che:
 Chilampe la, ri uj xqaya kan ronojel ri qajastaq
 rumal terene'xik la. **29** Ri Jesúś xub'ij: Qas tzij
 kinb'ij chi'we chi ri winaq ri xuya kan rachoch,
 rioxqil, e rachalal, utat unan xuquje' e ralk'wa'
 l **30** kaya'taj na k'i uk'axelal che, xuquje' pa ri
 q'otaj ri petinaq, kaya'taj na che ri jun alik k'
 aslemal. (aiōn g165, aiōnios g166) **31** Ri Jesúś xuk'am
 b'ik ri kab'lajuj utijoxelab' xaq kitukel, xub'ij
 chike: Chanim kuje' pa Jerusalén, chila' kak'
 ultataj wi ronojel ri xkitz'ib'aj ri e q'alajisal
 taq tzij rech ri Dios kak'ulmataj na ruk' ri Uk'
 ojol ri Achi. **32** Kajach na pa kiq'ab' ri winaq
 ri man a'j Israel taj, kayoq' na, kab'ix na k'ax
 taq tzij che, kachub'ax na upalaj. **33** Karapux
 na, xuquje' kakamisax na, xa k'u kak'astaj na
 churox q'ij. **34** Ri tijoxelab' man xkich'ob' taj
 ri xb'ix chike. Rumal cher xawax chikiwach ri
 kel kub'ij we jastaq ri'. **35** Are xopan ri Jesúś
 chuxukut ri tinimit Jericó, k'o jun moy t'uyul
 chuchi' ri b'e, kuta ulimoxna. **36** Are xuto chi e
 k'i winaq tajin ki'k'owik, xuta chike ri winaq jas
 ri tajin kak'ulmatajik. **37** Ri winaq xkib'ij che:
 Are ri Jesúś aj Nazaret ri tajin kik'ow waral. **38**
 Ri moy xuraqaqej uchi', xub'ij: Jesúś, Ralk'wa'
 l ri David, che'l ku'x la chwe. **39** Ri winaq ri e
 nab'e apanoq choch xkib'ij che chi katanik, xa
 k'u k'o na ri xub'an churaqik uchi': Ralk'wa'll
 ri David, che la ku'x la chwe. **40** Xtak'li! k'u ri
 Jesúś, xtaqan chuk'amik apanoq ri achi. Are
 xqet chuxukut, ri Jesúś xuta che: **41** ¿Jas kawaj
 kinb'an chawe? Ri moy xub'ij: Ajawxel, kawaj
 kinka'yik. **42** Ri Jesúś xub'ij che: Chak'amawa'
 j ri aka'yeb'al. Xatutzir rumal ri akojob'al. **43**
 Aninaq xka'yik, xteri' k'u chirij ri Jesúś, kuq'

ijila'j ri Dios, konojel k'u ri winaq ri xkilo xkiq'
 ijila'j ri ub'i' ri Dios.

19 Are xopan ri Jesúś pa Jericó, xuchaple'j k'u
 b'ik ik'owem pa ri tinimit. **20** K'o k'u jun q'
 inom achi ub'i' Zaquo, k'amal b'e ke ri e toq'il
 taq alkabal. **21** We achi ri' karaj karil ri Jesúś,
 man kakwin ta k'ut rumal ri kik'iyal ri winaq
 xuquje' rumal ko'l raqan. **22** Rumal ri' kaxik'anik
 xnab'ejik, xwache'n che jun che' rech sicómoro
 rech karil ri Jesúś are kik'ow b'ik. **23** Are xopan ri
 Jesúś chila', xka'y chikaj, xub'ij: Zaquo, chatqaj
 loq aninaq, kamik kinkanaj kan cho awachoch.
24 Aminaq k'ut xqaj loq, sib'alaj kak'i'kotik, xuk'
 amawa'j ri Jesúś cho ri rachoch. **25** Are xkil
 ri winaq we xk'ulmatajik, xkichaple'j ub'ixik:
 Le Jesúś xkanaj kan cho rachoch jun ajmak.
26 Are k'u ri Zaquo xub'ij: Ajawxel, chilampe
 la. Chanim kinya pa nik'aj che ri nuq'inomal
 chike ri meb'aib', we k'u nub'anom k'ax che jun
 chik, kinya kajib' mul uk'axelal. **27** Ri Jesúś xub'ij
 che: Kamik xul ri koltajem cho ri ja k'olib'al ri',
 rumal we achi ri' ralk'wa'll xuquje' ri Abraham.
28 Rumal ri uK'ojol ri Achi xpe chutzukuxik
 xuquje' chukolik ri winaq ri sachinaq. **29** Are
 tajin kikitatab'ej ri kub'ij ri Jesúś, xutzijo jun
 k'amb'ejab'al no'j chike rumal xa jub'l'iq' chik
 karaj kopan pa ri tinimit Jerusalén, xuquje'
 rumal pa kik'u'x ri winaq chi xaq k'a te' kuk'ut
 rib' ri ajawarem re ri Dios. **30** Xaq jeri' xub'ij
 ri Jesúś chike: K'o jun achi, ralk'wa'll jun nim
 taqanel, xe' chi pa jun tinimit rech kab'an la
 taqanel che, k'a te ri' katzalij loq. **31** Xu'sik'ij k'
 u e lajuj chike ri e rajchakib', xuya kan nik'aj
 pwaq chike, xuquje' xub'ij chike: Chixchakun
 ruk' we pwaq ri', k'a te kitzalij chwe are kintzalij
 loq. **32** Are k'u ri winaq rech ri tinimit xe'kitaq
 b'ik jun wok winaq chub'ixik: Man keqaj ta we
 achi ri' kataqan pa qawi!. **33** Pune jeri' xkib'anoo,
 ri achi xok wi che taqanel. Are xtzalij loq pa
 ri utinimit, xu'sik'ij ri e rajchakib' ri xuya kan
 pwaq chike, rech kareta'maj janipa xkich'eko.
34 Xopan k'u ri nab'e ajchak xub'ij: Ajawxel,
 ri rajil la, xuch'ek chi lajuj mul cho ri xya la
 kan chwe. **35** Ri taqanel xub'ij che: Sib'alaj utz
 ri xab'anoo, at utz laj ajchak. Rumal k'u ri utz
 xab'an chi rilik ri nitz' jastaq, kinya taqanik
 pa aq'ab' pa kiwi' lajuj tinimit. **36** Xopan chi
 ri ukab' ajchak xub'ij: Ajawxel, ri rajil la xuya
 job' mul cho ri xya la kan chwe. **37** Ri taqanel
 xub'ij che: Chawe at kinya taqanik pa aq'ab' pu'

wi' job' tinimit. **20** Xopan chi ri jun ajchak xub' ri tinimit Jerusalén, ri Jesús xril ri tinimit, k'a ij: Ajawxel, ri' le rajil la. Xinyako, xinjat'ij pa te ri' xroq'ej. **42** K'a te ri' xub'ij: We ta k'o b' jun atz'yaq. **21** Xinxil' wib' cho la, rumal cher anom wi kaweta'maj jachin ri kayo'w ja'maril katoq'ij la ri man xya ta la, xuquje' kayak la ri chawe, xa k'u awatal chawach. **43** Kape k'u na q' man xtik ta la. **22** Ri taqanel xub'ij che: Itzel ij ri kewa'jil na ri ak'ulel chawij, kakimulij na laj ajchak, kinq'at tzij pa'wi' ruk' ri xab'ij, ¿xaq kib' chawij, kakitz'apij na ri ab'e. **44** Kakiulij jeri' chi aweta'm chi sib'alaj in k'a'n, xuquje' na ri tapyá ri k'o chirij ri atinimit, ke'kikamisaj chi kink'am ri jastaq ri man in taj xintikowik? na ri awalk'wall. Xa ta ne jun ab'aj kakanaj chi **23** ¿Jas che k'ut man xaya taj ri nurajil kuk' ri kan pu'wi' jun ab'aj chik, rumal man xachomaj winaq ri kakiyak pwaq, rech are kintzalij loq ta ri q'otaj ri xpe ri Dios che akolik. **45** K'a te kulintoq'ij ri ral ri nurajil? **24** K'a te ri' xub' ri' xok b'ik pa ri Templo, xe'resaj loq konojel ij chike ri e winaq ri e k'o chila': Chik'ama le ri a'jk'ayib' ri e k'o chila'. **46** Xub'ij chike ri pwaq che, chiya che ri ajchak ri xtoj lajuy mul winaq: Tz'ib'atalik: Ri wachoch rech b'anb'al che. **25** Ri winaq xkib'ij: Ajawxel, le achi le' k'o ch'awem, ib'anom k'u ix kijul eleq'omab' che. chi lajuy mul urajil. **26** Ri taqanel xub'ij chike: **47** Ronojel k'u q'ij ri Jesús xuya k'utu'n pa ri Qas tzij kinb'ij ch'iwe, ri k'o, k'o ruk', nim kaya' Templo, are k'u ri k'amal b'e ke ri ch'awenelab' taj na che. Are k'u ri maj k'o ruk', kamaj na che cho ri Dios, xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik ri jub'iq' ri k'o ruk'. **27** Are k'u ri winaq ri man are kakaj kakikamisaj. **48** Man kakiriq ta k'ut jas kakaj taj kinux taqanel pa kiwi', chik'ama loq, kakib'an chukamisaxik, rumal konojel ri winaq xuquje' chi'kamisaj chinuwach. **28** Are xb'l'itaj kakinatab'ej ri uk'utu'n ruk' ronojel kanima'. we tzij ri' rumal ri Jesús, xnab'ej chikiwach ri utijoxelab', xpaq'i pa ri tinimit Jerusalén. **29** Are xqeteqb' chuxukut ri tinimit ub'l'i Betfagé, xuquje' chuxukut ri tinimit Betania, ri k'o chuxukut ri juyub' ub'l'i Olivos, xu'taq b'ik e keb' chike ri utijoxelab', xub'ij chike: **30** Jix pa ri le'aj ri k'o apanoq chiqawach, chila' kiriq wi jun laj b'ur jat'ital kanoq, ri maj jun winaq kejeninaq. Chikira loq xuquje' chik'ama loq. **31** We k'o jun katow chi'we: "¿Jas che tajin kikir le b'ur?" chib'ij che: "Xa kajawataj che ri Ajawxel." **32** Xeb'e k'u ri utijoxelab', qas xe'kiriqa wi, jetaq ri xb'ix chike. **33** Ri ajchoq'e k'ut xkita chike: ¿Jas che kikir le k'in laj b'ur? **34** A're' xkib'ij: Xa kajawataj che ri Ajawxel. **35** Xkik'am k'u b'ik, xe'kiya che ri Jesús, xkiya ri katz'yaq chirij ri b'ur, k'a te ri' xkito' ri Jesús rech kukejej ri b'ur. **36** Ri winaq xkichaple'j ulik'ik ri kimanta pa taq ri b'e, ri b'enaq wi ri b'ur ri ukejem ri Jesús. **37** Are xqeteqb' b'ik ri Jesús chuxukut ri xulanik cho ri juyub' Olivos, xkichaple'j ki' kotem konojel ri tijoxelab' xuquje' xkichaple'j uq'l'ilaj' xik ri Dios rumal ronojel ri mayjab'al taq jastaq ri xkilo xub'an ri Jesús. Kakiraqaqej kichi' kakib'ij: **38** Tewchi'tal ri ub'l'i ri Taqanel ri petinaq pa ri ub'l'i ri Ajawxel. Ja'maril pa ri kaj xuquje' juluwem rech chickajil. **39** E k'o k'u jujun chike ri fariseos chkixo'l ri winaq, xkib' ij che ri Jesús: Ajtij, cha'yaja ri atijoxelab'. **40** Ri Jesús xub'ij chike: We ku'xlan wa' a're', are kakiraq na kichi' ri ab'aj. **41** Are xenaqajin che

20 Jun q'ijal are tajin kuya k'utu'n ri Jesús pa ri Templo chirij ri utz laj taq tzij, xejet ruk' ri k'amal taq b'e ke ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, ri a'jtijab' xuquje' ri e k'amal taq b'e. **2** Xkib'ij che: ¡Jachin at taqowinaq chub'anik wa' we ri? ¿Jachin yo'winaq kwinem chawe? **3** Ri Jesús xub'ij chike: Ri in xuquje' kinb'an jun k'otb'al chi' chi'we, chib'ij chwe: **4** Ri qasana' ri xub'an ri Juan ¿la jun taqanik rech achi o rech ri Dios? **5** Xkitzijob'ej k'u rij, xkib'ij k'ut: We kaqab'ij chi rech ri Dios, ¿jas k'u che man xikoj taj, kacha la' chaqe? **6** We k'u kaqab'ij chi rech achi, kujkib'an che ab'aj la' le winaq, rumal keta'm chi ri Juan are jun q' alajisal utzij ri Dios. **7** Xaq jeri' xe'kib'ij che: Man qeta'm taj jawje' upetik wi. **8** Xub'ij k'u ri Jesús chike: Man kinb'ij ta xuquje' in jachin yo'winaq kwinem chwe chub'anik wa we jastaq ri! **9** Ri Jesús xutzijoj we jun k'amb'ejab'al no'l' chike ri winaq: K'o jun achi xutik uvás pa jun ulew, xuya k'u kan ri ulew pa qajik chike nik' aj winaq rumal xe' pa jun naj laj utaqkil. **10** Are k'u xuriq ri q'otaj rech yakoj, xutaq b'ik jun rajchak kuk' ri ajtikolob' rech kuta rech ri xwachinik. Are k'u ri ajtikolob' xkich'ayo, k'a te ri' xkitaq b'ik cho rachoch, maj jas xkiya b'ik che. **11** Ri ajchoq'e ri ulew xutaq chi b'ik jun ajchak kuk' xkich'ey xuquje' loq, xuquje' maj xkiya loq che. **12** Xutaq chi k'u b'ik jun urox ajchak kuk', xkesaj k'u loq pa ri ulew, xkib'an

loq k'ax che. **13** Are k'u ri ajchoq'e ri ulew xub' ralk'wa'l xek'oji' kan ruk' ri rioxoqil. **30** Ri ukab' ij: "¿Jas ta k'u kinb'ano? Kintaq na b'ik ri nuk' xk'uli' ruk' ri rioxoqil ri rachalal, xuquje' maj ojol, kakinimaj wa' are!." **14** Ri ajchakib' are e ralk'wa'l xek'oji' kan ruk' ri ixoq **31** Ri urox xkilo, xkitzijob'e rij, xkib'ij: "Are wa' kech'ab'en achi xuquje' xk'uli' ruk' ri malka'n ixoq maj kan ri ulew, qakamisaj" xecha!, "rech keqechab' xuquje' ralk'wa'l xek'oji' ruk', jeri' xkib'an ri ej kan le ulew." **15** Xaq jeri' xkesaj loq pa ri ulew e wuqub' alaxik. Konojel xek'uli' ruk' ri ixoq, k'a te ri' xkikamisaj. ¿Jas kub'an ri ajchoq'e ri xa k'u maj kalk'wa'l xek'oji' kan ruk' ri ixoq. ulew chike we ajchakib' ri? **16** Kuk'is pa kiwi' **32** K'isbal k'u rech, xkam xuquje' ri ixoq. **33** ri ajchakib' are katzalij loq, k'a te ri' kuya chi Are k'u kuriq ri q'ij rech k'astajib'al ¿jachin kan ri ulew chike nik'aj winaq chik. Are xkita chike ri e wuqub' alaxik karachajilaj na ri ixoq, ri winaq xkib'ij: K'o ta b'a ne wi mat karaj ri rumal chi konojel ri e wuqub' achyab' xek'uli' Dios. **17** Ri Jesús ko xu'ka'yey ri winaq, xub'ij: ruk'? **34** Ri Jesús xub'ij chike: Ri winaq rech ri ¿Jas k'u kel wa' ri tz'ib'atalik ri kub'ij: Ri ab'aj uwachulew kek'uli' xuquje' kakiya kib' pa taq k' ri xketzelaj uwach ri e yakol taq ja, xux na ri ulanem. (**aión g165**) **35** Are k'u ri ya'tal chike kek' ab'aj ri qas k'o kutayij chikiwach ri nik'aj ab' astaj na rech kek'oji' pa ri jun alik k'aslemañ ri aj chik? **18** Xapachin ri katzaq pu'wi' ri ab'aj kape na, ri winaq ri' man kek'uli' taj xuquje' ri' kamuchu'litajik, xuquje' kajaq'in ri winaq man keya taj pa k'ulanem. (**aión g165**) **36** Man we katzaq we ab'aj ri' chirij. **19** Are xkinab'ej kekam taj xuquje' je ku'x na jetaq ri angelib', ri a'jtijab' rech ri taqanik xuquje' ri e k'amal e ralk'wa'l ri Dios rumal ya'tal b'e chike kek' taq b'e ke ri ch'awenelab' cho ri Dios chi a're' astaj na, jun q'ijal. **37** Pa ri uwuj ri Moisés jawje' xtzijox kij pa ri k'amb'ejab'al no'j, xkaj xkiq'at ri xx'ut wi choch ri k'ix ri kajinow pa q'aq', tzij pu'wi' ri Jesús, xkixi'j k'u kib' chikiwach ri kuq'alajisaj chi ri e kaminaqib' kek'astaj na, winaq rech ri tinimit. **20** Xaq jeri' xe'kitaq b' rumal kub'ij che ri Ajawxel, chi are kiDios ri ik winaq ri kakjaluj chi nima'q kib'anik, rech Abraham, ri Isaac xuquje' ri Jacob. **38** Ri Dios kakikoj jun k'amb'ejab'al pa ub'e ri Jesús rech man kiDios ta kaminaqib', xane kiDios e k'aslik ruk' ri' kekwinik kakik'am b'ik cho ri q'atal tzij. winaq, konojel e k'aslik cho are!. **39** E jujun k'ut **21** Ri winaq ri xetaq b'ik xkib'ij: Ajtij, qeta'm chike ri a'jtijab' rech ri taqanik xkib'ij che ri chi suk' ronojel ri kab'ij la, xuquje' ri kak'ut la Jesús: Sib'alaj utz ri xb'ij la ajtij. **40** Maj chi k'u xuquje' man kaq'at ta la tzij pa kiwi' ri winaq jun xk'otow uchi' ri Jesús. **41** Ri Jesús k'ut xuk' rumal ri keka'yik, xane qas are wi kak'ut la ot kichi' ri winaq xub'ij: ¿Jas che kib'ij chi ri ri b'e ruk' ri Dios. **22** ¿La ya'tal chaqe kaqatoj Cristo Ralk'wa'll ri David? **42** Are ri David xtz' alkabal che ri César o man ya'tal taj? **23** Ri Jesús ib'an pa ri wuj rech Salmos: Ri Dios xub'ij che k'ut xuch'ob' ri itzel taq kichomab'al, rumal ri wAjaw: Chatt'uyul pa ri nuwiqiq'ab!. **43** K'a ri' xub'ij chike: **24** Chik'utumpe jun pwaq kech katch'eken na chike ri ak'ulel xuquje' kek'oji' ri a'j Roma chinuwach. ¿Jachin ajchoq'e we na xe' raqan aq'ab!. **44** We ri David kub'ij wAjaw palajaj xuquje' we tz'ib' we k'o choch? Rech ri che, ¿jas k'u che ri' kub'ij uk'ojoñ che? **45** Are César, xecha ri winaq. **25** Ri Jesús xub'ij chike: tajin katatab'ex ri Jesús kumal ri winaq, xub' Chiya che ri César ri rech ri César, xuquje' chiya ij chike ri utijoxelab': **46** Chichajij iwib' chike che ri Dios ri rech ri Dios. **26** Man xekwin ta ri a'jtijab' rech ri taqanik. Ri a're utz kakina'o k'ut xkikoj k'a'mab'al pa ri ub'e, ruk' ri kub'ij kewa'kat ruk' ri katz'yaq ri sib'alaj kachuplinik, chike ri winaq, xemayijanik are xkita ri tzalib' xuquje' sib'alaj je'l chike kaya rutzil kiwach pa al uwach ri xub'ij chike, xaq jeri' maj chi jas taq ri k'ayib'al, xuquje' kakicha' ri je'l laj taq k' xkib'ij. **27** Are k'u ri e saduceos, ri kakib'ij chi olib'al pa taq ri Sinagoga, xuquje' kakicha' ri maj k'astajib'al wach, xejet chuxukut ri Jesús, je'l laj taq k'olib'al pa taq ri nimaq'ij. **47** Utz xkib'ij we k'ulmatajik che: **28** Ajtij, ri Moisés xuquje' kakina'o kakimaj ri e kachoch xuquje' kuk'ut chiqawach pa ri wuj ri xutz'ib'aj chi ri kimeb'ail ri e malka'nib', kakib'an xuquje' we kakam jun achi, maj kan ralk'wa'l ruk' ri naj taq ch'awem rech ketatab'ex kumal nik'aj rioxoqil, choq'aq' wi chi ri rachalal we achi ri' winaq chik rumal ri' nim k'ax kape na pa kiwi'. kak'uli' ruk' ri ixoq ri xya kanoq rech kek'oji' **29** E k'o k'u e wuqub' **21** Ri Jesús xu'ka'yey ri q'nomab' are tajin rija'l ri rachalal ri xkamik. **29** E k'o k'u e wuqub' kakiya ri kisipanik pa taq ri k'olib'al rech achyab' alaxik. Ri nab'e xk'uli'k, xa k'u e maj

pa ri Templo rech ri Dios. **2** Xril xuquje' jun Jerusalén sutital rij kumal ri ajch'o'jab'. **21** Che meb'a malka'n ixoq ri xuya keb' q'aná pwaq' ri q'ij ri', ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Judea pa ri k'olib'al rech ri sipanik. **3** Xaq jeri' xub' cha'nimaj b'ik pa taq ri juyub', xuquje' ri e k'o ij: Qas tzij kinb'ij chi'we chi we meb'a malka' pa ri tinimit Jerusalén, che' la b'ik chila', ri e k'o n ixoq ri', are nim ri usipanik xuya chkiwach xuquje' cho ri saq, metzalij loq pa ri tinimit. **22** konojel ri winaq. **4** Konojel ri winaq xkiya jub' Are wa' ri q'otaj rech ri q'atoy tzij, jawje' ri kak' iq' che ri k'o kuk', are k'u we meb'a' ixoq ri' ultmataj wi ronojel ri tz'ib'atalik. **23** ¡K'ax rech ri xuya ronojel ri urajil tzuqb'al rib!. **5** E k'o k'u yawab' ixoq, xuquje' ri tajin kutub'isaj ral pa jujun chike ri utijoxelab' ri Jesús, tajin kakitzijoj taq ri q'ij ri!! Jeri' rumal nimalaj k'axk'olal kape rij ri Templo rech ri Dios, chi sib'alaj je'l kaka' cho ri uwachulew, xuquje' k'axk'olal pu'wi' we yik rumal ri je'l taq ab'aj ri kojtal che, xuquje' tinimit ri!. **24** E k'o winaq kekamisax na chi ronojel ri sipanik ri e k'o chupam ri e tzujtal sak'ib'al, xuquje' e k'o kek'am na b'ik, ri winaq che ri Dios, are k'u ri Jesús xub'ij chike: **6** Ku' ri man a'j Israel taj kakib'an na k'ax chike ri riqa na q'ij chi ronojel wa' we kiwilo ri' kewulix winaq a'j Jerusalén, k'a katz'aqat na ri q'ij ri b'i' na, maj jun ab'aj kakanaj kan pu'wi' jun ab'aj tal loq. **25** Kak'exk'ob' na le q'ij, le ik' xuquje' le chik. **7** Xkib'ij k'u che: Ajtij, ¿jampa' k'u kak' e ch'umil. Ri winaq ri ke'l pa taq ri tinimit kak' ultmataj we ri', xuquje' jas retal chi xa jub'iq' axk'ob' na kanima', xuquje' kemayijan na rumal chik karaj kak'ulmatajik? **8** Ri Jesús xub'ij chike: ri uch'u'jarem ri plo. **26** Kekam na konojel ri Qas chichajij iwib', man kiya ta iwib' pa menk' winaq che xib'in ib', rumal cher kab'irirex na etixik, rumal cher e k'i winaq kepe na, kakikoj ronojel le uwach le kaj. **27** K'a te ri' kakil k'u ri nub'i' xuquje' kakib'ij: In en Mesías, xnaqajir na ri upetib'al ri uK'ojob' ri Achi pa jun sutz', loq ri q'otaj. Man ki'terene'j ta k'u ri winaq ri' ruk' kwinem xuquje' juluwem. **28** Are kuchaple' . **9** Man kixi'j ta iwib' are kito chi k'o ch'ol' j k'ulmatajik wa' we jastaq ri', chik'amawa'j kak'ulmatajik xuquje' jastaq ri kek'exk'ob'ik, ichuq'ab', chiwa'jilisaj ri kixka'yik rumal cher rumal choq'aq' wi chi kape na wa' we ri' nab'e, ri ikolotajem tajin kanaqajir loq chi'we. **29** Ri xa k'u man are ta k'isb'al rech ri uwachulew. Jesús xutzijoj chike we jun k'amb'ejab'al no'j ri!: **10** K'a te ri' xub'ij: Kech'o'jin na tinimit kuk' Chiwilampe' ri uche'al ri higuera xuquje' ri nik' tinimit xuquje' e wok tinimit kuk' taq e wok aj taq che' chik. **30** Are kakichaple'j uk'iyik loq taq tinimit. **11** Kape na nimalaj taq kab'raqan, ri kixaq, ix iweta'm chi are xqet loq ri q'alaj. **31** numik, xuquje' yab'il pa ronojel ri tinimit rech Je xuquje' chiweta'maj chi are kek'ulmataj we uwachulew, xuquje' kak'ulmataj na xib'ib'al taq jastaq ri', xqeteqob' la ri' ri ajawarem rech ri k'utb'al cho ri kaj. **12** Xa k'u nab'e kakib'an na Dios. **32** Qas tzij kinb'ij chi'we kik'ow na ronojel k'ax chi'we, kixkic平 na xuquje' kixkik'am na we jastaq ri' k'a te ri' kik'ow we q'ij junab' b'ik pa taq ri Sinagoga xuquje' kixkikoj na pa ri!. **33** Ri kaj xuquje' ri uwachulew kasach na che' rumal rech ri uq'alajisaxik ri nub'i', kixkik' kiwach, are k'u ri nutzij man kasach ta uwach. am na b'ik chikiwach e taqanel xuquje' e q' **34** Qas chichajij iwib', rech man kakowir ta ri atal taq tzij. **13** Xaq jeri' kaya'taj na b'e rech iwanima' rumal ri kark'atem, xuquje' ri q'ab' kiniq'alajisaj chikiwach. **14** Na'taj chi'we chi arik, je xuquje' rumal kak'axir iwanima' rumal man rajawaxik taj kichomaj b'ik rij jas kib'an taq ri jastaq rech uwachulew, rumal ta ne ri' chuto'ik iwib'. **15** Rumal in kinya iweta'mab' maj kinab'ej are kuriq ri q'ij ri!. **35** Rumal ri q'ij al xuquje' ri tzij ri kitzalib'ej uwach ri ik'ulel ri', je k'o jun k'a'mab'al chike konojel ri winaq rech man kakiriq taj jas kakib'an chutzalixik rech ri uwachulew. **36** Qas chixk'asloq, chib'ana uwach ri itzij, xuquje' man kekwin taj kakikoj k' ch'awem rech man kiriq ta ri k'axk'olal ri xa a'mab'al pa ib'e. **16** Kab'an na b'anoj tzij chi'wjj jub'iq' karaj kak'ulmatajik, rech kixkwinik ki' kumal ri i'tat, i'wachalal, xuquje' ri uq'ab' taq wila uwach ri uK'ojob' ri Achi. **37** Ri Jesús chi paq' alaxik iwuk', kekamisax k'u na jujun chi'we. **17** ij xuya k'utu'n pa ri Templo, chaq'ab' xe' pu'wi' Konojel ri winaq cho ri uwachulew kixketzelaj ri juyub' ub'i' Olivos. **38** Konojel ri winaq sib' na rumal rech ri nub'i'. **18** Pune jeri' xa ta ne jun alaj aq'ab' xkimulij kib' chutatab'exik ri utzij pa iwi' katzaq na. **19** We ko kixtak'i' pa ri ikojob' ri Templo, a, kixkolotaj na. **20** Xa k'u chiweta'maj chi xqeteqob' loq ri k'axk'olal are kiwil ri tinimit

22 Are tajin kaqeteqob' loq ri nimaq'ij rech mexa ri uq'ab' ri kinjachow na. **22** Qas tzij ri Uk' kaxlan wa ri maj ch'am ruk', ub'i'nam ojol ri Achi kajach na jetaq ri tz'ib'atal loq, xa Pascua. **2** Ri e k'amal taq b'e ke ri ch'awenelab' k'u k'ax rech ri kajachow na. **23** Ri tijoxelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xuquje' ri a'tijab' k'ut xkichaple'j utatab'elo'xik chib'il taq kib' rech ri taqanik, kakaj kakisach uwach ri Jesús, : ¿Jachin kab'anow na wa we ri? **24** Xuquje' rumal kakixi'l kib' chikiwach ri winaq. **3** Are kikitatab'ela chib'il taq kib' jachin ri nim ub' k'u ri Itzel xok pa ranima' ri Judas ub'i'nam anik chikixo'l. **25** Ri Jesús k'ut xublij chike: Ri e Iscariote, jun chike ri kab'laaj tijoxelab'. **4** taqanel pa kiwi' ri e tinimit kakib'an k'ax chike Ri Judas xe'uk' ri e k'amal taq kib'e ri e ch' ri kiwinaq, xuquje' are keq'inomar pa kiwi' ri awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xuquje' winaq, kakib'ij chi sib'alaj e utz, xa k'u man je ri e k'amal taq b'e ke ri chajil rech ri Templo, ta ri!. **26** Man je' ta k'u ri' kixno'jin ix, xane ri chuchomaxik jas je' kub'an chujachik ri Jesús winaq ri karaj kux nim uq'ij, rajawaxik kunitz' chike. **5** Xeki'kot k'ut are xkita ri xb'ix chike, arisaj rib'. Xuquje' ri karaj kataqanik are chuxoq xaq jeri' xkichomaj uya'ik pwaq che ri Judas. **6** patanijel. **27** Rumal ¿jachin ta k'u ri' ri nim uq' Are' xuk'am ri pwaq, xuquje' xutzukuj jun q' ij? ¿La are ri winaq ri kat'uyi' chwi ri mexa o otaj jawje' e maj wi winaq rech kujach ri Jesús. are ri kapananijik? ¿La man k'u are nim uq'ij ri **7** Are xopan ri nimaq'ij rech ri kaxlan wa ri maj kat'uyi' pu'wi' ri mexa? Pune jeri', in k'o in chi' ch'am ruk', che ri' xuquje' kakamisax ri chij xo'l che ipatanixik. **28** Ix k'ut, ixb'olinaq wuk' pa rech ri Pascua. **8** Ri Jesús xu'taq b'ik ri Pedro ronojel ri k'axk'olal ri wik'owisam. **29** Rumal k' xuquje' ri Juan, xublij chike: Jix ji'suk'umaj u ri' kinya chi'we ri jun ajawarem, jetaq ri xuya apanoq ri jastaq ri kajawataj chaqe, rech kaqab' chwe in, ri tataxel. **30** Rech kixt'uyi' na wuk' an ri wa'im rech Pascua. **9** Ri tijoxelab' xkita pa ri nuajawarem, xuquje' kixt'uyi' pa ri je'lik che: ¿Jawje' kaj wi la ke'qab'ana wi? **10** Ri Jesús tem kiq'at tzij pa kiwi' ri lajuj wok winaq a'j xublij chike: Are kixok b'ik pa ri tinimit, kik'ulaj Israel. **31** Simón, ri Itzel xatuto rech karetz'ab'ej jun achi, ruk'a'm jun q'eb'al ja', chiterene'b'ik, awach, jetaq ri kak'ulmataj ruk' ri tiriko. **32** Xa k'a pa ri ja ri kopan wi. **11** K'a te ri' chita che ri k'u xinb'an ch'awem pa'wi' rech man kattzaq ajchoq'e ri ja, kuta ri ajtij: "¿Jawje' k'o wi ri ja ri ta pa ri akojob'al, xuquje' are kattzalij wuk' kinwil'owisaj wi ri Pascua kuk' ri nutijoxelab?" kaya kichuq'ab' ri awachalal. **33** Xublij ri Simón **12** Kuk'ut ri' chi'wach jun nima ja ri k'o chikaj, Pedro che: Rajawam nuk'u'x kine' uk' la, pune suk'umatalik, chila' chib'ana wi ri rekeq'ij. **13** Ri ke'la pa ri che', xuquje' we kakam la. **34** Ri Jesús e tijoxelab' xeb'e k'u pa ri tinimit, xe'kiriqa k'ut xublij: Pedro, kamik are maja' katzitziriqi'n ri ronojel jetaq ri xublij ri Jesús chike. Xkib'an k'u ak', kawawaj na ub'ixik oxib' mul chi aweta'm ri rekeq'ij rech ri Pascua. **14** Are xopan ri q'otaj nuwach. **35** K'a te ri' xublij ri Jesús chike konojel rech ri wa'im, ri Jesús xt'uyi' kuk' ri utijoxelab' ri utijoxelab': Are xixintaq b'ik, xinb'ij chi'we chwi ri mexa. **15** K'a te ri' xublij chike: Sib'alaj chi maj k'olib'al irajil kik'amb'ik, xuquje' maj nurayim loq utijik wa' we rekeq'ij ri' iwuk' nab' ixajab' kik'amb'ik, ¿la k'o k'u xajawataj chi'we? e cho ri nukamikal. **16** Rumal k'a te kintij chi Ri tijoxelab' xkib'ij: Man k'o taj. **36** Chanim k'ut wa' junmul are kopan ri q'ij rech ri ajawarem ri k'o yakb'al urajil chuk'ama b'ik, je xuquje' ri rech ri Dios. **17** Xuk'am k'u ri qumub'al vino, k'o uchim, are k'u ri maj k'o ruk' chuk'ayij ri xutyoqij che ri Dios, k'a te ri' xublij: Chijacha umanta chuloq'o jun usak'ib'al. **37** Rumal kinb' chi'wach, chixqumunoq. **18** Qas tzij kinb'ij chi' ij chi'we chi kak'ulmataj na ronojel ri tz'ib'atal we chi man kinqumuj ta chi na ri uwa'l uva, loq: Ri are' xajilax chikxo'l ri e b'anal taq k'ax. k'a pa ri q'ij ri kape ri ajawarem rech ri Dios. Tajin k'u kak'ulmataj ri tz'ib'atal loq chwij. **38** Ri **19** Xuquje' xuk'am ri kaxlan wa, are xtyoxitaj tijoxelab' xkib'ij: Ajawxel, k'o keb' sak'ib'al quk' rumal che ri Dios xuya chike ri utijoxelab', xub'. Ri Jesús xublij chike: Xaqare' la!. **39** Xel b'ik ri ij: We kaxlan wa ri' are retwachil nub'aqil ri Jesús pa ri tinimit jetaq ri naq'atal che, xe' pa ri kajach na rumal iwe, chitija' che na'tab'al we. juyub' Olivos. Ri utijoxelab' xeteri' b'ik ri chirij. **20** Are xtijtaj ri kirekeq'ij, xuk'am ri qumub'al **40** Are xo'pan pa ri juyub', xublij chike: Chib'ana xublij: Are wa' retwachil ri k'ak' chomanik ri ch'awem rech man kixtzaq ta pa ri mak. **41** Ri kab'antaj na pa ri nukik'el ri katixtob' na rumal Jesús k'ut xutas apanoq rib' chike ri utijoxelab', iwe. **21** Chiweta'maj k'ut chi k'o wuk' pu'wi' ri k'a te ri' xuki'k xub'an ch'awem. **42** Xublij k'ut:

Tat, k'o ta b'a ne wi, kaj la man kinriq ta wa' we u ri Ajawxel xtzalq'omijik, xuka'yej ri Pedro. k'axal ri', xa k'u man in taj kab'an we, xane lal. Xna'taj k'u che ri Pedro jas ri b'i'tal che rumal 43 Xuk'ut k'u rib' jun ángel cho chuya'ik uchuq' ri Ajawxel: K'amaja' na katzitziriqi'n ri ak' are ab'. 44 Sib'alaj k'ax k'u ri ranima' xub'an k'u kawowaj uq'alajisaxik nuwach oxib' mul. 62 Xel ch'awem ruk' chuq'ab', sib'alaj xel k'u pa ja' k'u loq chila' xutzopoqip jun b'isob'al laj roq', , ri ja' ri xel che jer k'o ri utzatzal ri kik' xtz' ej. 63 Ri achyab' k'ut ri e chajininaq ri Jesús utuw pa ri ulew. 45 Are xto'taj che ch'awem, xkichaple'j uch'ayik xuquje' utze'xik uwach. xtzalij kuk' ri utjoxelab', tajin k'u kewarik xub' 64 Xkitch'uj ri ub'loq'och, k'a te ri' kakita che: u'riqa', rumal sib'alaj e q'l'i'tajinaq rumal ri b' Chariqa' jachin xatch'ayowik. 65 Je xuquje' sib' is ri kakina'o. 46 Xub'ij ri Jesús chike: ¿Jas che alaj k'i k'ax taq tzij xkib'ij che. 66 Are xsaqirik, tajin kixwarik? Chixwa'jiloq, chib'ana ch'awem xkimulij kib' konojel ri e k'amal taq b'e ke ri rech man kixtaq ta pa mak. 47 K'a tajin na tinimit, ri e k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' katzijon ri Jesús are xaq k'a te' xo'pan sib'alaj cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, je xuquje' ri a' e k'i winaq, nab'e b'ik chikiwach jun chike ri jtijab' rech ri taqanik, xkikoj kichuq'ab' chi ke' tijoxelab' ub'l'! Judas. Ri Judas xqet chuxukut ri ri Jesús chkiwach ri e q'atal taq tzij. 67 Xkib'ij Jesús, rech xutz'umaj. 48 Ri Jesús xuta che ri k'u che: chab'ij chaqe we at ri, ri at Cristo. Ri Judas: ¿La ruk' jun tz'umanik kak'ayij ri uK'ojol Jesús, xub'ij: Pune kinb'ij chi'we, ri' man kinikoj ri Achi? 49 Are k'u ri e tijoxelab' ri kisutim rij taj. 68 We ta kinb'an xuquje' k'otb'al chi' chi' ri Jesús, are xkilo ri tajin kak'ulmatajik xkib'ij: we, man kitzalij ta ri' uwach. 69 Xa k'u kamik Ajawxel, ¿la utz kujch'ojin ruk' sak'ib'al? 50 Jun ri' ri uK'ojol ri Achi kat'uyi' na pa ri uwiqiq' k'ut chike ri tijoxelab' xusak'ij b'ik ri wiqiq'ab' ab' ri Dios, ri kwinel che ronojel. 70 Konojel k'u uxikin ri patanil re ri kinimal ri ch'awenel cho ri winaq junam xkib'ij: ¿La at k'ut at uk'ojol ri ri Dios chikiwach ri winaq. 51 Ri Jesús xub'ij Dios? Ri Jesús xub'ij: Ix xixb'inik. 71 Ri winaq chike: Chiya chila'. Xuchap k'u ri uxikin ri achi, k'ut xkib'ij: ¿La ka'jawataj k'u na winaq rech xukunaj. 52 K'a te ri' xub'ij chike ri e k'amal kakiq'alajisaj chaqe ri xub'ij? Uj xqata ruk' ri taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' qaxikin ri xub'ij ruk' ri uchi'.

ri winaq, chike ri e chajil taq ri Templo rech ri Dios, xuquje' chike ri e k'amal taq kib'e ri winaq, ri xu'lik chuchapik. ¿La in jun elaq'om k' ut che ri kixpe chinuchapik ruk' sak'ib'al rachi' l che'? 53 Xink'oji' ya ronojel q'ij iwuk' pa ri Templo, maj ya jun xutzaq uq'ab' chwij, xa k'u xopan ri q'otaj are ri q'equ'mal kab'an rech. 54 Xkichap k'u ri Jesús, xkik'am b'ik cho rachoch ri ki kinimal'qil ri ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. Ri Pedro k'ut uterene'm ri Jesús, xa k' u naj k'o wi kan che. 55 Xkikuch jun q'aq' cho ri ja, konojel xkimulij kib' chirij, ri Pedro xt' uyi' xuquje' kuk'. 56 Xa k'u k'o jun aj ik' xrilo chi t'uyul qaj ri Pedro kuk', k'o xuka'yej xub'ij che: Wa' we achi ri' rachi'l xuquje' ri Jesús. 57 Ri Pedro k'ut xrawaj ub'ixik, xub'ij: Ixoq, man weta'm ta in uwach ri achi ri'. 58 Man naj ta q' otaj ik'owinaq are xpe chi jun achi, xub'ij che ri Pedro: At xuquje' at kachi'l. Ri Pedro xub' ij: Achi, man e wachi'l ta in. 59 Are xik'ow jun hora, k'o chi jun achi xub'ij che ri Pedro: Wa' we achi ri' rachi'l ri Jesús, aj Galilea xuquje'. 60 Ri Pedro xub'ij: Achi man weta'm ta in jas ri' tajin katzijoj rij. Qas che ri q'otaj ri xutzalij uwach ri tzij, xtzitziriqi'n ri ama' ak'. 61 Are k'

23 Xewajil k'u konojel ri winaq, k'a te ri' xkik' am b'ik ri Jesús cho ri Pilato. 2 Xkichaple'j k'u utzujuxik, jawa' xkib'ij: Xqariq we achi ri' , tajin ku'sach ri winaq pa ri qatinimit, man karaj ta xuquje' kutoj ri alkabal che ri nim q' atal tzij pa Roma. Kub'ij xuquje' chi are Cristo, jun taqanel. 3 Xaq jeri' ri Pilato xuk'ot uchi' ri Jesús: ¿La at, ri at kitaqanel ri winaq a'l Israel? Ri Jesús xub'ij che: At xatb'inik. 4 Ri Pilato k'ut xub'ij chike ri e k'amal taq b'e ke ri ch' awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xuquje' chike ri sib'alaj e k'i winaq: Maj mak kinriq chirij we achi ri'. 5 Ri winaq k'ut xkib'ij: We achi ri' uchaple'm loq pa Galilea xuquje' pa ronojel Judea, xul k'a waral, ruk' ri uk'utu'n, kusach kik'u'x ri winaq rech ri tinimit. 6 Are xuta ri Pilato ri xb'ix che, xuta chike ri winaq we a' j Galilea ri achi ri. 7 Xutab'ej k'u rech chi ri Jesús kel pa ri tinimit jawje' ri kaq'atow wi tzij ri Herodes, xu'faq b'ik je la', rumal che taq ri q' ij ri', ri Herodes k'o pa Jerusalén. 8 Ri Herodes are xril ri Jesús sib'alaj xki'kotik, rumal cher raye'm karil jun nimalaj k'utb'al jetaq ri kub'an ri Jesús, xaq utom ri kakitzijoj ri winaq chirij ri

Jesús. **9** Xuta k'u sib'alaj k'i k'otb'al chi che ri Jesús. **28** Ri Jesús k'ut xtzalq'omijik, xub'ij chike: Jesús, xa ta k'u ne jun tzij xub'ij ri Jesús che. **10** Ixoqib' a'j Jerusalén, man kiniwoq'ej taj in, are Kakimol k'u koq umak ri e k'amal taq kib'e ri chiwoq'ej iwi'b' ix, xuquje' chi'woq'ej ri i'wal. e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, **29** Qas tzij kinb'ij chi'we, ku'riqa na q'otaj ri xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik, kakimol koq kab'ix na, utz ke ri ixoqib' ri man kek'ojo'jil ta umak. **11** Ri Herodes k'ut xuquje' ri e rajch'o' kal, xuquje' ri man xetub'isan ta wi. **30** Kakib'ij jab' chajil tinimit xkichaple'j uyoq'ik ri Jesús k'u na chike ri juyub', Chixtzaq loq pa qawi' xuquje' kaketzelaj uwach. Xetaqan k'u chukojik , xuquje' kakib'ij na chike ri juyub'. Chujich' jun atz'yaq ri sib'alaj kachuplinik chirij ri Jesús, uqu kanoq. **31** Rumal we kab'an we ri', are rax k'a te ri' xkitaq chi b'ik junmul cho ri Pilato. ri che', jas ta k'u ri man kak'ulmataj taj are **12** Ri Herodes xuquje' ri Pilato man kech'ab'en chaq'il ri che'. **32** Xuquje' ri winaq xe'kik'am b' ta ib' kanoq, xa k'u che ri q'ij ri' xu'tzirik. **13** ik keb' e b'anal taq k'ax rech kekamisax xuquje' Xu'mulij k'u ri Pilato ri e k'amal taq kib'e ri kanoq. **33** Are xo'pan pa ri jun le'aj ub'i nam e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, Calavera, xkirip ri Jesús xuquje' ri e keb' e b' xuquje' ri e q'atal taq tzij, je xuquje' ri winaq. anal taq k'ax, jun pa ri uwiqiq'ab' ri Jesús, jun **14** Pilato xub'ij chike ri winaq: Ix xik'am loq we pa ri umox. **34** Xub'ij k'u ri Jesús: Tataxel, kuyu achi ri', kitzujuj chi tajin ku'taqchi'l ri winaq la kimak, xa man keta'm ta la ri kakib'ano. Are che ub'anik itzel taq jastaq, are xink'ot uchi', jewa' tajin kub'ij, xo'k che retz'ab'exik jachin xiwiло chi maj mak xinriq che. **15** Xuquje' q'alaj kech'ab'en kan ri ratz'yaq ri Jesús. **35** Are k'u ri chi ri Herodes, maj mak xuriq chirij rumal la' winaq kakika'yey apanoq ri Jesús, ri e q'atal taq xutzalijsaj loq chinuwach, xaq jeri', chiwila' tzij k'ut kakiyooq' apanoq ri Jesús, xkib'ij: Xu'kol chi maj jun makaj xub'ano ri rumal re ya'talik ya nik'aj winaq chik. We k'u qas are Cristo, ri kakamik. **16** Rumal k'u la kintaqan chuch'ayik, cha'talik, chukolo xuqub'a rib'. **36** Xejet xuquje' k'a te ri' kintzoqopij b'ik. **17** Xa k'u naq'atal wi ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xkichaple'j uyoq'ik che ri Pilato, pa taq ri nimaq'ij rech Pascua, ri Jesús, xkitzuj k'u vinagre che. **37** Xkib'ij che: kutzoqopij jun b'anal k'ax. **18** Are k'u ri winaq Chakolo awib' we at ri' ri at kirey ri winaq a' pa junamam xkib'ij: Chakamisaj le achi le', are j Israel. **38** Kojom k'u jun tz'ib'atalik pu'wi' ri chatzoqopij ri Barrabás. **19** Ri Barrabás k'ut jun Jesús, ri kub'ij: ARE WA' RI KIREY RI WINAQ A' achi, kojtal pa che' rumal ri k'ax ub'anom pa ri J ISRAEL. **39** Jun chike ri e b'anal taq k'ax, ri tinimit, xuquje' rumal kamisanik. **20** Ri Pilato riptalik xuchaple'j uyoq'ik ri Jesús, xub'ij che: rumal are karaj kutzoqopij ri Jesús xuta chi ¿La man k'u at ri' ri at Cristo? Chakolo awib' junmul chike ri winaq. **21** Ri winaq k'ut xkiraq xuquje' chujakolo uj. **40** Ri jun b'anal k'ax chicki', xkib'ij: ¡Ripoq! ¡Ripoq! **22** Xch'aw chi ri xuyaj ri rachi'l xub'ij: ¿Man kaxi'l ta ne lo awib' Pilato churox mul, xuta chike ri winaq: ¿Jas k'u cho ri Dios, pune tajin kaq'at tzij pa'wi'? **41** Ri ri xumakuj we achi ri? Man k'o ta makaj ub' uj qas taqal chaqe we q'atoj tzij kab'an chaqe, anom ri rumal ri taqalik kakamik, pune jeri' rumal are tajin kaqatoj ri qamak, are k'u we kintaqan chuch'ayik, k'a te ri' kintzoqopij b' achi ri', maj etzelal ub'anom. **42** K'a te ri' xub'ij ik. **23** Ri winaq k'ut man xetani' ta churaqik che ri Jesús: Chinna'taj che la are kape la pa ri kichi', xkita chi kakamisax ri Jesús. **24** K'isb'al ajawarem e la. **43** Ri Jesús xub'ij che: Qas tzij rech, ri Pilato xuya b'e che ri xkitoq'ij ri winaq. kinb'ij chawe, kamik katk'ojo'jil na wuk' pa ri je' **25** Xutzoqopij ri achi ri xkitoq'ij ri winaq, ri k' lalaj k'olib'al. **44** Ri uwachulew k'ut xmuqi' pa ri o pa che' rumal man kaniman taj chike ri q' q'equ'mal, xchaple'taj pa ri unik'aj q'ij k'a pa ri atb'al tzij xuquje' rumal kamisanik ri ub'anom, unik'aj ri b'enaq q'ij. **45** Xchup ri q'ij, xuquje' xuquje' xuya b'e chike ri winaq kakib'an ruk' xjisjob' pa keb' ri tasb'al upam ri tyoxalaj k' ri Jesús jas ri karaj kik'u'x. **26** Are xkik'am b' olib'al ri k'o pa ri Templo re ri Dios. **46** Are k'u ik ri Jesús pa ripik, xkib'ij che ri jun achi ub'i' ri Jesús ruk' chuq'ab' xuraq uchi', xub'ij: Tat, Simón ri kel pa ri tinimit Cirene, utzalijik loq kinwuqxa'nij ri wanima' pa ri q'ab'l a, k'a te che ri uchak cho ri saq, kareqaj b'ik ri ripb'al, ri' xkamik. **47** Ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil kuterene'j ri Jesús. **27** E k'i winaq ri a'j pa ri tinimit, are xril ri xk'ulmatajik, xuq'ijila'j ri tinimit xkiterene'j ri Jesús, xuquje' e k'i ixoqib' Dios, xub'ij: Qas tzij sib'alaj suk' wa' we achi ri' , ri xkit'ikita' uwa kik'u'x. xkib'isoj uwach ri . **48** Konojel k'u ri winaq ri xkimulij kib' che

rilik ri xk'ulmatajik, kikit'ikita' ri uwo kik'u' Jesús. Kamayijan k'ut, xtzalij cho rachoch rumal x 49 Are k'u ri winaq ri keta'm uwach ri Jesús ri xk'ulmatajik. 13 Pa we q'ij ri' e b'enaq pa ri xuquje' ri ixoqib' ri xkiterene'j loq are xel loq b'e keb' chike ri tijoxelab'. B'enam ke pa jun pa Galilea, kakika'yej apanoq, naj e k'o wi che. alaj tinimit ub'il Emaús, julajuj kilómetros uxo' 50 K'o k'u jun achi, jun utz achi, suk' ranima' l ruk' ri tinimit Jerusalén. 14 Are kikit'ijoj rij , ub'il nam José, kachi'll ri e k'amal taq b'e. 51 ri xk'ulmataj pa ri tinimit Jerusalén. 15 Tajin Man xuk'am ta k'u uq'ab' ruk' ri kichomanik k'u kikit'ijoj rij are xqet ri Jesús, xuchaple' ri rachi'll, xuquje' ruk' ri xeno'jinik. Ri achi ri' j b'inem kuk!. 16 Man xkich'ob' ta k'u uwach kel pa ri tinimit Arimatea, raye'm ri upetib'al rumal cher tz'apital ri kib'oq'och. 17 Xuk'ot k' ri ajawarem rech ri Dios. 52 We achi ri' xuta u kichi', xub'ij: ¿Jas ri tajin kitzijoj la rij? Ri e ri ub'aqil ri Jesús che ri Pilato rech ku'muqu tijoxelab' xetak'l', xkichiqib'a ri kipalaj pa ri kanoq. 53 Are xqasataj loq rumal, xub'olq'otij b' ulew. 18 Jun chike ri tijoxelab' ub'il nam Cleofas ik pa ri jun atz'yaq b'antal che lino, xu'ya kan xub'ij che: ¿La xaq xwi ri at, ri at solinel pa pa ri muqb'al ri k'o pa ri jun ab'aj, jawje' xa ta ri tinimit Jerusalén, ri man xaweta'maj ta ri ne jun winaq muqtal chila!. 54 We q'ij ri' are xk'ulmatajik? 19 Ri Jesús xuta chike: ¿Jas k' q'ij rech b'anb'al taq jastaq rech ri q'ij rech u ri' ri xk'ulmatajik? Are ri Jesús aj Nazaret, uxlanem, ri jub'iq' karaj kachaple'tajik. 55 Ri jun q'alajisal utzij ri Dios, sib'alaj kwinel che ixoqib' ri xeteri' loq chirij ri Jesús are xel loq pa nimaq taq chak, xuquje' sib'alaj utz ri katzijon Galilea xkiterene'j b'ik ri José, xe'kila' jawje' cho ri Dios xuquje' chkiwach ri winaq. 20 Are kamuqi' wi kan ri Jesús, xuquje' jas kab'an kan k'u ri e q'atal taq qatzij, xuquje' ri e k'amal che ri ub'aqil pa ri jul. 56 K'a te ri' xetzalij cho kachoch, xkitzukuj ri k'ok'alaj taq kunab'al. K'a te ri' xuxlanik jetaq ri kub'ij ri taqanik.

24 Sib'alaj aq'ab' xeb'e ri ixoqib' pa ri nab' e q'ij rech ri wuq q'ij, xo'pan k'u chuchi' ri muqb'al. Xkik'am b'ik ri k'ok'alaj taq kunab' al ri kiyakom kanoq. 2 K'a te xkilo esatal kan ri ab'aj chuchi' ri muqb'al. 3 Are k'u xo'k b' ik, man xkiriq ta ri ub'aqil ri Ajawxel Jesús. 4 Are k'u tajin kikit'ijoj rij ri xk'ulmatajik, xaq k'a te' xetak'atob' e keb' achyab' kachuplin ri katz'yaq. 5 Xkixi'j k'u kib' ri ixoqib', xexuki'k xkiya ri kipalaj pa ri ulew, ri achyab' k'ut xkib'ij chike: ¿Jas che kitzukuj ri K'aslik chikixo'l ri kaminaqib'? 6 Man k'o ta waral, xk'astaj uwach, na'taj chi'we ri xub'ij chi'we are k'o na iwuk' je la' pa Galilea: 7 "Ri uK'ojol ri Achi kajach na pa kiq'ab' ri achyab' a'jmakib', karip xuquje' na, churox q'ij k'ut kak'astaj na uwach." 8 Are jewa' xkito, xna'taj k'u chike ri utzij ri Jesús. 9 Are xetzalij loq, xiltaj kan ri muqb'al kumal, xkitzijojo ronojel ri xkilo, chike ri e lajuj, xuquje' chike konojel ri e k'o chila!. 10 Are wa' ri ixoqib' ri xe'kisoliy ri muqb'al: ri María Magdalena, ri Juana, ri María unan ri Jacobo, xuquje' nik'aj ixoqib' chick. 11 Are k'u ri tijoxelab' man xkikoj taj ri xb'ix chike, pa kik'u'x chi xaq kikonal ri ixoqib'. 12 Ri Pedro kaxik'anik, xe'ek pa ri muqb'al, xqet chuxukut. Are xk'ayik, xwi' k' o kan ri atz'yaq rech lino, ri xb'alq'otix wi ri

kakamisaxik xuquje' rech karipik. 21 Ku'l k'u qak'u'x uj chi are' kakovol ri qatinimit Israel, xe' k'u oxib' q'ij ri xb'antaj we k'ulmatajem ri!. 22 E k'o xuquje' e nik'aj e qachi'll ixoqib' ri xeb'e pa ri muqb'al che we aq'ab'il ri', xilkitzijoj k'u ri mayjab'al jastaq chaqe. 23 Man xkiriq ta ri ub' aqil ri Jesús, xaq xwi xkitzijoj chaqe chi xkik'ut kib' jujun angelib' chkiwach, xkib'ij chike chi ri Jesús k'aslik. 24 E k'o chi k'u nik'aj e qachi'll ri xeb'e pa ri muqb'al, xe'kiriqa' jetaq ri xulkib' ij ri qachi'll ixoqib' chaqe, xa k'u man xkil ta uwach ri Jesús. 25 Ri Jesús xub'ij chike: Sib'alaj maj iweta'mab'al, xuquje' sib'alaj kakab'alaj ik' u'x, chukojik ronojel ri xkib'ij kan ri e q'alajisal taq utzij ri Dios. 26 ¿La man k'u choq'aq' na kuriq taq wa' we k'ax ri', ri Cristo are maja' kok pa ri rajawarem? 27 Xuchaple'j k'u utzijoxik rij ri b'i'tal loq chirij kumal ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, xuchaple'j la ruk' ri Moisés xuquje' konojel ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, ri kitz'ib'am loq pa ri uchoch wuj. 28 Are xenaqajin che ri le'aj ri kekanaj wi kan ri tijoxelab', ri Jesús xujaluj chi naj ri ke' wi na. 29 Ri tijoxelab' k'ut xkib'ij che: Xe' le q'ij, chatkanaj kan quk', kok aq'ab' chawe. Xaq jeri' xkanaj kan kuk!. 30 Are e k'o pu'wi' ri mexa, xuk'am ri kaxlan wa, xuteweche'j, xupirij, k'a te ri' xujach chike. 31 Xjaqataj k'u ri kib'oq'och, xkichomaj k'u uwach, xaq k'u k'a te' xsachik. 32

Kakib'ij k'u chib'il taq kib': ¿La chi man kaq'
aq'an ri qanima' are tajin katzijon la quk' pa ri
b'e chirij ri uchoch wuj? **33** Aninaq xewal'jilik,
xetzalij loq pa Jerusalén, chila' xule'kiriqa wi ri
e julajuj tijoxelab', kimulim kib', xuquje' ri e
winaq ri e k'o kuk'. **34** Ri e julajuj xkib'ij che:
Qas xk'astaj wi ri Ajawxel, xuk'ut rib' cho ri
Simón. **35** Ri e keb' tijoxelab' k'ut xkitzijo jas
ri xk'ulmataj kuk' pa ri b'e, xuquje' xkitzijo
chi k'a te xkich'ob' uwach ri Jesús are xujach ri
kaxlan wa. **36** K'a tajin na kakitzijo rrij ri xk'
ulmatajik, are xtak'atob' ri Jesús chikixo'l. "Ja'
maril chi'we," xcha chike. **37** Sib'alaj xkixi'j kib'
pa kik'u'x chi jun sub'unel xkilo. **38** Ri Jesús k'ut
xuta chike: ¿Jas che sib'alaj kixi'j iwib'? ¿Jas che
sib'alaj kakab'alaj ik'u'x? **39** Chiwila le waqan
xuquje' le nuq'ab!. Qas in wi, chinichapa' rech
qas kiwilo. Jun uxlab'al maj b'aq che xuquje'
maj utyo'jal, ri in k'ut utz kinichapo. **40** Are
xb'l'taj we ri', xuk'ut ri uq'ab' xuquje' ri raqan
chkiwach. **41** K'amaja' k'u kakikojo chi qas are',
rumal ri ki'kotemal xuquje' rumal kemayijanik,
ri Jesús k'ut xuta chike: ¿La k'o jastaq tijowik rij
iwuk'? **42** Xkiya k'u ch'aqa'p b'olom kar che. **43**
Xuk'am k'ut, k'a te ri' chkiwach xutijo, k'a te ri'
xub'ij chike: **44** Are xink'oji' iwuk', xinb'ij chi'we
chi kak'ulmataj ronojel ri tz'ib'atal loq chwij,
pa ri taqanik rech ri Moisés, xuquje' pa ri kiwuj
ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, xuquje' pa
ri wuj rech Salmos. **45** Xujaq k'u ri kichomab'al
rech kakich'ob' ri tz'ib'atal kan pa ri uchoch
wuj. **46** Xub'ij k'u chike: Are wa' ri tz'ib'atalik:
"Ri Cristo kuriq na k'ax, xuquje' kak'astaj na
churox q'ij. **47** Xuquje' pa ri ub'i' katzijox na ri
k'exoj k'u'x xuquje' ri kuyb'al mak pa ronojel ri
tinimit, kachaple'taj b'ik pa Jerusalén." **48** Ri ix
ix q'alajisal taq rech wa' we jastaq ri!. **49** Kintaq
k'u na loq, ri utzujum kan ri nuTat chi'we, xaq
jeri' chixkanaj na kanoq pa we tinimit ri!, k'a
kaya'taj na ri chuq'ab' rech chikajil chi'we. **50**
Te k'u ri' xu'k'am b'ik ri utijoxelab', chuxukut ri
tinimit Betania, xuyak k'u ri uq'ab' xu'teweche'
j. **51** Tajin k'u ku'teweche'j na are xnajtin chike,
rumal xk'am b'ik chikaj. **52** Ri utijoxelab' k'ut
xkiq'ijila'j, k'a te ri' sib'alaj xeki'kotik xetzalij
pa ri tinimit Jerusalén. **53** Amaq'el k'ut xek'oji'
pa ri Templo xkiq'ijila'j ri Dios.

Juan

1 Pa ri majib'al tzi k'o chi wi ri Tzij, ri Tzij k' ruk' ri Dios, ri Tzij are Dios xuquje!. **2** Ri Tzij k'o wi loq ruk' ri Dios pa ri majib'al rech ronojel. **3** Rumal rech Are' xb'an ronojel ri jastaq, we ta mat rumal rech are' mat xb'an ronojel ri jastaq ri k'olik. **4** Pa Are' k'o wi loq ri k'aslema!, xuquje! ri k'aslema! are kitunal ri winaq. **5** Are wa' ri tunal ri katunan pa ri q'equ'mal, man kwininaq taj ri q'equ'mal chuchupisaxik. **6** K' o jun achi ri xtaq loq rumal ri Dios, ub'i'nam Juan. **7** Xtaq loq chuq'alajisaxik ri tunal, rech rumal re kekojon konojel ri winaq. **8** Man are taj tunal ri Juan, xwi xpe che uq'alajisaxik ri Tunal. **9** Ri qas tzij tunal, ri ku'tunaj konojel winaq, xpe choch ri uwachulew. **10** Ri tunal k'o chi wi choch ri uwachulew, are xtikow ronojel ri uwachulew, ri winaq k'ut a'juwachulew man xkich'ob' taj uwach ri Tzij. **11** Xpe ruk' ri e rech, ri e rech man xkik'amawa'l taj. **12** Are k'u ri xkik'amawa'l ri Tzij, ri xekojon che, xya'taj chike xu'x e ralk'wa'l ri Dios. **13** We ri' man xk' iy ta loq che winaq xuquje! man xaq ta k'a te' xk'iy loq, man urayib'al achi taj, xane che ri Dios xk'iy wi loq. **14** Ri Tzij xux winaq, xk'oji'k chiqaxo'l. Xqil ri ujuluwem, are ujuluwem ri xa jun uK'ojol ri Tataxel Dios, nojinaq che toq' ob' xuquje! qas tzij. **15** Ri Juan xuq'alajisaj rij ri uK'ojol ri Dios are xub'ij: Are' wa ri nutzijom loq chi'we, are xinb'ij: "Ri teren loq chwjj, sib' alaj nim na chinuwach in, rumal cher k'o wi loq nab'e chinuwach in." **16** Che ri uq'nomal qonojel uj xqak'amawa'l toq'ob' pu'wi' toq'ob'. **17** Jeri' rumal cher ri taqanik che ri Moisés xya wi, are k'u ri toq'ob' xuquje! ri qas tzij are ri Jesucristo xyo'w chaqe. **18** Man k'o ta wi jun winaq ilowinaq uwach ri Dios. Xwi ri xa jun uk'ojol ri Dios, ri k'o uriqoj ib' ruk' ri Tataxel, Are' xk'utuw ri Dios chiqawach. **19** Are wa' ri xub'ij ri Juan chike ri e rija'l ri Leví xuquje! ri e ch'awenelab' choch ri Dios ri xetaq b'ik kumal ri winaq chutayik che jachin ri are!. **20** Man xrawaj taj uq'alajisaxik, xane xub'ij: Man in taj in Cristo. **21** Ri winaq xkita che: ¿Jachin k'u ri at? ¿La at k'ut at Elías? Man in taj, xcha!. ¿La at k'ut ri at q'alajisal tzij? Man in ta xuquje!, xcha!. **22** ¿Jachin k'u ri at? xecha che. Choq'aq' kaqeta'maj rech ke'qab'ij chike ri xujtaqow loq. **23** Ri Juan xukoj ri utzij ri q'alajisal utzij ri Dios

Isaías, are xub'ij: Uch'ab'al jun winaq ri kuraq uchi' pa ri katz'inow ulew, kub'ij: "Chisuk'umaj ri ub'e ri Ajawxel." **24** E k'o jujun winaq ri xetaq b'ik kumal ri fariseos. **25** Xkita che: ¿Jas k'u che kab'an qasana' we man at at Cristo, man at taj at Elías xuquje! man at taj ri at Q'alajisal utzij ri Dios? **26** Ri Juan xub'ij: Ri in kinb'an qasana' ruk' ja!. K'o k'u jun ri k'o chi ixo'l ri man iweta' m taj uwach. **27** Are' teren loq chwjj, man taqal taj chwe in kinkir ri jat'ib'al rech ri uxabaj!. **28** Ronojel we jastaq ri' xk'ulmataj pa ri tinimit Betania, ch'aqa'p che ri nima' Jordán, jawje! tajin kub'an wi qasana' ri Juan. **29** Chukab' q'ij ri Juan xril ri Jesús are tajin kanaqajin loq che, xub'ij: ¡Chiwilampe!! ¡Are wa' ri alaj uchij ri Dios ri karesaj makaj choch ronojel ri uwachulew! **30** Are wa' ri xintzijoj are xinb'ij chi'we: "Teren loq jun achi ri chwjj ri nim ub'anik chinuwach, jeri' rumal tzi k'o wi loq Are', are k'a maja' kink'oji' in." **31** Man weta'm ta in uwach nab'e, xinb'an k'u kiqasana' ri winaq pa ja!, rech jeri' kuk'ut rib' chikiwach. **32** Ri Juan xub'ij: Ri in xinwilo ri Uxlab'ixel jer xub'an jun palomax xqaj loq pu' wi' ri Are'. **33** Man weta'm ta in uwach nab'e, are k'u ri xintaqow loq chub'anik qasana' pa ja' xub'ij chwe: "Ri kawilo kaqaj ri Uxlab'ixel pu' wi' are ri' ri kab'anow qasana' ruk' ri Uxlab' ixel." **34** Ri in wilom we ri' rumal ri' kinq'alajisaj chi are' are uK'ojol ri Dios. **35** Che ri jun q'ij chik ri Juan jummul chik k'o chila', e rachi'l keb' chike ri utijoxelab'. **36** Are xrido chi tajin kik'ow b'ik ri Jesús chila', xub'ij: ¡Chiwilampe!! Chi ri' k'o wi we alaj uchij ri Dios ri kukuy makaj. **37** Are xkita ri e keb' utijoxelab' ri Juan chi jeri' xub'ij, xeteri' b'ik chirij ri Jesús. **38** Xtzalq'omij ri Jesús, k'a te xe'rilo e teren ri keb' tijoxelab' chirij, xuta chike: ¿Jas kitzukuj? Are' xkib'ij: Ajtij, ¿jawje! k'o wi ri achoch la? **39** Ri Jesús xub' ij chike: Chixanloq jiliwila!. Ri tijoxelab' xeb'ek, xe'kila' jawje! kel wi ri Jesús, k'a te ri' xekanaj kan jun aq'ab' chila', rumal cher ukaj hora chik rech b'enaq q'ij. **40** Ri Andrés rachalal ri Simón Pedro, jun chike ri e keb' tijoxelab', xuta ri xub' ij ri Juan, rumal ri' xuterene'l b'ik ri Jesús. **41** Ri Andrés are xuriq ri rachalal, Simón xub'ij che. Xqarik ri Mesías, (ri kel kub'ij Cristo). **42** Ri Andrés xuk'am b'ik ri rachalal ruk' ri Jesús, ri Jesús ko xuka'yej ri Simón, k'a te ri' xub'ij che: At Simón, ralk'wa'l ri Juan, kab'ina'l na Cefas, (ri kel kub'ij Pedro). **43** Chukab' q'ij chik, ri Jesús xuchomaj ke' pa Galilea. Xuriq k'u ri

Felipe, xub'ij che: Chinaterene'j. **44** Ri Felipe aj chuk'utik ri ujuluwem, xekojon k'u ri tijoxelab' Betsaida, je xuquje' ri Andrés rachi'l ri Pedro. che. **12** Are xb'antaj we jastaq ri', ri Jesús xtzalij **45** Ri Felipe xe' chutzukuxik ri Natanael, are pa ri tinimit Capernaúm, e rachi'l ri unan, ri xuriqo xub'ij che: Xqarik ri Jesús aj Nazaret, uk' e rachalal, ri utijoxelab', xekanaj kanoq chila' ojol ri José, are wa' ri xtz'ib'ax loq rij chupam ri keb' oxib' q'ij. **13** Xa jub'iq' karaj kuriq ri Pascua wuj rech taqanik rech ri Moisés xuquje' chupam kech ri winaq a'j Israel, are xpaq' ri Jesús pa ri ri wuj kech ri e q'alajisal taq tzij rech ri Dios. **46** tinimit Jerusalén. **14** Pa ri Templo xu'b'uriqa ri Ri Natanael xub'ij: ¿Che aj Nazaret we achi ri'? winaq ri tajin kakik'ayij e wakax, e chij, rachi'l ¿La k'o k'u jun utza winaq kel chila'? Ri Felipe e palomax, xuquje' e k'o pu'wi' taq ri kimexa xub'ij che: Chatampe loq, jalawila'. **47** Ri Jesús tajin kakik'ex pwaq. **15** Ri Jesús xub'an jun uch' are xrilo chi tajin kaqeb' loq ri Natanael ruk', eyab'al ruk' k'am, k'a te ri' xe'resaj loq konojel xub'ij: Waral k'o wi jun achi qas aj Israel, man ri e k'o pa ri Templo xub'alkatij b'ik ri kimexa ri kub'an taj b'anoj tzij. **48** Ri Natanael xuta che ri e k'exol taq pwaq, xutix b'ik pa ri ulew ronojel Jesús: ¿Jawje' ilom wi la nuwach? Ri Jesús xub'ij ri kirajil ri winaq ri e k'exol taq pwaq. **16** Xub' che: Xatinwilo are maja' katusik'ij ri Felipe, at ij chike ri ajk'ay taq palomax: Chi'wesaj b'ik k'o chuxe' ri uche'al ri higuera. **49** Ri Natanael ri a'waj waral. ¿La chi il chi'we kib'an qaj ik' xub'ij: Rabí, at at Uk'ojol ri Dios, at nim taqanel ayib'al che ri rachoch ri nu'Tat? **17** Ri utijoxelab' pa ri tinimit Israel. **50** Ri Jesús xub'ij che: ¿La ri Jesús xna'taj chike ri tz'b'atalik kub'ij: Kak' rumal ri xinb'ij chawe chi xatinwilo are at k'o axir ri wanima' rumal ri jastaq ri kab'an pa ri chuxe' ri uche'al ri higuera rumal ri' kakojo chi achoch la. **18** Xepe ri winaq e k'amal taq kib'e ri in in Uk'ojol ri Dios? Kawil na nimaq taq jastaq choch we ri'. **51** Qas tzij kinb'ij chi'we chi kiwil na kajaqataj ri kaj, xuquje' ri angelib' kepaq'i' kexulik' pu'wi' ri uK'ojol ri Achi.

2 Churox q'ij, xb'an jun k'ulanem pa Caná rech Galilea. Ri unan ri Jesús k'o pa ri k'ulanem ri'. **2** Ri Jesús xuquje' ri utijoxelab' e sik'ital pa ri k'ulanem ri'. **3** Are xk'is ri vino, ri unan ri Jesús xub'ij che ri Jesús: Maj chik kivino. **4** Ri Jesús xub'ij che: Ixoq, ¡jaswe in che we jastaq ri' maja' kuriq ri nuq'otaj? **5** Ri unan ri Jesús xub'ij chike ri e patanijelab': Chib'ana ronojel ri kub'ij chi'we. **6** K'o k'u waqib' q'eb'al b'antal che ab'aj, are wa' kakikoj ri winaq a'j Israel pa ri kinimaq'ij rech ch'ajch'ob'en ib'. Ri q'eb'al ri' kuq'l' jun ciento lime't ja'. **7** Ri Jesús xub'ij chike ri e patanijelab': Chinojisaj le q'eb'al che ja'. Ri patanijelab' xe'kinojisaj ri q'eb'al. **8** K'a te ri' xub'ij chike: Chik'ama b'ik jub'iq' che ri k' amal b'e rech ri nimaq'ij. Jeri' xkib'ano. **9** Ri k'amal b'e are xuna' ri ja' ri b'antal chik vino che, pune man reta'm jawje' xk'am wi b'ik, xwi ri patanijelab' eta'maninaq chi are wa' ri ja' ri xkipulij b'ik. Xusik'ij ri ji'atz pa utukel, **10** xub'ij che: Konojel ri winaq kakikoj nab'e ri utz vino. Are nim chik kitijom ri a'jtob'om, k'a te ri' kaya chike ri vino ri man paqal taj rajil. Ri at k'ut ayakom kan ri utz laj vino k'a pa ri k'isb'al rech ri nimaq'ij. **11** Are wa' ri nab'e k'utb'al ri xub'an ri Jesús pa Caná, je la' pa Galilea. Jeri' xub'an **3** K'o jun chike ri fariseos ub'i' Nicodemo, jun k'amal b'e kech ri winaq a'j Israel. **2** Jun chaq'ab'il ri Nicodemo xu'solij ri Jesús. Xub' ij che: Ajtij, qeta'm chi are ri Dios xtaqow la loq, rumal cher maj chi jun kakwin chub'anik ri etal ri kab'an la, xaq xwi kakwin ri winaq chub' anik we jastaq ri' we k'o ri ukwinem ri Dios ruk'. **3** Ri Jesús xub'ij che: Qas tzij kinb'ij chawe chi ri winaq ri man kalax ta chik junmul, man kakwin taj kok pa ri ajawarem rech ri Dios. **4** Ri

Nicodemo xub'ij che ri Jesús: **¿**Jas kub'an jun pa ri tinimit Enón, ri k'o chuxukut ri tinimit achi rech kalax chik jummul? **¿**La kakwin k'ut Salín, rumal nim ri ja' ri chila'. Rumal ri' xepé kok chi b'ik jummul chupam ri unan, k'a te ri' ri winaq, xulkiya kib' rech kab'an kan kiqasana' kalax chik? **5** Ri Jesús xub'ij che: Qas tzij kinb'ij . **24** (Xk'ulmataj we ri' are maja' kok ri Juan pa chawe, ri man kalax taj che ja' xuquje' che ri che'.) **25** K'a te ri' xchaple'taj jun ch'o'j pa tzij Uxlab'al man kakwin taj kok pa ri ajawarem pu'wi' ri q'ij rech ch'ajch'ob'en ib', chickixo'l rech ri Dios. **6** Ri kak'iy chike winaq, winaq ri utijoxelab' ri Juan rachi'l jun achi aj Israel. ri', are k'u ri kak'iy che ri Uxlab'al rech ri **26** Ri utijoxelab' ri Juan xe'kib'ij che ri Juan: Dios, uxlab'al ri'. **7** Mat mayijanik che le xinb'ij Ajtij, ri achi ri xopan awuk' che ri jummul ch' chawe: "Rajawaxik wi kixalax chik jummul." **8** aqa'p che ri Jordán, ri xaq'alajisaj chkiwach ri Ri kyaqiq' kajich'ich' xapawje' ri karaj wi. Kato winaq, tajin kub'an qasana', e k'i winaq tajin kaxururik, man aweta'm ta k'ut jawje' upetik wi ko'pan ruk!. **27** Ri Juan xub'ij chike: Man k'o ta xuquje' jawje' ke' wi. Je xuquje' kak'ulmataj ruk' jun winaq kakwinik kub'an jun jastaq we man ri winaq ri kalax pa ri Uxlab'al. **9** Ri Nicodemo are ri Dios kayo'w kwinem che chub'anik. **28** xub'ij che ri Jesús: **¿**Jas che jewa' kak'ulmatajik? Xita ri xinb'ij: "Man in taj in Cristo, xane xaq **10** Ri Jesús xub'ij che: **¿**At ajtij kech ri winaq a'j xwi xintaq loq nab'e choch Are!." **29** Ri ji'atz Israel, man kach'ob' taj we jastaq ri? **11** Qas are qas k'o ruk' ri alib'atz. Ri rech ch'ab'e'n tziz kinb'ij chawe, ri uj are kaqab'ij ri qeta'm, ri ji'atz ri k'o chuxukut kaki'kotik are kuta ri xuquje' kaqqalajisaj ri qas qilom, ri ix k'ut uch'ab'al ri ji'atz. Are wa' ri ki'kotemal ri k' man kikoj taj ri kaqqalajisaj. **12** We man kikoj o pa wanima' in. **30** Rajawaxik Are' kak'iyik, ri jastaq rech uwachulew ri nub'im chi'we **g166** **13** la are k'u ri in xa kako'pij nuk'iyem. **31** Ri jun ri are ta k'u kikoj ri jastaq rech chikaj? **14** Maj jun kape na chila' chikaj are k'o pa kiwi' kojonel, paqalinaq pa ri kaj, xaq xwi ri in uK'ojol ri Achi ri winaq ri ajuwachulew, ajuwachulew ri', are ri xqaj loq choch ri uwachulew. **15** Jetaq ri xub' karilij utzijoxik ri' ri jastaq rech uwachulew. Ri an ri Moisés xuxekeb'a ri kumatz pa ri katz'inow **16** Ri Dios sib'alaj xu'loq'aj ri winaq ri e k'o choch ri uwachulew, xuya ri xa jun uK'ojol rech xapachin ri kakojon che kuriq na k'aslemal ri maj uk'isik. (**aiōnios g166**) **17** Ri Dios man xutaq ta loq ri uK'ojol chuq'atik tzij pa kiwi' ri winaq ri e k'o choch ri uwachulew, xane k'o uk'aslemal ri maj uk'isik. (**aiōnios g166**) **18** Ri kakojon che Are' man kaq'at taj tzij pu'wi', are k'u ri man kakojon taj xq'at taj tzij ri' pu' wi', rumal cher man xkojon taj che ri ub'i' ri xa jun uK'ojol ri Dios. **19** Kaq'at tzij pa kiwi' ri winaq rumal man xekojon taj che ri tunal ri xpe choch ri uwachulew, are utz xkil ri q'equ' mal, jeri' rumal itzel taq chak kakib'ano. **20** Ri winaq ri kub'an etzel, ri' karetzelaj ri tunal, man kaqeb' taj ruk' rumal cher kuxi'j rib' chi kaq'alajin ri uchak. **21** Are k'u ri winaq ri are karilij ub'anik ri chak rech ri tunal kaqeb' ruk' ri tunal rech jeri' kaq'alajinik chi are ub'anom ri chak ri karaj ri Dios. **22** Are xb'l'taj we jastaq ri', ri Jesús xe' pa Judea, e rachi'l ri utijoxelab'. Chila' xk'oji' wi keb' oxib' q'ij xub'an kiqasana' **23** Xuquje' ri Juan tajin kub'an qasana' **4** Ri Jesús tajin kub'an kiqasana' sib'alaj e k' i winaq xuquje' tajin ku'x utijoxelab', sib'alaj e k'i na choch ri utijoxelab' ri Juan. Xreta'maj k' u ri Jesús chi xketa'maj we ri' ri fariseos. **2** Man tzij ta k'ut chi qas are ri Jesús tajin kab'anow ri qasana' xane are ri utijoxelab'. **3** Are xreta'maj ri Jesús we ri', xel b'ik pa ri tinimit Judea, xtzalij pa Galilea. **4** Choq'aq' k'ut ki'kow b'ik pa ri tinimit Samaria. **5** Xok k'u b'ik pa Sicar, jun tinimit ri k'o pa Samaria, ri k'o chuxukut ri ulew ri xuya ri Jacob che ri uk'ojol José. **6** Chila' k'o wi ri k'wa' ri xuk'ot kanoq ri Jacob. Ri ri winaq.

Jesús xq'l'itaj b'ik che ri b'e, xe't'uyul chuxukut oji'k. **25** Ri ixoq xub'ij che: Weta'm chi kape na ri k'wa'. Qas pa ri unik'aj ri' q'ij. **7** Ri utijoxelab' ri Mesías ri kab'ix Cristo che. Are kape ri' are', e b'enaq kanoq pa ri tinimit chuloq'ik kiwa. kub'l'ij na chaqe jas ub'anik we jastaq ri'. **26** Ri Xopan k'ut jun ixoq chresaxik uja' pa ri k'wa'. Jesús xub'ij che: In ri', ri tajin kintzijon awuk'. Ri Jesús xub'ij che: Chaya juqub' nujoron. **9** Ri **27** Qas je' ri' tajin kub'ij are xo'pan ri utijoxelab' ixoq xub'ij che: ¿Jas che kata aja' chwe, at at , xemayijanik rumal tajin katzijon ruk' jun ixoq, aj Israel are k'u ri in, in aj Samaria? Jeri' xub' maj k'u jun xtow chike: ¿Jas kaj la che le ixoq? ij che rumal cher ri a'j Israel man kakitun taj O ¿jas katzijoj la ruk'? **28** Ri ixoq xuya kanoq ukojik jun jastaq kuk' ri a'j Samaria. **10** Ri Jesús ri uq'eb'al, xtzalij pa ri tinimit, xub'ij chike ri xub'ij che ri ixoq: We ta aweta'm ri kakwinik winaq: **29** Chixanloq, jiliwila jun achi ri xub' kuya ri Dios xuquje' ri tajin katow juqub' ja' ij chwe ronojel ri nub'anom. ¿La man are wa' chawe, at ta ri' nab'e xata aja' che, xuquje' xya' ri kab'ix Cristo che? **30** Ri winaq xe'l b'ik pa ri taj ta aja' ri' rumal, ri kuya k'aslemal ri maj uk' tinimit, xe'kila ri Jesús. **31** Are maja' ko'pan ri isik. **11** Ri ixoq xub'ij che ri Jesús: Tat, man ke' winaq, ri tijoxelab' xkib'ij che ri Jesús: Ajtij, wo' ta resaxik le ja', naj qajinaq. ¿Jawje' k'u ke'saj q la. **32** Ri Jesús xub'ij chike: Ri in k'o jun jaswe wi la loq ri ja' ri kuya k'aslemal? **12** ¿La tal ta k' tijowik rij ri man iweta'm ta ix uwach. **33** Ri u nim q'ij la choch ri qamam Jacob, are' xyo'w tijoxelab' xkichaple'j utayik chib'il taq kib': ¿La kan we k'wa' ri' chaqe, chi ri' xresaj wi kijoron k'o ta k'u jun xk'amow loq jun jas rech tijowik ri e ralk'wa'l xuquje' ri e rawaj? **13** Ri Jesús rij? **34** Ri Jesús xub'ij chike: Are nuwa in ri ub' xub'ij che ri ixoq: Xapachin ri kutij we ja' ri', anik ri urayib'al uk'u'x ri xintaqow loq xuquje' kachaqil' chi na uchi' junmul chik. **14** Are k'u ri kutij rech ri ja' ri kinya in man kachaqil' ta chik uchi', xane ri ja' ri kutijo kux na jun k'iyib'al ja' ri kapulinik ri kuya k'aslemal ri maj uk'isik. **15** Ri ixoq xub'ij che: Tat, ya la we ri joron ri' rech man kinpe ta chik waral chi resaxik nuja' xuquje' rech man kachaqil' ta chik muchi'. **16** Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: Ja'sik' kab'anow ri yakoj junam keki'kotik. (**aiōnios g165, aiōnios g166**) **15** Ri ixoq xub'ij che: Tat, ya la we ri joron ri' rech man kinpe ta chik waral chi resaxik nuja' xuquje' rech man kachaqil' ta chik muchi'. **16** Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: Ja'sik' kab'anow ri yakoj junam keki'kotik. (**aiōnios g166**) ij b'a loq ri awachajil, k'a te ri' chattzalij loq **37** Jeri' rumal k'o jun tzij kub'ij: "Jun kab'anow waral. **17** Ri ixoq xub'ij che ri Jesús: Maj wachajil ri tiko'n, jun chi wi ri kab'anow ri yakoj." **38** in. Ri Jesús xub'ij: Qas tzij la' le xab'ij chi maj Ri in xixintaq b'ik chuyakik ri man xiriq taj k' awachajil. **18** Jeri' rumal e k'olinaq kanoq e job' ax chutikik. E nik'aj wi ri xeq'l'tajik, e nik'aj awachajil xuquje' ri k'o awuk' kamik man are wi ri xechakunik, ri ix k'ut xaq xwi ki'tzukuj taj awachajil, qas tzij la' le xab'ij. **19** Ri ixoq xub' loq uwach ri chak ri b'antajinaq chi kanoq. **39** ij: Tat, chanim kinch'ob'o chi lal q'alajisal utzij E k'i chike ri winaq a'j Samaria xekojon che ri Dios. **20** Ri qamam uj ojer xeq'l'ijila'n pu'wi' we ri Jesús rumal xkita ri xub'ij ri ixoq: Are' xub' juyub' ri', are k'u ri ix, ix aj Israel kib'ij chi pa ij chwe ronojel ri nub'anom. **40** Jeri' are xo' Jerusalén rajawaxik kixq'ijila'n wi. **21** Ri Jesús pan ri a'j Samaria ruk' ri Jesús xkib'ij che chi xub'ij: Ixoq, chakojo ri kinb'ij. Ku'rqiqa na jun q' kakanaj kan kuk'. Ri Jesús xkanaj kanoq chila' ij are man kab'an ta chik ri q'ijila'nem che ri keb' q'ij. **41** E k'i winaq xekojon chi na che ri Tataxel Dios, pu'wi' we juyub' ri', xa ta ne pa Jesús rumal ri xub'ij are' chike. **42** Xkib'ij k'u Jerusalén kab'an wi q'ijila'nem. **22** Ix kiq'ijila'j che ri ixoq: Man xwi taj kujkojonik rumal ri ri man iweta'm taj uwach, ri uj k'ut kaqqaq'ijila'j xab'ij chaqe xane rumal ri xqatatab'ej uj ruk' ri ri qeta'm uwach, jeri' rumal ri kolotajem kuk' ri qaxikin, xqeta'maj chi are wa' ri Kolonel kech winaq a'j Israel petinaq wi. **23** Xqeb' k'u loq ri konojel ri winaq rech ri uwachulew. **43** Are xik' q'ij xuquje' xopan ri q'otaj are taq ri qas e q' ow ri keb' q'ij, ri Jesús xel b'ik pa ri tinimit iijila'nelab' kakiya na uq'ij ri Tataxel Dios pa ri Samaria, xe' pa Galilea. **44** (Jeri', rumal ri Jesús Uxlab'ixel xuquje' qas tzij kek'oji'k, rumal jeri' ub'im chi xa ta ne jun q'alajisal tzij kaya uq'ij karaj ri Tataxel kab'anik. **24** Ri Dios are uxlab' pa ri tinimit ri kel wi.) **45** Are xopan pa Galilea al, rajawaxik xuquje' chi ri e q'ijila'j taq rech utz xb'an chuk' amawa'xik kumal ri winaq a'j kakiq'ijila'j pa ri uxlab'al xuquje' qas tzij kek' chila', jeri' rumal kilom ronojel ri xub' an pa

Jerusalén pa ri nimaq'ij Pascua. **46** K'a te ri' pa ri q'ij rech uxlanem. **10** Ri winaq a'j Israel xtzalij chik ri Jesús pa Caná rech Galilea, chila' xkib'ij che ri achi ri xkunatajik, man ya'tal taj xuk'ex wi ri ja' pa vino. K'o k'ut jun uk'ojol chawe kaweqaj ri ach'at, are q'ij rech uxlanem ri jun rajchak ri q'atal tzij yawab' je la' pa ri kamik. **11** Ri achi xub'ij chike: Ri xinkunanik tinimit Capernaúm. **47** Are xreta'maj ri achi, xub'ij chwe: "Jat chak'ama b'ik ri ach'at." **12** utat ri yawab', chi xopan ri Jesús pa Galilea, Ri winaq xkita che: Jachin xb'in chawe: "¿Jat upetik pa Judea, xe' chutzukuxik. Are xuriqo, chak'ama b'ik ri ach'at?" **13** Man reta'm ta k' xuta toq'ob' che rech ke' chukunaxik ri uk'ojol ut ri achi ri xutzirik jachin ri' ri xkunani, rumal xa jub'iq' karaj kakamik. **48** Ri Jesús xub' jeri' rumal ri Jesús xok b'ik chikxo'l konojel ri ij che: Ri ix man kixkojon ta wi la we man kiwil winaq ri e k'o chila'. **14** K'a te ri' ri Jesús xuriq k'utb'al xuquje' etal. **49** Ri ajchak rech ri q'atal ri achi ri xkunatajik pa ri Templo, xub'ij che: tzij xub'ij che ri Jesús: Wajaw, b'anala toq'ob', Chawilampe', xatkunatajik. Makat makun ta oj la cho ri wachoch rech man kakam taj ri nuk' chik rech man kape ta chik jun k'ax pa'wi' ri k' ojol. **50** Ri Jesús xub'ij che ri achi: Chattzalij cho o na cho we xariqo. **15** Ri achi xub'ij chike ri awachoch, man kakam taj ri ak'ojol. Xukoj ri winaq a'j Israel chi are ri Jesús xkunani. **16** achi ri xb'ix che rumal ri Jesús, k'a te ri' xtzalij Rumal k'u ri', ri winaq a'j Israel xkitzukuj jas cho rachoch. **51** Are b'enaq ri achi cho rachoch, xkib'an che uchapik ri Jesús, jeri' rumal kub' xe'l loq ri e rajchakib' chuk'ulaxik pa ri b'e, an taq we jastaq ri' pa ri q'ij rech uxlanem. **17** xkib'ij che chi man xkam taj ri uk'ojol xane xk' Ri Jesús xub'ij chike: Ri nuTat k'a kachakun na asi'k xuquje' xutzirik. **52** Ri achi xuta chike jas kamik, rumal ri' kinchakun xuquje' in. **18** Ri q'otaj xutzir ri uk'ojol. Ri ajchakib' xkib'ij: Iwir winaq a'j Israel are kakaj kakikamisaj ri Jesús, qas jun hora ik'owinaq che ri unik'ajil q'ij xel b' jeri' rumal man xwi taj man kuminaj taj ri q'ij ik ri q'aq' che. **53** Na'taj k'u che ri utat ri ak'al rech uxlanem xane kub'ij xuquje' chi are utat ri chi qas che ri' ri q'otaj ri', xub'ij ri Jesús che: Dios, kujunamaj rib' ruk' ri Dios. **19** Rumal ri', ri "Ri ak'ojol kak'asi' na." Jeri' konojel ri e k'o Jesús xub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we: Ri k'ojolaxel ruk' ri achi pa ri rachoch xekojon che ri Jesús. man kakwin taj kub'an jun jastaq xaq pa are' **54** Are wa' ri ukab' etal ri xub'an ri Jesús are wi, xane xaq xwi kakwinik kub'an ri karil ri xtzalij loq pa Galilea upetik pa Judea.

5 Are ik'owinaq chik jun janipa q'ij, xpaqi' ri Jesús pa ri nimaq'ij kech ri winaq a'j Israel ri kab'an pa Jerusalén. **2** Chila' k'o jun ja' chuxukut ri k'olib'al ub'i'nam Okib'al kech ri chij, sutim rij ruk' job' raqan ja, Betzatá ub'i' pa arameo. **3** Pa taq ri raqan ja ri' e q'oyoq'oj sib'alaj e k'i yawab' ib', e k'o e moyab', e ch'oke'r, k'o man kekwin taj kakisalab'aj kib'. **4** Jeri' rumal che taq ri q'ij ri' k'o jujun mul jun ángel kaqaj loq chusalab' axik ri ja', ri winaq ri kaqaj nab'e pa ri ja' are kasalab'ataj kanoq kutzirik. **5** Chila' xuquje' k'o wi jun achi ri kaminaq ri utoy'jal juwinaq lajui wajxaqib' junab!. **6** Ri Jesús are xril ri achi q' oyol pa ri ulew, xuchomaj chi k'i q'ij chik k'o chila', jeri' xuta che: ¿La kawaj katutzirik? **7** Ri achi xub'ij: Wajaw, maj jun kab'anow toq' ob' chwe kinuqasaj pa le ja', are kasalab'ataj kanoq raj kinqaj chupam k'a te kinwilo jun chik nab'e kaqajilob' chupam. **8** Ri Jesús xub'ij che: Chatwa'jiloq, jat chak'ama b'ik ri ach'at. **9** Ri achi aninaq xutzirik, xuk'am b'ik ri uch'at, xuchaple'j b'inem. Ri k'ulmatajem ri' xb'antaj

utat kub'ano, jeri' rumal xapakux jastaq ri kub' an ri Tataxel kub'an xuquje' ri K'ojolaxel. **20** Ri Tataxel sib'alaj uloq' ri K'ojolaxel rumal ri' kuk' ut choch ronojel ri jastaq ri kub'ano. Kuk'ut k'u na nimaq taq jastaq choch ri uk'utum choch kamik ri', qas kixmayijan k'u na. **21** Jetaq ri kub' an ri Tataxel kuk'astajisaj ri kaminaqib' xuquje' kuya kik'aslemal, je xuquje' ri K'ojolaxel kuya kik'aslemal konojel ri ke'raj. **22** Ri Tataxel, xa ta ne jun kuq'at tzij pu'wi', xane ronojel ri q'atoj tzij uya'om pa uq'ab' ri K'ojolaxel. **23** Jeri' rech konojel ri winaq kakiq'ijila'j ri K'ojolaxel, jetaq ri kakib'an chuq'ijila'xik ri Tataxel. Ri man kuq' ijila'j taj ri K'ojolaxel man kuq'ijila'j ta ri' ri Tataxel ri xtaqow loq ri K'ojolaxel. **24** Qas tzij kinb'ij chi'we xapachin ri kuta ri nutzij xuquje' kakojon che ri xintaqow loq kuriq na k'aslemal ri maj uk'isik, man kaq'at taj tzij pu'wi' xane xel loq pa ri kamikal xuriq k'aslemal. (aiōnios g166) **25** Qas tzij kinb'ij chi'we xopan ri q'ij are kakita ri uch'ab'al ri Uk'ojol ri Dios ri kaminaqib', ri ketow ri ch'ab'al ri' kek'asi' na. **26** Jetaq ri ub' anik ri Tataxel k'o uk'aslemal xaq pa are' wi, xuya xuquje' che ri K'ojolaxel ukwinem rech k'

o uk'aslemañ xaq pa are' wi. **27** Ya'tal kwinem man kikoj ri xutz'ib'aj ri Moisés, ¿la are ta k'u che rech kuq'at tzij, jeri' rumal are uK'ojol ri kikoj ri nutzij in?

Achi. **28** Man kixmayijan taj rumal kape na ri q' ij are konojel ri e muqumoj kakita na ri uch' ab'al ri uK'ojol ri Dios. **29** Ke'l k'u na loq pa ri muqb'al. Ri xkib'an ri utzilal kek'astaj na rech keb'e pa ri k'aslemañ, are k'u ri xkilib ub'anik ri etzelal kek'astaj na rech kaq'at tzij pa kiwi!. **30** Ri in man kinkwin taj kinb'an jun jastaq xaq pa wech wi; xaq xwi kinq'at tzij pu'wi' ri kinto, suk' ri nuq'atoj tzij, jeri' rumal man are ta kab' an ri kawaj in, xane are kab'an rech ri xintaqow loq. **31** We xaq in kinq'alajisaj wib' chib'il wib', maj kupatanij ri' ri nuq'alajisanik. **32** K'o k'u jun ri kub'an ri q'alajisanik pa nuwi', weta'm chi ri uq'alajisanik ri kub'an pa nuwi' qas tzij wi. **33** Ri ix xi'taq b'il nik'aj iwachil' chutayik k'otb'al chi' che ri Juan, are' xuya loq jun q'alajisanik ri qas tzij. **34** Man kink'amawa'j ta k'u in ri uq' alajisanik jun achi; kinq'alajisaj k'u we ri' rech jeri' kixkolotajik. **35** Ri Juan kajunumataj ruk' ri jun q'aq' ri tzijilik, ri ix k'ut xiki'koteb'ej ri utunal jun janipa q'otaj. **36** Ri q'alajisanik ri b' antal chwij in nim na choch ri q'alajisanik ri xb' an chirij ri Juan. Jeri' rumal ri nuchak ri xuya ri Tataxel are kak'utuwik chi ri Tataxel are xb' anow ri q'alajisanik chwij chi are' xintaqow loq. **37** Ri Tataxel ri xintaqow loq are b'anownaq ri q'alajisanik chwij. Ix man itom taj ri uch'ab' al ri Tataxel xuquje' man iwlom taj uwach. **38** Man k'o taj ri utzij ri Tataxel pa iwanima' jeri' rumal man kixkojon taj che ri xutaq loq. **39** Ri ix kisoliж uwach ri utzij ri Dios rumal cher iweta'm chi chila' kiriq wi k'aslemañ ri maj uk'isik xuquje' are wa' ri kuya nuq'alajisaxik. (**añenos g166**) **40** Pune jeri', ix man kiwaj taj kixpe wuk' chuk'amawa'xik we k'aslemañ ri'. **41** Man kink'amawa'j taj ri juluwem ri kakiya ri winaq. **42** Ix weta'm k'ut chi man qas ta kiloq'aj ri Dios. **43** In in petinaq pa ri ub'i' ri nuTat, ri ix k'ut man kinik'amawa'j taj; we ta k'u kape chi jun xaq pa rech wi, k'a te ri' ri kik'amawa'j. **44** ¿Jas ta k'u che kixkojonik we xaq ix kiya iq'ij chib' il taq iwb', man kitzukuj ta k'ut ri juluwem ri kape ruk' ri xa jun Dios? **45** Mib'ij k'ut chi in kine'molow imak choch ri Tataxel xane are ri Moisés, ri achi ri jeqel ik'u'x chirij, are ri' kixtzujun na choch ri Dios. **46** We ta kikoj ri xub'ij ri Moisés, kixkojon xuquje' ri' chwe in, jeri' rumal ri Moisés xutz'ib'aj loq wij. **47** We man kikoj ri xutz'ib'aj ri Moisés, ¿la are ta k'u che rech chuchi' ri cho rech Galilea (ub'l'nam xuquje' Tiberíades). **2** Sib'alaj e k'i winaq e teren chirij, jeri' rumal xkilo ronojel ri mayjab'al taq jastaq ri ub'anom kuk' ri e yawab'ib' **3** Ri Jesúx xpaq'il k'ut pu'wi' jun laj juyub' xt'uyi'k chila' e rachi'il ri utijoxelab'. **4** Xa jub'ij' karaj kuriq ri nimaq'ij kech ri winaq a'j Israel, ub'l'nam Pascua. **5** Are xka'y apanoq ri Jesúx, xe'r'il sib'alaj e k'i winaq e b'enaq ruk', xub'ij k'ut che ri Felipe: ¿Jawje' ke'qaloq'o wi kiwa konojel we winaq ri'? **6** Jeri' xub'ij che ri Felipe rech karilo jas kub'ij che, ri Jesúx k'ut reta'm chik jas kub'ano. **7** Ri Felipe xub'ij: Man kakwin ta ri' keb' ciento denario kuloq' ch'aqa'p taq kikaxlan wa we winaq ri!. **8** Jun chik chike ri utijoxelab' ub'l'nam Andrés, ri rachalal ri Simón Pedro, xub'ij che: **9** K'o jun ala waral ruk'a'm job' kaxlan wa b'antal che cebada rachi'il keb' kar. ¿Jas ta k'u wa' we ri chike we kik'iyal we winaq ri'? **10** Ri Jesúx xtaqanik chikit'uyub'axik konojel ri winaq, sib' alaj nim q'ayes k'o pa ri le'aj ri'. Xet'uyi'k k'ut konojel, ri kik'iyal ri achyab' e k'ulanik are job' mil. **11** Ri Jesúx xuk'am apanoq ri kaxlan wa, xtyoxin che ri Dios, k'a te ri' xujach chike ri t'uyul chila', xajanipa ri xkaj. Je xuquje' xub' an che ri kar. **12** Are xenoj ri winaq, ri Jesúx xub'ij chike ri utijoxelab': Chisik'a le e ch'aqa' p le xekanaj kanoq rech man xaq ta katzaqik. **13** Xkiyak k'ut ri e ch'aqa'p ri xekanaj kanoq, xkimulij kab'lajuj chakach ch'aqa'p kaxlan wa rech cebada. **14** Are xkil ri winaq ri k'utb'al ri xub'an ri Jesúx, xkichaple'j ub'l'ixik: We achi ri' qas tzij jun q'alajisal utzij ri Dios, are wa' ri kape na choch ri uwachulew. **15** Ri Jesúx are xrilo chi ri winaq are kakaj kakik'am b'il kuk' rech kux Taqanel pa kiwi', xel b'il kuk', xe' pa ri juyub' utukel. **16** Are tajin kok ri aq'ab', ri utijoxelab' ri Jesúx xeqaj b'il pa ri cho. **17** Xa'q' an b'il pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', xeb' e ch'aqa'p rech ri cho chusuk'umal ri tinimit Capernaúm. Maja' k'u kopan ri Jesúx kuk' ri utijoxelab' are xok ri aq'ab'. **18** Xaq k'a te xwa' jil aq'anoq jun kyaqiq' pu'wi' ri cho, ri cho sib' alaj xch'u'jarik. **19** Ri e tijoxelab' o'kinaq chi b'il job' o waqib' kilómetros pa ri ja' are xkil ri Jesúx tajin kaqeb' ruk' ri jukub', kab'in pu'wi' ri ja' ja' b'enaq, xkixi'j kib'. **20** Ri Jesúx xub'ij chike:

In wa', man kixi'j ta iwib'. **21** Xaq jeri' xkik' kink'astajisaj na pa ri k'isb'al q'ij. **40** Ri urayib'al amawa'j ri Jesús pa ri jukub'. Ri jukub' xopan uk'u'x ri nuTat are chi xapachin ri kuk'amawa' k'ut chuchi' ri ja' ri e b'enaq wi. **22** Chukab' j ri uK'ojo xuquje' kakojon che, kuriq na jun q'ij ri winaq ri xekanaj kanoq ch'aqa'p che ri alik k'aslemal, xuquje' in kink'astajisaj na pa cho jawje' ri xkoji'k wi ri Jesús xkilo chi ri e ri k'isb'al q'ij. (aiōnios g166) **41** Ri winaq a'j Israel tijoxelab' xeb'e ch'aqa'p xaq pa kitukel. Xa jun xkichaple'j ub'ixik taq tzij che, jeri' rumal xub' jukub' b'inib'al xopan chila', ri Jesús man xe' ta ij: In ri' ri kaxlan wa ri xqaj loq pa ri kaj. **42** k'u chupam ri jukub' xane xqa xwi ri utijoxelab' Xuquje' kakib'ij chib'il taq kib': ¿La man are wa' . **23** Xo'pan k'ut nik'aj e jukub' b'inib'al pu'wi' ri uk'ojol ri José? ¿La man qeta'm uj kiwach ri ja' a'j pa Tiberíades, xenaqajin ruk' ri le'aj ri utat unan? ¿Jas che k'ut kub'ij chi xa xqaj jawje' xkitij wi ri kaxlan wa ri winaq ri xb'an loq pa ri kaj? **43** Ri Jesús xub'ij chike: Chixtanal ch'awem pu'wi' rumal ri Jesús. **24** Are xkil ri chub'ixik taq tzij. **44** Maj jun kakwinik kape winaq chi ri Jesús xuquje' ri utijoxelab' man e wuk' we man are ri Tataxel kak'amow la wuk'. k'o ta chik chila', xa'q'an b'ik pa ri jukub' b' Ri in k'ut kink'astajisaj na uwach ri winaq ri' pa inib'al, xeb'e chutzukuxik ri Jesús pa ri tinimit ri k'isb'al q'ij. **45** Pa ri kiwuj ri e q'alajisal taq Capernaúm. **25** Ri winaq are xkiriq chi ri Jesús utzij ri Dios tz'ib'atalik: Kab'ix na chike konojel ch'aqa'p che ri cho, xkita che: Ajtij, ¡jampa' xul ri ucholajil. Qas tzij wi xapachin ri kutatab'ej la waral? **26** Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb' ri kub'ij ri Tataxel xuquje' kareta'maj ri kub'ij ij chi'we, ri ix man kinitzukuj taj rumal cher kape na wuk' in. **46** Maj jun ilowinaq ri Tataxel, iwilom taq ri k'utb'al, kinitzukuj rumal cher xaq xwi ri petinaq che ri Dios ilowinaq uwach. xixnojik are xitij ri kaxlan wa. **27** Chixchakunoq **47** Qas tzij kinb'ij chi'we, ri kakojonik kuriq na man rumal taj ri iwa ri xaq kasach uwach xane chixchakunoq rumal ri k'aslemal ri maj uk'isik, ri kuya na ri uk'ojol ri Achi chi'wech. Are wa' ri ukojom retal ri Dios Tataxel ub'im chi utz. (aiōnios g166) **28** Ri winaq xkita che: ¿Jas rajawaxik kaqab'an rech kaqab'an ri chak ri karaj ri Dios? **48** In ri' ri in k'aslik kaxlan wa ri **29** Ri Jesús xub'ij: Ri uchak ri Dios are we ri: Chixkojon che ri jun ri xutaq loq. **30** Ri winaq xkita che: ¿Jas k'utb'al kab'an la rech kaqilo xuquje' kujkojon che la? **31** Ri qatat qanan xkitij ri maná ri xya chike pa ri ulew ri katz'inowik, j Israel xeq'aq'arik xkichaple'j utatab'elo'xik jetaq ri tz'ib'atalik: Xya kaxlan wa rech chikaj chib'il taq kib': ¿Jas kub'an we achi ri' chuya'ik chike. **32** Ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij kinb'ij ri utyo'jal chaqe? **53** Ri Jesús xub'ij chike: Qas chi'we: Man are taj ri Moisés xyo'w ri kaxlan wa tzij kinb'ij chi'we, we man kitij ri utyo'jal ri uk' chi'we. Ri kayo'w ri kaxlan wa rech chikajil are ri nuTat. **33** Ri kaxlan wa rech ri Dios are ri' ri kaqaj loq pa ri kaj, ri kuya kik'aslemal ri winaq ri e k'o choch ri uwachulew. **34** Ri winaq xkib'ij: aslemal ri maj uk'isik. Kink'astajisaj k'u na pa ri Ajawxel, ya la qe ri kaxlan wa ri' ronojel q'ij. **35** k'isb'al q'ij. (aiōnios g166) **55** Jeri' rumal ri nutyo' Ri Jesús xub'ij chike: In ri' ri kaxlan wa rech k' jal qas tijowik wi rij, xuquje' ri nukik'el qas utz aslemal. Ri kape wuk' man kuna' ta chik wi'jal, wi kaqumuxik. **56** Jachin ri kutij ri nutyo'jal xuquje' ri kakojon chwe man kachaqij' ta chi xuquje' kuqumuj ri nukik'el kak'oji' na pa in wi uchi'. **36** Nub'im chik chi'we, pune iniwilom xuquje' in kink'oji' na pa are'. **57** Jetaq ri xub'an chik, man kixkojon taj chwe. **37** Konojel ri xu'ya ri Tataxel ri k'aslik, xinutaq loq. In in k'aslik ri nuTat chwe kepe na wuk', ri winaq ri kape rumal Are', je xuquje' ri kinutijo, kak'asi' xa wuk' man kinwetzelaj taj. **38** Jeri' rumal xinqaj rumal we in. **58** Are wa' ri kaxlan wa ri xqaj loq loq pa ri kaj, man chub'anik taj ri kawaj in, pa ri kaj. Ri itat inan ojer xkitij ri maná, xekam xane chub'anik ri karaj ri xintaqow loq. **39** Ri k'ut, are k'u ri kutij rech we kaxlan wa ri' kak' urayib'al uk'u'x ri xintaqow loq are chi man asl' ronojel q'ij. (aiōn g165) **59** Ronojel we jastaq kintzaq ta kan jun chike ri xu'ya chwe, xane ri' xub'ij ri Jesús are k'o pa ri Sinagoga, pa ri

tinimit Capernaúm. **60** E k'i chike ri utijoxelab' xb'i'taj we jastaq ri' rumal, xkanaj kanoq pa are xkita ri xub'ij Jesús xkib'ij: Sib'alaj k'ax we Galilea. **10** Are e b'enaq chi ri rachalal pa ri k'utu'n ri!. ¿La k'o ta k'u jun ri' kakwin chuk' nimaq'ij, xe' xuquje' are', man xuk'ututej ta k' amawa'xik? **61** Ri Jesús reta'm chi ri utijoxelab' u rib' xane xaq pa awal xe'ek. **11** Ri e k'amal tajin kakitzijoj rij ri xub'ij chike, rumal ri' xub'ij taq kib'e ri winaq a'l Israel xkitzukuj ri Jesús chik junmul chike: ¿La topib'al aqanaj wa' we pa ri nimaq'ij, kakib'ij chib'il taq kib': ¿Jawje' ri' chi'we ix? **62** ¿As ta k'u kib'an ri we kiwil k'o wi? **12** K'i jastaq xkib'ij ri winaq che. E k'i ri uK'ojol ri Achi kapaqi' chik junmul jawje' ri xkib'ij chi jun utz achi, e k'o chi nik'a'l xkib'ij k'o wi nab'e? **63** Ri Uxlab'ixel kuya k'aslemal, chi xaq ku'menk'etij ri winaq. **13** Man k'o ta k'u ri tyo'jal man k'o taj kutayij. Ri tzij ri nub'im jun chike ri winaq qas xub'ij ri k'o pa ranima', chi'we are Uxlab'al xuquje' K'aslemal. **64** Pune jeri' rumal xkixi'j kib' chikiwach ri e k'amal taq jeri' nub'im chi'we, e k'i chi'we man kekojon b'e. **14** Ri Jesús xraye'j na xnik'ajar ri nimaq'ij k'taj. Jeri' xub'ij ri Jesús rumal e reta'm ri winaq a te ri' xpaqi' pa ri Templo chuya'ik k'utu'n. ri xekojon che ri xub'ij xuquje' ri man xekojon **15** Ri winaq a'l Israel xemayijanik xkib'ij: We taj xuquje' reta'm uwach ri achi ri kajachow achi ri man xe' taj pa eta'manik, ¿jawje' k'ut na. Rumal ri' xub'ij: **65** Rumal la xinb'ij chi'we xuk'amawa'j wi nimalaj eta'mab'al? **16** Ri Jesús chi maj jun kakwinik kape wuk', we man are xub'ij chike: Ri nuk'utu'n man wech taj in, xane ri Tataxel kayo'w b'e che. **66** Tzi che ri q'ij ri', rech ri xintaqow loq. **17** Ri qas karaj kub'an ri e k'i chike ri utijoxelab' xkjielech'uj kan kib' urayib'al uk'u'x ri nuTat chuch'ob'o we ri nuk' e, man xkaj ta chik xek'ojil ruk'. **67** Ri Jesús k' utu'n kape ruk' ri Dios o xaq pa we wi kinb' ut xuta chike ri e kab'lajuj utijoxelab': ¿Te'q ij we jastaq ri'. **18** Ri winaq ri xaq pa rech wi kiwaj xuquje' ix kixe' kanoq? **68** Ri Simón Pedro xub'ij: Ajawxel, ¿Jachin chi ruk' kuje' wi? Xaq xwi uk' la k'o wi tzij rech k'aslemal ri maj uk' isik. (añonios g166) **69** Ri uj qakojom xuquje' qeta'm chi lal lal ri Tyoxalaj uK'ojol ri Dios. **70** Ri Jesús xub'ij chike: ¿La man ix kab'lajuj xixincha'o? Pune jeri' jun chi'we jun itzel. **71** Are xutzijoj k'utu'n kape ruk' ri Judas, uk'ojol ri Simón Iscariote, are ri' kajachow na.

7 Are ik'owinaq chik jun janipa q'ij, ri Jesús kab'in pa Galilea. Maj jas kub'ij uk'u'x ke' pa Judea, jeri' rumal ri k'amal taq b'e kech ri winaq a'l Israel kakaj kakikamisaj. **2** K'a karaj k'u na jun janipa q'ij che ri nimaq'ij kech ri winaq a'l Israel ub'i'nam Tabernáculos. **3** Xaq jeri' ri e rachalal ri Jesús xkib'ij che: Rajawaxik la' kateb b'ik waral kate' pa Judea, rech jeri' kakil ri utz taq achak ri atijoxelab'. **4** Jeri' rumal xapachin karaj kuk'ut ri kub'ano chikiwach ri winaq man kuya taj kub'an ri jastaq xaq pa awal, xane kuya b'e chike konojel ri winaq kakil ri kub'ano. **5** Qas tzij wi' chi xa ta ne ri rachalal ri Jesús kekojon che. **6** Rumal ri' ri Jesús xub'ij chike: Qas tzij wi' chi ronojel q'ij utz chi'we ix, ri in k'ut maja' kuriq nuq'ijal. **7** Ri ix maj rumal kixketzelaj ri winaq, ri in k'ut kinketzelaj rumal cher kinq'alajisaj chi man utz taj ri kakib' ano. **8** Jix ix pa ri nimaq'ij, ri in man kine' ta na wa', rumal cher maja' kuriq nuq'ijal. **9** Are

ya che ri jun mayijab'al jastaq ri xinb'ano. **22** Rumal ri' ri Moisés xixutaq chukojik ri retal ri ojer ch'ekom tzij pa ri ityo'jal, qas tzij kinb'ij chi'we, man are taj ri Moisés xixtaqow che we jastaq ri', xane are ri itat inan ojer, kamik k'ut xaq je' kakib'an ri winaq pune pa ri q'ij rech uxlanem kakib'ano. **23** Kamik k'ut, we kakoj ri etal rech ch'ekom tzij che jun achi pa ri q'ij rech uxlanem, ¿jas k'u che kixyojtaj chwib' we kinkunaj in jun winaq pa ri q'ij rech uxlanem? **24** Man kiq'at ta tzij pa kiwi' ri winaq rumal ri keka'yik xane qas chib'ana ri q'atoj tzij ruk' suk'al. **25** E k'o k'u jujun chike ri winaq ri ke'l pa Jerusalén xkib'ij: ¿La man k'u are wa' ri achi ri kakaj kakikamisaj? **26** Le' tajin katzijon chik jummul man k'o ta ya jun kab'in tzij che. ¿La xata k'u xkich'ob' le k'amal taq b'e chi qas are Cristo? **27** Qeta'm uj jawje' upetik wi we achi ri', we k'u xpe ri Cristo maj jun ri' keta'manik jawje' upetik wi. **28** Ri Jesús are k'o pa ri Templo, tajin kuya k'utu'n xub'ij: Ri ix kib'ij chi iweta'm nuwach xuquje' iweta'm jawje' nupetik wi. Man

xinpe taj xaq pa we wi xane k'o jun xintaqow **47** Ri fariseos xkib'ij chike: *¿La xixumenk'etij loq ri qas ku'l na k'u'x chirij, man iweta'm ta k' xuquje' ix?* **48** *¿La k'o jun chike ri e q'atal taq u uwach ix?* **29** Ri in k'ut weta'm uwach rumal tzij o jun chike ri fariseos kojoninaq che we achi in che are' in petinaq wi, xuquje' Are' xintaqow ri? **49** *¡Man k'o taj! Are k'u we winaq ri man loq.* **30** Ri winaq k'ut xkaj xkichapo, pune jeri' keta'm taj ri taqanik, e k'o ri' chuxel' ri etzelal. man k'o ta jun xchapowik rumal maja' kuriq **50** Ri Nicodemo, jun chike ri fariseos, tzijoninaq ri uq'ijal. **31** Pune jeri' xb'ix che ri Jesús, e k'i kan ruk' ri Jesús nab'e, xub'ij: **51** *¿La kuq'at k'u chike ri winaq ri e k'o pa ri Templo xekojon tzij ri qataqanik pu'wi' jun achi we man nab'e che xuquje' xkib'ij: Are kape ri Cristo, ¿la kub' kutatab'ej xuquje' kusol rij jas ri kub'ano?* **52** Ri an ta k'u nimaq taq k'utb'al cho we kub'an we e rachi'll fariseos xkib'ij che: *¿La man k'u at aj achi ri?* **32** Are xkita ri e fariseos xuquje' ri e Galilea at? Chasolijampe rij rech kawilo chi man k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios k'o ta jun q'alajisal utzij ri Dios ri kape je la' pa ri kakib'ij ri winaq che ri Jesús, xe'kitaq b'ik Galilea. **53** K'a te ri' xeb'e kojonel cho kachoch.

8 Xe' k'u ri Jesús pa ri juyub' Olivos. **2** Are xsaqir chukab' q'ij, xopan chi junmul pa ri Templo. Konojel ri winaq xeget ruk', xt'uyi'k k'ut, xuchaple'j uya'il k'utu'n chike. **3** Ri a'jtijab' rech ri taqanik e kachi'l ri fariseos xkik'am b'ik jun ixoq ri xkiriq pa mak kuk' achyab' xe'kiya chikixo'l ri winaq **4** K'a te ri' xkib'ij che ri Jesús: Ajtij, xriqitaj we ixoq ri' tajin kamakun kuk' achyab'. **5** Ri utaqanik ri Moisés kub'ij chaqe chi ke'qakamisaj che ab'aj ri ixoqib' ri jawa' kakib'ano. **6** Jas kab'ij jal che? **6** Jawa' xkib'ij che rech kakikoj jun k'a'mab'al pa ub'le rech jeri' kakiol umak. Ri Jesús k'ut xchiqi'k, xuchaple'j tz'ib'anem pa ri ulew. **7** Ri winaq xkichaple'j ub' anik k'otb'al chi' che ri Jesús rumal ri', x tak' i'k k'a te ri' xub'ij chike: Ri maj umak chi'we chuk'yaqa ri nab'e ab'aj. **8** Ri Jesús xchiqi' chi junmul xuchaple'j chik tz'ib'anem pa ri ulew. **9** Are xkita ri xb'ix chike xkichaple'j b'ik elem pa jujunal, nab'e xeb'e ri e ri'jab', xaq xwi xekanaj kanoq ri Jesús rachi'l ri ixoq. **10** Ri Jesús k'ut xuta che ri ixoq: Ixoq, *¿jawje' e k'o wi ri kakiq' at tzij pa awi?* **11** Ri ixoq xub'ij: Ajawxel, man e k'o ta chik. Ri Jesús xub'ij che: Man kinq'at ta xuquje' tzij in pa awi'. Jat, ma katmakun ta chik junmul. **12** Ri Jesús junmul chik xub'ij chike ri winaq: In in tunal ri katunan ri uwachulew. Ri kateri' chwij man kab'in taj pa q'equ'mal xane kuk' amawa'l na ri tunal rech k'aslemal. **13** Ri fariseos xkib'ij che ri Jesús: Xaq at kaq'alajisaj awib' maj kutayij ri q'alajisanik ri kab'ano. **14** Ri Jesús xub'ij: Pune in kinq'alajisaj wib', qas saq ri nuq'alajisanik, jeri' rumal weta'm jawje' nupetik wi xuquje' jawje' kine' wi. Ri ix k'ut man iweta'm taj jawje' nupetik xuquje' jawje' kine' wi. **15** Ri ix kiq'at tzij ruk' ri ichomab'al rech uwachulew, ri in man kinq'at taj tzij pu'wi' ij: *¡Man k'o ta jun achi qatom je la' katzijonik!*

jun chik. **16** We k'u king'at tzij, ri nuq'atoj tzij u ri alk'wa'laxel chi aj upaja wi. (**aiōn g165**) **36**
qas suk' wi, jeri' rumal man kinb'an ta xaq pa We qas are ri Alk'wa'laxel kixtzoqopinik, qas
we wi, xane wachi'll ri Tataxel ri xintaqow loq. kixtzoqopitaj wi na. **37** Weta'm in chi ix rija'll
17 Pa ri itaqañik kub'ij chi we e keb' winaq keb' ri Abraham, pune jeri' are kiwaj kinikamisaj
anow ri q'alajisanik, qas tzij ri' ri kakib'ij. **18** In rumal cher man kiwaj taj kik'amawa'j ri nutzij.
king' alajisaj wib' xuquje' ri Tataxel ri xintaqow **38** In are kintzijoj ri wilom ruk' ri nuTat, are k'u
loq kuya q'alajisanik chwij in. **19** Ri fariseos ri ix are kinb'an ri item che ri itat. **39** Ri winaq
xkita che ri Jesús: ¿Jawje' k'o wi ri atat? Ri Jesús xkib'ij: Are qatat uj ri Abraham. Ri Jesús xub'ij
xub'ij chike: We ta iweta'm in jachinaq iweta'm chike: We ta qas ix ralk'wa'll ri Abraham, kib'
xuquje' ri' jachin ri nuTat. **20** We jastaq ri' xub' an ri' jetaq ri xub'an are'. **40** Ix k'ut are kiwaj
ij ri Jesús are tajin kuya k'utu'n pa ri k'olib'al kinikamisaj jeri' rumal xintzijoj ri tunal chi'we
jawje' kaya wi ri sipanik pa ri Templo. Maj k'u ri xuya chwe ri Dios. Ri Abraham man kub'an ta
jun xchapowik jeri' rumal maja' kuriq ri uq'ijal. k'u ri' ri kichomaj ix ub'anik. **41** Ri ix are kib'an
21 Junmul chik ri Jesús xub'ij chike: In kine'ek, ri uchak ri itat itzel. Ri winaq xkib'ij: Uj, man uj
ri ix k'ut kinitzukuj na pune jeri' kixkam k'u pa ralk'wa'll ta mak. Xa jun qatat k'olik, are ri Dios.
taq ri imak. Man kixkwin taj kixe'ek jawje' ri **42** Ri Jesús xub'ij chike: We ta qas are itat ri Dios,
kine' wi in. **22** Ri winaq a'j Israel xkib'ij: ¿Te'q xa kiniloq'aj ri', jeri' rumal in in petinaq che ri
kuchomaj kukamisaj rib'? ¿Wine rumal la'kub' Dios xuquje' in k'o waral iwuk!. Man in petinaq
ij chi: "Man kixkwin taj kixe'ek jawje' ri kine' taj xaq pa we wi, xane Are' xintaqow loq. **43** ¿Jas
wi"? **23** Ri Jesús xub'ij: Ix ix aj waral choch ri che man kichomaj taj ri kinb'ij? Man kichomaj
uwachulew, in in rech chikaj. Ix ix ajuwachulew, taj rumal man kik'amawa'j taj ri nutzij. **44** Ix ix
ri in man in ajuwachulew taj. **24** Rumal ri' xinb' rech ri itat ri Itzel, are kib'an ri urayib'al are'
ij chi'we chi kixkam pa taq ri imak, jeri' rumal . Kamisanel wi ri' are' pa ri majib'al loq rech
man kikoj taj chi in ri kinb'ij chi'we kinuxik, ronojel, man k'o taj pa ri tunal, jeri' rumal man
rumal ri' kixkam pa ri imak. **25** Ri winaq xkita k'o ta tunal pa are. Are kub'an b'anoj tzij, kuk'
che: ¿At jachin k'u ri at? Ri Jesús xub'ij chike: ut rib' chi xaq b'anal tzij. Ri itzel are utat ri b'
Pa ri majib'al re xinb'ij chi'we in jachinaq. **26** anoj tzij. **45** Are k'u ri in man kinikoj taj pune
Sib'alaj k'i jastaq na kinb'ij chi'we xuquje' king' are kinb'ij chi'we ri qas tzij. **46** ¿Jachin chi'we
at na tzij pa iwi' rumal rech ki' jastaq. Are k'u kakwin chuk'utik chi in ajmak? We qas tzij ri
ri xintaqow loq qas k'o wi, ri ub'im chwe are kinb'ij chi'we, ¿jas k'u che kiwaj kinikamisaj? **47**
kintzalij ub'ixik chike ri winaq a'juwachulew. **27** Ri winaq ri rech ri Dios kutatab'ej ri kub'ij ri
Ri winaq k'ut man xkichomaj taj chi ri Jesús are Dios. Ri ix k'ut man kitatab'ej taj rumal man
tajin kutzijoj rij ri uTat. **28** Ri Jesús xutz'aqatisaj ix rech taj ri Dios. **48** Ri winaq a'j Israel xkib'ij
ub'ixik chike: Are kawa'jilisax ri uK'ojol ri Achi, che ri Jesús: ¿La man k'yaqal ri kaqab'ij chawe
kiweta'maj na chi ri in man kinkwin taj kinb' chi at, at jun achi aj Samaria, ri k'o jun itzel
an ri jastaq xqa pa we wi, xane are kinb'an ri uxlab'al chawe? **49** Ri Jesús xub'ij: Man k'o taj
uk'utum ri Tataxel chinuwach. **29** K'o wuk' ri jun itzel uxlab'al chwe. Xaq xwi kinq'ijila'j ri
xintaqow loq, man in uya'om ta kanoq nutukel, nuTat, ri ix k'ut xaq xwi kiwesaj nuk'ixib'al. **50**
jeri' rumal are kinb'an ri kaqaj choch. **30** Tajin Man are ta kintzukuj kinya nuq'ij chib'il wib'
katzijon na ri Jesús are xkichaple'j kojonem che , xane k'o jun ri karaj kaya uq'ij, are ri' ri Q'
e k'i winaq. **31** Xub'ij k'u ri Jesús chike ri winaq atal tzij. **51** Qas tzij kinb'ij chi'we, ri kub'an ri
a'j Israel ri xekojon che: We qas kixjeq'ik pa ri kub'ij ri nutzij man kakam taj. (**aiōn g165**) **52** Ri
nuk'utu'n qas kixux ri' nutijoxelab'. **32** Kiweta' winaq a'j Israel xkib'ij: Chanim qas kaqakojo
maj k'u na ri qas tzij, ri qas tzij k'ut kub'an na chi qas k'o jun itzel uxlab'al chawe. Xkam ri
chi'we chi kixtzoqopitajik. **33** Ri winaq a'j Israel Abraham, xekam xuquje' konojel ri e q'alajisal
xkib'ij: Ri uj rija'l ri Abraham, man ujuxinaq ta taj utzij ri Dios, ri at k'ut kab'ij chi we kakojon
wi patanil rech jun chik. ¿Jas k'u che kab'ij at jun che ri atzij, man kakam taj. (**aiōn g165**) **53** ¿La
chi kujtzoqopitaj na? **34** Ri Jesús xub'ij: Qas tzij at ta k'ut at nab'yal cho ri qatat Abraham? Are'
kinb'ij chi'we xapachin ri kamakunik, ri' patanil xkamik, xek'am xuquje' konojel ri e q'alajisal
rech ri mak. **35** Jun patanijel man kakanaj ta taj utzij ri Dios. ¿Jachin kab'ij at katuxik? **54**
kanoq amaq'el pa ri ja ri kapatanij wi, are k' Ri Jesús xub'ij chike: Man k'o ta kutayij ri' we

xaq in kinya nuq'ij chib'il wib!. Ri kayo'w nuq' ri achi pa jun q'ij rech uxlanem. **15** Rumal ri' ij in are ri nuTat ri kib'ij ix iDios che, **55** pune ri fariseos xkita che ri achi jas xub'ano rech man iweta'm uwach. Ri in k'ut weta'm uwach. xka'y chik junmul. Ri achi xub'ij: Xuqib' xaq'o'l We kinb'ij chi'we chi man weta'm taj uwach, in che ri nub'oq'och, xinch'aj wib', chanim k'ut jun b'anal tzij ri' jetaq ri ix. Ri in k'ut weta'm kinka'y chik. **16** E jujun chike ri fariseos xkib'ij: uwach xuquje' kinb'an ri kub'ij ri utzij. **56** Ri We achi ri' man che ta ri Dios petinaq wi, jeri' itat Abraham sib'alaj xki'kotik are xuchomaj rumal man kuminaj taj ri q'ij rech uxlanem. chi karil na ri nuq'ij, are xrilo sib'alaj xki'kotik. E nik'aj chik xkib'ij: ¿Jas che wa' kakwin jun **57** Ri winaq a'lj Israel xkib'ij che: Maja' ne katz' ajmak chub'anik taq we jastaq ri? Jeri' ri winaq aqat nik'aj ciento ajunab!, ¿are ta k'u ri' kab'ij man xekwin taj xkijunamaj ri kichomanik. **17** chi xawil uwach ri Abraham? **58** Ri Jesús xub'ij Xkita chi k'u junmul che ri moy achi: ¿Jas k'u chike: Qas tzij kinb'ij chi'we: Are taq maja' kak' kab'ij at che we achi ri xjaqow ri ab'oq'och? oji' ri Abraham, In Ri'. **59** Xepe k'u ri winaq a'lj Ri achi xub'ij chike: In kinb'ij chi we achi ri' Israel, xkisik' ab'aj rech kakikoj che ri Jesús. Ri jun q'alajisal utzij ri Dios. **18** Ri winaq a'lj Israel Jesús k'ut xrawaj rib', maj jun xilowik are xel b' man kakikoj ta k'ut chi ri achi moy kan nab'e ik pa ri Templo.

9 Tajin kik'ow b'ik ri Jesús are xril jun achi moy wi pa ri uk'oji'kal. **2** Ri utijoxelab' xkita che: Jas che wa moy we achi ri pa ri uk'oji'kal ¿jachin chike wal' xmakunik, la are' o a're' ri utat unan? **3** Ri Jesús xub'ij chike: Man are' taj xmakunik, xuquje' man are ta ri utat unan. Xk' ulmatajik we ri' rech kaq'alajin na ri kwinem ri Dios pa ri uk'aslemal. **4** Choq'aq' k'ut kinb'an ri uchak ri xintaqow loq, utz chi k'o na ri q'ij, jeri' rumal are kape ri aq'ab' maj jun kakwinik kachakunik. **5** Are in k'o in cho ri uwachulew, in ri' ri q'aq' ri katunanik rech ri uwachulew. **6** Are xb'l'taj we tzij ri' rumal, xchub'an pa ri ulew, k'a te ri' xub'an xaq'o'l ruk' ri uchub', k'a te ri' xuqib' che ri ub'oq'och ri moy, xub'ij che; **7** Jat ja'ch'aja awib' pa le ja' chonolik ub'i'nam Siloé, ri kel kub'ij Taqo'n. Ri moy achi xe'ek xu' ch'aja rib', kaka'y chik chi k'ut are xtzalij loq. **8** Ri u'k'ulja ja ri achi xuquje' ri i'lowinaq kan nab'e chi kub'an ulimoxna xkib'ij: ¿La man k'u are wa' ri achi ri kat'uyi'k chutayik ulimoxna? **9** Jujuin chike xkib'ij: Je' are!. K'o chi nik'a'j xkib' ij: Man are taj, xa xaq raj junam keka'y ruk!. Ri moy k'ut xub'ij chike: Je', qas in wi. **10** Xkita k'u che: ¿Jas che k'ut katka'y chik? **11** Ri achi xub'ij: Ri achi ub'l'nam Jesús, xub'an jub'iq' xaq'o'l xuqib' che ri nub'oq'och k'a te ri' xub' ij chwe: "Jat ja'ch'aja awib' pa le ja' chonolik ub'i'nam Siloé." Jeri' xine'ek, xe'nch'aja wib' k' a te ri' xinkwinik xinka'yik. **12** Ri winaq xkita che ri achi: ¿Jawje' k'o wi ri achi ri? Man weta' m taj, xcha chike. **13** Ri winaq xkik'am b'ik ri achi ri xkunatajik chikiwach ri fariseos. **14** Ri Jesús xub'an ri xaq'o'l rech xujaq ri ub'oq'och kamik k'ut kaka'y chik, jeri' xe'kisik'ij ri utat unan. **19** Xkita chike: ¿La are wa' ri iwal ri kib' ij chi moy pa ri uk'oji'kal? ¿Jas k'u che kaka'y chik kamik? **20** Ri utat unan ri achi xkib'ij: Qeta' m chi qal, xuquje' qeta'm chi moy are xk'oji' k. **21** Ri man qeta'm taj are jas che kaka'y chik kamik. Chita che, ri'j chik kakwin la' kub'ij chi' we jas ri kiwaj che. **22** Jewa' xkib'ij ri utat unan rumal kakixi'j kib' chike ri winaq a'lj Israel, jeri' rumal kichomanik kakesaj b'ik pa ri Sinagoga ri winaq ri kub'ij chi ri Jesús are Cristo. **23** Rumal ri' xkib'ij ri utat unan: "Chita che. Ri'j chik." **24** Chukab' mul ri e winaq a'lj Israel xkisik'ij ri achi ri moy kan nab'e xkib'ij che: Chaya uq'ij ri Dios. Qeta'm uj chi ri achi ri xatkunanik, ajmak. **25** Ri achi xub'ij chike: Man weta'm taj we ajmak. Xaq xwi weta'm chi in moy kan nab'e chanim k'ut kinka'y chik. **26** Ri winaq xkita che: ¿Jas k'u xub'an chawe? ¿Jas xub'an chujaqik ri ab'oq' och? **27** Ri achi xub'ij: Man xita ta k'u ri xinb'ij. ¿Jas che kiwaj kita chi junmul? ¿La xa k'u kiwaj kixok che utijoxelab'? **28** Ri winaq xkib'ij che ruk' oyawal: At ri' at utijoxel, uj uj utijoxelab' ri Moisés. **29** Qeta'm uj chi xch'ab'ex ri Moisés rumal ri Dios, we achi k'ut ri' man keta'm taj jawje' upetik wi. Ri uj qeta'm chi ri Dios xch' aw ruk' ri qamam Moisés. **30** Ri achi xub'ij: Je' , are k'u la ri mayijab'al chi man iweta'm taj jawje' upetik wi we achi ri', xujaq k'u ri nub' oq'och in. **31** Qeta'm chi ri Dios man ku'ta ta ri kich'awem ri a'jmakib' xaq xwi ku'ta ri e utz taq winaq xuquje' ri kakib'an ri urayib'al uk'u' x. **32** Man tatal ta wi junmul we k'o jun achi ujaqom ub'oq'och jun ri moy pa ri uk'oji'kal. **(aiōn g165)** **33** We ta mat che ri Dios petinaq wi we achi ri', maj kakwin la' kub'ano. **34** Ri winaq

xkib'ij che: At pa makaj xatalax wi, k'a te ri' al rech, man are ta k'ax uk'u'x chike ri chij. kawaj *¿kaya k'utu'n chaqe?* Xaq jeri' xkesaj b'ik **14** In ri' ri in utz laj ajuq', weta'm kiwach ri pa ri Sinagoga. **15** Ri Jesús xreta'maj chi xesax nuchij, a're' xuquje' keta'm nuwach in. **15** Jacha b'ik ri achi pa ri Sinagoga, xaq jeri' are xuriqo ri Tataxel reta'm nuwach in, in xuquje' weta' xuta che: *¿La katkojon che ri uK'ojoj ri Achi?* m uwach are' xuquje' kinya ri nuk'aslemal pa **16** Ri achi xub'ij: Ajawxel, b'ij la chwe jachin kiwi' ri chij. **16** E k'o chi na nik'aj e nuchij ri ri', rech kinkojon che. **17** Ri Jesús xub'ij che: man e k'o ta pa we korral ri', rajawaxik k'ut ke' Awilom chik uwach, are wa' ri tajin katzijon nk'am na loq waral. Rech jeri' kakita ri nuch'ab' awuk!. **18** Ri achi xub'ij: Kinkojo, Wajaw. Xuki' al rech xa jun wokaj chij, xuquje' xa jun ajuq' choch ri Jesús, k'a te ri' xuq'ijila'j. **19** Ri Jesús chike konojel. **17** Rumal k'u ri' kinulog'aj ri xub'ij che: In in petinaq chuq'atik tzij pu'wi' we Tataxel: Jeri' rumal kinjach ri nuk'aslemal, rech uwachulew ri', rech jeri' keka'y na ri e moyab' jeri' kinkwinik kink'am chi na junmul. **18** Maj are k'u ri keka'yik kemoyir na. **20** Jujun fariseos jun kakwinik kesan ri nuk'aslemal, xane in pa k'ut are xkita ri xub'ij, xkita che: *¿La uj moy k'u wanima' kape wi chi kinya'o.* K'o nukwinem uj? **21** Ri Jesús xub'ij chike: We ta ix moy, man chujachik ri nuk'aslemal xuquje' chuk'amik chi k'o ta imak ri', xa k'u rumal kib'ij chi kixka'yik junmul. Are wa' ri taqanik ri xink'amawa'j che rumal ri' k'o imak.

10 Qas tzij kinb'ij chi'we: Ri man kok taj pa ri uchi' ja rech ri korral kech ri chij, xane xa kaq'an b'ik rech kutzukuj rokib'al, jun elaq' om ri'. **2** Ri ko'k b'ik pa ri uchi' ja are ajuq' kech ri chij. **3** Ri chajil rech ri korral kujaq ri korral, xuquje' ri chij kakita ri uch'ab'al ri ajuq!. Chi kijujunal ku'sik'ij che ri kib'! rech jeri' ke'resaj loq pa ri korral. **4** Are ke'sataj b'ik ri e rech, kanab'ej chikiwach, ri chij k'ut kakiterene'j, rumal cher kakita ri uch'ab'al. **5** Man kakiterene'j ta k'u jun we man keta'm uwach, xane xa ka'nimaj choch, jeri' rumal man kakita taj uch'ab'al jun ri man keta'm taj uwach. **6** Ri Jesús xukoj we k'amb'ejab'al no'j ri' chikiwach ri winaq, man xkich'ob' ta k'ut ri xraj xub'ij. **7** Rumal ri' xutzalij ub'ixik chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, In in uchi' ja jawje' ko'k wi ri chij. **8** Eleq'omab' ri xepe kan nab'e chinuwach in. Ri chij k'ut man xkinimaj taj ri xb'ix chike kumal. **9** In ri in uchi' ja. Ri kok loq pa we uchi' ja ri', kakolotaj na, kasolotaj na, xuquje' kuriq na utz laj ech'a!. **10** Ri elaq'om petinaq chub' anik elaq', kamisanik xuquje' tukinik. Ri in k'ut in petinaq rech kaya'taj na ik'aslemal, jun alik k'aslemal. **11** In ri' ri sib'alaj utz ajuq!. Ri utz laj ajuq' kuya ri uk'aslemal pa kiwi' ri chij. **12** Man are taj ajuq' ri xwi raye'm tojb'al rech, man are taj ajchoq'e ri chij. Jeri' rumal cher ri xwi' raye'm tojb'al rech, are karilo chi kaqeb' loq ri kayo't, kanimaj b'ik, ku'tzaq kan ri chij. Ri kayo't k'ut kuchaple'j ub'anik k'ax chike ri chij rech ketukin b'ik. **13** Ri achi ri' kanimaj b'ik rumal cher reta'm chi xwi raye'm ri tojb' **14** In ri' ri sib'alaj utz ajuq!. Ri utz laj ajuq' kuya ri uk'aslemal pa kiwi' ri chij. **15** Jacha b'ik ri achi pa ri Sinagoga, xaq jeri' are xuriqo ri Tataxel reta'm nuwach in, in xuquje' weta' xuta che: *¿La katkojon che ri uK'ojoj ri Achi?* m uwach are' xuquje' kinya ri nuk'aslemal pa **16** Ri achi xub'ij: Ajawxel, b'ij la chwe jachin kiwi' ri chij. **16** E k'o chi na nik'aj e nuchij ri ri', rech kinkojon che. **17** Ri Jesús xub'ij che: man e k'o ta pa we korral ri', rajawaxik k'ut ke' Awilom chik uwach, are wa' ri tajin katzijon nk'am na loq waral. Rech jeri' kakita ri nuch'ab' awuk!. **18** Ri achi xub'ij: Kinkojo, Wajaw. Xuki' al rech xa jun wokaj chij, xuquje' xa jun ajuq' choch ri Jesús, k'a te ri' xuq'ijila'j. **19** Ri Jesús chike konojel. **17** Rumal k'u ri' kinulog'aj ri xub'ij che: In in petinaq chuq'atik tzij pu'wi' we Tataxel: Jeri' rumal kinjach ri nuk'aslemal, rech uwachulew ri', rech jeri' keka'y na ri e moyab' jeri' kinkwinik kink'am chi na junmul. **18** Maj are k'u ri keka'yik kemoyir na. **20** Jujun fariseos jun kakwinik kesan ri nuk'aslemal, xane in pa k'ut are xkita ri xub'ij, xkita che: *¿La uj moy k'u wanima' kape wi chi kinya'o.* K'o nukwinem uj? **21** Ri Jesús xub'ij chike: We ta ix moy, man chujachik ri nuk'aslemal xuquje' chuk'amik chi k'o ta imak ri', xa k'u rumal kib'ij chi kixka'yik junmul. Are wa' ri taqanik ri xink'amawa'j che rumal ri' k'o imak.

10 Qas tzij kinb'ij chi'we: Ri man kok taj pa ri uchi' ja rech ri korral kech ri chij, xane xa kaq'an b'ik rech kutzukuj rokib'al, jun elaq' om ri'. **2** Ri ko'k b'ik pa ri uchi' ja are ajuq' kech ri chij. **3** Ri chajil rech ri korral kujaq ri korral, xuquje' ri chij kakita ri uch'ab'al ri ajuq!. Chi kijujunal ku'sik'ij che ri kib'! rech jeri' ke'resaj loq pa ri korral. **4** Are ke'sataj b'ik ri e rech, kanab'ej chikiwach, ri chij k'ut kakiterene'j, rumal cher kakita ri uch'ab'al. **5** Man kakiterene'j ta k'u jun we man keta'm uwach, xane xa ka'nimaj choch, jeri' rumal man kakita taj uch'ab'al jun ri man keta'm taj uwach. **6** Ri Jesús xukoj we k'amb'ejab'al no'j ri' chikiwach ri winaq, man xkich'ob' ta k'ut ri xraj xub'ij. **7** Rumal ri' xutzalij ub'ixik chike: Qas tzij kinb'ij chi'we, In in uchi' ja jawje' ko'k wi ri chij. **8** Eleq'omab' ri xepe kan nab'e chinuwach in. Ri chij k'ut man xkinimaj taj ri xb'ix chike kumal. **9** In ri in uchi' ja. Ri kok loq pa we uchi' ja ri', kakolotaj na, kasolotaj na, xuquje' kuriq na utz laj ech'a!. **10** Ri elaq'om petinaq chub' anik elaq', kamisanik xuquje' tukinik. Ri in k'ut in petinaq rech kaya'taj na ik'aslemal, jun alik k'aslemal. **11** In ri' ri sib'alaj utz ajuq!. Ri utz laj ajuq' kuya ri uk'aslemal pa kiwi' ri chij. **12** Man are taj ajuq' ri xwi raye'm tojb'al rech, man are taj ajchoq'e ri chij. Jeri' rumal cher ri xwi' raye'm tojb'al rech, are karilo chi kaqeb' loq ri kayo't, kanimaj b'ik, ku'tzaq kan ri chij. Ri kayo't k'ut kuchaple'j ub'anik k'ax chike ri chij rech ketukin b'ik. **13** Ri achi ri' kanimaj b'ik rumal cher reta'm chi xwi raye'm ri tojb' **14** In ri' ri sib'alaj utz ajuq!. Ri utz laj ajuq' kuya ri uk'aslemal pa kiwi' ri chij. **15** Jacha b'ik ri achi pa ri Sinagoga, xaq jeri' are xuriqo ri Tataxel reta'm nuwach in, in xuquje' weta' xuta che: *¿La katkojon che ri uK'ojoj ri Achi?* m uwach are' xuquje' kinya ri nuk'aslemal pa **16** Ri achi xub'ij: Ajawxel, b'ij la chwe jachin kiwi' ri chij. **16** E k'o chi na nik'aj e nuchij ri ri', rech kinkojon che. **17** Ri Jesús xub'ij che: man e k'o ta pa we korral ri', rajawaxik k'ut ke' Awilom chik uwach, are wa' ri tajin katzijon nk'am na loq waral. Rech jeri' kakita ri nuch'ab' awuk!. **18** Ri achi xub'ij: Kinkojo, Wajaw. Xuki' al rech xa jun wokaj chij, xuquje' xa jun ajuq' choch ri Jesús, k'a te ri' xuq'ijila'j. **19** Ri Jesús chike konojel. **17** Rumal k'u ri' kinulog'aj ri xub'ij che: In in petinaq chuq'atik tzij pu'wi' we Tataxel: Jeri' rumal kinjach ri nuk'aslemal, rech uwachulew ri', rech jeri' keka'y na ri e moyab' jeri' kinkwinik kink'am chi na junmul. **18** Maj are k'u ri keka'yik kemoyir na. **20** Jujun fariseos jun kakwinik kesan ri nuk'aslemal, xane in pa k'ut are xkita ri xub'ij, xkita che: *¿La uj moy k'u wanima' kape wi chi kinya'o.* K'o nukwinem uj? **21** Ri Jesús xub'ij chike: We ta ix moy, man chujachik ri nuk'aslemal xuquje' chuk'amik chi k'o ta imak ri', xa k'u rumal kib'ij chi kixka'yik junmul. Are wa' ri taqanik ri xink'amawa'j che rumal ri' k'o imak.

ib'atal pa ri itaqanik: In nub'im chi ix ix dioses? **16** Ri Tomás ri kab'ix Yo'x che xub'ij: Jo', xuquje'
35 We are ri Dios xub'ij "dioses" chike ri winaq uj rech kuje'kam ruk!. **17** Are xopan ri Jesús,
ri xya wi ri tzij (man kuya taj kaq'ipix ri tz'ib' xuto chi ri Lázaro kajib' q'ij chik k'o pa ri muqb'
atalik). **36** ¿Jas che kib'ij chi awas ri xub'ij ri al. **18** Ri tinimit Betania oxib' kilómetro unajal
xq'at rumal ri Dios, k'a te ri' xtaq loq choch ri che ri Jerusalén. **19** E k'i winaq k'ut o'paninaq
uwachulew? ¿La xa k'u rumal xub'ij: In in Ralk' chi kich'ab'exik ri Marta rachi'l ri María, cho ri
wa'l ri Dios? **37** Man kinikoj taj we man kinb'an kachoch rumal ri ukamikal ri kixib'al. **20** Are
ri uchak ri nuTat. **38** We k'u are tajin kinb'an ri xreta'maj ri Marta chi opanem tajin kub'an ri
karaj ri nuTat, chikojo ri nuchak ri tajin kinb' Jesús, xe' chuk'ulaxik; are k'u ri Marfa xkanaj
ano rech jeri' kich'ob'o chi ri Tataxel k'o pa in kan cho ri ja. **21** Xub'ij ri Marta che ri Jesús: We
xuquje' in in k'o pa ri Tataxel. **39** Junmul chik ta k'o la waral, ma ta xkam ri' ri nuxib'al. **22**
xkaj xkichap b'ik, ri Jesús k'ut xresaj b'ik rib' pa Pune jeri' wetam in chi ri Dios kuya na xapakux
kiq'ab'. **40** Xtzalij ri Jesús ch'aqa'p che ri Jordán, ri kuta jun che. **23** Xub'ij ri Jesús che: Ri axib'al
chila' jawje' xub'an wi qasana' ri Juan; xkanaj k' kak'astaj na. **24** Ri Marta xub'ij: Je' wetam chi
u kan chila'. **41** E k'i winaq xo'pan ruk', xkib' kak'astaj na pa ri k'isb'al q'ij. **25** Ri Jesús k'ut
ij che: Pune maj jun k'utb'al xub'an ri Juan, xub'ij che: In in k'astajib'al wach xuquje' in k'
ronoje! k'u ri xub'ij chirij we achi ri' qas tzij wi. **42** E k'i winaq ri ke'l chila' xekojon che ri Jesús.

11 K'o jun achi yawab' ub'i Lázaro aj pa ri
tinimit Betania chila' jawje' ri ke'l wi ri e
ranab' María rachi'l ri Marta. **2** Ri María are
wa' ri xq'ijow k'ok' kunab'al chirij ri Ajawxel,
xuquje' xusu' ri raqan ruk' ri uw'i. **3** We keb'
alaxik ri' xetaqan chub'ixik che ri Jesús: Ajawxel,
ri sib'alaj loq' ech ch'ab'e'n la yawab'. **4** Are
xuta ri Jesús we ri', xub'ij: We yab'ilal ri' man
kak'is taj pa kamik xane q'ijila'b'al rech ri Dios,
rech jeri' kaq'ijila'taj na ri Uk'ojol ri Dios. **5** Ri
Jesús sib'alaj u'loq' ri Marta rachi'l ri María,
xuquje' ri Lázaro. **6** Pune xuto chi yawab' ri
Lázaro, xkanaj chi na kan keb' q'ij jawje' ri
k'o wi. **7** K'a te ri' xub'ij chike ri utijoxelab':
Chujtzalij pa Judea. **8** Ri tijoxelab' xkib'ij: Ajtij,
chi jun janipa q'ij kanoq ri winaq a'j Israel raj
xkib'an la' che ab'aj ¿kaj k'u la katzalij chi la je
la'? **9** Ri Jesús xub'ij chike: ¿La man k'u kab'
lajuj hora k'o pa jun q'ij? Ri winaq ri kab'in
paq'ij man kutopij taj uw'i raqan rumal cher
katunax rumal ri q'ij rech ri uwachulew. **10**
Ri winaq k'ut ri chaq'ab' kab'inik kutopij uw'i
raqan rumal cher man katunax taj rumal ri
tunal ri katunani. **11** K'a te ri' xutz'aqtisaj ub'
ixik: Ri qech ch'ab'e'n Lázaro xa tajin kawarik,
kine' chanim chuk'asuxik. **12** Ri tijoxelab' xkib'
ij: Ajawxel, we xaq tajin kawarik, kawa'jil na ri'.
13 Ri Jesús are xutzijoj rij ri ukamikal ri Lázaro,
ri tijoxelab' k'ut pa kik'u'x chi are xutzijoj rij ri
waram. **14** Ri Jesús k'yaqal xub'an chub'ij chike:
Xkam ri Lázaro. **15** Kinki'kotik man in k'o ta
chila' rech jeri' kixkojon chwe. Jo'mpe!, je' qila'!

kakojon chwe, man kakam ta wi. ¿La kakoj we
kinb'ij chawe? (aiōn g165) **27** Ri Marta xub'ij: Je'
, Ajawxel, kinkoj chi lal lal Cristo, uK'ojol ri
Dios, ri petinaq choch ri uwachulew. **28** Are xb'
i'taj we ri' rumal ri Marta, xtzalij cho rachoch,
xu'sik'ij loq ri rachalal María, xub'ij che: Xaq
pa awal, ri Ajtij k'o waral, katusik'ij. **29** Xuta
ri María chi jeri', xwa'jil b'ik aninaq xe' ruk'
ri Jesús. **30** Maja' kok b'ik ri Jesús pa ri tinimit
xane k'o na kan pa ri le'aj jawje' xtzijon wi ruk'
ri Marta. **31** Ri winaq a'j Israel ri e k'o ruk' ri
María chukub'isaxik uk'u'x, are xkilo chi aninaq
xwa'jil b'ik, xkiterene'j b'ik, pa kik'u'x chi xa
ke' pa ri muqb'al rech ko'q'oq. **32** Are xopan ri
María jawje' ri k'o wi ri Jesús, xrilo, k'a te ri'
xukulik xqaj choch xub'ij che: Wajaw we ta lal
k'o la waral, ma ta xkam ri' ri nuxib'al. **33** Ri
Jesús are xrilo chi xoq' ri María rachi'l ri winaq
a'j Israel ri xeb'e ruk', sib'alaj xk'axir ranima' ri
Jesús. **34** Xuta chike: ¿Jawje' ximuq wi? Ri winaq
xkib'ij che: Peta la, jul ila la. **35** Xoq' ri Jesús.
36 Ri winaq a'j Israel xkib'ij: Chiwilampe', sib'
alaj uloq' ri Lázaro. **37** E k'o chi jujun xkib'ij:
Are wa' we achi ri' ri xjaqow ub'oq'och ri moy
achi, ¿la man k'u xkwinik xuq'atej ri Lázaro
rech man xkam taj? **38** Xk'axir chi junmul ri
ranima' ri Jesús xqeb' chuxukut ri muqb'al. Ri
muqb'al jun jul ri tz'apital uchi' ruk' jun ab'aj.
39 Ri Jesús xub'ij chike ri winaq: Chiwesaj le ab'
aj. Ri Marta ranab' ri kaminaq xub'ij: Ajawxel,
k'o chi ruxlab' la', rumal cher kajib' q'ij chik k'o
chila'. **40** Xub'ij ri Jesús che: ¿La man k'u xinb'ij
chawe chi we katkojonik kawil na ri ujuluwem

ri Dios? **41** Xaq jeri' xkesaj ri ab'aj. Ri Jesús xetaqanik rech we k'o keta'manik jawje' k'o wi xuwa'jilisaj ri uka'yeb'al, xub'ij: Tat, kintyoxin ri Jesús, kab'an tzujunem rech jeri' kachapik. che la rumal cher in tatab'em wi la. **42** Weta'm wi chi kintatab'ej la ronojel mul, xinb'ij k'u we ri' kumal ke we winaq ri e k'o waral, rech jeri' kakikoj chilal xintaqow la loq. **43** Are xbl'i'taj we tzij ri' rumal, xuraq uchi' ruk' ronojel uchuq' ab', xub'ij: ¡Lázaro chatel loq! **44** Ri kaminaq xel loq, b'atz'tal ri uq'ab' xuquje' ri raqan, xwi kaq' alajin loq ri upalaj pistal pa jun atz'yaq, k'a te ri' xub'ij ri Jesús chike: Chikira le atz'yaq chirij, chiya b'e che ke'ek. **45** E k'l'i chike ri winaq ri e b' enaq chukub'isaxik uk'u'x ri María, xekojon che ri Jesús are xkil ri xub'an. **46** E k'o k'u jujun chike xe'kitzijo chike ri fariseos ri xub'an ri Jesús. **47** Are k'u ri e k'amal taq kib'e ri e ch' awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xuquje' ri fariseos xe'kimulij ri e ya'l taq no'j, xkib'ij: ¿Jas kaqab'ano? We achi ri' tajin kub'an sib'alaj ki' mayijab'al taq k'utb'al. **48** We xaq kaqaya b' e che jewa' kub'an, konojel la' kekojon che, kepe k'u la' le winaq a'j Roma kulkik'isa pu'wi' le Templo, xuquje' pu'wi' le qatinimit. **49** Jun chike ri e k'amal taq b'e ub'i' Caifás, kinima' qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, che ri junab' ri', xub'ij chike: Qas maj iweta'mab'al ix. **50** ¿La man k'u kichomaj chi are katanik we xa jun achi kakam kumal ke we tinimit, cho we kasach uwach ronojel le tinimit? **51** Man xub'ij ta k' u we ri' rumal je xraj are', xane xub'ij rumal are kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios che ri junab' ri', xuq'alaqisaj k'ut chi ri Jesús kakam na pa kiwi' ri winaq a'j Israel. **52** Man xwi ta k'u rumal rech ri tinimit ri' xane kumal ke konojel ri e ralk'wa'l ri Dios ri e tukininaq b'ik rech jeri' kakwinik kub'an jun chike. **53** Xaq jeri' tzi che ri q'ij ri' xkjunamaj kik'u'x kakikamisaj ri Jesús. **54** Rumal ri' ri Jesús man kawa'katilob' ta chik chikiwach ri winaq a'j Israel. Xane xe' pa jun tinimit naqaj che ri le'aj ri e maj wi ja, pa ri tinimit ub'i'nam Efraín, chila' xkanaj wi kanoq e rachi'il ri utijoxelab'. **55** Xa jub'iq' karaj kuriq ri kinimaq'ij ri winaq a'j Israel ub'i' nam Pascua, jeri' e k'i kelik b'ik cho taq ri saq, xepaq'i pa Jerusalén chuch'ajch'ob'exik kib' utz maja' kuriq ri Pascua. **56** Tajin k'u kakitzukuj ri Jesús, are e k'o pa ri Templo, kakib'il'a chib' il taq kib': ¿Jas kib'ij ix? ¿Te'q man kape ta ri' pa we nimaq'ij ri'? **57** Are k'u ri e kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios e kachi'il ri fariseos xetaqanik rech we k'o keta'manik jawje' k'o wi xuwa'jilisaj ri uka'yeb'al, xub'ij: Tat, kintyoxin ri Jesús, kab'an tzujunem rech jeri' kachapik.

12 Waqib' q'ij na karaj ri nimaq'ij Pascua are xopan ri Jesús pa ri timimit Betania, jawje' kel wi ri Lázaro, ri xuk'astajisaj. **2** Chila' xb'an wi jun wa'im chuya'ik uq'ij ri Jesús. Ri Marta kapatanijik, are k'u ri Lázaro jun chike ri e k'o pu'wi' ri mexa ruk' ri Jesús. **3** Xpe k'u ri María, xuk'am nik'aj litro rech jun k'ok' kunab' al sib'alaj paqal rajil ub'i'nam nardo, xutix chirij raqan ri Jesús, k'a te ri' xusu'u ruk' ri uw'i'. Xnoj k'u ri ja che ruxlab' ri k'ok' kunab'al. **4** Ri Judas Iscariote jun chike ri utijoxelab' ri Jesús xuquje' are wa' ri kak'ayin na ri Jesús xub'ij: **5** ¿Jas che man xk'ayix ta wa' we kunab'al ri' we sib'alaj paqal rajil, jeri' kasipax ri rajil chike ri e meb'aib'? **6** Xub'ij we ri' man rumal ta cher qas kutoq'ob'isaj kiwach ri e meb'aib', xane xa rumal cher are' jun elaq'om, xuquje' are kilow ri pwaq, naq'atal che kareleq'aj kan rech che ri kayak pa ri k'olib'al. **7** Ri Jesús xub'ij che: Chaya chila!. We ixoq ri' uyakom we kunab' al na'tab'al rech ri q'ij are kinmuqi' na. **8** E k'o wi la' le meb'aib' iwuk', ri in k'ut man in k'o taj ronojel q'ij iwuk'. **9** E k'l'i k'u chike ri winaq a'j Israel xkito chi k'o ri Jesús chila', xeb' e chi rilik man xwi taj xe'kila ri Jesús xane xe' kila xuquje' ri Lázaro, ri xk'astajisax rumal ri Jesús. **10** Ri e kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios xkichomaj xuquje' ukamisaxik ri Lázaro. **11** Jeri', rumal xa rumal rech are' e k'i kakitas kib' chike ri winaq a'j Israel rech kekojon che ri Jesús. **12** Chukab' q'ij sib'alaj e k'i winaq ri e b'enaq pa ri nimaq'ij, xketa'maj chi ri Jesús b'enaq pa Jerusalén. **13** Xkitzukuj uq'ab' taq palmas, xeb'e chuk'ulaxik, kakiraqaqej kichi' kakib'ij: Nim uq'ij ri Dios. Tewchi'tal ri petinaq pa ri ub'i' ri Ajawxel. Tewchi'tal ri ub'i' ri nim taqanel rech Israel. **14** Xuriq k'u ri Jesús jun laj b'ur, xkejen b'ik chirij, jetaq ri kub'ij ri tz'ib' atalik. **15** Maxi'j awib' umi'alSión. Chawilampe', petinaq ri ataqanel, kejeninaq la pu'wi' jun laj b'ur. **16** Ri tijoxelab' man xkich'ob' taj ri tajin kak'ulmatajik. Are xya'taj uq'ij ri Jesús xkich' ob'o chi xk'ulmataj ruk' ri tz'ib'atal loq' chirij pa ri taqanik. **17** Are k'u ri winaq ri xek'oji' ruk' ri Jesús are xuk'astajisaj ri Lázaro pa ri muqb'al, man xetani' taj chutzijoxik ri xkilo. **18** Ri winaq ri xkita ri k'utb'al ri xub'an ri Jesús xe'l loq chuk'amawa'xik. **19** Rumal ri' xkib'ij

ri fariseos chib'il taq kib': Qas kiwilo le', maj xkojon che ri tzij ri xqab'ij, xuquje' jachin choch kujkwin chub'anik. ¡Chiwilampe' le kakib'an xq'alajisax wi ri ukwinem ri Ajawxel? 39 Rumal konojel le winaq chuterene'xik! 20 E k'o k'u ri' man xekojon taj, ub'im xuquje' loq ri Isaías: jujun a'l Grecia chikixo'l ri e b'enaq chuya'ik q' 40 Tz'apital ri kib'oq'och xuquje' kowirisam ri ijila'nem pa ri nimaq'ij. 21 Xejet ruk' ri Felipe kanima' rech man kakil taj ruk' ri kib'oq'och ri kel pa Betsaida pa Galilea, xkib'ij che: Kaqaj xuquje' man kechoman taj ruk' ri kanima', rech kaqil ri Jesús. 22 Ri Felipe xe' chub'ixik che ri man kekojon taj jeri' man ke'nkunaj taj. 41 Andrés, k'a te ri' kikob'chal xeb'e chub'ixik che Jeri' xub'ij ri Isaías, rumal xrilo ri ujuluwem ri Jesús. 23 Ri Jesús xub'ij chike: Xuriq ri q'otaj ri Jesús xuquje' xutzijo rrij. 42 Pune jeri' e k'i are kaya uq'ij ri uK'ojol ri Achi. 24 Qas tzij kinb' chike ri winaq xekojon che, e k'i e k'amal taq b' ij chi'we, we man kaqaj ri uwach ri tiriko pa ri e xuquje' xekojonik, man xkitzijo ta k'ut rumal ulew rech kakamik, kakanaj kan ri' utukel. Are kakixi'j kib' ke'sax b'ik pa ri Sinagoga kumal ri k'u we kakamik, kuya na sib'alaj k'i uwach. 25 fariseos. 43 Are xkicha' ri q'jjila'nem ri xkiya Ri kuloq'aj ri uk'aslemal kutzaq na ri', are k'u ri achyab' cho ri kiq'ij ri kuya ri Dios. 44 Ri ri karetzelaj ri uk'aslemal rech we uwachulew Jesús k'o xub'ij: Ri kakojon chwe man xaq xwi ri', kuyak na ri' rech kuriq jun k'aslemal ri ta chwe in kakojon wi, xane kakojon xuquje' maj uk'isik. (aiōnios g166) 26 Ri karaj kinupatanij che ri xintaqow loq. 45 Ri kinuka'yey in, kuka' rajawaxik kinuterene'j xuquje' jawje' ri kink'oji' yej xuquje' ri xintaqow loq. 46 In ri' ri q'aq' ri wi' in, chila' kak'oji' xuquje' wi ri patanil we. katunaniq in petinaq cho ri uwachulew rech Ri kinupatanij, kaya na uq'ij rumal ri nuTat. xapachin ri kakojon chwe man kak'oji' taj pa 27 Chanim kab'ison ri wanima'. ¿La kuya k'ut ri q'equ'mal. 47 We k'o jun kutatab'ej ri nutzij kinb'ij: "Tat chinkolo la cho we k'axa q'otaj ri"? k'a te ri' man kuminaj taj, man in taj kinq' Rumal k'u ne wa' in petinaq. 28 ¡Tat, nimirasaj atow tzij pu'wi', jeri' rumal in man xinpe taj ri b'l! la! Xtataj k'ut jun ch'ab'al pa ri kaj, xub' chuq'atik tzij pu'wi' ri uwachulew, xane xinpe ij: Numinarisam chik, kinnimarisaj chi k'u na chukolik. 48 Ri karetzelaj nuwach xuquje' man junmul. 29 Sib'alaj k'i winaq e k'o chila', are kuk'amawa'l taj ri nutzij, k'o jun ri' kaq'atow na xkita we ch'ab'al ri' xkib'ij chi jun kaqulja ri tzij pu'wi'. Ri tzij ri xintzijo are ri' kaq'atow na xkito, e nik'aj chile xkib'ij jun ángel ri' ri xch' tzij pu'wi' pa ri k'isb'al q'ij. 49 Man xaq ta pa we awik. 30 Ri Jesús xub'ij chike: Man rumal ta wi xintzijonik, xane are ri Tataxel ri xintaqow we in xtataj ri ch'ab'al ri', xane rumal iwe loq. Are' xb'in che jas ri kinb'ij xuquje' jas kinb' ix. 31 Xopan k'u ri q'ij ri kaq'at tzij pu'wi' we an chub'ixik. 50 Weta'm chi ri utaqanik are k' uwachulew, xuquje' kesax b'ik ri kab'an rech pu'wi' we uwachulew. 32 Are k'u kinwa'jilisax b' ik choch we uwachulew, ke'nk'am na konojel ri winaq rech ku'x wech. 33 Ruk' wa xub'ij jas je' ub'anik ri kamikal ri kuriqo. 34 Ri winaq xkib'ij: Qeta'mam pa ri taqanik kub'ij chi ri Cristo kak' oji' na chib'e q'ij saq. ¿Jas k'u che kab'ij at chi ri uK'ojol ri Achi kawa'jilisax na b'ik? ¿Jachin k'u ri' ri? (aiōn g165) 35 Ri Jesús xub'ij chike: Ri tunal ri katunaniq kak'oji' chi na jub'iq' iwuk!. Chixb' inoq utz k'a k'o na ri tunal, utz k'amaja' kixuch' uq kan ri q'equ'mal. Jeri' rumal cher ri kab'in pa q'equ'mal man reta'm taj jawje' ke' wi. 36 Chixkojon che ri tunal, utz k'a k'o na iwuk!, rech jeri' kixux ralk'wa'l ri tunal. Are xb'ij'taj we jastaq ri' rumal ri Jesús, xe'ek xe'rawaj rib' chikiwach ri winaq. 37 Ri Jesús, pune xub'an ronojel we k'utb'al ri' chikiwach ri winaq, man xekojon ta che. 38 Xaq jeri' xk'ulmataj ri xub'ij ri q'alajisal utzij Dios Isaías: Ajawxel, jachin

xkojon che ri tzij ri xqab'ij, xuquje' jachin choch kujkwin chub'anik. ¡Chiwilampe' le kakib'an xq'alajisax wi ri ukwinem ri Ajawxel? 39 Rumal konojel le winaq chuterene'xik! 20 E k'o k'u ri' man xekojon taj, ub'im xuquje' loq ri Isaías: jujun a'l Grecia chikixo'l ri e b'enaq chuya'ik q' 40 Tz'apital ri kib'oq'och xuquje' kowirisam ri ijila'nem pa ri nimaq'ij. 21 Xejet ruk' ri Felipe kanima' rech man kakil taj ruk' ri kib'oq'och ri kel pa Betsaida pa Galilea, xkib'ij che: Kaqaj xuquje' man kechoman taj ruk' ri kanima', rech kaqil ri Jesús. 22 Ri Felipe xe' chub'ixik che ri man kekojon taj jeri' man ke'nkunaj taj. 41 Andrés, k'a te ri' kikob'chal xeb'e chub'ixik che Jeri' xub'ij ri Isaías, rumal xrilo ri ujuluwem ri Jesús. 23 Ri Jesús xub'ij chike: Xuriq ri q'otaj ri Jesús xuquje' xutzijo rrij. 42 Pune jeri' e k'i are kaya uq'ij ri uK'ojol ri Achi. 24 Qas tzij kinb' chike ri winaq xekojon che, e k'i e k'amal taq b' ij chi'we, we man kaqaj ri uwach ri tiriko pa ri e xuquje' xekojonik, man xkitzijo ta k'ut rumal ulew rech kakamik, kakanaj kan ri' utukel. Are kakixi'j kib' ke'sax b'ik pa ri Sinagoga kumal ri k'u we kakamik, kuya na sib'alaj k'i uwach. 25 fariseos. 43 Are xkicha' ri q'jjila'nem ri xkiya Ri kuloq'aj ri uk'aslemal kutzaq na ri', are k'u ri achyab' cho ri kiq'ij ri kuya ri Dios. 44 Ri ri karetzelaj ri uk'aslemal rech we uwachulew Jesús k'o xub'ij: Ri kakojon chwe man xaq xwi ri', kuyak na ri' rech kuriq jun k'aslemal ri ta chwe in kakojon wi, xane kakojon xuquje' maj uk'isik. (aiōnios g166) 26 Ri karaj kinupatanij che ri xintaqow loq. 45 Ri kinuka'yey in, kuka' rajawaxik kinuterene'j xuquje' jawje' ri kink'oji' yej xuquje' ri xintaqow loq. 46 In ri' ri q'aq' ri wi' in, chila' kak'oji' xuquje' wi ri patanil we. katunaniq in petinaq cho ri uwachulew rech Ri kinupatanij, kaya na uq'ij rumal ri nuTat. xapachin ri kakojon chwe man kak'oji' taj pa 27 Chanim kab'ison ri wanima'. ¿La kuya k'ut ri q'equ'mal. 47 We k'o jun kutatab'ej ri nutzij kinb'ij: "Tat chinkolo la cho we k'axa q'otaj ri"? k'a te ri' man kuminaj taj, man in taj kinq' Rumal k'u ne wa' in petinaq. 28 ¡Tat, nimirasaj atow tzij pu'wi', jeri' rumal in man xinpe taj ri b'l! la! Xtataj k'ut jun ch'ab'al pa ri kaj, xub' chuq'atik tzij pu'wi' ri uwachulew, xane xinpe ij: Numinarisam chik, kinnimarisaj chi k'u na chukolik. 48 Ri karetzelaj nuwach xuquje' man junmul. 29 Sib'alaj k'i winaq e k'o chila', are kuk'amawa'l taj ri nutzij, k'o jun ri' kaq'atow na xkita we ch'ab'al ri' xkib'ij chi jun kaqulja ri tzij pu'wi'. Ri tzij ri xintzijo are ri' kaq'atow na xkito, e nik'aj chile xkib'ij jun ángel ri' ri xch' tzij pu'wi' pa ri k'isb'al q'ij. 49 Man xaq ta pa we awik. 30 Ri Jesús xub'ij chike: Man rumal ta wi xintzijonik, xane are ri Tataxel ri xintaqow we in xtataj ri ch'ab'al ri', xane rumal iwe loq. Are' xb'in che jas ri kinb'ij xuquje' jas kinb' ix. 31 Xopan k'u ri q'ij ri kaq'at tzij pu'wi' we an chub'ixik. 50 Weta'm chi ri utaqanik are k' uwachulew, xuquje' kesax b'ik ri kab'an rech pu'wi' we uwachulew. 32 Are k'u kinwa'jilisax b' ik choch we uwachulew, ke'nk'am na konojel ri winaq rech ku'x wech. 33 Ruk' wa xub'ij jas je' ub'anik ri kamikal ri kuriqo. 34 Ri winaq xkib'ij: Qeta'mam pa ri taqanik kub'ij chi ri Cristo kak' oji' na chib'e q'ij saq. ¿Jas k'u che kab'ij at chi ri uK'ojol ri Achi kawa'jilisax na b'ik? ¿Jachin k'u ri' ri? (aiōn g165) 35 Ri Jesús xub'ij chike: Ri tunal ri katunaniq kak'oji' chi na jub'iq' iwuk!. Chixb' inoq utz k'a k'o na ri tunal, utz k'amaja' kixuch' uq kan ri q'equ'mal. Jeri' rumal cher ri kab'in pa q'equ'mal man reta'm taj jawje' ke' wi. 36 Chixkojon che ri tunal, utz k'a k'o na iwuk!, rech jeri' kixux ralk'wa'l ri tunal. Are xb'ij'taj we jastaq ri' rumal ri Jesús, xe'ek xe'rawaj rib' chikiwach ri winaq. 37 Ri Jesús, pune xub'an ronojel we k'utb'al ri' chikiwach ri winaq, man xekojon ta che. 38 Xaq jeri' xk'ulmataj ri xub'ij ri q'alajisal utzij Dios Isaías: Ajawxel, jachin

13 Xnaqajin k'u loq ri nimaq'ij rech Pascua. Reta'm ri Jesús chi xuriq ri q'ij kuya kanoq ri uwachulew rech katzalij ruk' ri uTat. Ri Jesús xu'loq'aj ri e rech ri e k'o choch ri uwachulew k'a pa ri k'isb'al q'ij rech ri uk'olem choch ri uwachulew. 2 Are xuriq ri q'otaj rech ri rekeq'ij. Ri Itzel okinaq chik pa ranima' ri Judas Iscariote, uk'ojol ri Simón, rech kujach ri Jesús. 3 Reta'm ri Jesús chi ronojel ri jastaq ya'tal xe' raqan uq'ab' xuquje' reta'm chi che ri Dios petinaq wi xuquje' ruk' are' katzalij wi. 4 Jeri', xwa' jil pu'wi' ri mexa, xresaj ri umanta k'a te ri' xujat'ij jun atz'yaq su'b'al, xe' upam. 5 K'a te ri' xuya ja' pa jun k'olib'al, xuchaple'j uch'ajik ri kaqan ri utijoxelab' xuquje' xuchaq'jarisaj ruk' ri atz'yaq ri xekel b'ik xe' upam. 6 Are xopan ri

Jesús ruk' ri Simón Pedro, ri Simón Pedro xub'ij xuya che ri Judas Iscariote, uk'ojoj ri Simón. **27** che ri Jesús: Che ri lal Ajawxel, ¿kach'aj la le Are xk'amtaj ri kaxlan wa rumal ri Judas, xok waqan? **7** Ri Jesús xub'ij che: At man kach'ob' ri Itzel pa ranima!. Ri Jesús xub'ij che: Aninaq ta chanim jas ri tajin kinb'an, jun q'ljal k'u na chab'ana' ri rajawaxik kab'ano. **28** Man k'o ta kach'ob'o. **8** Ri Pedro xub'ij: Man kach'aj ta wi k'u jun chike ri e k'o pu'wi' ri mexa xch'ob' la ri waqan in. Ri Jesús xub'ij che: Katkwintaj k'uwik jas che jeri' xub'ij ri Jesús. **29** Pa kik'ul'x' ri katux wachi'll we man kinch'aj ri awaqan. (**aión**) tijoxelab' chi xa xb'ix che ri Judas chi k'u loq ri **g165** **9** Ri Pedro xub'ij che: Ajawxel man xwi ta kajawataj chike pa ri nimaq'ij o kuya pwaq chike b'a kach'aj la ri waqan xane ch'aja xuquje' la ri e meb'ab', jeri' rumal are kayakow ri pwaq. ri nuq'ab' rachi'll ri nujolom. **10** Ri Jesús xub' ij che: Ri winaq ri atininaq man rajawaxik taj xel b'ik chila'. Chaq'ab' chi k'ut. **31** Are xel b' kuch'aj rib' xane xwi rajawaxik kuch'aj ri raqan. ik ri Judas, ri Jesús xub'ij: Chanim xopan ri q' Ixch'ajch'oj chi k'u ix, pune man iwonojel. **11** Ri otaj are kaya'taj uq'ij ri uK'ojoj ri Achi, xuquje' Jesú s k'ut reta'm jachin ri kak'ayinik rumal ri' kaya'taj uq'ij ri Dios pa Are!. **32** Are kaya'taj uq' xub'ij chi man konojel taj e ch'ajch'oj. **12** Are ij ri Dios pa Are!, ri Dios xuquje' kuya na uq'ij ri xto'taj chuch'ajik ri kaqan, xukoj chi jummul ri K'ojolaxel, kak'ulmataj k'u na we jastaq ri' che umanta, xtzalij jawje' ri k'o wi. K'a te ri' xub'ij: taq we q'ij ri'. **33** Loq'alaj taq walk'wa'l, xa jub' ¿La kich'ob'o jas che xinb'an we ri' iwuk'? **13** Ix iq' chik in k'o iwuk'. Kinitzukuj k'u na, ri xinb'ij kib'ij chi in iwajtij, xuquje' in iwajaw, utz ri' k'u chike ri winaq a'l' Israel, kinb'ij chi'we ix ri kib'ij, jeri' rumal qas jeri' wi kinuxik. **14** We chanim: Man kixkwin taj kixe' jawje' ri kine' in in iwAjtij, in iwAjaw xinch'aj ri iwaqan, ix wi in. **34** We k'ak' taqanik we kinya chi'we: Are xuquje' kuya' kich'aj ri kaqan nik'aj chik. **15** chiloq'aj iwb' chib'il taq iwb'. Jetaq ri in ix Xink'ut chi'wach rech kib'an kuk' chi nik'aj ri nuloq'am, ri ix xuquje' rajawaxik kiloq'aj iwb' xinb'an in iwuk!. **16** Qas tzij kinb'ij chi'we chi chib'il taq iwb'. **35** We qas kiloq'aj iwb' chib'il man k'o ta jun patanijel ri nim ub'anik choch ri taq iwb', kiweta'maj ri' chi qas ix nutijoxelab'. rajaw, je xuquje' man k'o ta jun q'axel tzij ri **36** Ri Simón Pedro xuta che ri Jesús: ¿Jawje' k' nim ub'anik cho ri xtaqow b'ik. **17** Chanim k' ut ke' wi la, Ajawxel? Ri Jesús xub'ij che: Man ut chi iweta'm chik we jastaq ri', utz iwe we katkwintaj kinaterene'j jawje' ri kine' wi, k'a kichakub'ej. **18** Man tajin taj kinb'ij we ri' chi' te kinaterene'j are ik'owinaq chik jun janipa we iwonojel. Weta'm in jachin ri e nucha'om, q'otaj. **37** Ri Pedro xub'ij: ¿Jas che k'ut man kinb'ij we ri' chi'we rech kak'ulmataj ri tz'ib' kinkwin taj kinteri'k chij la chanim? Umal e atalik: Ri kutij rech ri kaxlan wa wuk' xuwa' la kinya ri nuk'aslemal. **38** Ri Jesús xub'ij che: jilisaj ri uq'ab' chwij chub'anik k'ax chwe. **19** ¿Che ri at kaya ri ak'aslemal rumal we? Qas tzij Kinb'ij we ri' chi'we, utz maja' kak'ulmatajik, kinb'ij chawe chi oxib' mul chik awawam nuq' rech are kak'ulmatajik kikojo chi ln ri!. **20** Qas alajisaxik are kab'ixon ri ama' ak'!

14 Mak'axir iwanima', ku'l ik'ul'x chirij ri Dios xuquje' ku'l ik'ul'x chwij in. **2** Cho rachoch ri nuTat k'o sib'alaj k'i ja k'olib'al. We ta mat jeri', nub'lim ta ri' chi'wech. Kine' na chusuk' umaxik jun ik'olib'al. **3** Are kine'ek, ke'nsuk' umaj kan ri ik'olib'al, k'a te ri' kintzalij loq chi' k'amik, rech kixe' wuk'. Jeri' rech kixk'oj' na jawje' ri in k'o wi in. **4** Ix iweta'm chik ri b' e ri kitaqej rech kixopan jawje' ri kine' wi. **5** Ri Tomás xub'ij che: Ajawxel, man qeta'm taj jawje' ke' wi la. ¿Jas kaqa'n ri' chi reta'maxik ri b'e? **6** Ri Jesús xub'ij che: In ri in b'e, ri tunal xuquje' ri k'aslemal. Man k'o ta jun kopan ruk' ri nuTat we man xa rumal we in. **7** We ta qas iweta'm nuwach, iweta'm ta xuqub'a ri'

uwach ri nuTat. Chanim k'ut iweta'm chi uwach Tyoxalaj Uxlab'ixel, ri kutaq na loq ri Tataxel xuquje' iwlom chik uwach. **8** Ri Felipe xub'ij pa ri nub'l'i!, kuk'ut na ronojel ri jastaq chi'wach che: K'utu b'a la uwach ri Tataxel chiqawach, xuquje' kuna'taj na chi'we ri xinb'ij chi'we. **27** kub'an ri' chaqe. **9** Ri Jesús xub'ij che: Felipe, Kinya kan ri ja'maril chi'we, kinya ri nuja'maril najtir chik in k'o iwuk' man aweta'm ta k'u chi'we. Man je ta kinb'an in chuya'ik jetaq ri nuwach, xapachin ri rilom nuwach in, rilom kakib'an ri winaq ajuwachulew. Man kak'axir xuquje' uwach ri nuTat. ¿Jas che kab'ij chwe: "K' taj iwanima' xuquje' man kixi'j ta iwib". **28** Itom utu la chiqawach ri Tataxel, kub'an ri' chaqe"? chik nub'im chi'we: "Ri in kine'ek, kintzalij k'u **10** ¿La man kakojo chi in in k'o pa ri Tataxel na loq iwuk!." We ta qas kiniloq'aj kixki'kot ri' xuquje' ri Tataxel k'o pa in? Ri tzij ri kitzijoj rumal kine' ruk' ri Tataxel, jeri' rumal ri Tataxel chi'we man xaq ta pa we wi kinb'ij chi'we, xane are nim ub'anik chinuwach. **29** Xinb'ij we ri' chi' utzij ri Tataxel, ri k'o chwe in, are ri' kab'anow we chnim utz maja' kak'ulmatajik, rech we xk' ri chak. **11** Chikojo' are kinb'ij chi'we chi in in k' ulmatajik ix kixkojonik. **30** Man kintzijon ta chi o pa ri Tataxel, xuquje' ri Tataxel k'o chwe in; o na iwuk!, jeri' rumal kape ri kab'an re pu'wi' pune xaq xwi chinikojo' rumal taq ri chak ri we uwachulew ri'. Are' maj ukwinem pa nuwi' kinb'ano. **12** Qas tzij kinb'ij chi'we, ri kakojon in. **31** Rajawaxik k'ut chi ri winaq ajuwachulew chwe in kub'an na ri chak ri kinb'ano, nimaq kaketa'maj chi kinloq'aj ri Tataxel, xuquje' je taq jastaq kub'an na jeri' rumal in kintzalij ruk' kinb'ano jetaq ri inutaqom chub'anik. Chixwa' ri Tataxel. **13** Kinb'an na xapakux jastaq kita pa jiloq, chujel b'ik waral.

ri nub'l'i!, jeri' kaq'ijila'taj na ri Tataxel pa ri K' ojolaxel. **14** In kinb'an na ri kita pa ri nub'l'i!. **15** We qas kiniloq'aj, kinimaj ri' ri nutaqaanik. **16** Ri in k'ut kinta na che ri Tataxel kutaq loq jun ku' lisab'al ik'u'x rech kak'oji' iwuk' ronojel q'ij. **(aiñ g165)** **17** Ri Uxlab'ixel rech qas tzij ri man kakik'amawa'j taj ri winaq a'juwachulew. Jeri' rumal man karil ta uwach xuquje' man reta'm taj uwach. Ri ix k'ut iweta'm uwach, rumal k'o iwuk' xuquje' kak'oji' na pa iwanima'. **18** Man kixinya ta kanoq itukel, kintzalij na loq iwuk!. **19** Pa jun janipa q'l'ij ri winaq a'juwachulew man karil ta chik nuwach, ri ix k'ut kiwil na nuwach. Kixk'asi' k'u na jeri' rumal in in k'aslik. **20** Pa ri q'l'ij ri' kich'ob' na chi in in k'o pa ri Tataxel xuquje' ri Tataxel k'o chwe in, ri in xuquje' in in k'o chi'we ix. **21** ¿Jachin ri' ri kinuloq'aj? Are kinuloq'aj ri winaq ri kub'an rech che ri nutaqaanik xuquje' kuminaj. Ri kinuloq'aj, kaloq' ax na rumal ri nuTat xuquje' kinloq'aj na in, kink'ut xuquje' na wib' choch. **22** Ri Judas (man are ta ri Judas Iscariote) xub'ij che: ¿Jas che ri' kaj la kak'ut la ib' la chiqawach, man are ta kak' ut la ib' la chikiwach ri winaq ajuwachulew? **23** Ri Jesús xub'ij che: Ri kinuloq'aj in kuminaj ri' ri nutzij. Kaloq'ax k'u na rumal ri nuTat, kaqab'an xuquje' na qachoch pa ranima' xuquje' kujulk' ol na chupam. **24** Ri man kinuloq'aj taj, man kuminaj ta ri' ri nutzij. Ri tzij ri tajin kitatab'ej man we in taj, xane rech ri Tataxel ri xintaqow log. **25** Tajin kinb'ij we jastaq ri' chi'we rumal in k'o iwuk!. **26** Are k'u ri Ku'lisab'al ik'u'x, ri

15 In ri' ri qas in uche'al ri uvas, ri nuTat are kachakun ri ulew. **2** Ri uq'ab' ri uche'al ri uvas we man kuya uwach, kasak'ix b'ik. Are k'u ri uq'ab' ri che' ri kuya uwach, kach'ajch'ob' exik rech k'i uwach kuya'o. **3** Ri ix ixch'ajch'oj chik rumal ri tzij ri xintzijoj chi'we. **4** Chixk' ol chwe in, rech in kink'oji' chi'we ix. Jetaq ri uq'ab' ri che' man kakwin taj kawachinik xaq pa rech wi, xane rajawaxik kak'oji' che ri uche'al ri uvas, je xuquje' ix man kixkwini taj kixwachinik we man kixk'oji' chwe in. **5** In ri' ri in uche'al ri uvas, ix ix uq'ab'. Ri kak'oji' chwe in, xuquje' in che are', sib'alaj k'i na uwach kuya'o. Maj kixkwini kib'ano we man kixk'oji' chwe. **6** Ri man kak'oji' ta chwe in ketzelax uwach xuquje' kachaqi'jarik, jetaq ri uq'ab' taq che' ri kamulix b'ik rech ke'k'yaq kan pa ri q' aq' kaporoxik. **7** We kixjeqi' chwe in xuquje' kajeqi' ri nutzij pa iwanima', xapakux ri kito kaya'taj na chi'we. **8** Kaq'ijila'taj ri ub'l'i! ri nuTat are sib'alaj kixwachinik xuquje' kik'utu chi ix nutijoxelab!. **9** Ix nuloq'am jetaq ri ub'anom ri nuTat chinuloq'axik. Chixjeqel pa ri nuloq' anik. **10** We kinimaj ri nutaqaanik, kixk'oji' ri' pa ri nuloq' anik, jetaq ri in nunimam ri u'taqaanik ri nuTat xuquje' in k'o pa ri uloq'anik. **11** Nub' im we ri' chi'we rech jeri' kik'amawa'j ri nuki' kotemal xuquje' katz'aqat ri iki'kotemal. **12** Are wa' ri nutaqaanik: Chiloq'aj iwib' chib'il taq iwib', jetaq ri nub'anom in chi'loq'axik. **13** Man k' o taj jun nimalaj loq'anik choch ri uya'ik uk'

aslema jun pa kiwi' ri e rech taq ch'ab'e'n. **14** Ix we ri' chi'we pa ri majib'al rech ronojel jeri' qas ix wech ch'ab'e'n wi we kinb'an ri kixintaq rumal in k'o na iwuk!. **5** Chanim kintzalij ruk' wi. **15** Man kinb'ij ta chik patanil we chi'we, ri xintaqow loq, maj jun chi'we katow chwe jeri' rumal ri patanijel man reta'm taj jas kub' Ɂjawje' ke' wi la? **6** Xane sib'alaj kixb'ison chik an ri rajaw. Nub'im chi ix wech ch'ab'e'n, jeri' rumal ri xinb'ij chi'we. **7** Qas tzij kinb'ij chi' rumal ronojel ri xinto xub'ij ri nuTat chwe, we: Are utz we kine'ek, jeri' rumal we man xinb'ij chi'we. **16** Man ix taj xinicha'o, xane kine'ek man kape ta ri' ri kub'isal ku'x iwuk' in xixincha'o xuquje' xinya itaqkil rech kixe' , are k'u we kine'ek, ke'ntaqa loq rech kape ek xuquje' kixwachinik, xuquje' qas kixjeqil'. iwuk'. **8** Are kape ri kub'isal ku'x, kub'an na Jeri' kuya na ri Tataxel ronojel ri kita che pa chi ri winaq a'juwachulew kakich'ob' ri kimak, ri nub'l!. **17** Ri nutaqanik are chi kiloq'aj iwib' ri suk'al, xuquje' ri q'atoj tzij. **9** Kaketa'maj chib'il taq iwib!. **18** We kixketzelaj ri winaq a' chi k'o kimak rumal man kekojon ta chwe. **10** juwachulew, na'taj chi'we chi in ri' xinketzelaj. Kaketa'maj na ri suk'al, jeri' rumal in kine'ek **19** We ta ix a'juwachulew, kixkiloq'aj ri' ri winaq ruk' ri nuTat, xuquje' man kixkwin ta chik kiwil a'juwachulew jetaq kakib'an chuloq'axik ri e nuwach. **11** Kaketa'maj na ri q'atoj tzij, jeri' kachi'll. Man ix ajuwachulew ta k'ut rumal cher rumal ri kab'an rech pu'wi' ri uwachulew xq'at in xixincha'o chickix'o' ri winaq ajuwachulew. taj tzij pu'wi'. **12** K'i jastaq na kawaj kinb'ij chi' Rumal ri' kaketzelaj iwach. **20** Na'taj chi'we ri we, man kiq'li' ta k'ut we kinb'ij chi'we chanim. xinb'ij chi'we: Man k'o ta jun patanijel nim uq'ij **13** Are kape ri Uxlab'ixel rech tunal, kuk'am cho ri rajaw. We b'antal k'ax chwe in, ix xuquje' na ib'e pa ri tunal, jeri' rumal man xaq ta pa kab'an na k'ax chi'we. We inimam ri na k'utu'n, rech wi kach'awik, xane are kib'ij ri kutatab' kanimax xuquje' na ri ik'utu'n ix. **21** Kakib'an ej xuquje' kutzijoj na ri jastaq ri kape na. **14** k'ax ri chi'we rumal rech ri nub'l!, jeri' rumal Are' kuya na nuq'ij jeri' rumal kuk'am na ri man keta'm taj jachin xintaqow loq. **22** We ta wech in rech kuk'ut chi'wech ix. **15** Ronojel ri k' mat xinpetik xuquje' mat xinultzijon kuk', man o ruk' ri Tataxel, we in. Rumal la' xinb'ij chi a'jmakib' ta ri'. Chanim k'ut man kuya taj kakib' ri Uxlab'ixel kuk'am na ri wech in rech kuk'ut ij chi maj kimak. **23** Jachin ri karetzelaj nuwach chi'wach ix. **16** Pa jun janipa q'ij man kiniwil ta in, karetzelaj xuquje' uwach ri xintaqow loq. chik, are ik'owinaq chi jun janipa q'ij kiniwil **24** We ta mat xinb'an ri mayijab'al taq jastaq chi na junmul. **17** Jujun chike ri utijoxelab' xkib' ri man k'o ta winaq b'anowinaq chkhixol', mat ila' chib'il taq kib': Ɂjas karaj kub'ij ruk' we ri' k'o ki kimak we winaq ri'. Chanim k'ut pune "Pa jun janipa q'ij man kiniwil ta chik," k'a te kilom chik we ri', kaketzelaj nuwach xuquje' ri" "Are ik'owinaq chi jun janipa q'ij junmul kaketzelaj uwach ri nuTat. **25** Xk'ulmataj k'u chik kiniwil na" xuquje' ruk' le "Rumal kine' we jastaq ri' rech kak'ulmataj ri tz'ib'atal pa ri ruk' ri Tataxel"? **18** Kakikoj kichuq'ab' chi reta' kitaaqanik kub'ij: Pune maj numak, xinketzelaj. maxik ri xub'ij, kakib'ila chib'il taq kib' Ɂjas **26** Are kape ri Kub'isal k'u'x, ri kintaq na loq, ri karaj kub'ij ruk' ri tzij "xaq pa jun janipa q'ij kape ruk' ri Tataxel, ri Tyoxalaj Uxlab'ixel rech chik"? Man qeta'm taj jas la' le kub'ij. **19** Ri Jesús tunal, ri kape ruk' ri Tataxel, are' kuq'alajisaj xuch'ob'o chi are kakaj kakita we jastaq ri' che, na ri nub'l!. **27** Ri ix xuquje' kiq'alajisaj na in rumal ri' xub'ij chike: ɁTajin kita chib'il iwib' jachinaq jeri' rumal ijk'olinaq wuk' are xmajtaj jas xwaj xinb'ij ruk": "Pa jub'iq' man kiwil ta loq ronojel.

16 Xinb'ij chi'we ronojel we jastaq ri' rech man kakab'alaj ta ik'u'x **2** Kixesax na b'ik pa taq ri Sinagoga, xuquje' kuriq na q'ij chi ri winaq ri kixkamisanik kub'ij chi xa tajin kuq' ijila'j ri Dios. **3** Je' wa' keno'jin na rumal man keta'mam taj uwach ri Tataxel xuquje' man keta'm taj nuwach in. **4** Kinb'ij we jastaq ri' chi' we rech are kuriq ri q'ij kak'ulmatajik kana'taj chi'we chi nub'im chik chi'we. Man xinb'ij ta

maj k'u jun kesan ri ki'kotemal ri' chi'we. **23** che la in petinaq wi, xuquje' kikojom chi la! Che ri q'ij ri' maj jun jastaq chik kita chwe. Jeri' xintaqow la loq. **9** Kinta che la pa kiwi' a're!. rumal qas tzij kinb'ij chi'we ri nuTat kuya na Man xaq xwi taj kinta che la pa kiwi' ri winaq a' chi'we ronojel ri kita pa ri nub'i!. **24** K'a kamik juwachulew, xane kinta xuquje' pa kiwi' ri xeya maj jun jastaq itom pa ri nub'i!. Chita' rech kik' la chwe, jeri' rumal a're! ech la. **10** Ronojel ri k' amawa'l, rech jeri' katz'aqat ri iki'kotemal. **25** o wuk' in, ech la, xuquje' ronojel ri k'o uk' la We jastaq ri' xinb'ij chi'we ruk' k'amb'ejab'al we in, xuquje' rumal ke a're! xya'taj nuq'ij in. taq no'l. Kape k'u na ri q'otaj are man je ta chi **11** Man naj ta chik kink'oji' cho ri uwachulew, ri' kinb'an che ich'ab'exik, xane qas k'yaqal na a're! k'ut naj e k'o na waral, in kintzalij uk' kinb'an chutzjoxik ri nuTat chi'we. **26** Che ri q' la. Tat, che chajij la pa ri ukwinem ri b'l' la ij ri' kita na jastaq pa ri nub'i!, man kinb'ochil' ri xya la chwe, rech xa jun ku'xik, jetaq ri qa' ta k'u na ri Tataxel rech kixuto'o. **27** Jeri', rumal nik uj uk' la. **12** Xe'nchajij are xink'oji'k kuk' tzi are ri Tataxel kixloq'anik rumal xiniloq'aj xuquje' xe'nto'o ruk' ri b'i'aj ri xya la chwe, ix xuquje' xikojo chi che ri Dios nupetik wi. maj jun chike xtzaqik xwi xtzaq ri tzaqel riq xk' **28** Nupetik che ri Tataxel are xinpe choch ri oji'k, rech jeri' kak'ulmataj ri tz'ib'atalik. **13** uwachulew; chanim kinya kanoq ri uwachulew Chanim kintzalij uk' la, kinb'ij k'u we tzij ri' kintzalij ruk' ri Tataxel. **29** Ri tijoxelab' xkib' , utz in k'o na choch ri uwachulew, rech jeri' ij che: Chanim man patzku'y taj tajin katzijon katz'aqat ri nuki'kotemal pa kania'm a're!. **14** la, xane qas k'yaqalik. **30** Chanim kaqach'ob' Xintzijoj ri tzij la chike, ri winaq ajuwachulew o chi qas eta'm la ronojel ri jastaq, xuquje' xe'ketzelaj, jeri' rumal man ajuwachulew taj, man rajawaxik taj kaqata che la jas ub'anik. xuquje' in man in ajuwachulew taj. **15** Man are Rumal la' kaqakojo chi che ri Dios petinaq wi ta kinta che la chi ke'saj la cho ri uwachulew, la. **31** Ri Jesús xub'ij chike: ¿La kixkojon chwe xane kinta che la chi ke'chajij la che ri Itzel. **16** chanim? **32** Kape na ri q'otaj, xuquje' xul waral, A're! man a'juwachulew taj, je xuquje' in man are kixtunkin na b'ik, pa ijujunal kixe' cho taq in ajuwachulew taj. **17** Che'tyoxirisaj la pa ri iwachoch, kinya kanoq nutukel. Pune jeri' man qas tzij; ri tzij la are qas tzij. **18** Jetaq ri xb'an nutukel taj in k'olik, ri Tataxel k'o wuk'. **33** la chinutaqik loq cho ri uwachulew, in xuquje' Xinb'ij we jastaq ri' chi'we rech kiriq ja'maril ke'ntaq b'il kuk' ri winaq a'juwachulew. **19** rumal we. Kiriq na k'ax cho ri uwachulew pune Kumal ke a're! kintyoxirisaj wib' in, rech jeri' jeri' ku'l ik'u'x rumal In xinch'eken pu'wi' ri ketyoxirisataj xuquje' na a're! pa ri tunal. **20** kwinem rech ri uwachulew.

Man xwi ta kinta che la pa kiwi' a're! xane kinta xuquje' pa kiwi' ri kekojon na chwe rumal ri tzij ri kakitzijoj na a're! chike nik'aj chik. **21** Rech jeri' x jun ku'xik. Jetaq ri qa'nik uk' la, Tat, lal k'o la pa wanima' xuquje' ri in, in k' o pa anima' la. Ya xuquje' la b'e chi a're! kek' oji' chaqe uj, rech jeri' kekojon ri winaq a' juwachulew chi la! xintaqow la loq. **22** Ri in xinya chike ri juluwem ri xya la chwe, rech jeri' x jun ku'xik, jetaq ri qa'nik uj uk' la x uj jun. **23** Ri in in k'o pa kania'm a're! xuquje' lal k' o la pa wanima' in. Ya la b'e chike rech ku'x suk' xuquje' x jun, jeri' kaketa'maj ri winaq a' juwachulew chi la! xintaqow la loq xuquje' e loq'am la jetaq ri b'anom la chinuloq'axik in. **24** Tat, kawaj kek'oji'k wuk' ri xe'ya la chwe jawje' ri kink'oji' wi. Rech jeri' kakil ri nujuluwem, ri juluwem ri xya la chwe, jeri' rumal xinloq'aj la are maja' katiktaj loq ri uwachulew. **25** Suk' laj Tataxel, pune man eta'matal ta wach la kumal ri winaq a'juwachulew, in weta'm wach xuquje'

a're' keta'm chi lal xintaqow la loq. **26** In nub' ri' xya b'e che xok b'ik cho rachoch ri kinima' im chike jachin ri lal, xuquje' man kintani' taj qil ri ch'awenelab', ruk' ri Jesú. **16** Are k'u chutzijoxik, rech jeri' ri loq'anik la ri in loq'am ri Pedro xkanaj kanoq chuchi' ri ja. Ri tijoxel la ruk' kak'oji' na pa kanima' a're' xuquje' in ri eta'matal uwach rumal ri kinima'qil ri ch' awenelab' xel chi loq junmul xultzijon ruk' ri jaqal rech ri uchi' ja xuta toq'ob' che rech koq b'ik ri Pedro. **17** Ri jaqal uchi' ja xub'ij che ri Pedro: ¿La man at kachi'l at ri utijoxelab' we achi ri? Ri Pedro xub'ij: Man in kachi'l taj. **18** Sib'alaj k'ax tew k'ut rumal ri' ri e patanijelab' xuquje' ri e chajinelab' kimulim kib' chirij jun q'aq' tajin kakimiq' kib'. Ri Pedro xuquje' tajin kumiq' rib' kuk!. **19** Are k'u ri kinima'qil ri ch' awenelab' cho ri Dios tajin kuta che ri Jesú jas uwach ri k'utu'n tajin kuya'o xuquje' jachin taq ri utijoxelab'. **20** Ri Jesú xub'ij che: Ri in nuyo'm ri nuk'utu'n chikiwach konojel ri winaq pa ri Sinagoga, pa ri Templo xuquje' jawje' ri kakimulij wi kib' ri winaq a'j Israel. Man k'o taj jun jastaq ri xaq cheleq'al nub'im. **21** ¿Jas che chwe in kata wi? Chata chike ri winaq ri xetow ri nutzij. A're' ri' eta'maninaq ri xintzijo chike. **22** Are jewa' xub'ij, jun chike ri chajinelab' rech ri Templo xutzoqopij jun q'ab' chupalaj, k'a te ri' xub'ij che: ¿La jeri' kab'an chuch'ab'lexik ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios? **23** Ri Jesú xub'ij che: We k'o itzel jastaq xinb'ij chab' ij jawje' xinsach wi. We utz ri xinb'ij, ¿jas che k'ut kinach'ayo? **24** Jat'ital ri Jesú xtaq b'ik rumal ri Anás choch ri Caifás ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios. **25** Are k'u ri Pedro xaq je' tak'al chila' tajin kumiq' rib' chuchi' ri q'aq'. K'o chila', are xta che: ¿La man k'u at jun at chike ri utijoxelab' we achi ri? Man in kachi'l taj, xcha ri Pedro. **26** ¿La man k'u xatinwilo are at k'o ruk' pa ri ulew jawje' tiktal wi che? Xcha jun chike ri patanijel rech ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios che, uq'ab' taq alaxik ruk' ri achi ri xsak'ix uxikin rumal ri Pedro. **27** Ri Pedro junmul chik xub'ij chi man reta'm taj uwach ri Jesú, qas che ri q'otaj ri' xtzitziriq'i n ri ama' ak'. **28** Ri e k'amal taq b'e kech ri winaq a'j Israel xkesaj b'ik ri Jesú cho rachoch ri Caifás, xkik'am b'ik cho ri nim taqanel aj Roma. Rumal k'u chi tajin kasaqirik, ri winaq a'j Israel man xo'k ta b'ik pa ri nimalaj ja ri k'o wi ri Pilato, jeri' rumal we ta xo'k b'ik kakich'ulujij kib' xuquje' man kekwin taj kewa' pa ri nimaq' ij Pascua we jeri' kakib'ano. **29** Rumal ri' xel loq ri Pilato chutayik chike: ¿Jas umak we achi ri', kib'ij ix? **30** Ri winaq xkib'ij: We ta mat jun achi

18 Are xb'i'taj we jastaq ri' rumal ri Jesú, xe' kuk' ri utijoxelab' xkiq'axaj ri ja' ri kab' inik ri k'o pa Cédron. Ch'aqa'p che ri kab'in wi ri ja', k'o jun ch'aqp' ulew jawje' tiktal wi che', ri Jesú xok b'ik chila'. **2** Ri Judas ri xk'ayin ri Jesú reta'm xuquje' jawje' k'o wi k'olib'al ri', jeri' rumal sib'alaj k'i mul k'olinqa q ri Jesú chila' kuk' ri utijoxelab'. **3** Ri k'amal taq kib'e ri ch' awenelab' cho ri Dios rachi'l ri fariseos xe'kiya b'ik junmulaj ajch'ol'jab' chajil tinimit, xuquje' e chajinelab' rech ri Templo che ri Judas xo'pan k'ut jawje' k'o wi ri Jesú kuk'a'm taq b'ik q'aq' ri katunanik xuquje' che'yab'al. **4** Ri Jesú reta'm chik ronojel ri kak'ulmatajik, xel loq chik' ulaxik ri winaq, xuta chike: ¿Jachin kitzukuj? **5** Ri winaq xkib'ij che: Are kaqatzukuj ri Jesú aj Nazaret. Ri Jesú xub'ij: In Ri'. Ri Judas ri xk'ayin ri Jesú k'o xuquje' kuk' ri winaq. **6** Ri Jesú are xub'ij "In Ri", xetzalij chikij, pak' alik xeqajik. **7** K'a te ri' xuta chi junmul chike xub'ij: ¿Jachin kitzukuj? Ri winaq xkitzalij ub' ixik: Are kaqatzukuj ri Jesú aj Nazaret. **8** Ri Jesú xub'ij chike: Xinb'ij chi'we chi in Ri', we in kinitzukuj, chiya b'e chike we nik'aj ri' keb'ek. **9** Jewa' xub'ij rech kak'ulmataj ri tz'ib'atalik: Xa ta ne jun xtzaq chike ri xeya la chwe. **10** Ri Simón Pedro ruk'a'm b'ik jun sak'ib'al xresaj, k'a te ri' xusak'ij ri wiqiq'ab' uxikin ri patanil rech ri k'amal kib'e ri ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. (Ri patanijel ub'i' Malco). **11** Ri Jesú xub'ij che ri Pedro: Chatzalij le asak'ib'al pa ri k'olib'al rech. ¿La man ya'tal wi kinqumuñ ri k'a ri kuya ri nuTat chwe? **12** Are k'u ri ajch' o'jab' chajil tinimit, xuquje' ri k'amal kib'e, e kachi'l ri e chajil taq re ri Templo xkiyut ri Jesú k'a te ri' xkik'am b'ik. **13** Nab'e xkik'am b'ik ri cho ri Anás, uji' ri Caifás, are kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, che ri junab' ri'. **14** Ri Caifás are xb'in chike ri winaq a'j Israel, are katanik we xa jun achi kakam kumal ke ri winaq cho ri kekam konojel ri tinimit. **15** Ri Simón Pedro rachi'l jun tijoxel e teren b' ik chirij ri Jesú. Ri jun tijoxel chik eta'matal uwach rumal ri k'amal b'e kech ri kinimal ri ch' awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq rumal

b'anal k'ax, mat xqak'am loq la chawe. **31** Ri jRipoq! jRipoq! Ri Pilato xub'ij chike: Chik'ama Pilato xub'ij chike: Chik'ama b'ik ix, chiq'ata b'ik ix chiripa'. Ri in man k'o ta umak xinriqo. tzij pu'wi' jetaq ri kub'ij ri itaqanik. Ri winaq a'l **7** Ri winaq a'l Israel xkib'ij: Uj k'o jun qataqanik, Israel xkib'ij: Man k'o ta kwinem pa qaq'ab' uj ri qataqanik kub'ij chi ya'tal che kakamik, jeri' chukamisaxik jun winaq. **32** Jewa' xb'antajik rumal kub'ij chib'il rib' chi are uk'ojol ri Dios. **8** rech kak'ulmataj ri ub' im ri Jesús are xutizijoj. Ri Pilato are xuta we tzij ri' xnimar ri uxib'in ib' rij jas uwach kamikal kuriqo. **33** Ri Pilato xok. **9** Jeri' xok chi b'ik junmul pa ri nimalaj ja, k'a chi b'ik junmul pa ri nimalaj ja, xusik'ij ri Jesús, te ri' xuta che ri Jesús: ¿Jawje! katel wi? Ri Jesús xuta che: ¿La at ri' ri at nim taqanel pa kiwi' ri man xch'aw taj. **10** Ri Pilato xub'ij che ri Jesús: winaq a'l Israel? **34** Ri Jesús xub'ij che ri Pilato: ¿Man kinach'ab'ej ta ne lo? ¿La man kawilo chi ¿Are ri' kab'ij at? O ¿are ri' kib'im chi nik'aj kinkwinik katintzoqopij b'ik xuquje' kinkwinik chawe chi kinux in? **35** Ri Pilato xub'ij: ¿La in aj kintaqan charipik? **11** Ri Jesús xub'ij che: Man Israel k'u in? Are ri awinaq xuquje' ri e k'amal katkwin ta chub'anik ri jastaq ri' we ta mat taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios xatk' chikaj petinaq wi ri kwinem ri ya'tal chawe, xaq amow loq chinuwach. ¿Jas xamakuj? **36** Ri Jesús jeri' ri sib'alaj nim umak ri xinjachow pa aq' xub'ij: Ri ajawarem ri kintaqan wi man rech ta ab'. **12** Are xuta ri Pilato ri xb'ix che, are xraj we uwachulew ri'. We ta jeri', kech'ojin ri' ri e xutzooqopij b'ik ri Jesús, ri winaq k'ut xkiraqaqej chajil taq rech jeri' man kakiya ta b'e kinkichap kichi' xkib'ij: We katzoqopij b'ik we achi ri' man ri winaq a'l Israel. Man rech ta k'u uwachulew at rech ch'ab'e'n taj ri nim q'atal tzij. Xapachin ri nutaqanik. **37** Ri Pilato xub'ij che: Xaq jeri' ri karaj kub'an taqanel wi xaq pa utukel kub'an at taqanel. Ri Jesús xub'ij: At xatb'iniq chi in uk'ulel che ri nim taqanel. **13** Are xuta ri xkib'ij taqanel, rumal wa' xinalaxik xuquje' rumal wa' ri winaq, xresaj loq ri Jesús k'a te ri' xt'uyi'k xinpe choch ri uwachulew, rech jeri' kulinq' pa ri uteq rech q'atoj tzij, ri k'olib'al ub'l'nam alajisaj ri tunal. Xapachin ri kuloq'aj ri tunal B'antal che ab'aj, Gabatá ub'l'i pa arameo. **14** kutatab'ej ri' ri nuch'ab'al. **38** Ri Pilato xuta che Are q'ij rech patanijem rech ri nimaq'ij Pascua, ri Jesús: ¿Jas k'u ri' ri tunal? Are xb'i'taj we ri' qas pa nik'aj q'ij, ri Pilato xub'ij chike ri winaq: rumal, xel b'ik chikilik ri winaq a'l Israel, xub' Ri' le itaqanel. **15** Ri winaq xkib'ij: Che'l b'ik, ij chike: Man kinriq ta in umak we achi ri'. **39** che'l b'ik, ripoq, ripoq. Ri Pilato xuta chike: ¿La Ri ix k'ut naq'atal chi'we chi katzoqopix jun kinrip k'u in ri itaqanel? Ri e k'amal taq kib'e ri achi ri k'o pa che' pa ri nimaq'ij rech Pascua. e ch'awenelab' cho ri Dios xkib'ij: Xaq xwi nim ¿La kiwaj k'ut kintzoqopij ri nim taqanel ke ri qataqanel uj ri kel je la' pa Roma. **16** Ri Pilato winaq a'l Israel? **40** Ko xkiraq kichi' ri winaq, xujach b'ik ri Jesús pa kiq'ab' rech jeri' kakiripo. xkib'ij: Chatzoqopij ri Barrabás. Ri Barrabás k' ut jun elaq'om.

19 Ri Pilato xuchap ri Jesús, k'a te ri' xtaqan chuch'ayik. **2** Ri ajch'o'jab' chajil tinimit xkikem jun k'ixa korona, k'a te ri' xkikoj che ri ujolom ri Jesús xuquje' xkikoj jun mora't atz'yaq chirij. **3** K'a te ri' xeget ruk', xkichaple'j uraqik kichi' xkib'ij: ¡Nim uq'l'ij ri taqanel kech ri winaq a'l Israel! K'a te ri' xkich'ey chupalaj. **4** Ri Pilato xel chi loq junmul pa ri nimalaj ja ri kataqan wi, k'a te ri' xub'ij chike ri winaq a'l Israel: Ri' xinwesaj loq we Jesús rech kiweta'maj chi man k'o ta mak kinriq che. **5** Are xel loq ri Jesús, kojtal loq jun k'ixa korona che ri ujolom xuquje' k'yajtal jun mora't atz'yaq chirij. Ri Pilato xub' ij chike: Ri' we achi. **6** Are xkil ri k'amal kib' e ri e ch'awenelab' cho ri Dios xuquje' ri e chajinelab' rech ri Templo, xkiraq kichi' xkib'ij: **17** Xel k'u b'ik ri Jesús, reqam b'ik ri che' ripb'al xe' je la' pa ri le'aj ub'l'nam Ub'aqil jolomaj, pa arameo ub'l'nam Gólgota. **18** Chila' xkirip wi, xuquje' xe'kirip chi keb' winaq ruk', jun pa ri umox, jun chik pa ri uwiqiq'ab'. **19** Ri Pilato xtaqan chukojik jun tz'ib'atalik pu'wi' ri che' ripb'al ri kub'ij: ARE WA' RI JESÚS AJ NAZARET, RI NIM TAQANEL KECH RI WINAQ A'L ISRAEL. **20** E k'i chike ri winaq a'l Israel xkisik'ij uwach ri tz'ib'atalik jeri' rumal ri le'aj ri xrip wi ri Jesús chuxukut ri nima tinimit k'o wi. Ri tz'ib'atalik xtz'ib'ax pa ri tzijob'al arameo, latin xuquje' pa ri tzijob'al kech ri a'j Grecia. **21** Ri k'amal taq kib'e ri e ch'awenelab' cho ri Dios xe'kib'ij che ri Pilato: Man katz'ib'aj ta la "Nim Taqanel kech ri winaq a'l Israel." We achi ri' xub'ij chib'il rib' chi are nim kitaqanel ri winaq a'l Israel. **22** Ri Pilato xub'ij chike: Ri xintz'ib'aj, xintz'ib'aj. **23**

Ri ajch'o'jab' chajil tinimit are xkirip ri Jesús, chike ri utijoxelab' ri Jesús pune xaq pa awal, xkik'am ri ratz'yaq xkirich'ij pa kajib', xkik' jeri' rumal kuxi'j rib' chike ri winaq a'j Israel. Ri am kanoq jun taq ch'aqa'p ke. Xkik'am xuquje' Pilato xuya b'e che ri José xuk'am b'ik ri utoy' ri ukaton xa ta ne jun t'isel k'o che, xane xa jal ri Jesús. **39** Xopan xuquje' ri Nicodemo, are kemtalik. **24** Ri ajch'o'jab' xkib'ij: Man kaqarich' wa' ri achi ri xe'solin ri Jesús che ri jun chaq'ab' ij ta wa' we ri'. Chujetz'anoq rech kaqilo jachin il, ruk'a'm b'ik jun ciento libra kunab'al mirra kach'eken che. Jeri' xkib'ano. Jewa' xkib'ano xuquje' áloe. **40** Ri José rachi'l ri Nicodemo xkik' rech kak'ulmataj ri tz'ib'atalik, ri kub'l'ij: Xkjach am b'ik ri utoy'jal ri Jesús, xkipis b'ikjetaq ri ri watz'yaq chikiwach, xuquje' xe'tz'anik chuch' kub'l'ij ri kinaq'atabaj'al, xkikoj b'ik k'ok' taq ekik ri watz'yaq. **25** Chunaqaj ri che' ri xrip wi kunab'al chirij. **41** Pa ri le'aj ri xrip wi ri Jesús k' ri Jesús k'o apanoq ri unan ri Jesús xuquje' ri o jun k'olib'al jawje' tiktal wi che' xuquje' k'o rachalal ri unan, k'o xuquje' ri María ri rioxoqil jun k'ak' muqb'al, xa ta ne jun muqtal chupam. ri Cleofas, rachi'll ri María Magdalena. **26** Ri **42** Xkimuq k'u kan ri Jesús chila', jeri' rumal are Jesú are xril ri unan xuquje' ri utijoxel ri sib' q'ij b'anb'al patanijik rech ri nimaq'ij Pascua, alaj uloq, xub'ij che ri unan: Ixoq, le' k'o le awal xuquje' naqaj k'o wi ri muqb'al chike. chi le'. **27** K'a te ri' xub'ij che ri utijoxel: Le' chi le' k'o wi le anan. Tzi che ri q'ij ri' ri tijoxel xuk' amawa'l ri ixoq cho ri rachoch. **28** Are xb'antaj ronojel we jastaq ri', reta'm ri Jesús chi xb'antaj ronojel, rech k'u kak'ulmataj ri tz'ib'atalik xub' ij: Kachaq'il nuchi'. **29** K'o k'u apanoq jun k'olib' al ri k'o vinagre chupam. Xkimu' k'u b'ik jun q'ux chupam, k'a te ri' xkixekeb'a che jun aj, xkiya q'anoq pa uchi' ri Jesús. **30** Are xuna' ri Jesús ri vinagre, xub'ij: Ronojel xb'antajik. K'a te ri' xutzalab'a ri ujolom, xel ranima'. **31** Are q'ij kab'an patanijik rech ri nimaq'ij Pascua. Ri winaq a'j Israel man kakaj taj kekanaj kan ri kaminaqib' choch ri che' ripb'al, jeri' rumal are q'ij rech uxlanem. Xaq jeri' xkita che ri Pilato chi kataqan chuq'ipixik ri b'aq che taq ri kaqan ri e xekel cho ri che' ripb'al rech ke' qasax loq xuquje' ke'sax b'ik chila'. **32** Ri ajch'o'jab' chajil tinimit xeb'e chutatz'ixik ri b'aq rech ri kaqan ri e xekeb'atal cho ri che ripb' al. Nab'e xe'kitatz'ij ri b'aq che ri kaqan ri e keb' achyab' ri e xekeb'atal chuxukut ri Jesús. **33** Are xeget ruk' ri Jesús, xkilo chi kaminaq chik, xaq jeri' man xkitatz'ij ta chi ri b'aq che ri raqan. **34** Pune jeri' jun chike ri ajch'o'jab' chajil tinimit xujut b'ik ri che' ch'eyab'al che ri uk'alk'a'x ri Jesús, jeri' xel loq kik' xuquje' ja che. **35** Ri xilowik kuq'alajisaj we jastaq ri', xuquje' qas tzij ri kub'l'ij. Are' reta'm chi qas tzij ri kub'l'ij, rech jeri' kixkojon xuquje' ix. **36** Xk' ulmataj we jastaq ri' rech jeri' kak'ulmataj ri tz'ib'atalik: Man katatz'ix ta jun chike ri ub'aqil **37** Kub'l'ij xuquje' pa ri tz'ib'atalik: Kakika'yel na ri xkisoko. **38** Are xb'antaj ronojel we jastaq ri', ri José ri kel pa Arimatea xe' ruk' ri Pilato, xu'ta che ri utoy'jal ri Jesús rech kumuqu. Ri José jun

kanoq. **14** Are xb'i'taj we ri' rumal xtzalq'omij na nik'aj mayijab'al taq k'utb'al chikiwach ri chirij, k'a te xrilo tak'al ri Jesús chila', pune utijoxelab', ri man xetz'ib'ax taj pa we wuj ri'. xril uwach man reta'm ta k'ut chi are Jesús. **31** Are k'u we xtz'ib'ax pa we wuj ri', xtz'ib'axik **15** Ri Jesús xuta che: Ixoq, ¿jas che katoq'ik? rech jeri' kikojo chi ri Jesús are Cristo, ralk'wa'l ¿Jachin tajin katzukuj? Ri María pa uk'u'x chi ri ri Dios, rech are kixkojon che ri ub'i' kaya'taj na Jesús are achi chajil rech ri le'aj jawje' k'o wi ri ik'aslemeal.

muqb'al, xub'ij che: Tat, we la! xk'amow la b'ik, b'ij la chwe jawje' xe'ya wi la rech ke'n wi la'. **21** Junmul chik ri Jesús xuk'ut rib' chkiwach ri utijoxelab', chuchi' ri cho Tiberias. Jewa' xub'an chuk'utik rib'. **2** Ri Simón Pedro xaq jun e k'o wi ruk' ri Tomás (ri kab'ix yo'x che), ri Natanael ri kel pa Caná pa Galilea, ri e ralk'wa'l ri Zebedeo, xuquje' e keb' tijoxelab' chik. **3** Ri Simón Pedro xub'ij: Kine' na pa chapoj kar. Ri e tijoxelab' xkib'ij che: Kuje' awuk!. Xaq jeri' xe'l b'ik xaq'an pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja!, xata k'u ne jun kar xkiriq che ri chaq'ab'il ri!. **4** Are xsaqirik, ri Jesús xopan chuchi' ri cho. Ri tijoxelab' man xkich'ob' taj chi are!. **5** Xaq k'a te' ri Jesús xuta chike: Alab'om, ¿la maj jun jas iwe tijowik rij iwuk'? Maj, xecha ri tijoxelab' . **6** Ri Jesús xub'ij chike: Chik'yaqa ri k'at pa iwiqiq'ab' rech ki'chap ri kar. Je k'u ri xkib' ano, sib'alaj e k'i kar xe'kichapo, man kekwin ta chi k'ut kakesaj loq ri k'at pa ri ja!. **7** Ri tijoxel ri sib'alaj kaloo'ax rumal ri Jesús xub'ij che ri Pedro: Are Ajawxel. Are xuta ri Pedro xb'i'che "Are Ajawxel" aninaq xukoj b'ik ri ratz'yaq jeri' rumal xaq k'yaqal ratz'yaq ukojom, k'a te ri' xuk'yaq b'ik rib' pa ri ja!. **8** Ri nik'aj tijoxelab' chik xekanaj kanoq pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja!, tajin kakijuruj kan ri k'at nojinaq che kar, jeri' rumal chi ciento metros e k'o wi che ri uchi' ri ja!. **9** Are xeqaj pa ri jukub' b'inib'al, xkil jun kar rachi'l jun kaxlan wa k'o cho jun rachaq q'aq!. **10** Ri Jesús xub'ij chike: Chik'ama loq keb' oxib' kar che ri xi'chap loq. **11** Ri Simón Pedro xpaqi' pa ri jukub' b'inib'al, xuljuruj b'ik ri k'at sib'alaj nojinaq che nimaq taq kar, k'a chuchi' ri ja!. Xe'kichap jun ciento ruk' nik'aj rachi'l oxib' kar. Pune sib'alaj e k'i kar e k'o b'ik pa ri k'at, man xt'oqpopin ta k'u ri k'at. **12** Ri Jesús xub'ij chike: Chixanloq, chixulwo'q. Man k'o ta k'u jun chike ri tijoxelab' xuta che ri Jesús: ¿Jachin ri lal? Jeri' rumal keta'm chi are Jesús. **13** Ri Jesús xuk'am ri kaxlan wa, k'a te ri' xuya chike, je xuquje' xub'an che ri kar. **14** Are wa' urox mul ri xuk'ut rib' ri Jesús chikiwach ri utijoxelab' are k'astajinaq chi uwach. **15** Are xtijitaj ri kiwa rech aq'ab'il, ri Jesús xuta che ri Simón Pedro: Simón uk'ojoj ri Juan, ¿la k'o taj nab'e xekojon k'ut. **30** Ri Jesús xub'an chi

na ri aloq'anik chwe cho ri aloq'anik chike we nik'aj ri'? Ri Pedro xub'ij: Je' Tat, eta'm la chi kanloq'aj la. Ri Jesús xub'ij che: Cha'chajij b'a ri alaj taq nuchij. **16** Ri Jesús xuta chi junmul che ri Pedro: Simón uk'ojol ri Juan, *¿la kinaloq'aj?* Ri Pedro xub'ij: Je' Tat, eta'm la chi kanloq'aj la. Ri Jesús xub'ij che: Cha'chajij ri nuchij. **17** Churox mul xuta ri Jesús che ri Simón: Simón, uk'ojol ri Juan *¿la kinaloq'aj?* Ri Pedro xk'axir ranima' jeri' rumal xta che oxib' mul ri k'otb'al chi! “*¿La kinaloq'aj?*” Xub'ij che ri Jesús: Wajaw, lal eta'm la ronojel, eta'm la chi kanloq'aj la. Ri Jesús xub'ij che: Cha'chajij ri nuchij. **18** Qas tzij kinb'ij chawe chi are at ak'al ala, kakoj b'ik ri awatz'yaq kate' jawje' ri kawaj wi. Are k'u we xatri'ljob'ik, kayuq na ri ukob'chal ri aq'ab', jun chi k'u wi na kakojoow b'ik ri awatz'yaq chawij k'a te ri' katuk'am b'ik jawje' ri man kawaj taj kate' wi. **19** Xub'ij ri Jesús we ri' rech kuya uch'ob'ik che ri Pedro ri kamikal ri kuriq na, rech jeri' kuya uql'ij ri Dios. K'a te ri' xub'ij ri Jesús che: Chinaterene'j. **20** Are xtzalq'omij ri Pedro chirij, xrilo chi teren b'ik ri tijoxel ri sib' alaj kaloq'ax rumal ri Jesús, are wa' ri tijoxel ri pa ri jun rekeq'ij xq'oyi' cho uk'u'x ri Jesús xuta che: Ajawxel, *¿jachin ri' ri kak'ayin la?* **21** Are xril ri Pedro we tijoxel ri', xuta che ri Ajawxel: Ajawxel, *¿jas kak'ulmataj ruk' are?* **22** Ri Jesús xub'ij che: We kawaj in chi kak'asi' na k'a kintzalij na loq, *¿jas awe at che?* At xwi chinaterene'j. **23** Rumal ri' xtukin b'ik ub'ixik chikixo'l ri alaxik chi we tijoxel ri' man kakam taj. Ri Jesús man xub'ij taj chi mat kakamik, xane xwi xub'ij: We kawaj in chi kak'asi' k'a kintzalij na loq, *¿jas awe at che?* **24** Are wa' ri tijoxel ri kaq'alajisan we jastaq ri' xuquje' are' xtz'ib'an we jastaq ri'. Uchapom xuquje' qak'u' x chi ri uq'alajisanik qas tzij wi. **25** Ri Jesús xub' an xuquje' nik'aj taq jastaq chik, we ta k'u katz' ib'ax pa jujunal ronojel ri xub'ano, kinchomaj in chi maj kak'oji' wi ronojel ri wuj ri' cho ri uwachulew.

Hechos

1 Loq' alaj wach ch'ab'e'n Teófilo: Pa ri nab' e nuwuj ri xintz'ib'aj chawe, xintzijon chirij ronojel ri xub'an ri Jesús xuquje' ri xuk'utu. **2** K'a pa ri q'ij are xk'am b'ik chikaj are xya' taj kan ri utaqanik chike ri utijoxelab' ruk' ri utob'anik ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **3** Are xk'astaj uwach, xuk'ut rib' chikiwach ri u'taqo'n, xub' an mayijab'al taq jastaq rech xuk'ut chikiwach chi qas xk'astaj uwach. Kawinaq q'ij xuk'ut rib' chikiwach xutzijoj ri rajawarem ri Dios chike. **4** Are k'o kuk' xub'ij chike: Man kixel ta na b' ik pa Jerusalén, xane chiwaye'j na ri ub'im loq kan ri nuTat, ri nutzijom chi'we. **5** Rumal cher ri Juan xub'an qasana' ruk' ja', are k'u ri ix man kanajtin ta na kab'an iqasana' ruk' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **6** Are kimulim kib' ri e taqo'n, xkita che ri Jesús: Ajawxel, ¿la che k'u we q'otaj ri' kakoj la ri taqanel pa ri tinimit Israel? **7** Xub'ij ri Jesús chike: Man ya'tal ta chi'we ix kiweta' maj ri q'otaj xuquje' ri q'ij are kub'an na ri karaj ri Dios. **8** Are kape ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pi'wi', kik'amawa'j na kwinem xuquje' kixux na q' alajisal taq we pa Jerusalén, pa ronojel ri tinimit Judea, pa ri tinimit Samaria xuquje' pa ri naj taq tinimit rech ronojel ri uwachulew. **9** Are xb'l'itaj we jastaq ri' rumal ri Jesús, ko xka'yex kumal ri tijoxelab', k'a te ri' qas chikiwach xwa'jilisax b' ik, xk'am b'ik chikaj, xch'uq b'ik pa jun sutz', man xekwin ta chik xkil uwach. **10** Ri tijoxelab' tajin keka'y apanoq cho ri kaj are paqal ri Jesús, xaq k'a te' xeget keb' achyab' kuk', kikojom saq taq katz'yaq, xkib'ij chike: **11** Achyab' a'j Galilea, ¿jas che tajin kixka'y chikaj? Ri Jesús ri xk'am b'ik chi'wach pa ri kaj, kape chi na junmul jetaq ri xub'an are xe'ek. **12** Are xeqaj loq ri e taqo'n cho ri juyub' ri kab'ix Olivos che ri k'o apanoq chi jun kilómetro che ri tinimit Jerusalén. **13** Xo'pan k'u pa ri tinimit, xepaq'i pa ri ja ri e k'o wi. Are wa' ri kib'i' ri achyab' ri e k' o chila': ri Pedro, ri Jacobo, ri Juan, ri Andrés, ri Felipe, ri Tomás, ri Bartolomé, ri Mateo, ri Jacobo uk'ojol ri Alfeo, ri Simón ri kachi'l ri Zelotes rachi'l ri Judas rachalal ri Jacobo. **14** Konojel ri e taqo'n xkimulij kib', kachi'l ri María ri unan ri Jesús, ri e rachalal xuquje' nik'aj ixoqib' chik, junam amaq'el xkib'an ch'awem cho ri Dios. **15** Pa taq ri q'ij ri' are kimulim kib' ri kojonelab' karaj e jun ciento ruk' juwinaq kik'yal. Ri Pedro xtak'i' chikixo'l xub'ij chike: **16** Qachalal, rajawaxik kak'ulmataj ri kub'ij ri Tz'ib'atalik are wa' ri xub'ij loq ri Tyoxalaj Uxlab'ixel chuchi' ri qamam David ojer chi kak' ulmataj na ruk' ri Judas. **17** Ri Judas qachi'l kan nab'e xuquje' xchakun quk' pa ri qawokaj. **18** Xuloq' k'u jun ulew chech ri pwaq ri tojb'al rech ri etzelal ri xub'an, chila' xtzaq wi xuli' uw'i', xraqin ri upam, xel loq ronojel ri rixko'l. **19** Xel k'u loq utzijoxik ri xk'ulmatajik konojel ri winaq pa ri tinimit Jerusalén xketa'maj we jastaq ri'. Rumal ri' ri ulew ri xkam wi ri Judas xub'ina'l Acéldama, ri kel kub'ij Kik' ulew pa ri tzijob'al arameo. **20** Jeri' rumal cher pa ri wuj rech Salmos tz'ib'atal wi loq: Tolon kan upam ri rachoch, mat ko chi jun kak'oji' chupam. Xuquje' kub'ij: Yo'q ri reqele'n che jun winaq chik. **21** Rumal k'u ri rajawaxik kaqacha' jun chikixo'l ri xek'oji' quk' are xk'oji' ri Ajawxel Jesús quk'. **22** Rajawaxik chi we winaq ri' k' olinaq loq quk' are xqachaple'j loq, che taq ri q' ij are xub'an qasana' ri Juan k'a pa ri q'ij are xk'am b'ik ri Jesús pa ri kaj, xuquje' rajawaxik chi xril quk' junam ri uk'astajib'al ri Jesús. **23** Xe'kicha' k'u e keb' achyab': Ri José ri kab'ix Barsabás che, xuquje' Justo rachi'l ri Matías. **24** K'a te ri' xkib'an ch'awem xkib'ij: Ajawxel, eta' m la ri kanima' konojel ri winaq, k'utu b'a la chiqawach jachin chike we keb' achyab' ri' cha' om la, **25** rech kok che taqo'n ech la, kuk'am ri eqe'le'n ri xuya kan ri Judas rumal cher xqaj pa mak, xe' k'u chila' jawje' ri taqal wi che. **26** Xkik'yaq k'u kij chi rilik jachin chirij kaqaj wi. Xqaj k'u chirij ri Matías. Ri Matías xok kuk' ri julajuj taqo'n.

2 Are xopan ri nimaq'ij rech Pentecostés, konojel ri kojonelab' kimulim kib' xa pa jun k' olib'al. **2** Xaq k'a te' xkita jun nimalaj jumumem jetaq jun nimalaj kyaqiq' ri xpe chikaj, xjinin pa ronojel ri ja jawje' ri e t'uyul wi. **3** Xaq k'a te xkil raq' q'aq' ri kajinin pa kiwi' chi kijujunal. **4** Konojel ri e k'o pa ri ja xenoj che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, xkichaple'j ch'awem pa jule' taq ch' ab'al chik ri xuya ri Tyoxalaj Uxlab'ixel chike. **5** Pa taq ri q'ij ri' e k'o pa Jerusalén achyab' a'j Israel ri keniman che ri Dios, ri kepe pa jule' taq tinimit chik. **6** Are xkita ri xk'ulmatajik, aninaq xe'kila', xemayijanik rumal chi ri kitzijob'al katzijob'ex chi kumal ri kojonelab'. **7** Xkimay ri xk'ulmatajik, rumal ri' xkib'ij: Konojel we

winaq ri' a'j Galilea *jas* che jewa' xk'ulmatajik? **ay ri Tyoxalaj patanil e la pa ri jul. (Hadēs g86)**
8 *jas* che wa' ke'qato chi kech'aw pa ri qatzijob! **28 K'utum la ri b'e rech k'aslema chinuwach.**
al? **9 Ri uj, jaljoj taq tinimit uj petinaq wi, e k'o Kanojisaj k'u na la ri wanima' ruk' ki'kotemal**
a'j Media, a'j Elam, a'j Mesopotamia, a'j Judea, rumal cher kak'oji' na la wuk'. **29 Loq'alaj taq**
a'j Capadocia, a'j Ponto, a'j Asia. 10 Xuquje' qachalal, chichomajimpe'. Ri qamam David man
e k'o quk' ri a'j Frigia, a'j Panfilia, a'j Egipio tajin ta kub'ij we jastaq ri' chib'il rib' are', rumal
xuquje' e solinelab' ri kepe Roma. 11 Xuquje' e cher are' kaminaq chik, xmuqik, xuquje' ri jul ri
k'o winaq a'j Creta, xuquje' a'j Arabia, qonojel xmuq wi k'a kaqil na uwach kamik. **30 Ri David**
xqato chi we winaq ri' kakitzijoj pa ri qatzijob' rumal cher jun q'alajisal utzij ri Dios, reta'm
al ri mayijab'al taq jastaq ri ub'anom ri Dios chi ri Dios uchi'm loq chi jun chike ri e ralk'
kuk'. **12 Xemayijan ri winaq, man kakiriq taj wa'll kataqan na pa kiwi' ri tinimit.** **31 Ri David**
jas kakib'an, xkita chib'il taq kib' jas je' ke' ojer xril loq ri kak'ulmataj na, xuq'alajisaj k'u ri
loq ri xkilo. **13 E k'o k'u jujun xkib'ij chike: [We uk'astajib'al ri Cristo, xub'ij chi Man kakanaj**
achyab' ri' xa e q'ab'arelab'! **14 Ri Pedro e rachi' ta kan chkixo'l ri kaminaqib', man kaq'ay ta ri**
l ri julajuj taqo'n xetak'i' chikiwach ri winaq, ri utoy'jal. (Hadēs g86) **32 Ri Dios k'ut xuk'astajisaj ri**
Pedro xub'ij: Qatat qanan a'j Jerusalén, xuquje' Jesús chkixo'l ri kaminaqib', qonojel ux qxil ri
ri kixpe pa nik'aj taq tinimit chik mixsachik, xk'ulmatajik. **33 Xnimarisax k'u uq'ij, xt'uyub'**
15 we winaq ri' man e q'ab'arelab' taj jetaq ri ax pa ri uwiqiq'ab' ri Dios jetaq ri chi'tal loq
kib'ij ix, la man kiwilo sib'alaj aq'ab'il na. **16 che, xuquje' xya'taj ri Tyoxalaj Uxlab'ixel che,**
We tajin kiwilo are wa' ri xuq'alajisaj loq ri q' rech che taq we q'ij ri' kuya loq pa qawi' jetaq
alajisal tzij Joel ojer. **17 Ri Dios kub'ij: Pa ri k'isb' ri tajin kiwilo.** **34 Ri David man xpaq'il taj pa ri**
al taq q'ij kintaq loq ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pa kaj pune xub'ij: Ri Ajawxel xub'ij che ri wAjaw:
kiwi' konojel winaq. Ri i'k'oloj xuquje' ri i'mi'al Chatt'uyul pa ri nuwiqiq'ab', **35 Kinya na chawe**
kakiq'alajisaj na ri tzij ri kinya chike. Ri ak'al taq chi katch'eke, pa kiwi' konojel ri ak'ulel. **36**
alab'om kakil na ri kak'ut chikiwach, Ri achyab' Rumal k'u wa' cheta'maxoq chi wa' we Jesús ri'
ka'chik' na. **18 Xuquje' pa taq ri q'ij ri' kintaq na ri xiripo, ri Dios xub'an Cristo che xuquje' rajaw**
b'ik ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pa kiwi' ri e patanil ronojel ri k'olik. **37 Ri tzij ri xuq'alajisaj ri Pedro**
we, achyab' xuquje' ixoqib' kakiq'alajisaj k'u xuk'axirisaj kamina' ri winaq, rumal ri' xkib'ij
na ri tzij ri kinya chike. **19 Kinb'an na k'utb'al che ri Pedro xuquje' chike ri nik'aj taqo'n chik:**
cho ri kaj xuquje' cho ri uwachulew. Kilitaj na Qachalal, *jas* k'u rajawaxik kaqab'an? **38 Ri**
kik', xuquje' q'aq', xuquje' nima'q taq sib' je' Pedro xub'ij chike: Chik'exa ik'u'x, xuquje' ri
jas ri sutz'. **20 Ri q'ij kaq'equ'mataj na, Ri ik' ichomanik chixtzalij ruk' ri Dios. Rajawaxik kab'**
kakyaqar na je' jas ri kik'. We ri' kak'ulmatajik an iqasana' pa jujunal pa ri ub'l' ri Jesucristo,
are maja' kuriq ri nimalaj uq'ij ri Ajawxel Dios. **xa jeri' kakuyutaj ri imak, xuquje' kik'amawa'j**
21 Are k'u ri kuna'taj ri ub'l' ri Ajawxel Dios, ri usipanik ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **39 Wa' we chi'**
kakolotaj na. **22 Achyab' a'j Israel, chitatab'ej ri tal loq, iwech kech ri iwalk'wa'l, kech konojel ri**
kinb'ij. Iweta'm ix chi ri Jesús aj Nazaret are winaq ri e k'o cho ri uwachulew, kech konojel ri
wa' ri achi ri xya uq'ij rumal ri Dios rumal xub' e sik'ital rumal ri Ajawxel. **40 Ri Pedro man xq'**
an ri mayijab'al taq jastaq, ri niimaq taq k'utb' i'taj ta che ub'ixik chike ri kojonelab': Chikolo
al, xuquje' ri etal ri xub'an ri Dios iwuk' rumal iwb' chike ri itzel taq winaq ri e k'o pa taq we
Are'. **23 Ri Dios reta'm chi loq ri kak'ulmatajik, q'ij junab' ri'.** **41 Ri xkikoj ri xub'ij ri Pedro, xb'**
je k'u xelik are xjach ri Jesús pa kamikal kumal an kiqasana' karaj oxib' mil ri' ri xeq'ax kuk' ri
ri itzel taq winaq, xiripo xuquje' xikamisaj b'ik. kojonelab' che ri' q'ij ri'. **42 Konojel ri xekojonik**
24 Ri Dios k'ut xuk'astajisaj ri Jesús, man xkwin xkib'an ri xkik'ut ri e taqo'n re ri Jesús, xkimulij
ta ri kamikal xch'eken che. **25 Jewa' ub'im loq ri kib' ruk' ki'kotemal, junam xkib'an ch'awem,**
nim taqanel David chirij ri Jesús: Ri Ajawxel k'o junam xkitij kiwa. **43 Sib'alaj xkimoch' kib'**
wuk', man kasach ta nuwach. **26 Rumal ri' sib' konojel ri winaq xuquje' xemayijanik, rumal**
alaj kaki'kot ri wanima', amaq'el kinraq nuchi' ri jastaq xuquje' k'utb'al ri xkib'an ri u'taqo'n
che q'ijila'nem, ku'l na k'u'x chi man k'o ta k' ri Jesús. **44 Konojel ri kojonelab' xkimulij kib'**
ax kinriqo. **27 Weta'm chi man kinya ta la kan xa pa jun k'olib'al xuquje' xkijach ronojel ri**
chkixo'l ri kaminaqib', man kaj ta la chi kaq' kijastaq chib'il taq kib'. **45 E k'i chike xkik'ayuj**

ri kulew xuquje' ri jastaq ke. Ri rajil ri xkiriqo **16** We achi ri' xkunatajik rumal ri kojonik che xkiya chike ri k'o kirajawaxik. **16** Ronojel q' ri Jesú, iweta'm chi nab'e kanoq ch'oke'r. Are ij xkimulij kib' pa ri Templo, xuquje' cho taq k'u ri kojonem che ri ub'i' ri Jesú xkunanik. kachoch, xkijach kiwa chib'il taq kib' man xkik' **17** Wachalal, weta'm in chi ri ix xuquje' ri k' ek'ej taj uya'ik. Junam xewa'ik ruk' ki'kotemal. amal taq ib'e, xib'an k'ax che ri Jesú rumal **17** Amaq'el xkiya uq'ij ri Dios, sib'alaj nim xi'lik cher man iweta'm taj uwach. **18** Ri Dios k'ut kumal konojel ri winaq. Ri Dios k'ut xu'k'am xraj chi jewa' xk'ulmatajik. Ri e q'alajisal taq loq q'ij chi q'ij ri winaq ri kekolotajik rech kek' tzij kitzijom loq chi ri Jesú kuriq na ri k'ax. oji' kuk' ri kojonelab'. **19** Kamik k'ut chik'exa ik'u'x xuquje' chixtzalij ruk' ri Dios rech kachuptaj ri imak. **20** Kutaq k'u na loq ri Jesú, ri iMesías. Are wa' ri utzijom loq rij ojer. **21** Choq'aq' wi chi kak'oji' na ri Jesú pa ri kaj, k'a kab'an na k'ak' che ronojel ri jastaq je' jas ri ub'im loq ri Dios chi kichi' ri loq'alaj taq achyab' q'alajisal taq rech ri utzij. (aiōn g165) **22** Ri Moisés xub'ij: Ri Ajawxel ri iDios kuwa' jilisaj na jun q'alajisal rech ri utzij chikixo'l ri uwinaq jetaq ri in. Chitatab'ej jas je' ri kub'ij na chi'we. **23** Xapachin k'u ri' ri man kuta ta ri q' alajisal utzij ri Dios, kesax na b'ik chikixo'l ri utinimit ri Dios. **24** Konojel ri achyab' ri xkiq' alajisaj loq ri utzij ri Dios xchapple'taj loq ruk' ri Samuel xkitzijoj la rij wa' we tajin kak'ulmataj kamik. **25** Ronojel ri xutzuj loq ri Dios kumal ri q'alajisal taq rech ri utzij, iwech ix rumal chi ix kalk'wa'l taq ri achyab' ri'. Ri Dios xub'ij che ri Abraham: Ketewchi'taj na konojel ri winaq rech ri uwachulew rumal re ri awija'l. **26** Ri Dios are xuk'astajisaj ri uk'ojol chikixo'l ri kaminaqib', xutaq b'ik nab'e iwuk', winaq a'j Israel, rech kixuteweche'i', xuquje' kitas iwib' che ri itzel taq ib'e.

3 Ri Pedro rachi'l ri Juan xeb'e pa ch'awem pa ri Templo pa ri uro' q'otaj rech b'enaq q'ij. **2** Are xo'pan ruk' ri Ja Templo Dios, xkil jun achi t'uyul chuchi' ri uchi' ja ri ub'i'nam Je' lik uchi' ja, we achi ri' kuta ulimoxna chike ri winaq ri kopan chila'. **3** Ri achi, are xrilo chi ri Juan rachi'l ri Pedro ko'k b'ik pa ri Templo, xuta ulimoxna chike. **4** Ri Juan xuquje' ri Pedro ko xkika'yej ri achi, ri Pedro xub'ij che: Ko chujaka'yej. **5** Ri achi xu'ka'yej, raye'm kaya kan jun ulimoxna. **6** Ri Pedro xub'ij che: Man k' o ta saqa pwaq, man k'o ta q'ana pwaq wuk'. Are k'u ri k'o wuk' kinya chawe. Pa ri ub'i' ri Cristo Jesú rech Nazaret, chatwa'jiloq, chatb' inoq. **7** Ri Pedro xuchap ri uwiqiq'ab' ri achi, xuwa'jilisaj, aninaq k'ut xeya'taj uchuq'ab' ri raqan xekunatajik. **8** Xtak'i' ri achi, xb'inik, xuquje' xuchaple'j ch'oplajem. K'a te ri' xok b'ik kuk' ri Juan rachi'l ri Pedro pa ri Templo, kach' oplajik kuq'ijila'j ri Dios. **9** Konojel ri winaq ri xkilo chi xb'inik xuquje' xuq'ijila'j ri Dios. **10** Xemayijanik are xkilo chi are wa' ri ch'oke'r ri kuta kan limoxna nab'e chuchi' ri je'l uchi' ja. **11** Xemayijanik ri winaq, aninaq xe'l loq pa ri raqan ja rech Salomón xepé jawje' k'o wi ri achi ri xutzirik, k'a te xkilo ri achi xekel chike ri Pedro rachi'l ri Juan. **12** Ri Pedro are xrilo chi xkimulij kib' ri winaq, xub'ij chike: Winaq a'j Israel, ¿jas che kixmayijan che we xk' ulmatajik? ¿Jas che ko kujika'yej te'q pi'k'u'x chi uj xujkunan we achi ri' ruk' qachuq'ab' o ruk' ri qutzilal? **13** Are ri uDios ri Abraham, ri uDios ri Isaac, ri uDios ri Jacob, ri kiDios ri qat qanan, are wa' xyo'w kwinem che ri Jesú rech xub' an we k'utb'al ri!. Are wa' ri Jesú ri xiwetzelaj uwach xuquje' xijach cho ri Pilato, pune ri Pilato xraj xutzoqopij. **14** Xiwetzelaj ri suk' amal taq b'e ri e taqanelab' xuquje' ri ajtz'ib'ab' xuquje' Tyoxalaj winaq are xitoq'ij xtoqopix . **6** Xk'ojí' xuquje' kuk' ri Anás, ri qas kinima' ri jun kamisanel. **15** Xikamisaj b'ik ri ya'l k' qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, rachi'l ri Caifás, aslemal, ri Dios k'ut xuk'astajisaj uwach chikixo' ri Juan, ri Alejandro, xuquje' e nik'aj rachalal l ri kaminaqib'. Ri uj xqil we k'ulmatajem ri!. ri kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios. **7**

4 Tajin ketzijon na ri Pedro rachi'l ri Juan kuk' ri winaq are xo'pan ri ch'awenelab' cho ri Dios, xuquje' ri k'amal b'e kech ri chajil rech ri Templo je xuquje' jujun chike ri saduceos. **2** Sib' alaj e yojtajinaq we k'amal taq b'e ri', rumal chi ri Pedro, rachi'l ri Juan tajin kakik'ut chikiwach ri winaq chi k'o k'astajib' al ke kaminaqib' pa ri ub'i' ri Jesú. **3** Rumal k'u che ri xok ri aq' ab' xe'kichapo, xe'kikoj kan jun aq'ab' pa che' Dios xekojonik, xwi ri achyab' ka'jilab' job' mil, man xa'jilab' taj ri ak'alab' xuquje' ri ixoqib'. **5** Chukab' q'ij xkimulij kib' pa Jerusalén ri k' Xk'ojí' xuquje' kuk' ri Anás, ri qas kinima' amal taq b'e ri e taqanelab' xuquje' ri ajtz'ib'ab' ri kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios. **7**

Xub'e' kima loq ri keb' tijoxelab' ri e tz'apal anow la ri kaj, ri ulew, ri plo xuquje' ronojel ri pa ri che', k'a te ri' xkita chike: *¿Jas chuq'ab'* k'o cho ri uwachulew. **25** Ojer b'lim la loq rumal o jas b'l'aj xikoj chub'anik we jastaq ri? **8** Ri ri Tyoxalaj Uxlab'ixel chuchi' ri qamam David Pedro nojinaq che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xub'ij ri patanil e la: *¿Jas che sib'alaj koyawal* ri e chike: Q'atal taq tzij xuquje' k'amal taq b'e rech tinimit, jas rumal kakichomaj ub'anik jastaq ri ri qatinimit, **9** tajin kik'ot qachi' rumal cher maj xutayij? **26** Ri nimaq taq taqanelab' rech xqab'an jun utza chak ruk! jun ch'oke'r xuquje' ri uwachulew xkimulij kib' che ub'anik ri ch' tajin kita chaqe jas rumal xkunatajik. **10** Kawaj o'j, xewa'jil chirij ri Ajawxel, xuquje' xewa'jil kinb'ij chi'we xuquje' chike konojel ri winaq chirij ri Cristo. **27** We ch'o'j ri' xl'ulmataj pa we a'l' Israel, chi we achi ri' xkunatajik pa ri ub'i' tinimit rumal chi ri Herodes Antipas, ri nim q' ri kwinel laj Jesucristo aj Nazaret, ri xiripo, ri atal tzij Poncio Pilato, ri winaq man utinimit Dios k'ut xuwa'jilisaj chikixo'll ri kaminaqib!. **11** ta ri Dios, xuquje' ri winaq rech Israel xewa'jil Are wa' ri kub'ij ri Tyoxalaj wuj: Yakal taq ja, chirij ri Jesús, ri Cristo. **28** Eta'm chi k'u la loq ri ri ab'aj ri xiwetzelaj, xuxik ri ab'aj ri qas k'o kak'ulmataj na. Je k'u ri' xl'ulmatajik rumal kutayij. **12** Maj chi jun b'l'aj ri k'o xe' ri kaj ya' cher jeri' xaj la. **29** Ajawxel, chila' la ri kakib'an tal chike ri winaq kakwinik kuya koltajem. **13** Ri chaqe xuquje' ya la qachuq'ab' che utzijoxik ri q'atal taq tzij xemayjanik are xkilo chi ri Pedro tzij la. **30** Xuquje' b'ana la chi kab'antaj mayijab' rachi'll ri Juan man xkixi'j ta kib' chikiwach ri al taq jastaq pa ri Tyoxalaj ub'i' ri k'ojol la Jesús. winaq pune eta'matalik chi man k'o ta keta' **31** Are xeto'taj chub'anik ri ch'awem, ri ja ri e k' mab'al, xkich'ob' ri winaq chi we achyab' ri' o wi xb'iririk, xqaj k'u loq ri Tyoxalaj Uxlab'ixel e xek'oji'k ruk' ri Jesús. **14** Man xekwin ta k'u pa kiwi' konojel ri e k'o chila', man xkixi'j ta k'u ri winaq xkib'ij jun jastaq rumal cher ri achi kib' xkitzijo ri utzij ri Dios. **32** Ri kojonelab' xa ri xutzirik tak'al koq kuk!. **15** Xe'kesaj k'u loq jun ri kichomanik, keta'm chi man xaq ta a're' ri Juan xuquje' ri Pedro chikixo'll, k'a te ri' ajchoq'e ri kijastaq xane kech pa junamat. **33** Ri xkita chib'il taq kib': **16** *¿Jas kaqab'an* chike we e taqo'n xkiq'alajisaj ri uk'astajib'al ri Jesús ruk' achyab' ri? Man kuya taj kaqab'ij chi man a' chuuq'ab', ri utewechi'b'al ri Dios k'o pa kiwi'. **34** re' taj xeb'anow we jun kunanik ri' rumal cher Ri k'o kachoch chike xuquje' ri k'o kulew xkik' konojel ri winaq pa Jerusalén xketa'maj ri xl' ayij, man k'o ta k'u jun xajawataj jun jastaq ulmatajik. **17** Rech k'u man kachikon ta ub'ixik che. **35** Xkijach ri kirajil chike ri e taqo'n rech a' we ri' pa we tinimit, qab'ij b'ik chike chi man re' k'ilowik jachin ri rajawaxik tob'anik che. **36** kakitzijo ta chi ri ub'i' ri Jesús che jun winaq Jetaq ta ne ri José ri xb'ix Bernabé che, ri kel chik. **18** Xe'kisik'ij ri Pedro rachi'll ri Juan xkib'ij kub'ij Alk'wa'laxel taqchi'nel b'anal utzilal che b'ik chike chi man kakiya ta chi k'utu'n xuquje' kumal ri taqo'n wa' are' rija'l ri Leví, kel pa ri man kakitzijo ta chi ri ub'i' ri Jesús. **19** Ri Pedro le'aj ri sutital rumal ja' pa Chipre. **37** Xuk'ayij ri xuquje' ri Juan xkib'ij: Chib'ijimpe chaqe ja are rulew k'a te ri' xuya ri pwaq chike ri e taqo'n. k'u taqalik kixqanimaj ix nab'e cho ri Dios? **20** Man kuya taj kujtani' uj chutzijoxik ri qilom xuquje' ri qatom. **21** Ri q'atal taq tzij xe'kixib' ij b'ik ri e taqo'n, k'a te ri' xe'kitzoqopij b'ik rumal cher man xkiriq mak chike xuquje' rumal cher xkixi'j kib' chikiwach ri tinimit rumal cher konojel xkiq'ijila'j ri Dios rumal ri xl'ulmatajik. **22** rumal cher ri achi ri ch'oke'r ri xkunatajik, ik'owinaq chi che ri kawinaq junab!. **23** Are xetzoqopitaj b'ik ri Pedro rachi'll ri Juan, xeb'e kuk' ri nik'aj kojonelab' chik, xkitzijo ronojel ri xb'ix b'ik chike kumal ri kinima'qil ri ch' awenelab' cho ri Dios xuquje' konojel ri nimaq taq k'amal b'e. **24** Are xtzijotaj ronojel ri xl' ulmatajik, xkib'an ch'awem junam cho ri Dios, xkib'ij: Nimalaj Ajawxel, lal ri' qas laj Dios ri xb'

5 K'o k'u jun achi ub'i' Ananías, ri rioxqil ub' i' Safira, xkik'ayij jun ulew. **2** Xkik'am b' ik ri pwaq, xe'kiya chike ri e taqo'n, xkib'ij chike chi are ri' ronojel ri pwaq ri xtoj chike. Man tzij ta k'ut rumal cher ri Ananías rachi'll ri Safira xkichomaj chi kakesaj kan nik'aj che ri pwaq. **3** Ri Pedro k'ut xub'ij che ri Ananías: *¿Jas che xaya b'e che ri Itzel kok pa ri awanima'?* Xab'an b'anoj tzij che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel rumal xak'am kan nik'aj che ri pwaq ri xtoj' ex rech ri ulew. **4** *¿La man at xb'an awe chuk' ayixik ri awulew?* At xuquje' xb'an awe pu'wi' ri pwaq we kasipaj o man kasipaj taj. *¿Jas k' u che jewa' xab'ano?* Man chaqe ta uj xab'an wi b'anoj tzij xane che ri Dios. **5** Ri Ananías

are xuta we tzij ri', xtzaq pa ri ulew, xkamik. ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq Konojel ri xi'lilik xetowik we xk'ulmatajik ri' xemayijanik are xkita ri xk'ulmatajik xkita chib' sib'alaj xkixi'j kib'. **6** Xepe k'u nik'aj alab'om, il taq kib' jas kel kub'ij we jastaq ri'. **25** Xopan k' xkiwa'jilisaj b'ik, xkipis b'ik k'a te ri' xe'kimuqu u jun winaq xu'b'ij chike: Ri achyab' ri xi'koj kanoq. **7** Karaj ik'owinaq chi oxib' hora xopan pa che tajin kakiya k'utu'n chike ri winaq pa ri ri rioxgil, man reta'm ta k'ut jas ri xk'ulmatajik. Templo. **26** Ri k'amal kib'e ri e chajil taq rech ri **8** Ri Pedro xuta che: *¿La are wa' ri pwaq ri xya Templo xuquje'* ri e rachi'l xub'e kik'ama loq ri chi'we cho ri ulew ri xik'ayij? Ri ixoq xub'l'ij: e taqo'n man ruk' ta ch'u'jal, rumal chi xkixi'j Je', are!. **9** Ri Pedro xub'l'ij che ri ixoq: *¿Jas che kib' keb'an che ab'aj kumal ri winaq.* **27** Xe'kik' xijunamaj ik'u'x chub'anik b'anoj tzij, te'q pi'k' am k'u b'ik chikiwach ri nimaq taq q'atal tzij, ri u'x chi kixkwiniq kiq'ol ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' rech ri Ajawxel? Ri alab'om ri xub'e'muquw ri ri winaq xub'l'ij chike: **28** *¿La man xqab'l'ij chi' awachajil e petinaq jub'iq' kakaj ko'k loq chi' le we chi man kib'an ta chi ri k'utu'n pa ri ub'i' ri ja, katkik'am xuquje' b'i at. **10** Aninaq xtzaq ri achi ri'? Xi'nojisaj k'u ri kanima' ri winaq a'l'j Safira pa ri ulew. Ri alab'om are xok b'ik xkilo Jerusalén ruk' ri uk'utu'n xuquje' kiq'ab'aj chi chi kaminaq chik, xkesaj b'ik xe'kimuqu kanoq uj xuj kamisan ri achi ri'. **29** Ri Pedro xuquje' ri chuxukut ri xkimuq wi ri rachajil. **11** Konojel e rach taq taqo'n xkib'l'ij: Uj kaqanimaj ri Dios ri kojonelab' xuquje' konojel ri xkita we xk' nab'e na choch xapachin q'atal tzij. **30** Ri kiDios ulmatajik ri' sib'alaj xkixi'j kib'. **12** Sib'alaj k'l'i ri qamam xuk'astajisaj ri Jesús, ri xirip cho ri mayijab'al taq jastaq xkib'an ri e taqo'n kuk' ri ripb'al, ri xikamisaj. **31** Ri Dios k'ut xuya pa ri winaq. Konojel ri kojonelab' amaq'el xkimulij uwiqiq'ab' pa jun je'lalaj k'olib'al xuquje' xub' kib' pa ri raqan ja rech Salomón pa ri Templo. an che nim q'atal tzij kolonel, je xub'an wa' **13** Maj chi k'u jun chike ri winaq karaj kok kuk' rech ri winaq a'l'j Israel kakik'ex kik'u'x. kakitas pune sib'alaj nim ki'llik. **14** Amaq'el e k'i achyab' kib' che ri kimak xuquje' kekuyutajik. **32** Xqil uj xuquje' ixoqib' xekojonik che ri Ajawxel Jesús. we jastaq ri', xuquje' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel ri **15** Ri winaq are xkil ri kichak ri e taqo'n xe'kik' xya'taj chike konojel ri kemiman che ri Dios. **33** am loq ri e yawab'ib' pa taq ri kich'at xe'kiya pa Are xkita ri nimaq taq q'atal taq tzij xeyojtajik ri b'e rech kakiriq kan ri umu'jal ri Pedro. **16** E are xkaj xe'kikamisaj. **34** K'o k'u jun fariseo k'i winaq ke'l' pa taq ri komon ri e k'o chuxukut chxiko'l' ri e k'amal taq b'e, Gamaliel ub'l', reta' ri tinimit Jerusalén xe'kik'am b'ik ri e yawab'ib' m ri pixab', nim kilik kumal ri winaq. Xtak'i', xuquje' ri k'o itzel taq uxlab'al chike konojel k xtaqanik kesax loq ri e taqo'n. **35** K'a te ri' k'ut xutzir kanoq. **17** Are k'u ri kinima'qil ri ch' xub'l'ij chike ri e rachi'l': Achyab' a'l'j Israel, qas awenelab' cho ri Dios, xuquje' konojel ri e rachi' chichomaj na jas kib'an chike we achyab' ri'. **36** I, ri saduceos, sib'alaj k'ax xkina'o. **18** Xe'kichap' Xk'oji' jun achi ojer ub'i' Teudas, xujaluq nim ri e taqo'n, xe'kikoj pa che. **19** Xpe k'u jun ángel ub'anik, kajib' ciento winaq xeteri' chirij are rech ri Ajawxel chaq'ab' xujaq b'ik ri uchi' ri k'u xkamisaxik, ri e terene'l taq rech xkib'an che', k'a te ri' xe'resaj loq, xub'l'ij chike: **20** Jix pa jaljoj taq jastaq, maj xe'l wi ri kimulim ib'. **37** ri Templo, chitzijoj ri tzij rech k'aslemal chike ri Are xb'an ri ajilan winaq xwa'jil jun achi ub'i' winaq. **21** Are xsaqirik, ri taqo'n xkichaple'j chi Judas aj Galilea, xkwinik xu'menk'etij ri winaq uk'utik ri utz laj tzij jetaq ri xb'ix chike. Are k'u rech keteri' chirij are k'u xkamisaxik, konojel ri ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios rachi'l' e terene'l taq rech xsach kiwach. **38** Rumal ri' ri e rajchakib' xe'kimulij konojel ri nimaq taq k' kinb'ij in, chi'tzoqopij b'ik ri achyab', we xaq amal b'e rech Israel k'a te ri' xetaqan che kik' pa ke wi' kakib'an taq wa' we jastaq ri', kasach amik ri e taqo'n rech kaq'at tzij pa kiwi'. **22** Are kiwach la'. **39** We k'u ne rech ri Dios ri kakib' xo'pan ri e chajil taq rech ri Templo pa ri che', ano, man kixkwini ta la' ki'q'atej, ruk' ta ne jub' ri achyab' man e k'o ta chi chila' xetzalij k'u iq' ruk' ri Dios tajin kixch'o'jin wi. **40** Konojel loq, xulkib'ij chike ri e q'atal taq tzij: **23** Tz'apil ri e k'amal taq b'e xkik'am uq'ab' ri xub'l'ij ri ri uchi' ri che', ri e chajil taq rech e tak'atoj pa Gamaliel. Xe'kisik'ij k'u ri e taqo'n, xe'kirapuj, taq ri kik'olib'al are xqajaq b'ik ri uchi', man k' K'a te ri' xkib'ij b'ik chike chi man kakitzijob' o ta chi jun k'o chupam. **24** Ri k'amal b'e kech ri ej ta chi ri jastaq pa ri ub'i' ri Jesús, k'a te ri', e chajil re ri Templo xuquje' ri e kinima'qil taq xe'kitzoqopij b'ik. **41** Xe'l b'ik ri e taqo'n ruk'*

ki'kotemal rumal cher ri Dios xuya b'e chike Moisés. **14** Qatom kub'ij chi ri Jesús aj Nazaret kakiriq jun k'ixib'alalaj k'axk'olal rumal ri ub' kutukij na ri Templo xuquje' kuk'ex na ronojel i' ri Jesús. **15** Ronojel q'ij xkiya k'utu'n pa ri Templo xuquje' cho taq ri ja, xkitzijoj chi ri Jesús are Mesías.

6 Are xek'iyar ri kojonelab', ri winaq ri ketzijon

pa griego kib' xkib'ij chi ri e k'i malka'nib' man junam ta tajin kab'an chike kuk' ri malka' nib' ri kech'aw pa hebreo man katz'aqat ta ri kiwa. **2** Rumal k'u ri' ri e kab'lajuj tijoxelab' xe' kimulij konojel ri kojonelab', xkib'ij chike: Uj, uj taq'o'n rech ri Dios, ri qachak are utzijoxik xuquje' uk'utik ri utzij ri Dios, man are ta ri ujachik ri wa. **3** Qachalal, chitzukuj wuqub' achyab' chi'xo'l. Ri kenimax kumal ri winaq, ri k'o ri Uxlab'ixel pa kania' xuquje' k'o keta' mab'al, are wa' kekanajik chub'anik we patanijik ri!. **4** Rajawaxik chi ri uj, ri uj taq'o'n are kaqilij ub'anik ri ch'awem xuquje' kaqaya ri k'utu'n rech ri utzij ri Dios. **5** Utz xkita konojel ri xb'ix chike xe'kicha' k'u ri Esteban (jun achi ri k'o nimalaj ukojob'al xuquje' nojinaq che ri Uxlab' ixel) xuquje' ri Felipe, ri Prócoro, ri Nicancor, ri Timón, ri Parmenas xuquje' ri Nicolás aj Antioquía, (are wa' ri xkojonik che ri k'utu' n ke ri winaq a'l Israel). **6** A're wa' ri wuqub' achyab' ri xek'am loq chikiwach ri u'taqo'n ri Jesús, ri taq'o'n xkiya kiq'ab' pa kiwi' ri xe' kicha'x xuquje' xkib'an ch'awem. **7** Xjab'un k' u ub'ixik ri utzij ri Dios rumal ri' xek'iyar ri e konojelab' pa Jerusalén, xuquje' xekojon e k'i pareyb' xuquje' winaq a'l Israel. **8** Ri Esteban nojinaq che tewechib'al xuquje' ukwinem ri Dios xub'an mayijab'al taq jastaq kuk' ri winaq. **9** Jun q'ijal k'ut jujun achyab' a'l Israel ri kepe pa ri tinimit Cirene, pa Alejandría, xuquje' pa Cilicia rech Asia ri keb'e pa ri Sinagoga ub'i'nam patanijelab' ri e tzopotalik. Xkichaple'j uk' ulula'xik uwach ri utzij ri Esteban. **10** Man k'o ta k'u jun chike xuch'ek ri eta'mab'al xuquje' ri kwinem ri k'o ruk' ri Esteban are kach'awik. **11** Xaq'jeri' xkikoj kik'u'x jujun achyab' rech kakib' ij chi xkita ri Esteban chi xub'ij awas taq tzij che ri Moisés xuquje' che ri Dios. **12** Ri winaq are xkita we tzij ri' xyakataj koyawal, ri e k' amal taq b'e, xuquje' ri a'jtijab' rech ri taqanik xkichap ri Esteban xkik'am b'ik chikiwach ri q' atal taq tzij. **13** Xe'kimok winaq rech kakib'an b'anoj tzij kakib'ij: We achi ri' kub'ij awas taq tzij che ri Templo xuquje' che ri taqanik rech ri

Moisés. **14** Qatom kub'ij chi ri Jesúz aj Nazaret kutukij na ri Templo xuquje' kuk'ex na ronojel i' ri uk'utum kan ri Moisés chiqawach. **15** Ri q' atal taq tzij ko xkika'yej ri Esteban rumal chi ri upalaj xuchaple'j chuplinem jetaq kub'an ri upalaj jun ángel.

7 Ri kinimal ri ch'awenelab' cho ri Dios xuta che ri Esteban: ¿La qas tzij we kab'ix chawe?

2 Ri Esteban xub'ij: K'amal taq b'e xuquje' wachalal, chinitampe'. Ri loq'alaj qaDios xuk' ut rib' choch ri qamam Abraham pa ri tinimit Mesopotamia are maja! ke' pa tinimit Harán.

3 Ri Dios xub'ij che: "Chaya kan ri kitinimit ri a'mam, xuquje' ri atat anan, jat pa ri ulew ri kink'ut chawach." **4** Xel k'u b'ik ri Abraham pa ri kitinimit ri Caldeos, xk'oji' na pa tinimit Harán, xkam na kanoq ri utat k'a te ri' xk'am

loq rumal ri Dios waral pa we tinimit ri ix k' o wi chanim. **5** Man xya ta k'u ch'aqa'p rulew che rechab'al waral, xa ta ne nitz' xa k'u xb'ix che chi jun q'ijal na ronojel we ulew ri' kaya' taj na che ri Abraham xuquje' chike ri e rija'l.

6 Xuquje' xub'ij ri Dios che chi ri e rija'l kek' oji' na pa jun tinimit chik ri man kitinimit taj, kab'an na k'ax chike, kajib' ciento junab' ku'x na e patanijelab' ke nik'aj winaq chik, 7 kinq' at k'u na tzij pa kiwi' ri tinimit ri kab'anow k'ax chike ri nutinimit, ke'll k'u na loq pa ri

tinimit ri' rech kinulkiq'ijila'j pa we k'olib'al ri'. **8** Xuquje' che ri q'ij ri' ri Dios xub'an jun ch' ekom tzij ruk' ri Abraham chi rajawaxik kokisax ketal konojel ri achyab' a'l Israel. Rumal ri' are xk'oji' ri uk'ojol ri Abraham, ri Isaac, wajxaqib' q'ij chik alaxinaq, are xokisax retal, je xuquje' xub'an ri Isaac che ri uk'ojol Jacob, xuquje' je xub'an ri Jacob chike konojel ri e ralk'wa'l a' re wa' ri e kitat ri e kab'lajuj wok winaq rech ri tinimit Israel. **9** Ri kab'lajuj wok winaq rech Israel rumal ri koyawal xkik'ayij b'ik jun chike ri qamam ub'i'nam José, jun chike ri wok winaq, k'ax xkina' che ri kachalal rumal ri' xkik'ayij b' ik rech kux jun taqo'n pa Egipto, pune jeri' ri Dios xk'oji' ruk' ri José. **10** Xuto' pa ronojel ri k'axk'olal ri xuriqo. Xuya uno'j, xuya nimalaj reta'mab'al rumal ri', ri Faraón nim taqanel pa Egipto xukoj ri José che q'atal tzij pu'wi' ronojel Egipto, xuquje' xukoj che taqanel pa ri rachoch. **11** Xpe k'u wi'jal pa Egipto xuquje' pa Canaán, ri xuk'am loq nimalaj k'ax, xkina' k' u numik ri e qamam. **12** Ri Jacob are xuto chi

k'a k'o tiriko pa Egipto xu'taq b'ik ri u'k'ojoj ri in kiDios ri amam ojer, ri uDios ri Abraham, ri je la' (ri e qamam) rech xe'kiloq'o loq jub'iq' Isaac, xuquje' ri Jacob". Ri Moisés are xuta we ke. **13** Are xeb'e chukamul, ri José xuq'alajisaj ri', xuchaple'j b'irib'atem man xukoch' ta chik rib' chikiwach ri e rachalal, xuquje' xu'k'ut cho xka'yik. **33** Ri Dios k'ut xub'ij che: Chawesaj ri ri Faraón. **14** Xtaqan k'u ri José chuk'amik ri axajab', rumal chi at k'o chinuwach. **34** Qas tzij utat Jacob, xuquje' konojel ri e rachalal. E oxk' wilom chi ri nutinimit Israel kuriq k'ax rumal al olajuj winaq chkonojel. **15** Xaq jeri' xe' ri chi ri a'l Egipto e kib'anom kajchakib' chike Jacob pa Egipto. Chila' xkam wi, chila' xuquje' xuquje' nutom ri kich'awem kakita tob'anik xekam wi konojel ri e qamam. **16** Ri kib'aqil chwe. Rumal wa' in petinaq che kitzoqopixik. xmuq kan pa Siquem, pa ri ulew ri uloq'om Xaq jeri' katintaq b'ik pa ri tinimit Egipto. **35** kan ri Abraham chike ri e ralk'wa'll ri Hamor. Xaq jeri' ri Dios xutaq b'ik ri achi ri xketzelaj **17** Are jub'iq' karaj kuriq ri q'otaj rech kak' uwach nab'e mul, are xkib'ij che: ¿Jachin xat ulmataj ri uchi'm loq ri Dios ruk' ri Abraham, kojow che taqanel o che q'atal tzij pa qawi? Xa xek'iyar ri qawinaq je la' pa Egipto. **18** Xok k'u k'u are ri Dios xub'an taqanel xuquje' k'amal b' jun k'ak' taqanel pa Egipto ri man xreta'maj e che ri Moisés, rech ri utinimit Israel. Are wa' ta uwach ri José. **19** We taqanel ri' xub'an k'ax ri xub'ij ri ángel che, are xuk'ut rib' choch pa chike ri qawinaq, xu'taqchij' chikitzaqik kan ri k'ix. **36** Ri Moisés xresaj loq ri tinimit Israel ri nitz' taq kalk'wa'll rech kekamik. **20** Che taq pa Egipto ruk' k'utb'al xuquje' mayijab'al taq ri q'ij ri' xalax jun ak'al ub'i' Moisés, jun je' jastaq. Xuk'am kible pa ri plo xuquje' xuk'am lalaj ak'al cho ri Dios. Oxib' ik' xkichajij ri utat kib'e kawinaq junab' pa ri katz'inow ulew. **37** Ri unan cho ri kachoch. **21** Are xkiya b'i we ak' Moisés xub'ij chike ri winaq a'l Israel: Ri Dios al ri' pa kamikal, ri umi'al ri Faraón xuriq ri kucha' na jun chike ri qawinaq, rech kuq'alajisaj ak'al xuk'iyisaj, xrilo, jer xub'an ral che. **22** ri utzij ri Dios jetaq ri kinb'an in. **38** Xuquje' xk' Xtijox k'u ri Moisés rech kareta'maj ronojel ri oji' kuk' ri qamam pa ri katz'inow ulew xub' eta'mab'al kech ri a'l Egipto, xuxik jun kwinel ij chike ronojel ri tzij rech k'aslemal ri xub'ij laj achi pa ri uch'awem xuquje' pa ronojel ri ri ángel che pa ri juyub' Sinaí. **39** Are k'u ri a'l xub'ano. **23** Kawinaq ujunab' ri Moisés are xpe Israel man xeniman taj. Man xkaj taj xkinimaj pa ranima', xub'u'solij ri e rachalal ri tinimit ri Moisés, are xkaj ketzalij kan pa Egipto. **40** Israel. **24** Are xril ri jun aj Egipto chi tajin kub' Jun q'ijal k'ut xkib'ij ri a'l Israel che ri Aarón, an k'ax che jun aj Israel xuto'o, xukamisaj ri aj rachalal ri Moisés: Ri Moisés xujresaj loq pa Egipto rumal ri k'ax ri xub'an che ri aj Israel. ri tinimit Egipto, man qeta'm ta k'ut jas xk' **25** Pu'k'u'x ri Moisés chi ri e rach taq a'l Israel ulmataj ruk', are katanik chab'ana jun qadios kakichomaj chi are ri Dios taqowinaq b'ik che rech kuk'am qab'e xuquje' kujuchajij. **41** Xkib' kikolik. Man xkichomaj ta k'ut. **26** Chukab' q'ij an k'u jun wakax che kidios, k'a te ri' xkiq'ijila' xe'rel ri Moisés keb' a'l Israel tajin kech'oljinik, j xuquje' xkiporoj jastaq choch xuquje' xe'ki' are xraj xu'jacho, xub'ij chike: "¿Jas che kixch' kot che ri xkib'ano. **42** Rumal ri', ri Dios xutas o'jinik iwachalal iwib'?" **27** Are k'u ri tajin kub' rib' chike, rumal cher xkichaple'j uq'ijila'xik an k'ax che ri rachi'l, xupaqchij' b'ik ri Moisés ri ch'umil ri e k'o cho ri kaj. Ri Dios xub'ij pa je la', xub'ij che: "¿Jas awe che? ¿Jachin xat ri kiwuj ri e q'alajisal taq utzij ri Dios. Tinimit kojow che taqanel o che q'atal tzij pa qawi? **28** rech Israel ¿la chwe in xiya wi sapanik xuquje' ¿Te'q are kawaj kinakamisaj jetaq ri xab'an che la xitzuj a'waj chinuwach ronojel ri kawinaq ri jun aj Egipto?" **29** Are xuta ri Moisés we ri' junab' ri xixk'oj' pa ri katz'inow ulew? **43** Xa k' xanimaj b'ik, xe' pa ri tinimit Madián. Xk'oj' u xitelela' ri rachoch ri idios Moloc, xuquje' ri chkixo'l ri winaq ri man u'winaqil taj. Chila' xa' idios Refán ix xib'anow ri tz'aq k'a te ri' xi'q' lax wi e keb' chike ri uk'ojol. **30** Are ik'owinaq ijila'. Rumal ri' kinb'an chi'we chi kixk'am na chi kawinaq junab', jun ángel xuk'ut rib' cho b'ik naj che ri k'o wi ri tinimit Babilonia. **44** Ri ri Moisés pa nik'aj k'ix kajinow pa q'aq' pa ri qamam ojer xkuk'aj ri Tabernáculo rech ri ch' katz'inow ulew chuxukut ri juyub' Sinaí. **31** Ri ekom tzij pa taq ri ulew ri katz'inowik. Je xb'an Moisés sib'alaj xuxil'j rib' are xril we jastaq ri', chuyakik jetaq ri xb'ix che ri Moisés rumal ri xqet ruk' rech qas karil ri tajin kak'ulmatajik. Dios. **45** Ri Tabernáculo xkik'amawa'j ri qatat Xpe k'u ri uch'ab'al ri Dios, xub'ij che: **32** "In ri' qanan xkikoj ruk' ri Josué are xkechab'ej ri nik'

aj tinimit chik ri xjach chike rumal ri Dios k'a xkitzijoj ri utz laj tzij rech ri Jesús xapawje' ri pa taq ri q'ij rech ri David. **46** Ri David sib'alaj xeb'e wi. **5** Ri Felipe xe' pa ri tinimit Samaria, xqaj cho ri Dios, rumal ri' xub'ij che ri Dios chi chila' xutzijoj wi ri Mesías chike ri winaq. **6** Ri karaj kuyak jun Templo rech ri uDios ri Jacob. winaq xkimulij kib', xkitatab'ej ri tzij ri xub'ij ri **47** Are ri Salomón ri uk'ojol xyakow we ja ri' Felipe rumal cher kek'ark'at che utayik ri utz. **48** Ri kwinelalaj Dios k'ut man kak'ojil' ta k'u laj tzij xuquje' kakil ri mayjab'al taq jastaq ri pa taq ri ja b'anom kumal achyab', are wa' ri kub'ano. **7** Xe'sax e k'i itzel taq uxlab'al chike ri xub'ij chuchi' jun q'alajisal utzij: **49** Ri kaj are winaq, e k'i ch'oke'r xuquje' ri kaminaq kib' nut'uyulib'al, ri ulew are nutak'alib'al. Maj jun aqil, xu'tzirik. **8** Sib'alaj xeki'kot ri winaq ri ke' kakwinik kuyak jun Templo jawje' kinuxlan wi. I pa ri tinimit. **9** K'o k'u jun achi ub'l' Simón, **50** In xintikow ri kaj ulew. **51** Ri Esteban are jub' jun najtir aj itz kub'an mayjab'al taq jastaq iq' karaj kato'taj che tzijonem xub'ij chike ri q' chikiwach ri winaq rech Samaria, kub'ij chi sib' atal taq tzij: Ix sib'alaj ix kon, man kich'ob' taj ri alaj nim reqe'le'n. **10** Konojel ri winaq ta k'u ak' utzij ri Dios, xaq ix junam kuk' ri imam, amaq' alab' ta k'u ri'jab' kakib'ij chi we achi ri': Nim el man inimam taj ri Uxlab'ixel. **52** A're' xkib'an uq'ij xuquje' k'o ukwinem ri Dios ruk'. **11** Ojer k'ax chike ri e q'alajisal taq utzij ri Dios, xuquje' chik katatab'ex kumal ri winaq rumal che ri ub' ri ix xi'kamisaj ri xkitzijoj ri upetib'al ri suk' anom mayjab'al taq jastaq ruk' ri itzinik. **12** Ri achi, ri Mesías, ri xik'ayij xuquje' xikamisaj. **53** winaq xekojon che ri utz laj tzij rech ri Dios Man xinimaj ta ri utaqanik ri Dios ri xik'amawa' xuquje' ri ub'l' ri Jesucristo e k'i achyab' xuquje' j chike ri angelib'. **54** Are xkita ri q'atal taq tzij ixoqib' xb'an kiqasana!. **13** Xkojon xuquje' ri ri xub'ij ri Esteban, xeyojtajik xuquje' xkiqut' Simón, xb'an uqasana', k'a te ri' xteri' chirij ri ut'ej ri kiware. **55** Ri Esteban nojinaq ruk' ri Felipe xapawje' ri xe' wi, kamayijan che taq ukwinem ri Uxlab'ixel xka'y chickaj, xril ri Dios ri k'utb'al xuquje' che ri mayjab'al taq jastaq ruk' ronojel ri ujuluwem xuquje' ri Jesús tak'al ri xub'an ri Felipe. **14** Ri utijoxelab' ri Jesús pa ri uwiqiq'ab'. **56** Xub'ij: Kinwil le kaj jaqalik, ri e k'o pa tinimit Jerusalén are xkito chi ri kinwil xuquje' le Jesús, uK'ojol ri Achi, tak'al pa winaq ri e k'o pa ri tinimit Samaria xekojon ri jun je'l laj k'olib'al pa ri uwiqiq'ab' ri Dios. che ri utzij ri Dios, xe'kitaq b'ik ri Pedro rachi' **57** Ri e q'atal taq tzij xkitz'apij ri kixikin, ko l ri Juan je la'. **15** Are xo'pan ri Juan rachi'l ri xkiraqaqej kichi', k'a te ri' konojel xeb'e chirij ri Pedro, xkiba'n ch'awem pa kiwi' ri k'ak' taq Esteban. **58** Xkesaj b'ik pa ri tinimit, xkib'an che kojonelab' rech kakik'amawa'j ri Uxlab'ixel. **16** ab'aj. Ri achyab' ri xkib'an tzij chirij ri Esteban Rumal cher maja' kakik'amawa'j ri Uxlab'ixel xkiya kan ri katz'yaq rech kachajix rumal jun xwi b'antal kiqasana' pa ri ub'l' ri Ajawxel Jesús. ala ub'l' Saulo. **59** Are tajin kak'yaq che ab'aj ri **17** Ri Pedro k'ut xuquje' ri Juan xkiya ri kiq'ab' Esteban, xub'an ch'awem, xub'ij: Ajawxel Jesús, pa kiwi' ri kojonelab', rech xa jeri' xkik'amawa' k'ama la ri wanima'. **60** K'a te ri' xukulik xtzaqik j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **18** Ri Simón are xrilo ko xuraq uchi' xub'ij: Ajawxel, man kaq'at ta la chi ruk' ri kakiya ri kiq'ab' ri taqo'n pa kiwi' tzij pa kiwi' we winaq ri' rumal we mak tajin ri kojonelab' kakik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab' kakib'ano. Are tajin kub'ij we tzij ri', xkamik. ixel xutzuj pwaq chike ri tijoxelab' rech kuloq' rech we kwinem ri'. **19** Jewa' xub'ij: Chiya we ri chuuq'ab' ri k'o iwuk', rech are kinya xuquje' nuq'ab' in pa kiwi' ri winaq kakik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **20** Ri Pedro xub'ij che: Sach uwach ri arajil xuquje' sach awach at, rumal cher xachomaj chi ri usipanik ri Dios ruk' pwaq kalooq'ik. **21** Man k'o ta awe che we sipanik ri', rumal chi ri awanima' man suk' ta cho ri Dios. **22** Chak'exa ak'u'x che ri awetzal, chab'an'a ch'awem cho ri Ajawxel, wine kukuy ri itzel taq achomanik. **23** Kinwilo chi k'o jun nimalaj etzel pa ri awanima' xuquje' ri mak at ujat' im. **24** Ri Simón xub'ij: Chib'ana b'a ch'awem pa

8 Ri Saulo utz xrilo chi xkamisax ri Esteban, xqaj choch ri xb'anik. Che ri q'ij ri' xchaple' taj ub'anik k'ax chike ri kojonelab' pa ri tinimit Jerusalén. Konojel ri kojonelab' xejab'un b'ik pa ri tinimit Judea xuquje' pa Samaria. Xwi ri u' tijoxelab' ri Jesús xekanaj kanoq pa Jerusalén. **2** (E k'o k'u jujun utz laj taq winaq xkoq'ej ri Esteban, k'a te ri' xe'kimuqu kanoq). **3** Are k'u ri Saulo xuchaple'j ub'anik k'ax chike ri e kojonelab'. Xok cho taq ri ja, xu'k'am b'ik achyab', ixoqib', xu'koj pa che'. **4** Are k'u ri kojonelab' ri xejab'un b'ik pa taq ri tinimit,

nuwi' rech man kak'ulmataj ta wuk' we k'ax taq pa taq ri tinimit ri xik'ow wi b'ik xopan pa ri jastaq ri xib'ij. **25** Are xeto'taj ri Juan rachi'l ri tinimit Cesarea.

Pedro che utzijoxik ri utzij ri Dios pa Samaria, xetzalij pa Jerusalén. Xik'ow b'ik pa ri le'a'j rech Samaria, xkitzijoj kan ri utz laj tzij. **26** Jun ángel xuch'ab'ej ri Felipe, xub'ij che: Jat pa ri reli'b'al q'ij pa ri b'e ri ke' pa ri katz'inow ulew rech Jerusalén ri ke' pa Gaza. **27** Xunimaj k'u ri Felipe ri xb'ix che, xe' je la'. Pa ri b'e xuriq ri yakal pwaq rech Etiopía, upetik pa q'ijila'nem pa ri tinimit Jerusalén jun achi eunuco ri sib'alaj nim ub'anik, chajil rech ronojel ri ujastaq ri Chuchu' Candace nim taqanel pa Etiopía. **28** Tzalijem loq rech t'uyul pa ri eqomal, tajin kusik'ij ri wuj rech ri q'alajisal utzij ri Dios Isaías. **29** Ri Uxlab'ixel xub'ij che ri Felipe: Chatqeb' ruk' we jun eqomal ri', chatb'in chuxukut. **30** Kaxik'an ri Felipe, xqet chuxukut ri eqomal, xuto chi ri achi ri k'o chupam tajin kusik'ij ri wuj rech Isaías, xuta che: ¿La kach'ob' ri tajin kasik'ij? **31** Ri eunuco xub'ij che: ¿Jas che kinch'ob'o? Man k'o ta jun kinto'w chuch'ob'ik. Are xb'i'taj we ri' rumal ri achi ri man kak'uli' taj, xub'ij che ri Felipe chi kat'uyi' b'ik ruk' pa ri eqomal. **32** Jewa' kub'ij ri tajin kusik'ij ri achi: Xk'am b'ik pa kamisaxik jetaq kab'an che jun laj chij. Xata ne jun tzij xub'ij, je xub'ano jacha kub'an ri alaj chij are kak'am b'ik pa pilik. **33** Man xya ta uq'ij, man xb'an ta ri qas usuk' che. Maj xata ne jun rijal' xl'oj'i'k jeri' rumal cher xesax ri uk'aslemal cho ri uwachulew. **34** K'a te ri', ri eunuco xuta che ri Felipe: "Chab'ij chwe ¿jachin tajin kutzijoj rij chi ri' la are ri q'alajisal tzij o jun winaq chik?" **35** Ri Felipe xuchaple'j utzijoxik che ri achi ri utz laj tzij rech ri Jesús, xuchaple'j ruk' ri tajin kusik'ij. **36** Junam e b' enaq are xo'pan pa jun k'olib'al jawje' k'o wi ja', ri achi xub'ij che ri Felipe: Chawilampe', k' o ja' chi ri'. ¿La utz kab'an uqasana'? **37** Ri Felipe xub'ij: We qas tzij katkojon che ri Jesús, utz kab'an uqasana'. Ri eunuco xub'ij: Kinkojo ruk' ronojel wanim'a chi ri Jesús are uk'ojol ri Dios. **38** Ri achi xtaqan chutak'ab'axik ri eqomal, xeqaj pa ri ja', xb'an uqasana' rumal ri Felipe. **39** Are xe'l loq pa ri ja', ri Uxlab'ixel rech ri Dios xuk'am b'ik ri Felipe. Man xil ta chi uwach rumal ri achi. Ri achi ri man kak'uli' taj xutaqej ri ub'e ruk' nimalaj ki'kotemal. **40** Xaq k'a te' ri Felipe xopan pa ri tinimit Azoto jawje' xutzijoj wi ri utzij ri Dios, xutzijoj xuquje' ri utz laj tzij

pa taq ri tinimit ri xik'ow wi b'ik xopan pa ri tinimit Cesarea.

9 Ri Saulo sib'alaj k'a'narinaq kurayij kikamisaxik ri e terene'l taq rech ri Ajawxel, rumal ri' xe' ruk' ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios. **2** Xutoq'ij chi kataq b'ik wuj pa ri Sinagoga ri k'o pa ri tinimit Damasco, rech ketaqan che kichapik ri kojonelab' che ri Jesús. Xuquje' rech we ku'riq achyab' xuquje' ixoqib' ri e kojonelab' ku'k'am b'ik pa che' je la' pa Jerusalén. **3** Ri Saulo are xopan chunaqaj ri tinimit Damasco rech kub'ana ri rajawam uk' u'x xaq k'a te' xril jun nimalaj tunal ri xpe cho ri kaj, xusutij rij. **4** Ri Saulo xtzaq pa ri ulew, xuta jun ch'ab'al, xub'ij che: Saulo, Saulo, ¿jas che tajin kab'an k'ax chwe? **5** Ri Saulo xub'ij: ¿Jachin ri lal, Tat? Ri Jesús xub'ij: In, in Jesús ri tajin kab'an k'ax chwe. **6** Chatwa' jiloq, jat pa ri tinimit. Chila' kab'ix wi chawe jas rajawaxik kab'ano, xuchixik. **7** Ri achyab' ri e b'enaq ruk' ri Saulo man kakiriq ta chik jas kakib'ij rumal chi man kakil ta uwach ri tajin kach'awik xaq xwi kakita ri ch'ab'al. **8** Are xwa'jil ri Saulo, xraj xka'yik man xkwini ta chi k'ut, rumal cher xmoyirik. Xaq xtzuyex chi b'ik che ri uq'ab' kumal ri rachi'l xeb'e pa ri tinimit Damasco. **9** Oxib' q'ij xkanaj chila', moy. Maj wa maj ja' xutijo. **10** K'o k'u jun kojonel pa ri tinimit Damasco ub'l' Ananías. Xch'ab'lex rumal ri Dios: ¡Ananías! xuchixik. Ri Ananías xub'ij: In k'olik ri' Ajawxel. **11** Ri Ajawxel xub'ij che: Jat pa ri b'e ri kab'ix wiqiq'ab' che, pa ri rachoch ri Judas, are katopanik chata' jawje' k'o wi ri jun achi ri kape pa ri tinimit Tarsio, ub'i'nam Saulo, chanim tajin kub'an ch'awem. **12** Xink'ut choch chi k'o jun achi ub'l' Ananías, kopan jawje' ri k'o wi, kuya uq'ab' pu'wi' rech katzalitaj ri uka' yib'al. **13** Ri Ananías xub'ij: Ajawxel, e nutom sib'alaj k'i winaq kakitzijoj ri itzel taq jastaq ri ub'anom ri achi ri' chike ri kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Jerusalén. **14** Xuquje' ya'tal b'e che kumal ri kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios rech ku'chap konojel ri kakina'taj ri b'l'ila. **15** Ri Ajawxel xub'ij che ri Ananías: ¡Jat! wa' we achi ri' kinkoj na chutzijoxik ri nutzij chike ri winaq ri man a'l' Israel taj, xuquje' kutzijoj na ri nutzij chike ri taqanelab' xuquje' chike ri tinimit Israel. **16** Kink'ut na choch jas je' uriqik k'ax rumal ri nub'l'. **17** Xe' k'u ri Ananías jawje' k'o wi ri Saulo, xuya ri uq'ab' pu'wi' xub'ij che:

Wachalal Saulo, ri Ajawxel Jesús ri xuk'ut rib' kaminaq ri ub'aqil. **34** Ri Pedro xub'ij che: Eneas, chawach pa ri b'e xinutaq loq rech katkwinik chatwa'jiloq. Ri Jesucristo katukunaj, chayaka katka'yik, xuquje' rech katnoj che ri Tyoxalaj b'ik ri ach'at. Are xb'l'i'taj we ri' che, aninaq Uxlab'ixel. **18** Aninaq xel nik'aj slot che ri ub' xutzirik. **35** Ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Lida, oq'och ri Saulo, xka'yik xuquje' xwa'jilik k'a xuquje' ri e k'o pa ri tinimit Sarón, are xkilo chi te ri' xb'an uqasana'. **19** K'a te ri' xwa'lik jeri' ri Eneas xb'inik xekojon che ri Ajawxel. **36** K' xtzalij ri uchuq'ab!. Xkanaj k'u kan keb' oxib' q' o k'u jun ixoq kojonel pa ri tinimit Jope ub'i' ij pa ri tinimit Damasco. **20** Ri Saulo xuchaple' Tabita, (pa ri ch'ab'al griego kel kub'ij Dorcas). j utzijoxik ri Jesús pa taq ri Sinagoga, xub'ij: We chuchu' ri' amaq'el kub'an utz laj taq jastaq Qas tzij ri Jesús, are uk'ojol ri Dios. **21** Konojel xuquje' ku'to' ri e meb'aib!. **37** Xyawaj k'u che ri xkita ri tzij sib'alaj xemayijanik xkib'ij: ¿La taq ri q'ij ri' k'a te ri' xkamik. Xch'aj k'u ri utey' man k'u are wa' ri achi ri xukoj ch'ol' chikixo'l jal xya pa uwiq jun ja. **38** Ri kojonelab' are xkito ri kojonelab' pa ri tinimit Jerusalén? ¿La man k' chi ri Pedro naqaj k'o wi chike xe'kitaq b'ik keb' u are wa' ri ku'yut b'ik ri kojonelab' ku'k'am b' achyab' ruk' xe'kib'ij che: Chab'ana jun toq'ob!, ik chikiwach ri kinima'qil ri ch'awenelab'? **22** Q' jat quk' aninaq. **39** Ri Pedro xe' kuk!. Are xo' ij chi q'ij ri Saulo xk'iy uchuq'ab! chutzijoxik ri panik xkik'am b'ik pa ri ja ri k'o chikaj. Pa ri utz laj tzij chike ri a'j Israel ri e k'o pa Damasco, ja e nojinaq malka'ni'b' ko'q'ik kakik'ut cho ri xa jeri' xkiq'alajisaj chi ri Jesús are Mesías. **23** Pedro ri katz'yaq ri ub'anom ri Dorcas are xk' ik'owinaq chi sib'alaj k'i q'ij ri winaq a'j Israel oji' kuk!. **40** Ri Pedro xe'resaj loq konojel ri e xkichomaj ukamisaxik ri Saulo. **24** Chi chaq' k'o pa ri ja k'a te ri' xuki'l xub'an ch'awem. ab' chi paq'ij xkchajij ri uchi' ja rech ri tinimit Xuka'yej ri kaminaq, xub'ij che: Tabita, chatwa' rech jeri' kakikamisaj, xb'ix k'u che ri Saulo ri jiloq. Ri Tabita xujaq ri ub'loq'och, are xril ri kichomanik ri winaq. **25** Jun chaq'ab' k'ut nik'aj Pedro, xwa'jilik, xt'uyi'l. **41** Ri Pedro xuchap kojonelab' xkiqasaj b'li ri Saulo pa jun chakach che ri uq'ab!, xuto'o xwa'jilik. K'a te ri' xu'sik' pa jun teq' rech ri tapya rech ri tinimit. **26** Are ij ri e malka'ni'b' xuquje' konojel ri kojonelab' xopan ri Saulo pa ri tinimit Jerusalén, xraj xk' xuk'ut chikiwach chi ri Tabita k'aslik. **42** Xtzijox oji' kuk' ri kojonelab!. Ri kojonelab' xkixij' kib' k'u ri k'ulmatajem pa ronojel ri tinimit, e k'i che, man xkikoj taj chi qas kojonel chik. **27** Xpe xekojon che ri Ajawxel. **43** Naj k'ut xk'oji' na k'u ri Bernabé, xuk'am b'ik ri Saulo chikiwach ri kan ri Pedro pa ri tinimit Jope cho rachoch ri e taq'o'n xutzijoj chike chi ri Saulo xril ri Jesús Simón ri kachakun che taq tz'u'm.

10 K'o jun achi ub'i'nam Cornelio je la' pa ri tinimit Cesarea, jun kinima'qil ri ajch' o'jab' chajil tinimit pa ri tinimit Roma rech ri wokaj ub'i'nam Italiano. **2** Ri Cornelio sib' alaj kub'an toq'ob' chike ri winaq. Ri Cornelio xuquje' ri e k'o ruk' pa rachoch kakimoch' kib' cho ri Dios kasipan chike ri e meb'aib' xuquje' kub'an ch'awem amaq'el cho ri Dios. **3** Jun q' ijal pa ri oxib' hora rech b'enaq q'ij, ri Cornelio xril jun ángel rech ri Dios xqet ruk!. ¡Cornelio! xuchixik. **4** Ko xka'yik xuxi'l rib', xub'ij che: ¿Jas kaj la, tat? Ri ángel xub'ij che: Ri Dios xuta ri ach'awem xuquje' xqaj choch ri asipanik ri xaya chike ri meb'aib!. **5** Chanim k'ut cha'taqa b'ik nik'aj achyab' rech keb'e pa ri tinimit Jope rech ke'kisik'ij loq jun achi ub'i! Simón Pedro. **6** We achi ri' k'o cho rachoch ri Simón ri kachakun che taq tz'u'm, ri kel chuchi' ri plo. **7** Are xe' ri ángel, ri Cornelio xusik'ij keb' rajchakib' rachi' i jun ajch'o'j ri sib'alaj ku'l uk'u'x chikij. **8**

Xutzijoj chike ronojel ri xk'ulmatajik k'a te ri' chi man kuya taj chi jun winaq aj Israel katzijon xu'taq b'ik pa ri tinimit Jope. **9** Chukab' q'ij, are ruk' jun winaq ri man aj Israel taj, pune jeri' ri xegeteqob' ri e taqo'n pa ri tinimit. Ri Pedro Dios xuk'ut chinuwach chi man kuya taj kinb'ij xpaq' pa ri uwiq ri ja ri k'o chickaj chub'anik ch' ch'uluj che ri uch'ajch'ob'em chi Are!. **29** Rumal awem qas pa ri unik'ajil q'ij. **10** Xaq k'a te' sib' ri' man xink'opij ta wib' xinpe waral are xini' alaj xnumik, are k'u tajin kab'an ri uwa xaq k'a sik'ij loq. Chib'ij b'a chwe jas rumal xini'k'ama te' xsachi'k, xk'ut k'u jun mayijab'alalaj jastaq loq. **30** Ri Cornelio xutzijoj we ri': Chi kajib' q'ij choch. **11** Xril ri kaj jaqalik xuquje' jun lik'ilik kanoq tajin kinb'an ch'awem pa ri wachoch pa atz'yaq ximtal che ri kajib' utza'm tajin kaqaj ri urox hora rech b'enaq q'ij. Xaq k'a te' jun achi loq cho ri uwachulew. **12** E k'o ronojel uwach karepq'un ri ratz'yaq xtak'atob' chinuwach. **31** a'waj pa ri manta, a'waj kajkaj kaqan, a'waj ri Xub'ij chwe: Cornelio, ri ach'awem xtataj rumal kakijurej kib' cho ri ulew, xuquje' a'waj ri Dios xuquje' xril ri asipanik ri kaya chike kerapinik. **13** K'a te ri' xuta jun ch'ab'al xub'ij ri meb'aib'. **32** Chanim k'ut chattaqan chuk' che: Pedro chatwa'jiloq, cha'kamisaj, k'a te ri' amik ri jun achi ub'l'i Simón Pedro, k'o pa ri cha'tija!. **14** Ri Pedro xub'ij: Tat, ri taqanik kub' rachoch ri Simón ri kachakun che taq tz'u'm, ri ij chi man ya'tal tal ketij we a'waj ri'. **15** Ri ch' kel chuchi' ri plo, pa ri tinimit Jope. **33** Rumal ab'al xtataj chi junmul, xub'ij: Man kab'ij taj chi ri' aninaq xintaqan che asik'ixik, tyox chawe man ya'tal taj katij ri uch'ajch'ob'em chi ri Dios. xatpetik. Che we chanim qonojel qamulim qib' **16** Oxmul xril ri Pedro we k'ulmatajem ri', k'a choch ri Dios, qaye'm kaqata ri utzij ri uyo' te ri' xpaqab'ax ri manta pa ri kaj. **17** Ri Pedro m chawe. **34** Ri Pedro xub'ij: Chanim kinwilo xmayijanik che ri xk'ut choch, xuchomaj rij jas chi ri Dios man xaq ta ku'cha' ri winaq ri ke' kel kub'ij ri xrilo. Qas che ri q'otaj ri', ri achyab' raj. **35** Xane ku'k'amawa'l konojel ri kakimoch' ri xetaq b'ik rumal ri Cornelio xkiriq ri rachoch kib' choch xuquje' kakib'an ri utzilal. **36** Ri utz ri Simón e tak'atoj chik chuchi' ri uchi' ja. **18** laj tzij ri ya'tal che ri tinimit Israel are chi k' Xek'orok'atik, xkito la chila' k'o wi ri jun achi o ja'maril ruk' ri Dios, rumal ri Jesucristo, ri ub'l'nam Simón. **19** Ri Pedro k'ut tajin kuchomaj Ajawxel rech ronojel ri k'olik. **37** Iweta'm ri na jas kel kub'ij ri xrilo are xpe ri uch'ab'al ri xk'ulmatajik, ri xchapple'taj loq pa ronojel ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xub'ij che: Oxib' achyab' tinimit Judea, pa Galilea are xb'antaj ri uqasana' tajin katkitzukuj. **20** Chatwa'jiloq, chatqaj b'ik, ri Jesús rumal ri Juan **38** Iweta'm xuquje' chi jat kuk' man kub'an ta keb' ak'u'x xa e nutaqom ri Dios xuya ri kwinem rech ri Uxlab'ixel che loq chasik'ixik. **21** Xqaj k'u loq ri Pedro, xub'ij ri Jesús aj Nazaret. Rumal k'u wa ri Jesús xub' chike ri winaq ri tajin kakitzukuj: In ri' ri achi an ri utzilal, xul'kunaj ri e yawab'ib' xuquje' ri ri tajin kitzukuj. ¿Jas kiwaj? **22** Ri winaq xkib' e jat'ital rumal ri itzel, rumal k'o ri Dios ruk'. ij: Xa xujutaq loq ri Cornelio, jun kinima'qil ri **39** Ri uj, uj taqo'n xqilo ronojel ri xub'ano pa ajch'ol'jab' pa ri tinimit Roma, jun achi ri sib' ronojel Judea xuquje' pa Jerusalén, xqilo are alaj ku'to! ri winaq, xuquje' kumoch' rib' cho ri xkamisaxik xuquje' kekeb'ax cho ri jun che!. **40** Dios, kanimax kumal konojel ri winaq a'j Israel. Ri Dios k'ut xuk'astajisaj ri Jesús churox q'ij. Ri Jun tyoxalaj ángel xb'in che chi rajawaxik kate' Dios xuquje' xuya b'e che chi kuk'ut chi na rib' at cho rachoch rech kutatab'ej ri katzijoj che. junmul. **41** Man chikiwach ta konojel ri winaq **23** Ri Pedro xu'koj b'ik pa ri ja xub'ij chike chi xane xaq chikiwach ri xucha'o rech jeri' kaqaq' kekanaj kan che ri chaq'ab' ri' pa ri ja ri k'o wi, alajisaj ri xk'ulmatajik. Uj ri', ri xujwa' ruk', chukab' q'ij xe' kuk' xerachi'laj b'ik nik'aj alaxik xujqumun ruk' are xk'astaj uwach chikixo'l ri ri ke'll pa ri tinimit Jope. **24** Chukab' q'ij xo' kaminaqib'. **42** Ri Dios xucha' ri Jesús, rech kux pan pa ri tinimit Cesarea. Ri Cornelio e raye'm q'atal tzij pa kiwi' konojel ri winaq ri e k'aslik apanoq u'mulim ri rachalal xuquje' e rech taq xuquje' ri e kaminaq, xujutaq k'u chutzijoxik ch'ab'e'n. **25** Ri Pedro are xok b'ik pa ri ja, xuki' xuquje' chuq'alajisaxik chike konojel ri winaq ri Cornelio choch, xuql'ijila'l. **26** Ri Pedro xub'ij pa ronojel ri uwachulew. **43** Are wa' ri xkitzijoj che: Chatwa'jiloq, ri in, in jun achijetaq ri at. loq ri e q'alajisal taq tzij chirij ri Jesús, are xkib' **27** Xkichapple'j k'u tzij, k'a te ri' xo'k b'ik jawje' ij: jachin kakojon che Are' kakuyutaj ri umak pa ri kimulim wi kib' ri nik'aj winaq chik. **28** Ri ri ub'l'. **44** Tajin katzijon na ri Pedro are xqaj ri Pedro xub'ij: Ix iweta'm chi ri qataqanik kub'ij Uxlab'ixel pa kiwi' ri tajin kakitatab'ej ri utz

laj tzij. **45** Ri e kojonelab' a'lj Israel ri e rachi'l Juan xub'an qasana' ruk' ja', ri ix k'ut kab'an b'i ri Pedro, xemayijanik are xkil ri usipanik na iqasana' ruk' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel." **17** We ri Uxlab'ixel xqaj pa kiwi' ri winaq ri man a'lj xuya ri Dios ri sipanik ri' chike ri winaq ri man Israel taj. **46** Xkito are kech'aw pa jule' taq ch' a'lj Israel taj jetaq ri xuya chaqe uj, ¿in jachin ab'al chik, xuquje' kakiq'ijila'j ri Dios. Ri Pedro in chuc'atexik ri Dios? **18** Are xkita we tzij ri', xuta chike: **47** ¿La k'o jun man karaj taj kaqab' konojel xkiq'il kib' che ub'ixik tzij che ri Pedro, an kiqasana' we winaq ri? A're' xkik'amawa'lj ri xkichaple'j uq'ijila'xik ri Dios. Xkib'ij: Caqilo Uxlab'ixel jetaq ri uj. **48** Xtaqan k'u ri Pedro chi ri Dios are xraj chi ri winaq ri man a'lj Israel kab'an kiqasana' pa ri ub'l'i' ri Jesucristo. K'a taj kakik'ex kik'u'x rech kakik'amawa'lj jun alik te ri' ri Cornelio xub'ochil'j chi kakanaj kan ri Pedro jun janipa q'l'ij ruk'.

11 Ri e taqo'n xuquje' ri kojonelab' ri e k'o

pa Judea are xkito chi ri winaq ri man a'lj Israel taj xekojon che ri utzij ri Dios. **2** Xkib'ij che ri Pedro are xtzalij pa ri tinimit Jerusalén chi man utz taj ri xub'an. **3** Xatok pa kachoch ri man a'lj Israel taj xuquje' xatwa' kuk', xecha che. **4** Ri Pedro k'ut xutzijoj chike jas ri xk'ulmatajik. **5** Jewa' xub'ij: In k'o pa ri tinimit Jope, tajin kinb'an ch'awem. Xaq k'a te' xinsachi'k, xk'ut k'u chinuwach jun atz'yaq ri tajin kaqaj loq cho ri kaj chaptal ri kajib' utza'm xqaj loq jawje' ri in k'o wi. **6** Are xinka'yej jas k'o chupam, xinwil ronojel kiwach a'waj, a'waj kakijururej kib' cho ri uwachulew, awaj kajib' kichakalib'al xuquje' a'waj ri kerapin cho ri kaj. **7** Xinta k'u jun ch' ab'al kub'ij: "Pedro chatwa'jiloq cha'tija." **8** In xinb'ij: "Tat, man nutijom ta wi jun ch'ulujalaj jastaq rumal cher ri qataqanik man kuya ta b'e chaqe." **9** Xch'aw chi junmul ri ch'ab'al ri xpe chikaj, xub'ij: "Man kab'ij taj chi man ya'tal taj katij ri uch'ajch'ob'em chi ri Dios." **10** Oxmul xk'ulmataj we k'utb'al ri', k'a te ri' xpaqab'ax chi ri manta pa ri kaj. **11** Qas che ri q'otaj ri', o'xib' achyab' ri kipetik pa ri tinimit Cesarea xo'pan jawje' ri in k'o wi. **12** Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xub'ij chwe chi kine' kuk' xuquje' chi man kak'axir ta wanima' kine' kuk' ri winaq ri man a'lj Israel taj. We waqib' alaxik ri e k'o chanim xeb'e wuk' are xujopan cho rachoch ri achi ri xtaqan che qasik'ixik. **13** Ri achi xuchaple'j utzijoxik chaqe chi jun ángel xuk'ut rib' choch pa ri rachoch xub'ij che: "Cha'taq a'b'ik e taqo'n pa ri tinimit Jope rech ke'kisik'ij loq jun achi ub'l'i' Simón Pedro." **14** Ri achi ri' are kab'in chawe jas kab'ano rech katkolotajik xuquje' kekolotaj ri winaq ri e k'o pa ri awachoch. **15** Are xinchaple'j tzijonem kuk', ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xqaj pa kiwi' jetaq ri xub'an quk' uj nab'e. **16** Xna'taj k'u chwe are xub'ij ri Ajawxel Jesús: "Ri Juan xub'an qasana' ruk' ja', ri ix k'ut kab'an b'i ri Pedro, xemayijanik are xkil ri usipanik na iqasana' ruk' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel." **17** We ri Uxlab'ixel xqaj pa kiwi' ri winaq ri man a'lj xuya ri Dios ri sipanik ri' chike ri winaq ri man Israel taj. **18** Are xkita we tzij ri', xuta chike: **47** ¿La k'o jun man karaj taj kaqab' konojel xkiq'il kib' che ub'ixik tzij che ri Pedro, an kiqasana' we winaq ri? A're' xkik'amawa'lj ri xkichaple'j uq'ijila'xik ri Dios. Xkib'ij: Caqilo Uxlab'ixel jetaq ri uj. **19** Jujun chike ri kojonelab' ri xa' nimaj b'ik are xchaple'j taj kitzukuxik che ri' are xkamisax ri Esteban, xeb'e pa taq ri tinimit rech Fenicia, k'o xeb'e Chipre, k'o xeb'e Antioquía rech Siria. Xkitzijoj ri utzij ri Dios xwi chike ri winaq a'lj Israel. **20** K'o k'u jujun kojonelab' ri a'lj Chipre xuquje' a'lj Cirene are xo'pan pa Antioquía xkichaple'j utzijoxik ri Ajawxel Jesús chike ri man a'lj Israel taj. **21** Ri ukwinem ri Ajawxel k'o kuk', e k'i k'u winaq ri man a'lj Israel taj xekojon che ri Ajawxel. **22** Are xketa'maj ri komontyox ri k'o pa ri tinimit Jerusalén, ri xk' ulmatajik xkitaq b'ik ri Bernabé pa ri tinimit Antioquía. **23** Ri Bernabé are xopanik, xnoj ri ranima' che ki'kotemal rumal cher xril ri uteweche'b'al ri Dios, xu'taqchi'j ri kojonelab' rech kajeqi' kanima' chirij ri Ajawxel. **24** Ri Bernabé jun utz laj achi, nojinaq che ri Uxlab' ixel, qas ko k'o pa ri ukojob'al. Sib'alaj e k'i winaq k'ut xekojon che ri Ajawxel. **25** Are k'u ri Bernabé xe' pa ri tinimit Tarso, xu'tzukuj ri Saulo. **26** Are xuriqo, xuk'am b'ik pa ri tinimit Antioquía. Jun junab' xekanaj kan kikob'chal pa jun komontyox xkiya k'utu'n chike e k'i winaq. (Pa ri tinimit Antioquía xb'ix wi nab'e mul Cristianos chike ri kojonelab'). **27** Pa taq ri q'l'ij ri' e k'o jujun q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios xe'l b'ik pa ri tinimit Jerusalén, xeb'e pa ri tinimit Antioquía. **28** Jun chike ub'l'i' Agabo, pa jun chike ri kimulin ib' xtak'i'k xub'ij chi kape na jun nimalaj numik pa ronojel ri tinimit Roma. Xk'ulmataj k'u we ri' are k'o ri Claudio che q'atal tzij. **29** Rumal ri', ri kojonelab' a'lj Antioquía xkitaq b'ik jun tob'anik chike ri alaxik a'lj Judea, chi kijujunal xkiya ri xekwin chuya'ik. **30** Xkitereb'a k'u b'ik ri kisipanik kuk' ri Bernabé rachi'l ri Saulo, rech kakiya apanoq chike ri k'amal taq b'e rech ri komontyox ri k'o pa ri tinimit Jerusalén.

12 Pa taq ri q'l'ij ri', ri taqanel Herodes Agripa xuchaple'j ub'anik k'ax chike

jujun kojonelab' rech ri komontyox. **2** Xtaqan chike. K'a te ri' xe' chi pa jun k'olib'al chik. **18** chukamisaxik ri Jacobo (rachalal ri Juan) chi Are xsaqirik, ri a'l ajch'o'jab' chajil taq tinimit sak'ib'al. **3** Are xril ri Herodes chi xqaj chkiwach xetonti'rik rumal ri xk'ulmataj ruk' ri Pedro. **19** ri winaq a'l Israel ri xub'ano, xtaqan chuchapik Ri Herodes Agripa xuk'ot kichi' ri e chajinelab', ri Pedro. (Wa we ri' xk'ulmataj pa ri nimaq'ij k'a te ri' xtaqan che kikamisaxik. Ri Herodes rech Pascua). **4** Xukoj pa che' xu'taq e kajib' are xb'antaj we ri' rumal xe'k'ol pa Cesarea jun wok a'l ajch'o'jab' chajil tinimit chuchajixik, janipa q'ij. **20** Sib'alaj xyojtaj ri Herodes kuk' kajib' achyab' pa jujun wok. Ri uchomanik are ri winaq rech ri tinimit Tiro xuquje' Sidón. Ri chi we xik'ow ri nimaq'ij Pascua kuq'at tzij pu' winaq a'l chila' xe'kitaq b'ik taqo'n xe'kib'ij che wi', chikiwach konojel ri winaq. **5** Ri komontyox ri Herodes chi maj ch'ol kakaj kakib'an ruk' xkib'an ch'awem ruk' chuq'ab' pu'wi' ri Pedro rumal cher keta'm chi chila' kape wi ri kakitijo. are k'o pa che'. **6** Jun aq'ab' karaj kuriq ri q'ij Xraj k'u ri Blasto ri rajchak ri Herodes xch'aw kaq'at tzij pu'wi' ri Pedro, ri Pedro tajin kawar pa kiwi'. **21** Jun q'ijal k'ut ri Herodes xucha' jun chikixo'l keb' a'l ajch'o'jab' chajil tinimit, ri nik' q'ij katzijon kuk'. Are xuriq ri q'ij ri Herodes, aj a'l ajch'o'jab' chajil tinimit chik kichajim ri xukoj ri ratz'yaq rech nim taqanel, xt'uyi' pa uchi' ja rech ri che'. **7** Xaq k'a te' xtunan jun q' ri utelem xtzijon kuk'. **22** Ri winaq xkipaq'apa aq' pa ri che', jun ángel rech ri Ajawxel xtak'i' ri kiq'ab', xkiraq kichi' xkib'ij; ¡Man uch'ab'al choch ri Pedro, ko xuchap pa ri uk'alk'a'x rech ta achi, ri tajin kaqato' uch'ab'al jun dios! **23** kak'astajik, k'a te ri' xb'ix che: Chakowij chatwa' Aninaq xpe jun ángel rech ri Dios, xukoj jun jiloq. Ri ch'ich' ri kojtal chujat'ixik xtzaq pa ri yab'il che, rumal cher xuk'amawa'l ri q'ijila'nik ulew. **8** Ri ángel xub'ij che: Chakojo ri awatz' ri xkiya ri winaq che, man xuya ta che ri Dios. yaq xuquje' ri axabaj'. Ri Pedro xunimaj ri xb' Xaq jeri' xkamik, i'xjut xetijowik. **24** Are k'u ri ix che, k'a te ri' ri ángel xub'ij che: Chakojo ri utzij ri Dios xjab'un pa ronojel tinimit, sib'alaj e aq'u', chinaterene'j. **9** Ri Pedro xel loq pa ri k' k'i xekojonik. **25** Ri Bernabé rachi'll ri Saulo are olib'al ri k'o wi, xuterene'j ri ángel, pu'k'u'x chi xeto'taj che ri kitaqkil pa ri tinimit Jerusalén, xaq tajin kachik'ik, man xuch'ob' taj chi qas tzij xetzalij pa ri tinimit Antioquía, xkik'am b'ik ri ri tajin kak'ulmatajik. **10** Xik'ow loq chkiwach Juan Marcos.

ri nab'e taq chajinelab', k'a te ri' chkiwach ri ukab'. Xo'pan chuchi' ri ch'ich' uchi' ja ri kel b'ik pa ri tinimit, are xo'pan chila', ri uchi' ja xjaqajob' utukel chikiwach. Xe'l b'ik, xkichaple' j b'inem pa ri b'e, xaq k'a te' xya kan utukel ri Pedro rumal ri ángel. **11** Are xtzaratzob' ri Pedro, xub'ij: Qas tzij b'a ri Ajawxel xutaq loq ri ángel chinukolik cho ri Herodes xuquje' che ri k'ax ri kichomam ri winaq a'l Israel kakib'an chwe. **12** K'a te ri' xe' cho rachoch ri María, ri unan ri Juan Marcos, chila' kimulim wi kib' e k'i kojonelab' chub'anik ch'awem. **13** Xuk'orok'a ri uchi' ja, xel k'u loq jun ali patanijel ub'i Rode. **14** Are xuta ri uch'ab'al ri Pedro, sib'alaj xki' kotik, man xujaq ta k'u ri uchi' ja xane nab'e xu' b'ij chike konojel ri e k'o pa ri ja: K'o ri Pedro chuchi' le ja. **15** Xaq at kon ri', wine are uángel, xecha che. Ri ali k'ut xub'ij chi qas are wi Pedro. **16** Ri Pedro k'ut xaq je xuk'orok'a ri uchi' ja. K' ama'tam xkijaqo, are xkilo xemayijanik. **17** Pa memal tzij xub'ij chike chi man kech'aw ta na, xutzijoq chike jas xub'an ri Ajawxel chi resaxik loq pa ri che'. Chitzijoq che ri Jacobo xuquje' chike konojel ri alaxik ri xk'ulmatajik, xcha

13 E k'o k'u q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios xuquje' a'jtijab' pa ri komontyox rech ri tinimit Antioquía pa Siria, ri Bernabé, ri Simón (ri kab'ix Q'eq che), ri Lucio (aj Cirene), ri Manaén ri junam xek'iy ruk' ri Herodes Antipas, xuquje' ri Saulo. **2** Jun q'ijal are tajin kakib' an ch'awem xuquje' tajin kakiq'ip kiwa'im, ri Uxlab'ixel xub'ij chike: Chi'q'ata ri Bernabé rachi'll ri Saulo rech keb'e che ri chak ri e nusik' im wi. **3** Xkib'an k'u q'ipoj wa'im xuquje' xkib' an ch'awem pa kiwi' ri Saulo rachi'll ri Bernabé xkiya kiq'ab' pa kiwi', k'a te ri' xe'kitaq b'ik. **4** Ri Uxlab'ixel xutaq b'ik ri Bernabé rachi'll ri Saulo xeb'e chuchi' ri ja' rech Seleucia kelik b' i chila' xeb'e pu'wi' ri ja' xo'pan pa jun le'aj sutital che ja' pa ri tinimit Chipre. **5** Are xo' pan pa ri tinimit Salamina, xo'k pa ri Sinagoga kech ri winaq a'l Israel chila' xkitzijoq wi ri utzij ri Dios. Ri Juan Marcos xe' kuk' chikito'ik. **6** Xeb'e pa jaljoj taq tinimit k'a te ri' xo'pan pa ri tinimit Pafos. Chila' xketa'maj wi uwach jun ajq'ij, jun menk'etin el a'l Israel ub'i Barjesús. **7** Ri achi ri' kachakun ruk' ri q'atal tzij, Sergio

Paulo, jun q'atal tzij ri sib'alaj k'o reta'mab' Dios xuya chike ri Saúl uk'ojol ri Cis, rech ri al. Xtaqan k'u chikisik'ixik ri Bernabé rachi'll jupuq winaq rech Benjamín are wa' xtaqan pa ri Saulo, rumal cher karaj kuta ri utzij ri Dios. Israel kawinaq junab'. **22** Ri Dios are xresaj ri **8** Are k'u ri Elimas ri ajq'ij (are wa' ri ub'l' pa Saúl che taqanel, xukoj ri David che uk'axel, are tzijob'al griego) xukoj uk'u'x ri nim q'atal tzij wa' ri xb'ix che rumal ri Dios: Ri David uk'ojol rech man kutatab'ej ta ri kakitzijoj ri Bernabé ri Isaí are qas kaqaj chinuwach, rumal cher kub' rachi'll ri Saulo rech jeri' man kakojon taj. **9** Ri an na ronojel ri kinb'ij che kub'an. **23** Ri Jesús Saulo ub'l' Pablo xnoj che ri Uxlab'ixel ko xuka' k'ut are jun chike ri e rija'll ri David are wa' yej ri achi. **10** K'a te ri' xub'l'ij che: jRalk'wa'll ri kolonel uchi'm loq ri Dios chike ri utinimit itzel, at uk'ulel ri suk'al, at nojinaq che menk' Israel. **24** Majo'q kape ri Jesús, are xpe ri Juan etinik, xuquje' b'anoy tzij. At uk'ulel ronojel B'anal qasana', xub'l'ij chike ri winaq a'l' Israel utzilal! ¿Jampa' kattani'k chukotik ri utz laj ub' chi rajawaxik kakik'ex kik'u'x che ri kimak, e ri Ajawxel? **11** Ri Ajawxel k'ut kuq'at tzij pa' ketzaljal ruk' ri Dios, xuquje' kab'an kiqasana!. wi' rumal ri' katmoyer chanim. Man kawil ta **25** Are xuriq ri k'lisb'al q'ij rech uk'aslemañ ri chi ri utunal ri q'ij jun janipa q'ij. Jeri' aninaq Juan, xub'l'ij: "¿Te'l'q pi'k'u'x chi in in Mesías? xok sutz' xuquje' q'equ'mal pa ri ub'oq'och ri Man in taj. Kape k'u na Are', man taqal ta k' achi, xuchaple'b'linem, man karil ta chi ri ub'e, u chwe in kinoq che patanil re, man ne taqal xa xuta chi toq'ob' xtzyuyexik kak'ut ri ub'e. **12** ta chwe kinkir ri ximb'al uxajab!." **26** Qachalal Ri q'atal tzij are xril ri xk'ulmatajik, xkojonik ralk'wa'l' ri Abraham xuquje' winaq ri man ix a' rumal xmayijanik che ri k'utu'n rech ri Ajawxel j Israel taj ix ri kixi'j iwib' cho ri Dios, we tzij Jesús. **13** Ri Pablo xuquje' ri e rachi'll xe'll b'ik pa rech kolotajem chaqe uj xya'taj wi. **27** Ri winaq ri tinimit Pafos, xeb'e pa jun jukub' b'inib'al pu' a'l' Jerusalén, xuquje' ri k'amal taq kib'e man wi' ri ja', xeb'e pa ri tinimit Panfilia. Xo'pan xkich'ob' taj chi ri Jesús xtzijox loq kumal ri q' chuchi' ri ja' pa ri tinimit Perge. Chila' xtzaljal alajisal taq rech ri utzij ri Dios. Rumal ri' xkiq' wi kanoq ri Juan Marcos xe' kanoq pa Jerusalén. at tzij pu'wi' je xkib'anojetaq ri kitzijom loq ri **14** Ri Pablo k'ut rachi'll ri Bernabé xkisuk'u xo' q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, ri kasik'ix pa pan pa ri tinimit Antioquía pa Pisidia. Pa ri ronojel taq q'ij rech uxlanem. **28** Man k'o ta k'u q'ij rech uxlanem xeb'e pa ri mulim ib' pa ri rumal kakamisaxik, pune jeri' xkita wi che ri Sinagoga. **15** Are xsik'itaj ri wuj rech ri Moisés, Pilato chi kakamisaxik. **29** Are xb'antaj kumal ri naq'atalik kakisik'ij xuquje' ri kiwuj ri e q' ronojel ri tz'ib'atal chrij ri Jesús, xkiqasaj cho ri alajisal taq rech ri utzij ri Dios, ri e k'amal taq che' k'a te ri' xe'kimuqu kanoq. **30** Ri Dios k'ut b'e kech ri winaq ri kimulin kib' xkitaq ub'ixik xuk'astajisaj uwach chikxo'l' ri kaminaqib'. **31** Ri chike: Alaxik, we k'o tzij iwuk' ri kuya jororemal Jesús xuk'ut rib' sib'alaj k'i mul chikiwach ri xuquje' ku'taqchij' ri alaxik keb'e chikiwach, winaq ri xeb'in ruk' kelik loq pa Galilea xeb'e pa chixq'axoq ji'b'ij. **16** Xwa'jil k'u ri Pablo, pa ri tinimit Jerusalén. Kamik ri', are wa' we winaq memal tzij xub'l'ij chike chi man kech'aw ta na ri' ketzijon ri ukamikal xuquje' ri k'astajib'al k'a te ri' xuchaple'b' ch'awem xub'l'ij: Chitampe', uwach ri Jesús chike ri tinimit Israel. **32** Kamik achyab' a'l' Israel xuquje' ri ix man ix a'l' Israel ri', uj k'o waral chutzijoxik ri utz laj tzij ri b'il' taj, ri kixi'j iwib' cho ri Dios. **17** Ri Dios rech tal loq chike ri e qamam ojer. **33** Ri Dios xub' we tinimit Israel xu'cha' ri qamam ojer, xu'ano ri ub'im loq chaqe are xuk'astajisaj uwach k'liyarisaj, xuya kichuq'ab' are xek'oji' pa ri ri Jesús. Are wa' ri kub'l'ij ri ukab' Salmo che tinimit Egipto, k'a te ri' ruk' ri kwinel laj uq'ab' ri Jesús. At at nuk'ojol, kamik ri' xinux aTat. xe'resaj loq pa ri patanijik. **18** Xukoch' uwach **34** Ri Dios xub'l'ij loq chi kuwa'jilisaj na ri Jesús chike kawinaq junab' are xeb'in pa ri katz'now chikxo'l' ri kaminaqib', man xuya ta kanoq pa ulew. **19** Xusach kiwach wuqub' tinimit ri e k' ri jul rech kaq'ayik, xub'l'ij xuquje': Kinya na o pa Canaán rech jeri' xuya ri ulew chike ri ri Tyoxalaj tewechib'al ri nuchi'm loq che ri winaq a'l' Israel. **20** We jastaq ri' xk'ulmatajik David. **35** K'o chi jun Salmo ri k'yaqal kub'an kajib' ciento ruk' kawinaq lajuy junab'. K'a te chub'ixik: Man kaya ta la b'e chi ri Tyox patanil ri' ri Dios xu'koj q'atal taq tzij k'amal taq kib' e la kaq'ay pa ri jul. **36** We Salmo ri' man are ta e ri tinimit Israel, ri k'isb'al q'atal tzij are ri kutzijoj rij ri David. Ri David are xepatanitaj Samuel. **21** Ri winaq xkita k'u jun kitaqanel, ri ri e rach k'iyik, xkam b'ik, xmuq kuk' ri ratit'

umam, xq'ay ri are'. **37** Man are ta kutzijoj ríj ri e pa ri tinimit Iconio. **52** Ri tijoxelab' xenoj che David xane jun winaq chik ri xk'astajisax rumal ki'kotemal xuquje' che ri Uxlab'ixel.

38 Qachalal, chitampe', uj k'o waral che uq'alajisaxik chi k'o kuyb'al imak rumal ri Jesús. **39** Xapachin ri kakojon che ri Jesús kab'antaj suk' che cho ri Dios, are wa' ri man xkwín ta ri utaqanik ri Moisés xub'anó. **40** Qas chixchomanoq rech man kak'ulmataj ta iwuk' ri xkib'ij loq ri e q' alajisal taq rech ri utzij ri Dios, are xkib'ij: **41** Chiwilampe' ix ri ix ayoq'olob', chixmayianoq xuquje' sach iwach, rumal cher tajin kinb'an jun jastaq ri pune k'o katzijon chi'we man kikoj ta wi ri!. **42** Ri Pablo rachi'l ri Bernabé are xe'l loq pa ri Sinagoga xeb'ochi'x kumal ri winaq rech kakitzalij utzijoxik ri jastaq pa jun q'ij chik rech uxlanem. **43** E k'i winaq a'j Israel xuquje' winaq ri xkib'an a'j Israel chib'il kib' xe'kiterene'l' ri Pablo rachi'l ri Bernabé. Konojel we winaq ri' xe'kitaqchi'j ri Pablo rachi'l ri Bernabé rech kajeq'i kik'u'x pa ri utoq'ob' ri Dios. **44** Che ri jun q'ij chik rech uxlanem, konojel ri winaq rech ri tinimit xkimulij kib' chutayik ri utzij ri Dios. **45** Ri winaq a'j Israel are xkil ri kik' yal ri winaq, itzel xkina'o xkichaple'j ub'ixik b'anoj taq tzij chirij ri Pablo, xkichaple'j uk' ulula'xik ronojel ri kub'ij. **46** Ri Pablo xuquje' ri Bernabé xkib'ij ruk' chuq'ab': Sib'alaj rajawaxik nab'e kaqatzijojo ri utzij ri Dios chi'we ix, ri ix aj Israel, rumal k'u cher xiwetzelaj uwach kina'o chi man kataq'i ta chi'we ri jun alik k' aslemal, rumal ri' kaqatzijojo chi we tzij ri' chike ri winaq ri man a'j Israel taj. (**aiónios g166**) **47** Ri Ajawxel xuya we taqanik ri' chaqe are xub'ij: At nuya'om chikitunaxik ri winaq ri man a'j Israel taj, rech katzijoj ri koltajem pa taq ri naja taq tinimit rech ri uwachulew. **48** Ri winaq ri man a'j Israel taj are xkita ri xb'ixik, xetyoxin che ri Ajawxel rumal ri utzij, konojel ri e cha'tal chuk'amawa'xik ri jun alik k'aslemal, xekojonik. (**aiónios g166**) **49** Ri utzij ri Dios xjab'un pa ri tinimit ri!. **50** Are k'u ri k'amal taq kib'e ri winaq a'j Israel xe'kitaqchi'j ixoqib' ri mu'l kik' u'x pa ri kinaq'atajib'al xuquje' e k'amal taq b'e rech ri tinimit rech xkimulij kib' chikij ri Pablo rachi'l ri Bernabé rech jeri' xe'kesaj b' ik pa ri tinimit. **51** Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xe'l loq pa ri tinimit, xkitota kan ri ulew che ri kaqan k'utb'al rech chi maj kimak chike ri winaq we kape k'axk'olal pa kiwi!. K'a te ri' xeb'

14 Ri Pablo rachi'l ri Bernabé are xo'pan pa ri tinimit Iconio xo'k b'ik pa ri Sinagoga, xkitzijoj ruk' chuq'ab' ri utz laj tzij, e k'i k'u winaq a'j Israel xuquje' winaq ri man a'j Israel taj xekojonik. **2** E k'o k'u jujun chike ri a'j Israel xketzelaj ri utzij ri Dios, xkimenk'etij ri kichomab'al ri man a'j Israel taj rech jeri' man kikitatab'ej ta ri kakitzijojo ri Bernabé rachi'l ri Pablo. **3** Rumal ri' naj q'otaj xekanaj kanoq ri taqo'n pa ri tinimit xkitzijoj ri utoq'ob' ri Ajawxel ruk' chuq'ab'. Ri Ajawxel xuya kwinem chike rech kakib'an mayijab'al taq jastaq rech jeri' kaq'alajinik chi qas tzij ri kakitzijojo. **4** K'o k'u xkikoj kib' kuk' ri e taqo'n k'o xuquje' are xkikoj ri kakib'ij ri e k'amal taq kib'e ri a'j Israel. **5** Rumal ri' xkimulij kib' nik'aj a'j Israel xuquje' nik'aj man a'j Israel taj e kachi'l ri e k'amal taq kib'e xkichomaj ke'kib'an ri taqo'n che ab'aj. **6** Ri taqo'n are xkita ri xchomax chikij xa'nimaj b'ik xeb'e pa ri tinimit Licaonia, pa ri tinimit rech Listra xuquje' Derbe k'a te ri' pa taq ri tinimit ri e k'o pa taq kixukut. **7** Chila' xkitzijoj wi ri utz laj tzij. **8** Ri e taqo'n are xo'pan pa ri tinimit Listra xkiriq jun achi ri uriqom k'ax ri raqan. Ch'oke'r wi pa ri uk'iyik, man b'ininaq ta wi. We achi ri' t'uyul apanoq, **9** tajin kutatab'ej ri Pablo. Ri Pablo are xrilo chi ri achi k'o ukojob'al rech kutzirik. **10** Ko xuch'ab'ej, xub'ij che: ¡Chatwa'jiloq! Ri achi xtak'i'k, xch'oplajik k'a te ri' xuchaple'j b'inem. **11** Ri winaq are xkil ri xub'an ri Pablo, xkiraq kichi', xkib'ij pa ri kitzijob'al: ¡We achyab' ri' e dios, e petinaq chi qasolixik pa winaqil! **12** Xkib'ij k'u dios Zeus che ri Bernabé, xkib'ij dios Hermes che ri Pablo, rumal cher are qas uk'a'ninaq b'ik ri tzij. **13** Ri templo re ri dios Zeus man pa ri tinimit taj k'o wi. Ri pare ri kachakun chila' e rachi'l ri winaq xkik'am b'ik wakax, kotz'l'j taq korona chuchi' ri okib'al pa ri tinimit, rech kakitzuj chikiwach ri e taqo'n. **14** Ri Bernabé rachi'l ri Saulo are xkita ri tajin kak'ulmatajik, xemayijanik. Xkit'oqopij ri katz'yaq xuquje' xkiraq kichi', xkib'ij chike ri winaq: **15** ¡Achyab'! ¿Jas che jewa' kib' ano? Ri uj xaq uj winaqjetaq ri ix uj petinaq che utzijoxik ri utz laj tzij chi'we, rajawaxik kitas iwb' che ri itzel taq jastaq xuquje' chixkojon che ri k'aslik Dios ri xb'anow ri kaj ulew, ri cho, xuquje' ronojel ri k'o chupam. **16** Ri Dios

najtir xuya b'e chike konojel ri tinimit kakitaqej man kekolotaj taj we man kokisax ri ketal kib' ri b'e ri kakaj. **17** Xa k'u xuk'ut chkiwach chi jetaq ri kub'ij ri utaqañik ri Moisés. **2** Ri Pablo Are' jun k'aslik Dios xuquje' sib'alaj utz kuk' rachi'l ri Bernabé man utz taj xkita we ri' rumal konojel ri winaq. Kutaq la jab' pa kiwi' konojel ri' xkib'an tijoq chuq'ab' pa tzij kuk' ri winaq. K' ri winaq xuquje' kub'an chi kawachin ri kitiko' isb'al rech ri alaxik rech ri komontyox xuquje' n, kuya kiwa xuquje' ki'kotemal pa kania'. **18** ri kojonelab', xkichomaj xe'kitaq b'ik ri Pablo Ri Pablo rachi'l ri Bernabé xekwinik xe'kiq'atej rachi'l ri Bernabé xuquje' e nik'aj kojonelab' ri winaq xaq jeri' man xtzuj ta kaminaq a'waj chik xeb'e chutzijoxik rij we jastaq ri' kuk' ri chikiwach, pune k'ax xkib'an chi kiq'atexik. **19** e taqo'n xuquje' kuk' ri k'amal taq b'e. **3** Ri Xo'pan k'u nik'aj winaq, kipetik pa ri tinimit kojonelab' rech ri komontyox xe'kitaq b'ik ri Antioquía xuquje' pa ri tinimit Iconio, xkikoj taqo'n pa Jerusalén, pa ri kik'owik xe'kisolij kik'u'x ri winaq xkib'an che ab'aj ri Pablo k'a kanoq ri kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Fenicia, te ri xkichararej b'ik xkesaj b'ik pa ri tinimit, xuquje' pa ri tinimit Samaria, xkitzijoj chike pa kik'u'x chi xkamik. **20** Xkimulij k'u kib' ri chi tajin kekojon ri winaq ri man a'j Israel taj, kojonelab' chirij, chikiwach k'u konojel xwa'jil ri kojonelab' chila' sib'alaj xeki'kotik are xkita b'ik xtzalij pa ri tinimit. Chukab' q'ij xe' pa ri we ri'. **4** Are xo'pan ri Pablo rachi'l ri Bernabé tinimit Derbe rachi'l ri Bernabé. **21** Xkitzijoj ri pa ri tinimit Jerusalén, utz kik'ulaxik xb'anik utz laj tzij pa ri tinimit Derbe e k'i k'u winaq kumal ri kojonelab', ri taqo'n xuquje' ri k'amal xekojon che ri Jesús. K'a te ri' xetzalij pa ri taq b'e. Xkitzijoj k'u chike ronojel ri ub'anom tinimit Listra, pa ri tinimit Iconio xuquje' pa ri Dios kuk'. **5** E k'o k'u nik'aj achyab' fariseos ri tinimit Antioquía rech Pisidia. **22** Are xo' ri e kojoninaq chik che ri Cristo, xetak'i' aq' pan chila', xe'kitaqchil' ri kojonelab' kejeqi'k anoaq, xkib'ij: Ri achyab' ri man a'j Israel taj pa ri kikojob'al xuquje' xkina'taj kan chike chi tzi rajawaxik wi kokisax ketal are kekojonik, rajawaxik kakitas kib' che k'i taq jastaq rech xuquje' kakinimaj ri taqanik rech ri Moisés. **6** ko'k pa ri ajawarem rech ri Dios. **23** Ri Pablo Xkimulij k'u kib' ri taqo'n xuquje' ri k'amal taq rachi'l ri Bernabé xe'kikoj k'amal taq kib'e ri b'e chuchomaxik rij we jastaq ri'. **7** Are xtzijotaj kojonelab' pa ronojel ri komontyox. Xkib'an ch' ruk' chuq'ab' we jastaq ri', ri Pedro xtak'i'k, awem xuquje' xkij'ip kib' che wa'im, xe'kijach xub'ij: Alaxik, ixweta'm chi ri Dios najtir uloq ri k'amal taq b'e pa uq'ab' ri Dios, rumal cher xinucha' chi'xo'l chutzijoxik ri utz laj tzij chike chirij Are' ku'l wi kik'u'x. **24** Ri Pablo rachi'l ri ri winaq ri man a'j Israel taj rech jeri' kakitatab' Bernabé xi'k'ow chi b'ik pa ri tinimit Pisidia ej xuquje' kekojon che we tzij ri'. **8** Ri Dios ri xo'pan pa ri tinimit Panfilia. **25** Chila' xkitzijoj reta'm ri anima'aj xuk'utu chi xu'k'amawa'j ri wi ri utzij ri Dios pa ri tinimit Perge k'a te ri' winaq ri man a'j Israel taj, are xuya ri Uxlab' xeqaj b'ik je la' pa ri tinimit Atalia. **26** K'isb'al ixel chike jetaq ri xub'an chuya'ik chaqe uj. **9** Ri rech xetzalij pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ja' Dios xuch'ajch'ob'ej ri kanima' rumal ri kikojob' xeb'e pa ri tinimit Antioquía rech Siria, chila' al, ri Dios man xaq xwi ta xujucha' uj xane xkimajij wi loq ri kib'inem. Chila' b'antal wi b'ik xucha' xuquje' are'. **10** Jas k'u che kijunamaj ch'awem pa kiwi' kumal ri kojonelab' are maja' iwb' ruk' ri Dios, kiya eqa'n chikij nik'aj chik keb'e chutzijoxik ri utzij ri Dios. **27** Are xo'pan ri man xekwin ta ri qat qanan, xuquje' man pa ri tinimit Antioquía, xe'kimulij konojel ri e xujwin ta uj che ruk'a'xik? **11** Ri uj qonojel kojonelab' rech ri komontyox, xkitzijoj chike ri kaqakojo chi kujkoltajik xa rumal ri' toq'ob' nimaq taq k'ulmatajem ri xub'an ri Dios kuk', ri man taqal ta chaqe are wa' ri xuya chaqe xkitzijoj xuquje' chike jas xub'an ri Dios chuya' ri Ajawxel Jesús. **12** Qonojel k'u ri winaq man ik b'e chike ri winaq ri man a'j Israel taj rech xech'aw ta chik are xkitatab'ej ri Pablo rachi'l ri Bernabé xkitzijoj ri mayjab'al taq k'ulmatajik ri xub'an ri Dios kuk' are xo'pan kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj. **13** Are xeto'taj chutzijoxik ri xl'ulmatajik, xtak'i' ri Jacobo k'a te ri' xub' ij: Chitampe na, qachalal. **14** Ri Pedro xutzijoj chi'we ri xub'an ri Dios are xu'solij nab'e mul ri winaq ri man a'j Israel taj rech jeri' xuk'

15 Ri Pablo rachi'l ri Bernabé tajin kakiya k' utu'n pa ri tinimit Antioquía rech Siria are xo'pan nik'aj achyab' a'j pa ri tinimit Judea, xkichaple'j uk'utik chikiwach ri kojonelab' chi

amawa'l' che u'winaq. **15** Are wa' ri tzijotal loq **31** Xeki'kot ri e kojonelab' are xsik'ix ri wuj ri kumal ri e q'alajisal taq tzij rech ri Dios ojer ri xtaaq b'ik chike. **32** Ri Judas xuquje' ri Silas e tz'ib'atalik, ri kub'ij: **16** Are kik'ow we jastaq q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios, naj xetzijon ri' kintzalij k'u na loq, kinyak na ri rachoch ri kuk' ri kojonelab' xe'kitaqchi'j kejeqi'k pa ri David ri xtukinik, kinsuk'umaj na ri tukininaq, kikojob'al. **33** Xek'ojo'j k'u na jun janipa q'ij chila' kinb'an na k'ak! **17** rech konojel ri achyab' rech , k'a te ri' xetaq b'ik kumal ri kojonelab'ruk' ronojel ri uwachulew xuquje' ri winaq ri man a' tewechib'al xuquje' ja'maril pa ri komontyox j Israel taj kaketa'maj na nuwach xuquje' ku'x ri k'o pa ri tinimit Jerusalén. **34** /Ri Silas k'ut na e wech. **18** Jewa' xub'ij ri Ajawxel, Are' xb' xraj xkanaj kan chila'/. **35** Ri Pablo rachi'll ri anowik chi xeta'max loq we k'ulmatajem ri' Bernabé xekanaj kan pa ri tinimit Antioquía. ojer. (**aïon g165**) **19** Rumal la' kinb'ij in chi man Xkitzijo xuquje' xkik'ut ri utzij ri Dios. E k'i kuya taj ke'qaq'atej ri winaq ri man a'j Israel winaq xuquje' je xkib'ano. **36** Are xik'ow jun kekojon che ri Dios. **20** Xwi qatz'ib'aj chike chi janipa q'ij, ri Pablo xub'ij che ri Bernabé: Je' man kakitij ta jastaq ri e tzujtal chikiwach ri e qasolij ri e tinimit ri xqatzijo wi ri utzij ri b'anom taq dios, kiq'ilila kib' che mak kuk' taq Ajawxel, rech kaqilo jas kib'anik ri e k'ak' taq ixoqib' xuquje' achyab' xuquje' man kuya taj kojonelab!. **37** Are k'u ri Bernabé xraj xuk'am kakitij a'waj e jitz'am rachi'll kik!. **21** Are k'u b'ik ri Juan Marcos kuk'. **38** Ri Pablo man xraj ri utaqañik ri Moisés tzijotal wi loq najtir pa ta wi, rumal chi ri Juan Marcos xutas kan rib' ronojel q'ij rech uxlanem pa ri Sinagoga kech ri chike pa ri tinimit Panfilia, man xchakun ta chi a'j Israel. **22** Ri e taqo'n xuquje' ri k'amal taq b'e kuk'. **39** Man xuk'ulaj ta k'u rib' ri kichomanik rech ri komontyox xe'kicha' taqo'n, k'a te ri' rumal ri' xkijach kib'. Ri Bernabé xuk'am b'ik ri xe'kitaq b'ik kuk' ri Pablo xuquje' ri Bernabé pa Juan Marcos, xe' pa Chipre. **40** Ri Pablo k'ut, are ri tinimit Antioquía rech Siria, chub'ixik chike xucha' b'ik ri Silas che rachi'll. Ri e kojonelab' al'j ri kojonelab' jas je' ri xkichomaj. Ri e taqo'n chila' xe'kijach b'ik pa uq'ab' ri Ajawxel rech kel are ri Judas (ri kab'ix Barsabás che) rachi'll ri uk'u'x chike. **41** Xik'ow pa ronojel Siria xuquje' Silas, e keb' k'amal taq b'e rech ri komontyox. Cilicia, xu'taqchi'j kan konojel ri kojonelab' **23** Ri wuj ri xkik'am b'ik kub'ij: Uj, ri uj taqo'n rech kejeqi'k pa ri kikojob'al. xuquje' ri uj k'amal taq b'e rech ri komontyox, uj iwachalal uj k'o pa ri tinimit Jerusalén. Uj kujtz'ib'an we wuj ri' chike ri e kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Antioquía, Siria, xuquje' Cilicia. Jun rutzil iwach. **24** Xqato chi e k'o nik' aj achyab' ke'l waral are kakaj kixkisub'u ruk' taq ri kik'utu'n, man xa ta k'u e qataqom b'ik. **25** Rumal ri' pa junamam xqachomaj ke'qataq b' ik e k'amal taq b'e kuk' ri e loq'alaj taq qachalal Bernabé rachi'll ri Pablo. **26** Ri e qachalal ri' kiyo'm ri kik'aslemal chupatanixik ri Ajawxel Jesucristo. **27** Xe'qataq b'ik ri Judas xuquje' ri Silas chuq'alajisaxik ri xqachomaj, rumal rech ri k'otb'al chi' xib'an loq. **28** Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xuquje' ri uj man kaqaj taj kaqaya eqa'n chi'w'j xaq xwi kaqaj kib'an we xqatz'ib'aj b'ik chi'we: **29** Man kitij ta jastaq ri e tzujtal chikiwach ri e b'anom taq dios, man kuya taj kitij a'waj e jitz' atalik, man kuya taj kitij kik' xuquje' chiq'ilaiwib' che mak kuk' taq ixoqib' xuquje' achyab!. Tajin kib'an ri utzilal, we kib'an we xqatz'ib'aj chi'we ri!. Kiwil iwib!. **30** Aninaq xeb'e ri taqo'n pa ri tinimit Antioquía, chila' xe'kimulij wi ri kojonelab', xkijach chike ri wuj ri xya b'ik chike.

16 Ri Pablo xe' pa ri tinimit Derbe, k'a te ri' xe' pa ri tinimit Listra, chila' k'o wi jun ala tijoxel ub'l'nam Timoteo. Ri unan ri Timoteo jun ixoq kojonel aj Israel, ri utat aj Grecia. **2** Ri e kojonelab' ri ke'l pa ri tinimit Listra xuquje' Iconio keta'm chi utz ri kano'jin ri Timoteo. **3** Ri Pablo xusik'ij b'ik ri Timoteo rech ke'ruk', xa k'u nab'e xutaqchi'j rech kok b'i etal che rumal cher ku'nimaj ri winaq a'j Israel ri e k'o pa ri tinimit ri' xuquje' ri winaq keta'm chi ri utat aj Grecia. **4** Xeb'e k'u pa ronojel ri tinimit xkiya k' utu'n chike ri e kojonelab' ri xkinimaj ri k'utu'n ri xya chike kumal ri u'taqo'n ri Ajawxel xuquje' kumal ri e k'amal taq b'e rech ri komontyox ri e k'o pa Jerusalén. **5** Xaq jeri' xejeqi' pa ri kikojob'al, xuquje' xek'iyar ri kojonelab'. **6** Pa taq ri q'ij ri' ri Dios xub'ij chike ri Pablo rachi'l ri Silas chi man kakitzijoj ta ri utzij ri Dios pa taq ri le'aj rech Asia. Jeri' xeb'e pa Frigia xuquje' pa Galacia. **7** Are xo'pan pa ri k'ulb'at rech Misia, xkaj xeb'e pa Bitinia. Ri Uxlab'ixel rech ri Jesús junmul chik man xuya ta b'e chike xeb'e chila!. **8** Xi'k'ow k'u b'ik pa ri Misia xeqaj

b'ik pa ri tinimit Troas ri k'o chi' ri Plo. **9** Che ri resaxik ri katz'yaq rech kech'ayik. **23** Sib'alaj k'i chaq'ab' ri', ri Dios xuk'ut cho ri Pablo chi k' mul xech'ayik, k'a te ri' xe'kikoj pa che'. Xkib'ij o jun achi aj Macedonia ri k'o pa Grecia, tajin che ri chajinel chi utz kub'an chickichajixik rech kusik'ij loq ri Pablo, kub'ij: Chatan loq jewa' man ka'nimaj ta b'ik. **24** Ri chajinel, xu'koj b'ik pa Macedonia, chujulato!. **10** Xaq jeri' aninaq pa ri k'olib'al jawje' qas kakiriq wi k'ax xujat'ij xqachomaj xuje' pa ri Macedonia, xqach'ob' kan ri qaqañ rech man kekwini taj kesalab'ik. **25** o chi ri Dios are karaj kaqatzijoj ri utz laj tzij Pa ri nik'aj aq'ab' ri Pablo, rachi'l ri Silas tajin pa ri tinimit ri!. **11** Xujaq'an k'u b'ik pa jun kakib'an ch'awem xuquje' keb'ixon che ri Dios, jukub' b'inib'al pu'wi' ja' ri k'o pa ri tinimit ri winaq ri e kachil' e k'o pa che tajin ke'kitatab' Troas, xuje' pa ri ch'aqa'p ulew ri sutital rumal ej apanoq. **26** Xaq k'a te' xub'an jun nimalaj ja' ub'i'nam Samotracia, chukab' q'ij xujq'ax kab'raqan ri xusalab'aj ri raqan ja rech ri che', pa ri tinimit Neápolis. **12** Are xujopan pa ri aninaq xeqaqataj ri uchi!. Xt'oqopin xuquje' ri tinimit Filipos, jun tinimit ri k'o pa Macedonia, ch'ich' jat'ib'al ke konojel ri winaq ri e k'o pa ri kitinimit ri a'j Roma, xujkanaj kan chila' jun che!. **27** Are xk'astaj ri chajinel rech ri che' e janipa q'ij. **13** Pa ri q'ij rech uxlanem xujel b' jaqajoj ronojel ri uchi' ja, xresaj k'u ri usak'ib'al ik pa ri tinimit, xuje' chuchi' ri nima' chila' are xraj xukamisaj rib', pu'k'u'x chi xa'nimaj kakimulij wi kib' nik'aj winaq chub'anik ch' b'ik konojel ri e k'o pa ri che!. **28** Ri Pablo k' awem. Xujt'uyi'k, xujtzijon kuk' nik'aj ixoqib' ri ut ko xuraq uchi', xub'ij che: Man kakamisaj kimulim kib' chila'. **14** K'o k'u jun ixoq chickixo' ta awib', qonojel uj uj k'o waral. **29** Ri chajinel l ri winaq ub'i' Lidia, aj pa ri tinimit Tiatira. rech ri che' xtaqan chutzijik ri q'aq', aninaq xok We ixoq ri' k'ayil manta ri paqal taq rajil. Ri b'ik pa ri che' kab'irib'atik xuki' chikiwach ri Lidia jun q'iljila'l Dios, are tajin kutatab'ej ri tzij Pablo rachi'l ri Silas. **30** K'a te ri' xe'resaj loq ri kaqatzijoj, ri Ajawxel xujaq ri ranima' rech pa ri che' xuta chike: Achyab', ñjas rajawaxik xuk'amawa'j ri tajin kub'ij ri Pablo. **15** Xb'an k'u kinb'ano rech kinkolotajik? **31** Ri Pablo rachi'l uqasana' xuquje' xb'an kiqasana' ri e k'o ruk' ri Silas xkib'ij che: Chatkojon che ri Ajawxel pa ri rachoch. K'a te k'u ri' xub'ij chaqe: We Jesucristo, rech katkolotajik xuquje' kekolotaj ri kikojo chi qas in kojonel chik che ri Ajawxel, e k'o awuk' pa ri awachoch. **32** Ri Pablo rachi'l chixanloq wuk' pa ri wachoch, xujub'ochi'j rech 1 ri Silas xkitzijoj ri utzij ri Dios che ri achi, xujkanaj kan ruk'. **16** Jun q'ijal k'ut uj b'enaq xuquje' chike konojel ri e k'o pa rachoch. **33** chub'anik ch'awem, xqarik jun ali aj ik' k'o jun Che ri aq'ab' ri' ri chajinel rech ri che' xuch'aj itzel uxlab'al che. Kub'ij jas keriqitaj ri winaq, ri sokotajik chike ri Pablo rachi'l ri Silas. Xb' kuch'ek nimalaj pwaq ruk' ri kub'ano k'a te ri' an k'u uqasana' ri achi xuquje' konojel ri e k'o kuya chike ri rajaw. **17** We ali ri' xuterene'j b' pa rachoch. **34** Te k'u ri' xu'k'am b'ik ri Pablo ik ri Pablo xuquje' uj, xuraq uchi' xub'ij: We rachi'l ri Silas cho rachoch, xu'tzuqu. Konojel achyab' ri e patanil taq rech ri nimalaj Dios e k'ut xeki'kotik rumal xekojon che ri Dios. **35** petinaq waral chutzijoxik chi'we jas rajawaxik Are xsaqirik, ri e q'atal tzij xe'kitaq b'ik jujun kib'ano rech kixkolotajik. **18** K'i q'ij jewa' xub' e taqo'n chub'ixik che ri chajinel rech ri che' an ri ali, xk'istaj k'u uk'u'x ri Pablo xub'ij che chi kutzoqopij b'ik ri Pablo rachi'l ri Silas. **36** Ri ri itzel uxlab'al ri k'o che ri ali: Pa ri ub'i' ri chajinel rech ri che' xub'ij che ri Pablo: Ri q'atal Jesucristo, chatel b'ik che we ali ri'. Aninaqil xel taq tzij xkitaq loq ub'ixik chwe chi kixintzopopij b'ik ri itzel uxlab'al ri k'o che ri ali. **19** Ri e rajaw b'ik. Jix pa ja'maril. **37** Ri Pablo xub'ij: Uj uj aj ri ali are xkilo chi ri ali makuch'ek ta chi pwaq, Roma, xujkirapuj chikiwach konojel ri winaq, xe'kichap ri Pablo rachi'l ri Silas, xe'kijururej, man nab'e ta na xkiq'at tzij pa qawi!. Chanim k' xe'kik'am b'ik chikiwach ri e q'atal taq tzij ri ut are kakaj kujel b'ik cha'wal, man kuya ta ri. e k'o pa ri k'ayib'al. **20** Xub'e kitzujuj, jewa' Chepet na a're', juju kitzoqopij kan ruk' kiq'ab' xkib'ij: Konojel ri winaq ri e k'o pa ri tinimit . **38** Are xkita ri e q'atal tzij ri xb'ix chike kumal yakatajinaq koyawal kumal ke we achyab' a' ri e taqo'n, xkixi'j kib' rumal cher xkito chi ri j Israel. **21** Kakik'ut naq'atajib'al ri man kuya Pablo rachi'l ri Silas a'j Roma. **39** Xepe k'u ri q' taj kaqab'an uj ri uj romanos, man tzij taj ri atal taq tzij, xe'kita toq'ob' chike, k'a te ri' xe' kakib'ij. **22** Xkimulij k'u kib' ri winaq chickij ri kib'ochi'j rech ke'l b'ik pa ri tinimit. **40** Xel k'u Pablo rachi'l ri Silas, ri e q'atal tzij xetaqan chi b'ik pa ri che', xetzalij cho rachoch ri Lidia. Xe'

kitaqchi'j ri kojonelab', kejeqi'k pa ri kikojob'al, a'j Israel taj. 13 E k'o k'u jujun winaq a'j Israel k'a te ri' xe'l b'ik pa ri tinimit.

17 Ri Pablo rachi'l ri Silas xi'k'ow pa taq
ri tinimit Anfípolis xuquje' pa ri tinimit
Apolonia, xo'pan k'a pa ri tinimit Tesalónica,
chila' k'o wi jun Sinagoga ke ri winaq a'j Israel.
2 Ri Pablo naq'atal che, xe' pa ri mulim ib'
pa ri Sinagoga, chila' xk'oji' wi oxib' q'ij rech
uxlanem, xutzijoj ri utzij ri Dios ri tz'ib'atalik
xuquje' xu'taqchi'j ri winaq chuch'ob'ik rij ri
tz'ib'atal pa ri tyoxalaj wuj. **3** Xuq'alajisaj ri
tzijotal loq chirij ri Mesías, chi kuriq na k'ax
xuquje' kak'astaj na chikixo'l ri kaminaqb'.
Xub'ij chike: Ri Jesús ri kintzijoj chi'we are
Mesías. **4** E k'o k'u jujun chike ri winaq a'j
Israel are xkita ri xb'ix chike, xekojonik, xo'k
che kachi'l ri Pablo rachi'l ri Silas, xo'k xuquje'
kuk' e k'i achyab' ri man a'j Israel taj xuquje'
ixoqib' ri nim keqeles'e'n. **5** E k'o k'u jujun chike
ri winaq a'j Israel xpe etzelal pa kanima' rumal
ri xk'ulmatajik, xe'kimulij ri winaq chub'anik
etzelal. Xo'k pa rachoch ri Jasón xkitzukuj ri
Pablo rachi'l ri Silas rech ke'kichararej loq ke'
kik'am la chikiwach ri winaq. **6** Man xe'kuriq
ta k'ut chila'. Rumal ri' are xkijururej b'ik ri
Jasón xuquje' nik'aj kojonelab' chik che kik'
exwach xe'kik'am b'ik chikiwach ri q'atal tzij
rech ri tinimit. Xkiraq kichi' xkib'ij: Ri Pablo
rachi'l ri Silas tajin kakikoj k'axk'olal chikxo'
l ri winaq pa ronojel ri uwachulew e k'o k'u
waral chanim tajin kakisach ri kichomab'al ri
qawinaq. **7** Ri Jasón xu'k'amawa'j we winaq ri
pa ri rachoch, we winaq ri' u'k'ulel ri César
rumal cher kakina'taj jun taqanel chik ub'i
Jesús. **8** Ri winaq xuquje' ri e q'atal taq tzij are
xkita we jastaq ri' man xkiriq taj jas xkib'ano. **9**
Ri e q'atal taq tzij xkib'ij che ri Jasón xuquje'
chike ri nik'aj kojonelab' chi rajawaxik kakitoj
jun pwaq rumal ri xkib'ano, xkitoj k'ut, k'a te
ri' xetzoqopix b'ik. **10** Che ri chaq'ab' ri', ri
kojonelab' xe'kitaq b'ik ri Pablo rachi'l ri Silas
pa ri tinimit Berea, are xo'pan chila' xe'b'e pa ri
Sinagoga. **11** Ri winaq ri ke'l pa ri tinimit Berea
k'o na xetow tzij chikiwach ri winaq ri ke'l pa ri
tinimit Tesalónica, xkita ri utz laj tzij ruk'ki'
kotemal, xuquje' q'ij chi q'ij xkisolij ri utzij ri
Dios ri tz'ib'atalik rech jeri' xkilo we qas tzij ri
kakitzijoj ri Pablo rachi'l ri Silas o man tzij taj.
12 E k'i k'u winaq a'j Israel xekojonik, xekojon
xuquje' achyab', ixoqib', nima'q keqeles'e'n ri man

a'j Israel taj. **13** E k'o k'u jujun winaq a'j Israel
ri ke'l pa ri tinimit Tesalónica, are xkito chi ri
Pablo tajin kutzijoj ri utzij ri Dios pa ri tinimit
Berea, xeb'e je la' xe'kimulij winaq rech kakib'
an k'ax che ri Pablo. **14** Are xkita ri kojonelab'
aninaq xkitaq b'il ri Pablo pa ri tinimit ri k'o
chuhi' ri Plo. Ri Silas k'ut rachi'l ri Timoteo
xekanaj kan pa ri tinimit. **15** Ri Pablo xk'am b'
ik xe'y'o'q kan pa ri tinimit Atenas kumal nik'
aj achyab' k'a te ri' xetzalij loq we achyab' ri'
chikikowixik ri Silas rachi'l ri Timoteo rech ke'
b'e ruk' ri Pablo chub'anik ri kipatan. Ri Pablo
k'o pa ri tinimit Atenas **16** Ri Pablo are e raye'm
apanoq ri Silas rachi'l ri Timoteo ko'panik, xb'
isonik are xril ri kik'iyal ri e b'anom taq dios ri
e k'o pa ri tinimit. **17** Xaq jeri' xe' pa ri Sinagoga
xutij chuq'ab' pa tzij kuk' ri winaq a'j Israel
xuquje' ri man a'j Israel taj ri kakixi'j kib' cho ri
Dios, xuquje' kuk' ri winaq ri kakimulij kib' pa
ri k'ayib'al. **18** Xuch'o'q' uwach ri kichomanik ri
achyab' epicúreo xuquje' estoico. ri sib'alaj k'
o keta'mab'al. Xutzijoj ri Jesús xuquje' ri uk'
astajib'al wach chike, ri winaq are xkita ri xub'
ij, ri Pablo xkib'ij: *Jas karaj kub'ij we tzijonel laj
achi ruk' ri jaljoj taq uchomanik? Nik'aj winaq
xkib'ij: Are kutzijoj kib'i' e dios rech jule' taq
tinimit chik.* **19** Xkik'am k'u b'ik ri Pablo pa ri
areópago chikiwach ri nimaq taq k'amal b'e
pa ri tinimit, xkib'ij che chatzijoj chaqe we k'
ak' k'utu'n ri awuk'a'm loq. **20** Jaljoj ri jastaq ri
katzijoj, kaqaj k'ut kaqato jas kel kub'ij ri kab'ij.
21 (Ri winaq ri ke'l pa ri tinimit Atenas, xuquje'
ri kub'e solin pa ri tinimit ri', kik'atik kakitzijoj
rij k'ak' taq chomanik). **22** Xtak'i' k'u ri Pablo
chikiwach ri k'amal taq kib'e ri winaq xub'ij:
Achyab' a'j Atenas, kinwiло chi sib'alaj jeqel ik'
u'x chupam ri kib'ano. **23** Are tajin kinb'in pa ri
tinimit, xinwil ri uk'iyal ri k'olib'al ri kixq'ijila'
ni wi, cho k'u ri jun tzujb'al sipanik tz'ib'atal we
tzij ri: "Che ri Dios ri man eta'matal ta uwach."
We Dios ri', ri kiqijila'j ri man iweta'm ta uwach,
are' wa' ri kintzijoj. **24** Are Dios ri xb'anow ri
uwachulew, xuquje' ronojel ri k'o choch, are
Rajaw ri kaj ulew. Are' man kak'oji' ta pa taq
ri ja q'ijila'b'al yaktal kumal ri winaq. **25** Man
kiq'ab' ta winaq kapataninik, maj urajawaxik.
Rumal cher are' yo'winaq kik'aslema xquje'
ruxlab'al ronojel ri k'olik, xuquje' uyo'm ri
kajawataj chike. **26** Xa jun achi xukoj che kik'
iyarisaxik ri winaq cho ri uwachulew. K'amaja'
kutik ri achi are xuchomaj jas je' kub'an na

jas je' kano'jin na, xuquje' ri k'olib'al ri kak' man a'j Israel taj. **7** Are xel b'ik chila' xe' cho oji' wi na. **27** Ri urayib'al uk'u'x ri Dios chike rachoch jun achi ub'l! Ticio Justo, kel chuxukut ri winaq pa ronojel tinimit are chi kakiterene' ri Sinagoga, ri Ticio jun achi man aj Israel taj j ri ub'e ri Dios, kakitzukuj ri Dios, pune man ri kuq'ijila'j ri Dios. **8** Ri Crispo, k'amal b'e pa naj taj k'o wi ri Dios, chaqe. **28** "Rumal re ri ri Sinagoga xuquje' ri e k'o ruk' pa rachoch, Dios uj k'aslik, uj k'olik, kujosalab'ik." Jetaq ta xekojon che ri Ajawxel. E k'i xuquje' winaq a'ne ri xkib'ij ri xetz'ib'an ri q'ajajem tzij iwuk' j Corinto xekojonik are xkita ri utzij ri Dios, : "Uj uj rija'l ri Dios." **29** Saq ri xkib'ij, rumal xuquje' xb'an kiqasana!. **9** Jun chaq'ab'il ri Dios la' man kuya taj kaqachomaj chi ri Dios, xa jun xuch'ab'ej ri Pablo pa ri uwaram xub'ij che: tz'aq ri b'anom kumal che q'ana o saq pwaq Makaxi'j ta awib' chutzijoxik ri utzij ri Ajawxel kumal ri ajchakib', man che ta ab'aj b'antal wi. jetaq ri ab'anom loq. **10** Maj jachin kab'anow k' **30** Ojer kanoq ri Dios xu'kuy ri winaq are xkiba' ax chawe rumal in k'o awuk', e k'i winaq ri e k'o n we jastaq ri', rumal cher man k'o ta keta'mab' waral kekojon na chwe. **11** Ri Pablo xkanaj kan al, kamik k'ut kataqanik chi konojel ri winaq jun junab' ruk' nik'aj pa ri tinimit ri' xuk'ut ri rech ri uwachulew, kakik'ex kik'u'x, kakiq'il utzij ri Dios chikiwach ri winaq. **12** E k'o k'u nik' kib' che ri kimak rech ketzalij ruk' Are'. **31** aj winaq a'j Israel xewa'jil chrij ri Pablo xkik'am Rumal chi ri Dios ucha'om jun achi ri jun q'ijal b'ik cho ri q'atal tzij Galión, taqanel pa Acaya kuq'at na tzij pa kiwi' konojel ri winaq cho ri che taq ri q'ij ri'. **13** Xkitzujuj ri Pablo chi tajin uwachulew, ri achi ri' xuk'ut chikiwach konojel ku'taqchi'j ri winaq chuq'ijila'xik ri Dios pa jun ri winaq are xuk'astajisaj chikixo'ri ri kaminaqib' b'eal ri man kub'ij ta ri taqanik. **14** Ri Pablo k'ut . **32** E k'o jujun winaq xetze'nik are xkito chi ri xuchaple'j uto'ik rib', ri Galión xub'ij chike ri Pablo kutzijoj chi kek'astaj ri kaminaqib', e k' winaq tzujunelab': Chitampe na achyab' winaq o xuquje' nik'aj xkib'ij: Jun q'ijal chik katzijoj a'j Israel, we ta qas nima't ri kub'an we achi ri' chaqe we ri. **33** Xtani' k'u ri Pablo che tzijonem , kumajo kinq'at tzij pu'wi'. **15** Xa k'u we xaq kuk' ri winaq. **34** E k'o k'u jujun winaq xo'k che tzij, b'l'aj, rech ri itaqanik ix winaq a'j Israel, ri rachi'll, xekojonik, xkojon xuquje' jun achi ub'l' kutzijoj, chiwila ix jas kib'an che. Man kawaj ta Dionisio, jun k'amal b'e ke ri winaq, jun ixoq in kinq'at tzij pu'wi' we jastaq ri!. **16** Xe'resaj k' u loq pa ri q'atb'al tzij. **17** Ri winaq k'ut xkichap ri Sóstenes, k'amal b'e pa ri Sinagoga, xkich'ey chila' pa ri q'atb'al tzij, ri Galión maj jas xub'ij chike. **18** Ri Pablo k'ut xkanaj kan k'i q'ij pa ri tinimit Corinto, k'a te ri' xu'ya kan ri kojonelab' ri e k'o chila', xe' pa ri tinimit Cencrea, man naj ta k'o wi che ri tinimit Corinto. Chila' xusak' ij wi ronojel ri uw'i jetaq ri naq'atjab'al ke ri winaq a'j Israel retal chi kub'an na jun jastaq ri utzujum ub'anik, k'a te ri' xu'kam b'ik ri Priscila rachi'll ri Aquila xeb'e pa ri tinimit Siria. **19** Xik'ow k'u na b'ik chuchi' ri ja' pa ri tinimit Éfeso, xu'ya kan nik'aj winaq chila', xuquje' xe' na pa ri Sinagoga xtzijon kuk' ri winaq a'j Israel. **20** Ri winaq a'j Israel xkib'ochi'j ri Pablo kakanaj kan kuk' keb' oxib' q'ij chi na. Man xraj ta k'ut. **21** Are k'u jub'iq' karaj ke'ek, xub'ij kan chike: We karaj ri Dios, kintzalij la wa!. Xel k'u b'ik pa ri tinimit Éfeso. **22** Xik'ow xuquje' b'ik chuchi' ri ja' rech ri tinimit Cesarea, k'a te ri' xpaq'i'k xu'solij kan ri komontyox ri k'o pa ri tinimit Jerusalén. K'a te ri' xtzalij pa ri tinimit Antioquía. **23** Are xto'taj b'ik pa ri Antioquía, xik'ow b'ik pa Galacia, xuquje' pa Frigia, xu'

18 Xel b'ik ri Pablo pa ri tinimit Atenas, xe' pa ri tinimit Corinto. **2** Chila' xuriq wi jun achi aj Israel ub'l! Aquila, we achi ri' xlax pa ri tinimit Ponto, rachi'll ri rixoqil ub'l! Priscila, we juk'ulaj winaq ri' xu'll pa ri tinimit Corinto kipetik pa Italia rumal pa taq ri q'ij ri', ri taqanel Claudio César xtaqan chikesaxik loq konojel ri winaq a'j Israel ri e k'o pa Roma. **3** Ri Pablo xkanaj kan kuk' ri Aquila xuquje' ri Priscila jeri' rumal junam uwach ri kichak, e b'anal taq carpas. **4** Ronojel q'ij rech uxlanem ri Pablo xe' pa ri Sinagoga chutzijoxik ri utzij ri Dios chike ri winaq a'j Israel xuquje' chike ri griegos. **5** Are xo'pan ri Silas rachi'll ri Timoteo pa ri tinimit Corinto kipetik pa ri tinimit Macedonia, ri Pablo are tajin karilij utzijoxik ri utzij ri Dios chike ri winaq, xuq'alajisaj chike chi ri Jesús are Mesías. **6** Are k'u ri winaq a'j Israel man utz taj xkito, xkik'ulula'j. Ri Pablo k'ut xutota ri ulew ri k'o che ri ratz'yaq xub'ij: Man numak ta chi in chi'we we man kixkojonik, ke'ntzijoj chi na k'u wa' ri utzij ri Dios chike ri winaq ri

solij xuquje' xu'taqchi'l kan ri kojonelab' rech ultmatajik xaq jeri' ri winaq a'j Israel xuquje' kejeqi'l pa ri kikojob'al. Ri Apolos kutzijoj ri ri winaq ri man a'j Israel taj ri e k'o pa taq ri utzij ri Dios pa Éfeso 24 Pa taq ri q'i' ri' xopan tinimit rech Asia, xkitatab'ej ri utzij ri Ajawxel. jun achi aj Israel pa ri tinimit Éfeso ub'i' Apolos, 11 Ri Dios k'ut xuya kwinem che ri Pablo kub' we achi ri' upetik pa ri tinimit Alejandría rech an nimaq taq k'utb'al xuquje' kunanik. 12 Ri Egipio. Sib'alaj kana'wik kach'awik, xuquje' yawab'ib' kekunatajik are kaya ri kisu't xuquje' reta'm ri utzij ri Dios. 25 K'uttal choch ri k'utu' ch'uqb'al taq kich'ek chirij ri Pablo xuquje' n rech ri Ajawxel. Xuya mayijab'al k'utu'n rech ri itzel taq uxlab'al ke'l b'ik chike. 13 K'o k'u ri Jesús chike ri winaq, xaq xwi k'u reta'm ri jun wok winaq a'j Israel ri kewa'kat pa taq ki' qasana' ri xub'an ri Juan. 26 Ri Priscila rachi'l ri tinimit, ke'kesaj itzel taq uxlab'al, kakikoj ri ub' Aquila are xkito tajin kutzijoj ri utzij ri Dios pa i' ri Ajawxel Jesús, kakib'ij: Pa ri ub'i' ri Jesús ri Sinagoga ruk' chug'ab', xkisik'ij utukel xkib' ri kutzijoj ri Pablo, katquesaj b'ik itzel uxlab'al, ij che ri ub'el usuk' ri utzij ri Dios. 27 K'a te 14 Ri keb'anow we ri' are ri e wuqub' ralk'wa'l ri' ri Apolos xuchomaj ke' pa Acaya, ri alaxik ri Esceva, jun pare k'amal b'e. 15 Junmul k'ut kojonelab' xkitaqchi'l rech ke'ek. Xkitaq b'ik jun are xkaj jewa' xkib'ano, ri itzel uxlab'al xub' wuj chike ri kojonelab' ri ke'l pa Acaya, xkitz' ij chike: Weta'm uwach ri Jesús, xuquje' weta' ib'aj chike chi we xopan ri Apolos utz kib'ana m jachin ri' ri Pablo, ¿ix jachin k'u ri ix? 16 chuk'amawa'xik. Ri Apolos are xopanik, sib'alaj Ri achi k'ut ri k'o itzel uxlab'al che, xuk'yaq k'o xutayij chike ri kojonelab' ri e kojoninaq rib' chikij ruk' ch'u'jilal, xkixi'xitej k'u kib', rumal ri utoq'ob' ri Dios. 28 Xretzelaj uwach xkiriq k'ax xuquje' kech'anch'atik xeb'e cho ri kichomab'al ri winaq a'j Israel, chikiwach kachoch. 17 We k'ulmatajik ri' xeta'mataj kumal konojel ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Éfeso, alajisaxik chikiwach chi ri Jesús are Mesías.

19 Ri Apolos k'o pa ri tinimit Corinto, are k'u ri Pablo xik'ow pa taq tinimit ri naqaj e k'o wi, k'a te ri' xopan pa ri tinimit Éfeso, chila' xu'riq wi e k'i kojonelab!. 2 Xuta chike: ¿La xik' amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel are xixkojonik? Man xqak'amawa'j taj, xecha!. Man e qeta'm taj we k'o Tyoxalaj Uxlab'ixel. 3 ¿Jachin chike qasana' xik'amawa'j ix? Are ri qasana' rech ri Juan, xecha che. 4 Ri Pablo xub'ij chike: Ri qasana' ri xub'an ri Juan, xub'ano rech kakik' ex kik'u'x ri winaq che kimak xub'ij k'u chike ri winaq chi rajawaxik kekojon che ri kape na, ri Jesús. 5 Are xeto'taj chutatab'exik ri xb'ix chike, xb'an kiqasana' pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesús. 6 Are xuya ri uq'ab' ri Pablo pa kiwi', xqaj ri Tyoxalaj Uxlab'ixel pa kiwi', xech'aw pa jule' taq ch'ab'al chik, xuquje' xkiq'alajisaj ri utzij ri Dios. 7 E kab'lajuj achyab' chkonobel. 8 Ri Pablo oxib' ik' xtzijonik xuquje' xmenk'etinik chirij ri ajawarem rech ri Dios pa ri Sinagoga. 9 E k'o jujun man xkaj taj xekojon che ri utzij ri Jesús, xkichaple'j ub'ixik itzel taq jastaq chike ri kojonelab' chikiwach konojel ri winaq. Rumal ri', ri Pablo xel b'ik pa ri Sinagoga, xu'k'am b'ik ri kojonelab', amaq'el, xtzijon kuk' pa ri ja tijob'al re ri achi ub'i'nam Tirano. Xuchog' uwach ri xb'ix che. 10 Keb' junab' jewa' xk'

winaq a'j Israel, xuquje' winaq ri man a'j Israel taj, konojel xkixi'j kib', rumal ri' xkinimarisaj uq'ij ri Ajawxel Jesús. 18 E k'i chike ri winaq ri xekojonik, xkitzujuk kib' che ri man utz taj ri kib' anom kan nab'e. 19 E k'i xuquje' chike ri kakib' an kan itzinik nab'e xkik'am loq ri kiwuj ri rech itzib'al, xkiporoj chkiwach konojel ri winaq. Ri rajil ri wuj ri xkiporoj, are kawinaq lajuj mil q'ana pwaq. 20 E k'i winaq xekojonik rumal ronojel ri xk'ulmatajik. 21 Ri Pablo xuchomaj kisolixik ri tinimit rech Macedonia, rech Acaya, are maja' ke' pa ri tinimit Jerusalén. Xuchomaj chi we xto'taj pa Jerusalén, rajawaxik ke' pa ri tinimit Roma. 22 Xu'taq k'u b'ik ri Timoteo rachi'l ri Erasto, keb' chike ri ketob'an ruk', xeb' e pa Macedonia. Are k'u ri are' xkanaj kan jun janipa q'ij pa Asia. 23 Pa taq ri q'i' ri' xchaple'taj jun ch'o'j chikxo'l ri winaq pa ri tinimit Éfeso rumal ri utz laj tzij rech ri k'ak' taq tzij. 24 K'o k'u jun achi ub'i' Demetrio. Jun ch'ayal ch'ich' ri kub'an alaj taq ja che saq pwaq karesaj uwach ri rachoch ri Diana ri kidios ri winaq a'j Éfeso, nima pwaq kakich'ek ri achyab' ri kechakun ruk'. 25 Ri Demetrio xu'mulij ajchakib', xuquje' nik'aj achyab' ri junam kichak ruk', xub'ij chike: Iweta'm chi nim tajin kiqach'ek chirij we chak ri'. 26 Kiwil b'a ri achi Pablo, kub'ij chi we tz'aq ri' e winaq e b'anowinaq man e dios taj. Man xwi ta k'u ukojom kik'u'x ri winaq pa Éfeso,

xane ukojom kik'u'x konojel ri winaq ri e k'o 20 Are xtani' ri tzukun ch'o'lj, ri Pablo xu' pa ri tinimit Asia. 27 We man nim chik kilik ri sikh'i'j ri kojonelab' rech jeri' ku'pixib'aj, templo rech ri Diana, kasach uwach wa' we qak' xuquje' kukub'isaj kik'u'x. K'a te ri' xu'ch'ab'e'j ay, sib'alaj k'ax ri!. Man kaya ta chi k'u uq'ij we kanoq, xe' pa Macedonia. 2 Xu'pixab'aj k'u ri a' nimalaj dios ri kaq'ijilax kumal konojel ri winaq laxik ri e k'o pa taq ri tinimit ri xik'ow wi. Xu' a'j Asia, xuquje' kumal konojel ri winaq ri e k' taqchi'j ri kojonelab' kejeq'i'k pa ri kikojob'al. K' o cho ri uwachulew. 28 Ri winaq are xkita ri isb'al re xopan pa ri tinimit Grecia. 3 Oxib' ik' xb'ix chike, sib'alaj xpe koyawal, xkiraq kichi', xk'oji' chila'. Are jub'iq' karaj ke' pa jun jukub' xkib'ij: ¡Nim uq'ij ri Diana ri kidios ri a'j Éfeso! b'inib'al pu'wi' ja' rech ke' pa ri tinimit Siria, 29 Konojel ri winaq ri e k'o pa ri tinimit xkik' xuto chi ri winaq a'j Israel tajin kakichomaj yaq kib' chikij ri Gayo, xuquje' ri Aristarco are ub'anik k'ax che, rumal ri' xtzalij kan pa ri wa' ri achyab' a'j Macedonia e rachi'l ri Pablo. tinimit Macedonia. 4 Xachi'lax k'u b'ik kumal Ri winaq xe'kicharchatej b'ik xe'kik'am b'ik pa ri Sópater aj Berea, ri Aristarco, ri Segundo aj ri k'olib'al ri kakimulij wi kib' ri winaq. 30 Ri Tesalónica, ri Gayo aj Derbe, ri Timoteo, xuquje' Pablo are xraj xok b'ik chikixo'li ri winaq, ri ri Tíquico, xuquje' ri Trófimo e kojonelab' a'j kojonelab' man xkiya ta b'e che. 31 E k'o xuquje' Asia. 5 We achyab' ri' xenab'ej b'ik, xujkaye' jujun q'atal tzij rech ri tinimit Asia, kech ch'ab' j apanoq pa ri tinimit Troas. 6 Are xik'ow ri e'n ri Pablo, xkitaq ub'ixik che chi man kok ta nimaq'ij Pascua xujel b'ik pa ri tinimit Filipos chikixo'li ri winaq. 32 Ri winaq ri kimulim kib' xuje' pa jun jukub' b'inib'al pu'wi' ja', are ik' xkiraq kichi', xkib'ij jaljoj taq jastaq. E k'i chike owinaq chi job' q'ij, xub'le'qariqa' pa ri tinimit man keta'm taj jas che kimulim kib'. 33 K'o k'u Troas. Wuqub' q'ij k'ut xujkanaj kan chila'. 7 Pa jun achi aj Israel chila' ub'l' Alejandro, xkich' ri nab'e q'ij rech ri wuqub' q'ij xqamulij qib' ikmayij b'ik rech kub'ij jas tajin kak'ulmatajik. rech junam kujwa'ik, na'tab'al rech ri ukamikal Ri Alejandro xuyak ri uq'ab' rech man kech'aw ri Ajawxel Jesú. Ri Pablo k'ut xutzijoj ri utzij ri ta na ri winaq. 34 Ri winaq are xkich'ob'o chi ri Dios chike ri kojonelab', naj xtzijonik k'a xu' Alejandro aj Israel, konojel xkiraq kichi', xkib' riqa na ri nik'aj aq'ab' rumal cher chukab' q'ij ij: ¡Nim uq'ij ri Diana, ri kidios ri a'j Éfeso! 35 kel b'ik chila'. 8 Chila' uj k'o wi pa ri ja ri k'o Xpe k'u jun q'atal tzij rech ri tinimit xkwiniq chi kawiq. K'i q'aq' tunal e tzijitzoj. 9 K'o k'u xu'tanab'a ri winaq, xub'ij chike: Achyab' a'j jun ala ub'l' Eutico, t'uyul pa ri wenta'n pa ri Éfeso, konojel ri winaq keta'm chi we tinimit urox wiq ja. Ri ala sib'alaj k'ax uwaram, rumal Éfeso are e chajil re ri utemplo ri qadios Diana, ri' xtzaq loq pa ri ulew, xkamik. 10 Xqaj k'u loq ri utz'aqil xa xqaj loq chikaj. 36 Qeta'm k'ut chi ri Pablo, xumatzej ri ala, xuch'elej, k'a te ri' man k'o ta jun ri mat reta'm. Xaq jeri' makiyak xub'ij chike ri winaq: Mixi'j iwib', we ala ri' k' ta ch'olj, qas chichomaj na ri kib'ano. 37 We aslik. 11 Ri Pablo xpaq'i chi junmul pa ri ja, xwa' achyab' we i'k'amom loq man k'o ta jun awas kuk' ri kojonelab', k'a te ri' xtzijon chi na kuk' kib'anom, maj jastaq keleq'am pa ri templo, junmul k'a xsaqir na, k'a te ri' xe'ek. 12 Xkik'am man e yoq'o'winaq ta che ri qdiana, ri qadios. k'u b'i ri ala cho rachoch k'aslik. Konojel k'ut 38 Ri Demetrio xuquje' ri rajchakib' we k'o kich' sib'alaj xeki'kotik. 13 Ri Pablo cho ulew xe' pa o'j ruk' jachinaq, are kipatan ri q'atal taq tzij ri tinimit Asón, uj xuje' pa jun jukub' b'inib' xuquje' ri q'atb'al taq tzij ri e k'olik. Chila' je' al pu'wi' ri ja', xqachomaj chi kaqak'am b'i ri kib'ij wi jachike ri k'o pa kanima!. 39 We k'o chi Pablo pa ri' ri tinimit ri!. 14 Are xqariq ri Pablo, ne jun jastaq ri kiwaj, kuya'o kib'ij chaqe rech xok b'ik quk' pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja'. kaqamulij qib' chuchomaxik. 40 Xib'ib'al ri' we Junam xuje' pa ri tinimit Mitilene. 15 Chukab' kab'ix chaqe chi xa man kujnimana ta chike ri q'ij qelik b'ik chila' xuje' je la' pa Quío. Che ketaqan pa qawi', xa rumal ri xb'antaj waral ri jun q'ij chik xuje' chuchi' ri ja' ub'l' Samos; kamik. Jas k'u kaqab'ij ri' we xta chaqe ri xk' xujik'ow b'i pa Trogilio, k'a te ri' chukab' q'ij ulmataj kamik qeta'm uj chi man k'o ta rumal. xujopan pa Miletto. 16 Ri Pablo k'ut xuchomaj 41 Are xto'taj ri q'atal tzij chub'ixik we tzij ri' chi man kik'ow ta b'ik pa ri tinimit Éfeso rech xu'taq b'ik ri winaq cho taq kachoch.

ri Pablo xtaqan che kisik'ixik ri k'amal taq b' chi oxib' junab', chi paq'ij chi chaq'ab', man e rech ri komontyox ri k'o pa ri tinimit Éfeso xintani' ta che ipixab'axik ruk' oq'ej. 32 Kamik rech katzijon kuk'. 33 Are xo'pan ri k'amal taq k'ut, qachalal, kixinjach kan pu'q'ab' ri Dios b'e xub'ij chike: Iweta'm jas je' in no'jininaq rech man kasachan ta ri utzij ri Dios ri kuk'ut che ri q'ij are xinul waral pa Asia k'a kamik. chiqawach chi sib'alaj nim ri utoq'ob' pa qawi'. 34 Ronojel q'ij are xink'ojil' iwuk' xinpantanij ri We tzij ri' kakwinik kuya ichuq'ab', xuquje' kuya Ajawxel Jesús, man xinnimarisaj ta wib'. Ruk' ri iwechab' al junam kuk' konojel ri e rech ri oq'ej xinb'an ri nuchak iwuk', xuquje' xinriq k' Dios. 35 Man are ta ri irajil man are ta ri' iwatzi' i uwach k'axk'olal rumal ronojel ri xkib'an ri yaq xinrayij. 36 Qas iweta'm chi xinchakun winaq a'lj Israel chwe. 37 Pune jeri', xintzijoj ri chuch'ekik ronojel ri xajawataj chwe, xuquje' ri utzij ri Dios chi'we pa taq iwachoch xuquje' pa xajawataj chike ri e k'o wuk'. 38 Nuk'utum chi' taq ri nimaq taq k'olib'al xinya ronojel uwach wach chi rajawaxik kujchakunik chuch'ekik ri k'utu'n ri kajawataj chi'we. 39 Xinb'ij chike kajawataj chaqe, rech jeri' kujkwiniq ke'qato' ri konojel ri winaq a'lj Israel xuquje' ri man a'lj k'o kirajawaxik. Xinnat'aj chi'we chi ri utzij ri Israel taj rajawaxik chi rajawaxik kakik'ex kik' Ajawxel Jesús ri kub'ij: "Are utz re ri winaq ri u'x, kakik'ex kichomanik cho ri Dios, xuquje' kasipanik cho ri winaq ri kak'amawa'nik." 40 Kakiya kan ri kimak, rech kekojon che ri Ajawxel Are xb'il'taj we tzij ri' rumal ri Pablo, xukil'k, Jesucristo. 41 Kamik k'ut kine' pa ri tinimit xub'an ch'awem kuk' konojel ri kojonelab'. 42 Jerusalén. Rajawaxik kinniman che ri Tyoxalaj K'a te ri' sib'alaj xo'q'ik. Ri a'laxik xkimatzej ri Uxlab'ixel ri in taqowinaq loq. Man weta'm ta Pablo xuquje' xkitz'umaj. 43 Ri a'laxik xkachi' k'ut jas ri kab'an na chwe chila'. 44 Xwi weta'm laj b'ik ri Pablo ruk' loq'anik xekijacha kanoq ri ub'im ri Uxlab'ixel chwe pa ronojel ri tinimit pa jun jukub' b'inib'al. Are xo'pan chuchi' ri ja' chi kinokisax na pa che' xuquje' kinriq na k'ax xo'q'ik, xkimatzej ri Pablo. Sib'alaj xeb'isonik are kintzalij pa Jerusalén. 45 Man kinok ta k' rumal xub'ij chike chi man kakil ta chi wi uwach u il cho we k'axk'olal ri', xuquje' man are ta junmul chik.

qas nim kinwil wi. Are kawaj kink'is ri nuchak ri nutaqem rech kinopan pa ri k'isb'al rech ri nuk'aslema ruk' ki'kotem xuquje' kinto'taj chutzijoxik ri utzij ri Dios, chike ri winaq, are wa' chilib'etal chwe rumal ri Ajawxel Jesús. Kinb'ij chike ri winaq chi ri Dios sib'alaj kutoq' ob'isaj kiwach konojel. 46 Kamik k'ut qas weta'm chi man k'o ta jun chi'wech, ri nutzijom ri utzij ri Dios che ri karil chi na nuwach junmul chik. 47 Rumal ri' kamik kinb'ij chi'we chi man k'o ta numak chi'we we kiriq jun alik kamikal. 48 Rumal cher xinya ub'ixik chi'we ronojel ri uchomam ri Dios pa qawi'. Man k'o ta jun k'utu'n ri mat xinya chi'we. 49 Chichajij b'a iwib', xuquje' chi'chajij ri qachalal kojonelab'. Rumal chi ri Uxlab'ixel xub'an k'amal taq b'e chi'we chi'chajij b'a konojel ri qachalal ri e kojoninaq che ri Ajawxel Jesús, ri xkam cho ri ripb'al, xuya ri ukik'el rech jeri' ri winaq kakiriq ri utob' anik ri Dios. 50 Weta'm chi we xinel b'ik iwuk', kepe na achyab' ri kakib'an na k'ax chike ri kojonelab', je kakib'an na itzel taq kayo' ri ke' kitij chij. 51 Kek'ojil' k'u na jujun achyab' e b' anal taq tzij chi'xo'l, ke'kitijoj na ri winaq che b'anoj tzij, ke'kimenk'etij k'u na e k'i kojonelab' kuk'. 52 Rumal b'a ri', chixk'asloq, na'taj chi'we

21 Are xqajach qib' kuk' ri alaxik, xujok pa ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja', suk'um xuje' pa le'aj sutital che ja' ub'i'nam Cos. Chukab' q'ij xuq'ax chik pa ri tinimit Rodas, k'a te ri' xuje' pa ri tinimit Pátara. 2 Xqariq k'u jun jukub' b'inib'al ri k'o pa Pátara ri ke' pa Fenicia, xuje' chupam. 3 Are xuq'ax pa ri plo, xqil apanoq pa ri qamox ri ch'aqa'p ulew sutital che ja' ub'i' Chipre, xqataqeji ri qab'e, xujopan je la' pa Tiro ri k'o pa Siria xujik'ow na chila' rumal chi ri jukub' b'inib'al xuya na nik'aj jastaq chila'. 4 Xe'qariq k'u jujun kojonelab' chila', xujkanaj kan wuqub' q'ij kuk'. E k'o k'u e kojonelab' ri xkiq'alajisaj jastaq ri xub'ij ri Uxlab'ixel chike, rumal ri' xkib'ij che ri Pablo chi man ke' ta pa ri tinimit Jerusalén. 5 Are xtz'aqat wuqub' q'ij uj k'o kuk' ri kojonelab', xujel b'ik pa ri tinimit Tiro. Konojel ri kojonelab', ri achyab', ri e kixoqil, xuquje' ri e kalk'wa'l xuje'kijacha kanoq. Are xujopan chuchi' ri plo xujxuki'k, xqb'an ch'awem cho ri Dios. 6 K'a te ri' xe' qamatzej kanoq k'a te ri' xujtzalij pa ri jukub' b'inib'al, ri a'laxik k'ut xetzalij kan cho kachoch. 7 Ri uj xqataqeji ri qab'e pa ri plo, qelik loq pa ri tinimit Tiro xujopan pa ri tinimit Tolemaida.

Xqaya rutzil kiwach ri qachalal ri e k'o chila' ulinaq waral. **23** Are utz na we kab'an ri kaqab' xuquje' xujkanaj kan jun q'l'jukuk!. **8** Chukab' q' ij: e k'o kajib' achyab' quk' ri kaka'n na jas ri ij ri Pablo xuquje' ri uj xujel b'ik pa Tolemaida, xkitzuj u ub'anik cho ri Dios. **24** Cha'k'ama b'ik xuje' pa ri tinimit Cesarea, are uj k'o chi chila' we achyab' ri' awuk' pa ri Templo, are kakesaj xuje' cho rachoch ri Felipe, tzijol rech ri Utz laj ri awas chikij, chab'ana awe kuk'. Chaya ri pwaq uTzij ri Dios, jun chike ri wuqub' patanijelab' ri rajawaxik chike rech kekwinik kakisokaj ri ri xecha' pa Jerusalén. **9** Ri Felipe e k'o kajib' kiwi' rech konojel kakilo chi man qas tzij ta umi'al ri man e k'ulan taj. We alitomab' ri' e q' ri' ri kab'ix chawe, xane at kanimaj ri kub'ij alajisal taq rech ri utzij ri Dios. **10** Keb' oxib' ri utaqanik ri Moisés. **25** Are k'u ri winaq ri e q'l'jik uj k'o chila', are xopan jun q'alajisal kojoninaq ri man a'j Israel taj, qatz'ib'am b' rech ri utzij ri Dios, ub'l' Agabo upetik pa ri ik wuj chike, qab'im chike chi rajawaxik man tinimit Judea. **11** Xujuch'ab'ej, k'a te ri' xuk' kikitij ta ri ti'j ri yo'm chikiwach taq tyox ri am ri ximb'al upam ri Pablo, xuxim ri raqan xa e b'anom kumal winaq, man kikitij ta kik', xuquje' ri uq'ab' ruk', xub'l'ij: Ri Tyoxalaj Uxlab' man kikitij ta ki ti'jol awaj e jitz'atalik, xuquje' ixel kub'ij are kopan ri ajchoq'e we pas ri' pa ri man kaka'n ta makuk' taq achyab' xuquje' tinimit Jerusalén, jewa' kakib'an na ri winaq a'j ixoqib'. **26** Xpe k'u ri Pablo, xu'k'am b'ik kajib' Israel chuyutik. Kakijach na pa kiq'ab' ri winaq achyab' ruk'. Chukab' q'l'jiresaj ri awas chirij ri man a'j Israel taj. **12** Are xqata we tzij ri', uj e junam kuk', k'a te ri' xok pa ri Templo chub' qachi'll ri winaq a'j Cesarea xqab'ochi'l'j ri Pablo ixik chike janipa q'l'j karaj na chi resaxik ri awas rech man ke' ta pa Jerusalén. **13** Ri Pablo k'ut chikij, are kakitzuj a'waj chi kijujunal cho ri xub'l'ij: *Jas che kixoq'ik, xaq kiyak nubl'is?* Ri Dios. **27** Jub'iq' k'u karaj katz'aqat ri wuqub' q' in nujachom wib', man xwi taj pa yutik, xane ij, e k'o jujun winaq a'j Israel e petinaq pa ri nujachom wib' pa kamikal rumal rech ri ub'l'ri tinimit Asia ri xkil ri Pablo k'o pa ri Templo. Xe' Ajawxel je la' pa ri tinimit Jerusalén. **14** Man kimulij ri winaq, xkikoj kik'u'x, **28** xkiraq kichi', xujkwin ta k'ut xqaq'atej, xaq xqaya chi jeri', xkib'l'ij: *jAchyab' a'j Israel!* *jChujito!* We achi ri' Xwi xqab'ij che: *jChub'ana ri urayib'al uk'u'x* ri kawa'kat pa ronojel taq ri tinimit. Kuya k'utu'n Ajawxel awuk'! **15** Are ik'owinaq chi keb' oxib' chike ri winaq pu'wi ri man utz taj kakib'an ri q'l'j, xqasuk'umaj ri qajastaq xuje' pa ri tinimit qawinaqil, chrij ri utaqanik ri Moisés, xuquje' Jerusalén. **16** Xujkachilaj b'ik jujun kojonelab' a' chrij we loq'alaj ja ri'. U'k'amom k'u b'ik jujun j Cesarea. Jun chike ub'l' Mnasón kel pa Chipre. winaq a'j Grecia ri man e qawinaqil taj pa ri Ojer laj kojonel, qachomam k'ut chi kujkanaj Templo, ub'anom ri awas ub'anik pa we loq' kan ruk' cho ri rachoch. **17** Are xujopan pa ri alaj k'olib'al ri'. **29** Je xkib'l'ij wa' rumal cher tinimit Jerusalén, xujkik'ulaj ri qachalal, sib'alaj kilom chi ri Pablo k'o pa ri tinimit Jerusalén, xeki'kot quk'. **18** Chukab' q'l'j xe' ri Pablo quk', rachi'l' ri Trófimo aj Éfeso, man aj Israel taj. Pa xuje' k'u chuch'ab' exik ri Jacobo. Kimulim k' kik'u'x k'ut chi xuk'am b'ik pa ri Templo. **30** u kib' konojel ri k'amal taq kib'e ri kojonelab' Konojel ri winaq pa ri tinimit Jerusalén xe'l rech Jerusalén chila'. **19** Ri Pablo xuya rutzil ch'u'j. Aninaq xkimulij kib', xkichap ri Pablo, kiwach konojel, k'a te ri' xutzijo ronojel ri ub' xkichararej loq chupam ri Templo, xkitz'apij anom ri Dios chkixol' ri winaq ri man a'j Israel k'u kan ri uchi' ri tinimit. **31** Tajin kakitzukuj taj. **20** Are xkita ri xub'l'ij, xkiya uq'l'j ri Dios. jas kakib'an chukamisaxik are xuta ri achi, ri Xkib'l'ij che ri Pablo: Je', qachalal. Pune ta ne jeri' kinimal ri ajch'o'jab' chajil tinimit a'j Roma, , e k'i mil winaq a'j Israel e kojoninaq. Kakib'ij chi konojel ri winaq pa ri tinimit Jerusalén chi rajawaxik wi qaqtateqj u ub'anik ri kub'l'j ri e ch'u'jarinaq. **32** Ri nim taqanel ri' xu'mulij utaqanik ri Moisés. **21** B'i'tal k'u chike we winaq jujun a'j ch'o'jab' chajil tinimit, xuquje' jujun ri' chi ri at tajin ka'tijo konojel ri winaq a'j chike ri kinimal taq ri a'j ch'o'jab' chajil tinimit, Israel chi man rajawaxik ta chik ke'niman che aninaq xeb'e jawje' e k'o wi ri winaq. Are xkil ri xtaqan wi ri qamam Moisés. Xuquje' kakib'ij ri winaq ri nim taqanel e rachi'l' ri ajch'o'jab' chi kab'ij chi man rajawaxik taj kokisax ketal chajil tinimit, xkitanab'a' uch'ayik ri Pablo. **33** xuquje' man rajawaxik taj kaka'n ri naq'atajib' Xpe k'u ri achi ri' ri kataqan pa kiwi' ri a'j ajch' al ke ri winaq a'j Israel. **22** *Jas k'u kaqab'ano?* o'jab' chajil tinimit, xu'chapa ri Pablo. K'a te ri' Kakimulij na kib' ri' ri winaq are kakito chi at xtaqan chuyutik ruk' keb' ch'ich' ximb'al. Xuta

k'u chike ri winaq jachin ri' ri Pablo, xuquje' jas tinimit Damasco, qas pa ri nik'aj q'lj, xaq k'a te' ri umak. **34** Are k'u ri winaq xkiraq kichi', jaljoj xtunan jun nimalaj tunal chwiji ri xpe chikaj. **7** ri kakib'ij. Ri achi man xkwin ta chuch'ob'ik jas Xintzaq pu'lew, k'a te ri' xinta jun ch'ab'al xpe ri xk'ulmatajik rumal cher man k'yaqal ta ri chikaj xub'ij chwe: Saulo, Saulo, jas che kab' kakib'ij. Xtaqan k'u b'ik chuk'amik ri Pablo pa an we nimalaj k'ax ri' chwe? **8** "Jachin ri lal, ri ja ri e k'o wi ri a'j ajch'o'jab' chajil tinimit. Tat?" xincha che. Xub'ij chwe: In ri' ri Jesús aj **35** Are xo'pan cho taq ri wiq rech ri ja, ri a'j Nazaret. Ri tajin kab'an k'ax chwe. **9** Ri e k'o ajch'o'jab' chajil tinimit ri e k'amowinaq b'ik ri wuk' xkil ri tunal, sib'alaj k'u xkixi'j kib!. Man Pablo xkitelej, xkipaqab'a!, rumal cher konojel xkita ta k'u ri uch'ab'al ri tajin kach'aw wuk!. ri winaq kakaj kakesaj kan ri Pablo rech kakich' **10** Ri in k'ut xinb'ij: Tat, jas kaj la kinb'ano? ayo. **36** Konojel k'u ri winaq ri e teren chikij Xub'ij k'u ri Ajawxel Jesús chwe: Chatwa'jiloq, kakiraq kichi', kakib'ij: jKamisaxoq! **37** Are xk' chataqeji ri ab'e ri ke pa ri tinimit Damasco. am b'ik ri Pablo pa ri ja ri e k'o wi ri a'j ajch'o' Chila' k'ut kab'ix wi na chawe jas ri rajawaxik jab' chajil tinimit, xuta che ri achi ri kataqan pa kab'ano. **11** Man xinkwin ta chi k'ut xinka'yik kiwi', xub'ij: jLa utz kintzijon jub'iq' uk' la? Ri rumal ri tunal, ri sib'alaj kajuluwik. Rumal ri' achi xuta che, xub'ij: jLa aweta'm katch'aw pa xa xintzuyex b'ik che ri nuq'ab' kumal ri wachi' ch'ab'al griego? **38** jLa man at ri' ri achi, ri at aj l, xinkik'am b'il pa ri tinimit Damasco. **12** K'o k' Egipto, ri chi keb' oxib' q'ij xwa'jil chirij ri q' i jas ri sib'alaj utz we achi ri'. **13** We achi ri' xopan chike ri winaq a'j Israel, xinalax pa ri tinimit che nuch'ab'exik, xub'ij k'u chwe: "Wachalal Tarso, jun tinimit rech Cilicia ri nim u ub'anik. Saulo, chatka'y chi junmul." Aninaq k'ut xutzir B'ana la jun toq'ob' chwe, ya la b'e chwe kench' ri nub'oq'och, xinkwinik xinka'yik, xinwil ri ab'ej ri winaq. **40** Ri achi xuya b'e che ri Pablo, achi. **14** Xub'ij k'u chwe: "At cha'tal rumal ri ri Pablo k'ut xtak'i' pu'wi' taq ri wiq, xuyak ri qaDios, ri kiDios ri qamam, rech kaweta'maj uq'ab' chkiwach ri winaq rech man kech'aw taj. jas ri urayinik, xuquje' rech katuxik patanil Are xetani' ri winaq, ri Pablo xuch'ab'ej pa ri rech ri Dios, xuquje' rech kata ri ch'ab'al. **15** tzijob'al hebreo, xub'ij: Katok k'u na che q'alajisal rech ri Dios chkiwach ri winaq, katzijoj na ronojel ri atom xuquje' awilom. **16** Jas k'u awaye'm, chatwa'jiloq, chab' ana aqasana' jeqel ak'u'x chrij ri Ajawxel Jesús, chata toq'ob' che rech kasach taj ri amak, kach' ajch'ojir k'u ri awanima'." **17** Ri Pablo xub'ij: Are xintzalij loq pa we tinimit Jerusalén, xine' k'u pa ri Templo. Tajin kinb'an ch'awem chila'. **18** Pa jun k'utb'al k'ut xinwil ri Ajawxel Jesús, xub' ij chwe: "Chakowij, chatel b'ik chanim waral pa Jerusalén, rumal chi ri winaq ri e k'o waral man kakikoj ta ri nutzij ri kab'ij chike." **19** Ri in k'ut xinb'ij che: "Ajawxel, a're' keta'm chi nab'e kanoq xine' pa taq ri Sinagoga. Xe'nchap konojel ri kekojon che la, xe'nkoj pa che', xuquje' xe'nch'ayo. **20** Are tajin kakikamisaj ri Esteban ri patanil e la, ri kaq'alajisan tzij la, ri in k'o kuk!. Sib'alaj utz k'ut xinwilo xkamisaxik, in xinchajin ri katz'yaq ri tajin kekamisanik." **21** Ri Ajawxel Jesús xub'ij chwe: "Jat, rumal cher rajawaxik katintaq b'ik naj kuk' ri nik'aj winaq chik ri man a'j Israel taj." **22** Are xub'ij ri Pablo chike ri winaq a'j Israel, chi ke' kuk' ri winaq ri

22 Loq'alaj taq qachalal, ix ix k'amal taq qab' e, chitampe ri kirb'ij chi'we. **2** Are xkita ri winaq chi ri Pablo xu'ch'ab'ej pa ri tzijob'al hebreo, xaq jun xek'oji' wi, xkitatab'ej ri kub' ij: **3** Ri in in iwinaqil, in aj Israel. Xinalax pa ri tinimit Tarso, tinimit rech Cilicia. Waral k'ut pa Jerusalén xink'iy wi. Qas utz nutijoxik xb'anik pu'wi' ri taqanik ke ri qamam ojer rumal ri nim achi Gamaliel amaq'el xintij nuchuq'ab' chupatanixik ri Dios, jetaq ri kib'an ix iwonojel kamik. **4** Nab'e kanoq in xinb'an k'ax chike konojel ri e kojoninaq che ri Jesús, xwaj xe' nkamisaj. Xe'nchap b'ik achyab', ixoqib', xe' nkoj pa che'. **5** Ri kinimal ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xuquje' konojel ri kinima' qil ri winaq kekwiniq kakiq'alajisaj chi qas tzij ri kinb'ij. Rumal cher a're' xkiya b'ik jujun wuj chwe. Xaq jeri' xine' pa ri tinimit Damasco xub' entzukuj ri kojonelab' rech ke'nchapo, ke'nk'am loq waral pa Jerusalén, chuk'ajisaxik kiwach. **6** B'enam k'u we pa ri b'e, opanem kinb'an pa ri

man a'j Israel taj, xkichap uraqik kichi', xkib'ij: Kub'ij ri tz'ib'atalik, maj jun kawetzelaj chike ri jKamisax we achi ri'l! jMan ya'tal ta che kak'asi' k'amal taq b'e rech ri atinimit. **6** Xril ri Pablo k! **23** Xkichaple'j uraqik kichi', xkiroqij ri katz' chi ri e k'amal taq b'e rech ri Tinimit e k'o yaq pa ri ulew, xkijopij ulew chikaj. **24** Ri achi saduceos xuquje' fariseos chike. Xuraq uchi' ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit , xub'ij: Alaxik, in xuquje' in Fariseo, jacha ri xuya taqanik rech kokisax ri Pablo pa ri ja ri e watil' numam. In k'o pa ri uq'ab' ri q'atb'al tzij k'o wi ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xuquje' xuya rumal chi ku'l na k'u'x che ri k'astajib'al kiwach taqanik rech karapuxik, k'a te ri' kak'ot uchi' ri kaminaqib!. **7** Are jewa' xub'ij. Ri achyab' rech kub'ij jas rumal ri winaq kakiraq kichi' fariseos xuquje' ri e saduceos xo'k pa ch'o'j. **8** chrij. **25** Are k'u yuttal chik rech kakich'ayo, ri Rumal chi ri achyab' saduceos man kakikoj taj Pablo xub'ij che ri kinimal ri ajch'o'jab' chajil chi k'o k'astajib'al wach, man kakikoj taj chi e k' tinimit ri tak'al chila' chuchajixik: *¿La ya'tal o angelib'*, man kakikoj taj chi e k'o taq uxlab'al. chi'we kich'ay jun winaq rech ri tinimit Roma, Are k'u ri achyab' fariseos kakikojo chi e k'o taq la man nab'e kaq'at tzij pu'wi? **26** Are xuta ri wa!. **9** Xaq jeri' xk'ulmataj ch'o'j chikixo'l, xewa' ajch'o'j chajil tinimit ri xub'ij ri Pablo, xu'b' jil k'u jujun chike ri a'jtijab' rech ri taqanik, ri e ij che ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' fariseos, xkichaple'j uyajik kib', ko xkich'ab'ej chajil tinimit: *¿Jas ri tajin kab'an che we achi ri' kib', xkib'ij:* Maj etzelal kaqarik uj che we achi ? Are' jun winaq rech ri tinimit Roma. **27** Ri achi ri' wine jun uxlab'al o jun ángel ch'ab'eninaq ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit man kaqak'opij ta qib' cho ri Dios. **10** Xril ri q' xe' ruk' ri Pablo, xuta che: *¿La qas tzij chi at aj atal tzij chi xnimataj ri ch'o'j chikixo'l, puk'u'x Roma?* Ri Pablo xub'ij: Je!, qas tzij. **28** Ri ajch'o'j chi kakipil ri Pablo. Xu'sik'ij ri ajch'o'jab' chajil chajil tinimit xub'ij che ri Pablo: Ri in xintoj taq rech ri tinimit, xtaqanik chi kakesaj b'ik nimalaj pwaq rech xya nuwuj rumal ri tinimit chikixo'l, kakitzalij pa ri ja rech q'atb'al tzij. **11** Roma. Ri Pablo xub'ij: Ri in, in aj Roma pa nuk! Che ri chaq'ab'il ri', xuk'ut rib' ri Ajawxel cho ojik'kal. **29** Ri ajch'o'jab' chajil tinimit man xkich' ri Pablo, xub'ij che: Chab'ana achuq'ab' Pablo, ay ta chi ri Pablo. Are k'u ri achi ri kataqan pa jacha ri xab'an chi nuq'alajisaxik pa Jerusalén je kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit, are xreta'maj kab'an na che nuq'alajisaxik je la' pa ri tinimit chi ri Pablo aj Roma, sib'alaj xuxi'j rib' rumal Roma. **12** Saqir chukab' q'ij, xkimulij kib' jupuq cher xujat'ij ruk' ch'ich' jat'ib'al. **30** Ri achi ri achyab' a'j Israel, xkijunamaj kitzij, qas tzij xek' kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit xraj oji'k xkib'ij chi man kewa' ta na xuquje' man xreta'maj jas ri qas umak ri Pablo, ri tajin kakib' ke qumun ta na k'a kakamisataj na ri Pablo ij ri winaq a'j Israel che. Xaq jeri' chukab' q' kumal. **13** Kik'ow na cho kawinaq ri kik'iyal ri ij xresaj ri ch'ich' ximb'al che ri Pablo, k'a te kamisanelab'. **14** Xe'kik'utu kib' chikiwach ri e ri' xtaqan che ki mulixik ri kinima'qil ri ch' k'amal taq b'e kech ri ch'awenelab' cho ri Dios awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq a'j Israel xuquje' ri e k'amal taq b'e xkib'ij che: Ri uj qab' xuquje' konojel ri kinima'qil ri winaq. Xresaj k' im chi qaj etzelal pa qawi' xuquje' man kaqatij ta qawa we man nab'e kaqakamisaj ri Pablo.

23 Xu'ka'yey ri Pablo ri kinima'qil ri q'atal taq tzij, xuchaple'j ub'ixik: Alaxik, amaq' el nuk'asleb'em ch'o'jch'o'jlaj chomab'al cho ri Dios. **2** Aninaq, ri Ananfas, kinima'qil ri ch' awenelab' cho ri Dios, xu'taq ri e k'o chunaqaj ri Pablo kakich'ay pu'chi'. **3** Xub'ij k'u ri Pablo che: Chatuch'aya at ri Dios, kawach, *¿jas uwach q'atal tzij katuxik we at kaq'ipij ri taqanik kattaqan che nuch'ayik?* **4** Xkib'ij ri e k'o chunaqaj ri Pablo: *¿Jeri' kab'an chuk'ulula'xik ri kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq?* **5** Chikuyu', alaxik. Man weta'm taj chi are kinima' qil ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. . Ri ajchak rech ri q'atb'al tzij xu'ya ub'ixik.

"Xinusik'ij ri Pablo ri k'o pa che', xub'ij chwe tzujul taq awe, xcha ri q'atal tzij che. K'a te ri' chi kink'am loq uk' la we ala ri', kulub'ij jun xtaqan ri q'atal tzij chi kayak ri Pablo pa ri che' utaqkil che la." 19 Ri qas kab'an rech pa kiwi' rech ri ja k'olib'al kech ri ajch'o'jab' chajil taq ri ajchakib' rech ri q'atb'al tzij xutzyej b'ik ri tinimit rech ri nim taqanel Herodes.

ala che ri uq'ab', xkiq'at b'i kib' xaq a're', xuta

che: ¿Jas ri kawaj kab'ij chwe? 20 Ri ala xub'ij: Nik'aj achyab' a'l Israel kakaj kakib'ij che la chi

kak'am la b'ik ri Pablo chikiwach ri u'nima'qil q'atal taq tzij, kakijaluj chi xa kakik'ot uchi'.

21 Ma kimenk'etij la, rumal chi kawinaq ri ka' jilab' ri achyab' ri kawom kib' pa taq ri b'e, xaq

kaye'm uq'atexik ri Pablo, rech kakikamisaj. Xwi kaye'm jas ri kab'ij la. 22 Maj b'a jun keta'

man ri xab'ij chwe, xcha ri q'atal tzij che ri ala. 23 Ri nim q'atal tzij xu'sik'ij keb' u'taqo'

n ri kab'an ke pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil taq

tinimit. Xub'ij chike chi kewok lajuk' al 200

ajch'o'jab' chajil taq tinimit rech keb'e je la' pa

ri tinimit Cesarea, b'elej q'otaj okinaq ri aq'ab'

rech kamik, che kik'ama' b'ik lajuk' al 200 a'jtz' ijtz'aq taq ch'ich' ch'o'jib'al, xuquje' oxk' al lajuj

ajkejab'. 24 Cheyo'q b'ik kikej ri kek'amow b'

ik ri Pablo rech jeri' utz uwach kopan ruk' ri

q'atal tzij Félix. 25 K'a te ri' xutz'ib'aj b'ik we

wuj ri' che ri q'atal tzij. 26 Ri Claudio Lisiás:

Kutaq rutzil wach la nimalaj reqeles'n q'atal tzij, Félix. 27 Achyab' e winaq a'l Israel xkichap we

achi ri', raj xkikamisaj are xinopanik e wach' i

l ri ajch'o'jab' chajil taq tinimit, xinweta'maj k'ut chi we achi ri' aj Roma, xinto'o xinq'axaj

pa jun k'olib'al ri maj keqelenik. 28 K'a te ri'

xink'am b'ik chikiwach ri u'nima'qil q'atal taq

tzij kech ri winaq a'l Israel, chi rilik jas rumal kakitzujuj. 29 Xinweta'maj chi ri umak xaq

rumal taq taqanik rech ri kinaq'atajib'al a're' a'l

Israel. Man taqal ta k'ut kok pa che' xuquje' maj

kamikal chirij. 30 Are xb'ix chwe chi xkimulij

kib' chukamisaxik, aninaq xintaq b'ik che la.

Xinb'ij chike ri xetzungun chwe, chi je' kiya ub'

ixik ri umak che la. 31 Xaq'jeri' che we chaq'

ab'il ri', jacha we xintaqan wi, ri ajch'o'jab'

chajil taq tinimit xikik' am b'ik ri Pablo k'a pa ri

tinimit Antípatris. 32 Saqir chukab' q'ij xetzalij

ri ajch'o'jab' chajil tinimit pa ri ja ri e k'o wi xwi

xe'kiya kan ri xeb'e chirij kej rech xeb'e ruk'

ri Pablo. 33 Xo'pan k'u pa ri tinimit Cesarea,

xkijach ri Pablo cho ri q'atal tzij Félix xuquje'

xkijach ri wuj. 34 Xusik'ij k'u uwach ri wuj ri q'

atal tzij k'a te ri' xuta che ri Pablo: ¿Jas tinimit

kepe wi? Pa ri Cilicia kinpe wi, xcha ri Pablo.

35 Kinta ri' jas ri amak we xu'lik ri winaq ri e

24 Job' q'ij chik ik'owinaq are xqaq b'ik ri Ananías kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri

Dios, e rachi'l jujun taq kinima'qil ri tinimit, xuquje' ri Tértulo, jun q'axal tzij cho ri q'atal

tzij, xeb'e pa ri tinimit Cesarea, chuq'alajisaxik

ri umak ri Pablo cho ri q'atal tzij. 2 Kokisataj

b'ik ri Pablo cho ri q'atal tzij, xpe ri Tértulo

xuchaple'j utzujuxik, xub'ij: Tyox che la nimalaj

q'atal tzij, kariqom ja'maril, jororemal, ruk' ri

eta'mab'al la, sib'alaj utz rilik utayik ri tinimit b'

anom la xuquje' k'i suk'umam la che ri taqanik.

3 Rumal cher ronojel ri b'anom la, kuftyoxin

che la nimalaj q'atal tzij Félix. 4 Chintatab'extaj

la man naj taj kintzijon uk' la, rech man kaq'

itajta la. 5 Xqariqo chi we achi ri' jun b'anal k'

ax, kojol ch'o'j chickixo'l ri winaq a'l Israel, cho

ronojel ri uwachulew ri e k'o wi winaq, k'amal

b'e rech ri k'utu'n rech ri jun achi aj Nazaret.

6 Qas kok chub'anik etzelal pa ri Templo are

xqachapo, xqaj k'ut xqaq'at tzij pu'wi' jetaq

ri kub'ij ri qataqanik. 7 Xopan k'u ri Lisiás, ri

kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit, ruk' chuq'

ab' xumaj loq pa qaqq'ab'. 8 Xqab'ij k'u chike ri

e tzujul taq rech chi kepe choch la, k'otompe

la uchi' rech qas keta'maj la jastaq ri umak ri

kaqatzujuj wi che la. 9 Xkimulij kib' konojel ri

winaq a'l Israel ri e k'o chila', xkib'ij: Qas je wi

ri!. 10 Xuya k'u b'e ri q'atal tzij che ri Pablo rech

kach'awik. Xub'ij k'u ri Pablo: Weta'm chi sib'

alaj k'i chi junab' lal okinaq che q'atal tzij rech

we tinimit ri', ruk' ronojel nuk'ux kinto' wib'

choch la. 11 Qas kuya'o keta'maj la chi jewa' chi

kab'lajuj q'ij xinpaqi' je la' pa Jerusalén chuq'

ijila'xik ri Dios pa ri Templo. 12 Man xinriqitaj

taj chi in yakal ch'o'j kuk' taq ri winaq, pa ri

Templo, pa ri Sinagoga, xa ta ne pa ri tinimit.

13 Maj jutz'it laj k'utb'al rech ri numak kakib'

an choch la. 14 Kinq'alajisaj cho la, chi ri in in

kojoninaq che wa' we B'e we kakib'ij a're' che

chi xaq jun naq'atajib'al, kinpatanij ri Dios kech

ri wat'i't numam. Nukojom ronojel ri jastaq ri

kub'ij ri taqanik, xuquje' ronojel ri jastaq ri

kitz'ib'am loq ri e q'axal taq utzij ri Dios. 15

Waye'm che ri Dios ruk' uku'lib'al k'u'x jacha

ri kaye'm a're', chi k'o k'astajib'al wach chike

konojel ri winaq chi suk' chi man suk!. 16 Rumal

wa' amaq'el nuchajim wib' ruk' jun ch'ojch'ojalj Wine wajxaqib' o lajuj q'l'ik'owinaq are xtzalij chomab'al je choch ri Dios xuquje' chikiwach ri ri Festo pa Cesarea, chukab' q'l'ixtjalij pa ri ja winaq. **17** K'i chi k'u junab' ik'owinaq xintzalij q'atb'al tzij xuquje' xtaqan chuk'amik ri Pablo. pa ri nutinimit chuya'ik tob'anik chikito'ik ri **7** Are xopan ri Pablo, ri e k'amal taq kib'e ri nuwinaq xuquje' chutzujik sipanik cho ri Dios. winaq a'l' Jerusalén, xkimulij kib' chrij, xkitzujuj **18** Xine'kiriqa k'u pa ri Templo tajin kinch'ojch' che taq mak ri man tzij taj. **8** Ri Pablo xub'ij: obej wib'. Man kuk' ta e k'i winaq xuquje' man Man inmakuninaq taj choch ri taqanik kech ri pa ch'ol' taj. **19** Ri winaq a'l' Israel rech ri tinimit winaq a'l' Israel, man inmakuninaq ta choch ri Asia, ri xinilowik, rajawaxik kuletzujun che la Templo, man inmakuninaq ta choch ri César. we k'o ri numak xkilo. **20** Kib'ij xuquje' b'a'ri e **9** Are k'u ri achi Festo xraj kaqaj chikiwach ri k'o waral we k'o etzelan xinb'an chikiwach ri winaq a'l' Israel, xuta che: ¿La kuchap ak'u'x kinima'qil ri q'atal taq tzij a'l' Israel. **21** Wine kate' je la' pa Jerusalén, rech je la' kinq'at wi rumal ri ko xinch'aw chkhixol' xinb'ij: "Kinkojo tzij pa'wi? **10** Ri Pablo xub'ij: Man kawaj taj. We chi kak'astaj kiwach ri kaminaqib', kiq'at tzij ja ri' qas are q'atb'al tzij rech ri tinimit Roma, pa nuwi' kamik." **22** Ri q'atal tzij Félix sib'alaj waral qas ya'tal wi kaq'at tzij pa nuwi'. Eta'm reta'm ri kik'utu'n ri kojonelab', are xuta we la chi man in ajmak taj, maj k'lax nub'anom xub'ij ri Pablo, xub'ij: Chiwaye'j na, we chi pe chike ri winaq a'l' Israel. **11** We k'u ne nub'anom ri q'atal tzij chajinel Lisias, k'a te ri' kinwilo mak ri taqalik kinkamisax rumal, man kink'opij jas qas kinb'an che ri kixriqitajik. **23** Xtaqan ri ta wib' we kinkamik. We k'u ne maj numak, nima q'atal tzij che jun kinima'qil ri ajch'o'jab' maj jachin ya'tal b'e che kinujach pa kiq'ab' we chajil tinimit chi kuchajij ri Pablo xuquje' kuya achyab' ri' rech kinkamisaj. Chuq'ata tzij pa b'e chike ri e rachi'l ri Pablo kakipatanij. **24** nuwi' ri César. **12** Ri Festo xtzijon kuk' ri ya' Xik'ow keb' oxib' q'l'ij xopan ri Félix rachi'l ri **1** taq uno'j k'a te ri' xub'ij: Utz b'a'ri', cho ri rixoqil Drusila aj Judea, xtaqan chusik'ixik ri César kate' wi rumal cher xatoq'ij are ri César Pablo xuquje' xutatab'ej ri q'alajisanik ri kojob' kaq'atow tzij pa'wi!. **13** Are ik'owinaq chi keb' al chirij ri Jesús. **25** Are xok ri Pablo chutzijoxik oxib' q'l'ij, ri taqanel Agripa rachi'l ri ranab' ub'i' ri b'anoj suk'alaj q'atoj tzij xuquje' ri q'aten ib' Berenice, xo'pan chuya'ik rutzil uwach ri Festo, chub'anik etzelal, ri k'axk'olal ri kape na, xuxi' **14** Are tajin kasolix ri Festo rumal ri taqanel, j rib' ri Félix, xub'ij: Jat jampa' chik kinwinik ri Festo xutzijoj che ri taqanel ri kariqitaj ri katintatab'ej katinsik'ij. **26** Pu'k'u'x chi kaya Pablo, xub'ij che: Waral k'o jun achi kojtal kan pwaq che rumal ri Pablo, rumal ri' katajinik pa che' rumal ri Félix. **15** Are xink'ojil' pa ri kusik'ij katzijon ruk'. **27** Keb' junab' jeri' xub' tinimit Jerusalén, ri kinima'qil ch'awenelab' ano, xu'riqa' xk'extaj ri q'atal tzij Félix, are xok cho ri Dios pa kiwi' ri winaq xuquje' ri e k' ri achi Porcio Festo che uk'axel, are k'u karaj ri amal taq kib'e ri winaq a'l' Israel xkitzujuj chwe Félix nim kil kumal ri winaq a'l' Israel xukoj kan xuquje' xkitoq'ij kinq'at tzij pu'wi!. **16** Xinb'ij ri Pablo pa che'.

25 Ik'owinaq chi oxib' qij are xopan ri achi Festo chuk'amik ri reqe'le'n relik b'ik pa ri tinimit Cesarea xopan pa ri tinimit Jerusalén. **2** Ri kinima'qil taq ri ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri tinimit xuquje' ri achyab' ri qas kab' an ke pa kiwi' taq ri winaq a'l' Israel xo'pan ruk' ri q'atal tzij chutzujuxik ri Pablo. **3** Xkita jun toq'ob' che ri Festo kutaq b'ik ri Pablo je la' pa ri tinimit Jerusalén, (kichomam kakiq' atej pa ri b'e kakikamisaj). **4** Ri Festo k'ut xub'ij chi ri Pablo k'o pa ri tinimit Cesarea xuquje' chi katzalij are' je la'. **5** Xub'ij k'u chike: Ri k' o keqe'le'n chi'we utz kixe' wuk!. We k'o itzel jastaq ub'anom ri Pablo utz k'ut kitzujuj. **6**

xintaqan che uchajixik k'a kinto'taj na chusuk! ku'k'astajisaj ri kaminaqib'? **9** Pa nuk'u'x in umaxik ri rajawaxik che rech ke' cho ri César. nab'e, chi are in taqchi'tal chuq'atexik ri ub' **22** Ri Agripa xub'ij: Kawaj kinta in ri' ri achi ri'. i' ri Jesús aj Nazaret. **10** Qas tzij kinb'ij, qas k' Ri Festo xub'ij: Chwe'q kata la. **23** Chukab' q'ij, yaqal ri' ri xinb'an pa Jerusalén. Ri e kinima' ri Agripa xopan pa ri nimalaj ja ri kakimulij wi qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios xkiya b'e chwe kib' ri winaq, rachi'l ri Berenice xuquje' sib'alaj xe'ntaq b'ik e k'i kojonelab' pa che'. Are tajin e k'i winaq, ri nimaq taq taqanelab' pa kiwi' ri kekamisaxik in xinb'ij chi taqalik kekamik. **11** ajch'o'jab' xuquje' achyab' ri nimaq' keqeles' K'i mul xinb'ano chi kaq'at tzij pa kiwi' pa ri pa ri tinimit. Ri Festo k'ut xtaqan chuk'amik ri Sinagoga rech kaketzelaj uwach ri Jesús. Sib' Pablo. **24** Ri Festo xub'ij: Taqanel Agripa, xuquje' alaj woyawal chike rumal ri' xe'nterene'j pa taq winaq ri ix k'o kamik, are wa' ri achi ri sib'alaj jule' taq tinimit chik. **12** Jun q'ijal inb'enaq pa ri kakaj ri winaq a'l Israel ri e k'o waral xuquje' ri tinimit Damasco, ke'nb'ana ri jun chak, xkib'ij e k'o pa Jerusalén kakil uwach kaminaq. **25** Ri b'ik chwe ri q'atal tzij xuquje' ri kinima'qil ri in k'ut kinchomaj maj jun jastaq ub'anom ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq. ya'talik kakam rumal. Xutoq'ij k'ut ke' cho ri **13** Nim Taqanel, qas pa ri unik'ajil q'ij, xpe jun kinima'qil ri nimaq taq q'atal tzij ri k'o pa ri tunanik pa ri k'aj, are k'o na cho ri utunal ri q' tinimit Roma, rumal ri' kintaq b'ik. **26** ¿Jas k'u ij, xinutunaj in xuquje' ri e wachi'l. **14** Qonojel ri kintz'ib'aj b'ik che ri q'atal tzij? Man k'yaqal xujtzaq pa ri ulew, k'a te ri' xinta jun ch'ab'al ta ri umak ri kab'ixik, rumal la' xink'am loq pa ri tzijob'al hebreo, xub'ij: "Saulo, Saulo ¿jas chi'wach iwonojel, je xuquje' choch la Taqanel che kab'an k'ax chwe? Xaq at kab'an k'ax chib' Agripa, rech are kak'ot taj uchi' k'o kaqatz'ib' il awib!". **15** Ri in xinb'ij: "¿Jachin ri lal, Tat?" aj b'ik. **27** Rumal cher man kuya taj kaqataq b' Ri Ajawxel xub'ij: "In ri' ri Jesús ri tajin kab' ik jun winaq ri k'o pa che' cho ri kinima'qil ri an k'ax chwe." **16** Chanim chatwa'jiloq, xink'nimaq taq q'atal tzij, we man k'yaqal ri umak, ut wib' chawach rech katuxik wajchak xuquje' ri katzujux wi.

26 Ri Agripa xub'ij che ri Pablo: Kuya'o katch' awik, kato' awib'. Ri Pablo k'ut xumajij ch' awem, xub'an jun k'utb'al ruk' ri uq'ab' rech man kech'aw ta na ri winaq, xub'ij: **2** Nim taqanel Agripa, sib'alaj kaki'kot wanima' lal katow la ri nitzij tob'al wib' che ri jastaq ri kinkitzujuj wi ri k'amal taq kib'e ri winaq a'l Israel. **3** Weta'm chi lal qas eta'm la ri naq'atajib' al xuquje' ri qas ub'anik ri jastaq ri kakich' o'jij rij ri winaq a'l Israel. Kamik k'ut kinta jun toq'ob' kintatab'ej la. Ri uk'aslemal kan ri Pablo nab'e. **4** Are in nitz' ak'al, xya k'utu'n chwe chkixo'l ri nuwinaq, xuquje' pa ri tinimit Jerusalén, keta'm ri e k'amal taq b'e ke ri winaq a'l Israel. **5** A're' keta'm we kakaj kakib'ij, nab' e in kachi'l kan ri fariseos, ri wokaj ri sib'alaj tz'aqt kakib'an che ri jastaq pa ri naq'atajib' al rech kan nab'e. **6** Kamik k'ut kaq'at tzij pa nuwi' rumal chi ku'l na k'u'x che ri uchi'm loq ri Dios chike ri qamam ojer. **7** Are wa' rumal keq'ijila'n che ri Dios chi paq'ij chi chaq'ab' ri kab'lajuj puq winaq rech Israel, ku'l kik'u'x che ri ku'l wi na k'u'x in. Pune jeri', Nimalaj Taqanel, a're' kinkitzujuj rumal wa' we k'ulib' al na k'u'x. **8** ¿Jas che man kikoj taj chi ri Dios

q'alajisal rech ri awilom xuquje' ri kink'ut na chawach. **17** Katinto' na pa kiq'ab' ri awinaqil, xuquje' pa kiq'ab' ri man a'l Israel taj. Qas tzij, katintaq na b'ik kuk' ri winaq ri man a'l Israel taj, **18** rech kajaqataj ri kib'oq'och, rech ke'l la pa ri q'equ'mal keq'ax pa ri tunal, xuquje' ke'l loq xe' raqan uq'ab' ri itzel keq'ax pu'q' ab' ri Dios. Kakik'amawa'l k'u na ri kuyb'al kimak xuquje' kaya'taj na k'ok'ib'al chikixo'l ri utinimit ri Dios, rumal ri kikojob'al chwe. **19** Rumal wa' Nim taqanel Agripa, xinnimaj ri k' utu'n rech chikajil. **20** Nab'e xintzijoj chike ri winaq a'l Damasco, k'a te ri' pa Jerusalén, pa Judea xuquje' chike konojel ri winaq ri man a'l Israel taj, kakik'ex kik'u'x che ri kimak, ketzalij ruk' ri Dios, xuquje' kakib'an ri utz laj taq jastaq rech kakik'utu chi xek'extajik. **21** Rumal wa' nik' aj winaq a'l Israel xinkichap pa ri Templo, are xkaj xinkikamisaj. **22** Ri Dios k'ut inuchajim k'a kamik rech kinq'alajisaj chike konojel ri winaq kachaple'taj kuk' ri nitz' keqeles' kopan kuk' ri nimaq' keqeles'. Man k'o ta jun jastaq kink'utu ri mat xkitzijoj loq ri e q'alajisal taq rech ri utzij ri Dios xuquje' ri Moisés. **23** A're' xkitzijoj loq chi ri Mesías kuriq na k'ax, xuquje' are' nab'e kak'astaj na chikiwach konojel ri kaminaqib' xaq jeri' kutzijoj na ri utunal ri Dios junam

chike ri winaq a'j Israel xuquje' ri winaq ri man Gnido. Ri kyaqiq' man kuya ta b'e chaqe kujb' a'j Israel taj. **24** Xaq k'a te ri Festo xuraq uchi' inik rumal ri' xujik'ow b'ik pa ri ch'aqa'p ulew xub'ij: jXa at kon Pablo, ri nimalaj eta'manik at rech Creta, xaq ko'l ri kyaqiq' kub'an chuchi' ukonarisam! **25** Ri Pablo xutzalij uwach, xub'ij: ri retal ri Salmón. **8** Ruk' k'ax xaq chuchi' ri Man xa taj in kon, nimalaj reqe'ren Festo. Are ja' xuje' wi, k'isb'al rech xujopan chuchi' ri ja tajin kinb'ij ri tunal ri sib'alaj k'o kutayij. **26** Ri ub'ii "Utz uchi' ja'" jawje' utz ketak'l' wi' ri Nim taqanel Agripa reta'm wa' we jastaq ri', jukub' b'inib'al chuxukut ri tinimit Lasea. **9** Naj rumal la' man kinxij' ta wib' che ri kinb'ij, man q'otaj xuk'am b'ik ri qab'inem. Xib'ib'al ri b' xk'ulmataj ta we jastaq ri' cha'wal. **27** Taqanel inem pa ri plo rumal taq ri kyaqiq' jab' ri kak' Agripa ¿la kakoj lal ri xkib'ij ri e q'alajisal taq ultmatajik, ri q'otaj rech jab' xuchaple'j, ri Pablo utzij ri Dios? Weta'm in chi kekoj la. **28** Ri Agripa k'ut xutzijoj rij ri tajin kak'ulmatajik kuk' ri xuq'atej ri utzij ri Pablo, xub'ij: ¿Te'q pa ak'u' winaq ri e k'o pa ri jukub' b'inib'al. **10** Xub'ij x animaq kinamenk'etij rech kinkojonik? **29** Ri chike: Achyab', k'o k'ax wa' kaqariqo we xaq je' Pablo xub'ij: We k'u aninaq o k'ama'tam, kinta kujb'inik, ronojel le jastaq le k'o pa le jukub' che ri Dios pa ri nuch'awem chi ri lal xuquje' qatzaqa kanoq, katukin wa' we jukub' b'inib' konojel ri e k'o pa we k'olib'al ri' ku'x najetaq al chi qa xe', xuquje' kaqarik wa' uj k'ax. **11** ri in, xwi chi man e yuttal taj. **30** Xewa'jil k' Are k'u ri taqanel pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil u ri taqanel, ri q'atal tzij, ri Berenice xuquje' tinimit man xuta ta ri xub'ij ri Pablo che, are konojel ri winaq xel loq. **31** Are tajin ke'l loq xuta ri xb'ix che rumal ri ajchoq'e xuquje' ri xkichomaj: Wa' we achi ri' maj mak ub'anom ri kab'an rech pu'wi' ri jukub' b'inib'al. **12** Are k'u taqal che kakamik o ke' pa che'. **32** Ri Agripa xub'ij che ri Festo: Wine utz katzoqopixik wet mat xutoq'ij kaq'at tzij pu'wi' rumal ri César.

27 Are xopan ri q'otaj, xuje' pa ri tinimit Italia. Ri Pablo xuquje' e nik'a'j winaq chikri e k'o pa che' xechajix b'ik rumal jun chike ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit ub'i Julio jun kinima'qil ri ajch'o'jab' rech ri nim Tinimit. **2** Xe' xuquje' ri Aristarco quk', jun achi aj Macedonia ri k'o pa ri tinimit Tesalónica. Xuje' k'u pa ri jukub' ri ya'tal b'e che pa ri tinimit Adramitio ri k'o pa Asia. Ri jukub' kik'ow b'ik pa jaljoj taq k'olib'al chuchi' ulew rech Asia. **3** Are xujopan pa ri tinimit Sidón, ri Julio sib'alaj utz xno'jin ruk' ri Pablo, xuya b'e che xqaj pa ri jukub' xu'solij kan ri e rech taq ch'ab'e'n rech chila', rech kaya b'ik ujastaq ri kajawataj che. **4** K'a te ri' xuje' chik pa ri plo, xqarik b'ik nimaq taq kyaqiq' ri man kuya ta b'e che ri jukub' ja' kab'inik. Xaq jeri' xujik'ow b'ik chuxukut Chipre, chuxo'l ri ch'aqa'p ulew xuquje' ri nimaq tinimit. **5** Are uj b'enaq pa ri cho xujik'ow b'ik chuchi' ri ja' rech ri tinimit Cilicia xuquje' ri tinimit Panfilia, k'a te ri' xujtak'l' na pa ri tinimit Mira ri k'o pa ri tinimit Licia. **6** Chila' ri kinima'qil ri ajch'o'jab' chajil tinimit xuriq b'ik jun jukub' ri kape pa ri tinimit Egipto, rech ri le'aj Alejandría b'enam rij pa ri tinimit Italia, xujuya b'ik chupam. **7** K'i q'ij no'jim xuje'ek, are xik'ow taq kan ri k'ax xujopan chuchi' ri tinimit

Gnido. Ri kyaqiq' man kuya ta b'e chaqe kujb' a'j Israel taj. **13** Xwa'jil k'u jun kyaqiq' ri xaq kajororik pa ri uxukut ulew, pa kik'ul x ri kab'an ke pu'wi' ri jukub' chi maj k'ax kakiriqu, xkiwa'jilisaj ri ch'ich' ri k'o che ri jukub' b'inib'al ri qajinaq pa ri ja', jeri' xi'k'ow b'ik chuchi' ri ja' rech ri tinimit Fenice, ri k'o apanoq choch ri uchi' ja' pa ri tinimit Creta, ri Fenice sib'alaj jun utz laj uchi' ja' jawje' kik'owisax wi ri q'otaj rech jab' . **14** Xa'jil k'u jun kyaqiq' ri xaq kajororik pa ri uxukut ulew, pa kik'ul x ri kab'an ke pu'wi' ri jukub' chi maj k'ax kakiriqu, xkiwa'jilisaj ri ch'ich' ri k'o che ri jukub' b'inib'al ri qajinaq pa ri ja', jeri' xi'k'ow b'ik chuchi' ri ja' rech ri tinimit Creta. **15** Xaq k'a te xk'eten ri q'otaj, jun nimalaj kyaqiq' jab' ub'i' ri kape chuxukut kaj, xpe pu'wi' ri ch'aqa'p ulew, xujupaqchi'j b'ik pa ri plo. **16** Ri kab'an ke pu'wi' ri jukub' b'inib'al man xekwin taj xkisutij ri jukub' b'inib'al xech' etekatjik xek'am b'ik rumal ri kyaqiq' jab'. **17** Xujik'ow chrij jun laj ch'aqa'p ulew ri k'o pa ri plo, ub'i' Clauda, ri man k'o ta wi nim kyaqiq' . Ruk' taq k'ax xujkwin chuyakik ri alaj taq jukub' b'inib'al ri chararem b'ik che to'b'al qib'. **18** Are k'o chi ri alaj taq jukub' b'inib'al chupam ri nim jukub' b'inib'al, xkixim ri nim jukub' b'inib'al ruk' kolob' rech man kajaq'in taj. Kakixi' j k'u kib' we ne kunim rib' ri nim jukub' pa ri sanyob' ri ub'i' Sirte, rumal ri' xkiqasaj ri manta ri k'o pu'wi' ri jukub' b'inib'al. **19** Chukab' q'ij, rumal chi sib'alaj nim uchuq'ab' ri kyaqiq' chupam ri q'eqal jab', xkichap resaxik ri eqal'n pa ri jukub' xkik'yaq b'ik pa ri plo. **20** Churox q'ij chik xek'yaq b'ik ri chakub'al taq jastaq rech

ri jukub' pa ri ja'. **20** K'i q'ij man xqil ta uwach **34** Chixwo'q chib'ana toq'ob' rumal cher xa ta ri q'ij o ri ch'umil, xqarik k'ax rumal ri nimalaj ne jun kutzaq jun uw'i chaqe. **35** Are xb'l'taj wa' q'eqal jab'. Xqachomaj k'ut chi kujkam kanoq, rumal, ri Pablo xuk'am ri kaxlan wa, xutyoxij man ku'l ta chi qa ku'x kujk'asi'k. **21** K'i q'ij chik che ri Dios chkiwach konojel, k'a te ri' xupirik, ik'lowninaq man k'o ta qawa qatijom, rumal ri' ri xutijo. **36** K'a te ri' konojel xkik'am chuuq'ab', Pablo xtak'i' chiqaxo'l, xub'ij: Achyab', sib'alaj xkichaple'j wa'im. **37** Uj keb' ciento ruk' oxk'al utz we ta xita ri xinb'l'ij, mat xujel loq pa Creta, waqib' chqonobel ri uj k'o pa ri jukub' b'inib'al. rech mat xqariq wa' we k'ax ri' xuquje' we **38** Are xqalej, xkesaj kan ri tiriko pa ri jukub', tzaqik. **22** Kamik k'ut chik'ama ichuq'ab', man xkik'yaq kan pa ri plo rech man kuya ta al pa ri k'o ta jun chi'we kakamik, xane xwi ri jukub' b' jukub'. **39** Are xsaqirik man xkich'ob' ta ub'i' inib'al katukin na, kasach k'u uwach. **23** Chaq' ri ulew ri xkil apanoq, xkil k'u apanoq jun uq' ab' xuk'ut rib' jun ángel chinuwach ri taqom ab' plo ri okinaq b'ik chupam ri ulew, sanyob' loq rumal ri Dios ri kinpatanij, xuquje' kinq' uchi'. Xkichomaj resaxik b'ik ri jukub' je la' pa ijila'. **24** Xub'ij k'u chwe: "Pablo, maxi'j awib' ri ulew we kekwini. **40** Xkiquipij ri kolob' ri , katapan na ruk' ri César ri nimalaj taqanel ximowinaq ri ch'ich' ri kachapow ri jukub' b' pu'wi' Roma. Rumal awech ri Dios ku'to' na inib'al pa ri plo, xuquje' xe'kikir taq ri pale't konojel ri e b'enaq awuk' pa ri jukub' b'inib'al ri keto'w chub'inisaxik ri jukub' b'inib'al pu' pu'wi' ja', rech man kekam taj." **25** Rumal ri' wi' ja'. Xkiyak ri manta ri k'o choch ri jukub' b' , achyab', chik'ama ichuq'ab'. Ku'l na k'u'x in inib'al rech kuriq ri kyaqiq', xkiqeb'isaj k'u ri chirij ri Dios, kinkojo chi qas tzij je kab'antaj na jukub' chunaqaj ri sanyob' chi' ri plo. **41** Xopan jas ri xb'ix chwe rumal ri ángel. **26** Kujkanaj k' ri jukub' b'inib'al jawje' e k'o wi keb' b'inel ja' u na kan pa jun ch'aqa'p ulew ri k'o pa ri plo , xch'api' pa ri jutanaj sanyob!. Ri utza'm ri jawje' ri kujuya wi kan ri kyaqiq!. **27** Pa jun aq' jukub' xunim b'i rib' pa ri sanyob!, are k'u ri rij ab', chukab' wuqub' q'ij rech ri qab'inem pa ri ri jukub' xuchaple'j jaq'inkum rumal ri uchuq'ab' plo Adria, kujupaqchi'l'a ri kyaqiq!. Are xuriq ri ja'. **42** Ri ajch'o'jab' chajil tinimit xkichomaj nik'aj aq'ab', ri achyab' ri e k'amowinaq b'ik kikamisaxik ri winaq ri okisatal pa che', rech ri jukub' b'inib'al xkilo chi kujnaqajin che ri man k'o ta jun kamuxanik, kanimaj b'ik. **43** ulew. **28** Xketaj ri unajal ri upam ri plo, xkilo Are k'u ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' chi juwinaq waqlajuj metros qajinaq. Xujb'in chajil tinimit, karaj kuto' kan ri Pablo, rumal chi apanoq jub'iq', te k'u ri' xketaj chi junmul, ri' man xuya ta b'e che ri xkichomaj. Xu'taq xkil k'ut chi xa juwinaq wuqub' metros chik. k'u konojel ri achyab' ri kekwini kemuxanik, **29** Kakixi'j k'u kib' we ne kajaq'in ri jukub' b' kakik'yaq b'ik kib' pa ri plo rech ko'pan cho ri inib'al cho taq ri ab'aj, rumal ri' xkiqasaj b'ik ulew. **44** Are k'u ri nik'aj chik xeb'e chirij taq tz' kajib' nimaq taq ch'ich' chirij ri jukub' b'inib'al. alam, chirij u'ch'aqa'pil taq ri jukub' b'inib'al. Konojel xkiba'n ch'awem rech kasaqir aninaq, Xaq jeri' konojel xe'l b'ik chuchi' ri plo. rumal sib'alaj kakixi'j kib'. **30** Ri achyab' ri e k'amowinaq b'ik ri jukub' xkichomaj chi ke'l b'ik pa ri jukub' b'inib'al chuto'ik kib'. Rumal ri' xkichaple'j u qasaxik ri alaj taq jukub' pa ri plo, xkijaluj tajin kakiqasaj nik'aj ch'ich' chik ri kachapow ri jukub' b'inib'al. **31** Are k'u ri Pablo xub'ij che ri nim taqanel pa kiwi' ri ajch'o'jab' chajil tinimit, xuquje' chike ri ajch'o'jab' chajil tinimit: We man kekanaj kan ri achyab' ri e k' amowinaq b'ik ri jukub' chupam ri jukub', man kixkwin taj kito' iwib'. **32** Xepe k'u ri ajch'o' jab' chajil tinimit, xkiquipij ri kolob' ri ximb' em ri alaj jukub' b'inib'al xkitzoqopij b'ik pa ri plo. **33** Are xsaqirik ri Pablo xub'ij chike konojel chi kuya'o kewa'ik, xub'ij chike: Xe' kajlajuj q'ij man ixwarinaq taj, xuquje' man k'o ta jas itijom.

28 Are xujopan chuchi' ri ja' pa ri utz ulew xqeta'maj chi uj k'o pa ri ch'aqa'p ulew ub'i' Malta, qonojel utz qawach. **2** Ri winaq ri e k'o chila' sib'alaj utz qach'ab'exik xkib'an. Xkitzij jun q'aq', k'a te ri' xujsikis'ij qonojel rech kaqamiq' qib' rumal cher sib'alaj tew. **3** Ri Pablo xuk'am apanoq keb' oxib' chaqil' si' , tajin k'u kuya pa ri q'aq', xaq k'a te' xel loq jun kumatz chuxo'l ri si', xanimaj loq cho ri q' aq', xuti' ri Pablo che ri uq'ab'. **4** Ri winaq ri e k'o pa cho ri ch'aqa'p ulew are xkil ri kumatz tzayal che ri uq'ab' ri Pablo, xkib'ij chib'il taq kib': Wa' we achi ri' jun kamisanel, pune man xkam ta kan pa ri plo, kamik k'ut kutoj na ri etzel ub'anom, kakam la!. **5** Ri Pablo k'

ut xutota ri uq'ab', xqaj ri kumatz pa ri q'aq', k'a te ri' xinjach loq pa kiq'ab' ri winaq a'l man k'o ta k'u jas xub'ano. **6** Konojel ri winaq Roma. **18** Are xkik'ot nuchi', xkaj xinkitzoqopij kaye'm chi kasipoj ri uq'ab' ri Pablo, o xaq k' rumal cher man k'o ta numak xkiriqo ri ya'tal a te' katzaqik, kakamik. Naj ri' xkaye'j na jas wi kinkamisaxik. **19** Are k'u ri winaq a'l Israel kub'ano. Are xkilo chi man k'o ta jas jun k'ax man xkaj taj xintzoqopixik. Rumal ri' rajawaxik xuriqo, xkik'ex kichomanik, xkib'ij chi ri Pablo wi xinb'ij chi are ri César, ri nimalaj taqanel pu' are jun dios. **7** Chunaqaj ri k'olib'al ri' xujopan wi' Roma, kaq'atow na tzij pa nuwi'. Rumal wa' wi, k'o ri rulew ri achi ub'i' Plubio kinimal in k'o waral, man are taj kinb'ij chi k'o kimak ri winaq ri e k'o chila' pa ri tinimit. Are' sib' ri nuwinaqil. **20** Rumal k'u ri' xintaqan chisik' alaj utz xub'an che qak'ulaxik pa ri rachoch, ixik, rech kinwil iwach, xuquje' kintzijon iwuk' oxib' q'ij k'ut xujrilij ruk' utzilal. **8** Yawab' k'u . Rumal k'u rech ri ku'lib'al qak'u'x qonojel ri utat ri Publio, k'o pa ch'at. K'o q'aq' chrij, ri uj a'l Israel, ri in in ximtal ruk' we ximb'al xuquje' sib'alaj kik' kupamaj. Xe' k'u ri Pablo ch'ich' ri', xcha ri Pablo. **21** A're' xkib'ij che ri chi rilik, xub'an ch'awem xuya ri uq'ab' pu'wi', Pablo: Man k'o ta jun wuj ri petinaq pa Judea xkunataj k'u ri achi. **9** Rumal wa' we xb'antajik, qak'amom ri k'o jas kub'ij chawij, xuquje' man xepe konojel ri yawab'ib' ri e k'o chila' pa ri k'o ta jun chike ri qachalal ri e petinaq je la' tinimit ri', xekunataj k'ut. **10** Konojel ri winaq , ri ulinaq waral, ri umolom amak chaqe. **22** sib'alaj nim xujkil wi, k'i ri xkisipaj chaqe. Are Kaqaj k'ut kaqato jas ri kachomaj, qeta'm chi pa xujel b'ik chila' xuje' chi pa jun jukub' chick, ronojel tinimit k'ax kech'aw ri winaq chrij we ri winaq xkiya b'ik ronojel ri rajawaxik chaqe k'ak' k'utu'n ri', xecha!. **23** Xkicha' k'u jun q'ij pa ri qab'inem. **11** Oxib' ik' xujk'oji na chila' rech ko'pan ruk' ri Pablo. E k'i k'ut xo'pan ruk' pa Malta, k'a te ri' xujok pa jun jukub' b'iniib' pa ri ja jawje' ri k'o wi. Ri Pablo k'ut xutzijoj al aj Alejandría ri karik'owisaj ri q'alaj chila' chike ri utaqanik ri Dios pa kiwi' ri winaq. Aq' . We jukub' b'iniib'al ri' kojtal ri upalaj ri dios ab'il xumajji tzijonem kuk' k'a chaq'ab' xto' Cástor choch, rachi'l ri dios Pólux che retal. **12** tajik. Xukoj uchuq'ab' chub'ixik chike ri winaq Xujopan k'u pa ri tinimit Siracusa ri k'o chi' ri chi kekojon che ri Jesús. Xusik'ij chkiwach ri plo. Chila' xujkanaj wi kan oxib' q'ij. **13** Xujel b' kub'ij chrij ri Jesús pa taq ri wuj rech ri Moisés, ik chila', xqataqej k'u ri qab'e pa ri plo chunaqaj xuquje' ri kub'ij chupam ri kiwuj ri q'alajisal ri taq'aj k'a xujopan na pa ri tinimit Regio. taq rech ri utzij ri Dios ojer. **24** Jujun xkik' Che ri jun q'ij chik xpe jun kyaqiq' chaqij pa ri amawa'j jas ri xub'ij ri Pablo, xkikojo, jujun umox ri relib'al q'ij, chukab' q'ij k'ut xujopan chik man xkikoj taj. **25** Man xjunamatataj ta k'u ri pa ri tinimit Puteoli. **14** Chila' k'ut pa Puteoli kichomanik konojel, xa jeri' no'jim xkichaple' xe'qariq wi jujun qachalal kojonelab'. Xkib'ij k' j elem b'ik. Are k'u ri Pablo xub'ij chike: Qas u chaqe kujkanaj wuqub' q'ij kuk'. Je' xqab'ano, tzij ri xub'ij ri Uxlab'ixel chike ri qamam ojer k'a te ri' xuje' pa ri tinimit Roma. **15** Ri qachalal chuchi' ri qaq'alajisal utzij ri Dios Isaías: **26** pa Roma kitom chik chi kujapanik, xujul kik' Jat, ja'b'ij chike we winaq ri': Pune kitatab'ej, ulaj pa b'e, xqariq k'u qib' pa ri alaj tinimit ub'i' man kich'ob' ta k'u ri kito. Pune kixka'yik, man Apio, xuquje' jun k'olib'al ri kab'ix oxib' ja k' kixkwin ta k'u chuch'ob'ik ri kiwilo. **27** Rumal ayib'al. Xtyoxin ri Pablo che ri Dios are xe'ril ri chi ri kaniما' we winaq ri' kowirinaq chik. Kitz' alaxik. **16** Are xujopan pa ri tinimit Roma, ri apim ri kixkin xuquje' kich'uqum ri kib'oq'och Julio ri achi ri kataqan pa kiwi' ri ajch'o'jab' rech man keka'y taj, xuquje' rech man kakita chajil tinimit, xu'jach ri e k'o pa che'. Ri Pablo k' taj, rech man kakich'ob' taj rech man ketzalij ta ut xya b'e che kak'oq'j! utukel pa jun ja. Xchajix wuk' rech makekunataj taj. **28** Chiweta'maj b'a k'u rumal jun ajch'o'j chajil tinimit. **17** Oxib' q'ij chi ri utz laj tzij rech ri Evangelio ri kuto' ri chik k'o ri Pablo pa Roma are xtaqan che kisik' winaq, katziox na chike ri nik'a j winaq chik ri ixik ri kinima'qil ri winaq a'l Israel ri e k'o pa man a'l Israel taj. A're' k'ut kakitatab'ej na. **29** Roma. Are xkimulij kib', ri Pablo xub'ij chike: Are xb'l'itaj wa' we tzij ri' rumal ri Pablo, konojel Qachalal, ri in man k'o ta jas jun k'ax xinb'an ri winaq a'l Israel xe'l b'ik, sib'alaj xkichomaj rij chike ri qawinaqil a'l Israel, man k'o ta k'u nub' ri xub'ij ri Pablo chike. **30** Keb' junab' k'ut xk' im chrij ri e naq'atal wi ri qamam ojer. Pune jeri' ojil' na ri Pablo pa Roma pa jun qajom ja. Utz xinokisax k'u pa che' pa ri tinimit Jerusalén, xub'an che kik'ulaxik konojel ri xo'pan chuch'

ab'exik. **31** Are xk'oji' chila' man xuxil'j ta rib'
chutzijoxik ri utaqanik ri Dios pa kiwi' ri winaq,
xuquje' maj jun xq'atenik xuya k'utu'n chrij ri
Ajawxel Jesucristo.

Romanos

1 Ri Pablo patanil re ri Jesucristo, sik'ital apanoq rech kux jun taqo'n, tzijol re ri utz laj taq tzij rech ri Dios. **2** Ri ub'lim loq ojer xuquje' kitzijom loq ri q'alajisal taq utzij ri Dios pa ri tyoxalaj taq tz'ib'atalik. **3** We utz laj tzij katzijon chrij ri Uk'ojoł ri Dios, Jesucristo Rija'l ri David pa ri tyo'jal, **4** pa ri Uxlab'al ri katyoxirisanik, xq'alajisaxik chi are Uk'ojoł ri Dios, jeri' rumal xk'astaj chikxo'l ri kaminaqib'. Are wa' ri Jesucristo ri Ajawxel. **5** Xa rumal rech are', xuquje' rumal rech ri ub'i', xy'a'taj ri sipanik rech taqo'n chaqe rech kujkwiniq ke'qataqchi'j konojel ri tinimit ri e k'o cho ri uwachulew xa jeri' keniman che ri kojob'al. **6** Chikxo'l taq we tinimit ri', ix k'o ix, ri ixusik' im apanoq ri Jesucristo. **7** Kintz'ib'aj we wuj ri' chi'we ix, ri sib'alaj ixuloq' ri Dios ri ix k'o pa ri tinimit Roma, ri ix sik'ital apanoq rech kixux tyoxalaj taq winaq. Are ri Dios ri qaTat xuquje' ri Ajawxel Jesucristo, cheyo'w toq'ob' xuquje' ja'maril chi'we. **8** Nab'e, kintyoxin rumal iwe che ri nuDios pa Jesucristo, rumal cher utz kab'an chutzijoxik ri ikojob'al pa ronojel ri uwachulew. **9** Qas karil ri Dios ri kinpatanij ruk' ronojel wanima', xuquje' kintzijoj ri utz laj utzij ri uK'ojoł, chi qas kixna'taj wi chwe ronojel q' ij. **10** Ronojel q'ij kinta che ri Dios chi we are rayib'al uk'u'x Are', chuya b'e chwe kine' chi' solixik. **11** Sib'alaj kurayij wanima' kixe'nwila' rech jeri' kinb'ij chi'we jas ub'anik ri sipanik pa ri Uxlab'ixel xa jeri' kik'amawa'l ichuq'ab'. **12** Rech jeri' kaqataqchi'la qib' chiqajujunal pa ri xa jun qakojob'al. **13** Wachalal, kawaj kiweta' maj chi man inkwininaq taj ixnusolim, pune jeri' nurayim isolixik rech ke'nk'ama loq we ri iwachiinik, jacha ta ne ri ix ik'amom loq iwe kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj. **14** In k'o pa k' asaj iwuk' iwonojel ta k'u k'o iweta'mab'al ta k'u maj iweta'mab'al, we ix aj Grecia o pune man ix aj Grecia taj. **15** Qas kurayij na k'u'x kintzijoj ri utz laj tzij chi'we ix ri kixel pa ri tinimit Roma. **16** Qas tzij man kink'ixib'ej taj uq'alajisaxik ri utz laj tzij rumal are ukwinem ri Dios rech jeri' kekolotaj konojel ri kekojonik: nab'e na ri winaq a'j Israel k'a te ri' ri winaq ri man a'j Israel taj. **17** Pa ri utz laj tzij kaq'alajisax wi chi ri usuk'al ri Dios kuk'ut rib' rumal kojob' al xuquje' pa kojob'al: Jetaq ri kub'ij ri Tz'ib'

atalik ri suk' rumal kojob'al kak'asi' na. **18** Qas tzij wi, ri royawal ri Dios kape chila' pa ri kaj kuk'ut rib' pa kiwi' konojel ri winaq ri kakiq' atej ruk' etzelal ri qas tzij. **19** Ri rajawaxik keta' max che ri Dios sib'alaj q'alaj, jeri' rumal cher tziz are ri Dios xk'utuw chikiwach ri winaq. **20** Jeri' rumal cher are xtiktaj loq ri uwachulew, ri jastaq ri man kilitaj taj che ri Dios, ri ukwinem ri maj umajitajik loq xuquje' maj uk'isik xuquje' ri kuxik ri Are', xilitajik pa ronojel ri xutiko, rech jeri' maj jun kub'ij chi man reta'm taj uwach ri Dios. **(adios g126)** **21** Pune xketa'maj uwach ri Dios, man xkiya taj uq'ij ri Dios jetaq ri taqal che, xane xesach pa taq ri kichomanik ri maj kutayij, xuquje' xq'leqar ri kanima'. **22** Pune kakib'ij chi k'o keta'mab'al xu'x k'ut e kon taq winaq. **23** Xkik'ex ri ujuluwem ri Dios ri man kakam taj, choch ri upalaj ri achi ri kamel, xuquje' kipalaj taq a'waj ri kerapinik, ri kajib' kichakalib'al xuquje' ri kakijururej kib' cho ri uwachulew. **24** Rumal ri' xejach rumal ri Dios pa taq ri itzel taq kichomab'al rech ri kanima' ri ku'k'am b'ik pa ri makunem kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib', jeri' xkitukij ri kityo'jal chi kijujunal. **25** Xkik'ex ri qas tzij re ri Dios cho ri b'anoj tzij, xe'kiq'ijila'j xuquje' xe'kipatanij ri e jastaq ri xa e tiktalik, man xkiq'ijila'j taj ri Dios ri xetikowik, are' ri Dios ya'tal uq'ij chib'e p'ij saq. **(aión g165)** **26** Rumal ri xkib'ano, ri Dios xu'jach pa ri k'ixib'al ub'anik. Ri ixoqib' xkik' ex ri ya'tal ub'anik cho ri man ya'tal taj ub'anik. **27** Xuquje' ri achyab' xkitzaq ub'anik ri riqoj ib' ruk' ri ixoq, are xkichaple'j ub'anik mak achyab' kuk' kech taq achyab' xkib'an ri k' ixib'al ub'anik, xuquje' xkik'amawa'l pa ke wi ri q'atoj tzij ri taqal chike. **28** Xuquje' xkichomaj chi man taqal taj kakikoj pa kwenta ri reta'mab'al ri Dios, rumal ri' ri Dios xu'jach pa ri tonto' il rech jeri' xkib'ano ri man taqal taj kakib' ano. **29** Xkib'an ronojel uwach makaj, jiql'jatem, xuquje' tonto'il. Xenoj che ti'tatem, kamisanik, kojoj taq ch'o'j, sub'unik, etzelal, xuquje' tzijita'lik. **30** E b'anal taq tzij, u'k'ulel ri Dios, man kakinimaj ta kib'. Kakib'an nimal, kakinimaraisaj kib' e wokol taq etzelal, man ke'kinimaj taj ri kitat kinan. **31** Maj keta'mab'al, man suk' taj ri kakib'ano, man k'o taj kina'oj, man je ta keno'jin winaq. **32** Qas iweta'm ri kub'ij ri suk' laj utaqanik ri Dios, ri jewa' keno'jinik taqal chike kekamik; jeri' rumal man xwi ta jeri' keno'jinik,

xane kakib'ij chike ri jeri' keno'jinik chi utz ri tajin kakib'ano.

2 Rumal ri' at, at xapachinaq man kuya taj kab' ij chi man aweta'm taj ri kab'an are kaq'at tzij pa kiwi' nik'aj chik, jeri' rumal are kaq'at tzij pa kiwi' nik'aj chik, kaq'at xuquje' tzij pa' wi' at, rumal je katno'jinik jetaq ri keno'jin a're'. **2** Kamik qeta'm chi ri uq'atoj tzij ri Dios qas suk' ub'anik pa kiwi' ri kakib'an etzelal. **3** ¿Te' q pa ak'u'x chi katwinik katanimaj cho ri uq' atoj tzij ri Dios, at ri kaq'at tzij pa kiwi' nik'aj chik, kab'an xuqu ya awe ri etzelal ri kakib'an a're'? **4** ¿La man kawilo chi kawetzelaj ri utzilal re ri uq'inomal ri Dios, xuquje' ri rutzil uk'u'x xuquje' ri koch'onik? ¿La man kachomaj chi are karaj katuk'am apanoq rech kak'ex ak'u'x? **5** Rumal ri ukowil ri awanima' ri man karaj taj kuk'ex rib', xaq xwi kamulij oyawal pa'wi' pa ri q'ij are kuk'ut rib' ri suk'alaj uq'atoj tzij ri Dios. **6** Jeri' rumal ri Dios kutoj na chikijunal ri taqalik kakik'amawa'j cho ri kichak. **7** Ri Dios kuya na jun alik k'aslemal chike ri winaq ri are tajin kakib'an utz taq chak, kakitzukuj juluwem, kakitzukuj chi nim ki'llik, xuquje' kakitzukuj k' aslemal. (*aiōnios g166*) **8** Are k'u ri winaq ri kakib'an nimal, ri kakiliq ub'anik ri etzelal, kaq'at na tzij pa kiwi' ruk' k'axal rumal ri Dios. **9** Kape na b'is xuquje' k'axal pa kiwi' ri winaq ri kakib'an etzelal, nab'e kape pa kiwi' ri winaq a'j Israel, k'a te ri' pa kiwi' ri man a'j Israel taj. **10** Are k'u ri winaq ri kakib'an utzilal, kaya'taj na kiq'i j, kanimarisax na, xuquje' kaya'taj na ja'maril chike, nab'e na ri winaq a'j Israel, k'a te ri' ri man a'j Israel taj. **11** Jeri', rumal chi ri Dios junam keril konojel ri winaq. **12** Kojonel ri e makuninaq ri man keta'm taj uwach ri taqanik, kasach na kiwach man chuxel' taj ri taqanik; are k'u ri keta'm ri taqanik, k'a te ri' xemakunik kaq'at na tzij pa kiwi' jetaq ri kub'ij ri taqanik. **13** Je k'u ri' rumal che ri Dios man are ta kub' ij suk' chike ri xaq xwi kakitatab'ej ri kub'ij ri taqanik xane are e suk' ri kakib'an ri kub'ij ri taqanik. **14** Jeri' rumal cher ri winaq ri man a'j Israel taj ri maj ri taqanik ri tz'ib'atalik kuk', kakib'an ri kub'ij ri taqanik, pune maj kitaqanik, are' e taqanik chib'il kib'. **15** Ruk' wa' ri' kakik' utu chi pa kanima' tz'ib'atal wi ri kutoq'ij ri taqanik, xuquje' ri kichomab'al kuq'alajisaj chi jeri', rumal k'o jujun mul ri kichomab'al ku' tzujuj xuquje' jujun mul chik ku'to'o. **16** Jeri'

kak'ulmataj na pa ri q'ij are kuq'at na tzij ri Dios pa Jesucristo, pa kiwi' ri jastaq ri xaq cha'wal ub'anom ri winaq, jeri' kub'ij ri utz laj tzij. **17** Ri at k'ut ri kab'ij chi at aj Israel, chi are ri taqanik katto'wik xuquje' kanimarisaj awib' rumal cher k'o ariqoj ib' ruk' ri Dios, **18** aweta'm ri urayib' al uk'u'x ri Dios xuquje' kach'ob'o jachike ri qas utz ub'anik jeri' rumal cher at pixib'atal ruk' ri taqanik, **19** kab'ij chi aweta'm, chi at k'amal b'e kech ri e moyab' xuquje' at kitunal ri e k'o pa ri q'equ'mal. **20** Kab'ij chi at yo'l k'utu'n chikiwach ri maj keta'm, ajtij kech ak'alab', aweta'm pa ri taqanik ri eta'mab'al xuquje' ri qas tzij. **21** At ri kaya k'utu'n chike nik'aj chik ¿jas che man kaya ta k'utu'n chib'il awib'? Kab'ij chi man utz taj kab'an elaq' ¿jas k'u che katelaq'ik? **22** At ri kab'ij chi man utz taj ku'tzukuj keb' rachajil ri ixoq o keb' rixoqil ri achi, ¿k'a te ri' je kab'an at? At ri ka'wetzelaj ri e b'anom taq dios ri keq'ijila' xik, ¿k'a te ri' katelaq' loq pa taq ri templos ri keq'ijila'x wi? **23** At ri kab'an nimal rumal cher aweta'm ri taqanik, ¿k'a te ri' kaya pa uk'ixib'al ri Dios rumal man kanimaj taj ri taqanik? **24** Ri tz'ib'atalik kub'ij: Iwumal iwe kab'ix awas taq tzij che ri Dios kumal ri winaq ri man a'j Israel taj. **25** Ri circuncisión k'o kutayij we are kawilij unimaxik ri taqanik, are k'u we man kanimaj, at junam kuk' ri man kojtal ta ketal. **26** We ri winaq ri man a'j Israel taj kakib'an ri kub'ij ri taqanik, ¿la man k'u kab'ix ri' chike chi okisatal xuquje' ketal a're' rumal ri kakib'ano? **27** Ri man sak'ital taj, kunimaj k'u ri taqanik, kuq'at na tzij pa'wi' at, jeri' rumal k'o ri taqanik tz'ib'atalik awuk' xuquje' okisatal awetal, k'a te ri' kaq'ipij qaj ri taqanik. **28** Man are ta ri kilitajik kab'anow che jun chi aj Israel, xuquje' man are ta ri kukoj retal jun pa ri utsyo'jal. **29** Pa ranima' kuna' wi jun we aj Israel, ri etal rech ri anima' aj, are ri Uxlab'ixel kab'anowik, man are taj ri taqanik ri tz'ib'atalik b'anowinaq. Ri winaq aj Israel ri jeri' kano'jinik, kaya na uq'ij rumal ri Dios man kumal taj ri winaq.

3 We jeri', ¿jas k'u kuch'ek jun we aj Israel? O ¿jas kutayij ri etal? **2** Nim kuch'ek jun, jeri' rumal cher nab'e xya'taj ri utzij ri Dios chike ri winaq a'j Israel. **3** Jas k'u kak'ulmataj ri' we jun chike we winaq ri' maj ukojob'al ¿la kakwin k'u ri' ri man kakojon taj k'u'x kub'an che ri Dios chi man kub'an ta chik ri ub'im loq? **4** ¡Man je' ta ri'! Ri Dios tzi kub'an wi ri ub'im

loq pune b'anal tzij ri achi. Jetaq kub'ij ri tzib' maj ke che ri ujuluwem ri Dios. **24** Pa ri utoq' atalik: Kab'antaj na suk' chawe ruk' ri kab'ij, ob' k'u ri Dios xub'an suk' chi'we man ruk' xuquje' katch'eken na are kaq'at tzij pa awi!. ta pwaq, xane xixutoro pa Cristo Jesús. **25** Ri **5** We ri qetzelal kuk'utu chi suk' ri usuk'al ri Dios xutzuj ri Jesucristo che sapanik chuchupik Dios, ¿jas k'u kaqab'ij? ¿Xa man suk' taj ri Dios ronojel ri qamak, are wa' ri kaqak'amawa'l ruk' rumal ri' kutix loq ri royawal pa qawi'? (Je tajin ri qakojob'al rumal ri ukik'el, rech jeri' kuk' kinch'aw winaq). **6** ¡Man je' ta ri!! We ta jeri' ut chiqawach ri usuk'al rumal cher najtir chi ¿jas k'u kub'an ri Dios chuq'atik tzij pa kiwi' ri kanoq ri Dios pa ri rutzilal xsachan kan che ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew? **7** Wine k'o jun ojer taq makaj. **26** Kamik k'ut, ri Dios utzujum ri kub'ij: we are ri nub'anoj tzij kaq'alajisan ri qas Jesucristo rech jeri' kuk'ut ri usuk'al. Rech jeri' tzij re ri Dios xuquje' kanimarisan ri ujuluwem, kilitajik chi suk' ri Dios xuquje' are kab'anow ¿jas che kaq'at tzij pa nuwi' kab'ix chwe chi suk' chike ri kekojon che ri Jesús. **27** ¿Jawje' in ajmak? **8** ¿Jas k'u che makaqab'ij qab'ana ri k'u k'o wi ri nimal? Maj chik ¿jas rumal? ¿La etzelal rech jeri' kape ri utzilal? E k'i kakib'an b' xa rumal ri taqanik? Man je ta ri!, xa rumal ri anoj tzij chaqij, kakib'ij chi jeri' tajin kaqak'utu. kojob'al. **28** K'isb'al rech kaqab'ij chi ri achi kux Qas kataqi' k'u na kape ri k'axal pa kiwi' we suk' man rumal ta ri chak ri kuta ri taqanik winaq ri!. **9** ¿Jas k'u kaqab'ij che we ri'? ¿La uj xane rumal ri kojob'al. **29** Ri Dios, ¿la xaq xwi k' k'ut uj a'j Israel uj je'l chkiwach konojel? ¡Man u kiDios ri winaq a'j Israel? ¿La man k'u kiDios je' ta ri!! Xqak'utu chi ri winaq a'j Israel xuquje' xuquje' ri winaq ri man a'j Israel taj? Je', jeri' ri ri man a'j Israel taj e k'o chuxe' ri makaj. **10** Dios kiDios xuquje' ri winaq ri man a'j Israel taj. Ri Tzib'atalik kub'ij: Man k'o taj jun suk' laj **30** Xa jun Dios k'olik. Are kab'anow suk' rumal winaq, xa ta ne jun. **11** Man k'o ta jun reta'm ri kojob'al chike ri e kojtal ketal xuquje' ri man ub'anik ri suk'al, maj k'o ta jun ri kajawan ri kojtal ta ketal. **31** ¿La kel k'u kub'ij chi kaqachup riqoj ib' ruk' ri Dios. **12** Konojel xel kanoq pa ri ri taqanik ruk' ri kojob'al? Man je ta ri!, xane b'e, konojel xu'xik winaq ri maj kakitayij, man ruk' wa kaqab'ij chi qas suk' wi ri taqanik. k'o ta jun ri are karilij ub'anik ri utzilal; maj, xa ta ne jun. **13** Ri uqul ri winaq jaqalik je ri k'o jun muqb'al kaminaq, ri raq' kukoj chub'anik b' anoj tzij. Ri uchi' jeri' k'o uteyo'b'al kumatz. **14** Nojinaq ri uchi' che etzelal xuquje' yojtajinaql. **15** Kaxik'an ri raqan ke' chub'anik ri kamisanik. **16** Kutukij kan ronojel ri k'o pa ri ub'e xuquje' kub'an etzelal. **17** Man keta'm taj uwach ri b' e rech ja'maril. **18** Man kumoch' taj rib' cho ri Dios. **19** Kamik k'ut qeta'm chi ronojel ri kub'ij ri taqanik, kub'ij chike konojel ri e k'o chuxe' ri taqanik, rech jeri' maj jun kach'awik xuquje' konojel ri winaq a'juwachulew kekanaj chuxe' ri uq'atoj tzij ri Dios. **20** Jeri' rumal maj jun kab'antaj suk' che cho ri Dios rumal ub'anik ri chak ri kub'ij ri taqanik, xane qeta'm chi are ri taqanik kak'utuw chiqawach chi uj a'jmakib'. **21** Kamik k'ut xuk'ut rib' ri usuk'al ri Dios, ri xpetik man rumal taj re ri taqanik, are wa' ri xkiq'alajisaj loq ri e q'alajisaj taq utzij ri Dios xuquje' ri taqanik. **22** We usuk'al ri Dios ri' xpetik chike konojel ri kekojon che ri Jesucristo. Jeri' rumal cher xaq e junam ri winaq ri a'j Israel kuk' ri man a'j Israel taj. Jeri' rumal ri Dios man xaq ta k'yaqal ri ke'raj. **23** Xa k'u rumal cher konojel xemakunik rumal ri'

4 ¿Jas k'u kaqab'ij che ri xk'ulmataj ruk' ri Abraham ri qati't qamam? **2** We ta xb'an suk' che rumal ri utz taq chak ri xub'ano, xuna' ta nimal ri' pune man kakwin taj kub'an nimal cho ri Dios. **3** ¿Jas k'u kub'ij ri tzib'atalik? Ri Abraham xukoj ri xub'ij ri Dios che, rumal ri' xb'ix che chi suk' achi. **4** Kamik k'ut we k'o jun kachakunik, ri tojb'al rech man xa ta kasipaxik, xane xa katoj b'ik ri k'asaj che. **5** Are k'u ri man kachakun taj, xane xaq xwi kakojon che ri kab'anow suk' che ri itzel winaq, are kil ri ukojob'al rech jeri' kab'an suk' che. **6** Ri David xuquje' xub'ij chi utz rech ri achi ri kab'antaj suk' che rumal ri Dios, man rumal taj ri uchak. **7** Jewa' xub'ij: Utz ke ri kekuyutaj che ri etzelal ri kib' anom xuquje' kach'uqtaj ri kimak. **8** Utz rech ri achi ri man are ta kil ri umak rumal ri Dios. **9** ¿La xaq xwi k'u ya'tal we ri' chike ri okisatal ketal? ¿La man k'u ya'tal xuquje' chike ri man e kojtal ta ketal? Xb'i'taj qumal chi ri Abraham xb'ix suk' che rumal ri ukojob'al. **10** ¿Jas k'u rumal xb'antaj suk' che? ¿La b'antajinaq chi k'u suk' che are xokisax retal o are maja' kokisax ri retal? B'antal chi suk' are maja' kakoj retal. **11** Xuquje' are maja' kakoj retal, xuk'amawa'l ri'

etal jetaq jun etal rech ri suk'al ri xk'amawa'x toq'ob', jawje' ri uj suk' wi. Xaq jeri' kujki'kotik pa ri kojob'al. Jeri' ri Abraham kitat kojonel ri qaye'm ri ujuluwem ri Dios. **3** Man xwi ta wa', kekojonik, pune man kojtal ketal, rech xa rumal xane kaqana' xuquje' nima'q pa taq ri k'axk' ri kikojob'al kab'an suk' chike. **12** Xuquje' kitat olal ri kaqariqo, qeta'm chi ri kaxk'olal kub'an konojel ri winaq ri man xwi ta xkoj ketal xane chaqe chi kujjeqi'l. **4** Ri k'axk'olal kusuk'umaj kiterene'm ri uno'jib'al ri qatat Abraham, are' ri no'jib'al, ri suk'alaj no'jib'al, kujeqb'a qak' xkojonik are maja' kakov retal. **13** Jeri' rumal u'x chirij ri Dios. **5** Man kel ta qak'ixib'al we cher ri Dios man xub'ij ta chike ri Abraham jeqel qak'u'x chirij ri Dios, jeri' rumal cher Are' xuquje' ri e rija'l chi kakechab'ej na ronojel ri xutixixej loq ri uloq'anik pa ri qanima' rumal ri uwachulew rumal ri taqanik, xane kakechab'ej Tyoxalaj Uxlab'ixel ri xuya chaqe. **6** Jeri' rumal na rumal ri kojob'al. **14** Rumal k'u cher we ta che taq ri' are man kujkwit ta chukolik qib', ri are e'chanel ri e k'o chux'e' ri taqanik, maj b'a Cristo xkamik kumal kech ri itzel taq winaq, kutayij ri' ri kojob'al xuquje' maj kutayij ri b'i' qas pa ri q'lij ri ya'talik. **7** K'ax uriqik jun winaq tal loq. **15** Ri taqanik xaq xwi ruk'a'm loq q'atoj ri karaj kakam rumal jun suk' laj winaq, pune k'tzij, jawje' maj wi taqanik maj xuquje' makaj. **16** o jun ri' ri karaj kakam rumal rech. **8** Ri Dios Rumal ri', xa rumal ri kojob'al xuquje' ri toq' xuk'ut ri uloq'anik chiqawach, jeri' rumal ri ob', kape ri b'i'tal loq rech jeri' kajeqi' chike are uj a'jmakib' na, ri Cristo xkam rumal qe. **9** konojel ri e rija'l, man xaq xwi taj chike ri e k' Xb'antaj suk' chaqe rumal ri ukik'el, xuquje' o chux'e' ri taqanik xane xuquje' chike ri k'o kujkoltaj na che ri nimalaj uq'atoj tzij ri kape kikojob'al jetaq ri rech ri Abraham, are kitat na. **10** Are taq uj uk'ulel kan ri Dios, xujutzir konojel ri kekojonik. **17** Jetaq kub'ij ri Tyoxalaj ruk', rumal ri ukamikal ri Uk'ojol, rumal k'u Wuj: Nub'im chawe chi katux na kitat sib'alaj e che ri uj utzirinaq chi ruk' ri Dios, kujkoltaj na k'i tinimit winaq, xaq jeri' ri Abraham xkojonik rumal ri uk'aslemal ri Uk'ojol. **11** Man xwi ta che ri Dios ri kuya kik'aslemal ri kaminaqib' wa', xane kujki'kot xuquje' pa Dios rumal ri xuquje' kub'ij chi ri jastaq ri maja' kilitaj uwach, Ajawxel Jesucristo, tyox che are' xujrutzirisaj. k'o chik. **18** Ri Abraham xukojo xuquje' xraye'j **12** Xa rumal rech jun achi xok loq ri mak cho ri rech jeri' xux na kitat sib'alaj e k'i winaq. Jetaq uwachulew, xuquje' xa rumal ri makaj xpe ri ri xb'ix che: Sib'alaj e k'i na ri awija'l. **19** Man kamikal. Xuquje' xkichaple'j kamem ri winaq xchuquchub' taj chukojik ri xb'ix che pune ri'j rumal cher konojel xemakunik. **13** Are taq maja' chik, kaminaq chik ri utoy'jal, jeri' rumal jun kaya'taj ri taqanik, k'o chi wi ri makaj pa ri ciento chik ujunab', xuquje' ri Sara man kakwin uwachulew. Ri makaj man katziox taj we ta ta chik kek'oji' ral. **20** Man xkab'alaj ta uk'u'x mat k'o ri taqanik. **14** Pune jeri', ri kamikal chukojik ri ub'im loq ri Dios che, xane sib'alaj xchaple'taj loq ruk' ri Adán xultoq'ol ruk' ri xjeqi' pa ri ukojob'al, xuquje' xuya uq'ij ri Dios. Moisés, xuquje' xpe pa kiwi' ri winaq ri pune **21** Sib'alaj xjeqi' uk'u'x chi ri Dios sib'alaj kwinel man xemakunik jetaq ri xub'an ri Adán. Ri Adán chub'anik ri ub'im loq. **22** Rumal ri' xb'ix che are xretwechij loq uwach ri jun ri kape na. **15** chi jun suk' achi rumal ri ukojob'al. **23** Man xwi Ri umak ri Adán man kajunumataj taj ruk' ri ta k'u xtz'ib'axik chi xkoj pa kwenta ri ukojob' utoq'ob' ri Dios. We k'u rumal ri umak jun achi al ri Abraham, rech karil ri Abraham. **24** Xane xekam sib'alaj k'i winaq, are ta k'u mat nim xuquje' xtz'ib'axik rech kaqil uj. Ri Dios karil na ri sipanik ri xpe xa rumal ri utoq'ob' jun, ri ri qakojob'al rech jeri' kub'an suk' chaqe, rumal Jesucristo, ri xuya chike konojel ri winaq. **16** ri kaqakojo chi ri Dios are xwa'jilisan ri Jesús Xuquje' man kajunumataj taj ri usipanik ri Dios ri Ajawxel chikixo'l ri kaminaqib'. **25** Ri Jesús ruk' ri k'ax ri xuk'am loq ri umak ri Adán. Ri q' xjach pa kamikal rumal ri qamak xuquje' xk' atoj tzij ri kak'aman b'ik pa ri k'axk'olal are wa' astaj uwach chikixo'l ri kaminaqib' chub'anik ri xuya kanoq ri makaj, are k'u ri usipanik ri suk' chaqe.

5 Rumal ri' xb'antaj suk' chaqe rumal ri qakojob'al, uj k'o chi pa ja'maril ruk' ri Dios xa rumal rech ri Ajawxel Jesucristo. **2** Xa rumal rech are', xuquje' rumal ri kojob'al k'o qe che ri Dios xpetik rumal ri uk'iyal ri makaj rech jeri' xulyua suk'al. **17** We rumal ri umak jun achi xpe ri kamikal, are k'u mat sib'alaj e k'i na kek' oji' pa ri k'aslemal ri xpetik xa rumal rech ri jun, ri Jesucristo ri kek'amawa'n ri k'aslemal are ri winaq ri kakik'amawa'l ri sipanik xuquje'

ri suk'al. **18** Je k'u ri', xa jun makaj xk'amow ix k'o chik pa ri toq'ob!. **15** ¿Jas k'u kaqab'ij? loq ri k'axk'olal pa kiwi' konojel ri winaq, je ¿La kujmakun k'ut rumal ri man uj k'o ta chik xuquje' xa jun jastaq rech suk'al xb'anow ri chux'e' ri taqanik, xane uj k'o chik pa ri toq'ob? suk'al ri kuya kik'aslemal konojel. **19** Jeri' xa Man je ta ri!. **16** ¿La man iweta'm chi we kijach rumal cher man xniman taj jun achi, e k'i xb' iwib' che jachinaq rech kinimaj, ix patanil rech antaj a'jmakib' chike, je xuquje' xa rumal ri ri winaq ri kinimaj, we k'u are ri makaj rech unimanik jun kab'antaj suk' chike e k'i. **20** Ri kamikal o are ne ri nimanik rech suk'al? **17** Xa taqanik xya'tajik rech jeri' kanimar ri makaj. tyox che ri Dios rumal pune ojer ix patanil kan Are xnimar ri makaj, sib'alaj xnimar ri toq'ob' rech ri makaj, chanim inimam chik ri k'utu'n ri xya'taj chi'we. **18** Xixesataj loq pa uq'ab' ri makaj, kamik ix patanil chi rech ri suk'al. **19** In kintzijon iwuk' pa kitzij winaq rumal weta' m chi xaq xwi wa' kixkwiniq kichomaj. Nab' e kanoq kitzuj ri ityo'jal chupatanixik ri ch' ulujil, ri kixuk'am b'ik pa ri etzelal, kamik k'ut chitzuju ri ityo'jal chupatanixik ri suk'al ri kak' aman b'ik pa ri Tyoxalaj k'aslemal. **20** Ojer are ix patanil kan rech ri makaj, maj rech ri suk'al chi'we. **21** ¿Jas k'u ri xik'amawa'l kan nable che ri xib'ano? Are xik'amawa'l ri jastaq ri kixk'ix chik che kamik, we jastaq ri' kak'aman b'ik pa kamikal. **22** Kamik k'ut man ix k'o ta chik pa uq' ab' ri makaj, ix patanil chi rech ri Dios, xuquje' kik'amawa'l iwe ri tyoxalaj k'aslemal ri kixuk' am b'ik pa jun alik k'aslemal. (aiōnios g166) **23** Jeri' rumal cher ri tojb'al rech ri mak are ri kamikal, ri usipanik k'u ri Dios are ri jun alik k'aslemal pa Cristo Jesú, ri Ajawxel. (aiōnios g166)

6 ¿Jas k'u kaqab'ij? ¿La are k'u kaqilij ub'anik ri mak rech katixix ri toq'ob' kapetik? **2** ¡Man je ta ri! Ri uj, ri uj kaminaq chik chub' anik ri mak, ¿la kujkwin k'u ri xaq je' kujk'oji'k chupam? **3** ¿La man k'u iweta'm chi qonojel ri xb'an qaqaasana' rech kujk'oji'k ruk' ri Cristo Jesú, xb'an qaqaasana' pa ri ukamikal? **4** Rumal ri qasana' xub'an chaqe chi xujmuqi' ruk' ri Cristo pa ri ukamikal, rech jeri' jastaq ri xub'an ri Cristo xk'astaj ruk' ri ukwinem ri Tataxel, xuquje' uj kaqataqejaq ne jun k'ak' k'aslemal. **5** Qas tzij, we xa jun qab'anik ruk' ri Cristo are xujkamik, xa jun xuquje' ri' qab'anik ruk' are kak'astaj qawach. **6** Qeta'm chi ri ojer qak' aslemal xrip ruk' ri Cristo, rech jeri' ri qatyo'jal rech mak xtukitajik, man uj patanil ta chi k'u rech ri mak. **7** Rumal cher ri winaq ri kaminaq chik maj chi ukwinem ri mak pu'wi!. **8** We k'u kujkam ruk' ri Cristo, kaqakojo chi kujk'asi'k jun k'amb'ejab'al no'j chi'wach. Ri k'ulanik xuquje' na ruk' Are!. **9** Qeta'm chi ri Cristo xk' ixoq are k'aslik nuk'tal ruk' ri rachajil rumal ri astaj chikixo'l ri kaminaqib', jeri' man kakam taqanik, we k'u kakam ri rachajil, ri ixoq kel ta chik junmul. Rumal cher ri kamikal maj chi kanoq chux'e' ri taqanik ri e nuk'uwinem ruk' ukwinem pu'wi! Are!. **10** Xa junmul, ruk' ri ri rachajil. **3** Rumal ri', ri ixoq we kak'uli' ruk' ukamikal xuchup ronojel ri mak, xuquje' xk' chi jun achi are k'as na ri rachajil, kux ajmak asi'k chib'e q'ij saq rech kuya uq'ij ri Dios. **11** rumal ku'x e keb' rachajil. Are k'u we kakam Ix xuquje', chiwila' chi ix kaminaqib' chik jeri' ri rachajil, ri ixoq kel kan chux'e' ri taqanik, man kuya ta chik kixmakanik, xane ix k'aslik xuquje' man kamakun taj we kak'uli' chi ne ruk' rech kiya uq'ij ri Dios pa Cristo Jesú. **12** Xaq jun achi. **4** Je xuquje' ri ix wachalal, xixkamik jeri' man kiya ta b'e che ri makaj kab'an rech pa ri taqanik pa ri utyo'jal ri Cristo ri xripik, pu'wi' ri ityo'jal rech man kinimaj ta chik ri rech jeri' kixux rech ri xk'astajisax chikxo'l ri itzel taq urayinik. **13** Man kitzuj ta ri ityo'jal kaminaqib'. Rech jeri' k'o kaqatayij che ri Dios. che ri makaj rech kub'an ri man suk' taj, xane **5** Nab'e, are ri najtir qak'aslemal kab'an kan chitzuju iwib' che ri Dios, je ta ne ri k'a te xixel rech pa qawi', ri itzel taq rayinik ri xuk'asuj ri loq pa ri kamikal xixpe pa ri k'aslemal, chijacha taqanik rech jeri' ri qatyo'jal, xux rech kamikal. ri ityo'jal rech kux rech suk'al. **14** Jeri', man **6** Kamik k'ut man uj k'o ta chi chux'e' ri taqanik, kakwin taj ri makaj kub'an rech pi'wi', rumal jeri' rumal cher xujkam pa ri taqanik, xa jeri' cher man ix k'o ta chik chux'e' ri taqanik xane kujpatanij pa ri k'ak' ajawarem rech ri Tyoxalaj

Uxlab'ixel, man chuxé' taj ri taqanik. **7** ¿Jas k'u ri kaqab'ij? ¿La are k'u mak ri taqanik? Man are Xwi kaqab'ij chi we ta mat rumal ri taqanik mat xinwil ri numak, mat xinweta'maj jas ri' ri urayixik chi jun jastaq chik ri man rech ta jun, mak xuquje' rech kamikal. **8** Kamik k'ut, maj chi k'axk'olal kaye'm ri e k'o pa Cristo Jesú. **2** Jeri', rumal xa rumal taj. rech Are' ri taqanik rech ri Uxlab'ixel rech mat xinweta'maj jas ri' ri aslema xinukiro chuxé' raqan ri taqanik rech urayixik chi jun jastaq chik ri man rech ta jun, mak xuquje' rech kamikal. **3** Qas tzij, ri taqanik we ta mat kub'ij ri taqanik: "Marayij ri man man xkwin taj xujukiro rumal cher ri mak awech taj." **8** Ri mak k'ut xnimatajik rumal ri xresaj ri ukwinem. Rumal ri' ri Dios xutaq loq taqanik, xuk'asuj pa ri wanima' ronojel uwach ri Uk'ojol, xub'an ajmak che rech kutzuj rib' itzel taq rayinik. Jeri', rumal chi we ta mat k' xa rumal rech ri mak. Jeri' ri Dios xuq'at tzij o ri taqanik, mat xuk'ut rib' ri' mak. **9** Ojer pu'wi' ri makaj pa utoy'jal ri Jesú. **4** Rech kak' kanoq man in k'o taj chuxé' ri taqanik. Are xpe ulmataj ri kuta ri taqanik chaqe uj, ri man uj ri taqanik, xya'taj uk'aslema ri makaj, ri in k'ut k'o ta chuxé' ri mak, xane uj k'o pa ri Uxlab' xinkamik. **10** Xinwilo chi ri taqanik ri chinuwach ixel. **5** Ri e rech ri tyo'jal xaq are kakilij ub' in kuya nuk'aslema, xuya kamikal chwe. **11** Ri anik ri jastaq rech ri tyo'jal, are k'u ri e rech ri makaj rumal ri taqanik xinumenk'etij, rumal Uxlab'ixel xaq are kakilij uchomaxik ri jastaq ri' xinukamisaj. **12** K'isb'al rech kaqab'ij chi ri rech ri Uxlab'ixel. **6** Ri b'anoj makaj kuk'am loq taqanik sib'alaj Tyox, suk' xuquje' utz. **13** ¿La kamikal, are k'u ri b'anoj jastaq rech ri Uxlab' are k'u xux utzilal chinuwach in ri kamikal? ixel kuk'am loq k'aslema xuquje' ja'maril. **7** Man je ta ri', xane are ri makaj rech kuk'ut rib' Ri urayinik ri makaj k'ulel ruk' ri Dios, jeri' chi are mak, xinukamisaj ruk' ri utzilal, rech rumal man kaniman taj che ri Dios, pune karaj rumal ri taqanik ri makaj xux itzel. **14** Qeta'm kanimanik. **8** Ri winaq ri are kakilij ub'anik ri chi ri Taqanik rech ri uxlab'al, are k'u in xa in karaj ri tyo'jal, man keqaj taj cho ri Dios. **9** tyo'j, in k'ayital pa uq'ab' ri mak. **15** Rumal ri' Ri ix k'ut man are ta kib'an ri karaj ri tyo'jal, man kinch'ob' taj ri kinb'ano. Man kinb'an taj xane are kib'an ri karaj ri Uxlab'ixel, we qas are ri kawaj kinb'ano, ri kinwetzela ub'anik, are ne ri Uxlab'ixel rech ri Dios k'o pa iwanima' kinb'ano. **16** We are kinb'an ri man kawaj taj . We k'o jun man k'o taj ri Uxlab'ixel rech ri kinb'ano, tajin kinb'ij ri' chi utz ri taqanik. **17** Cristo pa ranima', ri' man rech taj ri Cristo. **10** Xaq jeri' man in ta chik kinb'anow ri jastaq ri', We k'u are ri Cristo k'o pa iwanima', kaminaq xane are ri makaj ri k'o chwe. **18** Xuquje' weta' chi ri' ri ityo'jal rumal rech ri makaj, are k'u ri m chi man k'o ta ri utzilal pa ri nutyo'jal, pune uxlab'al k'aslik rumal ri suk'al. **11** Xuquje' we kawaj kinb'an ri utzilal, man kinkwin taj chub' are ri Uxlab'al ri xk'astajisan ri Jesú chikixo'll ri anik. **19** Rumal ri' man kinb'an taj ri utzilal ri kaminaqib' k'o pa iwanima', are' kayo'w na ik' kawaj kinb'ano, xane are kinb'an ri etzelal ri aslema rumal ri Uxlab'ixel, ri k'o chi'we. **12** Xaq man kawaj taj kinb'ano. **20** We k'u are kawaj jeri' qachalal, uj ajk'asib', man ruk' taj ri tyo'jal kinb'an ri man kawaj taj kinb'ano, man in ta rech are kaqab'an ri karaj ri tyo'jal. **13** Rumal k' chi ri' tajin kinb'anowik, xane are ri etzelal ri k' u we are kib'an ri karaj ri tyo'jal, kixkam ri', are o pa wanima'. **21** Xaq jeri' are kawaj kinb'an ri k'u we are kiya b'e kakam ri uchak ri ityo'jal, utzilal, kinwil ri taqanik ri kub'ij chi ri etzelal kixk'asi' na ri'. **14** Konojel ri k'amtal kib'e rumal pa wanima' in k'o wi xuquje' are tajin kinwilji ri Dios e ralk'wa'll ri Dios. **15** Man xik'amawa'j ta ub'anik. **22** Pa ri uk'u'x ri wanima' kinki'koteb' k'ut jun uxlab'al ri kub'an chi'we kixx patanil ej ri utaqanik ri Dios. **23** Kinwil k'ut chi pa ri rech ri xib'in ib', xane ri Uxlab'ixel ri xixk' nutyo'jal k'o chi jun taqanik, are taqanik rech ri amawa'n che ralk'wa'll, kuya b'e chi'we kib'ij makaj. We taqanik ri' kakitij chuq'ab' ruk' ri iTat che ri Dios. **16** Are ri Uxlab'ixel kayo'w ub' taqanik rech ri nuchomab'al, in utz'apim. **24** jK' ixik che ri quxlab'al chi uj ralk'wa'll ri Dios. **17** ax we! ¿Jachin kakwinik kinto'w chech wa' we We k'u uj ralk'wa'll ri Dios, uj echa'nel. Uj echa' tyo'jal rech kamikal? **25** Xa k'u kintyoxin che ri nel ruk' ri Dios xuquje' k'o qech che ri echab' Dios, ri xinukiro pa Jesucristo ri Ajawxel. In ruk' al rech ri Cristo, we kamik kaqarik k'ax ruk', ri nuchomab'al kinpatanij ri utaqanik ri Dios, kaya'taj xuquje' na qe ri ujuluwem. **18** Qas tzij are k'u ri nutyo'jal are kupatanij ri taqanik rech kinb'ij chi ri k'ax ri kariqitaj cho ri uwachulew ri mak.

8 Kamik k'ut, maj chi k'axk'olal kaye'm ri e k'o pa Cristo Jesú. **2** Jeri', rumal xa rumal taj. rech Are' ri taqanik rech ri Uxlab'ixel rech mat xinweta'maj jas ri' ri aslema xinukiro chuxé' raqan ri taqanik rech urayixik chi jun jastaq chik ri man rech ta jun, mak xuquje' rech kamikal. **3** Qas tzij, ri taqanik we ta mat kub'ij ri taqanik: "Marayij ri man man xkwin taj xujukiro rumal cher ri mak awech taj." **8** Ri mak k'ut xnimatajik rumal ri xresaj ri ukwinem. Rumal ri' ri Dios xutaq loq taqanik, xuk'asuj pa ri wanima' ronojel uwach ri Uk'ojol, xub'an ajmak che rech kutzuj rib' itzel taq rayinik. Jeri', rumal chi we ta mat k' xa rumal rech ri mak. Jeri' ri Dios xuq'at tzij o ri taqanik, mat xuk'ut rib' ri' mak. **9** Ojer pu'wi' ri makaj pa utoy'jal ri Jesú. **4** Rech kak' kanoq man in k'o taj chuxé' ri taqanik. Are xpe ulmataj ri kuta ri taqanik chaqe uj, ri man uj ri taqanik, xya'taj uk'aslema ri makaj, ri in k'ut k'o ta chuxé' ri mak, xane uj k'o pa ri Uxlab' xinkamik. **10** Xinwilo chi ri taqanik ri chinuwach ixel. **5** Ri e rech ri tyo'jal xaq are kakilij ub' in kuya nuk'aslema, xuya kamikal chwe. **11** Ri anik ri jastaq rech ri tyo'jal, are k'u ri e rech ri makaj rumal ri taqanik xinumenk'etij, rumal Uxlab'ixel xaq are kakilij uchomaxik ri jastaq ri' xinukamisaj. **12** K'isb'al rech kaqab'ij chi ri rech ri Uxlab'ixel. **6** Ri b'anoj makaj kuk'am loq taqanik sib'alaj Tyox, suk' xuquje' utz. **13** ¿La kamikal, are k'u ri b'anoj jastaq rech ri Uxlab' are k'u xux utzilal chinuwach in ri kamikal? ixel kuk'am loq k'aslema xuquje' ja'maril. **7** Man je ta ri', xane are ri makaj rech kuk'ut rib' Ri urayinik ri makaj k'ulel ruk' ri Dios, jeri' chi are mak, xinukamisaj ruk' ri utzilal, rech rumal man kaniman taj che ri Dios, pune karaj rumal ri taqanik ri makaj xux itzel. **14** Qeta'm kanimanik. **8** Ri winaq ri are kakilij ub'anik ri chi ri Taqanik rech ri uxlab'al, are k'u in xa in karaj ri tyo'jal, man keqaj taj cho ri Dios. **9** tyo'j, in k'ayital pa uq'ab' ri mak. **15** Rumal ri' Ri ix k'ut man are ta kib'an ri karaj ri tyo'jal, man kinch'ob' taj ri kinb'ano. Man kinb'an taj xane are kib'an ri karaj ri Uxlab'ixel, we qas are ri kawaj kinb'ano, ri kinwetzela ub'anik, are ne ri Uxlab'ixel rech ri Dios k'o pa iwanima' kinb'ano. **16** We are kinb'an ri man kawaj taj . We k'o jun man k'o taj ri Uxlab'ixel rech ri kinb'ano, tajin kinb'ij ri' chi utz ri taqanik. **17** Cristo pa ranima', ri' man rech taj ri Cristo. **10** Xaq jeri' man in ta chik kinb'anow ri jastaq ri', We k'u are ri Cristo k'o pa iwanima', kaminaq xane are ri makaj ri k'o chwe. **18** Xuquje' weta' chi ri' ri ityo'jal rumal rech ri makaj, are k'u ri m chi man k'o ta ri utzilal pa ri nutyo'jal, pune uxlab'al k'aslik rumal ri suk'al. **11** Xuquje' we kawaj kinb'an ri utzilal, man kinkwin taj chub' are ri Uxlab'al ri xk'astajisan ri Jesú chikixo'll ri anik. **19** Rumal ri' man kinb'an taj ri utzilal ri kaminaqib' k'o pa iwanima', are' kayo'w na ik' kawaj kinb'ano, xane are kinb'an ri etzelal ri aslema rumal ri Uxlab'ixel, ri k'o chi'we. **12** Xaq man kawaj taj kinb'ano. **20** We k'u are kawaj jeri' qachalal, uj ajk'asib', man ruk' taj ri tyo'jal kinb'an ri man kawaj taj kinb'ano, man in ta rech are kaqab'an ri karaj ri tyo'jal. **13** Rumal k' chi ri' tajin kinb'anowik, xane are ri etzelal ri k' u we are kib'an ri karaj ri tyo'jal, kixkam ri', are o pa wanima'. **21** Xaq jeri' are kawaj kinb'an ri k'u we are kiya b'e kakam ri uchak ri ityo'jal, utzilal, kinwil ri taqanik ri kub'ij chi ri etzelal kixk'asi' na ri'. **14** Konojel ri k'amtal kib'e rumal pa wanima' in k'o wi xuquje' are tajin kinwilji ri Dios e ralk'wa'll ri Dios. **15** Man xik'amawa'j ta ub'anik. **22** Pa ri uk'u'x ri wanima' kinki'koteb' k'ut jun uxlab'al ri kub'an chi'we kixx patanil ej ri utaqanik ri Dios. **23** Kinwil k'ut chi pa ri rech ri xib'in ib', xane ri Uxlab'ixel ri xixk' nutyo'jal k'o chi jun taqanik, are taqanik rech ri amawa'n che ralk'wa'll, kuya b'e chi'we kib'ij makaj. We taqanik ri' kakitij chuq'ab' ruk' ri iTat che ri Dios. **16** Are ri Uxlab'ixel kayo'w ub' taqanik rech ri nuchomab'al, in utz'apim. **24** jK' ixik che ri quxlab'al chi uj ralk'wa'll ri Dios. **17** ax we! ¿Jachin kakwinik kinto'w chech wa' we We k'u uj ralk'wa'll ri Dios, uj echa'nel. Uj echa' tyo'jal rech kamikal? **25** Xa k'u kintyoxin che ri nel ruk' ri Dios xuquje' k'o qech che ri echab' Dios, ri xinukiro pa Jesucristo ri Ajawxel. In ruk' al rech ri Cristo, we kamik kaqarik k'ax ruk', ri nuchomab'al kinpatanij ri utaqanik ri Dios, kaya'taj xuquje' na qe ri ujuluwem. **18** Qas tzij are k'u ri nutyo'jal are kupatanij ri taqanik rech kinb'ij chi ri k'ax ri kariqitaj cho ri uwachulew ri mak.

urayib'al uk'u'x ronojel ri xutik ri Dios, are jun, ri xib'ib'al utatajik, o ri kamisanik. **36** Ri chi kakik'ut na kib' konojel. **20** Jeri', rumal chi tz'ib'atalik kub'ij: "Xa rumal ech la kujk'am b' ronojel ri tiktalik xq'at tzij pu'wi' man k'o ta ik pa kamikal; je kab'an chiqajilaxik jetaq ri chi kupatanij, man xaq ta k'u pa rech wi, xane kab'an chike ri chij ri kekamisaxik." **37** Pune are xb'an rech ri Dios. K'o k'u na ku'lib'al ku'x jewa' kak'ulmatajik, xa tzi uj ch'ekenelab' wi chaqe. **21** Jeri' rumal ronojel ri utikom ri Dios na chikiwach ri e ch'ekenelab' rumal rech ri kesataj na chuxe' ri etzelal, rech jeri' kakiritaj xujloq'anik. **38** Qas uchapom na k'u'x chi man na xuquje' kaya'taj na pa ri kijuluwem ri e ralk' are taj ri kamikal, ri k'aslemal, man are taj ri wa'l ri Dios. **22** Qeta'm chi ronojel ri tiktalik koq' angelib' xuquje' man are taj ri itzel taq uxlab'al, ik jetaq ri kub'an jun ixoq are kak'ojo' ral. **23** man are taj ri jastaq ri k'o kamik, man are taj ri Man xaq xwi ta ri tiktalik, xane je xuquje' uj ri kape na, xuquje' man are taj ri e chuq'ab'. **39** xnab'ejisax uya'ik chaqe ri uje'lal ri Uxlab'ixel, Man are taj ri sib'alaj nim elinaq chikaj, xuquje' ri uj xuquje' kujooq' pa qanima' qaye'm chi kujk' man are taj ri sib'alaj qajinaq pa ri ulew, xa amawa'x che alk'wa'laxelab' xuquje' kujesax b' ta ne jun chike ri jastaq ri e tiktalik kakwinik ik pa ri qatyo'jal. **24** Rumal cher pa ri ku'lib'al kujutas che ri uloq'anik ri Dios pa Cristo Jesús ku'x ri!, xujkolotajik. Are k'u ri ku'lib'al ku'x ri ri Ajawxel.

kilitaj uwach, man ku'lib'al ku'x ta ri'. Rumal cher *¿jachin* ta k'u ri' ri karaye'j jun jastaq ri k'o chi ruk'? **25** We k'u kaqaye'j ri man kaqil ta uwach, chujjeqel chiraye'xik. **26** Je xuquje' are maj qachuq'ab' ri Uxlab'ixel kujuto'o. Man qeta'm taj qas ri choq'aq' kaqato, ri Uxlab'ixel k'ut kach'aw pa qawi' ruk' oq'ej ri man kujkwintaj kaqab'ij ruk' tzij. **27** Ri Dios k'ut ri kumik' oj ri anima'aj reta'm jas ri karaj ri Uxlab'ixel, jeri' rumal are ri Uxlab'ixel kach'aw pa kiwi' konojel ri e kojonelab', jetaq ri karaj ri Dios. **28** Qeta'm chi ri kakiloq'aj ri Dios, ronojel ri kak' ulmatajik kuk'am b'ik pa ri utzilal, jeri' kak' ulmataj kuk' ri e sik'ital apanoq rumal ri Dios rech are kakib'an ri karaj Are!. **29** Ri xreta'maj kiwach ri Dios ojer, xu'cha'o rech je ku'xik jetaq ri Uk'ojol, rech jeri' Are' kux nab'yal chikiwach konojel ri alaxik. **30** Ri xu'cha'ri ri Dios ojer xu'sik'ij. Ri xu'sik'ij xub'an suk' chike. Ri xub'an suk' chike xuya kiq'ij. **31** *¿Jas* k'u kaqab'ij wa' che we ri'? We are ri Dios k'o quk' *¿jachin* ta k'u ri' kakwinik kub'an k'ax chaqe? **32** Ri man xutoq'ob'isaj taj uwach ri Uk'ojol, xane xujach pa kamikal xa rumal qe, *¿jas* ta k'u che ri mat kuya chaqe ronojel ri jastaq junam ruk' Are' ? **33** *¿Jachin* ta k'u ri kamolow kimak ri winaq ri ucha'om ri Dios? Maj jun, rumal cher are ri Dios kab'anow suk' chike ri winaq. **34** *¿Jachin* ta k'u ri' ri kaq'atow tzij pu'wi' jun? Man k'o ta jun, rumal cher are ri Cristo xkamik, xuquje' xk'astaj uwach, chanim t'uyul chik pa uwiqiq' ab' ri Dios, kach'aw pa qawi' qonojel. **35** Man k'o ta jun jastaq kujtasow che ri uloq'anik ri Cristo, man kakwin taj ri k'axk'olal, ri b'is, ri k'ax kab'an che jun, ri numik, ri maj ratz'yaq

9 Qas tzij ri tajin kinb'ij pa Cristo, ri nuchomab' al kuya ub'ixik chwe pa ri Uxlab'ixel. **2** K'o jun nimalaj b'is pa wanima' xuquje' k'o jun q' oxom pa ri wanima' ri man tanalinaq taj. **3** Qas kurayij ri wanima' we ta in ketzelax nuwach xuquje' kinq'ati' che ri Cristo, rech ruk' ri' are kek'amawa'x apanoq ri e wachalal rech ri nutinimit. **4** We winaq a'j Israel, are wa' ri qas e sik'ital apanoq rech ku'x alk'wa'laxelab', rech kek'ojo' pa ri k'ak' chomanik, pa ri q' ijila'nem, are wa' ri b'i'tal loq ojer. **5** E kija'll konojel ri o'jer taq winaq a'j Israel ri xa'lax cho ri uwachulew, chike a're' xpe wi ri Cristo, are Dios pa kiwi' ronojel ri jastaq. Q'ljila'tal ri ub' i' chib'e q'ij saq. Jeri!. (*aiōn g165*) **6** Man kaqab' ij ta k'ut chi ri utzij ri Dios man xub'an taj ri uchak. Rumal ri rumal man konojel taj ri winaq ri e k'o kuk' ri a'j Israel e kija'll a'j Israel. **7** Man ruk' ta xuqu cher e rija'l ri Abraham, e ralk'wa'l ri Abraham, xane: Konojel ri awija'll kajeqi' na rumal ri Isaac. **8** Kel kub'ij chi man konojel ta ri e ralk'wa'l ri Abraham e ralk'wa'l ri Dios, xwi e ralk'wa'l ri Dios ri xkik'amawa'j ri xub'ij loq ri Dios. **9** Jewa' kub'ij ri xub'ij loq ri Dios: Kinpe na pa jun junab', che ri' ri Sara kak'ojo' na jun ral ala. **10** Man xaq xwi ta wa' xub'ij xane xub'ij xuquje' chi ri e ral ri Rebeca e ralk'wa'l xa jun achi, are ri qamam Isaac. **11** Are maja' ka'lax ri e yo'x, are qas k'amaja' na kakichomaj ub'anik ri utzilal o ri etzelal, rech jeri' kajeqi' ri uchomanik loq ri Dios, **12** man rumal taj ri kichak, xane rumal ri usik'inik ri Dios, xb'ix che ri Rebeca: Ri nab'yal kupatanij na ri uchaq!. **13** Xuquje' tz'ib'atalik: Xinloq'aj ri

Jacob, xinwetzelaj ri Esaú. 14 ¿Jas k'u ri kaqab' che ri ab'aj ri topib'al aqanaj. 33 Jetaq ri kub'ij ij? ¿La xa k'u man suk' taj ri Dios? Man je ta ri'. ri Tz'ib'atalik: Kinya na waral pa Sión, jun ab'aj 15 Ri Dios xub'ij che ri Moisés: Kintoq'ob'isaj topib'al aqanaj, rech jeri' katzaq jun. Are k'u ri uwach ri kawaj in kintoq'ob'isaj uwach, xuquje' kakojon che ri Cristo, man kel taj uk'ixib'al. kel na k'u'x che ri kawaj in kel na k'u'x che. 16

Xaq jeri' ri cha'nik ri kab'anik man are ta kab' anow ri uchuq'ab' ri winaq, xane are ri utoq'ob' ri Dios. 17 Jeri' rumal ri Tz'ib'atalik kub'ij che ri Faraón: "Xatinyak apanoq rech katinkoj chuk' utik ri nukwinem, rech jeri' katzijox na pa ri nub'ij pa ronojel ri uwachulew." 18 Xaq jeri' ri Dios kutoq'ob'isaj uwach ri karaj kutoq'ob'isaj uwach, xuquje' kukowirisaj ranima' xapachin karaj je kub'an che. 19 Wine kab'ij chwe: ¿Jas k' u che kub'an a'jmakib' chaqe? ¿Jachin kakwinik kuk'opij rib' cho ri urayib'al uk'u'x ri Dios? 20 Ri in kinb'ij chawe: ¿At jachin at che ri kata che ri Dios jas che jeri' kab'ano? ¿La kub'ij k'u ri t'u' y che ri b'anal rech? ¿Jas che jewa' xab'an che nub'anik?" 21 ¿La mat k'u kakwin ri b'anal b'o'j kub'an jun janipa xaru', nik'aj kukoj che ch'uluj taq jastaq nik'aj chik kukoj che utz taq jastaq? 22 ¿Jas k'u kaqab'ij wa' che we ri', ri Dios pune xraj xuk'ut ri royawal xuquje' xraj xuk'ut ri ukwinem, xuql'iq'itej man xuq'at taj tzij pa kiwi' ri ya'tal chike kak'is tzij pa kiwi'? 23 Rech jeri' kuk'ut ri uq'inomal ri ujuluwem chikiwach ri u' cha'om apanoq rech kaya uq'ij kumal. 24 Uj wa' ri xujusik'ij apanoq, man xwi ta xu'cha' ri a'j Israel xane xu'cha' xuquje' ri man a'j Israel taj. 25 Jeri' kab'ij ri tz'ib'atalik pa ri wuj rech Oseas: Kinb'ij na nutinimit chike ri man e nutinimit taj, xuquje' ri man loq'atal ta nab'e, kinloq'aj na. 26 Xuquje' pa ri k'olib'al ri xb'ix wi chike: Ri ix man ix nutinimit taj, chila' kab'ix wi na chike chi e ralk'wa'l ri k'aslik Dios. 27 Ri Isaías, xub'ij: Pune e k'i ri ralk'wa'l ri Israel jetaq ri sanyob' ri k'o chuchi' ri plo, xaq e keb' oxib' kekolotajik. 28 Jeri' rumal ri Dios aninaq kub'an na ri k'isb'al uq'atoj tzij pu'wi' ri uwachulew. 29 Jeri' ub'im loq ri Isaías: We ta mat xuya kan qija'l ri Nimalaj Ajawxel, kuijunumataj ri' ruk' ri e tinimit Sodoma rachi'l Gomorra man xkikoj taj ri xb'ix chike rumal ri Dios. 30 ¿Jas k'u ri kaqab'ij wa' che we ri'? Ri winaq ri man a'j Israel taj, ri man tajin ta kakitzukuj ri suk'al. Xkiriq ri suk'al, ri suk'al ri kak'amawa'xik pa ri kojob'al. 31 Ri winaq a'j Israel are xkiterene'j ri suk'al pa ri taqanik, man xkiriq taj. 32 ¿Jas che? Rumal ri xkiterene'j ri taqanik man ruk' taj kojob'al, xane ruk' ri kichak, xkitopij kib'

10 Qachalal, ri kurayij ri wanima' xuquje' ri nuch'awem cho ri Dios pa kiwi' ri winaq a'j Israel are chi kekolotajik. 2 Qas tzij kinq' alajisaj chi'wach chi ri winaq a'j Israel qas kakaj wi kakipatanij ri Dios xa k'u man ruk' eta'mab' al kakib'ano. 3 Man xketa'maj ta uwach ri usuk' al ri Dios, are xkaj xkib'an ri kisuk'al a're', man xkimoch' ta kib' pa ri usuk'al ri Dios. 4 Ri taqanik are xraj xuk'ut ri Cristo, rech jeri' kab' antaj suk' che ri kakojon che Are!. 5 Ri Moisés xutz'ib'aj ri suk'al ri kuya ri taqanik xub'ij: Ri achi ri are karilij ub'anik we jastaq ri', kak'asi' k rumal re. 6 Are k'u ri suk'al ri kak'amawa'x xa rumal ri kojob'al kub'ij: Man kab'ij ta pa ri awanima', ¿jachin kapaq'il pa ri kaj? We jewa' kab'ij are kawaj ri' kaqasaj loq ri Cristo choch ri uwachulew. 7 Mab'ij xuquje': ¿Jachin ri' ri kaqaj b'ik pa ri uk'u'x ri ulew? (Rech ku'k'astajisaj loq ri Cristo chikixo'l ri kaminaqib'.) (Abyssos g12) 8 ¿Jas k'u kab'ij ri tz'ib'atalik? Chanaqaj k'o wi ri tzij; k'o pa ri achi' xuquje' pa ri awanima'. Are wa' ri tzij rech kojob'al ri kaqatzijoj. 9 We che ri achi' kab'ij chi ri Jesús are Awajaw xuquje' kakoj pa awanima' chi are ri Dios xk'astajisan chikixo'l ri kaminaqib', katkolotajik. 10 Rumal cher pa ranima' jun kukoj wi rech kab'antaj suk' che, xuquje' ruk' ri uchi' kuq'alajisaj rech kakolotajik. 11 Ri tz'ib'atalik kub'ij: Xapachin ri kakojonik che are' man kel taj uk'ixib'al. 12 Man e jaljoj ta wi ri winaq a'j Israel kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj. Jeri' rumal ri Ajawxel, Ajawxel kech konojel xuquje' kuya nimalaj tewechib' al pa kiwi' konojel ri kakina'taj ri ub'i!. 13 Je' rumal xapachin ri kuna'taj ri ub'i! ri Ajawxel, kakolotaj na. 14 ¿La kekwin k'ut kakina'taj ub'i! ri man e kojoninaq ta che ri ub'i'? ¿La kekojon k'u ri' che ri man kitom ta wi? ¿La kakita k'u ri' we man k'o jun katzijon chike? 15 ¿La k'o k'u jun ri' ke' chutzijoxik we man nab'e kataq b'ik? Ri tz'ib'atalik kub'ij: Sib'alaj je'l uk'amawa'xik ri q'alajisal rech ja'maril, ri ruk'a'm loq utz laj tzij. 16 Pune jeri' man konojel taj ri winaq a'j Israel xkik'amawa'j ri utz laj taq tzij. Ri Isaías kub'ij: ¿Ajawxel, jachin xkojon che ri tzij ri xqatzijoj? 17 Xaq jeri' ri kojob'al kak'iyik we katatab'ex ri utzij ri Dios ronojel q'ij. 18 Kinb'ij k'ut: ¿La man

k'u xkito? Jas man xkita wi. Ri uch'ab'al xtataj rech jeri' qas kakina' na k'ax pa kanima' chike ri pa ronojel ri uwachulew, xopan pa ri k'isb'al nik'aj winaq chik. **12** We are ri kimak ri tinimit taq rech ri uwachulew. **13** Kinb'ij xuquje' *¿la* Israel xq'inomarisan ri uwachulew, we are ri man k'u xkich'ob' wa' we ri' ri winaq a'j Israel? kitzaqem xb'anow q'inomab' chike ri winaq ri Qas nab'e ri Moisés kub'ij: Qas kinb'an na chi k' man a'j Israel taj, are ta k'u mat sib'alaj nim na ax kina' chike ri winaq ri man a'j Israel taj; qas q'inomal kakiya na a're' ketzaratzob' loq. **14** Wine ruk' we kinb'ij ri' kinkwinik kinkoj k' ij k'u che ri Israel: Ronojel q'ij xinlik' apanoq ax pa kanima' ri e nuwinaqil, wine ruk' jub' ri nuq'ab' chuk'amawa'xik ri tinimit ri man iq' kekolotaj na jujun chike. **15** Jeri' rumal we xuk'am la utzirem chike ri winaq man a'j Israel taj are xetzelax kiwach ri a'j Israel, *¿la* man k' u kaya'taj na kik'aslemal we kek'amawa'x chi na junmul pune e k'o chikxo'l ri kaminaqib'? **16** We sib'alaj tyox ri nab'e taq jastaq ri katzuj cho ri Dios, tyoxirisatal xuquje' b'a ri' ri q'or ri kakanaj kanoq, we tyoxirisatal ri uk'a'mal ri che', tyoxirisatal xuquje' b'a ri' ri uq'ab' ri che'. **17** We k'o jujun uq'ab' ri che' ri xesak'ix b'ik, ri at k'ut, ri at juyub'il che' xaq xatnak' ku che chikxo'l ri uq'ab' ri je'l taq che'. Kak'amawa'j chi k'u awe ri uwa'l ri che' ri kape che ri uche' al ri olivo. **18** Pune jeri', mana' nimal chikiwach ri qas uq'ab' ri che', na'taj chawe chi man at taj katyo'w uchuq'ab' ri uk'a'mal ri che' xane are ri uk'a'mal ri che' kayo'w achuq'ab' at. **19** Wine kab'ij: Xsak'ix b'ik nik'aj uq'ab' we che' ri' rumal ri' xinnak' kan in. **20** Pune qas tzij a're' xesak'ix b'ik rumal maj kikojob'al, at k'ut rumal ri kojob'al ko at k'olik. Man kana' ta b'a nimal, xane chaxi'j awib'. **21** Ri Dios we man xutoq'ob' isaj kiwach ri qas uq'ab' taq ri che', man kutoq' ob'isaj ta xuquje' ri' awach at ri xaq at nak'tal koq. **22** Rumal ri' chawila ri rutzilal xuquje' ri uq'atoj tzij ri Dios, ri uq'atoj tzij kuk' konojel ri xetzaqik, xuquje' ri rutzilal ri kuk'ut chawe at, we man katk'oji' pa ri rutzilal ri Dios, katsak' ix xuquje' na b'i ri'. **23** Ri winaq a'j Israel we kakikoj ri kub'ij ri Dios, kenak' k'u na koq ri', jeri' rumal ri Dios k'o ukwinem rech ku'nak' chi na koq junmul. **24** Jeri' rumal we at xatsak'ix b' ik che jun juyub'il che', aweta'm ri' chi at juyub' il are xatk'oji'k, xa xatnak' koq che ri uche'al ri olivo. Are ta k'u mat aninaq ri' kanak'i' chi koq junmul ri uq'ab' ri che' ri qas uche'al ri olivo. **25** Wachalal, kawaj kichomaj jas qas ub'antajik we jastaq ri', rech jeri' man kina' taj nimal. Nik'aj chike ri winaq a'j Israel xkowirisax ri kanima', kakowirisax k'u na, k'a che'kojon na konojel ri

11 Rumal k'u wa kinta chi'we: *¿La* xa k'u xretzelaj ri Dios ri utinimit? Man je ta ri'. In in aj Israel, in rija'll ri Abraham, uj petinaq chike ri winaq ri e ralk'wa'l ri Benjamín. **2** Ri Dios man xretzelaj taj ri utinimit ri ucha' om loq ojer. *¿La* man k'u iweta'm ri kub'ij ri Tz'ib'atalik che ri Elías? Ri Elías xu'tzujuj ri winaq a'j Israel che ri Dios. **3** Wajaw, ri winaq xe'kikamisaj kojonel ri e q'alajisal taq tzij la, xuquje' xe'kitukij ronojel ri tyoxalaj taq k'olib' al tzuj'b'al sapanik choch la. Xaq xwi ri in xink' asi' kanoq, are k'u kakaj kinkikamisaj. **4** *¿Jas k'u xb'ix che rumal ri Dios?* Xb'ix che: E Nuq'atom wuqub' mil achyab' ri man e xukulinaq ta wi choch ri Baal. **5** Xaq jeri' pa taq we q'ij ri' xaq je' e koltal kanoq e jujun winaq ri e cha'talik xa rumal ri utoq'ob' ri Dios. **6** We rumal ri utoq' ob' ri Dios xecha'ik, man xecha' ta ri' rumal ta ri kichak, we rumal ri kichak xecha'ik, man toq' ob' ta b'a ri'. **7** *¿Jas k'u kaqab'ij?* Man konojel taj ri tinimit Israel xkiriq ri qas karaj ri kanima', are' k'u ri xecha' rumal ri Dios, qas xkiriq wi ri xraj ri kanima', are k'u ri nik'aj chik, xkowirisax ri kanima'. **8** Jetaq ri kub'ij ri tz'ib'atalik: Ri Dios xukowirisaj ri kanima', xub'an chike chi pune k'o kib'loq'och man keka'y taj, xuquje' pune k'o kixikin, maj kitaban' al, jeri' k'ulmatajinaq kuk' k'a pa taq we q'ij kamik ri'. **9** Ri David kub' ij: Chuxoq ri kinimaq'ij jun k'a'mab' al pa kib' e, xuquje' jun k'at rech ketzaq chupam, jeri' kaq'at na tzij pa kiwi' che utojb'alil ri kakib' ano. **10** Chemoyiroq rech man keka'y ta chik xuquje' kotokob' ri uwo kachaq rech man ku' tzir ta wi. **11** Chanim k'ut kinta chi'we: *¿La* xa k' u xkitopij kaqan rech man xekwin ta chik xewa' jilik? Man je ta ri', xane xa rumal ri kimak xpe ri kolotajem chike ri winaq ri man a'j Israel taj,

winaq ri man a'j Israel taj. **26** K'a te ri' konojel n chuya ri k'utu'n. **8** We are ya'tal chaqe ri ri winaq a'j Israel kekolotaj na, jetaq kub'ij ri tz' sipanik chikitraqchi'xik nik'aj chik, jeri' qab'ana' ib'atalik: Pa Sión kape wi na ri Kolonel, Are'. **9** We are ya'tal ri sipanik chaqe chikito'ik ri k' kesan na b'ik ri mak kech ri rija'l ri Jacob. **27** o kirajawaxik, chujtob'anoq. We are xuquje' Are wa' ri chomanik ri kinb'an na kuk' a're' we ri k'amoj b'e ke nik'aj chik, utz b'ana che uk' xinkuy ri kimak. **28** Ri winaq a'j Israel kik'ulel amik kib'e, xuquje' b'anoq ruk' ki'kotemal. **9** ri Dios xa rumal ri utz laj tzij, rech utz kub'an Man xaq ta kijaluj uloq'axik iwib', chiwetzelaj chi'we ix. We k'u are kaqilo jachin nab'e xcha' ri etzelal, are chiterene'j ub'anik ri utzilal. **10** rumal ri Dios, kaqilo chi a're' e loq' kumal kech Chiloq'aj iwib' chi'jujunal, nim chiwila ib', nim ri kitat kinan. **29** Jeri' rumal man kak'exen ta wi chiwila iwib' chib'il taq iwib!. **11** Ri jastaq ri ri usipanik ri Dios xuquje' ri usik'inik. **30** Jacha rajawaxik sak'ajil chub'anik, chib'ana ruk' sak' ri ix, man kixniman ta che ri Dios ojer, kamik k' ajil, man ruk' taj saq'oril, chipatanij ri Ajawxel ut xya'taj ri toq'ob' chi'we rumal man xeniman ruk' ichuq'ab!. **12** Chixki'kot pa ri uku'lib'al ik'ul' taj a're'. **31** Are k'u ri man xeniman taj, rech x chirij ri Dios, chikoch'o ri k'ax ri kiriqo, amaq' kaya'taj ri toq'ob' chi'we ix, kaya'taj na ri toq' el chib'ana ch'awem. **13** Chi'to' ri iwachalal, ob' chike. **32** Jeri' rumal ri Dios xub'an chike chi'k'amawa'j cho taq iwachoch are kixkisolij, chi man keniman taj, rech jeri' kutoq'ob'isaj na **14** Chi'tewecheij' ri kakib'an k'ax chi'we; chi' kiwach kojonel. (eleesé g1653) **33** Sib'alaj nim ri tewecheij', man xa ta ki'wetzelaj. **15** Chixki'kot uq'inomal ri reta'mab'al ri Dios, maj jun kach' kuk' ri ke'ki'kotik, chixoq' kuk' ri ko'q'ik. **16** Xa ob'owik! Maj jun kakwinik kareta'maj ri uq' jun chib'ana che ri ichomab'al. Mina' nimal, atoj tzij, xuquje' man kab'an ta rajilaxik ri ub' xane nim chi'wila ri kakimoch' kib'. Mib'ij chi e! **34** Jeri' rumal Jachin xch'ob'ow ri k'o pa ri xaq xwi ri ix k'o iweta'm. **17** Mitoj uk'axel ri uchomanik ri Dios? O Jachin xyo'w uno'j? **35** etzelal ri kab'an chi'we, are chib'ana ri utzilal Jachin on xyo'w uqajanik ri Dios, k'a te ri' xtoj chikiwach ri winaq. **18** We kixkwini, chix'ol che? **36** Rumal ri che Are', rumal Are', xuquje' e rech Are' ronojel ri jastaq, che Are' ya'tal wi pa ja'maril kuk' konojel ri winaq. **19** Wachalal, juluwem, chib'e q'lij saq. Jeri!. (aiōn g165)

12 Xaq jeri' wachalal, qas kinta chi'we pa ri utoq'ob' ri Dios chi kitzuj ri ityo'jal, jetaq jun k'aslik sipanik chuq'ijila'xik ri Dios pa ch' ajch'ojil, rumal cher are wa' ri q'lijila'nem ri kaqaj cho ri Dios. **2** Man kiwesaj ta kiwach ri kakib'an ri winaq a'juwachulew, xane chik'exa ri kixchomanik, rech kichomaj jas ri uchomanik ri Dios ri qas suk' xuquje' tz'aqat. (aiōn g165) **3**

Rumal ri toq'ob' ri ya'tal chwe, kinb'ij chi'we: Maj b'a jun kuna' nimal chi'we cho ri qas taqal che, xane qas chuchomaj na jun jachin ri are' ruk' suk'al, jetaq ri unimal ri ukojob'al ri ya' talik rumal ri Dios. **4** Jacha ta ne ri utyo'jal jun winaq sib'alaj k'i jastaq k'o che, man konojel ta k'ut xa jun uwach chak kakib'ano, xane jaljoj taq ri kakichakuj. **5** Xaq jeri' uj pune uj sib'alaj k'i, xa jun qa'nik pa Cristo, ronojel ri ujwokol wi' rachi'll rib' ronojel. **6** Jaljoj taq ri sipanik ri ya'tal chaqe rumal ri toq'ob'. We ya'tal che jun ri sipanik rech q'alajisanik rech ri Uxlab' na aq'ij. **7** We are ri sipanik rech patanjik an ya'tal che jun, patanijoq, we are ri rech k'utu' xaq ta ruk'a'm b'ik ri ch'eyeb'al chi jeri', xane

tewecheij', man xa ta ki'wetzelaj. **15** Chixki'kot xaq xwi ri ix k'o iweta'm. **17** Mitoj uk'axel ri etzelal ri kab'an chi'we, are chib'ana ri utzilal jun chib'ana che ri ichomab'al. Mina' nimal, pa ja'maril kuk' konojel ri winaq. **19** Wachalal, man kitoj ta uk'axel ri etzelal ri kab'an chi'we, ri tz'ib'atalik kub'ij: In kintojow na uk'axel ri k' ax ri kakib'ano. **20** Xaq jeri': We kanum ri ak' ulel, chatzuqu', we kachaq'j uchi', chaya uja'. We jeri' kab'ano ri winaq ri itzel kanojin chawe kak'ix na. **21** Man kaya ta b'e che ri etzelal kok pa awanima', xane chach'eka ri etzelal ruk' ri utzilal.

13 Rajawaxik chi konojel ri winaq ke'kinimaj konojel ri q'atal taq tzij, rumal cher man k'o ta taqanik pa uq'ab' ri winaq we man are ri Dios ajawaninaq, ri taqanik xuquje' ri q'atal taq tzij are ri Dios kojowinaq. **2** Xaq jeri', xapachin ri man kunimaj taj ri q'atal tzij, man tajin ta kunimaj ri' ri q'atal tzij ri ukojom ri Dios. Ri man keniman taj kaq'at na tzij ri' pa kiwi!. **3** Jeri' rumal ri taqanelab' xuquje' ri e q'atal taq tzij man e k'o taj chikixib'ixik ri winaq ri kakib' an utzilal, xane rech kakixi'j kib' ri kakib'an etzelal. **4** Kawaj man kaxi'j ta awib' choch ri q' ri kub'ano rech jeri' utz katel at. We k'u kab' ri q'atal tzij? Are chab'ana ri utzilal rech kaya'taj na aq'ij. **4** Ri q'atal tzij kupatanij ri Dios ruk' ixel, chukojo b'a ruk' ri unimal ri kojob'al ri ri kub'ano rech jeri' utz katel at. We k'u kab' ri q'atal tzij man etzelal, chaxi'j awib'. Ri q'atal tzij man

kupatanij ri Dios rech kuq'at tzij pa kiwi' ri olik o wine katzaqik, are ri Rajaw ri' kilowik. kakib'an k'ax xuquje' ri itzel keno'jinik. 5 Xaq Tzi ko k'u wi kak'oji' na rumal cher ri Ajawxel jeri' choq'aq' ke'nimax ri e q'atal taq tzij man k'o uchuq'ab' chi ruk'a'xik. 5 K'o winaq ri sib' xwi taj rech man kakiq'at ta tzij, xane xuquje' alaj nim karil jun q'ij cho jun chik, k'o chi jun rech qas kaqachomaj ri kaqab'ano. 6 Rumal ri' xaq junam karil ronojel ri q'ij. Rajawaxik k'ut kitoy ri alkabal, jeri' rumal cher ri q'atal taq tzij ko kak'oji' jun pa ri uchomab'al. 6 Ri winaq e patanil rech ri Dios, are kakilij ub'anik ri q'atoj ri sib'alaj nim karil jun q'ij cho ri nik'aj chik, tzij. 7 Chitojo ri ik'as ri k'o kuk' ri winaq. We ik' kuya uq'ij ri Ajawxel ruk' ri uchomanik. Ri kutij as ri alkabal, chitojo. We are ne ri kuchuj, chiya' ronojel uwach jastaq, kutijo chuq'ijila'xik ri . Nim chiwila ri nim rajawaxik ki'lilik, xuquje' Ajawxel, xuquje' kuk'utu chi katyoxin che ri chiya uq'ij ri choq'aq' kaya uq'ij. 8 We k'o ik' Dios. Je xuquje' ri man kutij taj ronojel uwach as, chitojo', xaq xwi ix ajk'asib' chuloq'axik jastaq, jeri' kub'ano chuq'ijila'xik ri Dios. 7 Jeri' taq iwib'. Xapachin ri kuloq'aj ri rajil utz'aqat rumal cher man k'o ta jun chaqe xaq pa rech tajin kub'an ri kub'ij ri taqanik. 9 Ri taqanik wi k'aslik xuquje' man k'o ta jun xaq pa rech kub'ij: Man katzukuj ta chi jun awixoqil o jun wi kakamik. 8 We kujk'asi'k, kujk'asi'k chuya' awachajil, man katkamisan taj, man katelaq'taj, ik uq'ij ri Dios ruk' ri kaqab'ano, we kujkamik, xuquje' man karayij ta ri jastaq ri man awech kujkamik chuya'ik uq'ij ri Dios. Xaq jeri' we taj. We taqanik ri' kamulix xa pa jun chomab' uj k'aslik o uj kaminaq, uj rech ri Ajawxel. 9 al ri kub'ij: Chaloq'aj ri awajil atz'aqat jetaq ri Rumal k'u wa' xkam ri Cristo xuquje' xk'astaj kab'an chuloq'axik awib' at. 10 Ri loq'anik man uwach, rech jeri' kux Ajawxel ri uj ri uj k'aslik kub'an ta k'ax che ri k'ulja. Xaq jeri' ri winaq ri xuquje' ke ri e kaminaq chik. 10 Ri at k'ut, kaloq'anik tajin kub'an ri' ri kub'ij ri taqanik. 11 ¿jas che kaq'at tzij pu'wi' ri awachalal? O ¿jas Chixok il chub'anik ronojel we jastaq ri', iweta' che kawetzelaj? Qonojel kujopan na cho ri uq' m'jas ub'anik ri q'otaj ri uj k'olik. Chixk'astaj atb'al tzij ri Cristo. 11 Ri tz'ib'atalik kub'ij: "In che ri waram, rumal cher ri qakoltajem sib'alaj in K'aslik," kacha ri Ajawxel, "chinuwach in naqaj chik k'o wi loq cho are taq xujkojonik. 12 kexuki' wi na konojel ri winaq, xuquje' konojel Naj chik okinaq ri aq'ab', xqeteqb' loq ri q'ij. kakiq'alajisaj na ri ub'i' ri Dios." 12 Xaq jeri' Rumal b'a ri' qatzaqa b'a kanoq ri chak rech ri chiqajujunal kaqab'ij na cho ri Dios ri qab'anom. q'equ'mal, are qakojo ri che'yab'al rech ri tunal 13 Xaq jeri' chujtanal chuq'atik tzij pa taq qawi' ri katunananik. 13 Xaq jeri' utz chujno'jinoq are chiqajujunal. Are utz we man kaqakoj topib'al qab'ana ri utzilal ri kaqab'ano are tzijil ri q'ij aqanaj chike ri alaxik. 14 Ri in qas jeqel na k' pa qawi', man are ta kaqilij upaq'ik ri qapam, u'x chirij ri Ajawxel Jesú, chi man k'o ta jun man are ta kaqilij q'ab'arik, man are ta kaqab' jastaq ri awas utijik pa rech wi. We k'u ne k' an ri etzelal kuk' taq ixoqib' o kuk' taq achyab', o jun kuchomaj chi awas utijik jun jastaq xaq xuquje' man are ta kaqilij ukojik ch'o'j xuquje' xwi awas ri' che ri winaq ri jeri' kachomanik. k'axal chickxo' taq ri winaq. 14 Are chiwatz' 15 We k'u rumal ri jastaq tijowik rij kayojtaj ri yaqib'ej ri Ajawxel Jesucristo, man are taj kiwilij ub'anik ri makaj ri karaj ri ityo'jal.

14 Chik'amawa'j ri man k'o taj uchuq'ab' pa ri ukobel, rech jeri' man kib'an taj tijoj chuq'ab' ruk' pa tzij. 2 E k'o jujun kakib'ij chi ri kikojob'al kuya b'e chike kakin ronojel uwach jastaq, e k'o chi k'u nik'aj ri maj kichuq'ab' pa ri kikojob'al, xaq xwi ichaj kakin. 3 Ri kutij ronojel uwach jastaq, makuya taj karetzelaj ri xaq jujun jastaq kutijo, je xuquje' ri xaq k'yaqal taq jastaq kutijo, makuya taj kuq'at tzij pu'wi' ri kutij ronojel uwach jastaq, rumal cher ri Dios ku'k'amawa'j kikob'chal. 4 ¿At jachin at che ri kaq'at tzij pu'wi' jun rajchak chi jun? We ko k'

olik o wine katzaqik, are ri Rajaw ri' kilowik. kakib'an k'ax xuquje' ri itzel keno'jinik. 5 Xaq Tzi ko k'u wi kak'oji' na rumal cher ri Ajawxel jeri' choq'aq' ke'nimax ri e q'atal taq tzij man k'o uchuq'ab' chi ruk'a'xik. 5 K'o winaq ri sib' xwi taj rech man kakiq'at ta tzij, xane xuquje' alaj nim karil jun q'ij cho jun chik, k'o chi jun rech qas kaqachomaj ri kaqab'ano. 6 Rumal ri' xaq junam karil ronojel ri q'ij. Rajawaxik k'ut kitoy ri alkabal, jeri' rumal cher ri q'atal taq tzij ko kak'oji' jun pa ri uchomab'al. 6 Ri winaq e patanil rech ri Dios, are kakilij ub'anik ri q'atoj ri sib'alaj nim karil jun q'ij cho ri nik'aj chik, tzij. 7 Chitojo ri ik'as ri k'o kuk' ri winaq. We ik' kuya uq'ij ri Ajawxel ruk' ri uchomanik. Ri kutij as ri alkabal, chitojo. We are ne ri kuchuj, chiya' ronojel uwach jastaq, kutijo chuq'ijila'xik ri . Nim chiwila ri nim rajawaxik ki'lilik, xuquje' Ajawxel, xuquje' kuk'utu chi katyoxin che ri chiya uq'ij ri choq'aq' kaya uq'ij. 8 We k'o ik' Dios. Je xuquje' ri man kutij taj ronojel uwach as, chitojo', xaq xwi ix ajk'asib' chuloq'axik jastaq, jeri' kub'ano chuq'ijila'xik ri Dios. 7 Jeri' taq iwib'. Xapachin ri kuloq'aj ri rajil utz'aqat rumal cher man k'o ta jun chaqe xaq pa rech tajin kub'an ri kub'ij ri taqanik. 9 Ri taqanik wi k'aslik xuquje' man k'o ta jun xaq pa rech kub'ij: Man katzukuj ta chi jun awixoqil o jun wi kakamik. 8 We kujk'asi'k, kujk'asi'k chuya' awachajil, man katkamisan taj, man katelaq'taj, ik uq'ij ri Dios ruk' ri kaqab'ano, we kujkamik, xuquje' man karayij ta ri jastaq ri man awech kujkamik chuya'ik uq'ij ri Dios. Xaq jeri' we taj. We taqanik ri' kamulix xa pa jun chomab' uj k'aslik o uj kaminaq, uj rech ri Ajawxel. 9 al ri kub'ij: Chaloq'aj ri awajil atz'aqat jetaq ri Rumal k'u wa' xkam ri Cristo xuquje' xk'astaj kab'an chuloq'axik awib' at. 10 Ri loq'anik man uwach, rech jeri' kux Ajawxel ri uj ri uj k'aslik kub'an ta k'ax che ri k'ulja. Xaq jeri' ri winaq ri xuquje' ke ri e kaminaq chik. 10 Ri at k'ut, kaloq'anik tajin kub'an ri' ri kub'ij ri taqanik. 11 ¿jas che kaq'at tzij pu'wi' ri awachalal? O ¿jas Chixok il chub'anik ronojel we jastaq ri', iweta' che kawetzelaj? Qonojel kujopan na cho ri uq' m'jas ub'anik ri q'otaj ri uj k'olik. Chixk'astaj atb'al tzij ri Cristo. 11 Ri tz'ib'atalik kub'ij: "In che ri waram, rumal cher ri qakoltajem sib'alaj in K'aslik," kacha ri Ajawxel, "chinuwach in naqaj chik k'o wi loq cho are taq xujkojonik. 12 kexuki' wi na konojel ri winaq, xuquje' konojel Naj chik okinaq ri aq'ab', xqeteqb' loq ri q'ij. kakiq'alajisaj na ri ub'i' ri Dios." 12 Xaq jeri' Rumal b'a ri' qatzaqa b'a kanoq ri chak rech ri chiqajujunal kaqab'ij na cho ri Dios ri qab'anom. q'equ'mal, are qakojo ri che'yab'al rech ri tunal 13 Xaq jeri' chujtanal chuq'atik tzij pa taq qawi' ri katunananik. 13 Xaq jeri' utz chujno'jinoq are chiqajujunal. Are utz we man kaqakoj topib'al qab'ana ri utzilal ri kaqab'ano are tzijil ri q'ij aqanaj chike ri alaxik. 14 Ri in qas jeqel na k' pa qawi', man are ta kaqilij upaq'ik ri qapam, u'x chirij ri Ajawxel Jesú, chi man k'o ta jun man are ta kaqilij q'ab'arik, man are ta kaqab' jastaq ri awas utijik pa rech wi. We k'u ne k' an ri etzelal kuk' taq ixoqib' o kuk' taq achyab', o jun kuchomaj chi awas utijik jun jastaq xaq xuquje' man are ta kaqilij ukojik ch'o'j xuquje' xwi awas ri' che ri winaq ri jeri' kachomanik. k'axal chickxo' taq ri winaq. 14 Are chiwatz' 15 We k'u rumal ri jastaq tijowik rij kayojtaj ri yaqib'ej ri Ajawxel Jesucristo, man are taj kiwilij ub'anik ri makaj ri karaj ri ityo'jal.

uchak ri Dios rumal rech ri jastaq tijowik rij. kuya ku'lib'al k'u'x chixunojisaj che ki'kotemal Ronojel ri jastaq ri tijowik rij ch'ajch'oq, k'ax xuquje' ja'maril iwonojel ri iixkojoninaq che k'u'ri' we ketzaq pa mak nik'aj chik xa rumal Are', rech jeri' kapulin ri ku'lib'al ku'x chi'we ri jastaq ri kutij jun. **21** Sib'alaj utz ri' we man rumal ri ukwinem ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **14** Qas katij ti'l, o vino, xuquje' xapaskux jastaq ri xaq tzij wachalal, weta'm chi ix sib'alaj ixnojinaq topib'al aqanaj che ri alaxik, jeri' rech man itzel che utzilal, xuquje' qas k'o iweta'mab'al rumal taj kuna'o rech man kel ta kanoq pa ri ukojob' ri kixkwiniq kiya ino'j chib'il taq iwib!. **15** Pune al. **22** We k'o akojob'al, chakojo' rech katqaj cho jeri' xintz'ib'aj we ri' chuna'taxik chi'we pa ri ri Dios. Utz rech ri man kuq'at ta tzij pu'wi' utoq'ob' ri Dios ri ya'tal chwe, **16** rech xinux chib'il rib' ruk' ri uchomab'al. **23** Are k'u'ri xaq keb' uk'u'x kutij ri jastaq, kaq'at na tzij pu'wi', rumal cher man tajin ta kutij ri jastaq ruk' ukojob'al, ronojel ri jastaq ri man ruk' taj kojob' al katijik, makaj ri'.

15 Ri uj ri k'o qachuq'ab' pa ri qakojob'al che' qato' ri maj kichuq'ab', man are ta kaqab' an ri kaqaj chiqawach uj. **2** Chqajujunal qab' ana' ri kaqaj chikiwach ri qajil qatz'aqat xa jeri' kek'iy pa Cristo. **3** Rumal cher ri Cristo, pune are Cristo, man are ta xub'an ri xqaj choch are', xane are xub'an ri kub'ij ri tz'ib'atalik: Ri itzel taq tzij ri xkib'ij ri winaq, chwe in xqaj wi. **4** Rumal cher ri jastaq ri xtz'ib'ax loq ojer, xtz'ib'axik rech kujeta'man chirij, rech rumal ri aye'nik xuquje' ri ku'lib'al ku'x ri kuya ri Tz'ib'atalik, are kaqilij ri aye'nik. **5** Ri Dios k'ut ri kuya qak'aslema xquje' kub'an chaqe chi kujjeqi'k chuya xa jun ina'oj jetaq ri karaj ri Cristo Jesús. **6** Rech pa junamal, xa jun kib' an che ri ich'ab'al, kiq'ijila'j ri Dios, Tataxel rech ri Ajawxel Jesucristo. **7** Rumal k'u'ri, chik' amawa'l iwb' chijujunal, jetaq ri xub'an ri Cristo xujuk'amawa'l rech kaqaya juluwem che ri Dios. **8** Rumal ri' kinb'ij chi'we chi ri Cristo xpe chikipatanixik ri winaq a'j Israel rech jeri' kuk'ut ri qas tzij rech ri Dios, rech kuk'yaqab'a ri utzujum loq ri Dios chike ri qatat qanan. **9** Rech jeri' ri winaq ri man a'j Israel taj kakiq' ijila'j ri Dios rumal ri utoq'ob', jetaq ri tz'ib' atalik: "Rumal ri' kinq'alajisaj na ri b'i' la chike ri winaq ri man a'j Israel taj, xuquje' kinb'xon na che ri b'i' la." **10** Xuquje' kub'ij: "Ri ix ri man ix a'j Israel taj, chixki'kot kuk' ri winaq a'j Israel." **11** Xuquje' kub'ij: Chiq'ijila'j ri Ajawxel iwonojel ri ix ri man ix aj Israel taj, xuquje' iwonojel ix ri ix k'o pa taq ri tinimit. **12** Ri Isaías xuquje' kub'ij: Katux na loq ri uk'a'mal ri Isaí, are ri' kawa'jil na chuq'atik tzij pa kiwi' ri winaq ri man a'j Israel taj. Ri winaq a'j Israel kakub'i' na kik'u'x chirij. **13** Are b'a ri Dios ri Are', rech jeri' kapulin ri ku'lib'al ku'x chi'we rumal ri ukwinem ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **14** Qas katij ti'l, o vino, xuquje' xapaskux jastaq ri xaq tzij wachalal, weta'm chi ix sib'alaj ixnojinaq topib'al aqanaj che ri alaxik, jeri' rech man itzel che utzilal, xuquje' qas k'o iweta'mab'al rumal taj kuna'o rech man kel ta kanoq pa ri ukojob' ri kixkwiniq kiya ino'j chib'il taq iwib!. **15** Pune al. **22** We k'o akojob'al, chakojo' rech katqaj cho jeri' xintz'ib'aj we ri' chuna'taxik chi'we pa ri ri Dios. Utz rech ri man kuq'at ta tzij pu'wi' utoq'ob' ri Dios ri ya'tal chwe, **16** rech xinux patanijel rech ri Cristo Jesúkuk' ri winaq ri man a'j Israel taj. Are nupatan utzijoxik ri utz laj taq tzij rech ri Dios, rech jeri' ri winaq ri man a'j Israel taj ku'xik jun tyoxalaj sipanik ri kaqaj cho ri Dios. **17** Xaq jeri' utz kinna' nimal rumal ri patanijik ri kinb'ano che ri Dios, pa Cristo Jesúkuk'. **18** Man kintzijoj ta chi jun jastaq we man are ri xub'an ri Cristo pa nuk'aslema rech jeri' ri winaq ri man a'j Israel taj ko'pan chi reta' maxik ri nimanik che ri Dios. We jastaq ri' nub' anom ruk' tzij xuquje' ruk' chak. **19** Ruk' sib' alaj nimaq taq k'utu'n, xuquje' mayijab'al taq jastaq ruk' ri ukwinem ri Uxlab'ixel rech ri Dios. Xaq jeri', xintzijoj loq ri utz laj utzij ri Cristo xchapple'taj loq pa Jerusalén xinopan k'a pa taq ronojel ri tinimit rech Iliria. **20** Qas tzij wi, are rajawam na k'u'x kintzijoj ri utz laj taq tzij pa taq ri tinimit jawje' man eta'matal ta wi uwach ri Cristo, rech jeri' man kinwok taj jun jastaq, jawje' ri wokol chi wi jun. **21** Xane rech jacha kub'ij ri tz'ib'atalik: "Ri winaq ri man xtzijox ta wi chike ri tzij, kakil na uwach, xuquje' ri man xkita ta wi ri ub'i', kakich'ob' na ri utzij." **22** Rumal we tajin kinb'ano, man inkwininaq taj ixnusolim. **23** Chanim k'ut rumal maj chi jawje' kinchakun wi waral, xuquje' sib'alaj urayim na k'u'x kixe'nsolij. **24** Nuchomam kixinsolij kanoq we xine' je la' pa ri España. Kinwaye'j chi are kixsolitaj kanoq xuquje' are kik'owisataj ri qaki' kotem iwuk', kinito' b'ik rech kintaqej ri nub' e. **25** Chanim k'ut kine' pa ri tinimit Jerusalén ke'nya tob'anik chike ri alaxik. **26** Rumal cher ri qachalal a'j Macedonia, xuquje' ri a'j Acaya xkimulij jun tob'anik chike ri alaxik ri e meb' aib' ri e k'o chikixo'l ri e tyoxalaj taq alaxik ri e k'o pa Jerusalén. **27** Xkichomaj chi taqalik jewa' kakib'ano, xuquje' keta'm chi ajk'asib' kuk' we alaxik ri'. Rumal k'u cher we winaq man a'j Israel taj xkik'am ke ri sipanik rech ri uxlab'al, ya'tal xuquje' chi a're' kakiya ri jastaq ri kajawataj chike ri a'j Israel. **28** Are kinto'taj kan chub'anik we ri', xuquje' are kaya'taj kan ri

sipanik chike, kinik'ow b'ik iwuk' k'a te ri' kine' nunan xuquje' in. **14** Chiya rutzil uwach ri je la' España. **29** Weta'm chi we kinopan iwuk', Asíncrito, ri Flegonte, ri Hermes, ri Patrobas, kink'am b'ik sib'alaj nim tewechib'al rech ri utz ri Hermas xuquje' ri alaxik ri e k'o kuk'. **15** laj utzij ri Cristo. **30** Kinta k'u chi'we wachalal, Chiya rutzil uwach ri Filólogo, ri Julia, ri Nereo pa ri ub'l' ri Ajawxel Jesucristo xuquje' pa ri rachi'l ri ranab', xuquje' ri Olimpas, xuquje' uloq'anik ri Uxlab'ixel, chib'ana ch'awem cho ri konojel ri e tyoxalaj taq winaq ri e k'o kuk' Dios pa nuwi'. **31** Rech man kinqaj ta pa kiq'ab' . **16** Chiya rutzil iwach ruk' jun Tyoxalaj tz' ri e b'anal taq k'ax ri e k'o pa Judea, xuquje' umanik. Kakitaq xuquje' rutzil iwach konojel ri rech kak'amawa'x ri tob'anik rech patanijik ri komontyox rech ri Cristo. **17** Wachalal, kixinb' nuk'amom b'ik chike ri e Tyoxalaj taq winaq ri ochi'j kiq'at iwib' chike ri e kojol taq ch'o'l' ri e k'o pa Jerusalén. **32** Rech jeri' rumal ri urayib' ke'kipa'l'j ri komontyox xuquje' xaq kik'ulel ri al ri Dios, kinopan iwuk' ruk' ki'kotemal xuquje' k'utu'n ri xya chi'we. Chiq'ata iwib' chike. **18** kinuxlan iwuk' jun janipa q'ij. **33** Are ri Dios We winaq ri' man are taj tajin kakipatanij ri rech ja'maril kakanaj kanoq iwuk'. Jeri'.

16 Kinchilib'ej chi'we ri alaxik Febe, are jun patanijel pa ri komontyox pa ri tinimit Cencrea. **2** Chik'amawa'j jetaq ri kataqi' che pa ri Ajawxel, rumal cher are' jun qachalal pa ri qakojob'al. Chiya ronojel ri kajawataj che, rumal ri a're' u'to'om sib'alaj e k'l' winaq, in jun in chike. **3** Chiya rutzil uwach ri Priscila rachi'll ri Aquila, are wa' ri e tob'aninaq wuk' pa Cristo Jesús. **4** A're' xkiya ri kik'aslemal rumal we; man xwi ta kintyoxin chike are' xane kintyoxij xuquje' chike konojel ri komontyox ri man a'j Israel taj. **5** Chiya rutzil kiwach konojel ri alaxik ri kakimulij kib' cho kachoch a're'. Chiya rutzil uwach ri alaxik Epeneto, are wa' ri nab'e kojonej pa jun le'aj re Asia. **6** Chiya rutzil uwach ri María, sib'alaj nim ri chak ub' anom iwuk'. **7** Chiya rutzil kiwach ri Andrónico rachi'll ri Junias, sib'alaj e loq' chickox'i' ri e taqo'n rech ri Dios, e wachi'll xujk'oj'i' pa che' xuquje' are nab'e taq kojonejab' chinuwach in. **8** Chiya rutzil uwach ri Amplias, jun loq' alaj wachalal pa ri Ajawxel Jesús. **9** Chiya rutzil uwach ri Urbano, jun qachi'll pa ri chak pa Cristo Jesús, xuquje' ri loq'alaj alaxik Estaquis. **10** Chiya rutzil uwach ri Apeles utz no'jininaq pa Cristo Jesús. Chiya rutzil kiwach ri e k'o ruk' ri Aristóbulo. **11** Chiya rutzil uwach ri nuwinaqil Herodión. Xuquje' chiya rutzil kiwach ri e k'o ruk' ri Narciso, we winaq ri' e kojonejab' che ri Ajawxel. **12** Chiya rutzil kiwach ri Trifena rachi'll ri Trifosa, sib'alaj tajin kakikoj kichuq' ab' chub'anik ri uchak ri Ajawxel. Chiya rutzil uwach ri loq'alaj Pérsida, sib'alaj nim ri chak ub'anom pa ri ub'l' ri Ajawxel Jesús. **13** Chiya rutzil uwach ri Rufo, jun utz laj kojonej, xuquje' chiya rutzil uwach ri unan, rumal jer elinaq

1 Corintios

1 Ri Pablo sik'ital apanoq rumal ri urayib'al uk'u'x ri Dios, rech kux jun taq'o'n rech ri Cristo Jesúus, rachi'll ri alaxik Sóstenes. **2** Kintaq we wuj ri chike ri e tyoxirisatal pa Cristo Jesúus, e sik'ital apanoq rech k'u'x tyoxalaj taq winaq e kachi'l ri kakina'taj ri ub'i' ri Dios xuquje' ri qab'i' uj pa ronojel k'olib'al ri e k'o wi: **3** Chik' amawa'j tooq'ob' xuquje' ja'maril che ri Dios, ri qa'Tat xuquje' utat ri Ajawxel Jesucristo. **4** Ronojel q'ij kintyoxin che ri Dios rumal iwe, rumal ri utoq'ob' ri Dios ri xya'taj chi'we pa Cristo Jesúus. **5** Rumal cher xik'amawa'j ronojel uwach q'inomål pa Are' pa eta'manik xuquje' pa tzij, **6** jacha ri q'alajisanik chirij ri Cristo ri xjeqe'b'ax chi'we. **7** Jeri' maj jun sapanik kajawataj chi'we are kiwaye'j apanoq are kuk'ut rib' ri Ajawxel Jesucristo. **8** Are' kab'anow chi' we chi ko kixk'oji'k k'a pa ri k'isb'al q'ij, rech maj mak kariqitaj chi'we pa ri q'ij are katzalij loq ri Jesucristo. **9** Ri Dios ri kub'anó ri kub' ij, are' xixsik'in apanoq rech k'o iriqoj ib' ruk' ri Jesucristo, ri Qajawxel. **10** Wachalal, kinta chi'we pa ub'i' ri Ajawxel Jesucristo, chi xa jun ichomanik k'oloq, kixk'oloq pa riqoj ib' xuquje' man kiya ta b'e che ri pa'in ib' chi'xo'l, xane xa jun chib'aná, xa jun ichomanik xuquje' xa jun jastaq ix b'anal rech. **11** Jeri' rumal xb'ix chwe kumal e jujun rech ri Cloé chi k'o ch'o'j chi'xo'l loq'alaj taq wachalal. **12** E k'o jujun chi'we kakib' ij: "In in rech ri Pablo, in in rech ri Apolos, in in rech ri Cefas." Nik'aj chik kakib'ij: "In in rech ri Cristo." **13** ¿La xa k'u pa'ital ri Cristo? ¿La are k' u ri Pablo xrip rumal ri imak? ¿La pa ub'i' k'u ri Pablo xb'an wi iqasana'? **14** Kintyoxin che ri Dios, man k'o ta jun chi'we xinb'an uqasana', xaq xwi xinb'an uqasana' ri Crispó rachi'l ri Gayo, **15** jeri' maj jun kub'ij chi pa nub'i' in xb' an wi uqasana'. **16** Xinb'an xuquje' kiqasana' konojel ri e k'o ruk' ri Estéfanos; man kana'taj ta chi chwe we k'o chi jun xinb'an uqasana'. **17** Rumal cher ri Cristo man xinutaq ta loq chub' anik qasana', xane chutzijoxik ri utz laj taq tzij, man ruk' ta kitzij achyab' ri k'ax uch'ob'ik rech man kutzaq taj ri uchuq'ab' ri xub'an ri Cristo cho ri ripb'al. **18** Rumal ri utzijoxik ri ukamikal ri Jesúus cho ri ripb'al xaq konarisab'al chike ri kasach kiwach, chaqe uj k'ut ri kujkoltajik, we tzij ri' are ukwinem ri Dios. **19** Ri tz'ib'atalik

kub'ij: Kintukij na ri keta'mab'al ri achyab' ri k'o keta'mab'al, xuquje' kinwetzelaj na ri kino' jib'al ri k'o keta'mab'al. **20** ¿Jawje' k'o wi ri achi ri k'o reta'mab'al? ¿Jawje' k'o wi ri qas kusolij ri tz'ib'atalik? ¿Jawje' k'o wi ri achi ri qas kub'an ch' o'j pa tzij? ¿La man k'u uxkonarisaj ri Dios ri eta'mab'al kech ri achyab' rech we uwachulew ri? (*aïon g165*) **21** Pa ri reta'mab'al ri Dios, xub'an chike ri winaq a'juwachulew chi man xketa'maj ta uwach ruk' ri keta'mab'al, xane xu'kolo ruk' ri tzij ri xkikojo are xtzijox chike. **22** Ri winaq a'l Israel kakita mayijab'al taq jastaq xuquje' ri winaq ri man a'l Israel kakita eta'mab'al. **23** Ri uj k'ut kaqatzijoj ri Cristo ri xripik. We tzij ri topib'al aqanaj chike ri winaq a'l Israel, xuquje' konarisab'al kech ri winaq ri man a'l Israel taj. **24** Chike k'u ri e sik'ital apanoq, ta k'u e winaq a'l Israel o man a'l Israel taj, ri Cristo are ukwinem xuquje' reta'mab'al ri Dios. **25** Rumal cher ri sib'alaj kon che ri Dios are sib'alaj k'o reta'mab'al cho ri keta'mab'al ri winaq xuquje' ri sib'alaj man k'o ta uchuq'ab' pa Dios are sib'alaj k'o uchuq'ab' chikiwach ri achyab'. **26** Qachalal, qas chiwila na jas ri qas ix sik'ital wi apanoq: Man ix k'i taj ri k'o iweta'mab'al jetaq ri kakib'ij ri winaq, man e k'i ta chi'we ri e kalk'wa'l taq ri taqanelab'. **27** Ri Dios k'ut xucha' ri man k'o ta reta'mab'al cho ri uwachulew rech ku'ya pa kik'ixib'al ri achyab' ri k'o keta'mab'al, xuquje' xucha' ri sib'alaj maj uchuq'ab' cho ri uwachulew rech ku'ya pa kik'ixib'al ri k'o taqanik pa kiq'ab'. **28** Ri Dios xucha' apanoq ri sib'alaj man k'o ta kak'am che xuquje' ri etzelatal uwach kumal ri winaq xuk' amawa'j ri man suk' taj xuquje' xretzelaj ri suk' kuna'o. **29** Jeri' xub'anó rech maj jun kub'an nimal cho ri Dios. **30** Xa Tyox che Are', ix ix k'o pa Cristo Jesúus, ri Cristo are qeta'mab'al, pa jule' taq tzij chik are wa ri xb'anow suk' chaqe xuquje' are xujutyoxirisaj, are' xujtorow loq. **31** Rech jetaq ri tz'ib'atalik: We k'o jun kuna' nimal, chuna' nimal pa ri Ajawxel Jesúus.

2 Xaq jeri' wachalal, are xe'ntzijoj ri uq' alajisanik ri Dios chi'we, man xintzijoj ta chi'we ruk' taq q'ajajem tzij xuquje' man ruk' ta tzij ri k'ax uch'ob'ik. **2** Man xraj ta na k'u' xintzijoj jun jastaq chik chi'we are xink'oji' chi'xo'l, xane xwi xwaj xinq'alajisaj ri Cristo ri xripik. **3** Man k'o ta nuchuq'ab' are xink'oji' chi'xo'l, xinb'irib'at che xib'in ib' xuquje' moch'

och'em. **4** Xuquje' man xintzijoj ta ri utzij ri chich'ab'exik pa Cristo. **2** Man xink'ut ta chi' Dios chi'we ruk' menk'etib'al taq kitzij achyab' wach jastaq ri k'ax uch'ob'ik, xane are xink'ut xane ruk' ri uk'utu'n xuquje' ri ukwinem ri ri man k'ax taj uch'ob'ik, rumal cher je ri ix k' Tyoxalaj Uxlab'ixel. **5** Jeri' rech ri ikojob'al man o nitz' taq ak'alab' man kixkwin ta na kitij ko kajeq'i' taj chirij ri keta'mab'al ri winaq, xane taq jastaq xaq xwi leche. **3** K'amaja' ix ko. K'a pa ri ukwinem ri Dios. **6** Pune jeri', kujtzijon k' xaq je' k'o taq oyawal chi'we xuquje' kachkatik u ruk' eta'mab'al kuk' ri e ko chik pa Cristo, man ruk' ta k'u eta'mab'al kech winaq rech we uwachulew xuquje' man ruk' ta eta'mab' al kech ri e taqanelab' ri kasach na kiwach. (*aiōn g165*) **7** Xane kaqak'ut ri jastaq ri awatal loq rech ri reta'mab'al ri Dios, jun eta'mab'al ri awatal loq xuquje' utzujum loq ri Dios chaqe ojer uloq. (*aiōn g165*) **8** Man k'o ta jun chike ri e taqanelab' rech ri uwachulew xch'ob'owik, rumal cher we ta xkich'ob'o mat xkirip ri' ri Ajawxel rech juluwem. (*aiōn g165*) **9** Xane jacha ri tz'ib'atalik: Maj jun ilowinaq, xuquje' man k'o ta jun towinaq, man k'o ta jun chomab'al ch'ob' owinaq ri usuk'umam apanoq ri Dios chike ri kakiloq'aj. **10** Chanim k'ut, ri Dios xuk'ut wa' we ri' chiqawach rumal ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, rumal cher ri Uxlab'ixel kusolij rijo ronojel pune jero ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **11** Qas tzij wi, amawa'm ri uxlab'al rech ri uwachulew, xane are ri uxlab'ixel ri petinaq che ri Dios, rech are ri kaqachomaj ri xuya chaqe pa ri utoq'ob!. are ta Jesucristo. **12** We k'o ne jun kuwok jun

13 Are wa' ri kaqatzijoj rijo, man kaqab'ij ta k'ut jastaq pu'wi' we tak'alib'al ri', pune ruk' q'anu' ruk' tzij kech achyab' ri k'ax uchomaxik, xane pwaq, saq pwaq o wine je'lilik taq ab'aj, o xuquje' kaqaya uk'utik ruk' utzij ri Uxlab'ixel, xaq jeri' ruk' ne che', pajo o chaq'il' taq uxaq che', **13** kaqab'ij ri qas tzij rech ri Uxlab'ixel pa utzijob' kaq'alajin k'u na jas ri' ri uchak, rumal cher al ri Uxlab'ixel. **14** Ri winaq ri man k'o ta ri pa ri q'ij rech q'atoj tzij kaq'alajisax na. Ri q' Tyoxalaj Uxlab'ixel pa ranima' man kuk'amawa' aq' kaq'alajisan na, xuquje' kuk'ut na ri uje'lal j ta ri kape che ri Dios, rumal ri xaq tonti'risab' ri kichak chkijujunal. **14** We ri chak ri xub'an al wa' we jastaq ri' cho are'. Man kakwin ta k'u ri winaq man kasach ta uwach, kaya'taj na ri' chuch'ob'ik rijo, rumal cher we jastaq ri' xaq xwi utojb'alil. **15** We k'u kak'at ri uchak pa ri q'aq', kach'ob' rijo pa ri Uxlab'ixel. **15** Ri winaq k'ut ri ri' xaq xtzaqmajik. Pune kakolotaj ri' ri winaq k'o pa ri Uxlab'ixel kakwinik kuq'at tzij pu'wi' jetaq ri kub'an jun are kik'ow pa ri q'aq'. **16** ¿La ronojel ri jastaq, are' k'ut maj jun kaq'atow tzij man iweta'm chi ix, ix utemplo ri Dios, xuquje' pu'wi'. **16** Jeri' rumal: ¿Jachin xeta'man ri k'o ri Uxlab'ixel rech ri Dios k'o pa iwanima'? **17** pa ri uchomab'al ri Dios? ¿Jachin chi'we kayo' We k'o jun kub'an k'ax che ri utemplo ri Dios, w uno'jib'al? Are k'u ri uj k'o ri uchomab'al ri kab'an na k'ax che are' rumal ri Dios, rumal cher sib'alaj tyox ri' ri utemplo ri Dios, xuquje' ix ri' ri ix utemplo ri Dios. **18** Maj b'a jun kusub' rib' chi'we. We k'o jun kuna'o chi k'o reta'mab' al rech uwachulew, chub'ana chi maj reta'mab' al rech jeri' kuk'amawa'j na eta'mab'al. (*aiōn g165*)

3 Qachalal, ri in man xinkwin taj xintzijon iwuk' qas ko chik pa ri uxlab'ixel xane jer ix k'o tyo'jal taq winaq jer xinb'an ak'alab'

19 Rumal cher ri eta'mab'al rech uwachulew, maj qeta'mab'al. Ri ix k'ut k'o iweta'mab'al pa xaq konarisab'al cho ri Dios. Jetaq kub'ij ri tz' Cristo. Uj ri' ri man k'o ta qachuq'ab!. Ri ix ib'atalik: Ri Dios ku'chap ri k'o keta'mab'al ku' kixloq'axik are k'u ri uj ketzelax qawach. **21** qasaj pa ri tonto'il. **20** Xuquje' kub'ij; Ri Ajawxel Kamik kaqana' numik, chaqij chi', maj qatz'yaq, reta'm chi man k'o ta kutayij ri kichomab'al kab'an k'ax chaqe, man k'o ta qachoch jawje' ri achyab' ri k'o keta'mab'al. **21** Xaq jeri' maj kujk'oji' wi. **22** Ruk' we qaql'ab' kaqakamisaj b'a jun kuna' nimal kumal ke ri achyab', jeri' qib' che chak, uj ke'qatewechi'j ri winaq pune rumal cher ronojel ri jastaq ri k'olik, iwech. **22** k'ax taq tzij kakib'ij chaqe, kaqakoch'o pune Pune are ri Pablo o ri Apolos, o ri Pedro, o pune kujtzukuxik rech kab'an k'ax chaqe. **13** Utz xuquje' are ronojel ri tiktalik, ri kaqilo xuquje' kaqab'an chi kich'ab'exik ri winaq pune kakib' ri man kaqil taj, ri k'aslemal, o ri kamikal, ri q'ij an b'anoj tzij chaqij xuquje' kakib'ij pa taq we kamik o are ne ri kape na, ronojel iwech ix. **23** q'ij kamik ri' chi uj ri kujch'ulujin ri uwachulew, man k'o ta qapatan. **14** Makintz'ib'aj ta we ri' chi'we rech kixinpa pa ik'ixib'al, xane rech kixinpixib'aj apanoq jer ta ne ix k'o loq'alaj taq walk'wa'l. **15** Pune e k'o sib'alaj e k'i mil winaq ri kakib'ij ri usuk'umal ri Cristo chi'we, weta'm chi man e k'i taj i'tat e k'olik, jeri' rumal in in itat pa Cristo Jesús rumal cher in xintzijon ri Cristo chi'we. **16** Rumal ri' kixinb'ochi'j rech kiwesaj uwach ri tajin kinb'ano. **17** Rumal wa' xintaq b'ik ri Timoteo iwuk', loq'alaj nuk'ojol pa ri Ajawxel Jesús, rech jeri' kuna'taj chi'we jas je' ri kinno'jin in pa Cristo, are wa' rajawaxik kaya uk'utik pa taq ri komontyox. **18** Kamik k'ut e k'o jujun chi'we ri kakib'an nimal, pa kik' u'x ri' chi man kixe'nsolij taj. **19** Qas tzij wi' we karaj ri Dios, kixe'nsolij na, ke'qil k'u na ri' ri winaq, man xaq xwi ta jas kakib'an are ketzijonik xane janipa unimal ri kikwinem k'olik, jas che ri kakib'an nimal. **20** Jeri', rumal ri rajawarem ri Dios man are ta kak'utuwik janipa tzij kub'ij jun xane janipa ukwinem k'olik. **21** ¿Jas k'u kiwaj? ¿La are k'u kiwaj kink'am b'ik che'yab'al o are kiwaj kink'am b'ik loq'anik xuquje' jun uxlab'al ri kajororik?

4 Xaq jeri' chich'ob' b'a chi uj patanil rech ri Cristo, xuquje' uj kujilowik jas kab'an chukojik ri jastaq rech ri Dios ri man eta'matal ta loq nab'e. **2** Rajawaxik chi ri e chajil taq rech ri ujastaq ri Dios kik'utu' chi qas e k'ulib' al ku'x. **3** Ri in k'ut man kak'axir ta wanima' we kiq'at tzij pa nuwi' o xapachin ne chike ri e q'atal taj tzij rech ri uwachulew kaq'atow tzij pa nuwi'. Qas tzij man ne kinq'at ta tzij pa nuwi' in. **4** Pune man in ajmak taj kinna'o, man are ta ri' kak'utuwik chi maj numak, are ri Ajawxel kaq'atow na tzij pa nuwi'. **5** Xaq jeri', miq'at tzij pu'wi' jachinaq peta na ri Ajawxel, are' kaq'alajisan na cho ri tunal ri katunaniq ri awatalik pa ri q'equ'mal xuquje' kuk'ut na jastaq ri k'o pa taq ri anima'aj. Jeri' kaya'taj na che jun ri kataq'ij che, rumal ri Dios. **6** Qachalal, ronojel we kinb'ij chi'we nuchakub'em in, xuquje' je ub'anom ri Apolos jeri' kujkwink kixqato'o, rech kiweta'maj chi man kib'an ta chi jun jastaq we man are ri tz'ib'atalik. Rech maj jun kuna' nimal cho jun chik. **7** ¿Jachin kab' in chawe chi man katjunumataj ta kuk' nik'aj chik? ¿Jas k'o awuk' ri man xa ta xak'amawa'j chi che jun? We xa xak'amawa'j, ¿jas k'u che kab'ano chi jer ta ne man xa ta xya chawe? **8** Xya'taj chi'we ronojel ri karaj ri iwanima', xixq'inomarik, xixux taqanelab' pa kiwi' ri winaq, man uj iwachil' ta k'u uj. K'o ta b'a ne wi qas ix taqanelab' pa kiwi' nik'aj chik rech jeri' kujtaqan iwuk!. **9** Ri kinch'ob' in chirij we jastaq ri' are chi ri Dios xub'an chaqe uj ri uj taqo'n kujkanaj kan pa ri k'isb'al k'olib' al, jetaq ri kab'an chike ri kekamisaxik. Xujkoj che k'utb'al chikiwach ronojel ri jastaq ri e tiktalik, chikiwach ri angelib' xuquje' chikiwach ri achyab'. **10** Xa rumal rech ri Cristo ri uj

5 Xtataj kumal konojel chi k'o makaj kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib' ri kab'an chi'xo'l, man ne katataj ta we jastaq ri' chikixo'l ri man e kojonelab' taj, k'o jun chi'we ri xumaj ri rioxqil ri utat xub'an rioxqil are' che. **2** Nimal k'ut kib'an qaj ruk' we jastaq ri', ¿la man are qas kataq'ij ri', k'ax kina'o rumal ri xk'ulmatajik xuquje' xiwesaj ta b'ik chi'xo'l ri jewa' xno' jinik? **3** Ri in k'ut, pune man in k'o iwuk' pa winaqil, k'o ri wanima' iwuk', xuquje' xq'at taj tzij wumal pu'wi' ri xub'an mak, je ta ne qas in k'o iwuk!. **4** Are kimulij iwib' pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesús, xuquje' ri ukwinem, ri wanima' xuquje' in kak'oji' na iwuk!. **5** Ri achi ri jewa'

xub'ano, chijacha pa uq'ab' ri Itzel rech kak' ri sib'alaj k'o reta'mab'al chuq'atik tzij pu'wi' is pu'wi' ri utoyo'jal rech jeri' kakolotaj na ri jun ch'o'j chikixo'l ri e kojonelab'? **6** Man je ta ranima' pa ri q'ij rech ri Ajawxel. **6** Man utz ta k'u ri tajin kib'an, xane jun alaxik ku'tzujuj ri' we kib'an nimal. **7** La man kiwilo chi jub'iq' jun alaxik chik cho ri q'atb'al tzij, kakib'an k' ch'am kuch'amirisaj ronojel ri q'or? **7** Chiwesaj u we ri' chikiwach ri man e kojonelab' taj. **7** b'ik ri ch'am ri man utz ta chik, rech jeri' kixux Qas tzij wi sib'alaj jun nimalaj mak chi k'o ch' k'ak' q'or, kaxlan wa ri maj ch'am ruk' qas jetaq o'j chi'xo'l. **7** La man k'u are utz we kiq'i' jub' ri kixuxik. Jeri' rumal cher ri Cristo are xuxik iq' ri k'ax ri kab'an chi'we? **7** La man k'u are ri chij rech ri Pascua ri xkamisaxik ruk' k'axal katanik we man je' keno'jin iwuk' ri winaq? rumal qe. **8** Xaq jeri' qana'taj b'a ri Pascua man **8** Man je ta k'u ri tajin kib'an, ix tajin kixb' ruk' ta ri ch'am ri man utz ta chik, are wa' ri anow ri k'axal xuquje' itzel tajin kixno'jinik mak xuquje' ri itzel taq jastaq xane ruk' ch' kuk' ri e kojonelab'. **9** **9** La man k'u iweta'm chi ajch'oj laj anima'aj xuquje' pa qas tzij. Pa ri ri itzel taq winaq man kok taj pa ri ajawarem nimaq'ij Pascua, ri a'j Israel man kakiya ta ch' rech ri Dios? Misub' iwib', ri kemakun kuk' am ruk' ri kaxlan wa. Man kaya ta b'e che jun aj taq achyab' xuquje' ixoqib', xuquje' ri ke'kiq' Israel kuya ch'am ruk' ri ukaxlan wa. **9** Nutz'ib' ijila'j ri e b'anom taq tyox, ri e kakab' kachajil, am chi'we pa ri nuwuj chi man kixk'ojil' ta kuk' kakab' kioxqil, ri achyab' ri keq'oyik kuk' nik' ri xaq kakib'an mak kuk' taq achyab' xuquje' aj achyab' chik, xuquje' ri achyab' ri kakib'an kuk' taq ixoqib'. **10** Man are ta kinb'ij chi kixel mak kuk' e kech achyab' **10** ri eleq'omab', ri chikixo'l ri winaq ri a'jmakib' ri e k'o cho we kejiq'jatik, ri e q'ab'arelab', ri e b'anal taq tzij, uwachulew ri', ri sib'alaj kejiq'jatik, ri kakeleq' xuquje' ri kakesaj pwaq chike ri winaq, man aj pwaq, xuquje' ri kakiq'ijila'j e b'anom taq kakechab'ej ta ri ajawarem rech ri Dios. **11** Je k'u tyox. We ta are ri' kinb'ij, ri' rajawaxik kixel b' wa' keno'jin jujun chi'we ojer. Kamik k'ut xixch' ik cho ri uwachulew. **11** Pa we wuj ri' kintz'ib'aj ajtajik, xixtyoxirisatajik, pa ri ub'l' ri Ajawxel chi'we chi man kuya taj kixk'ojil' kuk' we winaq Jesucristo xuquje' rumal ri Ruxlab'ixel ri Dios. ri kakib'ij chi e kojonelab' k'a te ri' kakib'an **12** Ya'tal b'e chwe kinb'an ronojel ri jastaq ri taq mak kuk' achyab' xuquje' ixoqib', ke'kiq' kawaj, man ronojel ta k'ut kinuk'am b'ik pa ri ijila'j e b'anom taq tyox, e b'anal taq tzij, e q' utzilal. Ya'tal b'e chwe kinb'an ronojel ri jastaq, ab'arelab' xuquje' kakeleq'aj pwaq chike nik'aj man kinya ta k'u b'e are kab'an rech we jastaq chik, mixwa' kuk' we winaq ri!. **12** Jawa' kinb'ij ri' pa nuwi!. **13** Ri jastaq tijowik rij chiqapam rumal cher **13** La kuya k'u ri' kinq'at tzij pa kiwi' ke' wi, xuquje' ri qapam k'olib'al rech ri jastaq ri man e kojonelab' taj? **13** La man k'u ix ri' ri tijowik rij, ukob'chal k'u wa' kak'is na tzij pu' kuya'o kiq'at tzij pa kiwi' ri e k'o chi'xo'l? **13** wi' rumal ri Dios. Are k'u ri utoyo'jal ri winaq Jeri' rumal are ri Dios kaq'atow na tzij pa kiwi' man rech ta mak kuk' taq achyab' xuquje' kuk' ri man e kojonelab' taj. Chiwesaj b'a b'ik ri itzel taq ixoqib', xane rech ri Ajawxel, xuquje' ri chi'xo'l.

6 We k'o jun chi'we k'o uch'o'j ruk' jun chik, **6** Jas che katzujun chikiwach q'atal tzij ri man e kojonelab' taj, man are ta katzijon kuk' ri kojonelab'? **2** **2** La man k'u iweta'm chi are ri kojonelab' keq'atow na tzij pa kiwi' ri winaq a' juwachulew? **2** Jas k'u che man kixkwin taj kiq' at tzij pu'wi' we nitz' jastaq ri? **3** **3** La man k' u iweta'm chi uj kujq'atow na tzij pa kiwi' ri angelib'? **3** Are ta k'u mat kaqaq'at tzij pu'wi' we jastaq rech we k'aslemal ri? **4** Xaq jeri' we k'o ich'o'j pu'wi' we nitz' taq jastaq ri. **4** Jas k'u che are ki'koj chuq'atik tzij pi'wi' ri man e k'o ta iwuk' pa ri komontyox? **5** Kinb'ij we ri' chi' we rech kixk'ixik. **5** La man k'u k'o jun chi'we

Ajawxel are ajchoq'le ri utoyo'jal ri winaq. **14** Ri Dios ruk' ri ukwinem xuk'astajisaj ri Ajawxel Jesùs, xuquje' kujuk'astajisaj na uj. **15** **15** La man iweta'm chi ri ityo'jal, utoyo'jal ri Cristo? **15** La kink'am k'u apanoq ri utoyo'jal ri Cristo rech kinya ruk' jun ixoq ri sib'alaj kamakun kuk' e k' i achyab'? Man je ta ri!. **16** **16** La man k'u iweta'm chi ri kamakun ruk' jun ixoq ajmakuk' sib'alaj e k'i achyab', kub'an xa jun tyo'j ruk'? Ri tz' ib'atalik kub'ij: Ri kakinuk' kib' ku'x xa e jun. **17** **17** Are k'u ri kunuk' rib' ruk' ri Ajawxel, ku'x xa jun uxlab'al ruk'. **18** Chixanimaj choch ri makaj kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib', xapaskux mak ri kub'an ri winaq man kakanaj taj pa ri utoyo'jal, are k'u ri kub'an mak kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib', kamakun ruk' ri utoyo'

jal. 19 ¿La man k'u iweta'm chi ri ityo'jal are ta k'ut xane e tyoxirisatal chik. 15 Pune jeri', utemproto ri Tyoxalaj Uxlab'ixel? Ri Uxlab'ixel we ri uk'ulaj jun ri man kojonel taj karaj k'ut k'o pa iwanima' rumal cher xuya ri Dios chi' kujach rib' che ri uk'ulaj kojonel, miq'atej. We we. Man ix taj ix ajchoq'e iwib'. 20 Jeri' rumal jewa' kak'ulmatajik, ri kojonel man kakanaj ta paqalik xixloq' wi, rumal ri' chiq'ijila'j ri Dios kanoq chuxe' eqa'n. Rumal cher ri Dios xujusik' ruk' taq ri ityo'jal xuquje' pa ri iwanima', rumal cher ix rech ri Dios.

7 Chanim k'ut are kintzijoj rij ri jastaq ri xitz' ib'aj loq chwe. Qas utz we ri achi man kaq'oyi' ta ruk' jun ixoq. 2 Xa k'u rumal ri makaj ri kakib' an achyab' kuk' taq ixoqib' xuquje' ri ixoqib' kuk' taq achyab', are utz we ri achi kutzukuj rixoqil xuquje' ri ixoq kutzukuj rachajil. 3 Rajawaxik k'ut ri achi kub'an ruk' ri rixoqil ri rajawaxik ub'anik, xuquje' ri ixoq kub'an ruk' ri rachajil ri rajawaxik ub'anik. 4 Man are ta ri ixoq kab'an rech pu'wi' ri utyo'jal, xane are ri rachajil. Man are ta xuquje' ri achajilom kab' an rech pu'wi' ri utyo'jal xane are ri rixoqil. 5 Mixu'yaj b'a iwib' chib'il iwib'. Xane xwi chiq' ata iwib' we amaq'el kib'an ch'awem xuquje' junam xichomaj. Mib'ey iwib' churiqik chi iwib' jummul, rech man kixutaqchil' ja ri itzel pa mak rumal chi man kixkwin taj kiq'il iwib'. 6 Xaq xwi kinb'ij ri utz ub'anik, man tajin ta kinya jun taqanik chi'we. 7 Qas tzij wi, sib'alaj kurayij na k'u'x we ta je ib'anik jetaq ri nub'anik in. Jaljoj k'u wi ri sapanik ri uya'om ri Dios chaqe. Jun wi ri sapanik ya'tal che jun, jun chi wi ya'tal che ri jun chik. 8 Kinb'ij chike ri k'amaja' kek' uli'k xuquje' chike ri e malka'nib', utz ri' we man kek'uli' taj jetaq ri nub'anik in. 9 We k' u man kakiq'i'o chek'ulanooq, are katanik we kek'uli'k cho ri kek'at na rumal ri kirayinik. 10 Kinya we taqanik ri' chike ri e k'ulanik winaq (je' man in taj are ri Ajawxel) ri ixoq mutas rib' che ri rachajil. 11 We k'u kujach ri rachajil, mak' uli' chi b'a jummul, xane tzalij ruk' ri rachajil. Xuquje' ri achi mujach ri rixoqil. 12 Chike ri nik' aj chik kinb'ij (man utaqaanik ta ri Ajawxel wa' we ri'): we k'o ne jun alaxik kuriq jun rixoqil man kojonel taj, karaj k'u ri ixoq kak'oji' ruk', mujacho. 13 We k'u are ri rachajil ri ixoq man kojonel taj, karaj k'u ri achi kak'oji' ruk', mujach ri ixoq ri rachajil. 14 Rumal cher ri achajilom ri man kojonel taj xtyoxirisataj ri' rumal ri uriqoj ib' ruk' ri rixoqil, je xuquje' ri ixoqilom ri man kojonel taj xtyoxirisataj ri' rumal ri uriqoj ib' ruk' ri rachajil. We ta mat jeri' e ch' uluj b'a ri' ri ak'alab' kek'oji'k, man e ch'uluj awachajil? O jjas aweta'm at achi wine rumal awe kakolotaj na ri awixoqil? 17 Chi'jujunal b'a chib'ana ri ixusik'im wi apanoq ri Dios xuquje' ri ixutaqom chub'anik, kintaqanik rech jewa' kab'an pa ronojel ri komontyox. 18 Jacha ta ne ri winaq ri xkojonik xuquje' kojtal retal, man ya'tal ta chik katzalix ri sak'ital che, je xuquje' ri man kojtal ta retal are xkojonik, man kakoj ta chi retal rumal cher xkojonik. 19 Maj kutayij we sak'ital jun o man sak'ital taj. Are k'o kutayij we kanimaxik ri utaqaanik ri Dios. 20 Chixk' ol b'a ijuyunjal jawje' ri ix k'o wi are xixusik'ij apanoq ri Dios. 21 We at ajchak rech jun chik xuquje' are kab'an rech pa awi' man kak'axir taj awanima'. We k'u katkwiniq katel pa uq'ab' ri kab'an rech pa awi', je'lik ri'. 22 Rumal cher ri ajchak are xsik'ix apanoq rumal ri Ajawxel, xkitritaj ri' rumal ri Ajawxel, je xuquje' ri xsik'ix apanoq man ajchak taj, xux ri' rajchak ri Cristo. 23 Paqal xloq'b'lex iwe. Xaq jeri' man kixtzalij ta chik che rajchak japachinaq. 24 Qachalal, chi' jujunal chixk'oloq jetaq ri ib'anik are xixsik'ix apanoq rumal ri Dios. 25 Are k'u ri maja' kek' uli'k, man k'o ta jun taqanik rech ri Ajawxel ri ya'tal chwe rech kinb'ij chike, kinb'ij k'u ri kinchomaj in, jer ta ne in k'o jun ri xya'taj wi ri utoq'ob' ri Dios rech in ku'lib'al ku'x. 26 In kinchomaj chi utz we ri winaq je kakanaj kanoq jetaq ri ub'anik chanim, jeri' rumal cher k'ax ri q'otaj ri uj k'o kamik. 27 ¿We at k'ulanik? Man karayij taj kajach ri ak'ulaj. ¿We man at k'ulanik? Matzukuj awixoqil. 28 Man katmakun taj we katk'uli'k. We k'u k'o jun ak'al ali kak' uli'k, man kamakun ta xuquje'. Pune jeri', ri winaq ri kek'uli'k sib'alaj k'i k'ax kakiriq na pa ri kityo'jal, are k'u ri man kawaj ta in kiriqo. 29 Wachalal, ri kawaj kinb'ij are: xa jub'iq' chi ri q' otaj ri kakanaj chaqe. Ri e k'o kixoqil kib'ana' chi jer ta ne e maj kixoqil. 30 Ri ko'q'ik kib'ana' chi jer man koq' taj. Ri keki'kotik kib'ana' chi man keki'kot taj. Ri kakiloq' jun jas ke kib'ana' chi je ri man xkechab'ej taj. 31 Ri kakiki'koteb' ej ub'anik ri jastaq rech we uwachulew ri', kib' ana chi je ri man kakiki'koteb'ej taj ub'anik.

Jeri' rumal cher we uwachulew ri' xuquje' ri k'o xuquje' uj k'aslik chuya'ik uq'ij, man k'o ta chik choch kasach na uwach. **32** Kurayij wanima' in jun Ajawxel, xaq xwi Jesucristo, ri yo'winaq uk' chi man kak'axir taj iwanima' che taq ri jastaq. aslemañ ronojel ri k'olik xuquje' xa rumal rech Ri ak'al taq alab'om ri man e k'ulan taj, are kak' uj k'aslik. **7** Man konojel ta k'ut k'o keta'mab' axir kik'u'x che ri jastaq rech ri Ajawxel rech al pu'wi' we jastaq ri'. E k'o jujun k'amanañaq keqaj choch. **33** Are k'u ri k'ulanik winaq are chike kakiya kiq'ij ri e b'anom taq tyox, kakinij kak'axir ranima' che ri jastaq rech ri uwachulew ri jastaq ri keta'm chi tzujtal chikiwach ri e b' xuquje' rech kaqaj choch ri rixoxil. **34** Jaljoj anom taq tyox, jeri' ri kichomab'al kach'ulujirik ri kakaj. Ri ixoq ri man k'ulan taj xuquje' ri rumal man k'o taj kichuq'ab!. **8** Man are ta ri ak'al ali ri man k'ulan taj, kak'axir ranima' kaqatijo kab'anow chaqe chi kujqaj cho ri Dios chuch'ojch'ob'ekix ri tyo'jal xuquje' ri ranima' xuquje' man are ta ri jastaq ri kaqatijo kab' rech kaqaj cho ri Ajawxel. Are k'u ri k'ulanik anow sib'alaj utz chaqe, man are ta xuquje' kab' ixoq are kak'axir ranima' che ri jastaq rech ri anow itzel chaqe we man kaqatijo. **9** Pune jeri', uwachulew xuquje' chub'anik ri kaqaj choch ri chichajij iwib' rech man kixux ta topib'al aqanaj rachajil. **35** Kinb'ij we jastaq ri' chi'we rech utz chike nik'aj chick rumal ri jaljoj taq ichomanik. kixelik, man xa ta kixinq'atej, xane are kawaj **10** Jeri' rumal cher we at k'o nim aweta'mab'al utz ri ik'aslemañ choch ri Ajawxel. **36** We k'o ne cho jun chik katwa' k'u pa ri templo rech jun b' jun man je ta tajin kub'an chi rilik ri ali ri ub' anom tyox, katril k'u jun ri man k'o ta uchuq'ab' im k'ulanem che xuquje' we ri ali utz chick kak' pa ri ukojob'al, ¿La man k'u katzurutaj urayinik uli'k, rumal ri' kuna' ri ala chi utz chick kek'uli' ri' rech kutij ri jastaq ri tzujtal chikiwach ri e k, chek'ulanoq. Man kemakun taj we kek'uli'k. b'anom tyox? **11** Ri alaxik k'ut ri man k'o ta **37** Are k'u ri kuna' chi man karaj taj kak'uli'k uchuq'ab' pa ri ukojob'al, ri rumal rech xkam xuquje' kakwinik kab'an rech pu'wi' ri utyo'jal, ri Cristo, kel ri' pa ri ukojob'al rumal ri aweta' utz ri' ri kano'jinik we xuchomaj chi man kak' mab'al at. **12** Are kitaqchi'j chi nik'aj chub'anik uli' ta ruk' ri ali ri ub'im k'ulanem che. **38** Je k'u jun jastaq ri keta'm a're' chi mak ub'anik, che ri ri', utz ri' ri kub'an jun winaq we kak'uli'k ruk' ri ali ri ub'im k'ulanem, xa k'u are sib'alaj utz na kub'ano we man kak'uli' ruk'. **39** Ri ixoq nuk' ul ruk' ri rachajil are k'aslik. We k'u kakam ri achajilom, kasolotaj kanoq ri ixoq rech kak'uli' chi ruk' xapachin ri karaj are', xwi ta ne wi we pa ri Ajawxel kek'uli' wi. **40** Kinchomaj in chi ri ixoq sib'alaj kaki'kot na we man kak'uli' chick. Kinkojo chi k'o ri Uxlab'ixel rech ri Dios chwe chub'ixik we jastaq ri'.

8 Are k'u ri jastaq ri tzujtal chikiwach ri e b' anom taq tyox. Qonojel qeta'm jas ub'antajik we ri'. Ri eta'mab'al kuya nimal, are k'u ri loq' anik kub'an che jun chi kak'iyik. **2** We k'u k'o jun ri kuna' chi reta'm chick ronojel, k'amaja' reta'm ri' ri rajawaxik kareta'maj. **3** Ri winaq ri kuloq'aj ri Dios eta'matal uwach rumal ri Dios. **4** Are k'u we kujtzijon pu'wi' ri utijik jastaq ri tzujtal chikiwach ri e b'anom taq tyox, qeta'm chi ri b'anom tyox maj kuxik, xuquje' qeta'm chi xa jun ri Dios k'olik. **5** Pune ri e b'anom taq tyox kab'ix dios chike cho ri uwachulew xuquje' k'u rech ri leche ri kuyitz'o? **8** Michomaj chi pa ri kaj (qas ne tzij wi e k'o e k'i dios xuquje' xaq pa we wi kinb'ij we jastaq ri'. ¿La man k'u ajawxelab!). **6** Qeta'm uj chi maj chi jun Dios k' jewa' kub'ij ri taqanik? **9** Kub'ij pa ri utaqanik olík, xaq xwi ri Tataxel pu'wi' ronojel ri jastaq ri Moisés: Makoj chim chutza'm ri wakax ri

kayaq'ow ri tiriko. **1** La qas k'u are ri wakax ri' are kab'an jun xik'anem, konojel ri xik'anelab' ri kak'axir ranima' ri Dios chike. **10** o xa rumal kakitij chuq'ab', pune jeri' xa jun kach'ekow qe uj kub'ij? Qas tzij wi, xa rumal qe uj kub'ij, ri tojb'al? Xaq jeri' chixxik'anoq rech kaya'taj rumal chi ri ajchak are kuchaple'j uchakuxik na chi'we ri tojb'al. **25** Konojel ri ko'k pa jun ri ulew rech kab'an ri tiko'n xuquje' ri b'iql rech ri uwach kuchaple'j chak, kakib'ano we ri' kakib'an we jastaq ri' rech kakich'ek ri tojb' chak ri' ku'l kik'u'x chi kakiriq ke ri uwach ri al ke ri kasach uwach, ri uj k'ut kaqatijoq qib' tiko'n. **11** We qatikom ija' rech ri uxlab'al pa rech kaqach'ek jun tojb'al qe ri man kasach taq iwanima' **12** la sib'alaj nim k'u ri kel wi chi' ta uwach. **26** Xaq jeri', ri in man kinxik'an taj we we kiya tob'anik chaqe ri kajawataj chaqe jetaq ri winaq ri man keta'm taj jawje' k'open uj rech kujk'asi'l? **12** We kakik'am ke nik'aj wi; xuquje' man kinb'an ta ch'o'j jetaq ri xaq iwuk', **13** la man k'u taqal chaqe uj kaqak'am kyaqiq' kuch'ayo. **27** Xane kinch'ey wib' xuquje' xuquje' qe? Pune jeri' xqaql'i'o man xqatoq' in kab'an we pu'wi' ri nutyo'jal, jeri' rumal ij taj ri ya'tal chaqe, xqaql'i'o rech man kujux taj topib'al aqanaj pa ri utz laj taq tzij rech ri makawaj taj in kinel kanoq.

Cristo. **13** **1** La man iweta'm chi ri kepatanijem pa ri Templo xuquje' ri kakilij patanijem cho ri

tzujb'al, chila' kakik'am wi ke ri tijowik rij? **14**

Ri Ajawxel xtaqanik rech ri kaktizijoj ri utz laj tzij kik'amawa'j ri tojb'al ke chila'. **15** Man nuk' amom ta k'u we che ri ya'tal b'e chwe, xuquje' matajin ta kintzib'aj we ri' chuch'aik chi'we.

Are katanik kinkamik cho ri kinq'atex che ri qas kawaj kinb'ano. **16** Pune jeri', kintzijoj ri utz laj

taq tzij, man ruk' ta nimal, rumal cher are wa' ri ya'talik kinb'ano. **17** K'ax we, we man kintzijoj ri utz laj taq tzij! **18** Qas tzij wi we kinb'an ruk' ronojel wanima', kaya'taj na tojb'al we, we k'u

kinb'ano rumal xa kintaqchi'x chub'anik, xaq xwi tajin kinb'an ri' ri xintaq che. **18** **19** Jas k'u tojb'al we kinriqo? Xaq xwi kintzijoj ri utz laj

taq tzij, man kinta ta pwaq are kintzijoj ri utz laj tzij, rech man kinb'an taj ri ya'tal b'e chwe kinb'ano. **19** Pune maj nuk'as xa ta ne ruk' jun,

xinux k'u ajchak kech, rech jeri' sib'alaj e k'i ke' nch'eko. **20** Xinux aj Israel chikiox'li winaq a'j Israel, rech jeri' xe'nch'eko. Are xink'oji' kuk' ri e k'o chux'e' ri taqanik rech ri Moisés je xinno' jin kuk' (pune man in k'o in chux'e' ri taqanik) rech jeri' xe'nch'eko. **21** Chikiox'li ri man e k'o

ta chux'e' ri taqanik, xinno'jinik jetaq ri man k'o ta chux'e' ri taqanik, (pune man in q'atal ta che ri utaqanik ri Dios, xane qas uchapom na k'u'x ruk' ri utaqanik ri Cristo) rech jeri' ke'nch'ek ri man e k'o taj chux'e' ri taqanik. **22** Xinb'ano chi maj nuchuq'ab' are xink'oji' kuk' ri maj kichuq' ab' rech jeri' xe'nch'ek ri maj kichuq'ab'. Xinb'

an ronojel uwach rech jeri' xe'nch'eko pune xa e jujun chike konojel. **23** Kib'ano ronojel we ri' xa rumal rech ri utz laj taq tzij, rech jeri' k'o we che ri uwachinik. **24** **1** La man iweta'm chi

chiretzelaxik. **14** Xaq jeri' loq'alaj taq wachalal, uq'ij ri Dios. **32** Mixux topib'al aqanaj chike ri a' mi'q'jila'j b'anom taq tyox. **15** Tajin kintzijon j Israel, xuquje' ri man a'j Israel taj o xapachin kuk' winaq ri k'o keta'mab'al jeri' chich'ob'o rij chike ri ukomontyox ri Dios. **33** Je chixno'jinoq we kinb'ij chi'we. **16** Ri qumub'al rech tewechebib' jetaq ri kinno'jin in, kawaj utz kinno'jin kuk' al ri kujtyoxin che, ¿la man k'u kel kub'ij wa' kojonel. Man are ta kintzukuj ri kawaj in, xane chi k'o qariqoj ib' ruk' ri ukik'el ri Cristo? Ri kaxlan wa ri kaqapirij ¿la man k'u kel kub'ij wa' chi kaqab'an riqoj ib' ruk' ri utoy'jal ri Cristo? **17** Xa jun kaxlan wa kaqatij qonojel; je xuquje' pune uj sib'alaj k'i, xa jun tyo'jal qa'nik. **18** Chi' wilampe ri winaq a'j Israel: ¿La man kakib'an riqoj ib' ruk' ri tzujb'al are kakitij ke ri katzuj chila'? **19** ¿Jas kawaj kinb'ij ruk' we ri'? ¿La are k'u tajin kinb'ij chi ri sipanik ri kakib'an ri winaq man a'j Israel taj nim ub'anik, o la are k'u tajin kinb'ij chi nim kiq'ij ri e b'anom taq tyox? **20** Man je ta ri', xane are kakitzuj ri sipanik, matajin ta kakitzuj cho ri Dios xane chikiwach ri itzel taq uxlab'al, man kawaj ta k'ut kib'an riqoj ib' kuk' ri itzel taq uxlab'al. **21** Man kuya taj kixqumun pa ri uqumub'al ri Ajawxel k'a te ri' kixqumun pa ri kiqumub'al ri itzel taq uxlab'al. Man kuya taj kixwa' pu'wi' ri umexa ri Ajawxel, k'a te ri' kixwa' pu'wi' ri kimexa ri itzel taq uxlab'al. **22** ¿La are k'u utz ri' we kaqayak royawal ri Ajawxel? ¿La uj k'ut nim qachuq'ab' choch Are'? **23** Utz kub'an jun ronojel ri karaj, man ronojel ta k'ut k'o kach' ek che. Utz kub'an jun ronojel ri karaj, man ronojel ta k'ut kuk'am loq utzilal. **24** Man k'o ta b'a jun kutzukuj utzilal xaq chib'il rib' xane chutzukuj ri utzilal ke nik'aj chik. **25** Chitija' ronojel ri kak'ayix pa ri k'ayib'al ti', makitatab'e la taj jawje' petinaq wi, rech makichomaj ta rij. **26** Jeri' rumal cher are ri Ajawxel ajchoq' e ri uwachulew xuquje' ronojel ri k'o choch. **27** We k'o ne jun man kojonel taj kixusik'ij ki'tija iwa ruk', kik'amawa'l k'u uq'ab' ri sik'inik, chitija' ronojel ri kaya chi'we, makitatab'e la taj jawje' xpe wi. **28** We k'u k'o jun kub'ij chi'we, "We jastaq ri' tzujtal chikiwach b'anom taq tyox" man kitij taj rumal rech ri xb'in chi'we man rumal ta ri xichomaj ix. **29** Are tajin kinb'ij ri kuchomaj chi jun chi'wij, man are ta kinb'ij in ri kichomaj ix. Jeri' rumal cher ¿jas ta k'u che ri kaq'at tzij pa nuwi' rumal jun chik, rumal ri ya'tal b'le chwe kinb'ano? **30** We ruk' tyoxinik kintij ri wa ri kaya chwe, ¿la kaq'at k'u tzij pa nuwi' we kintij ri jastaq ri nutyoxim che ri Dios? **31** K'isb'al rech, we k'u kitijo o kiqumuj o kib'an xapaskux jun jastaq, chib'ana chuya'ik

11 Je chixno'jinoq jetaq ri kinno'jin in, jeri' rumal in are kinwesaj uwach ri Cristo. **2** Sib'alaj kinya iq'ij rumal kinna'taj chi'we xuquje' iyakom pi'wanima' ri k'utu'n ri xinya chi'we. **3** Kawaj k'ut qas kich'ob'o chi ri Cristo are ujolom ri achi, ri achi are ujolom ri ixoq, xuquje' ri Dios are ujolom ri Cristo. **4** Ri achi ri kuch'uq ri ujolom are kub'an ch'awem o are kuq'alajisaj jun tzij ri kaya che rumal ri Dios, kuya pa uk'ixib'al ri ujolom. **5** Are k'u ri ixoq ri man uch'uqum ta ri ujolom are kub'an ch'awem o kuq'alajisaj jun tzij ri kaya che rumal ri Dios je ta ne xa to'll ri' ri ujolom, rumal usak'im ronojel ri uwi'. **6** We man kuch'uq ri ujolom ri ixoq, chusak'ij b'a ri uwi'. We k'u k'ixib'al che ri ixoq kusak'ij ri uwi' o kub'an tol che ri ujolom, chuch'uqu b'a. **7** Man ya'tal ta che ri achi kuch'uq ri ujolom, rumal cher are uk'utwachil ri ujuluwem ri Dios, ri ixoq k'ut are ujuluwem ri achi. **8** Rumal cher ri achi man che ta ri ixoq xesax wi, xane are ri ixoq xesax che ri achi. **9** Xuquje' man rumal ta rech ri ixoq xtik ri achi, xane are xtik ri ixoq rumal rech ri achi. **10** Rumal we ri' xuquje' kumal ke ri angelib', rajawaxik ri ixoq are kab'an rech pu'wi' ri ujolom. **11** Pune jeri', pa ri Ajawxel, ri ixoq man kakwin taj kak'oji'k we maj ri achi, xuquje' ri achi man kakwin taj kak'oji'k we maj ri ixoq. **12** Rumal cher jacha ri ixoq, che ri achi petinaq wi, je xuquje' ri achi che ri ixoq kalax wi. Ronojel k'ut che ri Dios kape wi. **13** Chiq'ata tzij ix pu'wi' we ri': ¿La taqal k'u che ri ixoq kub'an ch'awem cho ri Dios we man uch'uqum ri ujolom? **14** ¿La man k'u uk'utum ri k'aslemal chi'wach chi k'ixib'al we kunima'qirisaj ri uwi' ri achi, **15** are k'u ri ixoq are nim uq'ij we nima' q ri uwi'? Jeri' rumal cher ri uwi' ri ixoq jer k'o ch'ub'al ujolom. **16** We k'o jun kukoj uchuq'ab' katzijon chirij we jastaq ri', na'taj che chi ri uj xuquje' ri ukomontyox ri Dios man k'o ta chi jun qanaq'atajisab'al cho we ri'. **17** Kintzib'aj we ri' chi'we man chuya'ik ta iq'ij, rumal cher pa ri iriqoj iwib' man are ta nim ri utzilal kib'ano xane are nim ri etzelal. **18** Ri nab'e xb'ix

chwe are chi are kiriq iwib' ix komontyox, k' ri e b'anom taq tyox. **3** Rumal ri' kinb'ij chi'we o pa'in ib' chi'xo'l, ri in k'ut kinkoj jub'iq' ri chi man k'o ta jun ri kub'ij chi tajin katzijon xb'ix chwe. **19** Qas tzij wi, rajawaxik chi k'o ch' pa ri Uxlab'ixel, kub'ij itzel taq tzij o karetzelaj o'j chi'xo'l rech qas keq'alajinik jachin ri qas uwach ri Jesús. Xuquje' maj jun kakwinik kub' e terene'l rech ri Cristo. **20** Are kimulij iwib', ij "ri Jesús are wAjaw," we man k'o ri Tyox laj man are ta tajin kimulij iwib' chub'anik ri wa' Uxlab'ixel che. **4** Qilampe', sib'alaj k'i uwach ri im rech ri Ajawxel. **21** Rumal cher pa jujunal ukwinem ri Uxlab'ixel k'olik, are k'u ri Uxlab' chi'we kixnab'ej chutijik ri irekeq'ij ri iwuk'a'm ixel xa jun. **5** Sib'alaj k'i uwach patanijik k'olik, b'ik, e k'o k'u jujun kakina' wi'jal, nik'aj chik ri Ajawxel k'ut xa jun. **6** Sib'alaj k'i uwach ri keq'ab'arik. **22** ¿La xa k'u maj iwachoch jawje' chak k'olik, xa k'u jun Dios ri kab'anow ronojel kixwa' wi? ¿O xa kiwetzelaj ri ukomontyox ri we jastaq ri!. **7** Chi kijujunal ya'tal jun sapanik Dios xuquje' ki'ya pa kik'ixib'al ri maj kirekeq'ij rech ri Uxlab'ixel chike, rech jeri' ke'kito' nik'aj kuk'am b'ik? ¿La kinya k'u iq'ij rumal we ri? chik. **8** Ri Dios xuya chike jujun pa ri Uxlab'al Man kinya taj. **23** In xink'amawa'l che ri Ajawxel tzij rech no'j, chike nik'aj chik tzij rech eta'mab' ri xinb'ij chi'we: Ri Ajawxel Jesús che ri chaq' al, **9** chike nik'aj chik, xub'an chike kakub'il kik' ab' ri xjach pa kamikal, xuk'am ri kaxlan wa, u'x chirij ri kub'ij ri Dios pa ri Uxlab'ixel; nik' **24** are xtyoxitaj rumal che ri Dios, xupirij. K'a aj chik xya'taj chike ri sapanik rech ke'kikunaj te ri' xub'ij: We kaxlan wa ri' are nutyo'jal ri yawab'ib'; **10** nik'aj chik, kwinem chub'anik kinjach na rumal iwe; jewa' chib'ana che na'tab' mayijab'al taq jastaq; nik'aj chik kakiq'alajisaj al we. **25** Xuquje' are xtijtaj ri rekeq'ij, xuk'am ri xub'ij ri Dios chike; e nik'aj chik kakich'ob' rij ri qumub'al k'a te ri' xub'ij: We vino ri' are wa' jastaq uwach ri u'xlab'al; nik'aj chik ketzijon pa ri k'ak' ch'ekom tzij pa ri nukik'el, are kiquumuj jule' taq tzijob'al chik, chike nik'aj chik xya'taj we vino ri' chib'ana che na'tab'al we. **26** Jeri', chike xux e q'axel taq tzij. **11** Xa jun Uxlab'al ronojel mul are kitij we kaxlan wa ri' xuquje' kab'anow ronojel we ri', Are' kajachow chike kiquumuj iwe we vino, tajin kina'taj ri ukamikal konojel jas na k'u ri kataq'i'k chike karilo. **12** ri Ajawxel k'a jampa' katzalij loq. **27** Xaq jeri' Qas tzij wi, pune ri tyo'jal xa jun, sib'alaj k'i xapachin ri kutij rech we kaxlan wa ri' xuquje' wokol wi, pune sib'alaj k'i wokol wi', xa jun tyo' we vino kuna' k'ut chi man taqal ta che, tajin jal ka'nik. Je k'u ri' kak'ulmataj ruk' ri Cristo. kamakun cho ri utyo'jal ri Cristo xuquje' cho **13** Qonojel xb'an qaqqasana' xa pa jun Uxlab'al ri ukik'el ri Ajawxel. **28** Xaq jeri' are k'a majo' rech jeri' xa jun tyo'lij kujuxik, pune uj a'l Israel q kitij ri kaxlan wa xuquje' kiquumuj ri vino, o man uj a'j Israel taj, we uj kiritajinaq chik qas china' na jas kixriqitajik. **29** Rumal cher ri o uj ajchak rech jun chik, xuquje' xya chaqe kuquumuj ri vino xuquje' kutij rech ri kaxlan xujqumun che xa jun Uxlab'al. **14** Ri utyo'jal jun wa man uchomam ta rij ri kariqitajik, k'axk' winaq man xa ta jun jastaq wokol wi, xane sib' olal tajin kutijo. **30** Rumal ri' sib'alaj e k'i chike alaj k'i wokowinaq. **15** We ta kub'ij ri aqanaj: In ri e k'o chi'xo'l man k'o ta kichuq'ab' xuquje' man inq'ab'aj taj rumal ri' man in rech ta ri e yawab'ib', e k'i xuquje' e kaminaq. **31** We ta utyo'jal ri winaq, man kel ta kub'ij ri' chi xel b' kaqachomaj rij ri kujriqitajik, makaq'at ta tzij ik che ri utyo'jal ri winaq. **16** Xuquje' we ta kub' ri' pa qawi'. **32** We k'u are ri Dios kaq'atow tzij ij ri xikinaj: "Man in b'oq'ochaj ta in, rumal ri' pa qawi", kujuyajo rech man kaq'at ta tzij pa man in rech ta ri utyo'jal ri winaq." Man rumal qawi' kuk' ri winaq a'juwachulew. **33** Xaq jeri' ta ri' xel b'ik che ri utyo'jal ri winaq. **17** We ta wachalal, are kiriq iwib' che ri wa'im, chiwaye'l ronojel ri utyo'jal jun winaq xa jun b'oq'ochaj, iwib'. **34** We k'o ne jun kanumik, wo'q b'ik cho **18** ¿jas k'u kak'ulmataj ri' ruk' ri xikinaj? We ta rachoch, rech man kaq'at ta tzij pu'wi' ri iriqoj ronojel ri utyo'jal ri winaq xa jun xikinaj, ¿jas ib'. Ri nik'aj jastaq chik k'a te ke'nsuk'umaj are k'u kak'ulmataj ri' ruk' ri usiqob'al? **19** Qas tzij, ri Dios xuwok ri utyo'jal ri winaq jetaq ri xraj xub'an che. **20** We ta xa jun uwach xukoj pa ri utyo'jal ri winaq, ¿jas kak'ulmataj ri'? **21** Qas tzij wi, sib'alaj k'i wokol wi ri utyo'jal ri winaq, ri utyo'jal k'u ri winaq xa jun ub'anik. **22** Man kakwin ta ri b'oq'ochaj kub'ij che ri q'ab'aj: Man

12 Wachalal, sib'alaj kawaj chi qas kich'ob' rij jas ub'anik ri ukwinem ri Uxlab'ixel.
2 Iweta'm chi nab'e kanoq xaq kiya iwib' kixchararex b'ik chub'anik ri jastaq chikiwach

katajawataj ta chwe. Xuquje' man kakwin ta ri ta kuna' che jun chik, man kub'ananej ta ruk' ri jolomaj kub'ij che ri aqanaj: Man katajawataj ta ujastaq ri k'olik, xuquje' man nimal taj kuna' chwe. **22** Xane ri utz'aqat ri tyo'jal ri man qas ta o. **5** Man kub'ij ta k'ax taq tzij, man xaq xwi k'o kupatanij kab'antajik, are qas k'o kutayij, **23** ta karilij rib' are', man aninaq taj kayojtajik, are k'u ri utz'aqatil ri qatyo'jal ri man qas ta k' xuquje' man kuyak ta k'ax pa ranima'. **6** Ri loq' o uq'ij chiqawach, sib'alaj nim kaqilo, rumal anik man kaki'kot taj pa ri etzelal, xane kaki'kot ri' sib'alaj ke'qawokokej. Xuquje' sib'alaj utz pa ri qas tzij. **7** Ronojel kukuyu, ronojel kukojo, kab'an chikilik ri utz'aqatil ri tyo'jal ri man qas ronojel karaye', ronojel kuq'l'o. **8** Ri loq'anik ta je' keb'antajik, **24** Are k'u ri sib'alaj je'l keb' man kasach ta uwach. Are k'u ri q'alajisan tzij antajik man rajawaxik taj sib'alaj kewiqqxexik. katani' na, ri tzijonem pa jule' ta tzijob'al chik Jeri' ub'anom ri Dios chike ri utz'aqatil ri qatyo' kasach na uwach, xuquje' ri sipanik rech eta' jal, uya'om nim kiq'ij ri sib'alaj man nim ta kiq' manik, kasach na uwach. **9** Rumal cher xaq jub' ij. **25** Rech jeri' man k'o ta pa'in ib' pa ri ityo'jal iq' qeta'm xuquje' xaq jub'iq' kaqaq'alajisaj. **10** xane konojel ri utz'aqat ri ityo'jal kak'axir kik' Are k'u we xpe ri qas suk' ub'anik, kasach na u'x chike ri nik'aj chik. **26** We kuriq k'ax, jun uwach ri man suk' taj ub'anik. **11** Are in ak'al na, chike ri utz'aqat ri tyo'jal, kakina' k'ax ri' ri nik' jer xintzijon ak'al, jer xinchoman ak'al, xinq'at aj chik ruk'; we jun chike kaya uq'ij, konojel ri tzij pu'wi' ri jastaq jetaq jun ak'al. Are k'u xinu utz'aqat ri tyo'jal keki'kot ruk'. **27** Ri ix k'ut ix achi, xintzaq kanoq ronojel ri kub'an jun ak'al. utyo'jal ri Cristo, ijujunal chi'we ix utz'aqat ri **12** Chanim k'ut man qas ta kaqil uwach ri Dios, tyo'jal ri'. **28** Ri Dios xu'koj pa ri komontyox: xaq je kaqilo jacha ta ne are kaqil ri qapalaj pa nab'e ri e taqo'n, ukab' e k'o ri e q'alajisal taq jun ka'yeb'al; kape k'u na ri q'ij are kaqil qib' tzij, churox e k'o ri a'jtijab', k'a te ri' e k'o ri ruk' ri Dios. Chanim k'ut weta'm ri man qas ta kakib'an mayijab'al taq jastaq, k'a te ri' e k'o tz'aqat ub'anik, kape k'u na ri q'ij are kinweta' ri ya'tal ri sipanik chike ke'kikunaj yawab'ib', maj na jas ri xb'an chi reta'maxik nuwach in. xuquje' e k'o ri ke'kito' nik'aj chik, xuquje' ri **13** Kamik k'ut xaq xwi kekanaj kanoq we oxib' kakichajij jas kab'an chukojik ri jastaq, xuquje' jastaq ri': ri kojob'al, ri ku'lib'al ku'x xuquje' ri ketzijon pa jule' taq tzijob'al chik. **29** ¿La man ri loq'anik. Ri loq'anik are sib'alaj nim chike konojel e taqo'n? ¿La man konojel e q'alajisal kojonel.

taq tzij? ¿La konojel k'ut a'jtijab'? ¿La konojel k'ut kakib'an mayijab'al taq jastaq? **30** ¿La konojel k'ut ya'tal ri sipanik chike chikikunaxik yawab'ib'? ¿La konojel k'ut ketzijon pa jule' taq tzijob'al chik? ¿La konojel k'ut e q'axal taq tzij? **31** Ri ix k'ut chirayij ri qas sib'alaj utz chike ri sipanik. Chanim k'ut kink'ut chi'wach ri jun je'l laj b'e.

13 We ta kinkwinik kintzijon pa jule' taq tzijob'al chik, xuquje' pa tzijob'al rech chikajil, man kinloq'an ta k'ut, kinjunumataj ri' ruk' ri ch'ich' ri kaxojlinik o jetaq jun palati'y ri kaq'ojomaxik. **2** We ta ya'tal chwe ri sipanik rech q'alajisan tzij rech ri Dios, xuquje' we ta weta'm ronojel uwach eta'manik, xuquje' we ta k'o nukojob'al ri kakwinik kusalab'aj taq juyub', maj k'u loq'anik pa wanima', maj kinux ri'. **3** We kinjach chike ri meb'aib' ronojel ri k'o wuk', xuquje' kinjach ri nutyo'jal rech kak'atisax pa ri q'aq', maj k'u loq'anik pa ri wanima', maj kinch' ek ri' che ri kinb'ano. **4** Ri loq'anik man kaq'i'taj ta che aye'nik, kasipanik, ri loq'anik man k'ax

14 Chikojo ichuq'ab' chuterene'xik ri loq' anik. Xuquje' chirayij ri usipanik ri Uxlab' al, che ronojel ri sipanik chirayij ri q'alajisan tzij. **2** Rumal cher ri katzijon pa jule' taq ch'ab'al chik ri man re winaq taj, man kuk' ta ri winaq katzijon wi, xane ruk' ri Dios. Qas tzij man k'o ta jun kach'ob'ow ri kub'ij, rumal cher awatal ri kub'ij pa ri Uxlab'ixel. **3** Are k'u ri kuq'alajisaj ri tzij ri kaya che rumal ri Dios, are kuch'ab'ej ri winaq jeri' ku'to'o, ku'taqchi'j xuquje' kukub'isaj kik'u'x. **4** Ri kach'aw pa jule' taq tzijob'al chik, kuwok rib' chib'il rib'. Are k'u ri kuq'alajisaj ri tzij ri kaya che rumal ri Dios are ku'wok ri winaq pa ri komontyox. **5** Kawaj in we ta iwonojel kixch'aw pa jule' taq ch'ab'al chik, xa k'u kurayij nuk'ux we ta ix q'alajisal taq tzij. Ri q'alajisal tzij nim uq'ij choch ri kach' aw pa jule' taq ch'ab'al chik, xwi na k'u ri' we kakwin chuq'axaxik ri tzij ri kub'ij rech jeri' ri komontyox kuk'amawa'l tob'anik. **6** Wachalal we ta kine' chanim chi'solixik k'a te ri' kixinch' ab'ej pa jule' taq ch'ab'al chik, ¿la k'o kutayij ri'

chi'we? Are ne katan ri' we kinb'ij jun k'utb' alajisan utzij ri Dios, man jun etal taj chike ri al chi'wach, o jun eta'manik, jun q'alajisan tzij man e kojonelab' taj xane kech ri kojonelab'. **23** o jun k'utu'n. **7** Qilampe!, ri e q'ojom jacha ri Xaq jeri', we konojel ri komontyox kakimulij chirimi'y xuquje' kaxe't ri kojtal k'am che jacha kib' xuquje' ketzijon pa jule' taq ch'ab'al chik, ri chirimi'y xuquje' ri q'ojom ri b'antal che k' ko'k k'u b'i nik'aj ri man kakich'ob' ta ri ch'ab' am, ¿jas kab'an ri' chi reta'maxik jachin chike al ri' o man kakikoj taj, ¿la man k'u kakib'ij ri' ri q'ojom tajin kaq'ojomaxik we ta mat junam chi xa ix kon? **24** We k'u k'o jun ri man kukoj taj kech'awik? **8** Ri su' we man qas ta q'alaj ri uch' o kok ne b'ik jun ri man kuch'ob' taj are konojel ab'al, ¿la aninaq kakimulij kib' ri' ri winaq rech tajin kakiq'alajisaj tzij, ri' kamayijanik xuquje' keb'e pa ch'o!?

9 Jeri' k'ut kak'ulmataj iwuk!. kuch'ob' ri' chi ajmak kumal ke konojel ri e k'o We man k'yaqal ri kib'ij, ¿la kach'ob'otaj k'u ri' chila'. **25** Kaq'alajisax k'u na ronojel ri rawam pa ri kib'ij? Je ta ne tajin kixtzijon ri' ruk' ri kyaqiq' ranima!. Kaxuk'ilk k'u na, kuq'ijila'j ri Dios, kub' . **10** Sib'alaj k'i tzijob'al k'o cho ri uwachulew, e ij: Qas tzij wi ri Dios k'o iwuk!. **26** Qachalal, ¿jas k'o k'u winaq ri kech'ob'owik. **11** We k'u man k'u kaqab'ij che we ri'? Are kimulij iwib' kuya'o kinch'ob' in ri kab'ix chwe, la xa k'u in ri' naj we chi ijujunal k'o jujun ib'ix, jujun ik'utu'n, kinpe wi, o are ri katzijon wuk' naj kape wi. k'o jastaq ri kuk'ut ri Dios chi'wach, kixtzijon **12** Je xuquje' b'a ix ri sib'alaj kirayij ri sipanik pa jule' taq ch'ab'al chik, xuquje' kib'an q'axan rech ri Uxlab'ixel, chixpatanij b'a chupam ri taq tzij. Rajawaxik chi ronojel we ri' kab'anik sipanik ri ya'tal chi'we rech ki'to' ri komontyox. rech jeri' kato'ik ri komontyox. **27** We kab'an **13** Rumal ri', ri winaq ri kach'aw pa jule' taq ch'awem pa jule' taq ch'ab'al chik, chech'aw ch'ab'al chik chuta pa ri uch'awem ri sipanik keb' o oxib' pa jujunal, xuquje' q'axax ri kitzij rech q'axan tzij, rech jeri' kakwinik kuq'axaj rumal jun chik. **28** We man k'o jun q'axal tzij pa pa kitzijob'al winaq ri kub'ij pa jule' taq ch'ab' ri komontyox, mech'aw b'a pa jule' taq ch'ab' al chik. **14** Rumal cher we kinb'an ch'awem pa al chik, xane xwi kich'ab'ej kib' xuquje' kich' jule' taq ch'ab'al chik, ri wanima' xuquje' kub' ab'ej ri Dios. **29** Ri e q'alajisal taq utzij ri Dios, an ch'awem, are k'u ri nuchomab'al man k'o chech'aw keb' oxib' chike, ri nik'aj chik kich' ta kuch'eko. **15** ¿Jas k'u ri rajawaxik kinb'ano? ob'o rij pa no'jimal ri xb'ixik. **30** We k'o jun t'Rajawaxik kinb'an ch'awem ruk' ri wanima' uyulik kak'ut k'u jun jastaq choch rumal ri Dios, , xuquje' ruk' ri nuchomab'al; kinb'ixon ruk' ri winaq ri tajin kach'awik chuya b'e che ri jun ri wanima', xuquje' ruk' ri nuchomab'al. **16** chik kach'awik. **31** Jeri' konojel chi kijujunal Rumal cher we xaq pa awanima' kaq'ijila'j wi ri kakiq'alajisaj ri tzij ri xub'ij ri Dios chike, rech Dios ¿la kakwin k'u ri' kub'ij jun winaq, ri man jeri' konojel kakik'amawa'j pixab' xuquje' k' tijotal ta chuch'ob'ik we jastaq ri', je la' le', we aslemal. **32** Ri e q'alajisal taq tzij are kab'an ke man kuch'ob' ri kab'ij? **17** Pune sib'alaj utz ri' pu'wi' ri sipanik rech q'alajisan tzij. **33** Rumal ri atyoxinem at che ri Dios, maj k'u kutayij ri' cher ri Dios man kub'an ta jun jastaq ri man k' che jun chik. **18** Kintyoxinik che ri Dios rumal o ta pa ucholajil, rumal cher ri Dios are Dios kinik'ow chi'wach iwonobel che tzijonem pa rech ja'maril. Jetaq ri naq'atajib'al pa taq ri jule' taq ch'ab'al chik. **19** Pa ri komontyox k'ut kikomontyox ri e kojonelab', **34** man ya'tal ta are katanik we kinkoj job' tzij ri kach'ob'otajik chike ri ixoqib' kech'awik pa ri riqoj ib' pa ri xuquje' katob'an chikipixib'axik ri nik'aj chik, komontyox. Xane kimoch'o kib' jetaq ri kub'ij cho we kinkoj lajuj mil tzij pa jule' taq tzijob'al ri taqanik. **35** Ri ixoqib' we kakaj kaketa'maj jun chik. **20** Wachalal, man je ta kixchoman ak'alab' jastaq, kita chike ri e kachajilal cho kachoch, . Je chixchoman ak'alab' chuch'ob'ik ri mak, pa rumal cher man utz taj kab'antajik kach'aw jun ri ichomab'al k'ut jer chixchoman ri'jab' taq ixoq pa ri komontyox. **36** ¿La iwuk' k'u ix xk'iy winaq. **21** Pa ri taqanik tz'ib'atalik: Ke'nch'ab' wi loq ri utzij ri Dios? ¿La xaq xwi k'u ix xixk' ej na we tinimit ri' chi kichi' e nik'aj winaq amawa'n ri tzij? **37** We k'o jun kuna'o chi q' chik xuquje' pa jule' taq tzijob'al chik, rumal alajisal tzij o k'o ri Uxlab'ixel che, chuch'ob' ri' man kinkitata wi. Jeri' kub'ij ri Ajawxel. **22** o chi we tajin kintz'ib'aj chi'we, utaqanik ri Xaq jeri' ri ch'awem pa jule' taq ch'ab'al chik, Dios. **38** Are k'u ri man karaj taj kuch'ob' we ri' man jun etal taj chike ri e kojonelab', xane jun much'ob' wi. **39** Xaq jeri' wachalal, chirayij ri etal chike ri man e kojonelab' taj. Are k'u ri q' sipanik rech q'alajisan tzij, xuquje' man kiq'atej

taj ukojik ri jule' taq ch'ab'al chik. **40** Utz chib' xekamik. **21** Qas tzij ri kamikal xa rumal rech ana che ronojel ri jastaq xuquje' pa ucholajil.

15 Wachalal, kawaj kinna'taj chi'we ri utz laj taq tzij ri xintzijoj chi'we, xuquje' xik' amawa'l, ri ix k'o chupam kamik. **2** Rumal we tzij ri' xixkolotajik we qas ix jeqel chupam. We k'u man ix jeqel chupam, maj rumal ri xixkojonik. **3** Rumal cher nab'e na xintzijoj chi' we ri xink'amawa'l in: Ri Cristo xk'am rumal ri qamak jetaq ri kub'ij ri Tz'ib'atalik, **4** xmuqi' k, xuquje' xk'astaj churox q'ij jetaq ri kub'ij ri Tz'ib'atalik. **5** Xuk'ut k'u rib' cho ri Cefas, xuquje' chikiwach ri e kab'lajuj tijoxelab'. **6** K'a te ri' xuk'ut rib' chikiwach sib'alaj e k'i cho ri job' ciento alaxik, e k'i chike we winaq ri' e k'as na kamik, pune e k'o jujun chike ri e kaminaq chik. **7** K'a te ri' xuk'ut rib' cho ri Jacobo, xuquje' chikiwach konojel ri e taqo'n. **8** K'isb'al rech, xuk'ut rib' chinuwach in, jer xinux ri ak'al ri xk'oji'k man xtz'aqat ta ri uq' ijal. **9** Qas tzij kinq'alajisaj chi in ri' ri sib'alaj man k'o ta nuq'ij chike ri e taqo'n, man ne taqal taj kab'ix taqo'n chwe, rumal cher xinb'an k'ax che ri ukomontyox ri Dios. **10** Xa rumal ri utoq' ob' ri Dios je kinuxik jetaq ri kinuxik, ri toq' ob' ri xya chwe qas k'o xutayij. In sib'alaj in chakuninaq chikiwach konojel, pune man in taj, xane are ri utoq'ob' ri Dios ri k'o wuk!. **11** We k'u in o a're' ne, are wa' ri kaqatzijoj xuquje' are wa' ri ikojom ix. **12** Qilampe!, we kaqatzijoj chi ri Cristo xk'astaj chikixo'l ri kaminaqib' ¿jas k'u che kakib'ij jujun chi'we chi maj k' astajib'al wach? **13** We man k'o k'astajisab'al wach, man xk'astaj ta b'a ri' ri Cristo chikixo'l ri kaminaqib'. **14** We man xk'astaj ri Cristo, man k'o ta b'a kutayij ri' ri tzij ri kaqatzijoj, xuquje' man k'o ta kutayij ri' ri ikojob'al. **15** Uj b'anal taq tzij b'a ri' rumal ri xqaq'alajisaj chi ri Dios xuk'astajisaj ri Cristo, pune man tzij, we kaqab'ij kek'astaj taj ri e kaminaqib'. **16** We man kek'astaj ri kaminaqib', man xk'astaj ta b'a ri' ri Cristo. **17** Xuquje' we man xk'astajik ri Cristo, man k'o ta b'a kutayij ri' ri ikojob'al xuquje' ix k'o b'a na ri' pa ri imak. **18** Xsach b'a kiwach ri' ri e k'o pa Cristo are xekam b'ik. **19** We xaq xwi chirij ri Cristo ku'l wi qak'u'x pa we k'aslemal ri', sib'alaj k'ax qe ri' chikiwach konojel ri winaq. **20** Qeta'm k'ut chi ri Cristo xk'astaj chikixo'l ri kaminaqib', nab'e k'astajel kuk'ut chiqawach chi kek'astaj na konojel ri xekamik. **21** Qas tzij ri kamikal xa rumal rech jun achi xpetik, xuquje' xa rumal rech jun achi xpe ri k'astajib'al ke konojel ri e kaminaqib'. **22** Xa rumal ri Adán konojel xekamik xuquje' xa rumal ri Cristo konojel kek'astaj na. **23** Konojel k'ut kek'astaj na pa ucholajil, nab'e xk'astaj ri Cristo, k'a te ri' kek'astaj na ri e rech Cristo are katzalij loq. **24** Kape k'u na ri k'isb'al rech ri uwachulew, ri Cristo kach'eken na pa kiwi' ri kab'an ke xuquje' ronojel chuq'ab', ronojel kwinem k'a te ri' kujach na ri ajawarem che ri Tataxel Dios. **25** Are kech'ektaj konojel ri u' k'ulel xuquje' ketak'ale'taj rumal, kataqan na pa kiwi' konojel. **26** Ri k'isb'al k'ulel ri katukix na are ri kamikal. **27** Rumal cher ri Dios xuya chuxe' raqan uq'ab' ri Jesús ronojel ri jastaq, ri Dios man kajilab' taj chuxo'l ronojel we jastaq ri', rumal cher are ri Dios xb'an rech, rech ronojel ri jastaq kakanaj chuxe' raqan ri Cristo. **28** Are xya'taj ronojel ri jastaq chuxe' raqan ri K'ojolaxel, ri K'ojolaxel kumoch' na rib' chuxe' raqan ri xyo'w che ronojel ri jastaq, rech jeri' kak'oji' ri Dios pa kanima' konojel ri winaq. **29** We man k'o k'astajisab'al wach ¿jas kakich'ek ri kakib'an kiqasana' kumal ke ri kaminaqib'? We man kek'astaj ri kaminaqib' ¿jas che kakib'an kiqasana' we winaq ri'? **30** Ri uj k'ut ¿jas che kaqaya qib' pa k'ax ronojel mul? **31** Wachalal, qas tzij kinna' nimal iwumal iwe pa Cristo Jesús ri Ajawxel, pune weta'm chi ronojel q'ij tajin kinkamik. **32** ¿Jas k'u xinch'ek ri' we xa rumal ri nutyo'jal xinch'ojin pa ri tinimit Éfeso kuk' ri winaq ri jer e k'o juyub'il taq a' waj? We man kek'astaj ri kaminaqib', chujwo'q, chujqumunoq, xa chwe'q kujkamik. **33** Misub' iwib': Ri itzel taq tzijonem kutukij ri utz taq no'lib'al. **34** Chixtzalij pa ri utz ino'lib'al, jetaq ri qas kataqi'k chi'we, xuquje' man kixmakun ta chik. Qas tzij wi qas e k'o wi jujun chi'we man keta'm ta uwach ri Dios. Kinb'ij wa' chi' we rech kixk'ixik. **35** Wine k'o jun kuto: ¿Jas kakib'an ri kaminaqib' ketzalij pa ri k'aslemal? ¿Jas ub'antajik ri kityo'jal are kek'astajik? **36** Maj aweta'mab'al, ri tiko'n man kak'así' taj we man nab'e kakamik. **37** Jun ija' rech tiriko o xapaskux ija' ri' ri tajin katiko are k'u ri kak'iy loq jaljolj cho ri katiko. **38** Are ri Dios kab'anow che ri tiko'n jas je' ri karaj are'. Chkjijunal ri ija' kub'an chike je keka'yik jetaq ri karaj Are'. **39** Man konojel taj ri tyo'jal e junam; k'o tyo' jal rech winaq, k'o ke a'waj ri keb'linik cho ri

ulew, k'o ke ri a'waj ri kerapinik xuquje' k'o makaj are ri taqanik. **57** Xa k'u tyox che ri Dios kityo'jal ri e kar. **40** Je xuquje' e k'o kityo'jal ri e ri kub'an chaqe uj ch'ekenelab' rumal rech ri k'o chickaj, xuquje' ri e k'o cho ri uwachulew. Jesucristo ri Ajawxel. **58** Xaq jeri', loq'alaj taq Xa k'u jun ub'anik ri kije'lal ri e k'o chickaj, ri wachalal, ko chixk'oloq, miya iwib' pa salab' kityo'jal ri ajuwachulew man kajunumataj ta axik, chixk'ijoq pa ri uchak ri Ajawxel, iweta'm muk' ri ke ri e k'o chickaj. **41** Jun chike are ri chi ronojel ri kib'ano pa ri Ajawxel, k'o utojb' ujuluwem ri q'ij, ri jun chik are ri uje'lal ri ik' alil.

xuquje' ri rech ri ch'umil. Chi kijujunal ri ch' umil k'o utunal. **42** Je xuquje' kak'ulmataj ruk' ri k'astajib'al wach kech ri e kaminaqb'. We man qas je'l ub'anik are katikik, kak'astaj na pa je'lal. **43** Ri katikik pa q'ayinaqil kak'astaj na pa je'lal. Ri tiko'nijik ri kab'an ruk' b'aq'o tem, kak'astaj na ruk' kwinem. **44** Katik jun tyo' jal rech winaq, kak'astaj k'u na jun tyo'jal rech uxlab'al. We k'u k'o jun tyo'jal rech winaq, k'o xuquje' na jun tyo'jal rech ri uxlab'al. **45** Ri tz' ib'atalik kub'ij: Ri nab'e achi Adán, xuxik jun k' aslik achi, are k'u ri k'isb'al Adán, are k'aslik uxlab'ixel. **46** Man are ta nab'e xpe ri rech ri uxlab'al, xane are nab'e xpe ri rech uwachulew, k'a te ri' xpe ri rech ri uxlab'al. **47** Ri nab'e achi che ri ulew xb'an wi, ri ukab' achi, are Ajawxel rech ri kaj. **48** Ri winaq ajuwachulew junam ruk' ri winaq ri ajuwachulew, are k'u ri ajchikajil junam ruk' ri winaq ri ajchikajil. **49** Kamik uj junam ruk' ri winaq rech uwachulew, jun q'ij k' u na kujunumataj xuquje' na ruk' ri winaq rech chila' chickaj. **50** Wachalal, kinq'alajisaj chi'wach chi ri qatyo'jal rech uwachulew, man kakwin taj karechab'ej ri ajawarem rech ri Dios, xuquje' ri q'ayinaqil man kakwin taj karechab'ej ri man kaq'ay taj. **51** Qas chiwilampe' ri jastaq ri awatal loq kink'ut chi'wach: Man qonojel taj kujkamik, qonojel k'ut kujk'ek'ob' na, **52** aninaq, jetaq are kujaqo xuquje' kutz'apij ub'loq'och jun winaq, kach'awisax na ri k'isb'al sik'inik rech ri su'. Rumal kach'awisax k'u na ri su', k'a te ri' ri e kaminaqb' kek'astaj na ruk' jun tyo'jal ri man q'ayinaq taj, xuquje' ri uj ri uj k'aslik na, kujk' exk'ob' b'ik. **53** Rumal ri' rajawaxik chi ri kaq' ayik man kaq'ay taj, xuquje' ri kamel rij kux na winaq ri man kakam ta chik. **54** Are kak'extaj ri tyo'jal ri kasach uwach cho ri jun k'aslemaul chik ri man kasach ta uwach, xuquje' ri tyo'jal ri kamel rij cho ri tyo'jal ri man kakam taj, kak' ulmataj na ri tz'ib'atalik ri kub'ij: Ri kamikal xch'ek rumal ri kwinem. **55** ¿Kamikal, jawje' xe' wi ri ach'ekoj? ¿Kamikal jawje' k'o wi ri akwinem chub'anik k'ax chaqe? (**Hades g86**) **56** Ri k'ax rech ri kamikal are ri makaj, ri ukwinem ri

16 We kimulij pwaq pa ri komontyox, je chib'ana chumulixik jetaq ri xinb'ij pa ri komontyox pa ri tinimit Galacia. **2** Pa ri nab'e q'ij rech ri wuq q'ij, chiq'ata jun tob'anik che ri xich'eko, chiyaka' rech man k'a te ta kimulij pwaq are kinopan iwuk'. **3** Are kinopanik, kinya b'ik wuj chike ri winaq ri icha'om apanoq rech kakik'am b'ik we sipanik imulim k'a te ri' ke' ntaq b'ik pa Jerusalén. **4** We kumaj chi'we, wine kine' xuquje' in kuk'. **5** Nab'e kinik'ow b'ik pa ri tinimit Macedonia, k'a te ri' kixin' wi la kanoq. **6** Wine kinkanaj kanoq iwuk' jun janipa q'ij kinwik'owisaj b'ik ri q'alaj, rech jeri' kinito' b'ik kintaqej ri nub'e jawje' ri rajawaxik kine' wi. **7** Che ri q'ij ri' man kawaj taj xaq kinik'ow b'ik iwuk', xane kawaj kinkanaj jun janipa q'ij, we kuya b'e ri Dios chwe. **8** Kinkanaj na kanoq pa ri tinimit Éfeso, k'a ku'rira na ri nimaq'ij rech Pentecostés. **9** Rumal cher kinwiло chi sib'alaj utz kintzijoj kanoq ri utzij ri Dios chila', pune sib'alaj e k'i man kakaj taj. **10** We kopan iwuk' ri Timoteo, utz chib' ana chi rilik, rumal cher are' je kachakunik jetaq kinchakun in pa ri Ajawxel. **11** Maj b'a jun ketzelan uwach. Chito' rech kutaqej ri ub'inem pa ja'maril rech jeri' kakwinik kinu'rira, jeri' rumal cher waye'm apanoq waral kuk' ri alaxik. **12** Xinta kanoq jun toq'ob' che ri alaxik Apolos rech ku'k'am b'ik nik'aj alaxik chik ke' chi' solixik. Man kakwin ta k'ut ke'ek, k'a te kixu' solij we chkwink. **13** Chixk'aslop, ko chixk'oloq pa ri ikojob'al. Chikojo ichuq'ab' qas chib'ana achyab' chib'il iwib'. **14** Ronojel ri kib'ano, chib' ana ruk' loq'anik. **15** Iweta'm chi ri Estéfanas xuquje' ri e k'o ruk' pa ri rachoch are e nab'e taq kojonelab' pa ri tinimit Acaya xuquje' are tajin kakilij kipatanixik ri e kojonelab'. **16** Kawaj k'ut wachalal chi ki'nimaj xuquje' ki'to'o pa ronojel ri kajawataj chike pa we k'ax laj chak ri kakib'ano. **17** Kinki'kotik rumal xul wuk' ri Estéfanas, ri Fortunato xuquje' ri Acaico, rumal cher a're' xeyo'wik ronojel ri man xixkwin ta ix chuya'ik chwe. **18** Are' xeyo'w uchuq'ab' ri

wanima' xuquje' xkiya uchuq'ab' ri iwanima'
ix. Taqal chike we winaq ri' nim ki'wilo. **19** Ri
komontyox rech Asia kakitaq rutzil iwach. Ri
Aquila rachi'l ri Priscila kakitaq rutzil iwach pa
ri ub'il Ajawxel, xuquje' kakitaq rutzil iwach
ri komontyox ri kakimulij kib' cho kachoch a'
re'. **20** Konojel ri alaxik kakitaq rutzil iwach.
Chiya rutzil iwach ruk' jun Tyoxalaj tz'umanik.
21 In, in Pablo, kintaq b'ik we rutzil iwach ri'
ruk' ri nutz'ib'. **22** We k'o jun man kuloq'aj ta ri
Ajawxel, chetzelataj uwach. Peta la Ajawxel. **23**
Are ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesús kakanaj iwuk'.
24 Kixinloq'aj iwonojel pa ri ub'il' ri Cristo Jesús.
Jeri'.

2 Corintios

1 Ri Pablo taqo'n rech ri Cristo Jesús xa rumal ri urayib'al ku'x ri Dios, rachi'l ri alaxik Timoteo, kakitaq rutzil kiwach konojel ri e kojonelab' ri e k'o pa ri tinimit Corinto pa Acaya: **2** Are ri Dios xuquje' ri Tataxel rech ri Ajawxel Jesucristo kiya ja'maril xuquje' toq' ob' pi'wanima'. **3** Q'ijila'tal ri Dios Tataxel rech ri Ajawxel Jesucristo, b'anal toq'ob' xuquje' ya'l ku'lib'al k'u'x. **4** Are' kakub'isan qak'u'x pa ronojel taq ri k'axk'olal ri kaqariqo, rech jeri' kujkwiniq kaqakub'isaj kik'u'x konojel ri kakiriq k'ax. **5** Rumal cher jacha ri unimal ri k'axk'olal kaqariqo jeri' xuquje' na unimal ri ku'lib'al ku'x kaqariqo. **6** We uj kaqarik k'ax, kaqariqo, rech ix kiriq ku'lib'al ku'x xuquje' koltajem. We kakub'isax qak'u'x uj, jewa' kab' anik rech kakub'i' xuquje' ik'u'x ix rech kiq' i'o ruk' aye'nik ri k'axk'olal ri kaqarik uj. **7** Ku'l qak'u'x chi'wjj rumal qeta'm chi jacha ri ix ix qachi'll pa ri k'axk'olal, ix qachi'l xuquje' chuya'ik ku'lib'al ku'x. **8** Qachalal, man kaqaj taj chi mat kiweta'maj ri k'axk'olal ri xqarik pa Asia. Sib'alaj xk'istaj qak'u'x, pa qak'u'x chi man uj k'as ta chik kujel la chila'. **9** Xqana'o chi jer xq'at tzij pa qawi' rech kujkamisaxik. Jeri' xk'ulmatajik rech makakub'i' taj qak'u' x chib'il qib' uj xane kakub'i' qak'u'x chirij ri Dios ri ku'k'astajisaj kaminaqib'. **10** Ri Dios xujuto'o jeri' man xujkam taj. Chirij are' jeqel wi qak'u'x, are kujto'wik. **11** Ri ix k'ut chujito' ruk' ri ich'awem pa qawi'. Rech jeri' sib'alaj e k'i ketyoxin che ri Dios rumal ri sipanik ri xya'taj chaqe rumal xtzalitaj uwach ri qach' awem. **12** Are ri qaqlajisanik kayo'w ki'kotemal chaqe: utz xujnojin pa ri uwachulew xuquje' iwuk' ix, qas ruk' rutzil qanima' xuquje' man ruk' ta etzelal, man are ta xqakoj keta'mab'al achyab' xane are xqakoj ri utoq'ob' ri Dios. **13** Jeri' rumal cher man tajin ta kaqatz'ib'aj jun jastaq ri mat kisik'ij uwach xuquje' ri mat kich' ob'o. Kurayij ri wanima' chikichomaj ronojel. **14** Iweta'm chik chi utz kina' nimal rumal qe, xuquje' uj kaqana' na nimal rumal iwe pa ri uq' ijal ri Ajawxel Jesús. **15** Rumal ri' xwaj xixinsolij ix nab'e rech kik'amawa'j jun ukab' tewechip' al. **16** Iwumal iwe kinik'ow b'ik pa ri tinimit Macedonia, are kine' pa Corinto xuquje' kinik'ow chi loq junmul iwuk' are kintzalij loq. Rech

jeri' kinito'o kintzalij pa ri tinimit Judea. **17** Are xinb'ij we ri' chib'il wib' *¿Te'q pi'k'u'x chi xaq aninaq xinchomala'* xinb'ij je' kinb'an we ri', k'a te ri' kinb'ij chik man kinb'an taj? **18** Ri Dios k'ut reta'm chi man nab'e taj kaqab'ij chi'we chi je', je la', k'a te ri' kaqab'ij man je taj. Ri uj kujtak'l' pa qatzij. **19** Rumal cher ri Uk'ojol ri Dios ri Jesucristo, ri kaqatzijo in, ri Silvano, xuquje' ri Timoteo, man kuk'exmayila taj rib' xane qas tak'al wi ri kub'ij. **20** Rumal cher ronojel ri ub'im loq ri Dios tzi je wi ri' xuquje' jeri' pa Cristo, rumal ri' kaqab'ij uj jeri', rech kaqaq'ijila'j ri ub'i' ri Dios. **21** Are ri Dios kajeqeb'an qak'u'x xuquje' ik'u'x ix pa Cristo, rumal cher are xujcho'wik. **22** Xukoj qetal pa qanima' ruk' ri Uxlab'ixel, k'utb'al rech chi qas tzij kub'an na ri ub'im loq chaqe. **23** Qas cho ri Dios kinb'ij chi man inb'enaq ta pa ri tinimit Corinto rech man kixe'n yaja taj. **24** Man xa ta kaqaj kab'an qe pa iwi', xane are kaqaj kujchakun iwuk' rumal kaqaj kixqato'o rech kak'iy ri iki'kotemal, rumal cher are ri ikojob'al kab'anow chi'we chi ko kixk'oji'k.

2 Rumal ri' xinchomaj chi man kixe'nsolij ta chik junmul ruk' b'is. **2** Rumal chi we in kinyakow ib'is, *¿jachin k'u ri' ri kayo'w ki'kotemal chwe we man are ri winaq ri xinyak kib' is?* **3** Xintz'ib'aj we ri' chi'we, rech are kinapanik man kayak ta nub'is kumal ri keyakow nuki' kotemal. Ku'l na k'u'x chi are nuki'kotemal ri iki'kotemal. **4** Xintz'ib'aj we ri' chi'we ruk' b'is xuquje' ruk' k'axk'olal pa ri wanima', xuquje' ruk' oq'ej, man xa ta kinyak ib'is, xane are kink' ut chi'wach ri unimal ri loq'anik. **5** We k'o jun uyakom nub'is, man xwi ta xuyak nub'is in, xane xuyak ib'is iwonojel rumal ri ub'anom (qas man xa ta kinya uwi'). **6** Ri winaq ri jewa' kub' ano, xtaqij' che ri q'atoj tzij ri xkib'an qonojel ri winaq pu'wi'. **7** Ri ix k'ut chikuyu umak xuquje' chikub'isaj uk'u'x rech man kukamisaj ta rib' pa ri b'is. **8** Rumal ri' kinta chi'we qas chik'utu cho we winaq ri' chi qas kiloq'aj. **9** Are wa' uta we wuj xintz'ib'aj chi'we, rech jeri' kinwiло we qas kixnimanik che ronojel ri kinb'ij chi'we. **10** Ri kikuy ix umak, kinkuy xuquje' in. Qas tzij we k'o jun jastaq ri nukuyum in, jewa' nub'anom rumal qas cho ri Dios, xintoq'ob'isaj iwach. **11** Rech ri Itzel man kach'eken taj pi'wi'. Rumal cher qeta'm jas ri kub'an che ri sub'unik. **12** Are xinopan chutzijoxik ri utz laj taq tzij pa ri

tinimit Troas, xinwilo chi ri Dios xuya b'e chwe ujuluwem ri man kasach ta uwach. **12** Rumal k' kintzijoj ri ub'i' chike e k'i winaq. **13** Pune jeri' u che ri k'o we ku'lib'al k'u'x ri quk', qas ku'l , man utz taj xinna'o rumal man xinriq ta ri qak'u'x ruk' ri kaqab'an. **13** Ri uj man kaqach' wachalal Tito, rumal ri' xinel b'ik chila' k'a te uq ta ri qapalaj jetaq ri xub'an ri Moisés, xukoj ri' xine' pa Macedonia. **14** Xa tyox che ri Dios ri jun atz'yaq che ch'uqb'al re ri upalaj rech ri kub'an chaqe chi uj ch'ekenelab', xuquje' xa winaq a'j Israel man xkil taj ri utunal ri tajin rumal qe uj, kutukij b'ik ri uk'ok'al ri eta'manik kasach uwach. **14** Pune jeri' xk'ulmatajik, xsach pa ronojel k'olib'al. **15** Rumal cher uj ri' ri uj ri kichomab'al, rumal cher xaq je' ch'uqtal ri k'ok' laj ruxlab' ri Cristo ri uj k'o chickixol' ri kichomab'al pa taq we q'ij kamik are kakisik'ij winaq ri kekolotajik xuquje' ri kasach kiwach. **16** Qas tzij uj ruxlab' kamikal chike ri kekamik, karesaj ri ch'uqb'al rech ri kichomab'al. **15** Are xuquje' uj ruxlab' k'aslema chike ri k'o kik' kakisik'ij ri utaqaqanik ri Moisés pa taq we q'ij aslema *ijachin* qas kakwin chub'anik we jastaq kamik ri', ch'uqtal ri kanima' ruk' jun atz'yaq- ri? **17** Ri uj man uj junam ta kuk' ri winaq ri **16** Are kakojon jun che ri Ajawxel, kesataj ri kakik'ayij ri utzij ri Dios. Xane kaqatzijoj utzij ri atz'yaq ri ch'uquwinaq ri ranima'. **17** Rumal Dios qas ruk' ronojel qanima' xuquje' pa Dios cher ri Ajawxel are Uxlab'al, xuquje' xapawi' xuquje' cho ri Dios rumal cher xa jun qa'nik k'o wi ri Uxlab'ixel rech ri Ajawxel, chila' k'o ruk' ri Cristo. **18** Xaq jeri' uj, joltalik ri qapalaj, jer kujka'y pa jun ka'yeb'al kaqil ri ujuluwem, ri Ajawxel, tajin kujk'ekx'ob'ik pa ri juluwem, rumal ri Ajawxel rumal cher Are' Uxlab'al.

3 ¿La kaqab'ij k'u we ri' rech kujik'amawa'ij?

O *¿la* xa kaqata b'ik jun qawuj chil'we rech kujichilib'ej b'ik che jun chik jetaq kakib'an e jujun? **2** Ix ri' ri jer ix k'o wuj tz'ib'atalik pa ri qanima', eta'matalik xuquje' sik'ital iwach kumal konojel. **3** Ix jer ix k'o jun wuj ri utz'ib' am ri Cristo ri kaqataq b'ik chike nik'aj chik, man ruk' ta tinta tz'ib'atalik xane ruk' ri k'aslik Uxlab'ixel rech ri Dios; man cho ta ab'aj xuquje' man cho ta tz'alam tz'ib'atal wi, xane pa taq ri anima'aj tz'ib'atal wi. **4** Are wa' ri ku'lib'al qak' u'x ri k'olik cho ri Dios pa Cristo. **5** Man kaqab'ij taj chi xa sib'alaj kujkwiniq chub'anik ri jastaq, rumal cher ri qakwinem che ri Dios kape wi. **6** Are' xb'anow chaqe xujux patanijelab' rech ri k'ak' ch'ekom tzij, man are ta ri ch'ekom tzij rech ri tz'ib'atalik xane are ri rech ri Uxlab'al. Rumal cher ri rech ri tz'ib'atalik kakamisanik, are k'u ri rech ri Uxlab'al kuya k'aslema. **7** Ri taqanik ri kakamisanik cho ab'aj xtz'ib'ax wi, sib'alaj nim uq'ij, ri a'j Israel man xekwin taj xkika'yej ri upalaj ri Moisés rumal ri juluwem ri karepq'un chupalaj ri xa kasach uwach. **8** Qilampe', we jeri' xk'ulmatajik ruk' we jastaq ri' *¿la* man k'u k'o na ub'anik ri nimalaj chak rech ri Uxlab'ixel cho we ri'? **9** We nim ub'anik ri chak ri kuk'am loq q'atoj tzij, are ta k'u mat sib'alaj nim uq'ij ri chak ri kuk'am loq suk'al. **10** Qas tzij wi, we kajunumaxik ri nim uq'ij ojer ruk' ri nim uq'ij kamik, are sib'alaj nim uq'ij ri kasachik, are ta k'u mat sib'alaj nim uq'ij ri

ujuluwem ri man kasach ta uwach. **12** Rumal k' qakab'ano, pune jeri', man kujb'ison taj, xane kujmayijanik xuquje' man kak'is taj ta k'u qak' u'x. **9** Kujtzukuxik rech kab'an k'ax chaqe, man uj tzaqsatal ta k'u kanoq, pune ujtzaqinaq pa ri ulew xa k'u man k'istal ta tzij pa qawi!. **10** Xapawje' kuje' wi, qak'amom b'ik ri ukamikal

4 Rumal wa', man kujq'i'taj taj chub'anik we chak we ya'tal chaqe rumal xtoq'ob'ax qawach. **2** Xane qatzaqom kanoq ri k'ixib'al ub'anik ri xaq cha'wal kab'anik. Man kaqasub' ta winaq xuquje' man kaqak'ex ta ri kub'ij ri utzij ri Dios. Xane are kaqatzijoj ri qas tzij chike ri winaq, reta'm ri Dios. **3** We ri utz laj taq tzij ri kaqatzijoj awatalik, awatal ri' chikiwach ri winaq ri kasach kiwach. **4** Ri dios rech we uwachulew ri' utz'apim ri kichomab'al ri man e kojonelab' taj rech jeri' man kakil taj ri tunal ri katunanik rech ri utz laj tzij rech ri Cristo are wa' ri uka'yib'al ri Dios. (*aiōn g165*) **5** Man are ta kaqatzijoj qib' uj xane are kaqatzijoj ri Jesucristo ri Ajawxel. Ri uj xaq uj patanil taq iwe rumal rech ri Jesús. **6** Rumal cher ri Dios ri xutaq ri tunal ri katunanik xtunan pa ri q'equ' mal, Are' xtunan ri tunal pa taq qanima' rech jeri' xqeta'maj ri ujuluwem ri Dios ri karepq' unik pa ri Cristo. **7** We q'nomal ri' k'o pa taq k' olib'al b'antal che ulew rech jeri' kilitajik chi ri uje'lal ri kwinem man quk' ta uj kape wi, xane ruk' ri Dios. **8** K'ax kaqarik pa ronojel ri kaqab'an, pune jeri', man kujb'ison taj, xane kujmayijanik xuquje' man kak'is taj ta k'u qak' u'x. **9** Kujtzukuxik rech kab'an k'ax chaqe, man uj tzaqsatal ta k'u kanoq, pune ujtzaqinaq pa ri ulew xa k'u man k'istal ta tzij pa qawi!. **10**

ri Jesús pa ri qatyo'jal rech jeri' ri uk'aslemal jeri' kaya'taj chi kijujunal ri kataqi' chike, jas na kuk'ut rib' pa ri qatyo'jal. **11** Ri uj ri uj k'aslik, k'u ri xuchakuj jun pa ri utyo'jal we utz o man uj jachtal wi pa ri kamikal xa rumal rech ri utz taj. **11** Rumal k'u che ri qeta'm ri moch'ojesús, rech jeri' ri uk'aslemal kuk'ut na rib' pa ib' cho ri Dios, ke'qab'ochi'j konojel ri winaq ri qatyo'jal. **12** Xaq jeri' are kachakun ri kamikal rech jeri' xuquje' kakib'ano, pune reta'm ri Dios chaqe uj chi'we ix k'ut are kachakun ri jun alik ri kujuvik, kinwaye'j xuquje' chi qas kich'ob'o k'aslemal. **13** Ri Tz'ib'atalik kub'ij: Xinkoj pa ri rajawaxik kib'ano. **12** Man kaqab'ij ta we ri' wanima' rumal ri' xinb'ij ruk' ri nuchi'. Ruk' ri rech kujik'amawa'l, xane kaqab'ij chi'we rech uxbal' rech ri kojob'al ri' kujkojonik, rumal nim kina'o che ri kaqab'ano, jeri' iweta'm qas ri' jeri' xuquje' kaqab'ij. **14** Qeta'm chi ri xuk' kib'ij chike ri winaq ri kakina' nimal rumal ri astajisaj uwach ri Ajawxel Jesús, kujuk'astajisaj keb'antajik, man rumal ta ri k'o pa qanima'. **13** xuquje' na uj ruk' Are' xuquje' kujuk'am b'ik We uj konarinaq, uj konarinaq rumal rech ri ruk'. **15** Kaqarik we k'ax ri', xa rumal iwe, rech Dios; xuquje' we man uj konarinaq ri' xa rumal ri loq'anik ri tajin ku'k'am apanoq sib'alaj e k'i iwe. **14** Are ri uloq'anik ri Cristo kujtaqchi'nik winaq, kanimar ri utoyoxinik rech kuya uq'ij ri' chub'anik we ri', jeri' rumal cher uchapom qak' Dios. **16** Xaq jeri', mujq'itaj b'a pune tajin kari' u'x chi xa jun xkamik kumal ke konojel, rumal job' ri qatyo'jal, ri qanima' tajin kuk'am uchuq' ri' konojel xekamik. **15** Are ri Cristo xkamik ab' q'ij chi q'ij. **17** Rumal cher ri k'axk'olal ri kaqarik kamik xaq kik'owik xuquje' kuk'am loq jun juluwem ri man k'o taj uk'isik ri nim na uq' iji' cho ri k'axk'olal. (**aiōnios g166**) **18** Rumal cher man are ta kajeqi' qak'u'x chirij ri kilitaj uwach, xane jeqel qak'u'x chirij ri man kilitaj ta uwach, ri kilitaj uwach xaq ik'owel are k'u ri man kilitaj ta uwach kajeqi' chib'e q'ij saq. (**aiōnios g166**)

5 Qeta'm k'ut chi we qatyo'jal ri uj k'o wi, jer k'o jun ja ri utz katukixik, kasach uwach, k'o jun qachoch yaktal chila' chickaj. Man uq'ab' ta winaq b'anowinaq xuquje' man kasach ta uwach. (**aiōnios g166**) **2** Rumal k'u wa' kujb'isb'atij, kaqarayij chi ri qatyo'jal kak'exk'ob' b'ik cho ri qatyo'jal rech chila' chickaj. **3** Rumal cher we kakoj b'ik ri qatz'yaq rech chickajil man ujch' anal ta chi ri'. **4** Rumal cher uj ri k'a uj k'o na pa we qatyo'jal, kujb'isonik, rumal cher man kaqaj taj chi xa kesax kanoq ri qatz'yaq xane are kaqaj kakoj b'ik rech jeri' ri kamikal kasachisax uwach rumal ri k'aslemal ri man k'o ta uk'isik. **5** Are ri Dios jewa! xb'anow chaqe, xuquje' xuya ri Tyoxalaj Uxlab'ixel chuk'utik chi qas kub'an na ri ub'im loq chaqe. **6** Xaq jeri' ku'l qak'u'x xuquje' qeta'm chi we uj k'o pa we tyo'jal majal kujopan ri' ruk' ri Dios. **7** Rumal ri kojob'al uj k' aslik man rumal ta ri kaqilo. **8** Xaq jeri' ku'l qak' u'x, kurayij ri qanima' we ta mat uj k'o chi pa we qatyo'jal xane uj k'o ta chi ne ruk' ri Ajawxel. **9** Rumal ri' kaqakoj qachuq'ab', rech pune uj k' o pa ri qatyo'jal o wine uj elinaq xuquje' b'ik, kujqaj cho ri Dios. **10** Rumal cher tzi choq'aq' wi kujopan na cho ri uq'atb'al tzij ri Cristo, rech

ri' konojel xekamik. **15** Are ri Cristo xkamik kumal ke konojel ri winaq, rech jeri' ri kek'asi' k man kek'asi' taj xaq chupatanixik kib' a're', xane kakipatanij ri xkamik xuquje' xk'astaj uwach kumal ke. **16** Xaq jeri' man are ta ke'qil ri winaq pa ri kityo'jal pune uj xqil ri Cristo pa ri utoy'jal, man je ta chi ri' kaqab'an chuch'ob'ik uwach. **17** Xaq jeri' we k'o jun pa Cristo, jun k'ak' winaq chik ri q'e'l taq jastaq xik'ow kanoq, ronojel xb'antaj k'ak' che. **18** Ronojel we jastaq ri' che ri Dios petinaq wi, are ri Dios rumal ri Jesús xujrutzirisaj ruk' are', xuquje' xuya chaqe chi kaqatzijoj chike nik'aj chik we utz laj taq tzij ri'. **19** Ri Dios pa Cristo xe'rutzirisaj ruk' Are' ri winaq rech ri uwachulew, man are ta xril ri kimak, xuquje' xuchilib'ej chaqe uj chi kaqatzijoj ri utz laj taq tzij. **20** Xaq jeri' ujutaqo' n ri Dios, jer ta ne tzi are Dios kach'aw chiqachi' uj kub'ij chi'we ri rajawaxik kib'ano. Rumal ri' kaqata chi'we pu'b'l' ri Dios chixutziroq ruk' ri Dios. **21** Ri man xreta'maj ta wi mak, qumal qe je xb'an ajmak chech, rech jeri' ri uj kujuvik suk' cho ri Ajawxel Dios pa Cristo.

6 Ri uj ri kujtob'an ruk' ri Dios, kaqata chi'we chi man kiwil ta ri utoq'ob' ri Dios jacha jun jastaq ri maj kutayij. **2** Rumal cher ri Tz'ib'atalik kub'ij: Xatintatab'ej pa ri q'ij ri xtaq'il chawé, xuquje' xatinto'o pa ri q'ij ri xajawataj chawé. Are wa' ri uq'ijal ri Dios; are wa' ri q'ij rech kolotajem. **3** Ri uj k'ut man uj topib'al aqanaj taj chike nik'aj chik, rech man kayoq' ta ri qachak. **4** Xane kaqab'an ri qachak ruk' utzilal rumal cher uj patanil rech ri Dios pa taq ri k'axal, pa ri qarajawaxik, xuquje' pa ri k'axk'olal. **5** Uj tz'

apital pa che', uj rapatalik, b'antal k'ax chaqe ne junam. **4** Qas ku'l na k'u'x chi'we xuquje' chikixo'l e k'i winaq, sib'alaj elinaq qawaram, k' nimal kinna'o rumal iwe. Sib'alaj nuk'amom i mul man ujwa'qinaq taj. **6** Kujpatanijik ruk' nuchuq'ab', pa ronojel ri k'axk'olal ri kaqariqo, ch'ajch'ojil, ruk' eta'mab'al, ruk' utzilal, pa ri kapulin ri qaki'kotemal. **5** Are xujopanik pa Tyoxalaj Uxlab'ixel xuquje' pa ri qas tzij loq' Macedonia, man xujuxlan ta wi, xane sib'alaj anik. **7** Ruk' tzij rech ri qas tzij xuquje' ruk' ri xqariq k'ax, xqariq ch'l'oj pa ri qatyo'jal xuquje' ukwinem ri Dios, ruk' ch'o'jib'al rech suk'al, xqaxi'j qib' pa qanima!. **6** Are k'u' ri Dios ri to'b'al qib' xuquje' rech ch'o'. **8** K'o mul kaya kukub'isaj kik'u'x ri keb'isonik, xukub'isaj qak' qaq'ij, k'o mul kesax qak'ixib'al, kab'an k'ax u'x ruk' ri ropanib'al ri Tito. **7** Man xaq xwi ta chaqe utz o man utz ta kab'an chiqatzijoxik; rumal ri rulib'al, xane rumal ri ku'lib'al ku'x ri kab'ix chaqe chi uj sub'unelab', xa k'u qas tzij ri xiya loq che. Sib'alaj xinki'kotik are' xutzijoq kaqab'ij. **9** Pune eta'matal qawach, kakib'an k' chaqe chi sib'alaj k'ax ik'u'x chwe xuquje' sib' u ri winaq chi man keta'm ta qawach. Jub'iq' alaj kinib'isoj. **8** Pune xinyak ib'is ruk' ri nuwuj karaj kujkamik, uj k'as k'u na, ujch'aytalik, man ri xintaq chi'we, man k'ax ta k'u kinna' che. uj kaminaq ta k'ut. **10** Kujki'kotik pune kujb' Pune nab'e kanoq xinb'isonik rumal xinto chi isonik kab'antajik; uj meb'a' kab'antajik, qab' ri wuj ri xintaq chi'we xuyak ib'is. **9** Kamik k' anom k'u q'inomab' chike sib'alaj e k'i. Maj k' ut kinki'kotik, man rumal ta che ri xixb'ison o quk' kab'antajik, k'o k'u ronojel uwach quk' rumal ri nuwuj, xane rumal che ri ib'is xub' . **11** Qachalal a'j Corinto, qas xujtzijon iwuk' an chi'we chi xik'ex ik'u'x. Xixb'isonik jetaq ri ruk' ronojel qanima', je ta ne ri qas xqaqajq ri karaj ri Dios rumal ri' qeta'm chi man xa ta qanima' chi'wach. **12** Man xqak'ek'ej ta ri qalooq' xqab'an k'ax chi'we. **10** Ri b'is ri kape ruk' ri anik chi'we, pune ix ik'ek'em ri iloq'anik chaqe Dios kub'an che ri winaq kuk'ex uk'u'x rech uj. **13** Rech k'u je kujno'jinik qonojel, (kixinch' jeri' kakolotajik, we ri' jun utz laj b'is, are k' ab'ej jer ta ne ix k'o walk'wa'l) chixloq'anoq u ri b'is rech uwachulew kuk'am loq kamikal. jetaq ri kujloq'an uj. **14** Mib'an iwachi'l chike ri **11** Utz ri' ri xub'an ri Dios chi'we chi kixb' man e kojonelab' taj. ¿La karachi'laj k'u rib' ri isonik. Sib'alaj xixk'exenik, jeri' xiwiло chi man suk'al ruk' ri etzelal? O ¿la k'o k'u uriqoj ib' ri' k'o ta numak xuquje' xito' nuwi!. Xixyojtajik ri tunal ri katunanik ruk' ri q'equ'mal? **15** ¿La k' xuquje' xixi'j iwib' che ri kak'ulmatajik. Xurayij o k'u uriqoj ib' ri Cristo ruk' ri Itzel? ¿La k'o jun iwanima' xiwil nuwach, xiq'at tzij pu'wi' ri jas ke junam ri kojonel ruk' ri man kojonel taj? ajmak. Ruk' ronojel we ri' xik'utu chi man ix taj **16** ¿La k'o jun jastaq k'o pa ri rachoch ri Dios ri ix ajmakib'. **12** Xaq jeri', xintz'ib'aj we wuj ri' xuquje' k'o pa ri kachoch ri e tyox ri e b'antalik? chi'we, man rumal ta rech ri xuriq k'ax o ri xb' Uj ri' ri uj rachoch ri k'aslik Dios. Jacha ri ub' an k'ax che, xane are kawaj chi qas cho ri Dios im Are!: Kink'ojil' na xuquje' kinb'in na kuk!. In kich'ob'o chi elinaq ik'u'x chaqe. **13** Rumal ri' kinux na kiDios, a're' ku'x na e nutinimit. **17** K'a xkub'isax qak'u'x. Xuquje' xaq uw'i'nam ri ku' te ri' xub'ij chi ri Ajawxel: Chixel loq chikixo'l, lib'al ku'x ri xya chaqe, xujki'kotik are xqilo ri chiq'ata iwib' chike. Man kichap taj jun ch'uluj uki'kotemal ri Tito, rumal cher iwonojel xiya laj jastaq, rech kixinck'amawa'l na. **18** In kinux loq uchuq'ab' ri ranima'. **14** Nub'im chi'we chi na iTat, ri ix kixux na nuk'ojol, numi'al, kacha nimal kinna'o rumal iwe, man iniya'om ta k'ut ri Ajawxel ri kakwin chub'anik ronojel jastaq. pa nuk'ixib'al. Xane ronojel ri xqab'ij chi'we, qas tzij wi, xuquje' qas tzij qas xinya wi iq'ij cho ri Tito. **15** Ri Tito qas sib'alaj ixuloq', rumal cher kana'taj che chi iwonojel xinimaj xuquje' xik' amawa'l ja pa ri moch'oj ib' xuquje' nim xiwiло. **16** Kink'i'kotik, rumal cher weta'm chi kakub'i' na k'u'x chi'wjj pa ronojel ri kinb'ano.

7 Jeri', loq'alaj taq qachalal, xa rumal k'u che ri b'il'tal loq we jastaq ri' chaqe, qach'ajch' ob'ej qib' che ronojel ri kuch'ulujij ri qatyo' jal xuquje' ri qanima', rech jeri' katz'aqat ri tyoxalaj qachak pa ri umoch'oj ib' ri Dios. **2** Chujiya pa ri iwanima'. Man k'o ta jun qab'anom k'ax che, man k'o ta jun mat qab'anom ri suk'al ruk', man k'o ta jun xaq xqamenk'etij. **3** Man xa ta tajin kinq'at tzij pi'wi', xinb'ij chi'we chi ix k' o pa qanima', rech pune kujkamik o kujk'asi'k

8 Wachalal, kamik k'ut kaqaj kiweta'maj ri utoq'ob' ri Dios ri xuya chike ri komontyox ri e k'o pa Macedonia. **2** We e komontyox ri' pune i'k'owinaq pa sib'alaj nimaq taq k'axk'

olal xuquje' e meb'a, sib'alaj nim sianpanik xkiya' taj kujyoq'ik ruk' ri kaqab'an chukojik we jun o je ta ne chi qas e q'inomab'. **3** Qas xinwilo nimalaj sianpanik ri', **21** rumal cher kaqaj utz chi ri sianpanik ri xkiya'o qas pa kik'u'x xk'liy kaqab'an chukojik, man xwi ta cho ri Ajawxel, wi, man xa ta xetaqchi'xik, nim xkiya'o cho ri xane chikiwach konojel ri winaq. **22** Kaqataq b' qas kekwin chuya'ik. **4** Sib'alaj xkita toq'ob' ik ri qachalal ri sib'alaj uk'utum chiqawach chi chaqe rech kekwinik ketob'anik, kakiya b'lik ri sib'alaj sak'aj, qas xq'alajin chiqawach kamik sianpanik chike ri e tyoxalaj taq winaq. **5** Sib' chi sib'alaj jeqel ik'u'x chirij. **23** Are k'u ri Tito alaj nim xkiya'o cho ri qachomam apanoq uj are wachi'l xuquje' to'l iwe, e taqtal b'ik rumal rij, rumal cher tzi xkjach kib' cho ri Ajawxel ri komontyox, rech kakiya uq'ij ri Cristo. **24** xuquje' chiqawach uj, jetaq ri karaj ri urayib'al Rumal k'u ri' chik'utu chikiwach we winaq ri' ku'x ri Dios. **6** Rumal ri' xqata toq'ob' che ri Tito chi sib'alaj ki'lloq'aj, xuquje' chik'utu chikiwach chi karilij ub'anik we chak ri', rumal cher are' jas che nimal kaqana'o rumal iwe, rech jeri' majininaq kanoq ub'anik. **7** Ix iweta'm chi sib' kakil konojel ri e komontyox.

alaj ix utz chub'anik ronojel, ix utz pa ri ikojob' al, pa taq ri itzij, pa ri iweta'mab'al xuquje' pa ri iloq'anik chike nik'aj chik, rumal ri' chiwilij uya'ik ri sianpanik. **8** Man xa ta tajin kinb'ij chi tzi jewa' wi kab'an che, xane are kawaj kiweta' maj jas keyo'w sianpanik ri nik'aj alaxik rech taq ri nik'aj taq komontyox chik, rech jeri' kiwilo chi qas tzij ri kiloq'anik. **9** Ix iweta'm chik ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesucristo, chi pune q'inom, xux meb'a rumal iwech, rech rumal ri umeb' ail kixux q'inomab!. **10** Kinya jun ino'j pu'wi' we jastaq ri!. Ix xixnab'ej chuya'ik ri isianpanik junab'ir, man xwi ta xiya ri isianpanik, xane xib' an ruk' ronojel iwanima'. **11** Chib'ana b'a ri chak ruk' ki'kotemal, jas na k'u ri kixkwin chub'anik, chib'ana ri xitzuj ub'anik. **12** Rumal cher we jun kub'an ruk' ronojel ranima' ri utzujum ub'anik, utz kab'an chuk'amik ri kutzuju, rumal cher man katoq'ix ta che ri man k'o ta ruk'. **13** Man are ta kawaj chi kakiriq utzilal nik'aj chik rech maj kikoj ix, xane are kawaj junam ri kikojo. **14** Ri itob'anik katob'an chike pa ri k'axal ri tajin ki'kow wi a're!, rech jampa' chik ri kitob'anik a're! katob'an chi iwuk' ix, are kajawataj chi jun jastaq chi'we. **15** Jacha ri kub'ij ri Tz'ib'atalik: Man k'o ta xk'ojil' kanoq ruk' ri nim xuyako, man k'o ta xuquje' xajawataj che ri nitz' xuyako. **16** Tyox che ri Dios, xuya pa ranima' ri Tito chi xk'axir uk'u'x che ri k'axirinaq wi na k'u'x in. **17** Pu'k'u'x xpe wi xuk'am uq'ab' ri xqab'ij che, xuquje' xub'an ruk' ki'kotemal. **18** Xqataq b'ik ruk' ri alaxik ri sib'alaj nim xil kumal konojel ri e komontyox rumal ri upatanijik pa ri utz laj tzij. **19** Ri e komontyox xuquje' xkicha'o we alaxik ri' rech kujrachi'laj b'ik are kaqak'am b'ik ri sianpanik, kaqab'an we ri' chuk'utik chi kaqaq'ijila'j ri Ajawxel xuquje' kaqak'utu chi qas k'ax qak'u'x chupatanixik. **20** Man kaqaj

9 Man rajawaxik taj kinna'taj chi'we ri sianpanik ri kiya chike ri tyoxalaj taq winaq. **2** Rumal cher weta'm ri utz laj iwanima!. We ri', ruk' nimal xintzijoj chike ri ke'l pa Macedonia, xinb' ij chike chi ri ix, ri ix aj Acaya junab'ir imulim kanoq ri isianpanik. Ri ib'anom ix tob'aninaq rech jeri' nik'aj chik xkichaple'j uya'ik ri kisianpanik. **3** Pune jeri', ke'ntaq b'ik we alaxik ri', rech man xaq ta tzaqem rij ri nimal ri xqana'o rumal iwe, xane k'o ta b'anom wi k'o chi ri sianpanik iwuk', xaq jeri' chib'ana ri xinb'ij chi'we kib'ano. **4** Rech we keble' jujun chike ri kel waral pa Macedonia, man k'a te ta kimulila ri sianpanik chikiwach. Uj ri' kel qak'ixib'al we jeri' kib'ano, rech man kaqab'ij taj chi ix ri' ri qas kel ik'ixib' al rumal man ib'anom ta apanoq. **5** Xaq jeri' xinchomaj chi rajawaxik kinta chike ri alaxik chi kakikowij apanoq usuk'umaxik ri kajawatajik chumulixik we nimalaj sianpanik ri itzujum loq. Rech jeri' jun nimalaj sianpanik kelik man jun xu'yal taj. **6** Na'taj we ri' chi'we: Ri xa nitz' kutiko, xa nitz' kuyako, are k'u ri sib'alaj nim kutiko, sib'alaj nim kuyak na. **7** Rajawaxik chi'jujunal kiya ri xichomaj pa iwanima' uya'ik, man ruk' ta b'is xuquje' man rumal ta kataqchi'x jun, rumal cher ri Dios kuloq'aj ri winaq ri kuya usianpanik ruk' ronojel ranima'. **8** Ri Dios kakwinik kuya ronojel toq'ob' chi'we, rech kaya'taj ronojel ri kajawataj chi'we rech kixkwiniq kib'an sib'alaj k'i utz taq chak kuk' nik'aj chik. **9** Jacha ri kub'ij ri Tz'ib'atalik: Xujacho ronojel ri uq'inomar chike ri meb'aib', ri usuk'al xjeqi' chib'e q'ij saq. **(aión g165)** **10** Ri kayo'w ija' che ri ajtikolob' xuquje' uwa ri kawa'ik, Are' kanimarisan ri tiko' n xuquje' kub'an chi'we chi kiwachij suk'al. **11** Rech kixq'inomar pa ronojel ri jastaq rech kixkwiniq kiya chike nik'aj chik ri kajawatajik,

jeri' kujtyoxin uj che ri Dios rumal ri kib'ano. **12** ta nimal cho ri ya'tal chaqe kaqab'ano. Xane We tob'anik ri' man xwi taj jun tyoxalaj sipanik kaqana' nimal jetaq ri karaj ri Dios, rech jeri' ri kuto' ri tyoxalaj taq winaq, xane kuya sib' kujopan iwuk!. **14** We ta mat ujk'olinaq iwuk' alaj k'i tyoxinik che ri Dios. **13** Qas tzij, are nab'e kanoq, wine kib'ij chi tajin kujik'ow che kakik'amawa'l ri alaxik we jun k'utb'al rech ri ri qas taqalik kaqab'ano, qas tzij wi uj xujnab'ej ipatanijik, kakiq'ijila'j ri Dios rumal ri inimanik chub'ixik chi'we ri utz laj taq tzij rech ri Cristo. xuquje' ri utzjoxik ri utz laj taq tzij rech ri **15** Man kaqana' ta nimal rumal ri chak ri nik'aj Cristo, xuquje' rumal ri nimalaj itob'anik ri xiya chik e b'anowinaq. Xane kaqaye'j chi are tajin chike konojel. **14** Xuquje' kakib'an ch'awem kak'iy ri ikojob'al, kanimar xuquje' ri kib'ano. ri' pi'wi' rumal cher ix kiloq' xuquje' rumal ri **16** Rech jeri' kittzijoj ri utzj ri Dios pa taq jule' nimalaj toq'ob' ri ik'amawa'm ix che ri Dios. taq tinimit chik, jeri' man kina' ta nimal ruk' **15** Sib'alaj tyox che ri Dios rumal ri usipanik ri ri chak ri nik'aj chik e b'anowinaq. **17** Are k' man k'o ta utzj winaq kakwin chusolik rij.

10 In in Pablo, qas kinb'ij chi'wach pa ri rutzilal ri Cristo, e k'i keb'inik chi sib'alaj kinxi'lj wib' kinb'ij ri jastaq are kinwil kipalaj, are k'ut are sib'alaj naj in k'o wi, k'i ri kinb'ij. **2** Qas kinb'ij na chi'we, rech jeri' are kinopan iwuk' man ruk' ta kowil kineno'jin kuk' ri kakib' ij chi xaq pa ri qatyo'jal kujno'jinik. **3** Pune uj k'o cho ri uwachulew, man kaqab'an ta ch'o' j jetaq ri kakib'an ri a'juwachulew. **4** Ri che' yab'al ri kaqakojo kujch'o'jinik man rech ta uwachulew, xane ri ch'o'jib' al ri kaqakojo sib' alaj k'o uchuq'ab' pa Dios chutukixik ri chuq' ab' rech ri itzel. **5** Kaqatukij ronojel uwach nimal xuquje' chomanik ri kuq'atej ri reta'mab' al ri Dios, xuquje' kaqak'am b'ik ronojel uwach chomanik rech kumoch' rib' chux'e' raqan uq' ab' ri Cristo. **6** Xuquje' kujkwinik kaqaq'at tzij pu'wi' ri kub'an ri winaq ri man kaniman taj, k' a chopan na ri q'ij are iwonojel chik kixinmanik. **7** Chika'yejmpe ri jastaq ri kiwilo. We k'o jun uchapom uk'u'x chi rech ri Cristo, chuchomaj rij jummul chik: Uj uj re ri Cristo jetaq are' rech ri Cristo. **8** Man kink'ixib'ej taj una'ik nimal jub'iq' chi na cho ri qas taqalik, rumal ri kwinem ri ya'tal chaqe rumal ri Ajawxel, che ito'ik, man che ta itukixik. **9** Man are ta kawaj kixinxb'ij ruk' we nuwuj ri tajin kintaq b'ik chi'we. **10** Rumal cher e k'o jujun kakib'ij: Sib' alaj k'ax katzijon pa taq ri uwuj, pune are kaqil chiwinaqil man k'o ta uchuq'ab' xuquje' are kach'awik man je'l taj kataqik. **11** We winaq ri' rajawaxik kakich'ob'o chi junam kujno'jinik ruk' ri qatz'ib'am xuquje' we kujkil chiwinaqil. **12** Man kaqajunamaj ta qib' kuk' nik'aj chik ri kakitzuj kib' rech kekamik. Kakijunamaj kib' kuk' nik'aj chik ruk' ri ketab'al, man keta'm taj ri kakib'ano. **13** Ri uj k'ut, man kaqana' kinb'ano, rech jeri' kinwesaj chike ri winaq ri

u ri kunimarisaj rib', chunimarisaj rib' pa ri Ajawxel. **18** Rumal cher man are ta kach'eken ri winaq ri xaq are' kuya uq'ij chib'il rib', xane are kach'eken ri winaq ri kaya uq'ij rumal ri Dios. **11** *j*K'o ta b'anom wi kiniq'ij' jub'iq', pune kon kinb'antajik! **2** Kak'axir ri wanima' iwumal iwe jetaq ri kub'an ri Dios, rumal cher kawaj xa ruk' jun kixk'uli' wi, xaq xwi ruk' ri Cristo, rech jeri' kixinjach cho ri Dios jetaq jun ak'al ali. **3** Kinxi'lj wib' rumal ruk' jub'iq' kak'extetaj ri ichomab'al kitzaq kanoq ri ijeqelem pa Cristo jetaq ri xk'ulmataj ruk' ri Eva, xsub'utaj rumal ri kumatz. **4** Rumal cher we k'o jun winaq ri kutzijoj chik jun Jesús ri man are ta ri qatzijom uj chi'we, o kik'amawa'l chi jun uxlab'al ri man are ta ik'amawa'm o kutzijoj chi ne utz laj taq tzij ri man are ta qatzijom chi'we sib'alaj utz kita ri kub'ij chi'we. **5** Kinchomaj k'ut chi man sib'alaj nitz' ta nuq'ij chikiwach ri e nimaq taq taqo'n. **6** Pune man qas ta kinkwinik kinch' awik, k'o weta'mab'al. Iweta'm wa' we ri', rumal k'i mul qak'utum chi'wach pa ronojel ri qab' anom. **7** *j*La xinmakun k'ut rumal uya'ik iq' ij are xintzijoj ri utz laj taq tzij chi'we man k' o ta pwaq xinta choch? **8** Qas tzij, xane nik'aj komontyox chik xintojowik rech xixinpatanij ix. **9** Are xink'oji' iwuk' xa'jawataj jastaq we, man xinux ta jun eqa'n chi'we, rumal cher ri a'lxik ri xepe pa Macedonia xkiya ronojel ri xajawataj chwe. Man xwaj taj xk'axir ik'u'x rumal we, xuquje' man kawaj taj chi kak'axir na ik'u'x chwe. **10** Ri qas tzij rech ri Cristo k'o pa wanima' jeri' man k'o ta jun ri kel je la' pa ri tinimit Acaya kinuq'atej rech mat kinnimaraisaj wib'. **11** *j*As che jewa' kinb'ij? *j*La x a k'u rumal man kixinloq'aj taj? Ri Dios reta'm chi qas kixinloq'aj wi. **12** Kinwilij k'u na ub'anik ri tajin

nimal kakina'o rumal cher kakib'ij chi e junam ta ri', q'ij chi q'ij kak'axir wanima' rumal ke ri quk', kakiya kiq'ij rumal ri kakib'ano. **13** We komontyox. **29** ¿La xaq xwi k'u ri ix kixyawajik? winaq ri' xaq esal taq kiwach ri e taqo'n, eleq' In xuquje'. ¿La man k'u kinyoxtaj xuquje' in omab' taq ajchakib', kakipo' kib' chi e taqo' we k'o jun kab'an che chi kutopij raqan? **30** n rech ri Cristo. **14** Man mayijab'al ta wa' ub' We rajawaxik kinna' nimal, kinna' nimal rumal ixik rumal cher ri Itzel kupo' rib' chi jun ángel rech ri nub'aq'o'tik. **31** Ri Dios xuquje' Tataxel rech tunal. **15** Rumal ri' man mayijab'al taj chi rech ri Ajawxel Jesucristo, ri tewchi'tal ri ub'l'i chible' q'ij saq, reta'm chi man b'anoj tzij taj ri antaj patanijelab' rech suk'al. K'isb'al k'u rech kinb'ano. (*aiōn g165*) **32** Pa ri tinimit Damasco, ri ronojel kakik'amawa'j na ri utojb'alil ri itzel taq nim taqanel Aretas xtaqanik rech kachajix ri kichak. **16** Junmul chik kinb'ij: Man k'o ta b' a jun kub'ij chwe chi xa in kon, o pa jule' taq tinimit kech ri a'lj Damasco, rech jeri' kinchapik tzij chik chinik'amawa'j pune in kon, rech jeri' rech kab'an k'ax chwe. **33** Xa pa jun chakach kinna' jub'iq' nimal. **17** Man are tajin kinb'ij ri rech ri tinimit, rech jeri' man xinqaj ta pa kiq' karaj ri Ajawxel, xane man ruk' ta eta'mab'al ab'.
18 Rumal cher sib'alaj e k'i kakinimarisaj kinb' pa ri kityo'jal, ri in xuquje' je kinb'ano. **19** Rumal cher ix, pune k'o iweta'mab'al, k'i'koch' ri man k'o taj keta'mab'al. **20** Ki'qi' ri winaq, pune kixkib'an che kajchak, o kixkitijo, o kakik' am ne ri ijastaq, nimal kakina'o, o kixkich'ay chi'palaj. **21** Pune kinwesaj nuk'ixib'al, kinb' ij chi'we chi sib'alaj ujb'aq'o'tinaq. We kakib' ij ri winaq chi kekwin chub'anik ri jastaq, in xuquje' kinb'ij chi kinkwinik kinb'an we jastaq ri'. **22** ¿La a'lj hebreo we winaq ri'? In xuquje' in hebreo. ¿La a'lj Israel we winaq ri'? In xuquje' in aj Israel. ¿La e rija'l ri Abraham? In rija'l ri Abraham xuquje' in. **23** ¿La e patanijel k'ut rech ri Cristo? Jer ta ne tajin kach'aw jun kon. In in k'o na chikiwach. Sib'alaj nim chak nub'anom chikiwach konojel, man kajilab' taj ri mul inch' aytalik, in tz'apital k'i mul pa che', sib'alaj k'i mul raj in kaminaq. **24** Job' mul in raputalik, juwinaq b'elej lajuj kumal ri winaq a'lj Israel. **25** Oxmul xinkich'ay ruk' che', junmul xinkib' an che ab'aj, oxmul raj xinjiq'ik rumal xtukin ri jukub' b'inib'al pu'wi' ja' chinuxe', xinwil' owisaj jun q'ij rachi'll jun aq'ab' pa ri nimalaj plo. **26** K'i mul xinxil'j wib'. K'i mul raj xinjiq' pa nima', xinxil'j wib' chike eleq'omab', xinkib' ij ri nuwinaq, xuquje' ri man e nuwinaq taj. Xinxib'ix pa ri tinimit, xuquje' pa ri k'olib'al jawje' maj wi ja, xinxil'j wib' pa ri plo, xuquje' xinxil'j wib' are xink'oji'k chikixo'li esal taq kiwach alaxik, **27** Sib'alaj k'i chak xuquje' q' i'tajik nuriqom, k'i mul man in warinaq taj, nuna'om numik xuquje' chaqij chi', k'i mul man inwo'qinaq taj, nuna'om tew xuquje' k'o mul man xinriq ta watz'yaq. **28** Man xaq xwi **12** Qas tzij wi, man taqal ta chwe kinna' nimal, chanim k'ut kintzijoj chi'we ri xuk'ut ri Ajawxel chinuwach. **2** Weta'm uwach jun achi ri k'o pa Cristo chi kajlajuj junab' xk'am b'ik k'a churox kaj, we k'u pa ri utyo'jal o man pa ri utyo'jal ta ne', man weta'm taj, xaq xwi ri Dios eta'maninaq. **3** Xuquje' weta'm chi we achi ri' (man weta'm taj we pa ri utyo'jal o man pa ri utyo'jal ta ne', xwi ri Dios eta'maninaq) **4** xk' am b'ik k'a pa ri je'lalaj k'olib'al rech chikajil, xutatab'ej tzij ri man kitzij ta winaq xuquje' man ya'tal ta chike ri winaq kaketa'maj. **5** Kinkwinik kinya uq'ij ri achi ri', ri in k'ut man kinya ta nuq'ij, xaq xwi kinya nuq'ij are xaq kinb'aq'o'tik. **6** Pune jeri', we ta kawaj kinna' nimal, utz ri' we jeri' kinb'ano, rumal qas tzij ri kinb'ij. Kinya k'u kan chila' rech man k'o ta jun kuchomaj jun jastaq chik chwij cho ri qas karilo xuquje' kuto katzijox chwij. **7** Rech k'u man nimal taj kinna'o rumal ri jastaq ri xuk'ut ri Dios chinuwach jer xkoj jun k'ix che ri nutyo'jal, jun utaqo'n ri itzel xutaaq loq chinuch'ayik chinupalaj, rech jeri' man kinnimarisaj ta wib'. **8** Oxmul xinta che ri Ajawxel chi karesaj chwe we ri'. **9** Ri Ajawxel k'ut xub'ij chwe: Ri nutoq' ob' xaqare' chawe, rumal cher ri nukwinem qas tz'aqat are xaq katb'aq'o'tik. Rumal k'u ri' qas ruk' ronojel wanima' kinna' nimal ruk' ri nub' aq'o'tem rech jeri' kak'ojil' ri ukwinem ri Cristo pa nuwi!. **10** Rumal ri' kinki'kotik pa ri nub' aq'o'tem, xuquje' are kab'ix k'ax taq tzij chwe, are man kaya ta b'e kinb'an ri rajawaxik, are kintzukuxik rech kab'an k'ax chwe, xuquje' are kinb'isonik, rumal cher are xaq kinb'aq'o'tik, k'a te ri' k'o nuchuq'ab'. **11** Are xinna' nimal, jer

xinno'jinik jun winaq ri man k'o ta reta'mab'al, rajawaxik kachomax na rij kuk' keb' o oxib' ri ix k'ut xinitaqchi'j rech jewa' kinb'an. Rumal winaq ri qas xi'l lowik. **2** Xinb'ij we ri' chi'we cher taqalik chi ix kiya nuq'ij, rumal man in taj are xinopan chukab' mul iwuk', chanim k'ut in nitz' chikiwach ri sib'alaj e nimaq taq taqo'n, kintzalij chi ub'ixik chi'we pune man in k'o pune in man k'o ta kinuxik. **12** Ri chak ri kak' iwuk', Kintzalij chi una'taxik chi'we, are kintzalij utuwik chi jun qas taqo'n, xb'anik chi'xo', jacha chi iwuk' man kinkuy ta umak xapachin jun ri ta ne ri etal, mayijab'al taq jastaq ri xk'ulmataj makuninaq. **3** Rumal cher tajin kita chwe chi iwuk' ix. **13** ¿Jas xixk'exen wi ix kuk' ri nik'aj we kach'aw ri Cristo chi nuchi' in. Ri Cristo taq komontyox chik? Xaq xwi chi man xinux ta man xaq ta kab'aq'o't chi'xo' ix, xane kuk' jun eqa'n chi'we. Chikuyu' we man utz kita ri ut ri ukwinem pi'wi'. **4** Ri Cristo, pune maj kinb'ij. **14** Qas tzij ronojel chik nusuk'uman rech chi uchuq'ab' are xekeb'ax cho ri jun ripb'al, kixe'nsolij churox mul, man kinux ta k'u jun chanim k'ut k'aslik pa ri ukwinem ri Dios. Je eqa'n chi'we che wa', rumal cher man are ta xuquje' uj maj qachuq'ab' uj k'o pa Are!, kujk' kawaj kinta chi'we ri k'o iwuk' rumal cher man asi' k'u na ruk' ri ukwinem ri Dios pa Cristo are ta ri a'llk'wa'laxelab' kakiyak jastaq rech kujk'oji' iwuk'. **5** Qas chichomaj rij ri tajin kakikoj ri e tat nan, xane are ri tat nan kakiyak kixno'jinik. ¿La qas ix k'o pa ri ikojob'al? ¿La jastaq rech kakikoj ri a'llk'wa'laxelab'. **15** Xaq man kiwilo chi ri Cristo Jesús k'o pa iwanima'? jeri' qas ruk' ki'kotemal kinsach ri jastaq we, O wine man kichomaj taj, wine ixtzaqmajinaq xuquje' in kinjarisaj wib' xa rumal iwe. Pune chik. **6** Kinwaye'j chi kich'ob' rij chi uj man man q'alaj taj chi kinilo'aj jetaq ri kinb'an in ujtzaqmajinaq taj. **7** Kaqab'an ch'awem cho ri che iloq'axik. **16** We b'a ne jeri' man in jun eqa' Dios pi'wi' rech maj jun itzel jastaq kib'an. n ta chi'we, xane rumal sib'alaj kachoman ri Xane are chib'ana ri utzilal, pune ujtzaqmajinaq nujolom rumal ri xinkoj jun k'a'mab'al pa ri ib' kaka'yik. **8** Rumal cher man kujkwin taj kaqab' e. **17** ¿La xa k'u xixinsub'u rumal ri jun nutaqo' an qak'ulel che ri qas tzij, xane are kaqab'an ri n ri xintaq b'ik iwuk'? **18** Xinta toq'ob' che ri utzilal pa ri qas tzij. **9** Qas tzij wi, kujki'kotik Tito rech kixe'rila xuquje' xintaq b'ik ri jun che ri ix k'o ichuq'ab' pune man k'o ta qe uj; alaxik ruk' ¿la xa k'u xixusub' ri Tito? ¿La man xuquje' kaqab'an ch'awem cho ri Dios rech kub' k'u xa che jun uxlab'al uj petinaq wi xuquje' an chi'we chi kixux tz'aqtat. **10** Rumal ri' kintz' junam b'e ujb'ininaq wi ruk' ri Tito? **19** ¿Te' ib'aj we ri' chi'we rumal cher man in k'o ta q pi'k'u'x chi ronojel we q'otaj ri uj petinaq iwuk', rech we xinopan iwuk' man pa kowil loq, xaq tajin kaqatzukuj jas kaqab'ij chi'we? taj kixinch'ab'ej, rumal cher jewa' ub'anom Qas cho ri Dios, pa Cristo kujtzionik. Loq'alaj ri Ajawxel chwe rech kintob'anik rech kixk' taq qachalal, ronojel ri kaqab'ano, kaqab'ano iyik man xa ta kasach iwach. **11** K'isb'al rech che ito'ik. **20** Kinxi'j wib', ruk' jub'iq' man kixe' wachalal, chixki'kotoq, chisuk'umaj ri ino'jib' nriza taj jetaq ri kawaj, xuquje' ruk' jub'iq' man al, chik'amawa'j ri nuyojonik, xa jun chib'ana, je ta kinno'jinik jetaq ri kiwaj ix are kinopanik. chixk'oloq pa ja'maril rech jeri' ri Dios rech Kinxi'j wib' ruk' jub'iq' k'o ch'o'j k'ax kina' loq'anik xuquje' rech ja'maril kak'oji' iwuk' chike nik'aj chik, oyawal, pa'in taq ib', etzelal, . **12** Chiya rutzil iwach ruk' jun tyoxalaj tz' tzijta'llik, nimal xuquje' man tajin ta kab'an ri umanik. **13** Konojel ri tyoxalaj taq winaq ri e k'o jastaq pa ucholajil, chi'xo'. **21** Kinxi'j wib', are waral kakitaq rutzil iwach. **14** Are ri utoq'ob' ri kinchomaj ruk' jub'iq' kub'an chwe ri Dios chi Ajawxel Jesucristo, ri uloq'anik ri Dios xuquje' kinmoch' wib' rumal iwe are kinopan iwuk' ri uriqoj ib' ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kekanaj iwuk' , wine kinoq' kumal ke e k'i ri e makuninaq .
 kanoq nab'e, xuquje' man kik'exom ta kik'u'x rumal ri ketzelal xuquje' ri mak kib'anom ri itzel taq kirayinik kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib' je xuquje' ri k'ark'atik ri kijachom wi kib'.

13 Na'taj chi'we chi are urox mul wa' kixinsolij. Ronojel jastaq ri xk'ulmatajik

Gálatas

1 Ri Pablo, taqo'n man kech ta winaq xuquje' man winaq taj taqwinaq, xane rumal are ri Jesucristo xuquje' rech ri Dios Tataxel ri xk' astajisan ri Jesucristo chikixo'l ri kaminaqib'. **2** Konojel ri alaxik ri e k'o wuk', kakitaq rutzil kiwach ri e komontyox ri e k'o pa ri tinimit Galacia: **3** Are ri qatat Dios xuquje' ri Ajawxel Jesucristo cheyo'w ja'maril xuquje' toq'ob' chi' we. **4** Ri Jesucristo xujach rib' xa rumal ri qamak rech jeri' xujresaj chuxel' raqan uq'ab' ri uwachulew rech we q'iij junab', are wa' ri rayib' al uk'u'x ri qatat Dios. (aiōn g165) **5** Che Are' ya' tal wi kaya ri juluwem chib'e q'iij saq. Jeri!. (aiōn g165) **6** Sib'alaj kinmayjanik rumal chi aninaq xitzaq kanoq ri xixsik'in apanoq pa ri utoq'ob' ri Cristo rech xiterene'j chik ri jer kab'antaj jun utz laj tzij chik. **7** Man kel ta kub'ij chi k'o chi jun utz laj tzij, xane xa e k'o chi nik'aj winaq ri kakaj kix kisub'u rech jeri' kakik'ex ub'l'ixik ri utz laj utzij ri Cristo. **8** We k'u ne k'o jun chaqe uj, o jun ángel rech chikaj kutzijoj chi jun utz laj tzij chi'we ri man are ta ri qatzijom uj chi'we, chetzelataj uwach. **9** Jetaq ri qab'im chik chi' we: We k'o ne jun kutzijoj jun utz laj tzij chik chi'we ri man are ta xqatzijoj chi'we, qaj k'ax pu'wi'. **10** ¿Jas k'u kawaj ruk' we ri? ¿La are k'u kawaj kinqaj chikiwach ri winaq, o rech kinqaj cho ri Dios? ¿Te'q pi'k'u'x ix are kawaj kinqaj chikiwach nik'aj chik? We kinqaj chikiwach ri winaq, man in rajchak ta b'a ri Cristo ri!. **11** Wachalal, kawaj kiweta'maj chi ri utz laj tzij ri kintzijoj in, man winaq taj tikowinaq loq. **12** Man ruk' ta winaq xinweta'maj wi xuquje' man che ta winaq xink'amawa'l wi, xane tzi are ri Jesucristo xk'utuw chinuwach. **13** Jeri' rumal iweta'm jas je' kinno'jin kanoq nab'e are in k'o chikixo'l ri winaq a'j Israel, are xwaj xinb'an k'ax che ri ukomontyox ri Dios, rech kak'is pu'wi'. **14** Are xink'oji' kuk' ri winaq a'j Israel in k'o na chikiwach ri e wachi'l pa ri nukojob'al, qas nim xinb'an chi rilik ri kinaq'atajib'al ri nutat nunan. **15** Pune jeri', ri Dios xinucha'o are in k'o chupam ri nunan, xinusik'ij apanoq pa ri utoq'ob'. **16** Xuq'alajisaj ri Uk'ojol chinuwach rech jeri' kintzijoj chike ri winaq ri man a'j Israel taj, man nab'e taj xinta che jachinaq. **17** Man xinpaqi' ta xuquje' pa Jerusalén chutayik chike ri e nab'e taqo'n chinuwach, xane xintzalij

pa Arabia, k'a te ri' xine' chik pa Damasco. **18** Are xik'ow oxib' junab', k'a te ri' xinpaqi' pa Jerusalén xe'nsolij ri Pedro, xinkanaj kan ruk' o'lajuj q'ij. **19** Man xinwil ta chi jun chike ri e taqo'n chila' xaq xwi ri Jacobo ri rachalal ri Ajawxel Jesús. **20** Qas karil ri Dios chi man b' anoj tzij ta ri tajin kinb'ij chi'we. **21** K'a te ri' xine' pa taq ri tinimit rech Siria xuquje' Cilicia. **22** Ri e komontyox k'ut ri e k'o pa Cristo je la' pa Judea man keta'm ta nuwach che ri!. **23** Xwi kitom ri kakib'ij ri winaq: Ri achi ri xub'an kan k'ax chaqe nab'e, kutzijoj chi ri kojob'al ri xraj xuchup uwach. **24** Kakiya k'u uq'ij ri Dios rumal we.

2 Are xik'ow kajlajuj junab', xinpaqi' chik junmul pa ri tinimit Jerusalén, wachi'l ri Bernabé, xuquje' ri Tito. **2** Xine' pa Jerusalén rumal ri xinnimaj ri jun q'alajisanik ri xk'ut chinuwach. Xqamulij k'u qib' kuk' ri qas e k' amal taq b'e, xintzijoj k'ut chike ri utz laj tzij ri tajin kintzijoj chike ri winaq ri man a'j Israel taj, rech kinto jas kakib'ij, rech jeri' man xaq ta tzaqel ri nub'anom. **3** Ri e k'amal taq b'e k'ut, man xkitaqchi'j ta ne ri Tito ri b'enaq wuk', chukojik ri retal ri ch'ekom tzij pa ri utyo' jal, pune keta'm chi man a'j Israel taj. **4** Pune e k'o jujun chila' ri xaq esal taq kiwach alaxik, xaq xwi ke'kila' jas ri kujkwiniq kaqab'ano pa Cristo, rech jeri' kujkitaqchi'j chub'anik ri kub' ij ri taqanik rech ri Moisés. **5** Xa ta k'u ne jub'iq' xe'qaniimaj, rech jeri' ri qas tzij rech ri utz laj tzij kajeqi'k pi'wanima'. **6** Are k'u ri e k'amal taq b'e, pune man k'o ta kutayij chwe ri ku'xik, jeri' rumal cher ri Dios man kuq'at ta tzij pa kiwi' ri winaq rumal ri keb'antajik, man k'o ta chi jun k'ak' jastaq ri xkib'ij loq chwe. **7** Xane qas xkilo chi qas xchilib'ex wi chwe utzijoxik ri utz laj tzij chike ri winaq ri man a'j Israel taj jetaq ri xb'an che ri Pedro xchilib'ex che kutzijoj ri utz laj tzij chike ri winaq a'j Israel. **8** Ri Dios ri xuya b'e che ri Pedro rech xux taqo'n kuk' ri winaq a'j Israel, xuya xuquje' b'e chwe xinuq taqo'n kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj. **9** Qas tzij ri Jacobo, ri Pedro xuquje' ri Juan, ri qas kab'an ke, xkilo chi qas xink'amawa'l wi ri toq'ob', xkichap ri qaq'ab' ri in xuquje' ri Bernabé chuk'utik chi uj kachi'l chik, rech jeri' kuje' uj kuk' ri winaq ri man a'j Israel taj, are k'u ri are' keb'e kuk' ri winaq a'j Israel. **10** Xwi xkichilib'ej ub'l'ixik chaqe chi kel qak'u'x chike ri e meb'aib', are k'

ut wa qilim loq ub'anik. **11** Are xulik ri Pedro pa taj chi mat k'o kich'ek che ri jastaq ri xib'ano. ri tinimit Antioquia, xinb'ij chupalaj ri kano! **5** Ri Dios ri kuya ri Uxlab'al chi'we rech kib' jinik, jeri' rumal cher man utz ta ri tajin kub' an mayijab'al taq jastaq chi'xo'l, ¿la kub'an k' ano. **12** Jeri' rumal are maja' ku'lik ri u'taqo'n ri ut rumal ri chak ri kutoq'ij ri taqanik o kub' Jacobo, ri Pedro kawa' kuk' ri winaq ri man a'j ano rumal ri kojob'al ri xikojo chuk'amawa'xik Israel taj; are xu'lik we winaq ri', xuchaple'j uq' ri tzij? **6** Jeri' xk'ulmatajik ruk' ri Abraham, atik rib' chike ri e winaq ri man a'j Israel taj xukojo ri xb'ix che rumal ri Dios rumal ri' xb'ix jeri' rumal xuxi'j rib' chike ri winaq ri e kojtal che chi jun suk' achi. **7** Xaq jeri', chiweta'maj ketal. **13** Are xkil ri nik'aj winaq a'j Israel ri xub' chi ri e rija'l ri Abraham are ri k'o kikojob'al. **8** an ri Pedro, xkikoj kib' ruk' pa ri ukawachil, ri Qas tzij wi, ri Tz'ib'atalik ojer xub'ij loq chi ri Bernabé xujuje' xuterene'j ri kawach laj no' Dios kub'an na suk' chike ri winaq ri man a'j jib'al ri'. **14** Are xinwilo chi man suk' ta ri tajin Israel taj rumal ri kikojob'al, k'a te ri' xub'ij che keno'jinik jetaq ri kub'ij ri usuk'al ri utz laj tzij, ri Abraham: Rumal awe ketewchi'taj na konojel xinb'ij che ri Pedro chikiwach konojel: We at ri e tinimit rech ri uwachulew. **9** Xaq jeri' ri e k' at aj Israel, man je ta katno'jinik jetaq jun aj aslik pa ri kikojob'al e tewchi'tal ruk' ri kojonel Israel, ¿jas k'u che ka'taqchi'j ri man a'j Israel Abraham. **10** Konojel ri are kakub'i' kik'ux' che taj rech kakib'an ri kakib'ij ri winaq a'j Israel? ub'anik ri chak ri kuta ri taqanik, e k'o chuke' ri **15** Ri uj uj a'j Israel wi pa qak'oji'kal, man uj a' etzelal, jeri' rumal cher ri Tz'ib'atalik kub'ij: jmakib' taj jetaq ri winaq ri man a'j Israel taj. Etzelatajinaq uwach ri winaq ri man kub'an ta **16** Qeta'm k'ut chi man k'o ta jun kab'antaj suk' ronojel ri kub'ij ri tz'ib'atal pa ri wuj rech ri che rumal ri chak ri kuta ri taqanik xane xaq taqanik. **11** Xujuje' man k'o ta jun kab'antaj xwi kab'antaj suk' che jun rumal ri kojob'al pa suk' che rumal ri taqanik, Jeri' rumal ri suk' Jesucristo, jeri' rumal man k'o ta jun kab'antaj winaq kak'asi'k rumal ri kojob'al. **12** Ri taqanik suk' che rumal ri taqanik. **17** We k'u kaqaj kab' man rech ta ri kojob'al, xane kub'ij: Ri winaq antaj suk' chaqe rumal ri Cristo, ri' kel kub'ij ri kub'an we jastaq ri' kak'asi' na rumal rech. chi qas uj a'jmakib' wi. ¿La kel k'u kub'ij wa chi **13** Ri Cristo xujresaj loq pa ri etzelal rech ri ri Cristo patanil rech ri makaj? Man je ta ri!. **18** taqanik are xub'an itzel chib'il rib' xa rumal qe, We k'o jun kuwok chi jun jastaq ri xtukitajik, ri' jetaq kub'ij ri Tz'ib'atalik: Etzelatajinaq uwach kux chi ajmak jummul. **19** Ri in k'ut in kaminaq ri karip cho jun che. **14** Jeri' xk'ulmatajik rech chik pa ri taqanik rech ri Moisés, rech jeri' in xa rumal ri Cristo Jesús, ri tewecheib'al rech ri k'aslik chuya'ik uq'ij ri Dios. **20** Xinriptaj ruk' Abraham xopan kuk' ri winaq ri man a'j Israel ri Cristo, rumal ri' man in k'as ta chik xaq pa taj, rech jeri' rumal ri kojob'al kaqak'amawa'j ri we wi, are ri Cristo k'as chwe. Ri tajin kinriq tzujtal loq chaqe rumal ri Uxlab'al. **15** Qachalal, chanim pa ri nutyo'jal, kiriqo pa ri nukojob'al kinkoj jun k'utb'al chi'wach: Jun ch'ekom tzij, che ri Uk'ojol ri Dios, Are' xinloq'anik xujuje' pune xa rech achi, we xb'antajik, man k'o ta chi xujach rib' rumal we. **21** Man kinwetzelaj ta jun karesaj jub'iq' che ri xb'i'tajik xujuje' man ri utoq'ob' ri Dios. Jeri' rumal we ta rumal ri k'o ta chi jun kab'inik chi man k'o ta kutayij. **16** taqanik xpe ri suk'al, man k'o ta b'a kutayij ri' Je k'u ri', ri tzujtal loq, che ri Abraham xb'ix wi loq xujuje' ri rija'l. Ri Tz'ib'atalik man kub' iji taj chike ri e rija'll, je ta ne ri e k'o k'i, xane che ri rija'l ri kel kub'ij chi xa jun, are wa' ri Cristo. **17** Ri kawaj kinb'ij are we ri': Ri ch'ekom tzij ri xb'anik ojer ruk' ri Dios man kakwin taj ri taqanik ri k'a te xpe chi kajib' ciento ruk' juwinaq lajuj junab' chuchupik rech man kesax ta uchuq'ab' ri tzujtal loq. **18** Rumal cher we ta kaya'taj ri echab'al xa rumal ri taqanik ri' man kaya'taj taj rumal cher xa tzujtal loq. Ri Dios k' ut xuya ri echab'al che ri Abraham xa rumal ri utzujum loq che. **19** ¿Jas k'u xutayij ri taqanik? Xya'tajik rech jeri' kaq'alajinik chi man utz ta ri

3 Ri ix ix aj Galacia, jsib'alaj man k'o taj iweta' mab'aj! ¿Jachin xb'anow chi'we chi man kinimaj ta ri qas tzij, ri xk'ut chi'wach chirij ri Cristo ri xekeb'ax cho ri ripb'al? **2** Xwi kawaj kinweta'maj: ¿La xik'amawa'j ri Uxlab'al rumal ri chak ri kuta ri taqanik, o xa rumal ri xitatab' ej ri tzij ruk' kojob'al? **3** ¿La xa k'u sib'alaj maj iweta'mab'aj? Nab'e xichaple'j pa ri Uxlab'al ¿la k'a te k'u ri' kiwaj kitz'aqatisaj ruk' ri ichuq' ab' pa ri ityo'jal? **4** ¿La xaq k'u xiriq k'ax k'a te ri' man k'o ta kich'ek che? Pune man kinkoj

tajin kab'anik, k'a xpe na ri rija'l ri Abraham kiwil ri q'ij, ri ik' xuquje' ri junab' rech taq ri ri tzujtal loq chi kape na. Are ri angelib' xeyo' nimaql'ij. **11** Kinxi'l wib' are kinchomaj iwj, ruk' wik ri taqanik pu'q'ab' jun ch'awenel. **20** Xaq jub'iq' man k'o ta xutayij ri xinchakuj iwuk!. **12** jeri' man k'o ta kutayij jun ch'awenel we xa jun Wachalal kixinb'ochi'j rech qas je kixuxik jetaq kab'an rech, ri Dios k'ut xa jun. **21** We jeri' ub' ri in, jeri' rumal in xuquje' je xinuxik jetaq ri anik we jastaq ri', ¿la uk'ulel k'u ri taqanik ri ix. Kinb'ij we ri', man xa ta rumal ib'anom k'ax utzujum loq ri Dios? Man je ta ri'. We ta kakwin chwe. **13** Jeri' rumal iweta'm chi rumal rech jun ri taqanik, ri xya'tajik, chuya'ik k'aslema'l ri maj yab'il pa ri nutyo'jal, xintzijoj ri utz laj tzij chi' uk'isik, are ta b'a ri taqanik ri' kayo'w suk'al. **22** we. **14** Pune k'ax xiriq wuk' rumal ri yab'ilal ri Are k'u ri Tz'ib'atalik kub'ij chi konojel ri winaq k'o chwe, man xiniwetzelaj taj, xane je xib'an a'juwachulew e k'o chuxe' ri mak, jeri' rech chinuk'amawa'xik jetaq jun ángel rech ri Dios, rumal ri kojob'al pa Jesucristo, kaya'taj na chike jetaq ta ne ri Cristo Jesús. **15** Je k'u ri' ¿jas k'u ri tzujtal loq. **23** Are maja' kape we kojob'al ri', xk'ulmatajik ruk' ri ki'kotemal ri xina'o? Qas uj jat'ital chuxe' ri taqanik, ujt'apitalik qaye'm tzij wi, xinwilo chi we ta xixkwinik, xiwesaj ta ri kojob'al ri kak'ut na chiqawach. **24** Xaq jeri' ri ri' ri ib'oq'och rech xiya chwe. **16** ¿La xa k'u xib' taqanik xpe chuk'amik qab'e rech xujpe ruk' ri an ik'ulel chwe rumal xinb'ij ri qas tzij chi'we? Cristo, jeri' kab'antaj suk' chaqe rumal ri kojob' **17** Ri e winaq ri kakib'ij chi kel kik'u'x chi'we, al. **25** Kamik k'ut chi k'o chi ri kojob'al, man man tzij taq chi qas are kakaj ri utzilal chi'we. xa ta chi kak'am qab'e. **26** Iwonojel ix ralk'wa' Are kakaj kixkiq'at chaqe rech kixe' kuk!. **18** I ri Dios xa rumal ri ikojob'al pa Cristo Jesús. Utz ri' we amaq'el kel uk'u'x jun che jun chik, **27** Jeri' rumal konojel ri xb'antaj kiqasana' pa man xwi ta are in k'o iwuk!. **19** Alaj taq walk'wa' Cristo, are xkatz'yaqib'ej ri Cristo. **28** Man k'o ta l, kinna' chi jummul q'oxom iwumal iwe jetaq chi aj Israel xuquje' man aj Israel taj, man k'o ri jun nan ri kak'oji' ral, k'a jampa' katz'aqat ta chi achi xuquje' ixoq, man k'o ta chi ajchak na ri Cristo pa iwanima!. **20** Are kawaj we ta xuquje' man ajchak taj, xane iwonojel ix, xa ix in k'o apanoq iwuk' rech qas ko kixinch'ab'ej, jun pa Cristo Jesús. **29** Kamik k'ut chi ix rech jeri' rumal qas kinmayijanik rumal ri kixno' chi ri Cristo, qas ix rija'l ri Abraham, xuquje' ix jinik. **21** Chib'ijmpe ix chwe, ri kiwaj kixk'oji' echo'nel rech ri utzujum loq ri Dios.

4 Kinb'ij xuquje', ri echo'nel are k'a nitz' na, xaq e junam ruk' ri patanijel ri k'o pa ri ja, pune ri ak'al are ajchoq'e ronojel ri jastaq. **2** Xane chajital kumal ri i'lol taq rech k'a jampa' katz'aqat na ri junab' ri karaj ri utat. **3** Je xuquje' uj, are maja' qeta'm uwach ri Cristo, uj k'o chuxe' ri jat'ib'al rech ri uwachulew. **4** Are xtz'aqat ri q'otaj, ri Dios xutaq loq ri Uk'ojol, ri xk'iyik che jun ixoq xuquje' chuxe' ri taqanik. **5** Rech jeri' kek'am apanoq ri e k'o chuxe' ri taqanik, rech ku'x alk'wa'laxelab'. **6** Rumal k'u che ri ixralk'wa'l chi ri Dios, ri Dios xutaq loq ri Uxlabil'ixel rech ri Uk'ojol pa taq iwanima' rech jeri' kixkwiniq kib'ij: ¡Tatl! **7** Xaq jeri' man at patanijel ta chik, xane at ralk'wa' l chi ri Dios, jeri' rumal ri Dios xub'ano echo' nel chawe. **8** Ojer are maja' iweta'm uwach ri Dios, are kipatanij ri man e dios taj. **9** Kamik k'ut chi iweta'm chi uwach ri Dios, o pa jule' taq tzij chik ri Dios xreta'maj iwach, ¿jas k'u che kiwaj kixtzalij kanoq chuxe' ri chuq'ab' ri karaj kub'an rech pi'wi'? **10** Ri ix xaq je' nim tajin awal pa ri uwachulew, at ri man xana' ta wi ri q' oxom jetaq ri kuna' jun ixoq are kak'oji' jun ral; Jeri' rumal sib'alaj e k'i na ri awal kek'oji' cho ri e ral ri k'ulanik ixoq. **28** Xaq jeri' Qachalal, uj uj ralk'wa'l ri tzujtal loq, jetaq ri Isaac. **29** Are k'u ri alk'wa'laxel ri xk'iy pa ri tyo'jal, kub'

an k'ax che ri xk'iy pa ri Uxlab'al, xaq je' kak' ta ruk' ri kurayij ri tyo'jal, we keb' chuq'ab' ri' ulmataj we ri' kamik. **30** ¿Jas k'u kub'ij ri Tz'ib' kakiq'atela taq kib' rech man kib'an ix ri kiwaj. atalik? Chawesaj b'ik ri patanijel rachi'l ri ral, **18** We k'u are ri Uxlab'al kak'amow ib'e, man ix jeri' rumal man junam ta ri kechab'al, ri ral ri k'o ta chi ri' chuxe' ri taqanik. **19** Sib'alaj eta' patanijel ruk' ri ral ri qas ixoqilom. **31** Xaq jeri' matal uwach ri uchak ri tyo'jal: Are ri k'ulanem Qachalal, man uj ral ta ri ixoq patanijel xane uj kuk' taq kakab' ixoqib' xuquje' kakab' achyab', ral ri qas ixoqilom. mak kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib', ch'ulujil, rayin makaj pa taq anima'aj. **20** Q'iljila'n jastaq ri

man are ta e dios, q'ijinik, k'ax pa taq kanima' chikij nik'aj chik, tzukun ch'o'j, oyawal, pa'in taj ib', oyawal rumal cher ronojel ri kak'ulmatajik, **21** k'ax na'oj chike nik'aj chik, q'ab'arik, nimaq' ij jawje' kab'an wi etzelal xuquje' nik'aj taq jastaq chik. Qas kinb'ij k'u chi'we chanim, jetaq ri nub'im loq chi'we, ri winaq ri kakib'an we jastaq ri' man ko'k ta pa ri ajawarem rech ri Dios. **22** Are k'u ri uwachinik ri Uxlab'ixel are ri loq'anik, ki'kotemal, ja'maril, aye'nik, utz laj no'jib'al, kojob'al, **23** moch'och'em ib', xuquje' man kaqaya ta b'e che ri etzelal are' kab'an rech pa qawi'. Man k'o ta q'atoj tzij pu'wi' wa' we jastaq ri'. **24** Are k'u ri e rech chi ri Cristo, xriptaj kanoq ri kityo'jal ruk' ri kirayinik. **25** We are ri Uxlab'al yo'winaq qak'aslema, qaya b'e che rech kuk'am qab'e. **26** Maqana' nimal, xuquje' maqayak koyawal nik'aj chik rech jeri' man kaqab'an ta k'ax chib'il taq qib'.

6 Qachalal, we k'o ne jun kariqitaj pa mak, ri ix ri k'amtal ib'e rumal ri Uxlab'ixel, chito' apanoq ruk' moch'och'em rech jeri' kasuk'il k. Chichajij xuquje' iwib', rech man kixtaqchi' taj ta xuquje' ix pa mak. **2** Chito'la taq iwib' are kixik'ow pa k'ax taq jastaq. Are ri' ri qas unimaxik ri utaqaqanik ri Cristo. **3** We k'o jun kuna'lo chi nim uq'ij chikiwach nik'aj chik, man nim ta k'ut uq'ij, xaq tajin kusub' rib' ri!. **4** Qas chuna' na jun ri kano'jinik; we k'o jun jastaq ri karaj kuna' nimal ruk', mujunamaj rib' ruk' jun chik. **5** Chi'jujunal chib'ana ri taqal chi'we kib' ano. **6** Ri winaq ri tajin kak'ut utzij Dios choch, chuya rech ri rajtij ri utz taq jastaq ri k'o ruk!. **7** ¡Misub' iwib'! Man k'o ta jun kakwinik kusub' ri Dios. Ri kutik jun are kuk'amawa'j na. **8** We are karilij jun ub'anik ri karaj ri utoy'jal, kuk' amawa'j na kamikal, are k'u ri are karilij ub' anik ri kub'an ri karaj ri Uxlab'ixel, kuk'amawa'j na che ri Uxlab'ixel jun alik k'aslema. (aiónios g166) **9** Mujq'itaj b'a chub'anik ri utzilal rech jeri' kaqak'amawa'j na ri utojb'alil we man kujo' i'tajik. **10** Xaq jeri', we kujkwinik, qab'ana ri

utzilal kuk' konojel, nab'e na kuk' ri e qachalal pa ri qakojob'al. **11** Qas chiwilampe', qas in kintz'ib'an b'ik we tzij ri' chi'we ruk' nimaq taq tz'ib'. **12** Konojel ri kakaj kikkitaqchi'j chusak' ixik iwib', jewa' kakib'ano rech man kakiriq ta k'ax chutzijoxik chi xaq xwi ruk' ri ukamikal ri Cristo k'o kolotajem. **13** Ri jewa' kakib'ij chi'we, man ne kakinimaj ta ri taqanik rech ri Moisés, pune kikojom ri retal ri ojer ch'ekom tzij chib'il kib', kakaj k'ut je' kib'an ix, rech kina' nimal pa ri ityo'jal rumal tajin kinimaj ri taqanik. **14** Najtin b'a chwe ri nimal, xwi chinna' nimal pa ri ukamikal ri Cristo cho ri ripb'al. Tyox che ri ukamikal, man k'o ta chi kutayij ri kuchomaj ri uwachulew chwij in, je ta ne in kaminaq chik pa we uwachulew ri'. **15** Man k'o ta kutayij we ukojom jun ri retal ri ch'ekom tzij pa ri utyo' jal o man ukojom taj. Are k'o kutayij we k'ak' winaq chi jun. **16** Kik'amawa'j ja'maril che ri Dios konojel ri kakinimaj we no'jib'al xuquje' ri utinimit ri Dios. Israel are wa' ri qas utinimit ri Dios. **17** Man k'o ta chi b'a jun kuk'am loq k'ax pa ri nutyo'jal, jeri' rumal pa ri nutyo'jal k'o ri usokotajik ri Cristo. **18** Qachalal, are b'a ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesucristo kanaj kanoq pa ri iwanima'. Jeri'.

Efesios

1 Ri Pablo, taqq'n rech ri Cristo Jesús rumal ri urayib'al uk'u'x ri Dios, chike ri e tyoxalaj taq winaq ri jeqel kik'u'x pa Cristo Jesús, ri e k'o pa ri tinimit Éfeso. **2** Chik'amawa'l toq'ob' xuquje' ja'maril che ri Tataxel Dios xuquje' ri Ajawxel Jesucristo. **3** Tewchi'tal ri ub'i' ri Dios, Tataxel rech ri Ajawxel Jesucristo, ri ujuteweche'i'm ruk' ronojel tewecheib'al pa ri uxlab'al pa Cristo Jesús, pa ri chikajil k'olib'al. **4** Rumal cher ri Are' xujucha'o are maja' katiktaj loq ri uwachulew, rech kujux tyoxalaj taq winaq xuquje' ch'ajch' oj cho Are'. Pa ri loq'anik **5** xujuch'a loq, rech kujok che ralk'wa'l xa rumal ri Jesucristo, rumal ri sib'alaj utz laj rayib'al uk'u'x, **6** rech kaqaq' ijila'j ri juluwem rech ri utoq'ob' ri xuya chaqe rumal ri loq'alaj Ukol'ojol. **7** Pa Are' xujtortaj wi rumal ri ukik'el, xkuyutaj ri qamak rumal ri uq'inomal ri utoq'ob!. **8** Ri xutixtob'isaj la pa qawi', ruk' ronojel no'jib'al xuquje' chomanik. **9** Xuquje' xuk'ut chiqawach ri awatal loq najtir ojer, pa ri rutzilal, uchomam loq ub'anik quk' we rayib'al uk'u'x ri!. **10** Xuchomaj loq unuk'ik' pa are' ronojel ri jastaq rech uwachulew xuquje' ri jastaq rech chikajil. **11** Pa Cristo xuquje' xqak' amawa'l ri echab'al, rumal cher ojer xujcha' loq, jacha ri uchomanik ri kakwin chub'anik ronojel ri jastaq, je' jas ri kurayib'ej uk'u'x. **12** Rech ri uj ri uj nab'e chuya'ik ri qaku'lib'al k'u'x chirij ri Cristo kaqaya q'ijila'nem che ri ujuluwem. **13** Ri ix xuquje', are xita ri utz laj tzij rech ri qas tzij, ri utz laj tzij re koltajem, xkoj iwetal rumal ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, ri b'i'tal kanoq, **14** are wa'ri rech ri kolotajem rech kaq'ijila'taj ri ujuluwem. **15** Rumal k'u'ri, are xinta ri ikojob'al pa Cristo Jesú, xuquje' ri kib'an chi kiloq'axik ri tyoxalaj man intanalinaq ta che utyoxixik mab'al pa ri uxlab'ixel xuquje' chuq'alajisaj chi' wach pa jun je'lalaj eta'manik. **18** Xuquje' kinb' an ch'awem pi'wi' rech kajaqataj ri ib'oq'och rech kiweta'maj jas ri ku'lib'al ku'x rech ri sik' inik, xuquje' jas ri q'inomal rech ri echab'al ri jaq'ijila'nem. **19** Xuquje' ri sib'alaj nim utoq'ob' quk' uj ri kujkojon che. Are ri' nimalaj chuq'ab' rech ri ukwinem. **20** Ri xub'an chak are xuwa'jilisaj ri Cristo chikixo'l ri kaminaqib', xuquje' xut'uyub'a' pa ri uwiqiq'ab' pa ri chikajil k'olib'al. **21** Xuquje' xya taqanik pa uq'ab' pa kiwi' konojel ri e taqanelab' cho ri uwachulew, pa kiwi' ronojel kwinem, xuquje' ronojel taqanik pa kiwi' ronojel b'l'aj, man xaq xwi ta pa we q'otaj re kamik, xane xuquje' ri kape na. (aiōn g165) **22** Ri Dios xuya ronojel ri jastaq chuxe' raqan uq'ab' ri Cristo, xuquje' xub'an che chi xux ujolom ri komontyox. **23** Rumal cher ri komontyox are utyo'jal ri Cristo, xuquje' are ri Cristo kayo'w ronojel ri jastaq ri kajawatajik, pa ronojel q'otaj.

2 Are' xyo'w ik'aslemal are ix kaminaq kanoq pa taq ri iwetzela xuquje' ri imak. **2** Che ri' are je xinxo'jinik jetaq ri karaj ri uwachulew are xib'an rech ri kataqan pa ri q'equ'mal, je' jas ri uxlab'al ri kataqan pa kania' ri winaq ri man keniman ta che ri Dios. (aiōn g165) **3** Qonojel je xujno'jin kan nab'e, are xqab'an ri karaj ri qatyo'jal are xqab'an ri itzel taq qarayinik. Uj ralk'wa'll oyawal jetaq ri nik'aj winaq chik ri maj Dios kuk!. **4** Ri Dios k'ut rumal ri je'lalaj utoq'ob'san wach xuquje' ri uloq'anik chaqe, **5** pune uj kaminaq pa ri qamak xuya qak'aslemal are kaminaq junam ruk' ri Cristo, xa rumal ri toq'ob' xixkolotajik. **6** Xujuk'astajisaj xuquje' ruk' Are', k'a te ri' xujut'uyub'a pa ri chikajil k'olib'al pa Cristo Jesús, **7** rech pa ri q'otaj ri petinaq kuk'ut na ri uje'lal ri unimal ri utoq'ob' ri xutixixeja pa qawi' pa Cristo Jesús. (aiōn g165) **8** Xaq pa toq'ob' xixkolotajik, rumal ri ikojob' al, man ruk' ta ichuq'ab', xane xaq usipanik ri Dios. **9** Man rumal ta chak rech maj jun kuna' nimal. **10** Rumal cher are ri Dios xujtikowik pa Cristo Jesús, rech kaqab'an utza taq chak, ri rajawam loq ri Dios ojer. **11** Xaq jeri' na'taj chi' we chi ri ix man ix a'j Israel taj, man kojtal ta iq'aj Israel taj, naj ix k'o wi che ri b'i'tal kanoq, iwtetal, jeri' kakib'ij chi'we ri winaq ri kojtal che ri Ajawxel pi'wi' pa ri nuch'awem ri kinb' ketal are wa ri b'antal ruk' uq'ab' winaq. **12** Che ano, **17** kinta che ri Dios, Tataxel rech ri Ajawxel ri q'otaj ri' naj ix k'o wi che ri Cristo, man ix Jesucristo, Tataxel rech juluwem chuya iwteta' a'j Israel taj, naj ix k'o wi che ri b'i'tal kanoq, mab'al pa ri uxlab'ixel xuquje' chuq'alajisaj chi' maj iku'lib'al ku'x xuquje' man k'o ta ri Dios iwuk!. **13** Kamik k'ut pa Cristo ix ri naj ix k'o wi kanoq xixk'am apanoq rumal ri ukik'el ri Cristo. **14** Rumal cher are qaja'maril ri Cristo, rumal xa jun xub'an chike ri e keb' tinimit, xuwlilij ri q'ateb'al ri xaq kukoj ch'o'l chikixo' sib'alaj nim utoq'ob' quk' uj ri kujkojon che. **15** Xuchup ri q'atoj tzij ri kub'an ri taqanik Are ri' nimalaj chuq'ab' rech ri ukwinem. **20** Ri xub'an ja'maril chikixo'l ri keb' tinimit, rumal

xraj xub'an xa jun k'ak' tinimit chike, rech jeri' Cristo, kujki'kotik rumal xujkiritajik xuquje' k'o xujeqb'a ri ja'maril. **16** Rech ku'tzir ruk' ri Dios ku'lib'al ku'x chaqe rech kujqeb' ruk' ri Dios. kikob'chal tinimit, pa jun tyo'jal cho ri ripb' **13** Rumal ri' kinta chi'we chi man kak'is taj ta al, jawje' ri xukamisaj wi ri b'anjo k'ulel. **17** ik'u'x rumal ri k'ax ri tajin kinriq rumal iwe, Xpetik xulutzijoj ja'maril chi'we ri naj ix k'o wi, jun utzilal wa' chi'we ix. **14** Rumal wa' kinxuki' xuquje' chike ri naqaj e k'o wi. **18** Rumal cher cho ri Tataxel, **15** ri tikowinaq ronojel ri k'o rumal ri Cristo ya'tal b'e chaqe kujok ruk' ri cho ri uwachulew xuquje' ri k'o pa ri kaj. **16** Tataxel ruk' ri uto'b'anik ri Uxlab'ixel. **19** Rumal Xuquje' kinta che chi kuya ichuq'ab' ri Uxlab' ri' eta'matal chi iwach, man naj ta chik kixpe ixel, xuquje' kwinem ri kape pa ri uje'lal ri uq' wi, xane xa ix jun chi kuk' ri winaq ri e cha'tal inomal, **17** rech kak'loj' ri Cristo pa taq iwanima' rumal ri Dios, ix tyoxalaj taq winaq ix kachi'l ri kinta xuquje' che chi kixjeqi' pa ri loq'anik, uwinaq ri Dios. **20** Chixk'ol pu'wi' ri tak'alib'al **18** rech kich'ob' rij junam kuk' ri tyoxalaj taq ri xkikoj ri e taqo'n xuquje' ri q'alajisal taq utzij winaq ri raqan, ri uwach, ri unimal xuquje' ri Dios. We ab'aj ri qas k'o kutayij are Jesús. **21** janipa qajinaq ri uloq'ab'al ku'x ri Cristo. **19** Ri ja ri tak'al pa Cristo sib'alaj utz b'antal che Ri kawaj are qas kichomaj ri loq'ab'al ku'x ri', uyakik, tajin kawa'lilik rech kux jun templo q' ri sib'alaj nim cho ri qachomanik, rech kixnoj ijila'b'al rech ri Ajawxel. **22** Ix xuquje' kixyak pa ruk' ronojel ri k'o ruk' ri Dios. **20** Are' kakwinik Cristo rech kixux rachoch ri Uxlab'ixel rech ri kub'an sib'alaj nimaq taq jastaq quk' uj, rumal ri uchuq'ab' ri k'o pa qanima' ri man kujkwin taj kaqach'ob' rij, **21** jche are' ya'tal wi kaya juluwem kumal ri winaq rech we q'ij junab' ri' pa taq ri komontyox xuquje' pa Cristo Jesús, chib'e q'ij saq! Jeri!. (aiōn g165)

3 Rumal k'u wa', in in Pablo, in k'o pa che' rumal iloq'axik ix ri man ix a'j Israel taj. **2** Iweta'm wa' chi ri Dios xroqx'a'nij chwe utzijoxik ri uchomanik ri Dios chi'we pa ri utoq'ob'. **3**

Ri Dios are xk'utuw chinuwach ri awatal loq, **4** Rumal k'u wa' in k'o pa che' rumal utzijoxik jetaq ri nutz'ib'am kan chi'we. **4** Are kisik'ij ri Ajawxel, xa k'u kinta chi'we: Chik'asleb'ej uwach ri xintz'ib'aj chi'we, kiweta'maj na jas ri jun utz laj k'aslemal taqal che ri sik'inik ri xik' uchomanik ri Dios chrij ri Cristo ri man eta' amawa'. **2** Chimoch'o iwib' xuquje' utz chixno' matal ta kan nab'e. **5** Are wa', ri xawax loq jinoq, man kayakataj ta iwoyawal aninaq, chi' chikiwach ri winaq ojer, kamik k'ut tajin kak'ut k'amawa'j nik'aj winaq chik ruk' loq'anik. **3** chikiwach ri e tyoxalaj taq taqo'n rech ri Dios. Chikojo ichuq'ab' rech xa ix jun, jetaq ri karaj ri Xuquje' ri e q'alajisal taq utzij ri Dios rumal Uxlab'ixel, rumal ri ja'maril ri k'o chi ixo'l. **4** Xa ri Uxlab'ixel **6** kel kub'ij chi ri winaq ri man jun tyo'jal, xa jun Uxlab'ixel, xa jun ku'lib'al ku' aj Israel taj xuquje' ri winaq aj Israel kaya'taj x, are ri' ri sik'inik ri ub'anom ri Dios. **5** Xa jun junam ri echab'al chi'we, rumal cher qonojel uj Ajawxel, xa jun kojob'al, xa jun qasana'. **6** Xa tyo'jal rech ri Cristo, xuquje' iwech junam ri jun Dios xuquje' xa jun Tataxel kech konojel ri utzujum ri Cristo Jesús chi'we rumal ri utz laj winaq, ri k'o pa kiwi' konojel, xuquje' chikixo'l tzij. **7** In xinux patanil rech we utz laj tzij ri' konojel, je xuquje' pa kanima' konojel. **7** Ya'tal . Are wa' ri usipanik ri Dios ri xuya chwe xaq k'u chaqe chqajujunal ri toq'ob' jetaq ri rebab' pa ri utoq'ob', rumal ri uchuq'ab' ri ukwinem. al ri Cristo are xujach ri sipanik. **8** Rumal wa' chi xpaqi' chikaj? Kel kub'ij chi nab'e xqaj **8** Pune in ri' ri sib'alaj nitz' nuql'ij chkiwach kub'ij ri tz'ib'atalik: Are xpaqi' chikaj xu'ka'm ri u'winaq ri Dios, xink'amawa'j k'u we toq' b'ik konojel ri e chaptal b'ik xuquje' xuya jaljoj ob' rech kintzijoj chike konojel ri winaq rech taq sipanik chike ri achyab'. **9** Jas kel kub'ij ri uwachulew ri nimalaj uq'inomal ri Cristo. wa' chi xpaqi' chikaj? Kel kub'ij chi nab'e xqaj **9** Xuquje' kinya uch'ob'ik ri urayib'al ri Dios, b'ik xuquje' k'a chuxe' ri ulew. **10** Ri xqaj b'ik chuke' ri ulew, are wa' ri xpaqi' xuquje' b'ik jastaq, najtir ojer. (aiōn g165) **10** Rech katzijox pa ri kaj, chunojisaxik ronojel. **11** Are' na xyo' rumal ri komontyox chike ri e chikajil taq chuq' w b'e chike ri winaq rech k'o ku'x e taqo'n, e ab', ri unimal ri reta'mab'al ri Dios. **11** Jetaq ri nik'aj chik e q'alajisal taq utzij ri Dios, e nik'aj chik a' ri Ajawxel. (aiōn g165) **12** Rumal ri qakojob'al pa jyuq'ab', xuquje' nik'aj chik a'jtijab'. **12** Rech ke'

kitijoj ri utinimit ri Dios chub'anik ri patanijem, uwach etzelal. **32** Xane utz chixno'jinoq, che'l rech kawok ri utoy'jal ri Cristo. **13** Xaq jeri' ik'l'u'x chike ri winaq, chikuyu taq iwb' jacha ri kujux xa jun pa ri qakojob'al xuquje' pa ri eta' manik rech ri Uk'ojoj ri Dios, rech kujux ko pa ri qakojob'al xuquje' rech kujopan pa ri tz' aqat etab'al rech ri Cristo. **14** Rech man je ta kujuxik jas ri ak'alab' ri man xaq ta jun kek' oji' wi, keb'e jewa' jeri', rumal ri k'utu'n ri kaya chike kumal ri e q'olonelab' xuquje' ri winaq ri xaq kesub'unik. **15** Xaq jeri' kaqatzijoj ri qas tzij, ruk' loq'ab'al ku'x, xuquje' kujk'iyik k'a kujux na jetaq ri Cristo are' jolomaj rech ri komontyox. **16** Rumal rech ri Cristo kak'iy ri qatyo'jal, rumal cher chikijujunal ri wokowinaq ri tyo'jal kakib'an ri kichak rech jeri' kakito' kib' kek'iyik xuquje' kakik'amawa'l' kichuq'ab' pa ri loq'anik, rumal kitigelo'm rib'. **17** Xaq jeri' pa ri ub'i' ri Ajawxel kinta chi'we: Man je ta b'a kixno'jinik jetaq ri winaq ri man e kojonelab' taj, ri a're' e sachinaq ruk' taq ri kino'jib'al. **18** Q' equ'marinaq ri kichomab'al. Man kakiki'koteb' ej ta ri k'aslemal ri kape ruk' ri Dios, kowirinaq ri kamina', rumal chi man k'o ta keta'mab'al. **19** Maj chi kik'ixib'al, xkijach kib' pa ri b'anoj taq mak, man kak'is taj ta kik'u'x chub'anik ri etzelal. **20** Man are ta k'u wa' ri k'utu'n ri xik' amawa'l' che ri Cristo. **21** We na k'u qas xita ri xtzirox chi'we, chi xaq pa Jesús k'o wi qas tzij. **22** Xaq jeri' rajawaxik kitzaq kan ronojel ri q'e'l taq ino'jib'al xuquje' chiya kanoq ronojel ri xixux kan nab'e, rumal cher q'ayinaq chik ri ik'aslemal ri', rumal ri itzel taq irayinik. **23** Chik'exa b'a ri uk'u'x ri ichomanik. **24** Xuquje' chikojo ri k'ak' taq atz'yaq rech ri k'ak' taq no' jib'al rech ri k'ak' k'aslemal, ri b'antal jetaq ri uka'yib'al ri Dios, pa ri qas tzij, ri suk'al xuquje' ri tyoxalaj k'aslemal. **25** Man kib'an ta chi b'a ri b'anoj taq tzij, are chib'ij ri qas tzij kuk' taq ri ik'ul ja, rumal qonojel xa jun tyo'jal qa' nik. **26** Man kiya ta b'e che ri oyawal kab'an rech pi'wi!. Man kiya ta b'e naj kixoyowarik. **27** Man kiya ta b'e che ri Itzel kok pi'wanima!. **28** Ri kelaq' kan nab'e, man kelaq' ta chik, xane chakunoq ruk' suk'al, ruk' ri uq'ab' rech k'o kuya chike ri winaq ri e meb'a. **29** Man kib'ij ta itzel taq tzij. Are chitzijoj jastaq ri kuk'am la utzilal chike ri ketowik. **30** Man kiya ta b'is che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel rech ri Dios, ri xukoj iwetal are xixkiritajik. **31** Chitzaqa kan ronojel k'axal ri k'o pa iwanima', oyawal, yojtajem, raqoj taq chi'aj, b'anoj taq tzij, xuquje' ronojel kitijoj ri utinimit ri Dios chub'anik ri patanijem, uwach etzelal. **32** Xane utz chixno'jinoq, che'l rech kawok ri utoy'jal ri Cristo. **13** Xaq jeri' ik'l'u'x chike ri winaq, chikuyu taq iwb' jacha ri kujux xa jun pa ri qakojob'al xuquje' pa ri eta' manik rech ri Uk'ojoj ri Dios, rech kujux ko pa ri qakojob'al xuquje' rech kujopan pa ri tz' aqat etab'al rech ri Cristo. **14** Rech man je ta kujuxik jas ri ak'alab' ri man xaq ta jun kek' oji' wi, keb'e jewa' jeri', rumal ri k'utu'n ri kaya chike kumal ri e q'olonelab' xuquje' ri winaq ri xaq kesub'unik. **15** Xaq jeri' kaqatzijoj ri qas tzij, ruk' loq'ab'al ku'x, xuquje' kujk'iyik k'a kujux na jetaq ri Cristo are' jolomaj rech ri komontyox. **16** Rumal rech ri Cristo kak'iy ri qatyo'jal, rumal cher chikijujunal ri wokowinaq ri tyo'jal kakib'an ri kichak rech jeri' kakito' kib' kek'iyik xuquje' kakik'amawa'l' kichuq'ab' pa ri loq'anik, rumal kitigelo'm rib'. **17** Xaq jeri' pa ri ub'i' ri Ajawxel kinta chi'we: Man je ta b'a kixno'jinik jetaq ri winaq ri man e kojonelab' taj, ri a're' e sachinaq ruk' taq ri kino'jib'al. **18** Q' equ'marinaq ri kichomab'al. Man kakiki'koteb' ej ta ri k'aslemal ri kape ruk' ri Dios, kowirinaq ri kamina', rumal chi man k'o ta keta'mab'al. **19** Maj chi kik'ixib'al, xkijach kib' pa ri b'anoj taq mak, man kak'is taj ta kik'u'x chub'anik ri etzelal. **20** Man are ta k'u wa' ri k'utu'n ri xik' amawa'l' che ri Cristo. **21** We na k'u qas xita ri xtzirox chi'we, chi xaq pa Jesús k'o wi qas tzij. **22** Xaq jeri' rajawaxik kitzaq kan ronojel ri q'e'l taq ino'jib'al xuquje' chiya kanoq ronojel ri xixux kan nab'e, rumal cher q'ayinaq chik ri ik'aslemal ri', rumal ri itzel taq irayinik. **23** Chik'exa b'a ri uk'u'x ri ichomanik. **24** Xuquje' chikojo ri k'ak' taq atz'yaq rech ri k'ak' taq no' jib'al rech ri k'ak' k'aslemal, ri b'antal jetaq ri uka'yib'al ri Dios, pa ri qas tzij, ri suk'al xuquje' ri tyoxalaj k'aslemal. **25** Man kib'an ta chi b'a ri b'anoj taq tzij, are chib'ij ri qas tzij kuk' taq ri ik'ul ja, rumal qonojel xa jun tyo'jal qa' nik. **26** Man kiya ta b'e che ri oyawal kab'an rech pi'wi!. Man kiya ta b'e naj kixoyowarik. **27** Man kiya ta b'e che ri Itzel kok pi'wanima!. **28** Ri kelaq' kan nab'e, man kelaq' ta chik, xane chakunoq ruk' suk'al, ruk' ri uq'ab' rech k'o kuya chike ri winaq ri e meb'a. **29** Man kib'ij ta itzel taq tzij. Are chitzijoj jastaq ri kuk'am la utzilal chike ri ketowik. **30** Man kiya ta b'is che ri Tyoxalaj Uxlab'ixel rech ri Dios, ri xukoj iwetal are xixkiritajik. **31** Chitzaqa kan ronojel k'axal ri k'o pa iwanima', oyawal, yojtajem, raqoj taq chi'aj, b'anoj taq tzij, xuquje' ronojel

5 Xaq jeri' chiwesaj uwach ri uno'jib'al ri Dios, jer chixno'jin utz laj taq alk'wa'laxelab'. **2** Chik'asleb'ej jun k'aslemal rech loq'anik, jetaq ri xub'an ri Cristo, xujuloq'aj xuquje' xujach ri uk'aslemal je' jas jun k'ok' laj sipanik cho ri Dios. **3** Xaq jeri' man kib'an ta b'a mak kuk' taq ixoqib' xuquje' kuk' taq achyab', man kixqij'at ta xuquje', man kib'an ta jastaq ri man e ch' achj'oj taj, rumal chi man kataqi' ta chike ri winaq ri ucha'om ri Dios. **4** Xuquje' mib'l'ij itzel taq tzij, tzijitzatik ri man k'o ta choq'aq' che, q'olob'al taq tzij, xuquje' tzij ri kawach kel kub'ij. Xane are chixtyoxinoq. **5** Rumal cher maj jun winaq ri kak'ark'atik, xuquje' kuq'ijila'j itzel taq jastaq ri man are ta Dios, ri b'anal mak kuk' taq achyab', ixoqib', karechab'ej ri ajawarem rech ri Cristo xuquje' ri rajawarem ri Dios. **6** Mixsub' utaj b'a ruk' taq ri tzijonem ri maj kupatanij, rumal chi ruk' wa' we jastaq ri' kape ri q'atoj tzij rech ri Dios pa kiwi' ri man keniman taj. **7** Xaq jeri' man kib'an ta iwachi'l chike. **8** Rumal k'u cher ix q'equ'mal kanoq ix nab'e, kamik k'ut ix ralk'wa'l ri tunal, je b'a chixno'jinoq jetaq ri ralk'wa'l ri tunal. **9** Ri uwachinik ri tunal are ri utzilal, ri suk'al xuquje' ri qas tzij. **10** Qas chiwila b'a jas ri karaj ri Ajawxel. **11** Man kijunamaj ta b'a ik'u'x kuk' ri winaq ri kakib' an jastaq rech ri q'equ'mal, xane chi'tzujuj. **12** Rumal chi k'ixib'al ub'i'ixik ronojel ri kakib'an cha'wal ri winaq ri man keniman taj. **13** Xa k' u ronojel ri kutunaj ri tunal, kaq'alajin na. **14** Rumal are ri tunal kak'utuw ronojel ri jastaq, rumal ri' kub'ij ri tz'ib'atalik: Chatwa'jiloq at ri katwar chikixo'l ri kaminaqib', katutunaj ri Cristo. **15** Rumal ri' qas chiwila na ri kixno'jinik, qas chichomaj na jas ri kib'ano, man je ta ri kixno'jin kon. Xane jer chixno'jin winaq ri k'o iweta'mab'al. **16** Utz chib'ana chukojik ri q'otaj rumal cher kepe na q'ij ri man e utz taj. **17** Xaq jeri', man je ta kixno'jin ri winaq ri maj keta'mab'al xane chich'ob'o rij ri urayib'al uk'u'x ri Dios chi'we. **18** Man kixq'ab'ar taj ruk' jastaq ri kaq'ab'arisanik, rumal xaq kixukonarisaj, xane are chixnoj che ri Uxlab'ixel. **19** Chitaqchi'j iwb'ruk' ri Salmos, xuquje' ruk' ronojel uwach b'ix. Chixb'ixonoq xuquje' chixq'ijila'n che ri Ajawxel ruk' ronojel iwanima'. **20** Amaq'el chixtyoxin

che ri Dios Tataxel che ronojel ri jastaq, pa ri ri utzilal ri kib'ano we ix ajchakib' o wine ix ub'i' ri Ajawxel Jesucristo. **21** Chinimaj iwib' patrón. **9** Ri ix xuquje', ri ix patrón, utz chib' rumal nim kiwil ri Cristo. **22** I'xoqilom chi'nimaj ana chike ri iwa'jchakib', man xaq ta k'ax kib' ri iwachajilal je' jas ri kib'an chunimaxik ri an chike. Na'taj chi'we, xa jun iwa'jaw k'o pa ri Ajawxel. **23** Rumal chi are ri achajilom jolomaj kaj, ri Are' man xaq ta k'yaqal ri ku'chao. **10** K'rech ri rixoqil, jetaq ri Cristo are jolomaj xuquje' isb'al rech kinb'ij chi'we, chik'amawa'l' ichuq' xukol ri komontyox, rumal cher are utoy'jal. ab' pa ri ukwinem ri Ajawxel. **11** Chikojo ri **24** Je' jas ri komontyox kuminmaj ri Cristo, je ch'o'jib'al ri uya'om ri Dios rech man kixch' xuquje' ri i'xoqilom rajawaxik kakinimaj ronojel eketaj ta rumal ri Itzel. **12** Rumal man kuk' ta ri kakib'ij ri kachajilal chike. **25** A'chajilom, chi' loq'aj ri iwxoqilal, je' jas ri xub'an ri Cristo xuloq'aj ri komontyox xuquje' xujach rib' cho ri ripb'al rumal rech **26** rech xutyoxisaj, xuch' ri q'equ'mal cho ri uwachulew. (aiōn g165) **13** **27** Rech xujach rib' chib'il rib' jun komontyox Rumal k'u ri', chiwatz'yaqib'ej ronojel ri ch' kachuplinik, maj ch'uluj che, xuquje' man q' o'jib'al ri xuya ri Dios, rech are kuriq ri itzel uchu'ch taj, xane tyox xuquje' ch'ajch'oj. **28** Ri taq q'ij, kixkwinik kito' iwib', k'a pa ri k'isb'al achajilom xuquje' rajawaxik kuloq'aj ri rixoqil rech ri ch'o'j. **14** Ko b'a chixtak'aloq, chijat'ij je' jas ri utoy'jal. Xapachin ri kuloq'aj rib' kuloq' ri ipam ruk' ri qas tzij, chich'uqu ri uwach ik' aj xuquje' ri rixoqil. **29** Rumal maj jun retzelam u'x ruk' ri suk'al. **15** Chikojo che ixajab' ri ja' uwach ri utoy'jal, xane kutzuqu xuquje' kuchajij maril rech kixkwinik kitzijoj ri utz laj tzij. **16** je' jas ri kub'an ri Cristo che ri komontyox. **30** Xuquje' chiwuk'aj ri to'b'al iwb' rech kojonik, Rumal chi uj utoy'jal ri Cristo. **31** Rumal ri', ri rech kixkwinik kichup ronojel ri k'yaqab'al achi ku'ya kan ri utat ri unan, ku'x jun ruk' ri rech q'aq' ri kub'an ri Itzel. **17** Chikojo ri tob'al rixoqil, xaq jeri' ri e keb' winaq ku'x xa jun tyo' ijolom rech ri kolotajem, xuquje' chiwuk'aj ri jal. **32** Chi ri' kaqil wi chi sib'alaj nim wa' we sak'ib'al rech ri Uxlab'ixel, are ri utzij ri Dios. uchomanik loq ri Dios, are wa' ri kinchomaj in **18** Chib'ana ch'awem pa ri Uxlab'ixel, chita che chirij ri Cristo xuquje' ri komontyox. **33** Pune ri Dios ri kajawatajik xuquje' chichilib'ej iwib' jeri' pa jujunal b'a chi'we chiloq'aj ri iwxoqil che. Chixk'asloq xuquje' amaq'el chiwilij ch' je' jas ri kib'an chuloq'axik iwib' ix, xuquje' ri awem pa kiwi' konojel ri Tyoxalaj taq winaq. **19** ixoqilom chunimaxik ri achajilom.

6 Alk'wa'laxelab', chi'nimaj ri itat inan, pa ri Ajawxel, are wa' ri suk' ub'anik. **2** Cha' nimaj ri atat anan, are wa' ri nab'e taqanik ri k'o tewechib'al chi'tal loq ruk', **3** rech utz katalik, xuquje' kaki'koteb'ej naj k'aslemal cho ri uwachulew. **4** Xuquje' ri ix, tat nan, man xaq ta kiyak koyawal ri i'walk'wa'l, xane chi'k' iyisaj xuquje' chi'pixab'aj pa ri utzij ri Ajawxel. **5** Ri ix, ajchakib', chi'nimaj ri ajchoq'e chak rech uwachulew ruk' moch'och'em, ruk' suk' al rech ri iwanima' jacha kib'an che ri Cristo. **6** Man xwi ta ki'nimaj are tajin kixkika'yej kixchakunik, jacha ri kakib'an ri winaq ri xwi kakaj keqaj chikiwach ri winaq, xane je chixno' jinoq ajchakib' rech ri Cristo, chib'ana ronojel ri jastaq ri karaj ri Dios. **7** Chixpatanijoq ruk' ronojel iwanima', iweta'm chi are kipatanij ri Dios man are ta ri winaq. **8** Iweta'm chi ri Dios kutoj na uk'axelal chi'we pa ijujunal rumal

Chib'ana xuquje' ch'awem pa nuwi', rech are kinb'ij ri utzij ri Dios, kinya uk'utik ri man eta' matal taj chrij ri utz laj taq tzij **20** Rumal wa' we tzij ri in jat'ital ruk' ch'ich', xaq jeri' chib' ana ch'awem pa nuwi' rech ruk' chuq'ab' qas je' kinb'an che uq'alajisaxik ri utz laj tzij jetaq ri karaj ri Dios. **21** Ri loq'alaj qachachal Tíquico, suk' ranima' patanil rech ri Ajawxel, kutzijoj wa' chi'we ronojel ri tajin kak'ulmataj wuk', rech kiweta'maj, jas je' nub'anom. **22** Kintaq b'i iwu'k rech kiweta'maj jas kujriqitajik xuquje' rech kaya'taj ichuq'ab' are kiwil uwach. **23** Are b'a ri Dios Tataxel xuquje' ri Ajawxel Jesucristo kuya ja'maril, loq'anik xuquje' kojob'al chike ri e qachalal. **24** Are b'a ri utoq'ob' ri Dios, ri man kak'is taj, kakanaj kuk' konojel ri kakiloq'aj ri Ajawxel Jesucristo.

Filipenses

1 Ri Pablo rachi'l ri Timoteo e patanil rech ri Cristo, kakitaq rutzil kiwach konojel ri e tyoxalaj taq winaq ri e k'o pa Cristo je la' pa ri tinimit Filipos, kuk' ri e k'amal taq b'e xuquje' ri e patanijelab'. **2** Toq'ob' xuquje' ja'maril chi' we rech ri Dios Tataxel xuquje' rech ri Ajawxel Jesucristo. **3** Kintyoxin che ri Dios are kixna'taj chwe. **4** Kinb'an ch'awem pa iwi' ruk' ki' kotelam. **5** Jeri' rumal ixx'olinaq loq pa ri utz laj utzij ri Dios xchapple'taj loq are xixkojonik k'a pa taq we q'ij kamik ri'. **6** Qas uchapom na k'u'x chi ri majininaq loq ri utz laj chak pa iwanim'a, kutz'aqatisaq na k'a pa ri q'ij rech ri upetib'al ri Jesucristo. **7** Sib'alaj utz we jeri' kinchoman in chi'we, jeri' rumal ix k'o pa wanima' xuquje' kixna'taj chwe are in k'o pa che' xuquje' are in k'o chikiwach ri q'atal taq tzij chuq'alajisaxik ri utz laj tzij, iwnojoel k'o iwe che ri utoq'ob' ri Dios ri uya'om chwe. **8** Rumal cher karil ri Dios chi sib'alaj ixnuloq' ruk' ri uloq'anik ri Cristo Jesús xuquje' kixinb'isoj. **9** Kinta k'u pa ri nuch' awem chi ri iloq'anik, kanimar na pa eta'mab' al xuquje' pa no'jib'al. **10** Rech jeri' are kicha' ri sib'alaj utz ub'anik, xuquje' kixux ch'ajch' oj, man k'o ta imak pa ri upetib'al ri Cristo. **11** Xuquje' rech ixnojinaq chub'anik ri utzilal rech jeri' kiya unimal uql'ij xuquje' b'ixonem che ri Dios. **12** Qachalal, kawaj kiweta'maj chi ronojel ri xk'ulmataj wuk' xub'ano chi xnimar utzijoxik ri utz laj tzij. **13** Qas xq'alajinik chikiwach ri e chajil taq rech ri nimalaj ja rech ri q'atal tzij xuquje' chikiwach konojel chi xinkoj pa che' xa rumal rech ri Cristo. **14** Tyox chi xintz'api' we k pa che', sib'alaj e k'i chike ri alaxik ri jeqel kik'u'x che ri Ajawxel, xkichapple'j utzijoxik ri utzij ri Dios man ruk' ta xib'in ib'. **15** E k'o jujun kakitzijo ri Cristo rumal cher k'ax kakina' ri iloq'anik, xuquje' chijunamaj ri iwanim' chaqe, e k'o chi nik'aj xa rumal sib'alaj utz xuquje' ri ichomab'al. **16** Ri k'isb'al wok kakitzijo ri Cristo nimal o xa rumal kiwaj kitzukuj ch'o'j, xane rumal cher kinkiloq'aj, rumal cher keta'm chi in in cha'tal apanoq chuq'alajisaxik ri utz laj e nima'q ri nik'aj chik chi'wach. **17** Ri kakitzijo ri Cristo rumal cher k'ax ta kiwilij ri jastaq ri kajawataj chi'we ix pa kakina' chwe, man qas ta ruk' rutzil kania' ijujunal, xane chiwila xuquje' ri kirajawaxik ri kakib'ano, are kakaj katz'aqatisax ri k'ax chwij nik'aj chik. **18** Jas k'u kaqb'ij? Jas ta b'a lo rumal jetaq ri rech ri Cristo Jesús, **19** Rumal cher weta'm chi ri ich'awem xuquje' ri utob'anik ri Uxlab'ixel rech ri Cristo, are kinesan na b'i waral. **20** Ri kurayij na k'u'x are chi man kel ta nuk'ixib'al, xane ruk' ronojel ku'lib'al k'u'x we kinkamik o kink'asi'k, kaya' taj na uq'ij ri Cristo pa ri nutyo'jal. **21** Rumal cher chwe in ri k'aslem are Cristo, ri kamikal ch'ekoj ri!. **22** We xaq je' kink'asi' na cho we uwachulew, xa k'a k'o na kintayij ri' che ri Dios, man kinriq ta k'ut jachin chike kincha'o. **23** Ukob'chal we jastaq ri' utz chwe, kawaj kine'ek ruk' ri Cristo rumal sib'alaj je'lilik ri k'olem ruk!. **24** Xa k'u rumal iwe kinkanaj na kanoq cho ri uwachulew. **25** Qas uchapom na k'u'x, weta'm chi kink'oji' na iwuk' rech jeri' kintob'an ruk' ri iki'kotemal xuquje' pa ri ikojob'al. **26** Rech jeri' ri iki'kotemal pa Cristo kanimar na rumal we, are kiwil chinuwach junmul. **27** Xaq xwi kinchilib'ej chi'we je chixno'jinoq jetaq ri kub' ij ri utz laj tzij rech ri Cristo, rech pune in k'o iwuk' o man in k'o ta ne', katataj na chi ko ix k'olik pa ri uxlab'al tajin kikoj ichuq'ab' pa ri kojob'al chutzijoxik ri utz laj tzij. **28** Makixi'j ta iwib' chike ri kakib'an kik'ulel chi'we, rumal cher ri utz laj tzij kub'an na chi kasach kiwach we winaq ri', are k'u chi'we ix ri utz laj tzij are jun k'utb'al re ri kolotajem ri kape ruk' ri Dios. **29** Rumal cher ri ix man xwi ta ya'tal b'e chi'we kixkojon che ri Cristo, xane kiriq xuquje' k'ax rumal rech. **30** Rumal tajin kikoj ichuq'ab' chub' anik ri ch'o'j ri xiwiilo xinb'an ojer xuquje' tajin kinb'an kamik ri'.

2 We ri Cristo uya'om ichuq'ab' rech k'i'taqchi'j nik'aj chik, xuquje' we ri iloq'anik kixutaqchi'j iwnojoel xa jun Uxlab'al ixuk'a'ninaq xuquje' we kel ik'u'x chike nik'aj chik, **2** chininojisaj chib'ana ruk' moch'och'em, chi'wila' chi are in cha'tal apanoq chuq'alajisaxik ri utz laj e nima'q ri nik'aj chik chi'wach. **4** Man xwi taq tzij. **5** Ri ino'jib'al rajawaxik je kuxik pa che'. **6** Ri are', pune are tajin katzijox ri Cristo we k'u qas ruk' ch'ajch' Dios, man xukoj ta uchuq'ab' chub'ixik chi tzi oj anima'aj o man ruk' ta ne', are wa' kayo'w are wi Dios. **7** Xane xub'an nitz' chib'il rib' je' nuki'kotemal in. Je', kinki'kot na rumal rech. jas jun ajchak, xalax pa ri uwachulew jetaq jun

winaq, xuquje' xub'an achi chib'il rib'. **8** Are sib'alaj kixub'isoj xuquje' k'ax ranima' chi'we xub'an achi chib'il rib', xumoch' rib', xnimanik xiweta'maj wa' chi yawab'. **27** Qas ne tzij wi xe' k'a pa ri kamikal, kamikal cho ri ripb'al. xyawajik, jub'iq' xraj xkamik. Ri Dios k'ut xel uk' **9** Rumal ri', ri Dios xuya nimalaj uq'ij, xuya u'x che, man xwi taj xel uk' u'x che are' xane xel ri b'l'aj che pu'wi' ronojel b'l'aj. **10** Rech jeri' xuquje' uk'u'x chwe in, rech jeri' man xnimataj kakimej kich'ek choch konojel ri e k'o pa ri kaj, ta ri nub'is. **28** Rumal ri' kintaq chi b'i iwuk' ri e k'o choch ri uwachulew xuquje' ri e k'o rech kixki'kot chi jummul we chiwil uwach, chux'e' ri uwachulew. **11** Xuquje' rech konojel rech xuquje' man kak'axir ta chi wanima' in. kakiq'alajisaj ruk' ri kichi' chi are ri Jesucristo **29** Chik'amawa'l ja ri Ajawxel, ruk' ki'kotemal Ajawxel rech jeri' kaya'taj uq'ij ri Dios Tataxel. xuquje' nim chi'wila ri je keno'jinik jetaq ri **12** Xaq jeri', loq'alaj taq qachalal, rumal cher are'. **30** Jeri' rumal jub'iq' xraj xkamik rumal ri amaq'el kixnimana chwe, man xwi ta are in k'o uchak ri Cristo, xuya ri uk'aslema rech xub'an iwuk', xane are man in k'o ta iwuk', chiwuk' ri patanijik ri man xixkwin ta ix xib'an.

aj ri ikolotajem ruk' moch'oj ib' xuquje' ruk' nimanik. **13** Jeri' rumal cher are ri Dios kab' anow chi'we chi kixnimana xquje' kiwaj kib' an ronojel ri jastaq rech kib'ano ri urayib'al uk'u'x. **14** Chib'ana ri jastaq man ruk' ta ch' ajoj ib' xuquje' man ruk' ta oyawal. **15** Jeri' qas ixch'ajch'oj man k'o ta imak, rumal cher ix, ix ralk'wa'l ri Dios, ri ix k'o chickoxo'l ri winaq ri a'jmakib', ri man k'yaqal taj kechomanik. Ix k'o chickoxo'l we winaq ri', jetaq ri ch'umil ri kachuplinik cho ri kaj. **16** Are chiwilij uq' alajisaxik ri tzij rech k'aslema. Rech jeri' are kuriq ri upetib'al ri Cristo, kaki'kot na k'u' x are kinweta'maj chi man xaq ta xintzaq ri nuchuq'ab', xuquje' man xaq ta xinchakun chi jeri'. **17** Pune kesax na ri nuk'aslema xquje' katzuj na jetaq jun sipanik xa rumal ri ikojob' al, kinki'kotik na ri' xuquje' kawaj chi kixki'kot na ix wuk'. **18** Ix xuquje', chickxi'kotoq, xuquje' chiya we ri iki'kotemal. **19** Kinwaye'l che ri Ajawxel Jesús kinkwinik kintaq b'ik ri Timoteo iwuk' rech jeri' kink'amawa'l nuchuq'ab' are kinweta'maj jas je' ib'anom. **20** Ri Timoteo sib' alaj k'ax uk'u'x chi'we, rumal cher kixuloq' aj jetaq ri kinb'an in. **21** Konojel ri nik'aj xaq are kakilij ri jastaq ri kajawataj chike, man are ta kakilij ri karaj ri Jesucristo. **22** Ix iweta'm uwach ri Timoteo, sib'alaj utz ri kano'jinik, ub' anom ri patanijik wuk' chuq'alajisaxik ri utz laj tzij, je ri k'o jun alk'wa'laxel ri sib'alaj utz kano'jinik che ri utat. **23** Kawaj k'ut kintaq b'ik aninaq iwuk', xwi waye'm kinweta'maj jas kak' ulmataj wuk'. **24** Ku'l na k'u'x chirij ri Ajawxel chi kine' xuquje' na in, kixe'nwila'. **25** Xuquje' xinchomaj chi utz kub'an chi'we we kintaq b'ik ri Epafrodito iwuk', are' jun alaxik xuquje' jun tob'anel, wachi'l pa taq ri nuch'o', are' wa' ri xitaq loq chinupatanixik. **26** Ri Epafrodito

3 Xaq k'u' jeri' wachalal, chickxi'kot pa ri Ajawxel. Man kinq'l'taj taj kintzalij utz'ib' axik we jastaq ri' chi'we xuquje' weta'm chi utz kub'an chi'we ix. **2** Chichajij iwib' chike ri itzel taq winaq ri jer keno'jin tz'l', ri a're' kakaj kakoj iwetal. **3** Jeri' rumal ri uj ri uj kojom qetal, kaqapatanij ri Dios pa ri uxlab'al xuquje' man kakub'i' ta qak'u'x pa ri qatyo'jal xane nim kaqana'o rumal uj k'o pa Cristo Jesús. **4** Ri in qas ku'linaq na k'u'x chirij wa' we ri'. We k'o jun kukojo chi k'o rumal kakub'i' uk'u'x chirij ri uchuq'ab' ri winaq, in in k'o na cho we winaq ri'. **5** Kojtal wetal chi wuq' q'ij, in aj pa ri tinimit Israel, in rija'll ri Benjamín, qas in hebreo wi, xuquje' chuterene'xik ri taqanik xink'oj'i'kuk' ri fariseos. **6** Qas uchapom wi na k'u'x chupatanixik ri taqanik, rumal ri' xinb'an k'ax chike ri komontyox. Man k'o ta jun kab' in chwe chi mat xinnimaj ri taqanik. **7** Pune jeri', ronojel ri ch'ekoj kanoq chinuwach nab'e, chanim kinchomaj chi man k'o ta kutayij chwe rumal cher are nim na ri xub'an ri Cristo choch ronojel. **8** Qas ne tzij wi, man k'o ta kutayij ronojel ri xinb'an kanoq rumal chi are sib'alaj nim na uq'ij ri reta'maxik uwach ri wAjaw Cristo Jesús cho we jastaq ri'. **9** Rech jeri' kinb'an na riqoj ib' ruk' are'. Man are ta kawaj kinb'an ri suk'al re ri taqanik, xane are kawaj ri suk'al ri kape che ri Dios pa ri kojob'al. **10** Ronojel xintzaq kanoq rumal reta'maxik uwach ri Cristo, xuquje' rech kinna'o ri ukwinem ri xuk'utu are xk'astajik chickoxo'l ri kaminaqib', rech xuquje' kinriq we ri k'ax ruk' Are' rech jeri' xuquje' kinkamik jetaq ri xub'an Are'. **11** Kurayij na k'u'x kinuk'astajisaj na ri Dios chickoxo'l ri kaminaqib'. **12** Man tajin ta kinb'ij chi xch'ektaj wumal ronojel, o man

k'o ta chi kajawataj chwe. Xane xaq je' inb' we, are wa' ri ja'maril ri man kekwin taj ri enaq, kurayij ri wanima' kinopanik chub'anik winaq cho ri uwachulew kakich'ob' rij, are wa' ri inusik'im wi apanoq ri Cristo. **13** Wachalal, ri kato'w ri kanima' xuquje' ri kichomab'al ri weta'm chi k'amaja' kinopanik jawje' ri ya'talik e rech chik ri Cristo. **8** K'isb'al rech Qachalal, kinopan wi. Xwi ri kinb'ano are chi kasachan qas chixchomanoq chirij ronojel ri qas tzij, kanoq chwe ri xik'ow kanoq, are kinkoj nuchuq' ronojel ri qas utz kanimaxik, ronojel ri suk' ab' chub'anik ri k'o apanoq chinuwach. **14** Xaq , ronojel ri ch'ajch'oj, ronojel ri qas kajoror jeri' inb'enaq chinuwach rech kinopanik jawje' ub'anik, ronojel ri kuyak mayijanik xuquje' ri ri ya'tal wi kinopanik rech jeri' ke'nriqa na ri ya'talik kaya uq'ij. **9** Are chib'ana ri xiweta' utzujum ri Dios chwe pa ri sik'inik rech chikajil maj, xito, xiwiyo, xuquje' xik'amawa'j chwe in, pa Cristo Jesús. **15** Xaq jeri' qonojel ri uj tz'aqat rech jeri' ri Dios rech ja'maril kak'oj'i' iwuk' chik qaqana'o, xa jun chujchomanoq, we k'u . **10** Sib'alaj kinki'kotik pa ri Ajawxel rumal jun chi wi kixchomanik, ri Dios ri' kuq'alajisaj jummul chik xixchoman chwe. Qas weta'm wi chi'wach. **16** Junam qab'ana che ri qachomab'al chi kiwaj kixtob'anik xa man iriqom taj jun q' japawje' ri ujopaninaq wi chanim. **17** Wachalal, ijal chuya'ik ri itob'anik. **11** Man tajin ta kinb' are chiwesaj uwach ri kinb'ano, xuquje' chi' ij wa' chi'we xa rumal k'o nurajawaxik, ri in wila ri je tajin keno'jinik jetaq ri qak'utum rumal weta'm kakub'il na k'u'x ruk' ri k'o wuk' chikiwach. **18** Jetaq ri nub'im chi'we, kinkamulij . **12** Weta'm kink'asi'k are man k'o ta sib'alaj chi ub'ixik jummul ruk' uwa'l nub'oq'och, sib' k'i nujastaq xuquje' weta'm kink'asi'k are k'o alaj e k'i ri kakichomaj chi man k'o ta kutayij ronojel wuk'. Weta'mam kink'asi'k are k'o ri chike ri ukamikal ri Cristo cho ri ripb'al. **19** Kak' kintijo xuquje' are kinna' wi'jal, we xaq kapulin is na tzij pa kiwi' we winaq ri', rumal che ri are chi ri k'o wuk' o man k'o ta chi ne ri kinkojo. **13** kakiq'ijila'j ri urayib'al taq kik'u'x xuquje' nimal Ronojel kinkwinik kib'ano pa Cristo rumal cher kakina'o are kakib'ano ri k'ixib'al ub'anik, xaq Are' kayo'w nuchuq'ab!. **14** Sib'alaj utz xixno' xwi kakichomaj rij ri jastaq rech uwachulew. **20** jinik are kixk'oj'i' wuk' pa ri k'ax ri xinriqo. **15** Ri uj k'ut, uj rech pa ri kaj, qaye'm apanoq ri Ri ix ri kixel pa Filipos iweta'm chi pa ri majib' Kolonel, ri Ajawxel Jesucristo ri upetik chila' al rech ri utzijoxik ri utz laj tzij, are xinel loq chikaj. **21** Ri Jesucristo ruk' ronojel ri ukwinem pa Macedonia, man k'o ta chi jun komontyox ri ukojom chuchajixik ronojel ri utikom, are xuya pwaq chinuto'ik, xaq xwi ri ix. **16** Xuquje' kak'exow na b'ik ri qatyo'jal ri xaq kaq'ayik, pa are xink'oj'i' pa ri tinimit Tesalónica, man xa ta tyo'jal ri kajuluwik, jetaq ri rech Are'. jummul xitaq b'ik ri itob'anik chwe, ri itob'anik xinkojo che ri kajawataj chwe. **17** Man tajin ta kinb'ij wa' chi'we rumal kajawataj ri isipanik chwe, xane are kawaj chi ri Dios karil ri kib'ano. **18** Nuk'amawa'm chik ronojel ri kajawataj chwe, xuquje' k'a nim na k'o wuk'. Jeri' rumal ri Epafroditoxi xuya chwe ri xitaq loq ruk'. Sib' alaj jun k'ok'alaj sipanik ri xitaq loq ruk', are wa' ri qas kaqaj cho ri Dios. **19** Are ri nuDios pa ri uq'nomal chuya na chi'we ri kajawataj chi'we pa Cristo Jesús. **20** Che ri qaDios xuquje' Tataxel ya'tal wi ri juluwem chib'e q'ij saq. Jeri'. (aiōn g165) **21** Chiya rutzil kiwach konojel ri e tyoxalaj taq winaq pa Cristo Jesús. Kakitaq xuquje' rutzil iwach ri alaxik ri e k'o wuk'. **22** Chik'amawa'j rutzil iwach chike konojel ri e tyoxalaj taq winaq ri e k'o wuk', je xuquje' chike ri e rajchakib' ri nim laj taqanel ri kel pa Roma. **23** Are ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesucristo, kakanaj kanoq pa ri iwanima'. Jeri'.

4 Xaq jeri', loq'alaq taq wachalal, sib'alaj ixnuloq' xuquje' sib'alaj nimal kinna' rumal iwe. Ko chixk'oloq pa ri Ajawxel. **2** Kinta jun toq'ob' che ri Evodia xuquje' ri Síntique rech kakijunamaj ri kichomanik pa ri Ajawxel. **3** Kinta xuquje' jun toq'ob' chawe at suk'alaj wachi' l, kawaj kinta chawe chi kab'an jun toq'ob' chikito'ik we ixoqib' ri', a're' echakuninaq wuk' chutzijoxik ri utz laj tzij, xuquje' ri Clemente rachi'll ri nik'aj taq tob'anelab' chik ri tz'ib'atal ri kib'l' pa ri wuj rech k'aslemal. **4** Amaq'el chixki'kotoq pa ri Ajawxel, jummul chik kinb'ij: Chixki'kotoq. **5** Chib'ana ri utzilal rech konojel ri winaq kakilo ri kib'ano. Man naj ta chik k' o wi loq ri upetib'al ri Ajawxel. **6** Mak'axir iwanima' che ri jastaq, xane chib'ana ch'awem ronojel mul, chib'ij che ri Dios jas je' ri kiwaj, xuquje' kixtyoxinoq che ronojel ri ub'anom. **7** Rech jeri' kuya na ri Dios ri uja'maril chi'

Colosenses

1 Ri Pablo u'taqo'n ri Cristo Jesús rumal ri urayib'al uk'u'x ri Dios, rachi'll ri alaxik Timoteo. **2** Chike ri tyoxalaj taq kojonelab' ri e k'o pa Colosas chuya toq'ob' xuquje' ja' maril chike rech ri qatat Dios. **3** Kujtyoxin che ri Dios, Tataxel re ri Ajawxel Jesucristo, kaqab'an ch'awem pi'wi', **4** rumal qatom ri ikojob'al pa Cristo Jesús, xuquje' ri ilog'anik chike ri kojonelab'. **5** Xa rumal ri ku'lib'al ik' u'x ri yaktal pa ri kaj. Pa we k'ulib'al k'u'x ri', , ri ix xita ri utz laj tzij re qas tzij, ri utz laj tzij **6** ri xopan iwuk!. We utz laj tzij ri' tajin kawachinik xuquje' tajin kak'iyik pa ronojel ri uwachulew, je xuquje' xk'ulmataj iwuk' ix pa ri q'l'ij ri xito xuquje' xich'ob' ri qas tzij rech ri je'l' laj utoq'ob' ri Dios. **7** Jetaq ri xiweta'maj ruk' ri Epafras, patanil re ri Cristo xuquje' to'l qe uj, rumal iwe. **8** Are' xtzijon chaqe ri ilog' anik pa ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **9** Are' xqatab'ej rech we ri', man uj tanalinaq taj che ub'anik ch' awem pi'wi!. Kaqata che ri Dios rech kub'ano chi ruk' eta'mab'al kiweta'maj ri rayib'al uk'u'x ruk' ronojel eta'manik xuquje' ch'ob'onik pa ri Uxlab'ixel. **10** Rech je kinxo'jinik jetaq ri karaj ri Ajawxel, xuquje' kaqaj choch ronojel ri kib' ano. Rech kixwachinik pa ronojel ri chak ri kib' ano, xuquje' rech kixk'iy pa ri eta'manik rech ri Dios. **11** Kaqata che ri Dios rech kaya'taj ichuq' ab' ruk' ri je'l'lalaj ukwinem rech ri ujuluwem. Rech ko kixk'oji'k, kixaye'nik ruk' ki'kotemal, **12** kujtyoxin che ri Tataxel ri xuya b'e chaqe kaqak' amawa'j qechab'al kuk' ri e tyoxalaj taq winaq, pa ri ajawarem rech ri tunal. **13** Are' xujresaj xe' raqan uq'ab' ri q'equ'mal xujuq'axaj pa ri ajawarem rech ri Loq'alaj uK'ojo. **14** Pa Cristo xujtortaj wi, xuquje' xqak'amawa'j ri kuyb'al qamak. **15** Ri Cristo are uka'yeb'al ri Dios ri man kilitaj taj. Are nim uq'ij choch ronojel ri jastaq ri xetikik. **16** Rumal rech are' xetikitaj ronojel ri jastaq pa ri kaj xuquje' choch ri uwachulew, ri jastaq ri ki'litaj uwach, xuquje' ri man ki'litaj ta uwach, t'uyulib'al kech e taqanelab', kwinem, e chuq'ab' xuquje' winaq ri kab'an ke. Xtikitaj loq rumal are' xuquje' rech are'. **17** Are k'o nab'e choch ronojel ri jastaq, xa rumal are' e k'olik, are xuquje' kab'anowik chi kechakun ronojel. **18** Are ri Cristo ujolom ri komontyox, are' majib' al rech ronojel, are nab'yal chike konojel ri e

k'astajinaq, rech jeri' are' nab'yal che ronojel. **19** Rumal chi xraj ri Tataxel chi pa Cristo kak' oji' ronojel ri Dios, **20** xuquje' rumal are' xe' rutzirisaj ri jastaq ri e k'o cho ri uwachulew ruk' ri e k'o pa ri kaj, xub'an ja'maril chikixo'll, ruk' ri ukik'el ri xtixtob' cho ri ripb'al. **21** Pune ojer ix najtininaq kanoq che ri Dios rumal ri iwetzela xuquje' ri ino'jib'al, ix b'anal taq itzel taq chak. **22** Kamik k'ut ri Dios, ruk' ri ukamikal ri Cristo xixrutzirisaj rech are kixujacho ixch' ajch'oj, ix tyoxalaj taq winaq xuquje' xa ta ne jun makaj kariqitaj chi'we are kixujach cho Are'. **23** Rech ko kixk'oji' pa ri ikojob'al, man kixtaq taj, rech man kixel ta pa ri ku'lib'al ku' x ri kutzuj ri utz laj tzij chi'we. Are wa' ri utz laj tzij ri xito xuquje' ri tzijotal pa ronojel ri uwachulew xe' ri kaj, are wa' ri tajin kintzijo in, in Pablo. **24** Kinki'kotik are kinriq ri k'ax pa ri nutyo'jal rumal iwe, xuquje' kintz'aqatisaj pa ri nutyo'jal ri kajawataj na che ri q'oxomal rech ri Cristo, rumal rech ri utyo'jal, are wa' ri komontyox. **25** Rumal we komontyox ri' xinux patanijel rech ri Dios rumal iwe, rech kintzijo ri utzji ri Dios. **26** Are kintzijo ri awatal kan najtir ojer, q'l'ij junab', kamik k'ut xk'ut chikiwach ri e tyoxalaj taq winaq. (**aión g165**) **27** Chike we winaq ri' ri Dios xraj xuk'ut ri ujuluwem rech ri uq' inomal ri awatal loq chikiwach ri man a'j Israel taj, are wa' ri Cristo ri k'o pa iwanima' ri ku' lib'al ku'x rech juluwem. **28** Are wa' ri Cristo ri kaqatzijo chike ri winaq, ke'qapixib'ax, kaqak' ut chikiwach ruk' eta'mab'al rech e tz'aqat ke' qajacho pa Cristo. **29** Rumal wa' kinchakunik kinkoj nuchuq'ab' ri kink'amawa'j che ri Cristo, ri kachakun pa wanima'.

2 Kawaj kiweta'maj chi sib'alaj tajin kintij chuq'ab' rumal iwe, xuquje' kumal ke ri e k'o pa ri tinimit Laodicea, xuquje' kumal ke e k'i ri winaq ri man keta'm ta nuwach. **2** Kawaj chi kik'amawa'j ichuq'ab', xa jun kib'ano kixk'oji' pa ri loq'anik, xuquje' kak'oji' iwuk' ronojel q'inomal ri kape qas ruk' ku'lib'al ku' x xuquje' ruk' eta'mab'al. Rech kiweta'maj ri awatal loq rumal ri Dios, are wa' ri Cristo. **3** Pa Cristo awatal wi ronojel ri q'inomal rech ri eta'mab'al xuquje' ronojel no'j. **4** Kinb'ij wa' chi'we, rech maj jun kixsub'uw ruk' q'olob'al taq tzij. **5** Pune in maj iwuk', ri wanima' k' i iwuk', kinki'kotik are kinwilo chi tajin kib' an ri jastaq pa ri ucholajil, xuquje' ko k'o ri

ikojob'al pa Cristo. **6** Rumal k'u ri', chixk'ol pa ri Ajawxel Jesucristo, jacha ri xib'an chuk' amawa'xik. **7** Chixjeqeloq xuquje' chixk'iy pa ri t'uyul wi ri Cristo pa uwiqiq'ab' ri Dios. **2** Cristo, qas chixk'ol pa ri kojob'al jetaq ri xk' Are chichomaj rij ri jastaq ri k'o chila' chickaj, ut chi'wach, xuquje' chixnoj che tyoxinik. **8** man are ta ri k'o cho ri uwachulew, **3** ri ix Chichajij iwib' rech maj jun kixmenk'etinik ruk' ix kaminaq chik, ri ik'aslemal ix awatal ruk' chomanik rech ri uwachulew, ri kuterene'j ri Cristo pa Dios. **4** Are kuk'ut rib' ri Cristo, ri kinaq'atjab'al ri winaq ri k'amtal kib'e rumal ri ik'aslemal kixk'ut na xuquje' ruk' are', pa ri itzel uxlab'al, junam ruk' ri kikojonik ri winaq ujuluwem. **5** Rumal ri' chib'ana chi ri ityo'jal rech we uwachulew ri', man je ta k'u ri' karaj ri kaminaq chik chub'anik mak, chitzqa kan ri b' Cristo. **9** Rumal cher ronojel ri kux ri Dios k'o anoj taq mak kuk' taq ixoqib' xuquje' achyab', ri pa Cristo pa ri utoy'jal jun winaq. **10** Ri ix k'ut jastaq ri man e ch'ajch'oj taj, itzel taq irayinik, xixux tz'aqat pa Cristo, ri Are' are jolomaj rech jiq'jatem, kajunumataj ruk' ri q'ijila'n taq jastaq ronojel chuq'ab' xuquje' kwinem. **11** Xuquje' pa ri man Dios taj. **6** Rumal taq we jastaq ri' kape Cristo xkoj iwtal, man ruk' ta uq'ab' winaq, are ri royawal ri Dios pa kiwi' ri winaq ri man xiya ri ityo'jal re makaj pa ri etal ri xub'an ri keniman taj. **7** Are wa' kib'an taq kan nab'e, are Cristo. **12** Are wa' ri xik'amawa'j are xixmuqi' pa ix mu'l chupam ri mak. **8** Kamik k'ut chitzqa ri qasana' xuquje' xixk'astajik rumal ri ikojob'al kan ronojel oyawal, ch'u'ljal, etzelal, b'anoj pa ri ukwinem ri Dios, ri xuk'astajisaj ri Cristo taq tzij, xuquje' ub'ixik itzel taq tzij. **9** Man chkixo'l ri kaminaq'ib'. **13** Are maja' kakoj iwtal, kib'an ta b'anoj tzij chib'il taq iwib', rumal chi ix kaminaq kanoq pa taq ri imak, ri Dios k'ut iwasem chi kan ri q'e'l taq atz'yaqib'alu xuquje' xuya ik'aslemal pa junamam ruk' ri Cristo, are ri ijql'jatem. **10** Xuquje' ikojom chik ri k'ak' atz' xukuy ronojel ri qamak. **14** Xuquje' xutoj ri qak' yaqib'al rech ri k'ak' k'aslemal, ri kak'ekx'ob' as ri k'o kanoq are wa' ri kutoq'ij ri taqanik. ik pa ri reta'mab'al ri uka'yib' al ri tikol rech. Are' xtojow ri qak'as ri ub'anom k'ulel chaqe, **11** Pa we k'ak' k'aslemal ri', man choq'aq' taj xub'ajij kan cho ri ripb'al. **15** Are xetukitaj ri we a'j Israel ri winaq o man a'j Israel taj, we chuq'ab' xuquje' ri e kwinem rumal, xu'ya pa okisatal retal o man okisatal taj, we k'o reta' kik'ixibal chikiwach konojel xch'ekeñ pa kiwi' mab'al o maj reta'mab'al, we tzoqopitalik o cho ri ripb'al. **16** Rumal b'a ri' maj jun kuq'at tzij man tzoqopital taj, xane are ri Cristo ronojel, pi'wi' rumal ri kitijo xuquje' rumal ri kiquumuj, xuquje' k'o pa kanima' konojel. **12** Rumal k'u ri o rumal taq ri nimaq'ij, rech ri k'ak' ik', xuquje' ixucha'om apanoq ri Dios, ix tyoxalaj taq winaq rech uxlanem. **17** Wa' we jastaq ri' xaq umu' xuquje' sib'alaj ix loq', chiwatz'yaqib'ej b'a ri jal ri jastaq ri kepe na, are k'u ri tyo'jal rech ri ub'anik toq'ob', moch'och'em, utzilal, xuquje' Cristo. **18** Man kiya ta b'a b'e chike we winaq ri koch'oj ib'. **13** Rech kixkwinik kito' iwib', we k'o kakijaluj kakimoch' kib' chkiwach ri angelib' ne jun kuch'a' rib' che jun chik, chixkuyun b' xuquje' ke'kiq'ijila'j. We winaq ri' kakiya ub'ixik a jetaq ri xub'an ri Ajawxel che ikuyik. **14** Pa ri man kilom ta uwach xuquje' kakinimarisaj uwil' ronojel, chiwatz'yaqib'ej ri loq'anik rumal kib' ruk' ri kichomanik rech uwachulew. **19** Man are' qas chapowinaq ronojel. **15** Are ri uja'maril kakaj taj kakinuk' kib' ruk' ri jolomaj. Rumal ri ri Cristo, ri xixsik'inik rech kixux xa jun tyo' jolomaj ronojel ri tyo'jal uchapom rib' xuquje' jal, b'ana rech pa taq ri iwanima', xuquje' chiya unak'om taq rib', tajin kak'iyik jetaq ri karaj ri tyoxinik. **16** Are k'ol ri utzij ri Cristo pa iwanima' Dios. **20** We ix kaminaq chi ruk' ri Cristo pa ri , chipixab'aj iwib' xuquje' chiya taq ino'j ruk' ino'jib'al rech ri uwachulew **21** man chapo, matijo, taq iwanima'. **17** Ronojel k'u ri kib'ano, we k' man kachap ta we jastaq ri'? **22** We taqanik ri' u xa kib'ij o xane kib'ano, chib'ana pa ri ub' xaq utaqanik xuquje' uk'utu'n winaq, ronojel i' ri Ajawxel Jesús, chixtyoxin che ri Tataxel kasach na uwach are kakojik. **23** Jer k'o no'jib'al rumal ri Cristo. **18** K'ulanik taq ixoqib', chi' che ri ub'i'tajik, xaq jalum utzilal, moch'och' nimaj ri iwachajilal, jacha ri taqal cho ri Dios. em, xuquje' ri k'ax che ri tyo'jal, maj k'u kutayij **19** Achajilom, chi'loq'aj ri iwxoqilal, man xaq ta chuq'ilik ri jiq'jatem rech ri b'anoj makaj. **20** Alk'wa'laxelab', chi'nimaj ri

itat inan che ronojel ri kixkitaq wi, rumal chi pa ri tinimit Laodicea xuquje' kumal ri e k'o are wa' kaqaj cho ri Ajawxel. **21** Tat nan, man pa tinimit Hierápolis. **14** Kutaq xuquje' rutzil kiyak ta koyawal ri i'walk'wa'l, rech man kak' iwach ri Lucas, ri loq'alaj kunanel, xuquje' ri istaj ta kik'u'x. **22** Ajchakib', chi'nimaj ri i'wajaw Demas. **15** Chitaqa rutzil kiwach ri alaxik ri e k' rech ri uwachulew, man xaq xwi ta kixpatanijik o pa ri tinimit Laodicea, xuquje' che ri Ninfas, are e k'o iwuk', jetaq ri winaq ri kakaj keqaj xuquje' chike ri komontyox ri k'o cho rachoch, chikiwach ri e winaq, xane chib'ana ruk' rutzil **16** Are kasik'itaj uwach we wuj ri' pa ijolom, sik' iwanima', kimoch' iwb' cho ri Dios. **23** Ronojel ix xuquje' pa ri komontyox je la' pa ri tinimit k'u ri kib'ano, chib'ana ruk' rutzil iwanima', Laodicea, xuquje' chisik'ij ix ri wuj ri taqtal b'ik rumal che ri Dios kib'an wi, man chike ta ri che ri komontyox ri!. **17** Chib'ij che ri Arquipo winaq. **24** Iweta'm k'ut chi are ri Ajawxel kayo'w are chub'ana ri upatan ri xuk'amawa'j che ri uk'axel ri echab'al, rumal cher are kipatanij ri Ajawxel, are rilij ub'anik. **18** In in Pablo kintz'ib' Cristo ri Ajawxel. **25** Are k'u ri man are ta kub' aj ruk' ri nuq'ab' xuquje' ruk' ri nutz'ib'. Na'taj an ri suk', kuk'amawa'j na uk'axelal ri kub'ano, chi'we chi in tz'apal pa che!. Are ri utoq'ob' ri rumal man xaq ta e k'yaqal ri kakik'amawa'j ri Ajawxel kakanaj kan iwuk'. tojb'al rech ri k'axal ri kakib'ano.

4 Ri ix, ri ix ajchoq'e chak, chiya ri qas taqal chike ri i'wajchakib', qas tz'aqat chib'ana che, na'taj chi'we chi k'o jun iwajaw pa ri kaj. **2** Are chiwilij ub'anik ch'awem, chixjequel chupam ruk' tyoxinik. **3** Chib'ana xuquje' ch'awem pa qawi' rech kujaq ri Dios k'i k'olib'al rech kaqatzijoj ri utzij, ri rumal utzijoxik in tz'apil pa che!. **4** Chib'ana ch'awem rech qas k'yaqal kinb'an chutzijoxik, jacha ri kajawatajik. **5** Ruk' eta'mab' al chixno'jin kuk' ri winaq ri man e kojonelab' taj che ri Cristo, qas utz chib'ana chukojik ri q' otaj. **6** Qas utz chib'ana che ri itzijonem xuquje' qas k'o rumal chixtzijonoq. Rech iweta'm jas kib'an chutzalixik uwach ri kitzij ri winaq chi kijujunal. **7** Ri loq'alaj qachalal Tíquico, sul' patanijel xuquje' tob'anel pa ri Ajawxel, kutzijoj wa chi'we qas jas je nub'anom. **8** Kintaq b'ik iwuk' rech kito qas je' ri qab'anom jeri' kik' amawa'j ichuq'ab'. **9** Ke' xuquje' ri Onésimo ruk' . Are' jun iwachi'll ix. Ku'tzijoj wa' chi'we jas ri tajin kak'ulmataj waral. **10** Ri Aristarco ri wachi' l uj k'o pa che' kutaq rutzil iwach, xuquje' ri Marcos ri uprimo ri Bernabé. Are k'u we kixu' solij ri Marcos, utz chib'ana che uk'amawa'xik jetaq ri itaqkil ya'talik. **11** Kutaq xuquje' rutzil iwach ri Jesús, ri kab'ix Sul' che, xaq xwi we o'xib' winaq ri' a'j Israel ketob'an wuk' chuq' alajisaxik ri ajawarem rech ri Dios, kiyo'm k' u k'ulib'al ku'x chwe. **12** Kutaq xuquje' rutzil iwach ri Epafras, jun iwachi'll. We patanil rech ri Jesucristo ri', tajin kub'an uchuq'ab' kub'an ch'awem pi'wi', rech qas kuchap ik'u'x, kib' an ri rayib'al uk'u'x ri Dios. **13** Qas wilom chi are' kok il rumal iwe, xuquje' kumal ke ri ke'l

1 Tesalonicenses

1 Ri Pablo, ri Silvano xuquje' ri Timoteo, kakitaq rutzil kiwach konojel ri e komontyox ri e k'o pa ri Tataxel Dios xuquje' pa ri Ajawxel Jesucristo. Chik'amawa'l toq'ob' xuquje' ja'maril. **2** Ronojel mul kujtyoxin che ri Dios rumal iwe, are kixna'taj chaqe pa ri qach'awem. **3** Amaq'el kixqana'taj cho ri Dios ri qatat rumal ri ichak ri ib'anom ruk' kojob'al, ri ichak ri xib'an ruk' loq'anik, xuquje' ri iku'lib'al ik'u'x pa ri Ajawxel Jesucristo. **4** Loq'alaj taq alaxik rech ri Dios, qeta'm chi are ri Dios ix cho'winaq apanoq. **5** Jeri' rumal man xwi ta xqatzijoj ri utzij ri Dios chi'we ruk' taq tzij, xane qas k'yaqalik ri xqab'ij chi'we chi ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kachakun pa qanima' uj rech qas utz kaqab'an chub'ixik ri tzij chi'we. **6** Ri ix je xib'anon jetaq ri xqab'an uj xuquje' jetaq ri xub'anon ri Ajawxel, pune xiriq sib'alaj k'ax xik'amawa'l ruk' ki'kotemal ri utz laj tzij ri kuya ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **7** Rumal ri' xik'ut chikiwach ri kojonelab' a'j Macedonia xuquje' a'j Acaya jas ri usuk' ri jastaq. **8** Jeri' rumal ri ix xitzijoj ri utzij ri Jesucristo, man xaq xwi ta pa Macedonia xuquje' pa Acaya xane pa ronojel k'olib'al. Ri winaq ri ke'll chila' keta'm chik chi ixkojoninaq che ri Dios, rumal ri' man choq'aq' ta chik chi kaqab'ij uj jun jastaq chik chike. **9** Tzi a're' ri winaq ketzijonik chi ix xujik'amawa'l xuquje' qas suk' xkib'anon a're' xekojon che ri Dios, xe'kitzaq kanoq ri e b'anom tyox xkichaple'j upatanixik ri k'aslik Dios. **10** Xuquje' kakib'ij chi iwaye'm apanoq ri Jesús, ri uK'ojol ri Dios, ri xuk'astajisaj ri Dios chikixo'll ri kaminaqib', Are' kujkolow na pa ri q'ij are kaq'at na tzij pa kiwi' konojel ri winaq.

2 Qachalal, ix iweta'm chi qas k'o xupatanij ri solinik ri xqab'an iwuk!. **2** Xuquje' iweta'm chi pune xb'an k'ax chaqe je la' pa ri tinimit Filipos, xqak'amawa'l qachuq'ab' pa Dios rumal ri' xqatzijoj ri utz laj tzij chi'we. **3** Xuquje' are xqatzijoj ri utz laj tzij chi'we, xqab'ij ri qas tzij, are xqaj xqab'an ri utzilal iwuk!, man are ta xqaj xqasub' jachinaq. **4** Xane qas are ri Dios xchilib'en chaqe we utz laj tzij ri', are wa' ri kaqaj kaqab'ano. Man are ta kaqaj kujqaj cho jachinaq chik xane xwi kaqaj kujqaj cho ri Dios rumal are eta'maninaq ri kaqana'o xuquje' ri kaqachomaj. **5** Ri ix qas iweta'm chi man xqab' **19** Jeri' rumal ¿jas k'u ri' ri k'ulib'al qak'u'x, ri ij ta jun jastaq chi'we xaq xwi rech kixqamenk' qaki'kotemal xuquje' ri rumal kaqana' nimal

etij xuquje' rech kixqasub'u rech kaqach'ek pwaq chi'wij. Ri Dios reta'm we jastaq ri'. **6** Man are ta kaqaj chi nim kujiwilo o rech nim kujkil nik'aj winaq chik. **7** Man je ta xujno'jin iwuk' jetaq ri taqal chaqe rumal cher uj, uj taqo'n rech ri Cristo, man xqata ta chi'we ri kajawataj chaqe, xane je xujno'jin iwuk' jetaq kano'jin jun ixoq are ku'tub'isaj ri ral. **8** Xaq jeri' rumal ri loq'anik ri k'o pa qanima' chi'we kujki'kotik man xwi ta rumal kaqatzijoj ri utz laj tzij rech ri Dios chi'we xane we ta xujkwiniq xqaya ta xuquje' ri' ri qak'aslemal rumal iwe. **9** Wachalal, kana'taj ri' chi'we chi ruk' chuq'ab' xuquje' ruk' k'ax xqatzijoj chi'we ri utz laj tzij rech ri Dios, xuquje' xujchakun iwuk' chi paq'ij chi chaq' ab' rech man xujux taj jun eqa'n chi'we. **10** Ri Dios xuquje' ri ix qas xiwiло chi qas je xujno'jin kojonelab' iwuk' pa jun tyoxalaj k'aslemal, suk' xuquje' sib'alaj ch'ajch'oj. **11** Qas iweta'm chi qas je qab'anom chi'wilik jetaq kub'an jun tat chike ri e ralk'wa'l. **12** Xuquje' xqakoj qachuq'ab' chi' taqchi'xik xuquje' chukub'isaxik ik'u'x rech kik' asleb'ej jun je'luk laj k'aslemal cho ri Dios. Are' ix sik'ininaq apanoq pa ri rajawarem xuquje' pa ri ujuluwem. **13** Xaq jeri' man kujtani' taj chuya' ik tyoxinik che ri Dios jeri' rumal kaqato chi xik'amawa'l ri utzij ri Dios ri xqatzijoj xuquje' man xik'amawa'l taj jacha ri utzij ri winaq xane are utzij ri Dios, are k'u wa' we tzij ri' kachakun pa taq kania' ri e kojonelab'. **14** Jeri' qachalal, ri ix are xiterene'j ri xkik'ut ri ukomontyox ri Dios pa Cristo Jesús chi'wach ri e k'o pa Judea, rumal a're' xiriq k'ax pa kiq'ab' ri iwinaq jacha ri k'ax ri xkiriq we e komontyox ri' pa kiq'ab' ri winaq a'j Israel. **15** Are ri winaq a'j Israel xekamisan b'ik ri Jesús xuquje' ri e q'alajisal taq utzij, are k'u ri uj xujkesaj loq. Man kaqaj ta ri kino'jib'al cho ri Dios, sib'alaj itzel keno'jin kuk' konojel ri winaq. **16** Jeri' rumal are kakaj kujkiq'atej rech man kaqatzijoj ta ri utzij ri Dios chike ri winaq ri man a'j Israel taj rech kekolotajik. Tajin kakitz'aqatisaj ri mak chikij ruk' ri tajin kakib'ano. Kape k'u na ri nimalaj uq'atoj tzij ri Dios pa kiwi'. **17** Are k'u ri uj qachalal, pune man xujk'oji' iwuk' jun janipa q'otaj, ri qanima' k'o iwuk', qachuq'ab' rech jun q'ijal kixqasolij. **18** Qas kurayij ri qanima' kixqasolij, are k'u ri in in Pablo, k'i mul xinuq'atej ri itzel, rumal ri' man inb'enaq taj. **19** Jeri' rumal ¿jas k'u ri' ri k'ulib'al qak'u'x, ri

pa ri upetib'al ri Ajawxel? ¿La man k'u ix ri' ri kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib'. 4 Chi' kixqak'ut cho ri Ajawxel? 20 Je', ix ri' ri ix qaki' jujunal chiweta'maj jas je' kib'an chuchajixik kotemal xuquje' rumal iwe kaqana' nimal.

3 Xaq jeri' rumal cher man xqaq'i'ta chik, xqachomaj chi are katanik we kujkanaj kanoq pa ri tinimit Atenas. 2 Xuquje' xqataq b'ik ri Timoteo iwuk', jun qachalal xuquje' jun tob' anel che utzijoxik ri utz laj tzij rech ri Cristo, rech jeri' ke' iwuk' rech ku'ya ichuq'ab' pa ri ikojob'al. 3 Rech xuquje' man k'o ta jun kak' axir ranima' rumal ri k'ax ri kaqariqo. Ix iweta' m chi xujcha' apanoq rech kaqarik we k'ax ri'. 4 Xuquje' are xujk'oji' iwuk' xqab'ij chi'we chi kujik'ow na pa sib'alaj k'i k'axal. Qas je' k'u wi ri' xk'ulmatajik. 5 Rumal ri', are man xinq' ta chik, xintaq b'ik ri Timoteo rech jeri' kinweta'maj we xaq je' ku'l ik'u'x chirij ri Dios, ruk' ta ne jub'iq' xixumenk'etij ri itzel chub' anik ri etzelal xuquje' man k'o ta xutayij ri xqachakuj iwuk!. 6 Are xtzalij loq ri Timoteo upetik pa ri tinimit Tesalónica, xulutzijo chaqe chi ri ix sib'alaj kiloq'aj iwib', xuquje' ku'l ik'u'x chirij ri Dios. Xub'ij xuquje' chaqe chi sib'alaj kujna'taj chi'we ruk' loq'anik are kiwaj kiwil qawach jetaq ri uj kaqaj kaqil iwach ix. 7 Xaq jeri' qachalal, pa ronojel ri k'ax xuquje' b'is ri kaqariqo, ri ix iya'om qachuq'ab' rumal ri ikojob'al. 8 Are xqeta'maj chi jeqel ik'u'x chirij ri Ajawxel, xqak'amawa'l qachuq'ab' rech jeri' kujk'asi' na. 9 Rumal ri' jjas k'u kaqab'an wa chutyoixik che ri Dios rumal ri k'i kotenmal ri xqak'amawa'l rumal iwe? 10 Chi chaq'ab' chi paq'ij kaqata che ri Dios kuya b'e chaqe kixqasolij rech jeri' kixqato'o pa ri ikojob'al. 11 Kaqata che ri Dios, Tataxel xuquje' ri Ajawxel Jesús rech kakik'am qab'e, rech jeri' kixe'qila'. 12 Xuquje' kaqata che ri Ajawxel rech kub'an chi'we chi kanimar ri iloq'anik chike nik'aj chik xuquje' kuk' konojel ri winaq, jetaq ri kaqab'an uj iwuk!. 13 Are ri Dios chuya ichuq'ab' pa taq iwanima' rech are kape ri Jesús e rachi'll loq ri winaq ri u'chalom, man kixuluriqa taj pa mak xane ixch'ajch'oj cho ri Dios Tataxel. Jeri'.

4 Xaq jeri' qachalal, kaqata chi'we ruk' ronojel qanima' pa ri ub'il ri Ajawxel Jesús are chik' asleb'ej ri k'aslema'li ri qas kaqaj cho ri Dios, jetaq ri xiweta'maj quk!. 2 Iweta'm chik ri ucholajil ri xqak'amawa'l che ri Ajawxel xuquje' xqab'ij chi'we ix. 3 Jeri' rumal ri urayib'al uk'u' x ri Ajawxel are chi kiq'at iwb' che ri makaj

kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq ixoqib'. 4 Chi' jujunal chiweta'maj jas je' kib'an chuchajixik ri ityo'jal rech jeri' kik'asleb'ej jun tyoxalaj k' aslema'li nim uq'ij. 5 Man je ta kixno' jinik jetaq ri winaq ri man e kojoninaq taj che ri Dios. 6 Xuquje' man k'o ta b'a jun kub'an k'ax che ri rachalal ruk' taq we jastaq ri'. Ri Ajawxel kuq'at na tzij pa kiwi' ri jewa' keno' jinik, jetaq ri qak'utum chi'wach. 7 Jeri' rumal ri Dios man xujusik'ij ta apanoq chub'anik ch' ulujil xane rech kaqak'asleb'ej jun tyoxalaj k' aslema'. 8 Xaq jeri' xapachin ri karetzelaj we ucholajil we jastaq ri', man are ta karetzelaj ri winaq xane are karetzelaj ri Dios, ri xyo'wik ri Tyoxalaj Uxlab'ixel chi'we. 9 Man rajawaxik ta k'ut kaqatz'ib'aj chi'we chi kiloq'aj iwb' chi' jujunal, jeri' rumal cher are ri Dios k'utuwinaq chi'wach jas kib'an chuloq'axik iwb'. 10 Qas tzij wi sib'alaj i'loq' ri alaxik ri ke'l pa Macedonia. Pune jeri' kixqataqchi'j rech sib'alaj kiloq'aj iwb' ix. 11 Chikojo ichuq'ab' rech jeri' kixk'oji' pa ja'maril kuk' konojel ri winaq xuquje' are chiwiliq ri rajawaxik kib'ano xuquje' chikojo ri iq'ab' chub'anik ri ichak, jetaq ri qab'im chi'we. 12 Rech ruk' ri ino'jib'al ki'chek ri winaq ri man e kojonelab' taj xuquje' man kitoq'ij ta jastaq iwe chike. 13 Qachalal, man kaqaj taj chi mat kiweta'maj jas kak'ulmataj kuk' ri kojonelab' ri e kaminaq chik, rech man kixb'ison taj jetaq ri kakib'an ri man k'o ta ku'lib'al kik'u'x. 14 Ri uj kaqakojo chi ri Jesús xkamik xuquje' xk'astaj uwach je xuquje' kab'an na chikik'astajisaxik ri xekamik ri ku'l kik'u'x pa Cristo. 15 Rumal ri' kaqab'ij chi'we ri kub'ij ri utzij ri Ajawxel, ri uj ri man uj kaminaq taj man kujnab'ej ta b'ik chikiwach ri e kaminaq' are kape ri Ajawxel. 16 Tzi are ri Ajawxel kaqaj na loq pa ri kaj, k'a te ri' ruk' ri utaqanik ri kinimal ri angelib' xuquje' ruk' ri usu' ri Dios, kek'astaj na b'ik nab'e ri e kaminaq' pa Cristo. 17 Ri uj k'ut ri uj k'aslik, ri man uj kaminaq ta na, kujk'am b'ik junam kuk', kuje' na pa ri sutz' ke'qariqa qib' ruk' ri Ajawxel pa ri kyaqiq'. 18 Xaq jeri' chitaqchi'j iwb' chi'jujunal ruk' taq we tzij ri'.

5 Wachalal, kamik k'ut man rajawaxik ta chik chi katz'ib'ax chi'we jas ri kak'ulmataj na pa taq ri q'ij junab' ri petinaq. 2 Rumal cher iweta' m chik chi ri Ajawxel Jesús katzalij na loq, jetaq kub'an jun elaq'om are kelaq'ik chaq'ab', man k'o ta jun aye'ninaq apanoq. 3 Are kakichaple'j

ub'ixik ri winaq: K'o ja'maril xuquje' maj rumal ityoxirisaxik xuquje' chuchajij ri iwuxlab'al, ri kaqaxi'j qib' qas che ri' kape na aq'anooq k'axal ichomab'al xuquje' ri ityo'jal rech man kariqitaj pa kiwi', jetaq ri q'oxom ri kuriq jun ixoq are ta mak che pa ri upetib'al ri Ajawxel Jesucristo. kak'ojil' ral. Man kekwin ta k'ut kakikol kib' che **24** Are' xixcho'wik rech kixux utinimit xuquje' we k'axal ri'. **4** Ri ix k'ut alaxik, man ix k'o rumal kub'an na ronojel ri utzujum loq chi'we. ta chik pa ri q'equ'mal xaqqjeri' ri upetib'al ri **25** Qachalal, chib'ana xuquje' ch'awem pa qawi' Ajawxel Jesús man je taj jas jun elaq'om chi' uj. **26** Chiya rutzil kiwach konojel ri alaxik ruk' we ix ri xaqq k'a te kelaq'ik. **5** Iwonojel ix, ix jun tyoxalaj tz'umanik. **27** Kinchilib'ej chi'we ralk'wa'l ri tunal ri katunaniq xuquje' ix ralk' cho ri Ajawxel chisik'ij we wuj ri' chikiwach wa'l ri paq'ijal man ix ralk'wa'l ta ri chaq'ab' konojel ri alaxik. **28** Are ri utoq'ob' ri Ajawxel il xuquje' man ix ralk'wa'l taj ri q'equ'mal. **6** Jesucristo kakanaj kanoq iwuk'.

Man kuya ta b'a kujwarik jetaq ri kakib'an ri nik'aj winaq chik, xane rajawaxik kujk'asi'k xuquje' k'ol qeta'mab'al che ri kaqab'ano. **7** Ri kewarik, chaq'ab' ri' kewarik, xuquje' ri keq' ab'ariik, chaq'ab' ri' keq'ab'ariik. **8** Ri uj k'ut ri uj re ri tunal, k'ol qeta'mab'al, qakojo ri tob' al uwo qak'u'x rech kojob'al xuquje' rech loq' anik xuquje' ri aye'nik rech kolotajem to'b' al rech ri qajolom rech man kaqarik ta k'ax. **9** Jeri' rumal ri Dios man xujucha' ta apanoq rech kaqarik k'ax, xane rech kaqak'amawa'l ri kolotajem xa rumal rech ri Ajawxel Jesucristo. **10** Ri Jesucristo xkamik rumal qe rech jeri' ta k'u pa ri k'aslemal ta k'u pa ri kamikal kujk' ojil'k na ruk' Are'. **11** Xaq jeri' chitaqchi'j iwib' xuquje' chiya ichuq'ab' chib'il taq iwib' jetaq ri tajin kib'ano. **12** Qachalal, kixqab'ochi'j rech ki' nimaj ri e k'amal taq ib'e. Ri e k'amal taq ib'e sib'alaj kakikoj kichuq'ab' kakik'ut chi'wach jas je' ri kab'an chuk'asleb'exik ri k'aslemal rech kojonem. **13** Sib'alaj nim chi'wila', xuquje' chi' loq'aj rumal ri chak ri tajin kakib'ano cho ri Ajawxel. Chixk'oloq pa ja'maril kuk' konojel ri winaq. **14** Qachalal, kixqab'ochi'j rech ki'kowij ri man kakaj taj kakib'an jun jastaq, chi'taqchi'j ri man k'o ta kakaj kakib'ano, chi'to' ri man k'o ta kichuq'ab' xuquje' che'l ik'u'x chike konojel. **15** Qas na'taj chi'we chi man k'o ta jun kutzalij uk' axel ri etzelal ri kab'an che, xane chikojo ichuq' ab' are chib'ana ri utzil, man xaqq xwi ta chi ixo'l ix, xane kuk' konojel ri winaq. **16** Amaq'el chixki'kotoq. **17** Man kixtani' ta chub'anik ch' awem. **18** Chixtyoxinoq che ri Dios pa ronojel ri k'ulmatajik ri kixik'ow wi, rumal cher are wa' ri urayib'al uk'u'x ri Dios chi'we ix ri ix k'o pa Cristo Jesús. **19** Mixnajtin che ri Tyoxalaj Uxlab' ixel. **20** Miwetzelaj ri q'alajisanik ri kab'ix chi' we. **21** Qas chisolij rij pa ko'kijal, chik'amawa'l ri utz che. **22** Xuquje' chiwetzelaj ronojel ri man utz taj. **23** Are ri Dios rech ja'maril chutz'aqtisaj

2 Tesalonicenses

1 Ri Pablo, ri Silvano xuquje' ri Timoteo chike ri e kojonelab' ri e k'o pa ri komontyox ke ri a'l Tesalónica, chi'we ix ri ix rech ri Dios xuquje' ri Tataxel rachi'l ri Ajawxel Jesucristo: **2** Are ri Tataxel Dios xuquje' ri Ajawxel Jesucristo cheyo' w toq'ob' xuquje' ja'maril chi'we. **3** Qachalal, sib'alaj choq'aq' wi kujityoxin che ri Dios rumal iwe, jetaq ri qas usuk' kab'anik, jeri' rumal ri ikojob'al sib'alaj amaq'el tajin kak'iyik xuquje' tajin kanimar pa iwanima' ri loq'anik chike nik'aj chik. **4** Rumal k'u ri' kaqana' nimal are kaqatzijoj iwij pa taq ri nik'aj ukomontyox ri Dios chik. Jeri' rumal pune tajin kixik'ow pa taq sib'alaj k'i k'ax xuquje' jaljoj taq k'axk'olal, xaq je' ko ix k'olik, jeqel ik'u'x chirij ri Dios. **5** Ronojel wa' kuk'utu chi suk' ronojel ri uq' atojo tzij ri Dios, rumal k'u ri' ri Dios kub'an chi'we chi taqalik kixk'ojo'k pa ri rajawarem, ri rumal rech tajin kiriq k'ax kamik. **6** Ri Dios sib'alaj suk' kuq'at na tzij pa kiwi' ri kakib'an k'ax chi'we ix. **7** Ri ix k'ut ri kiriq k'ax, kuya na uxlanem chi'we, xuquje' kuya na uxlanem chaqe uj. We jastaq ri' kak'ulmataj na are kuk' ut rib' ri Ajawxel Jesúus cho ri kaj, ruk' q'aq' ri kajinik, e rachi'l ri rangelib' ri k'o kikwinem, **8** kuluq'ata tzij pa kiwi' ri man kakinimaj ta ri utz laj tzij rech ri Ajawxel Jesúus. **9** Ri winaq ri man kekojon ta che ri utz laj tzij kakiriq na jun alik k'axk'olal, ke'sax na b'ik cho ri uka' yeb'al ri Ajawxel, kek'am na b'ik naj jawje' ri man kekwin taj kakil wi ri ujuluwem xuquje' ri ukwinem ri Dios. (aiōnios g166) **10** Jeri' kak'ulmataj na pa ri q'ij are kape ri Ajawxel Jesucristo rech jeri' konojel ri utinimit ri ucha'om apanoq nim karilo xuquje' kuq'ijila'. Ri ix k'ut ix kachi'l we tinimit ri' rumal xixkojonik che ri q'alajisanik ri xqab'ij chi'we. **11** Rumal ri' amaq'el kaqab' an ch'awem pa iwi' rech jeri' ri Dios kub'ano chi kataqi'k ri sik'iniq ri xuya apanoq chi'we xuquje' pa ri ukwinem chub'ana pa iwanima' ronojel ri rayib'al uk'u'x rech utzilal xuquje' chutz'aqatisaj ronojel chak ri kab'an ruk' kojob' al. **12** Rumal ri' kaqab'an ch'awem pa iwi' rech kaq'ijila'taj na ri ub'i' ri Ajawxel Jesúus xa rumal iwe xuquje' kanimarisataj na iq'ij ix rumal are, rumal ri utoq'ob' ri Dios xuquje' ri Ajawxel Jesucristo.

2 Qachalal, are k'u ri upetik ri Ajawxel Jesucristo xuquje' ri qariqoj ib' ruk' are', qas kixqb'ochi'j rech **3** mak'exen ri ichomab'al xuquje' mak'axir iwanima' rumal ri kab'ix chi' we chi xuriq ri upetib'al ri Ajawxel we kab' ix chi'we rumal jun uxlab'al, pa tzij ne kab' ix chi'we o xuquje' xane pa wuj tzl'ib'atal wi loq chi'we pune qatz'ib' uj kab'antajik. **3** Miya iwib' pa sub'ik, ri uq'ijal ri Ajawxel k'amaja' kuriqo are nab'e kak'ulmataj ri elik pa ri kojob' al xuquje' ri q'ij are kuk'ut rib' ri achi b'anal mak, ri ralk'wa'll etzelal. **4** We achi ri' kub'an uk'ulel che ronojel ri tzujtal cho ri Dios. Kub' an k'u na rech che ri Templo xuquje' kub'ij na Dios chib'il rib'. **5** ¿La man kana'taj chi'we chi xintzijoj wa' we ri' chi'we are in k'o iwuk'? **6** Iweta'm chi k'o jun jastaq ri kaq'aten we achi ri' rech man kuk'ut ta na rib' xane k'a te kuk'ut rib' qas pa ri uq'ijal. **7** Je k'u ri' rumal cher tajin kachakun chik ri etzelal ri awatal loq, xaq xwi maja' kesaxik ri tajin kaq'aten we achi ri' rech kuk'ut rib'. **8** We xik'ow we ri', kuk' ut na rib' ri itzel achi, are ri' ri kakamisax na rumal ri Ajawxel ruk' ri Uxlab'al ri kel loq pu' chi' xuquje' katukix na ruk' ri utunal ri upetib' al ri Ajawxel. **9** Are ri Itzel kab'anow na chi ri itzel achi kape na kulub'ana' ronojel uwach mayijab'al taq jastaq, k'utb'al xuquje' jastaq ri xaq q'olob'al. **10** Ruk' ronojel uwach etzelal ku'menk'etij na konojel ri kasach kiwach, jeri' rumal man xkaj taj xkiloq'aj ri qas tzij rumal ri' man xekolotaj taj. **11** Rumal ri', kuya na b' e ri Dios che we jastaq ri' kak'ulmatajik rech rumal ri ukwinem ri sub'unik, ri winaq kekojon na che ri b'anoj tzij. **12** Rech jeri' kaq'at na tzij pa kiwi' konojel ri man xekojon ta che ri qas tzij, xane are xeki'kot chub'anik ri etzelal. **13** Ri uj k'ut rajawaxik kaqaya tyoxinik che ri Dios rumal iwe ix qachalal, rumal ix loq' rumal ri Ajawxel, jeri' rumal pa ri majib'al rech ronojel, ri Dios xixucha'o rech kixkolotajik rumal ri chak rech ri Uxlab'ixel ri katyoxiranik xuquje' ri ikojob'al ri k'o pa ri qas tzij. **14** Rumal wa' xixusik'ij apanoq ri Dios rumal ri utz laj taq tzij ri xqatzijoj chi'we, rech jeri' k'o iwe che ri ujuluwem ri Ajawxel Jesucristo. **15** Xaq jeri' qachalal, k'o chixk'oloq xuquje' chixjeqeloq pa taq ri k'utu'nri qab'im xuquje' qatz'ib'am chi' we. **16** Tza're ri Ajawxel Jesucristo rachi'l ri Dios Tataxel ri xujuloq'aj xuquje' rumal ri utoq' ob' xukub'isaj qak'u'x chib'e q'ij saq. (aiōnios

g166) 17 Chixutaqchi'j xuquje' chuya uchuq'ab' ri iwanima' rech ta k'u pa tzij xuquje' pa ri chak are chib'ana ri utzilal.

3 Qachalal, k'isb'al re, chib'ana ch'awem pa qawi' rech jeri' aninaq kachikon ub'iixik ri utzij ri Dios xuquje' nim kilik are kak'amawa' xik, jetaq ri xk'ulmataj iwuk' ix. **2** Chib'ana xuquje' ch'awem rech man kujqaj ta pa kiq' ab' itzel taq winaq, jeri' rumal man konojel taj k'o kikojob'al pa Jesucristo. **3** Ri Ajawxel k'ut kub'an na ri kub'ij, are' kuya na ichuq' ab' xuquje' kixukol na cho ri Itzel. **4** Ku'l qak' u'x chirij ri Ajawxel chi ri ix kib'ano xuquje' kib'an na ri qak'utum chi'wach. **5** Are b'a ri Dios chixuto' rech jeri' kixloq'anik xuquje' rech kajeq'i' ik'u'x jetaq ri xub'an ri Cristo xuchap uk'u'x churiqik ri k'axal. **6** Qachalal, pa ri ub'i' ri Ajawxel Jesucristo kixqataqchi'j rech kiq'at iwib' che ri alaxik ri man je taj tajin kanoq'ijik jetaq ri kub'ij ri k'utu'n ri xqaya chi'we. **7** Ri ix iweta'm jas rajawaxik kib'ano rech je kixno' jinik jetaq ri kujno'jin uj. Man xujq'i'taj taj are xujk'oji' iwuk'. **8** Xuquje' man xaq ta xqatij ri iwa xane xqatoj chi'we. Xujchakunik ruk' chuq' ab' chi paq'ij chi chaq'ab' rech jeri' man xujux ta jun eqa'l chike jujun chi'we. **9** Jeri' xqab' ano, man xa ta rumal mat taqal chaqe kaqak' am ri tob'anik, xane are kaqaj kaqak'ut chi' wach jas ri taqalik kixno'jinik. **10** Jeri' rumal are xujk'oji'k iwuk' xqab'ij chi'we: Chi ri man karaj taj kachakunik, man wa' b'a. **11** Xqeta' maj chi e k'o jujun chi'xo'l ri xaq e saq'or, man kakaj taj kechakunik xuquje' kakinim kib' pa taq k'ulmatajik ke nik'aj chik. **12** Ke'qataqchi'j we winaq ri' xuquje' ke'qayajo pa ri Ajawxel Jesucristo rech jeri' kechakunik pa jororemal rech kakich'ek ri kakinijo. **13** Ri ix k'ut qachalal, mixq'i'tajik chub'anik ri utzilal. **14** We k'o jun man kuminaj ta we xqab'ij chi'we pa we wuj ri', chitzujuj chikiwach konojel xuquje' makiwachi' laj taj rech jeri' kel uk'ixib'al. **15** Pune jeri' kub' ano, mib'an ik'ulel che, xaq xwi chiyaja' jetaq ri kib'ano che jun iwachalal. **16** Are ri Ajawxel rech ja'maril chuya ja'maril chi'we pa ronojel ri k'axk'olal. Are ri Ajawxel kakanaj kanoq iwuk' iwonojel. **17** In in Pablo kintz'ib'aj b'ik we rutzil iwach ri' ruk' ri nuq'ab' xuquje' ruk' ri nutz'ib'. Are wa' retal ronojel ri nuwuj nukojom. **18** Are ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesucristo kakanaj iwuk'.

1 Timoteo

1 Ri Pablo, taqo'n rech ri Cristo Jesús rumal ri utaqanik ri Dios qaKolonel xuquje' ri Cristo ri ku'lib'al qak'u'x. **2** Che ri Timoteo ri qas nuk' ojol pa ri kojob'al: Are b'a ri Dios xuquje' ri Cristo Jesús ri Ajawxel, kayo'w toq'ob!, toq'ob! isan wach, xuquje' ja'maril chawe. **3** Are xine' pa Macedonia, xinwoqxa'nij kan ub'ixik chawe chi katkanaj kan pa ri tinimit Éfeso xuquje' kab'ij chike ri kakijaluj chi a'jtijab! chi ketani'k chuk'utik ri k'utu'n ri man utz taj. **4** Xuquje' ketani' chusik'ixik ri k'ulmatajinaq najtir ojer, xuquje' ri kib'i' ri e kitat kinan ojer ri man kak'is ta wi. We jastaq ri' xaq kuyak ch'o'j, man are ta kuq'alajisaj ri uchak ri Dios, ri xa rumal ri kojob'al. **5** Jawa' rajawaxik kib'anó rech ri loq'anik katixtob' loq che jun ch'ajch'oj anima'aj, che jun utz laj chomanik, xuquje' che jun qas tzij laj kojob'al. **6** E k'i xkijelech'uj kan kib'e che we no'jib'al ri', xkira'lilj kib' pa taq tzijonem ri maj kutayij. **7** Kakijaluj chi a'jtijab' rech ri taqanik, xa k'u man keta'm taj xa ta ne kakich'ob' ríj ri kakiq'alajisaj. **8** Kamik k'ut qeta'm chi utz ri taqanik, we je kab'an che ukojik. **9** Na'taj chaqe chi ri taqanik man xya' taj kumal ke ri e suk' taq winaq, xane kumal ke ri man ke'niman taj, xuquje' kumal ri k'ax laj taq winaq ri man kakita ta tzij, kumal ke ri itzel taq winaq xuquje' a'jmakib', kumal ke ri man kemek'ek' taj xuquje' ri man kakib'an ta ri Tyoxalaj taq jastaq. Ri taqanik xya'ik rumal ke ri winaq ri man ke'kinimaj ta ri e kitat kinan, xuquje' kumal ke ri kamisanelab', **10** ri taqanik xya'ik kumal ke ri winaq ri kakib'an mak kuk' taq ixoqib', ri achyab' ri kewar kuk' achyab', chike ri e k'ayil taq patanigelab', chike ri kakib'ij chi qas tzij ri kakib'ij, xaq k'u b'anoj tzij kakib'ano. Xaq jeri', ri taqanik xya rumal ronojel ri k'utu'n ri man utz taj, ri kuq'atej ri utz laj k'utu'n. **11** Are wa' ri kuk'ut ri utz laj tzij ri xroqxa'nik ri Tyoxalaj Dios, kintzijoj. **12** Kintyoxin che ri Cristo Jesús ri Ajawxel, are kayo'w nuchuq'ab!, rumal xkub'i uk'u'x chwjj xinukoj che patanil rech. **13** Nab'e kanoq in in b'anal k'ax chike ri kojonelab', in b'il taq k'ax taq tzij che ri Jesús, xuquje' man kinniman ta che, ri Dios k'ut xutoq' ob'isaj nuwach, rumal man xinkoj ta ri kub'ij, xuquje' maj kan wet'a'mab'al. **14** Are k'u ri utoq'ob' ri Ajawxel xtixtob' la pa nuwi', xuquje'

ri kojob'al rachi'l ri loq'anik ri k'o pa Cristo Jesús. **15** We tzij ri' sib'alaj k'o uq'ij, xuquje' ya'talik kakoq kumal konojel ri winaq: Are ri Cristo Jesús xpe choch ri uwachulew che kikolik ri a'jmakib', in in nab'e ajmak chike. **16** Qas rumal k'u wa, ri Dios xutoq'ob'isaj nuwach, rech kuk'ut ri rutzilal ri Cristo wuk' in, sib'alaj in k'ax laj ajmak chikiwach konojel ri winaq. Rech kinux jun k'amb'ejab' al no'j chike ri kakik'amawa'j na jun alik k'aslema rumal ri kekojon na che ri Cristo. (aiōnios g166) **17** Rumal k'u ri', che ri Taqanel ri man kasach ta uwach, ri man kakam taj, xuquje' man kilitaj ta uwach, ri xa jun Dios, yo'q nimal uq'ij, xuquje' juluwem chib'e q'ij saq. Jeri'. (aiōn g165) **18** Nuk'ojol Timoteo, kurayib' ej na k'u'x chi kakub'i' ak'u'x chirij we ri', rech kach'o'jij ri utz laj ch'o'j. **19** Chatjeqel pa ri akojob'al xuquje' ri utz laj achomanik. Rumal e k'i xe'l kanoq pa ri kikojob'al rumal man xkitatab'ej ta ri kichomanik. **20** Chikixo'll we winaq ri' e k'o ri Himeneo xuquje' ri Alejandro, are wa' xe'njach pa uq'ab' ri Itzel rech kaketa' maj chi man utz taj retzelaxik ri Dios.

2 Xaq jeri' kinchilib'ej chi nab'e na cho ronojel, chib'ana ch'awem, tzijonem ruk' ri Dios, toj toq'ob!, xuquje' tyoxinik, pa kiwi' konojel ri winaq, **2** kenab'ejisax ri ketaqan pa ri tinimit, xuquje' ri q'atal taq tzij, rech k'o ja'maril xuquje' jororem, xuquje' rech kaqak'asleb'ej jun utz laj k'aslema nim uq'ij. **3** Rumal cher sib'alaj utz wa' we ri', xuquje' kaqaj cho ri Dios qakolone. **4** Ri Dios karaj chi konojel kekolotajik, xuquje' ko'pan chi reta'maxik ri qas tzij. **5** Rumal cher xa jun ri Dios xuquje' xa jun ri' ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, are' ri Jesucristo ri achi, **6** ri xuya ri uk'aslema chi kikolik konojel ri winaq. Are wa' ri q'alajisanik ri xuya ri Dios pa ri k'yaqal q'otaj. **7** Xub'an k'u taqo'n xuquje' q'alajisal rech ri utzij chwe. Qas tzij ri kinb'ij, man b'anoj tzij taq: Ri Dios xub'an chwe kinux ajtij ke ri winaq ri man a'j Israel taj, rech kink'ut ri qas tzij rech ri kojob'al chkiwach. **8** Kawaj k'ut chi pa ronojel k'olib'al konojel ri winaq kakib'an ch'awem kakiyak ri kiq'ab' chikaj, man ruk' ta oyawal xuquje' man pa ch'o'j taj, xane ruk' ch'ajch'ojalaj anima'. **9** Kawaj chi ri ixoqib' utz kakib'an che ukojik ri katz'yaq jas ri qas taqalik, man kakib'ananej taj nimal, man kakib'an ta xiyoj wi re pispi'tal rech ki'litaj chi kumal nik'aj winaq, man kakiwiqiqej ta kib' ruk' q'

ana pwaq, o ruk' taq chachal ri paqal rajil, o 14 Pune kawaj kate'nwila' aninaq, kintz'ib'aj k'u ruk' ne atz'yaq ri sib'alaj paqal rajil. 10 Are k'u we ucholajil ri' chawe rech 15 we kinb'eyetajik, sib'alaj utz keka'yik are kakib'an ri utz laj taq aweta'm jas je' katno'jin pa ri rachoch ri Dios, chak, jacha ri ixoqib' ri kakiq'ijila'j ri Dios. 11 are wa' ri komontyox rech ri k'aslik Dios, ri Rajawaxik ri ixoq kareta'maj kanimanik ruk' teleninaq xuquje' ri uk'u'x ri qas tzij. 16 Qas q' jororem. 12 Man kinya ta b'e che ri ixoq kuya k' alaj chi qas nim wi ri awatalik che ri qakojob'al: utu'n che ri achi xuquje' kataqan pu'wi' xane ri Cristo xuk'ut rib' jacha jun achi, xya pa ri chutatab'ej ri kab'ixik. 13 Rumal cher are nab'e uk'olib'al rumal ri Uxlab'ixel, xil uwach kumal xb'an ri Adán, k'a te ri' ri Eva. 14 Xuquje' man ri angelib', xtzirox pa ronojel ri tinimit rech are ta ri Adán ri xtaqchi'x pa ri mak, xane are ri ri uwachulew. Ri winaq choch ri uwachulew ixoq ri xtaqchi'taj pa mak, xtzaq k'u pa ri mak. xkikoj pa kania', xk'amawa'x pa ri juluwem. 15 Ri ixoq k'ut kakolotaj na rumal chi are nan, xuquje' we kuk'asleb'ej ri uk'aslemal ruk' eta' mab'al pa ri kojonik, pa loq'anik xuquje' kuk' asleb'ej ri tyoxalaj k'aslemal.

3 Qas tzij kab'ixik: We k'o jun karaj kux k'amal b'e jun je'l laj patanijel ri' kurayij kuxik. 2 tzij, ri sib'alaj kowirinaq ri kichomab'al. 3 Kakiq' Xaq jeri', rajawaxik chi ri k'amal b'e jun ch' atej kab'an ri k'ulanem, xuquje' man kakiya ta ajch'oj laj winaq, xa jun rixoqil, qas kuna' na b'e katij taq ri jastaq ri uk'iyisam ri Dios rech ri ri kub'ano, nim kilik, kuya kik'olib'al xuquje' kojonelab'ruk' tyoxinik kakitijo rumal cher a' kiwa ri ko'pan chusolixik, qas kana'wik kuya re' keta'm ri qas tzij. 4 Sib'alaj utz ronojel ri k'utu'n. 3 Man kaq'ab'ar taj, man jun tzukul xutik ri Dios, xuquje' maj k'letzelan uwach we ch'o'l taj, man are ta kuloq'oj'ej ri pwaq, xane kak'amawa'x ruk' tyoxinik. 5 Rumal cher are ri utz kano'jinik xuquje' kajororik. 4 Utz rilik ri utzij ri Dios xuquje' ri ch'awem katyoxirisan ri rixoqil xuquje' ri ralk'wa'l kub'ano, ku'taqchi'j jastaq. 6 We kak'ut wa' we jastaq ri' chikiwach ri e ralk'wa'l kenimanik, je' jas ri kajawatajik. ri alaxik, katux jun utz laj patanijel rech ri 5 We k'u man kakwinik ku'pixib'aj ri e ralk' Cristo, ri k'o uchuq'ab' rumal ri kojob'al xuquje' wa'l xuquje' ri rixoqil, ¿la are k'u kakwin ri' ri utz laj k'utu'n ri aterene'm pa ko'kijal. 7 kuchajij ri komontyox rech ri Dios? 6 Man jun Chawetzelaj ri jastaq ri ke'tzijoxik ri man qas ta k'ak' kojonel taj, rech man kape ta nimal che, tzij, xuquje' ri jastaq ri e rachi'l taq wa'. Are k'u xuquje' rech man kaqaj ta apanoq pa ri k'axk' chak'amawa'j achuq'ab' pa ri utzilal. 8 Pune ri olal ri xqaj wi ri itzel. 7 Xuquje' rajawaxik chi usalab'axik ri qatyo'jal k'o kutayij, ri utzilal k'ut utz ketzijon ri winaq che rech man kayoq' taj sib'alaj k'o na, rumal cher rachi'l ri chi'tal loq, xuquje' man kaqaj ta pa ri uk'a'mab'al ri itzel. man xaq xwi ta rech ri k'aslemal rech kamik, 8 Je xuquje' rajawaxik chi ri patanijelab' nim xane rech ri k'aslemal ri kape na. 9 We utz laj kiq'ij, man kakib'an ta b'anoj tzij, man kakiq' taj che ri pwaq amawa'x kumal konojel ri winaq. 10 Qas tzij, ri man kich'ekoj taj. 9 Rajawaxik ch'ajch'oj we k'u kujchakunik xuquje' kaqakoj qachuq' ri kichomanik, xuquje' kakik'ol ri nimaq taq ab' wa' xa rumal qayo'm ri ku'lib'al qak'u'x qas tzij rech ri kojob'al. 10 Nab'e na solix kij, chirij ri k'aslik Dios, are kolonel kech konojel, we k'u maj mak kariqitaj chike, k'a te ri' cho' kolonel kech ri qas kekojon che. 11 Chachilib'ej k che patanijel. 11 Xuquje' rajawaxik chi ri e xuquje' chak'utu we jastaq ri'. 12 Maj b'a jun kixoqil ri e patanijelab' nim kiq'ij, man e b' ketzelan awach rumal at ak'al ala. K'o ta b'a ne anal taq tzij taj, xane utz keno'jinik, xuquje' wi, kak'am kib'e ri e kojonelab' rech kakiterene' e ku'lib'al ku'x. 12 Rajawaxik chi ri patanijel j pa ri kitzijonem, pa ri kino'jib'al, xuquje' pa achajilom xa rech jun ixoq, xuquje' ku'pixib' ri loq'anik, pa ri kojob'al, xuquje' ch'ajch'ojil. aj ri e ralk'wa'l pa ri rachoch. 13 Ri utz kakib' 13 Chasik'ij ri utzij ri Dios chikiwach ri winaq an che ri kipatan, kakich'ek jun k'olib'al jawje' kawaye'b'ej we, xuquje' chaya k'utu'n xuquje' ri nim ki'l wi, xuquje' kaya'taj ku'lib'al ku'x cha'taqchi'j ri alaxik. 14 Chakojo ri sipanik chike chutzijoxik ri kikojob'al pa Cristo Jesús. rech ri Uxlab'ixel, ri xak'amawa'j are xya uq'

alajisaxik chawe, are xkiya kiq'ab' ri e k'amal e k'o malka'nib' pa rachoch, rajawaxik ku'to' taq b'e rech ri komontyox pa'wi'. **15** Chab'ana o rech man e jun eqa'n taj che ri komontyox, sak'aj chub'anik we jastaq ri', qas are chawilij, jeri' ri komontyox kakwinik ke'r'il ri e malka' rech kakil ri winaq chi tajin kanimar ri kab'ano. nib' ri e tzaqtal kanoq. **17** Ri e k'amal taq b'e **16** Chachajij awib' che ri ano'jib'al xuquje' ri k' ri utz kakib'an che ri jastaq pa ri komontyox, utu'n. Chatk'ol chupam rech katkwiniak kakol awib' xuquje' kekolotaj ri katkitatab'ej.

5 Man ko taj kach'ab'ej ri e nimaq taq winaq, xane chaya uno'j, jer kab'an atat che. **2** Jer cha'wila anan ri e nimaq taq chuchuib', ri ak'al taq alitonab' jer cha'wila awanab', nim cha' wila' ruk' ch'ajch'ojil. **3** Utz chab'ana che kilik ri e malka'n taq ixoqib' ri qas e tzaqtal kanoq. **4** We k'u k'o jun malka'n ri e k'o ral o e k'o ri' taq umam, nab'le keta'maj ri rajawaxik kakib'an kuk' taq ri e winaq ri e k'o pa kachoch, ri e kitat kinan, xuquje' ri e kimam, rumal are wa' kaqaj cho ri Dios. **5** Ri malka'n ixoq ri tzaqtal kanoq, kakub'l' uk'u'x chirij ri Dios, xuquje' amaq'el chi paq'ij chi chaq'ab' are karilij ub'anik ch' awem xuquje' kuta tob'anik che ri Dios. **6** Are k' u ri malka'n ixoq ri xaq are karilij ri urayib' al uk'u'x, xkam ri' pune k'aslik kab'antajik. **7** Chachilib'ej chike are kakib'an we jastaq ri', rech maj mak kariqitaj chike. **8** Ri man kuya ta ri jastaq ri kajawataj chike ri winaq ri e k'o ruk' pa ri rachoch, uk'ek'em ri ukob'jal xuquje' sib' alaj ajmak na choch ri winaq ri man kojonel taj. **9** Chikixo'll ri e malka'n taq ixoqib' xwi ya' talik kak'oji' ri ixoq ri oxk'al chik ujunab' ri qas xa jun rachajil xk'oji'k, **10** xuquje' eta'matal uwach rumal ri utz laj taq chak ub'anom, jas ta ne ri kik'iysaxik ri ral, yo'j kiwa xuquje' kachoch nik'aj winaq chik, ch'ajoj kaqan ri e kojonelab', yo'j tob'anik chike ri kakiriq k'ax xuquje' kub'an ri utzil pa ronojel q'otaj. **11** Man kaya ta chikixo'll ri malka'nib' ri ak'al taq ixoqib' malka'n, rumal cher are keq'at b'ik che ri Cristo rumal ri urayib' al kik'u'x kakaj kek'uli' chi na. **12** Jeri' ku'x a'jmakib', man kakib'an ta ri xkib'ij chi kakib'ano. **13** K'a te ri' kak'aman chike xaq e saq'orib', kewa'katilob' cho taq ri ja. Man xaq xwi ta k'ut ku'x saq'orib', xane e tzijta' xuquje' kakitzijoq taq ri man ya'tal ta chike. **14** Rumal k'u wa' ke'ntaqchi'j ri ak'al taq ixoqib' rech kek'uli'k xuquje' kek'oji' ri winaq, man utz kakwin kal, utz ka'na chi rilik ri uwo kachoch, makiya b'e che ri yoq'b'al rech ri k'ulel. **15** Kinb'ij wa' we winaq ri' e tzukul taq ch'o'j chikixo'll ri rumal cher e k'o jujun ri xkijelech'uj kan ri kib' winaq, man utz ta ri kechomanik, are wa ri e chuterene'xik ri Itzel. **16** We k'o jun kojonel ri maj qas tzij kuk'. Pa kik'u'x chi ri utzilal ch'

ri utzij ri Dios xuquje' ri kakiya k'utu'n. **18** Ri tz'ib'atalik kub'ij: Makoj chim pu'wi' utza'm ri wakax are tajin kuyaq' ri tiriko, rumal cher ri ajchak taqal che chi katojik. **19** Maya b'e xaq katzujux jun k'amal b'e, we man e k'o keb' o oxib' winaq ri xi'lowluk. **20** Cha'yaja chikiwach konojel ri winaq rech ri komontyox ri k'amal taq b'e ri kemakunik rech kux jun k'amb'ejab' al no'j chikiwach konojel. **21** Qas cho ri Dios katintaqchi'j, xuquje' chikiwach ri Jesús rachi'l ri angelib' ri e cha'talik, chaterene'j we kinb' ij chawe, man kaya ta b'e xaq kak'utwachin apanoq jastaq chawach, xuquje' man xaq ta k'yaqal winaq ka'cha'o. **22** Qas chachomaj na are kaya aq'ab' pu'wi' ri winaq ri kawaj kok che k'amal b'e pa ri komontyox, rech man ka'wachi'laj ta pa ri kimak. Qas chatk'ol pa ch'ajch'ojil. **23** Man xwi ta katij ja', chatija jub' iq' vino, rumal chi k'ax ri apam xuquje' amaq' el tajin katyawajik. **24** Ri kimak e jujun kaq' alajinik pune maja' kasol rij. Are k'u ri kimak nik'aj k'a te keta'matajik ik'owinaq chi ri q'otaj. **25** Je xuquje' ri utz laj taq chak, pune a'watalik xa k'u we aninaq o k'ama'tam kakik'ut wi na kib' keq'alajin wi na.

6 Rajawaxik konojel ri ajchakib' ke'kinimaj ri keyo'w kichak, xaq jeri' man kakiya ta b'e kab'ix k'axal che ri ub'i' ri Dios xuquje' che ri qak'utu'n. **2** Ri e kojonelab' kipatron, man utz taj we man ke'kinimaj xa rumal alaxik, xane rajawaxik sib'alaj utz na kakib'an che kipatanixik, rumal ri kek'amawa'n ri kipatananjik e kojonelab' xuquje' e loq'alaj taq alaxik. Are' wa ri rajawaxik kak'utu xuquje' kakilib'ej. **3** We k'o ne jun kuya k'utu'n ri man utz taj, ri kujelech'uj che ri utz laj k'utu'n rech ri Ajawxel Jesucristo xuquje' che ri k'utu'n rech ri utzilal, **4** I, xuquje' kakitzijoq taq ri man ya'tal ta chike. wa' jun winaq ri maj reta'mab'al, ri man kakwin che utzukuxik tzijonem ri maj kutayij, ri kutik loq oyawal, tzukun ch'o'j, itzel taq chomanik, b'e che ri yoq'b'al rech ri k'ulel. **5** Kinb'ij wa' we winaq ri' e tzukul taq ch'o'j chikixo'll ri winaq, man utz ta ri kechomanik, are wa ri maj qas tzij kuk'. Pa kik'u'x chi ri utzilal ch'

ekb'al pwaq. **6** Qas ne tzij wi chi ruk' ri utzilal amawa'xik we jastaq ri', xkijelech'uj kan kib' kak'amawa'x nimaq taq ch'ekoj, we jun kakub' che ri kojob'al. Are ri toq'ob' kakanaj iwuk!. **7** i' uk'u'x ruk' ri k'o ruk'. **7** Rumal cher maj xqak'am loq are xujul pa ri uwachulew, xuquje' maj kujkwinik kaqak'am b'ik are kujkamik. **8** Xaq jeri' ku'l qak'u'x we k'o qatz'yaq xuquje' qawa. **9** Ri kakaj keq'inomarik, ketzaq pa ri mak, xuquje' ku'x ajchakib' rech ri rayib'al kik'u'x. Xaq k'axirib'al ku'x ri man k'o ta eta'mab'al chupam, xuquje' ku'tzaq ri winaq pa ri tukin ib!. **10** Rumal ri uloq'axik ri pwaq are uk'u'x ronojel etzelal. Rumal urayixik, e k'i xkijelech'uj kib'e che ri kojob'al xuquje' e k'i kik'owisam k'i k' axal. **11** Ri at k'ut, achi rech ri Dios, chatanimaj cho we jastaq ri', are chasak'ajij uterene'xik ri suk'al, ri utzilal, ri kojob'al, ri loq'anik, ri moch' och'em xuquje' ri ub'anik ri jastaq. **12** Chach'o' jij ri utz laj ch'o'j rech ri akojob'al, chab'ana awe che ri jun alik k'aslemal, ri xatsik'ix wi apanoq, rumal rech xab'an ri q'alajisanik rech kojob'al chikiwach e k'i winaq. (**aiōnios g166**) **13** Chaya b'e che karil ri Dios ri kab'ano, are' yo' winaq uk'aslemal ronojel ri jastaq, xuquje' ri Cristo Jesús ri xuya ri mayjab'al laj q'alajisanik cho ri Poncio Pilato, kinchilib'ej **14** chak'olo we taqanik ri', k'a pa ri q'ij ri kape ri Ajawxel Jesucristo, man ruk' ta ch'ulujil xuquje' man ruk' ta yoq'oj. **15** Ri Dios kub'an na chi kak' ulmataj we jastaq ri' pa ri k'yaqalik q'otaj. Che ri xa jun tewchi'tal, ri k'o kwinem pu'q'ab', Taqanel pa kiwi' ri taqanelab', xuquje' Ajawxel pa kiwi' ri ketaqan pa kiwi' ri winaq. **16** Che ri xa jun ri man kakam ta wi, ri k'o pa ri tunal ri maj jun chik kakwinik kok chupam, ri man ilitajinaq ta wi, xuquje' maj jun kakwin chi rilik, che are' ya'tal wi nim uq'ij, xuquje' ri kwinem chib'e q'ij saq. Jeri!. (**aiōnios g166**) **17** Chab'ij chike ri e q'inomab' rech uwachulew, man kakina' ta nimal, xuquje' man kakub'l' ta kik'u'x chirij ri kiq'inomar, ri xaq sachel uwach. Xane ku'l kik' u'x chirij ri Dios, are' kayo'w ronojel ri uk'iyal ri jastaq chaqe, rech kaqa ki'koteb'ej ukojik. (**aiōn g165**) **18** Cha'taqchi'j chub'anik ri utzilal, kib'ana utz laj taq chak, xuquje' che sipanoq, kijacha ri k'o kuk!. **19** Xaq jeri' kakik'ol sib'alaj k'i jastaq rech ri k'aslemal ri kape na, xuquje' kakik'amawa'j jun alik k'aslemal. **20** Timoteo, jas chawilij ub'anik ri chilib'etal chawe. Man kaya ta b'e che ri tzijonem chirij ri jastaq ri maj kutayij, xuquje' ri chomanik rech ri eta'mab' al ri xaq ke achyab!. **21** E k'o jujun rumal uk'

2 Timoteo

1 Ri Pablo, taqo'n rech ri Cristo Jesús rumal ri rayib'al uk'u'x ri Dios, rumal ri k'aslemal ri chi'tal loq, ri ya'tal chaqe pa Cristo Jesús, **2** che ri loq'alaj nuk'ojol Timoteo: Are ri Tataxel Dios xuquje' ri Cristo Jesús ri Ajawxel cheyo'

w toq'ob', toq'ob'isan wach, xuquje' ja'maril chawe. **3** Are katna'taj chwe chi paq'ij chi chaq' ab' pa ri nuch'awem, kintyoxin che ri Dios, ri kinpatanij ruk' ch'ajch'oj laj chomab'al jacha ri xkib'an ri wati't numam ojer. **4** Xuquje' are kana'taj ri uwa'l awach chwe, are xinel loq, kawaj katinwil chi junmul, rech kinnoj che ki' kotenmal. **5** Xuquje' kana'taj chwe ri akojob'al ri qas ko k'olik, ri xutaqchi'j nab'e ri awati'L Loida xuquje' ri anan Eunice, chanim k'ut tajin katutaqchi'j at. Qas weta'm chi jewa' tajin kak' ulmatajik. **6** Rumal wa' kawaj chi kak'asb'a' ri usipanik ri Dios, ri xak'amawa'j are xinya ri nuq'ab' pa awi'. **7** Rumal cher ri Dios man xuya taj jun uxlab'al rech xib'in ib' chaqe, xane jun rech kwinem, loq'anik, xuquje' uj kujchoman ri kaqab'ano. **8** Xaq jeri' man kak'ixib'ej ta uq' alajisaxik ri Ajawxel, xuquje' man kak'ixib'ej ta nub'lrixik in, rumal xa rumal rech ri Cristo in tz' apital pa che'. Je xuquje' ri at, rajawaxik ruk' ri ukwinem ri Dios, kakoch' ri k'axk'olal rumal ri utz laj tzij. **9** Rumal cher ri Dios xujukolo xuquje' xuya sik'inik chaqe pa ri jun tyoxalaj k'aslemal, man xa ta rumal ri qachak, xane rumal ri utoq'ob' xuquje' ri ucha'nik loq. Xuya loq we toq'ob' chaqe pa Cristo Jesús, are maja' kamajitaj loq ri q'otaj. (aiōnios g166) **10** Kamik k'ut xuq'alajisaj ruk' ri upetib'al ri qakolonej Cristo Jesús, ri xutukij ri kamikal xuquje' xuk' am la pa ri tunal, ri k'aslemal ri man sachel ta uwach, rumal ri utz laj tzij. **11** In xinux taqo'n, ajtij, xuquje' tzijol rech we tzij ri'. **12** Rumal wa' kinriq k'ax. Man kink'ix ta k'ut rumal cher weta'm jachin che in kojoninaq wi, xuquje' ku'l na k'u'x chi k'o ukwinem chinuyakik pa ri k'isb' al q'ij, ri waye'm. **13** Chaterene'j ri k'utu'n ri xaweta'maj wuk', ruk' kojob'al xuquje' loq'anik pa Cristo Jesús. **14** Chachajij ri je'l laj k'utu'n ruk' ri ukwinem ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, ri k'o pa qanima'. **15** Aweta'm chi konojel ri ke'l pa taq ri tinimit rech Asia xinkitzaq kanoq, e kachi'l ri Figelo xuquje' ri Hermógenes. **16** Are b'a ri Dios

ri Onesíforo, rumal k'i mul, xinkitaqchi'j, man xek'ix ta chwe, pune in k'o pa che'. **17** Xuquje' are xopan pa ri tinimit Roma, xinutzukuj k'a xinuriq na. **18** Are b'a ri Ajawxel chutoq'obisaj kiwach pa ri q'ij rech chila' chickaj. Aweta'm ronojel ri patanjik ri xub'an wuk' pa ri tinimit Éfeso.

2 Xaq jeri' nuk'ojol, chak'amawa'j achuq'ab' rumal ri toq'ob' ri k'o quk' pa Cristo. **2** Ri atom, nub'im chkiwach e k'i winaq, cha'taqchi'j ri kojonelab' e ku'llib'al taq ku'x, xuquje' qas k'o keta'mab'al chuk'utik chkiwach nik'aj winaq chik. **3** Chatzijoj ri k'ax ri qariqom, je' jas jun ajch'o'j chajil tinimit, rech ri Cristo. **4** Maj jun ajch'o'j chajil tinimit kaqaj choch ri k'amal ub'e, we are ke' uk'u'x ruk' ri jastaq rech ri le'aj ri kel wi. **5** Je xuquje' man k'o ta jun winaq ri kok pa jun tijoj anim, kuk'amawa'j ri korona we man kunimaj ri kub'ij ri taqanik rech ri etz' anem. **6** Ri ajchak ri sib'alaj kachakunik ya'tal b'e che kuk'amawa'j rech nab'e, ri yakoj. **7** Qas chachomaj rij we kinb'ij chawe, ri Ajawxel k'ut katuto' chuch'ob'ik wa' we ri'. **8** Man kattani' ta che una'taxik ri Jesucristo, rija'l ri David, ri xwa'jilisax chikixo'l ri kaminaqib'. Are wa' ri utz laj taq tzij. **9** Rumal rech in jat'italik jacha jun b'anal k'ax. Ri utzij ri Dios k'ut man jat' ital taj. **10** Kinkoch' k'u ronojel ri q'oxomal kumal ke ri e cha'talik. Rech xuquje' ko'pan pa ri koltajem ri kajuluwik ri maj uk'isik, ri ya'tal chaqe pa Cristo. (aiōnios g166) **11** Qas tzij wi we tzij ri': We kujkam ruk' ri Cristo, kujk'asi' xuquje' na ruk'. **12** We kaqachuq'ab'ej, kujtaqan k'u na ruk', we kaqab'ij chi man qeta'm ta uwach Are' xuquje' kub'ij na chi man reta'm ta qawach. **13** We man kujjeqi' pa ri kaqab'ij, Are' kajeqi' wi pa ri utzij, man kakwin taj kuk'ek'ej rib'. **14** Man kattani' ta che una'taxik we ri' chike ri kojonelab'. Chab'ij chike man kakiya ta b'e che taq ri tzijitzatem ri maj kutayij, rumal xaq xwi ku'tukij ri ketowik. **15** Chab'ana ri achuq'ab', rech katqaj cho ri Dios, je' jas jun ajchak ri maj kuk'ixib'ej, ri kakwinik suk' kuq'axaj ri tzij rech qas tzij. **16** Chaq'ilila awib' chub'ixik k' i taq tzij ri man tyoxalaj taq tzij taj, rumal ri jewa' kakib'ano, tajin kenajtin che ri utz laj b'e, **17** xuquje' ri itzel taq kik'utu'n tajin kajab' unik jer k'o jun yab'il. Chikixo'l we winaq ri' e k'o ri Himeneo rachi'l ri Fileto, **18** a're wa' ri toq'ob'isan kiwach ri winaq ri e k'o pa rachoch kiq'atom kib' che ri qas tzij. Tajin kakib'ij chi

xk'ulmataj ri k'astajib'al kiwach ri kaminaqib', ri k'o itzel taq kirayinik. 7 Amaq'el tajin ke'ta' kakimenk'etij k'u ri kojob'al kech e jujun. 19 manik, man kekwin ta k'u wi kaketa'maj uwach Pune jewa' kak'ulmatajik, ri utak'alib'al ri Dios ri qas tzij. 8 Man kakiya ta b'e keta'max ri qas sib'alaj ko k'olik, rumal cher kojtal retal ruk' tzij, jacha ri xkib'an ri Janes xuquje' ri Jambres, we tz'ib'atalik ri: Reta'm ri Ajawxel konojel ri xkik'opij kib' choch ri xub'ij ri Moisés, itzel taq e rech. We jun chik ri' kub'ij: Ri winaq ri kuq' kichomab'al, man utz taj keno'jin pa ri kojob'al. ijila'j ri ub'l'i' ri Ajawxel, chuq'il'a rib' che ri mak. 9 Man naj ta k'ut kek'asi' we winaq, we jewa' 20 Pa jun nimalaj ja man xwi ta k'o qumub'al keno'jinik, rumal cher ki'l na kumal ri winaq ri b'antal che q'ana pwaq, xuquje' saqa pwaq, chi maj keta'mab'al, jacha ri xk'ulmataj kuk' xane k'o xuquje' b'antal che, che' xuquje' k'o b' we keb' achyab' ri'. 10 At k'ut, are aterene'm antal che ulew, k'o are kupatanij che ri jastaq ri pa ucholajil ri na k'utu'n, ri nub'anom che uk' nim uq'ij, k'o xuquje' are kakoj che ri jastaq asleb'exik ri nuk'aslemal, ri kurayib'ej na k'u'x, ri man nim ta uq'ij. 21 We k'u k'o jun kuk' ri nukojob'al, ri kinb'an che raye'xik ri jastaq, ri asleb'ej jun ch'ajch'o laj k'aslemal, kuxik jun nuloq'anik, ri q'otaj nuq'l'om ub'anik ri jastaq. je'l laj k'olib'al, tyoxirisatalik, k'o kutayij che ri 21 Ri kab'an chub'anik k'ax chwe, ri k'axk'olal Ajawxel, xuquje' kakwinik kub'an utz laj taq ri kinriqo. Aweta'm ri k'axk'olal ri xinriq pa ri chak. 22 Chataniamok choch ri rayinik rech alk' tinimit Antioquía, pa Iconio, xuquje' pa Listra, a'lal, are chab'ana achuq'ab' chaterene'j ri suk' xuquje' ri k'ax ri xinq'l'o. Xuquje' che ronojel al, ri kojob'al, ri loq'anik, xuquje' ri ja'maril, ri k'axk'olal ri man xraj ta ri Dios, xinriqo. 12 kuk' ri kakina'taj ri ub'l'i' ri Ajawxel ruk' jun ch' Xaq jeri' kab'an k'u na k'ax chike ri kakaj kakik' ajch'o laj anima'aj. 23 Man kanim ta awib' pa asleb'ej jun utz laj k'aslemal pa Cristo Jesús. 13 taq tzijonem ri maj kutayij, aweta'm chi ch'o' Are k'u ri itzel taq winaq ri ke'kimenk'etij chi j kak'isb'en rech ronojel. 24 Xuquje' maj jun nik'aj, kenimataj ri' pa ri etzel, ke'kimenk' patanil rech ri Ajawxel ri xaq ch'o'j karilij, xane etij chi na nik'aj chik, xuquje' kemenk'etitaj rajawaxik utz kano'jin kuk' konojel, kakwinik na a're'. 14 Ri at k'ut, ko chatk'ol pa ri aweta' kuya k'utu'n, man aninaq taj kayojtajik. 25 Xaq mam, xuquje' chupam ri qas uchapom wi ak'u'jeri' ruk' moch'och'em, cha'suk'umaj ri e k'ulel, x, rumal cher aweta'm jachin kuk' aweta'mam ku'l ak'u'x che ri Dios rech kub'an chike chi wi. 15 Pa ri awalk'a'lal aweta'mam ri k'o pa ri kakik'ex kik'u'x, rech kaketa'maj ri qas tzij. 26 Tyoxalaj tz'ib'atalik, are wa' kayo'w aweta'mab' Rech kek'astajik xuquje' man keqaj ta pa ri k'a' al ri kajawataj che ri akolotajem rumal ri kojob' mab'al jawje' ri ku'tz'apij wi ri Itzel, rech kakib' al pa Cristo Jesús. 16 Ronojel ri tz'ib'atalik pa we an ri urayib'al uk'u'x.

3 Kamik k'ut, k'ol pa ajolom chi kape na k'ax taq q'otaj pa taq ri k'isb'al taq q'ij. 2 Ri winaq kenoj na xaq che uloq'axik kib' a're' xuquje' che k'ark'atem. Kakina' na nimal ruk' ri kakib'an, kakinimarisaj na kib', man keniman ta che ri kitat kinan, man ketyoxin taj, man kakikoj ta ri kab'ix chike, xaq are kakichomaj na rij ri pwaq, 3 maj kina'oj, k'ax keno'jin na, b'anal taq tzij, kakib'an ri etzel maj keq'atenik, man winaq taj keno'jinik, u'k'ulel ri utzil, 4 kakib'an b' anoj tzij chikij ri e kachi'l, xaq e tzukul taq ch'o'j, kakib'an ri jastaq ri maj kutayij. Are sib'alaj kakiloq'oq'ej ri mak, man kakiloq'aj ta k'u ri Dios. 5 Kakijaluj na chi e utz taq winaq, ruk' k'u ri kichak kakiq'alajisaj chi xaq e b'anal taq tzij. 6 Ketani' na che utatab'exik ri q'olob'al ri kakaj kakito. 4 Jeri' keno'jin ri ke'l cho taq ri ja, ke'kimenk'etij

Kinchilib'ej chawe qas cho ri Dios rachi'll ri Cristo Jesús, ri kape na pa ri rajawarem xuquje' kuq'at na tzij pa kiwi' ri e k'aslik xuquje' kapixib'ax jun pa ri suk'al. 17 Rech ri rajchak ri Dios, qas kak'oji' reta'mab'al che ub'anik utz taq chak.

4 Kinchilib'ej chawe qas cho ri Dios rachi'll ri Cristo Jesús, ri kape na pa ri rajawarem xuquje' kuq'at na tzij pa kiwi' ri e k'aslik xuquje' ri e kaminaqib'. 2 Chatzijoj ri utzij ri Dios, are chawilij amaq'el, we k'u are uq'otaj o man are ta ne', cha'taqchi'j chi nik'aj, man katyojtaj ta aninaq, man kattani' ta che uya'ik k'utu'n. 3 Rumal cher k'u ri qa na q'ij ri man kak'amawa' Dios. 5 Kakijaluj na chi e utz taq winaq, ruk' k'u x ta chi ri utz laj k'utu'n, xane ke'k'am b'ik ri kichak kakiq'alajisaj chi xaq e b'anal taq tzij. rumal ri urayib'al kik'u'x, keb'e kuk' a'jtijab' Man kanim ta awib' kuk' taq we winaq ri'. 6 che utatab'exik ri q'olob'al ri kakaj kakito. 4 Ketani' na che utatab'exik ri qas tzij, ketzalaj ri ixoqib' ri man k'ax ta kitaqchi'xik pa mak, kan chutatab'exik ri jastaq ri man tzij taj. 5

At k'ut, qas chachajij awib' pa ronojel ri jastaq ri kak'ulmatajik, chaq'i'a' ri k'ax, are chawilij utzijoxik ri utzij ri Dios, utz chab'ana che ri achak ri xuya ri Dios. **6** Are k'u ri in, xuriq ri q'otaj kinkamisaxik jacha jun sapanik, xuquje' xuriq ri q'otaj rech ri nub'enam. **7** Xinch'l'oj'rij ri utz laj ch'o'l, xinto'taj che ri nuchak, xinjeqi' pa ri nukojob'al. **8** Xaq jeri' in raye'm ri korona rech suk'al, pa ri k'isb'al q'ij, ri kuya na ri Ajawxel, suk'alaj q'atal tzij. Man xaq xwi ta k' u in kaya we, xane kaya ke konojel ri kakaye'j apanoq ri upetib'al. **9** Chab'ana toq'ob' chatpet chiwilik aninaq. **10** Ri Demas, rumal uloq'axik ri jastaq rech uwachulew, xinutzaq kanoq, xe' pa ri tinimit Tesalónica. Ri Crescente xe' pa ri tinimit Galacia, xuquje' ri Tito xe' pa ri tinimit Dalmacia. (aiōn g165) **11** Xaq xwi ri Lucas k'o wuk'. Chak'ama loq ri Marcos rumal cher k'o kutayij chwe pa we chak ri'. **12** Xintaq b'ik ri Tíquico pa ri tinimit Éfeso. **13** Are katpetik, chak'ama loq ri nukaton ri xinya kan pa ri tinimit Troas, pa rachoch ri Carpo. Chak'ama xuquje' loq ri nik'aj tz'u'm ri k'o tz'ib' choch. **14** Ri Alejandro ri ch' ayal ch'ich', sib'alaj ub'anom k'ax chwe, are b' a ri Dios katojow na uk'axel che. **15** Chachajij xuquje' awib' at che, rumal cher xuk'opij rib' are xqatzijoj ri utz laj taq tzij che. **16** Are xinto' wib' nab'e mul cho ri q'atb'al tzij, xa ta ne jun xinuto'o, xane konojel xinkitzaq kanoq. Mat b'a kakoj pa kwenta. **17** Ri Ajawxel k'ut xk'oji' wuk' xuquje' xuya nuchuq'ab', rech kintzijoj na ri utz laj tzij, rech kakita konojel ri winaq ri man a'l Israel taj. Ri Ajawxel xuquje' xinuto'o rech man xinkikamisaj ta ri winaq ri jer keno' jin koj. **18** Ri Ajawxel kinuchajij na che ronojel etzelal, xuquje' kinuyak na rech kinok ruk' pa ri rajawarem chila' chickaj. Che are' yo'q wi juluwem chib'e q'ij saq. Jeri'. (aiōn g165) **19** Chaya rutzil kiwach ri Priscila xuquje' ri Aquila, je xuquje' ri Onesiforo. **20** Ri Erasto xkanaj kan pa ri tinimit Corinto. Are k'u ri Trófimo, xinya kan pa ri tinimit Mileto rumal cher yawab'. **21** Chab' ana toq'ob' chatpet kan pa taq ri q'ij are maja' kuchaple'j ri q'alaj. Kakitaq b'ik rutzil awach ri Eubulo, ri Pudente, ri Lino, ri Claudia, xuquje' konojel ri alaxik. **22** Are ri Ajawxel kakanaj pa ri awanima'. Are ri toq'ob' kakanaj iwuk'.

Tito

1 Ri Pablo, patanil rech ri Dios xuquje' utaqo'n ri Jesucristo, sik'ital apanoq rumal ri kojob'al, cha'tal rumal ri Dios che uk'utik ri qas tzij ri kuk'utu jas kab'an chuk'asleb'exik ri utz laj taq k'aslemal. **2** Ri uku'lib'al qak'u'x are ri jun alik k'aslemal, ri Dios ri man b'anal tzij taj ub'im loq are k'amaja' katikitaj loq ri q'ij junab!. (aiōnios g166) **3** Xuq'alajisaj ri utzij qas pa ri uq' ijal rumal ri utaqanik ri Dios qakolonel ri xya chwe chi kintzijo. **4** Che ri Tito qas nuk'ojo, ri junam qakojob'al ruk!. Ya'taj toq'ob' chawe, toq'ob'isan wach xuquje' ri ja'maril rech ri Dios Tataxel, ri Ajawxel Cristo Jesús qakolonel. **5** Xatinya kan pa ri tinimit Creta, rech kasuk'umaj ri kajawataj ub'anik, xuquje' ka'koj k'amal taq b'e pa taq ri tinimit, jetaq ri xinb'ij kan chawe. **6** Rajawaxik chi ri k'amal b'e man kariqitaj ta etzelal pa ri uk'aslemal, xa jun rixoqil, e kojonelab' ri ralk'wa'l, maj etzelal katataj chike e nimanelab'. **7** Ri k'amal b'e pa ri uchak ri Dios rajawaxik chi man kariqitaj ta etzelal pa ri uk'aslemal man kuna' ta nimal, man aninaq taj kayakataj royawal, man kaq'ab'ar taj, man tzukul ch'ol' taj, man kajiq'jat ta che ri pwaq ri man uch'ekoj taj. **8** Xane rajawaxik kuya kiwa xuquje' kachoch ri kesolinik, b'anal utzilal, k'o reta'mab'al, suk', tyoxalaj winaq, xuquje' qas kuchomaj ri kub'ano. **9** K'olol re ri suk'alaj tzij ri k'uttal choch, rech kakwinik ku'taqchi'j nik' aj chik ruk' ri utz laj k'utu'n rech ku'chek' ri kek'ulula'nik. **10** Rumal cher sib'alaj e k'i man keniman taj xuquje' xaq japastaq kakitzijo, e menk'etinelab', are qas keb'anow ri winaq ri k'o ketal che ri kityo'jal. **11** Rajawaxik katz' apix ri upakichi' wa' we winaq ri', rumal cher tajin ke'kitukij winaq ri e wokol pa ri kachoch; kakik'ut jastaq ri man utz ta uk'utik chi resaxik pwaq chike ri winaq. **12** K'o jun chike ri e kip' alajisanelab' xub'ij: Ri winaq ri kel pa ri tinimit Creta e b'anal taq tzij wi, itzel taq a'waj, e saq' orib' ri xaq kakipaq' kipam. **13** Qas tzij k'u wi, rumal ri' ko cha'yaja', rech ku'tzir pa ri kikojob'al, **14** rech man kakikoj ta ri menk'etib'al ke ri winaq a'j Israel, xuquje' man kakikoj ta ke ri winaq ri kakiq'at kib' che ri qas tzij. **15** Ronojel jastaq ch'ajch'oj chikiwach ri winaq ri e ch'ajch'oj, chikiwach k'u ri q'ayinaq taq winaq xuquje' ri man kekojon taj, maj jun jastaq ch'ajch'oj

rumal cher ri kakichomaj xuquje' ri kichomab' al q'ayinaq chik. **16** Kakib'ij chi keta'm uwach ri Dios, ruk' k'u ri kichak kaq'alajinik chi man tzij taj ri kakib'ij e xa'wib'al, man keniman taj, xa ta ne jun utz laj jastaq kekwin chub'anik.

2 Chatzijoj k'u at ri k'o pa ri utz laj k'utu'n. **2** Rajawaxik chi ri e ri'jab' taq winaq utz keno'jinik, taqal chike ri kakib'an, k'o keta'mab'al, utz keno'jin pa ri kojob'al, pa ri loq'anik xuquje' pa ri aye'nik. **3** Chak'utu chikiwach ri e ri'jab' taq ixoqib' ri moch'oj ib' ruk' ri kakib' ano, makib'an b'anoj taq tzij, xuquje' me jiq' jat che ri vino, xane are rajawaxik chi kakik' ut ri utzilal, **4** xuquje' kik'utu chikiwach ri ak' al taq ixoqib' jas kakib'an chi kiloq'axik ri e kachajilal xuquje' ri e kal, **5** rech ku'x ixoqib' ri k'o keta'mab'al, e ch'ajch'oj, e chajil taq re ri uwo kachoch, sib'alaj e utz, ke'kimaj ri e kachajilal, rech maj etzelal kab'ix che ri utzij ri Dios rumal ke. **6** Cha'pixab'aj xuquje' ri alab'om rech utz keno'jinik. **7** Chak'ama kib'e pa ronojel ri jastaq, ruk' ri utz taq achak, pa ri k'utu'n ruk' ch'ajch'ojil, xuquje' tzij chatk'oloq, **8** xuquje' chak'utu ri utz laj tzij ri maj mak kariqitaj che, rech kel uk'ixib'al ri k'ulel, xuquje' man kakwin taj kub'ij itzel jastaq chaqe. **9** Chak'utu chikiwach ri patanijelab' chi kakimoch' kib' chikiwach ri e kajchoq'e, rech keqaj chikiwach, xuquje' man kek'ulula'n ta chike. **10** Man kuya taj ke'laq'ik, xane kiya ku'lib'al k'u'x chike, rech pa ronojel jastaq nim kil ri uk'utu'n ri Dios qakolonel. **11** Rumal cher xuk'ut ri utoq'ob' ri Dios, rech koltajem, chike konojel ri winaq. **12** Xuquje' kuk'ut chiqawach chi kaqetzelaj ri etzelal xuquje' ri rayib'al taq k'u'x rech ri uwachulew. Rech kujk'asi' pa eta'mab'al, suk'al xuquje' rech are kaqab'an ri utzilal. (aiōnios g165) **13** Kaqaye'b'ej apanoq ri tyoxalaj ku'lib'al k'u'x, ri kajuluwik laj upetib'al ri utz laj qaDios xuquje' qaKolonel Jesucristo. **14** Ri xujach rib' rumal qe, rech xujresaj pa ri uq'ab' ri makaj, xuquje' xujuch'ajch'ob'ej rech kujux utinimit ri xucha'o, rech kaqab'an ri utzilal. **15** Chak'utu we jastaq ri', chattaqchi'noq xuquje' chatpixab'oq ruk' chuq'ab', chatyojonoq. Maj b'a jun ketzelan awach.

3 Chana'taj chike chi rajawaxik kakimoch' kib' xuquje' keniman chike ri e q'atal taq tzij, amaq'el kirayij ub'anik ri utza taq chak. **2** Man kuya taj kakib'ij itzel taq jastaq chirij uw'i jun

chik, makikoj ch'oj chikixo'l nik'aj chik xane
utz cheno'jinoq, kimoch'o kib' kuk' konojel ri
winaq. **3** Ojer kanoq ri uj xuquje' man k'o ta
qeta'mab'al, man kujniman taj, uj sachinaq
xuquje' uj k'o kan xe' raqan uq'ab' ri urayinik
tyo'jal. Uj k'o pa ri etzelal xuquje' k'ax kaqana'
chike nik'aj chik, kaqetzelaj taq qib!. **4** Are k'ut
xuk'ut rib' ri rutzilal xuquje' ri uloq'anik ri Dios
qaKolonel kuk' konojel ri winaq, **5** xujukolo,
man rumal ta ri qachak ri qab'anom, xane
rumal ri utoq'ob' ruk' ri ch'ajik xub'an k'ak'
pa ri Uxlab'ixel, **6** ri xutixixej pa qawi', rumal
ri Jesucristo, ri qaKolonel. **7** Rech kab'antaj
suk' chaqe rumal ri utoq'ob', kujux echa'nel,
jacha ri ku'lib'al k'u'x re ri jun alik k'aslemal.
(aiōnios g166) **8** We tzij ri' qas suk', kawaj k'ut
chi kakamulij karoxmulij ub'ixik we jastaq ri'
, rech ri kojonelab' che ri Dios are kakilij ub'
anik ri utza taq chak. We jastaq ri' sib'alaj utz
xuquje' k'o kutayij chike ri winaq. **9** Man nim
awib' pa taq ri tzijonem ri maj kutayij xuquje'
ri sik'in taq kib'i' ri ati't mam ri man k'o ta
ke'l wi, xuquje' ri ch'oj pu'wi' taq ri taqanik
rech ri Moisés jeri' rumal man k'o ta choq'aq'
che, xuquje' maj rumal kab'anik. **10** Chapixab'
aj junmul kamul ri winaq ri kukoj jachoj ib'
chikixo'l ri alaxik k'a te ri' chawesaj b'ik. **11**
Rumal cher wa' we winaq ri' xok itzel chomanik
pa ujolom xuquje' xuq'at tzij pu'wi' chib'il rib'
. **12** We chintaq b'ik ri Artemas awuk' o wine
are ri Tíquico, chab'ana toq'ob' kina'wila pa ri
tinimit Nicópolis, rumal cher nuchomam chi
chila' kinwik'owisaj wi ri q'alaj. **13** Chab'ana
toq'ob' cha'to' ri Zenas q'axel tzij re ri taqanik
xuquje' ri Apolos rech maj jas kajawataj chike.
14 Ri qachi'l xuquje' keta'maj ub'anik ri utz taq
chak are kajawatajik, rech jeri' kewachinik. **15**
Konojel ri e k'o wuk' kakitaq rutzil awach rutzil
kiwach konojel ri kujkiloq'aj pa ri kojob'al. Ri
toq'ob' kakanaj iwuk' iwonojel. Jeri'

Filemón

1 Ri Pablo, tz'apil pa che' rumal ri Cristo Jesús, xuquje' ri alaxik Timoteo, che ri loq'alañ Filemón, to'l qe, **2** xuquje' che ri alaxik Apia, ri alaxik Arquipo, e qachi'l pa ri ch'o'j, xuquje' ri komontyox ri kakimulij kib' cho awachoch: **3** Toq'ob', ja'maril rech ri qaDios Tataxel xuquje' rech ri Ajawxel Jesucristo chi'we. **4** Kintyoxin che ri Dios, amaq'el katna'taj chwe pa ri nuch' awem. **5** Rumal cher nutom ri aloq'anik xuquje' ri akojob'al ri k'o che ri Ajawxel Jesús, xuquje' kuk' konojel ri tyoxalaj taq winaq. **6** Kinta che ri Dios chi ri riqoj ib' ri kak'iy pa ri akojob' al, qas k'o kutayij pa Cristo, rumal rech ri eta' manik rech ri utzilal, ri qeta'mam junam awuk!. **7** Rumal cher k'o qaki'kotemal xuquje' ku'llib'al qak'u'x pa ri aloq'anik, rumal cher ri tyoxalaj taq winaq xkik'amawa'l j kichuq'ab' rumal awe. **8** Rumal ri!, pune pa Cristo kinkwinik kintaqan pa'wi', rech kab'an ri rajawaxik kab'ano, **9** xa kinta toq'ob' chawe pa ri loq'anik. In in Pablo, in nima winaq chik, xuquje' in tz'apital pa che' rumal rech ri Cristo Jesús, **10** kinta chawe pu' wi' ri nuk'ojol Onésimo, ri xux nuk'ojol are in tz'apital pa che'. **11** Ojer maj kutayij wa' chawe, kamik k'ut k'o kutayij chawe at xuquje' chwe in. **12** Kintaq b'ik rech katzalij awuk', chak' amawa'l k'ut, je ta ne tzi in kinopan awuk!. **13** Are ta ne kawaj in kakanaj wuk' che ak'axel rech kinupatanij pa we che' ri in tz'apital wi rumal re ri utz laj tzij. **14** Man xwaj ta k'ut xinb' an jun jastaq ri man aweta'm taj, rech man kab' antaj rumal cher in kinb'inik xane are ri qas kape pa awanima!. **15** Wine rumal wa' xel loq awuk' najtir, rech kamik kak'amawa'l amaq'el. (aiōnios g166) **16** Man kak'amawa'l taj jacha jun patanil awe, xane chak'amawa'l j je' jas jun loq' alaj alaxik, sib'alañ nim ub'anik chinuwach in, nim ub'anik chawach at rumal cher jun winaq xuquje' jun alaxik pa ri Ajawxel. **17** Xaq jeri', we in awachi'l, chak'amawa'l tzi jacha ta ne ri in. **18** We ub'anom jun k'ax chawe o k'o uk'as awuk', chaya pa ri nukwenta. **19** In in Pablo, ruk' ri nuq' ab' kintz'ib'aj: Kintoj na chawe, na'taj chawe chi k'o ak'as wuk' che ri katux kamik. **20** Je' wachalal, chikink'amawa'l jun toq'ob' chawe at. Chaya uchuq'ab' ri wanima' pa Cristo. **21** Xintz'ib'aj b'i wa' chawé, ku'l na k'u'x chi katnimanik, xuquje' weta'm chi k'o na ri kab'ano choch ri

kinta chawe. **22** Xuquje' chasuk'umaj apanoq ri ja ri kine'k'ol wi, rumal cher ku'l na k'u'x chirij ri Dios kinopan chi na iwuk', rumal ri ich' awem. **23** Kakitaq rutzil awach ri Epafras, wachi'l pa Cristo Jesús, uj k'o pa che', **24** xuquje' ri Marcos, ri Aristarco, ri Demas, ri Lucas, e to'l taq we. **25** Are ri utoq'ob' ri Ajawxel Jesucristo, kakanaj kan pa awanima!. Jeri'.

Hebreos

1 Ojer uloq ri e q'alajisal taq tzij xkib'ij ri utzij ri Dios chike ri e qatata qanan. K'i mul xkitzijoj ri tzij xuquje' jaljoj xkib'an chub'ixik. **2** Kamik k'ut pa we k'isb'al q'ljunab', ri Dios xujuch'ab'ej xa rumal ri Uk'ojol. Rumal rech ri uk'ojol xutik ronojel ri jastaq, xuquje' xub' an che ri uk'ojol xux ajchoq'e rech ronojel ri jastaq. (aión g165) **3** Ri k'ojolaxel Dios are utunal ri ujuluwem ri Tataxel Dios, xuquje' je kapetik jas ri Tataxel, are xuquje' ri k'ojolaxel uk'a'ninaq ronojel ri jastaq ruk' ri tzij rech ri ukwinem. Ri uk'ojol ri Dios xkwiniq xub'an chi ri Dios xukuy ronojel ri qamak, k'a te ri' xpaq'! chikaj rech xe't'uyul pa uwiqiq'ab' ri t'uyul wi ri Dios. **4** Ri uk'ojol ri Dios xuxik nim uq'ij chikiwach ri angelib', jeri' rumal xya che rumal ri Dios jun b'laj nim cho ri ke a're!. **5** Rumal cher ri Dios man xub'ij taj che jun ángel: At at nuk'ojol, kamik ri' kinux aTat. Xuquje' man xub'ij ta che jun ángel: In kinux na uTat xuquje' Are' kux na nuk'ojol. **6** Xuquje' are xutaq loq ri Dios ri uk'ojol pa we uwachulew ri', xub'ij: Q'ijila'x ri ub'b' kumal konojel ri angelib'. **7** Xuquje' are katzijox kij ri angelib' rumal ri Dios jewa' kab'ix chike: Kub'an rangelib' che ri kyaqiq' xuquje' cub'an patanil taq re che ri kayapa!. **8** Are katzijon ri Dios chirij ri k'ojolaxel, kub'ij: Ri ajawarem la Dios jeqel chib'e q'ljunab', kajol ri kwinem la chub'anik ri suk'al. (aión g165) **9** Xloq'aj la ri suk' al xuquje' xetzelaj la ri etzelal; rumal ri' ri Dios, ri Dios la, xuq'ij aceite rech ki'kotemal pa wi' la, xuya q'ljunab' la chikiwach ri achi'l la. **10** Xuquje' kub'ij: Ajawxel, xtik la loq ri uwachulew pa ri majib'al rech ronojel xuquje' lal xb'anow la ri e kaj. **11** We jastaq ri' kasach na kiwach, are k'u ri lal jeqel la chib'e q'ljunab' la maj uk'isik. **12** Ri Dios man xub'ij ta che jun ángel: Chatt'uyul pa ri uwiqiq'ab' ri nut'uyulib'al k'a pa ri q'ljunab' ri ke'nya na ri ak'ulel chuxe' ri utak'alib'al ri awaqan. **14** Jeri' rumal ri angelib' u'xlab'al e patanil rech ri Dios, are ri Dios ketaqow loq ri angelib' chikito' ik ri winaq ri kakik'amawa'j ri kolotajem.

2 Rumal k'u ri' sib'alaj rajawaxik kaqakoj retal ri qatatab'em, rech jeri' man kujasach ta

kanoq. **2** Rumal we ri tzij ri xtzijox kumal ri angelib' ko xutayij xuquje' ri man xeniman taj xq'at tzij pa kiwi' jetaq ri qas taqal chike. **3** Qas kaq'at k'u wi na tzij pa qawi' we man nim kaqilo ri koltajem ri katzuj chaqe. Are ri Ajawxel xyo'w loq ub'ixik nab'e jas ub'anik we koltajem ri', xuquje' ri xetowik xkib'ij chaqe chi qas jeri' wi ub'anik. **4** Ri Dios xuquje' xuk' utu ri uq'alajisanik ruk' mayijab'al taq jastaq xuquje' sib'alaj k'i k'utb'al, k'i sipanik ri xuya'o rumal ri urayib'al ku'x ri Tyoxalaj Uxlab'ixel. **5** Ri Dios man xub'an ta chike ri angelib' chi kab' an ke pu'wi' ri uwachulew ri kape na. **6** Jetaq ri xub'ij loq jun ojer: ¿Jas ub'anik ri winaq che ri kel ku'x la che? ¿Jas ub'anik rija'l ri winaq rech jeri' kakoq la pa kuenta? **7** Ko'l uq'ij xb'an la che chikiwach ri angelib', xya la ri juluwem che xuquje' xya la uq'ij. **8** Xb'an la che chi kab' an rech pu'wi' ronojel ri jastaq. We are ri Dios xb'anow che chi kab'an rech pu'wi' ronojel ri jastaq, Are kab'an rech pu'wi' ronojel ri jastaq. Pune kaqilo chi kamik k'amaja' na kab'an rech pu'wi' ronojel. **9** Pune jeri', kaqilo chi ri Jesús xb'an k'ol uq'ij che chikiwach ri angelib', xya unimal uq'ij xuquje' juluwem che rumal xuriq ri kamikal. Xaq jeri' rumal ri utoq'ob' ri Dios, ri kamikal ri xuriq ri Jesús k'o xutayij chaqe qonojel. **10** Jeri' rumal taqal che ri tikol rech ronojel ri jastaq xuquje' ri yo'winaq uk'aslema ronojel ri k'olik, xub'an chi xuriq k'ax ri b' anal rech ri koltajem rech jeri' ku'k'am na b'ik e k'i pa ri juluwem. **11** Jeri' rumal cher ri katyoxirisaniq xuquje' ri ke'tyoxirisaxik, xa jun a'jchoq'e; rumal ri' ri Jesús man kuk'ixib'ej taj ub'ixik rachalal chike. **12** Rumal ri' xub'ij: Kintzijox na ri b'laj la chike ri e wachalal; chikixo' l konojel ri komontyox la, kinq'ijila'j na ri b'laj la. **13** Xuquje' junmul chik xub'ij: Kajeqi' na k'u' x chirij ri Dios, xuquje' kutz'aqtasaj ub'ixik: Chi ri' in k'o wi kuk' ri e ralk'wa'l ri Dios ri xu' ya chwe. **14** Rumal k'u che ri xaq e tyo'j xuquje' e b'aq e wokowinaq, rumal ri' xujunamaj rib' ri Jesús kuk' rech rumal ri ukamikal xuchek' ri Itzel rumal chi are ri Itzel kab'an kan rech nab'e pu'wi' ri kamikal, **15** rech jeri' kekiritaj na konojel ri xa rumal ri xib'in ib' cho ri kamikal e k'o kanoq chuxe' ri jat'ib'al. **16** Rumal cher ri Jesús man xpe taj chikito'ik ri angelib' xane xpe chikito'ik ri e rija'l ri Abraham. **17** Rumal ri' tzi choq'aq' wi chi kajunumataj kuk' ri e rachalal, rech jeri' kux ri nimalaj suk' xuquje'

toq'ob'isal wach ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' am k'ib'e rumal ri Moisés? 17 ¿Jachin k'u kuk' ri winaq rech jeri' kuchup ronojel ri makaj rech ri' ri xyoqtaj wi ri Dios kawinaq junab'? 18 La man ri tinimit. 18 Ri Jesús are xuriq k'ax xtaqchi' k'u kuk' ri winaq ri xemakunik, ri xekam pa ri x chub'anik mak, rumal k'u ri' kamik ruk' ri ulew ri katz'inowik? 18 La man k'u chike we ukwinem kakwinik ku'to' konojel ri ketaqchi'x winaq ri' xb'ix wi chi ko'k pa ri uxlanem, xa k'u chub'anik mak. 19 Kaqilo chi man xekwin man xeniman taj?

3 Xaq jeri' qachalal, ix ri ix tyoxirisatal chik
taj xo'kik pa ri uxianem pa ri timimit Canaan
rumal cher man xkkoj ta ri xb'i chike.

xuquje' k'o iwe crie ri sik'inik rech chima' chikaj, chiwila' ri Jesús, are' are q'alajisal tzij xuquje' kinima'q'il ri ch'awenelab' cho ri Dios, are k'amowinaq qab'e pa ri qakojob'al. **2** Ri Cristo Jesús sib'alaj suk', rumal cher xub'ano ri xb'ix che, jetaq ri Moisés xnimanik che ri xb' ix che rumal ri Dios kub'ano. **3** Qas tzij wi, ri Jesú nim na uq'l'ij cho ri Moisés, jacha ta ne ri yakal rech ri jun ja, are nim uq'ij cho ri ja. **4** ri utz laj tzij, xujokik pa ri uxlanem, are k'u ri Jeri' rumal cher ronojel ja k'o jun yakal rech, man xkikoj taj ri xb'ix chike xub'l'ij: Xaq jeri' are k'u ri tikowinaq ronojel ri jastaq are ri Dios. **5** Ri Moisés qas xunimaj wi ri Dios che ronojel ri xtaq wi, rech jeri' kakoq na che jun k'utb' al rumal ri kak'ulmataj na. **6** Are k'u ri Cristo, ronojel ri uwachulew. **7** Jeri' rumal cher ri Tz' uk'ojol ri Dios are kab'an rech pu'wi' ri ja, uj ib'atalik katzijon chirij ri wuq q'ij kub'l'ij: Pa ri ri' ri ja ri', rech jeri' kajeqi'k xuquje' kakub'l' i' qak'ul'x chirij ri kub'an chaqe kaqana' nimal. **8** Xuquje' junmul chik pa ri tz'ib'atalik ri' kub'l'ij: Rumal ri' jetaq ri kub'l'ij ri Tyoxalaj Uxlab'ixel: Man kekwin taj ko'k pa ri wuxlanem. **9** Pune We kita ri uch'ab'al, **10** mikowirisaj ri iwanima' jeri' e k'o na jujun ri maja' ko'k pa ri uxlanem, jetaq ri xk'ulmatajik are man xeniman taj ri are wa' ri xetow nab'e ri utz laj tzij, xa k'u nik'aj winaq a'j Israel, pa ri ulew ri katz'inowik. **11** Rumal ri' an ta b'a ko che ri iwanima'. **12** Ri Josué we ta xinb'l'ij ruk' woyawal chi man ko'k ta wi pa ri wuxlanem. **13** Qachalal, chichajj iwb', rech man k'o ta jun chi'we kanoj ri ranima' che mak xuquje' xaq kakab'alaj uk'ul'x rech man kel ta kanoq chirij ri k'aslik Dios. **14** Xane rumal che rech man k'o ta jun chi'we kakowir kanoq rumal rech man k'o ta jun chi'we kanoq rumal rech man k'o ta jun chi'we kanoq rumal rech man k'o ta jun are ri sub'unik ri kub'an ri makaj. **15** Jetaq ri xb'l'i'taj chi'we: We kitatab'ej ri uch'ab'al kamik, makikowirisaj uxlab'al xuquje' k'a chupam ri ub'aqil ri winaq, ta ri iwanima' jetaq ri xk'ulmatajik are man xeniman taj ri nik'aj winaq a'j Israel. **16** Kamik ri urayinik ri anima'aj. **17** Man k'o ta jun jastaq k'ut' jachin k'u ri' ri winaq ri xkito k'a te ri' man xeniman taj? La man k'u are ri nik'aj Ronojel ri jastaq q'alaj cho ri kilow ronojel, winaq a'j Israel ri xe'l loq je la' pa Egipto ri xk' cho are' kaqaya wi na kwenta che ronojel. **18** Rumal k'u ri', qas qila na ri kaqab'an, rumal cher pune ya'tal na b'e chaqe kujok pa ri uxlanem, k'o b'a jun mat ko'k kanoq. **19** Rumal cher chaqe uj xtzijox wi ri utz laj tzij ri xtzijox chike a're', pune jeri' man k'o ta xutayij ri tzij chike ri xkitatab'ej, rumal cher man xkikoj ta ri xb'ix chike. **20** Are k'u ri uj ri xujkojonik che wuxlanem, Jawa' xub'l'ij ri Dios rumal xna'taj che are xto'tajik chub'anik ri uchak are xutik al rumal ri kak'ulmataj na. **21** Are k'u ri Cristo, ronojel ri uwachulew. **22** Jeri' rumal cher ri Tz' uk'ojol ri Dios are kab'an rech pu'wi' ri ja, uj ib'atalik katzijon chirij ri wuq q'ij kub'l'ij: Pa ri ri' ri ja ri', rech jeri' kajeqi'k xuquje' kakub'l' i' wuq q'ij xuxlan ri Dios che ronojel ri uchak. **23** Xuquje' junmul chik pa ri tz'ib'atalik ri' kub'l'ij: Rumal ri' jetaq ri kub'l'ij ri Tyoxalaj Uxlab'ixel: Man kekwin taj ko'k pa ri wuxlanem. **24** Pune We kita ri uch'ab'al, **25** mikowirisaj ri iwanima' jeri' e k'o na jujun ri maja' ko'k pa ri uxlanem, jetaq ri xk'ulmatajik are man xeniman taj ri are wa' ri xetow nab'e ri utz laj tzij, xa k'u nik'aj winaq a'j Israel, pa ri ulew ri katz'inowik. **26** rumal man xeniman taj rumal ri' man xo'k taj **27** Ri itat inan xinkik'ululaj xuquje' are xkaj xinb' pa ri uxlanem. **28** Rumal ri' kuya chi na jun q' an jastaq chikiwach pune kawinaq junab' xkil ri ij, are ri q'ij kamik, jeri', rumal k'u ri' are ik' nuchak. **29** Rumal ri' xinyoxtajik kuk' ri winaq owinaq chik sib'alaj k'i junab', ri David xub' ri', xinb'l'ij: "Man qas ta jeqel ri kanima' chwiji": We kita ri uch'ab'al ri Dios kamik, makib' xuquje' xketzelaj ri xinb'l'ij chike." **30** Rumal ri' an ta b'a ko che ri iwanima'. **31** Ri Josué we ta xinb'l'ij ruk' woyawal chi man ko'k ta wi pa ri wuxlanem. **32** Qachalal, chichajj iwb', rech man k'o ta jun chi'we kanoj ri ranima' che mak xuquje' xaq kakab'alaj uk'ul'x rech man kel ta kanoq chirij ri k'aslik Dios. **33** Xane rumal che rech man k'o ta jun chi'we kakowir kanoq rumal rech man k'o ta jun chi'we kanoq rumal rech man k'o ta jun chi'we kanoq rumal rech man k'o ta jun are ri sub'unik ri kub'an ri makaj. **34** Xya'taj k'u ri qetab'ej ri uch'ab'al kamik, makikowirisaj uxlab'al xuquje' k'a chupam ri ub'aqil ri winaq, ta ri iwanima' jetaq ri xk'ulmatajik are man xuquje' kuq'at tzij pu'wi' ri chomab'al xuquje' xeniman taj ri nik'aj winaq a'j Israel. **35** Kamik ri urayinik ri anima'aj. **36** Man k'o ta jun jastaq k'ut' jachin k'u ri' ri winaq ri xkito k'a te ri' che ri tiktalik kakwinik karawaj rib' cho ri Dios, man xeniman taj? La man k'u are ri nik'aj Ronojel ri jastaq q'alaj cho ri kilow ronojel, winaq a'j Israel ri xe'l loq je la' pa Egipto ri xk' cho are' kaqaya wi na kwenta che ronojel. **37**

Rumal b'a che ri ya'tal chaqe jun kinimal ri ch' man qas ta reta'm ri' ri kub'ij ri tzij rech suk'al, awenelab' cho ri Dios ri xok b'ik pa ri kaj, ri jer k'o jun laj nitz' ak'al ri k'a katu'n na. **14** Are Jesúś uk'ojol ri Dios, chujjeqel b'a pa ri qakojob' k'u ri ko taq jastaq tijowik rij, xaq xwi ri winaq al. **15** Rumal cher man k'o ta jun ch'awenel cho ri e nima'q chik ketijowik, are wa' ri winaq ri ri Dios pa qawi' ri mat karilo xuquje' kuchomaj kekwinik kakich'ob' ri utz xuquje' ri man utz chi kujtaqchi'x pa mak, rumal cher jeri' xb'an taj, jeri' rumal cher naq'atal chike kakich'ob' rij che Are' xwi che ri Are' maj wi mak xub'ano. **16** rij jastaq.

Xaq jeri' chujqeb' b'a ruk' ri Dios ruk' k'ulib'
al k'u'x are k'o qarajawaxik rech jeri' kaqak'
amawa'j ri utoq'ob' rech kujuto'o pa ri q'otaj ri
qas kajawataj chaqe.

5 Konojel k'u ri kinima'qil ri e ch'awenelab' cho ri Dios, chikixo'l ri achyab' kecha' wi rech jeri' kakitzuj sipanik cho ri Dios rumal ri makaj. **2** Rech jeri' ri Dios kutoq'ob'isaj kiwach ri man k'o ta keta'mab'al xuquje' ri e sachinaq kanoq, rumal kuchomaj chi ri winaq e junam ruk' are' man k'o ta kichuq'ab!. **3** Rumal ri', rajawaxik wi chi ri ch'awenel cho ri Dios kutzuj sipanik cho ri Dios rumal ri umak xuquje' rumal ri kimak ri tinimit. **4** Man k'o ta jun chike ri achyab' ri xaq pa rech wi kuk'am ri patanijik rech kux ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xane are ri Dios kach'ab'en apanoq jetaq ri xk' ultmatajik ruk' ri Aarón. **5** Je xuquje' ri Cristo man xaq ta pa rech wi xub'an ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, xane are ri Dios xraj chi' jeri' kak'ulmatajik, are ri Dios xb'in che: At, at

nuk'ojol kamik xinuñ atat **6** Xuquje' pa ri Tz'b'ib' atalik kub'ij: At, at ch'awenel wi cho ri Dios pa kiwi' ri winaq jetaq ri xuxik ri Melquisedec. (**aión g165**) **7** Ri Cristo are xk'oji'k cho ri uwachulew xub'an ch'awem ruk' moch'och'em xuquje' ruk' oq'ej, xuta che ri Dios chi kakol che ri kamikal, xtataj k'u ri uch'awem rumal cher xub'ano ruk' moch'och'em. **8** Pune uk'ojol ri Dios, xreta'maj ri nimanik rumal ri k'axk'olal. **9** Are xto'taj ri Cristo chub'anik ronojel ri karaj ri Dios, xuxik kolonel rech jeri' xuya kikoltajem konojel ri kenimanik. (**aiónios g166**) **10** Rumal ri' ri Dios xub' an che ri Cristo chi xuxik kinimal ch'awenelab' pa kiwi' ri winaq jetaq ri xuxik ri Melquisedec. **11** Sib'alaj k'o na kaqab'ij chirij we jastaq ri', k'ax k'u ub'ixik chi'we rumal cher k'ax kib' an chuch'ob'ik. **12** Rajawaxik ya wa' we ta ix a'jtijab' chik, xa k'u rajawaxik kixtijox chi na junmul rech kak'ut na chi'wach ri qas tzij rech ri Dios ri man k'ax ta uch'ob'ik. Pa jule' taq tzij chik, ix xaq je' leche na kitijo, man kixkwin ta na kitij ko taj jastaq. **13** Ri xaq xwi leche kutijo,

6 Rumal k'u ri', man xwi ta b'a kaqilij ri nab'e taq k'utu'n ri xya chaqe chirij ri Cristo xane jo' chiqawach. Man are ta chi b'a kaqatzalij ub' ixik ri nab'e taq jastaq jetaq ri ch'ekoj koltajem ruk' ri chak ri xaq kamikal kuk'am loq, ri kojonik chirij ri Dios, 2 ri ucholajil chirij ri qasana', ri ya'oj q'ab'aj pa kiwi' ri winaq, ri k'astajib' al kiwach ri kaminaqib' xuquje' ri q'atoj tzij ri man k'o ta uk'isik. (aiónios g166) 3 Ronojel wa' kaqab'an we kuya b'e ri Dios chaqe. 4 Rumal cher makuya ta chik chi ri winaq ri xetunax kanoq rumal ri sipanik rech chila' chikaj xuquje' xya'taj kech ri Uxlab'ixel, 5 xuquje' utz xkita ri utz laj utzij ri Dios xuquje' utz xkita ri kwinem ri kape na. (aión g165) 6 Xetzaq chi k'u junmul,

man kuya ta k'ut kab'an chi k'ak' chike junmul rumal man kuya taj karip chi junmul ri Uk'ojol ri Dios xa rumal ke a're'. **7** Rumal cher jetaq ta ne ri ulew, kub'iq' ri jab' ri kaqaj choch, k'a te ri' kuya uwach ri utz xuquje' je'l taq tiko' n kech ri ketikowik, kuk'amawa'j ri utewechi' b'al ri Dios. **8** Are k'u ri ulew ri xaq k'ix kak' iy choch, man k'o ta kutayij, xane xaq raye'm ketzelaxik xuquje' raye'm kaporoxik. **9** Are k'u ri ix loq'alaj taq wachalal, pune jeri' kaqab'ij chi'we, uchapom qak'u'x chi man ixtanalinaq taj che ri ikojonem, we ri' sib'alaj utz kub'an chi'we rech jeri' kixkolotajik. **10** Rumal cher ri Dios suk', man kasachan ta ri ichak rech loq' anik ri ib'anom xuquje' ri kib'an na chikito'ik ri e tyoxalaj taq winaq. **11** Kurayiq qanima' chi xaq je' kiwilij ub'anik ri chak k'a pa ri k'isb'al q'ij, rech jeri' kik'amawa'j ri utojb'alil. **12** Man kixux ta saq'orib', xane chiwesaj kiwach ri rumal ri kikojob'al xuquje' ruk' aye'nik kakik'amawa'j ri b'l'tal loq chike. **13** Rumal cher are taq xub'ij loq ri Dios che ri Abraham, in katintewechi'j na. Rumal k'u che ri man k'o ta jun ruk' kub' an wi ri ch'ekom tzij, xub'an ri ch'ekom tzij ruk' are' pa utukel. **14** Ri Dios xub'ij che ri Abraham: Qas tzij katintewechi'j na xuquje' ke' nk'iyarisaj na ri awija'l. **15** Ri Abraham xraye'l ruk' ku'lib'al ku'x ri xb'ix loq che. **16** Qas tzij

wi ri achyab' kakib'an ch'ekom tzij choch jun tzij wi qeta'm chi ri winaq ri kayo'w tewechip' winaq ri nim requele'n chikiwach, are kab'i'taj al are nim cho ri kak'amawa'nik ri tewechip' al. jun jastaq kumal, makekwin taj kakitzalij kib' **8** Ri e ch'awenelab' cho ri Dios ri kek'amawa' che ri xkib'ij. **17** Rumal ri' ri Dios rumal chi nik ri lajuj re ri kich'ekojo ri winaq, e winaq karaj kuk'ut chikiwach ri e'chanel chi ri b'i'tal ri xa kekamik, are k'u ri Melquisedec k'aslik, loq man k'o ta jun kak'exowik, rumal ri' xub'an rumal cher ri Tz'ib'atalik man kub'ij taj chi ri ch'ekom tzij. **18** Jeri' xub'ano rech rumal ri b' ri Melquisedec xkamik. **9** Kuya'o kaqab'ij chi i'tal loq xuquje' ri ch'ekom tzij, are wa' kab' ri e ch'awenelab' cho ri Dios kamik, ri e rija' jastaq ri man kak'exetaj ta wi, rumal cher ri I ri Leví, xkiya xuquje' ri lajuj re ri kich'ekojo ri Dios man kub'an ta b'anoj tzij. Wa' we ri' kuya che ri Melquisedec, rumal cher are ri Abraham uku'lub'al qak'u'x rumal cher are kaqaj chi ri xtojow pa kib'il a're'. **10** Rumal cher konojel ri e Dios kujuchajij, xuquje' qas ku'l wi qak'u'x chi rija'll ri Leví e rija'll ri Abraham. Pune k'amaja' kuya na chaqe ri ub'im loq. **19** Wa' we ri' qas kek'oji'k are xuriq ri Abraham ri Melquisedec, kub'an chaqe chi qas kakub'ij qak'u'x jacha ta e k'o wi loq che ri Abraham. **11** Are ri Dios ne ri jun jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' ko xekelik xyo'wik ri taqanik chike ri tinimit Israel. We rumal cher ko xeketal rumal ri ch'ich' ri qajinaq taqanik ri' xb'anik rumal cher xchomax rijk chi pa ri ja', jewa' ri k'ulib'al ku'x ri kok b'ik chirij ri e rija'll ri Leví ke'kito' ri winaq rech ku'x ri tasb'al ri k'o pa ri Ja Q'ijila'b'al Dios. **20** Chila' xok wi b'ik ri Jesús rumal qe, are wa' ri xb'an b' ik kinimal ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa kiwi' ri winaq che, jetaq ri xux ri Melquisedec. (aión g165)

7 Ri Melquisedec are jun nim taqanel rech ri tinimit Salem xuquje' ch'awenel pa kiwi' ri winaq rech ri nimalaj Dios, xpe chuk'ulaxik xuquje' chutewechi'j ri Abraham are xech'ektaj kanoq ri e taqanelab' rumal **2** ri Abraham xuya ri lajujil rech ronojel ri xu'ch'eka loq pa ri ch'o' j che ri Melquisedec. Ri ub'i' ri Melquisedec kel kub'ij taqanel rech suk'al xuquje' taqanel rech ri tinimit Salem, ri kel kub'ij taqanel rech ja' maril. **3** Man k'o jun eta'maninaq jawje' xpe wi ri utat unan, man e k'o ta rati't u'mam, xuquje' man eta'matal jampa' xchaple'taj loq ri uk' aslemal xuquje' jampa' kak'isik, jun ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, kajunumataj ruk' ri uK'ojol ri Dios, ri k'aslik chib'e q'ij saq. **4** Qas chiwilampe' chi ri Melquisedec sib'alaj nim uq' ij, rumal ri' ri Abraham xuya ri lajuj re ronojel ri xu'ch'eka loq pa ri ch'o'j che. **5** Qas tzij wi, ri e rija'll ri Leví ri kakik'amawa'j uq'ab' ri ub' anik ri ch'awem cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, ri taqanik kub'ij chi taqal chike kakik'amawa'j ri lajuj re ri kich'ekojo ri tinimit, pa jule' taq tzij chik pune we winaq ri' alaxik kuk' ri nik'aj chik e rija'll xuquje' ri Abraham. **6** Ri Melquisedec k'ut, rumal che ri man rija'll ta ri Leví, xuk' amawa'j ri lajuj re ri xu'ch'eka loq ri Abraham pa ri ch'o'j k'a te ri' xutewechi'j ub'l' ri Dios rumal chi are' ub'im loq we jastaq ri' che. **7** Qas

tinimit Salem xuquje' ch'awenel pa kiwi' ri winaq rech ri nimalaj Dios, xpe chuk'ulaxik xuquje' chutewechi'j ri Abraham are xech'ektaj kanoq ri e taqanelab' rumal **2** ri Abraham xuya ri lajujil rech ronojel ri xu'ch'eka loq pa ri ch'o' j che ri Melquisedec. Ri ub'i' ri Melquisedec kel kub'ij taqanel rech suk'al xuquje' taqanel rech ri tinimit Salem, ri kel kub'ij taqanel rech ja' maril. **3** Man k'o jun eta'maninaq jawje' xpe wi ri utat unan, man e k'o ta rati't u'mam, xuquje' man eta'matal jampa' xchaple'taj loq ri uk' aslemal xuquje' jampa' kak'isik, jun ch'awenel cho ri Dios pa kiwi' ri winaq, kajunumataj ruk' ri Melquisedec. **4** Man kajunumataj ta k'ut kuk' nik'aj ch'awenelab' chik, rumal cher man xcha' taj rumal chi kape chike jupuq k'yaqalik winaq, xane xcha'ik rumal cher k'aslik chib'e q'ij saq. **17** Kaq'alajisax k'ut pa ri Tz'ib'atalik are kub' ij: At at ch'awenel pa kiwi' ri winaq chib'e q'ij saq, jetaq ri Melquisedec. (aión g165) **18** Xaq jeri' ri utaqanik ri Moisés xq'ati'k rumal cher man k'o ta xutayij. **19** Rumal cher ri taqanik, man xkwin taj xub'an suk' chike ri winaq. Rumal k'u ri' xokisax chi loq jun ku'lib'al ku'x ri kakwinik kujuqeb'isaj ruk' ri Dios. **20** Ri Dios xub'an jun ch'ekom tzij kuk' chi kuya wi na jun kich'awenel cho ri Dios man jetaq ta ri e k'o kanoq nab' e. Ri nik'aj e ch'awenelab' ri e k'o kanoq nab' e are xo'kik man xb'an ta ch'ekom tzij kuk'. **21** Are xok ri Cristo che ch'awenel pa kiwi' ri winaq, ri Dios xub'an jun ch'ekom tzij ruk' Are', rumal cher pa ri Tz'ib'atalik kub'ij: Ri Ajawxel

xub'an jun ch'ekom tzij man kak'exen ta wi ri uchomanik: "At at ch'awenel wi chib'e q'ij saq, jetaq ri Melquisedec." (aión g165) 22 Rumal ri' are ri Jesú yo'winaq ku'lib'al qak'u'x chi k' o jun je'l ch'ekom tzij ri uyo'm ri Dios chaqe. 23 Sib'alaj e k'i ch'awenelab' xaq kakik'ex kib' chub'anik ri kipatan rumal chi kekamik. 24 ukab' ch'ekom tzij. 25 Rumal k'u ri' ri Jesú kakwinik ku'kol konojel ri keqeb' ruk' ri Dios jeri' rumal cher ri Are' k'aslik chib'e q'ij saq chub'anik ch' awem pa kiwi' konojel ri winaq amaq'e!. 26 xe'nwesaj loq pa Egipto xe'ntzuyej loq, rumal Rumal cher ri Jesú are kinimal ch'awenelab' ri k'u che ri man xeqeql' taj pa ri ch'ekom tzij, kajawataj chaqe. Rumal cher ri Jesú man k'o taj umak, man k'o ta ch'ulujil che Are', xuquje' man kachil' ta a'jmakib' xane ya'tal nim uq! Israel: "Kinya na ri nutaqanik pa ri kichomab'al ij cho ri kaj. 27 Man kajunumataj ta kuk' ri xuquje' kintz'ib'aj na pa ri kinema'. In kinux nik'aj e kinima'qil taq ch'awenelab' chick. Ri na kiDios xuquje' a're' ku'x na e nutinimit." 11 Jesú man kutzuj ta sianpanik q'ij chi q'ij rumal ri Pa ri q'ij ri' man choq'aq' ta chik chi jun kuya umak, k'a te ri' rumal kimak ri tinimit, xane k'utu'n che ri uk'ulja xuquje' man k'o ta jun Are' xutzuj jun sianpanik xa junmul chib'e q'ij saq, are ri uk'asleml. 28 Qas tzij wi, ri taqanik ku'cha' achyab' ri xaq keb'aq'o'tik rech ku'xik e kinima'qil ri ch'awenelab' cho ri Dios, are k' u ri ch'ekom tzij ri xb'anik are ya'om chik ri taqanik are xucha'o ri K'ojolaxel rech kok che kinima'qil ch'awenel pa kiwi' ri winaq, are wa ri b'antal suk' che, chib'e q'ij saq. (aión g165)

8 Kamik k'ut ri qas uk'u'x ri tajin kaqab'ij loq are chi k'o chik quk' ri kinimal ri e ch' awenelab' cho ri Dios, are wa' ri xt'uyi'k pa uwiqiq'ab' ri ut'uyulib'al ri Dios. 2 Are wa' ri kinimal ch'awenelab' ri kapataniqik pa ri Tyoxalaj k'olib'al, are wa ri qas tzij Tabernáculo ri utz kuk'a'xik ri man achi taj yakowinaq. 3 Rumal cher kojonel ri e kinima'qil ri e ch' awenelab' cho ri Dios, ya'tal b'e chike kakitzuj sianpanik, tzi choq'aq' wi chi k'o kutzuj che sianpanik. 4 We ta k'o ri Jesú cho ri uwachulew, mat b'a ch'awenel ri' cho ri Dios jeri' rumal e k'o chi ch'awenelab' cho ri Dios ri kakitzuj ri sianpanik jetaq ri kub'ij ri utaqanik ri Moisés. 5 We ch'awenelab' cho ri Dios ri kepataniqik pa ri Tyoxalaj k'olib'al xaq esal uwach ri kape na, jacha ri xub'ij loq ri Moisés are jub'iq' karaj kuyak ri q'ijila'b'al Dios ri utz kuk'a'x kumal achyab', ri Dios xub'ij che ri Moisés: Qas na'taj chawé je kab'an che jetaq ri xink'ut chawach pu'wi' le juyub'. 6 Are k'u ri chak ri xuya ri Dios

che ri Jesucristo rumal Are' kinima'qil ri e ch' awenelab' cho ri Dios, sib'alaj k'o na chikiwach nik'aj chik, rumal rech are' k'o jun ch'ekom tzij ri je'l na cho ronojel rumal cher pa Dios ya'tal chaqe jun je'l laj chi'nik. 7 Qas tzij wi, we ta ri nab'e ch'ekom tzij tz'aqt, mat xya chi ri' jun ukab' ch'ekom tzij. 8 Are k'u ri Dios, are xrilo chi man kaniman ta ri tinimit jetaq ri karaj Are' xub'ij: Kape na ri q'ij are kinb'an na jun k'ak' ch'ekom tzij ruk' ri tinimit Israel xuquje' ruk' ri tinimit Judá. 9 Man kajunumataj taj ruk' ri ch' cher ri Are' k'aslik chib'e q'ij saq chub'anik ch' ekom tzij ri xinb'an kuk' ri itat inan ojer, are awem pa kiwi' konojel ri winaq amaq'e!. 10 Rumal k'u ri' taj umak, man k'o ta ch'ulujil che Are', xuquje' kinb'an chi na jun ch'ekom tzij kuk' ri tinimit man kachil' ta a'jmakib' xane ya'tal nim uq! Israel: "Kinya na ri nutaqanik pa ri kichomab'al ij cho ri kaj. 11 Man kajunumataj ta kuk' ri xuquje' kintz'ib'aj na pa ri kinema'. In kinux nik'aj e kinima'qil taq ch'awenelab' chick. Ri na kidoios xuquje' a're' ku'x na e nutinimit." 12 Kinkuy na ri ketzelal xuquje' man kana'taj ta chi wi chwe ri kimak". 13 Ri Dios are xub'ij k'ak' che we ch'ekom tzij ri', xub'ij chi man k'o ta chi kutayij ri jun ri xik' ow kanoq rumal q'e'l chik xuquje' jub'iq' karaj kasach uwach.

9 Pa ri nab'e ch'ekom tzij ri Dios xuya ri ucholajil ri jastaq rech jeri' kab'an ri q'ijila' nik che, are wa' ri ucholajil ri q'ijila'nik cho ri uwachulew. 2 Rumal cher pa ri nab'e k'olib'al rech ri Tabernáculo, ri ub'i'nam tyoxalaj k'olib' al ya'tal wi ri k'olib'al kantela, ri mexa xuquje' ri kaxlan wa ri tzujtal choch ri Dios. 3 Chirij ri ukab' tasb'al upam ri Tabernáculo ri utz kuk'a' xik ri ub'i'nam sib'alaj tyoxalaj k'olib'al, 4 chila' k'o wi ri tzujb'al ri b'antal che q'ana pwaq, xuquje' chila' k'o wi ri kaxa rech ri ch'ekom tzij ri ch'uqtal che q'ana pwaq. Pa ri kaxa k'o wi ri jun xaru' b'antal che q'ana pwaq ri ya'tal maná chupam, xuquje' ri uch'ami'y ri Aarón ri xtuxik, rachi'l ri lajuy taqanik ri tz'ib'atalik cho ri keb' tz'alam ab'aj. 5 Pu'wi' ri kaxa e k'o keb' angelib' kib'l'nam e querubin rech ri juluwem ruk' ri kinanoch'al kich'uqum ri ch'uqb'al uwi' ri arca. Man kuya ta k'ut kujtzijon chirij chanim pu'wi' we ri' chanim. 6 Jeri' ub'anik we jastaq

ri' pa ri tyoxalaj k'olib'al. Q'ij chi q'ij ko'k b' am ri kikik'el ri k'isik' xuquje' wakax rachi'l ja', ik ri e ch'awenelab' cho ri Dios pa we k'olib' kyaq lana, xuquje' jun uq'ab' ri q'ayes ub'i'l nam al ri' rech ke'kiq'ijila'l' ri Dios. 7 Pa ri sib'alaj hisopo, xuchikoj chirij ri wuj rech ri taqanik tyoxalaj k'olib'al k'ut xwi kokik ri kinimal ri ch' xuquje' chickij ri tinimit. 20 Jewa' xub'ij: Are awenelab', we ri' xaq junmul pa jun junab' kak' wa' ri kik' rech ch'ekom tzij ri xutaq loq ri Dios ulmatajik. Ri ch'awenel are kok b'ik pa ri sib' chi'we. 21 Xuquje' xuchikoj ri kik' pu'wi' ri alaj tyoxalaj k'olib'al kuk'am b'ik kik' rech kuta Tabernáculo, xuquje' pu'wi' ronojel ri jastaq ri kuyb'al umak are' xuquje' ku'ta kuyb'al kimak kakoj che ri q'ijila'nem. 22 Ri taqanik kub'ij chi ri winaq ri kemakunik man ruk' ta kichomab'al. ruk' kik' kach'ajch'ob'ex ronojel, jeri' rumal we 8 Ruk' we ri', ri Tyoxalaj Uxlab'ixel kuya uch'ob' man katixtob' kik' man kakuyutaj ta ri makaj. ik chi are k'a k'o na we Tabernáculo ri', man 23 Rumal ri' sib'alaj choq'aq' xekamisax ri a' xaq ta xapachin kok pa ri sib'alaj Tyoxalaj k' waj rech jeri' kach'ajch'ob'ex ronojel ri k'o pa olib'al. 9 Ronojel we ri' xb'anik rech jeri' xk'ut ri Tabernáculo, are wa jun esal uwach ri kaj. chiqawach chi ri sipanik xuquje' ri tzuju'nijik ri Pa ri kaj kajawatajik chi katzuj sipanik ri k'o katzujik man k'o ta ukwinem chub'anik suk' na chikiwach ri a'waj. 24 Jeri' rumal ri Cristo che ri kichomab'al ri kacib'an ri q'ijila'nik ri' man xok taj pa ri k'olib'al q'ijila'b'al Dios ri . 10 Wa' we ri' xaq e jastaq tijowik rij, jastaq xaq achyab' e b'anowinaq, ri xaq esal uwach qumuxik rij, jastaq ri kab'anik rech kach'ajch' ri q'ijila'b'al Dios, xane xok b'ik pa ri kaj xu' ojir ri winaq, we jastaq ri' xeya loq k'a pa ri q'ij ta che ri Dios chi kujukuyu. 25 Xuquje' man are xk'eten ronojel. 11 Are k'u xul ri Cristo, ri kinima'qil ri ch'awenelab' pa ri Tabernáculo ri man kiq'ab' ta achyab' b'anowinaq, xuquje' man rech ta we uwachulew ri', 12 xok b'ik xa junmul pa ri sib'alaj tyoxalaj k'olib'al, man xok ta b'ik chutzujik kikik'el ri ama' taq k'isik' xane are xu'tzuju ri ukik'el Are', rech jeri' xujukol che ri makaj. (aiōnios g166) 13 Ri kikik'el ama' taq k'isik' xuquje' ama' taq wakax, xuquje' ri uchajil ri k'ojol taq wakax ri kachikox pa kiwi' ri winaq ri man e ch'ajch'oj taj ku'tyolixiraj jeri' kech'ajch'ojirik. 14 We jeri', la mat k'u k'o na ri ukik'el ri Cristo, ri man k'o ta xa ta ne nitz' ch'uluj che ri xtzuj cho ri Dios, are wa' kuch'ajch'ob'ej na ri qachomab'al che ri itzel taq chak ri xaq kak'aman b'ik pa ri kamikal, rech jeri' kaqapatanij na ri k'aslik Dios. (aiōnios g166) 15 Rumal ri', rumal ri Cristo xqak'am uq' ab' jun k'ak' ch'ekom tzij che ri Dios. Rech jeri' ri e sik'ital apanoq kakik'amawa'l' ri echab'al ri man kasach ta uwach, jeri' rumal cher ri Jesús xkamik chikikirik konojel ri winaq che ri mak ri xkib'an kanoq chuxe' ri ojer ch'ekom tzij. (aiōnios g166) 16 Pa we k'ak' ch'ekom tzij ri' sib' alaj choq'aq' kilik chi ri xyo'w kan ri wuj rech echab'al, kaminaq chik. 17 Rumal cher ri wuj rech echab'al xaq xwi' k'o kutayij we kakam ri yo'winaq kanoq, man kuya taj kachakun ri wuj we xaq je' k'aslik ri ajchoq'e. 18 Jeri' rumal are xb'an ri nab'e ch'ekom tzij, sib'alaj k'i a'waj xekamisaxik. 19 Are xb'l'itaj ronojel ri taqanik rech ri Moisés chike ri tinimit, ri Moisés xuk'

20 Ri taqanik rech ri Moisés xaq uq'equ'mal ri jastaq ri kape na, man qas ta are'. Rumal ri', ri taqanik man kakwin taj kub'an suk' chike ri winaq ri chi junab' kakitzuj ri sipanik ke ri kaminaq taq a'waj. 2 We ta qas xkwinik ri taqanik chi resaxik ri makaj chib'e q'ij saq, mat b'a a'jmakib' ri' kakina'o xuquje' xetani' ta b'a ri' chutzujik ri sipanik kech kaminaq taq a'waj cho ri Dios. 3 Man je' ta k'u ri' kak'ulmatajik. We tzuju'nijik ri kab'anik junab' chi junab' xaq na'tab'al rech ri makaj 4 Rumal cher ri kikik' el ri e wakax xuquje' ri e k'isik' man kakwin taj kuchup ri makaj. 5 Rumal ri', are xpe ri Cristo cho ri uwachulew xub'ij: Man kaqaj ta

choch la ri sapanik xuquje' ri tzuju'nijik kech jetaq ri kakib'an e jujun, xane qataqchi'j qib' kaminaq taj a'waj, rumal ri' xya la nutyo'jal. **6** chqajujunal, qas are qilij ub'anik jeri' rumal Ri sapanik kech awaj ri keporoxik, xuquje' ri a' ri q'ij are katzalij loq ri Ajawxel xqeb' loq. **26** waj ri ketzujik rech kakuyutaj kimak ri winaq We xeta'mataj ri qas tzij qumal k'a te ri' xaq man xqaj ta cho la. **7** Rumal ri xinb'ij: Ri' in je' kujmakunik, man k'o ta chi jun sapanik ri k'olik chub'anik ri kurayij ri anima' la jetaq kakwinik kujukuyu. **27** Xane xaq xwi qaye'm ri kub'ij pa ri wuj ri tz'ib'atalik. **8** Nab'e xub' ri k'axk'olal rech ri q'aq' ri ku'poroj na ri u'k' ij: Tzuju'nijik xuquje' sapanik, e porom taq a' ulel ri Dios. **28** Ojer, xapachin ri kilitajik kumal waj xuquje' kik' chupb'al rech ri makaj man e keb' winaq chi man klinik taj ri utaqanik xqaj ta choch la. (We jastaq ri' xetzujik jetaq ri Moisés, man katoq'ob'isax ta uwach, xane kub'ij ri taqanik.) **9** K'a te ri' xub'ij: In k'olik kakamisaxik. **29** La are k'u mat kaq'at tzij pu'wi' ri', in petinaq chub'anik ri urayib'al ku'x la. ri winaq ri karetzelaj uwach ri uk'ojol ri Dios, Chesaj la ri nab'e ch'ekom tzij rech kajeqeb' ri kub'ij chi man k'o ta kutayij ri ukamikal, ri a la ri ukab'. **10** Pa ri urayib'al uk'u'x ri Dios jewa' keno'jinik kaketzelaq ri Uxlab'al rech ri xb'antaj suk' chaqe pa ri utoy'jal ri Cristo ri utoq'ob' ri Dios. **30** Qeta'm uwach ri Dios, ri xa junmul xtzuj cho ri Dios chib'e q'ij saq. **11** xub'ij: In kintojow na uk'axelal chike, in kinq' Qas tzij wi ronojel ch'awenel cho ri Dios pa atow na tzij pa kiwi!. Xuquje' xub'ij: Ri Dios kiwi' ri winaq kub'an ri q'ijila'nem q'ij chi q'ij kuq'at na tzij pa kiwi' ri utinimit. **31** Sib'alaj kutzuj ri sapanik kech taq a'waj ri man kakwin k'ax, we kaq'at tzij pu'wi' jun winaq rumal ri ta wi karesaj ri makaj. **12** Are k'u ri Jesucristo k'aslik Dios! **32** Chena'taj chi'we ri k'axk'olal are xtzujtaj ri xa jun sapanik choch ri makaj ri xixik'ow wi, are k'a te wi xixkojon che ri xjeq'i'k chib'e q'ij saq, xt'uyi'k pa uwiqiq'ab' ri utz laj tzij. **33** Jujun mul xb'ix itzel taq tzij chi' Dios. **13** Xaq raye'm chi keya ri uk'ulel chux'e' ri we chikiwach sib'alaj e k'l winaq, k'o chi jujun raqan rech kab'an chike chi kakimoch' kib!. **14** mul xikub'isaj kik'u'x ri jewa' xb'an chike. **34** Jeri' rumal xa ruk' jun sapanik xub'an suk' chike Xuquje' xel ik'u'x chike ri e tz'apil pa taq che', ri utoxirisam chik. **15** Ri Tyoxalaj Uxlab'ixel are xmaj ri iwechab'al pune k'ax xiriqo, xixki' xuquje' kutzijoj rij are kub'ij: **16** Are wa ri ch' kotik, rumal cher iweta'm chi k'o jun je'l laq ekom tzij ri kinb'an na kuk' are kik'ow we q'otaj iwechab'al ri man kasach ta uwach. **35** Mixtani' ri', kacha ri Ajawxel. Kinya na ri nutaqanik pa k chujeqeb'axik ik'u'x chirij ri Dios rech jeri' kaniima' xuquje' kintz'ib'aj na pa ri kichomab' kik'amawa'j na jun nimalaj tojb'al iwe. **36** Ko al. **17** Xuquje' xub'ij: Man kana'taj ta chi wi chixk'oloq rech are xb'antaj ri urayib'al uk'u'x chwe ri ketzel xuquje' ri kimak. **18** Jeri' rumal ri Dios iwumal kik'amawa'j ri ub'im loq chi'we: cher we xkuyutaj ri makaj man k'o ta kutayij **37** Rumal cher man naj ta chik karaj, ri petik rij, sapanik kech a'waj katzujik cho ri makaj. **19** Xaq kape na, man kab'eyetaj taj loq. **38** Are k'u ri jeri' qachalal, rumal ri ukik'el ri Cristo ya'tal b' suk' winaq kak'asi' na rumal ri kojob'al, we k'u e chaqe kujokik pa ri sib'alaj Tyox k'olib'al. **20** katzalij kanoq chirij makaqaj ta ri' chinuwach. Rumal cher are xkam ri Jesús, xujaq kanoq ri b' **39** Ri uj k'ut, man uj kachi'l taj ri katzalij kanoq, e are xuraqij ri tasb'al ri kujqu'atej. Kamik k'ut ri kasach kiwach, xane uj kachi'l ri k'o kikojob' ri Jesús k'aslik, xa rumal rech kujkwink kujqeb' al chuchajixik ri kik'aslema.

11 Ri kajonik are chi qas tzij kaqaye'j xuquje' kakub'i' qak'u'x chi kaqak'amawa'j na ri man kaqil ta uwach. **2** Jeri' rumal che ri rumal ri kojob'al ri Dios xu'k'amawa'j ri qatat qanan ojer. **3** Xuquje' rumal ri kojob'al kaqach'ob' o chi rumal ri utzij ri Dios xtikitaj ronojel ri jastaq ri kaqil uwach xuquje' ri man kaqil ta uwach jeri' ri kaqil uwach xb'anik rumal ri man kaqil ta uwach. (*aión g165*) **4** Rumal ri kojob'al ri Abel xtzuj jun sapanik ri sib'alaj xqaj cho ri Dios man kajunumataj ta ruk' ri rech ri Caín,

rumal ri' xq'alajisaxik chi jun suk'alaj winaq, ri Dios are xtaqchi'x chutzujik, ri Isaac ri xa rumal cher ri Dios xuk'am ri usipanik. Xuquje' jun uk'ojol, che sapanik. **18** Pune xub'ij ri Dios pune kaminaq chik ri Abel k'o kaqeta'maj chirij che chi kek'oji' na sib'alaj e k'i rija'l rumal rech ri uku'lib'al uk'u'x chirij ri Dios. **5** Rumal ri ri Isaac. **19** Ri Abraham reta'm chi ri Dios k'o kojob'al ri Enoc xesax b'ik pa we uwachulew ukwinem chikik'astajisaxik ri kaminaqib', jeri' ri' rech jeri' man xkam taj, are maja' kak'am xaq esal uwach chi ri Isaac xk'astajik chikixo'l b'ik xnimanik xuquje' xqaj cho ri Dios man ri kaminaqib'. **20** Rumal ri kojob'al ri Isaac xu' xriqitaj ta chi k'u wi, rumal cher are ri Dios xk' tewechi'j ri u'k'ojol ri Jacob rachi'l ri Esau, xril amow b'ik. **6** Qas tzij wi, we man k'o qakojob' apanoq ri kak'ulmatajik pa ri q'ij ri petinaq. al man kujqaj ta wi cho ri Dios, jeri' rumal ri **21** Rumal ri kojob'al ri Jacob are jub'iq' karaj kaqet ruk' ri Dios choq'aq' wi kukojo chi k'o kakamik, xu'tewechi'j chi kijujunal ri e ralk'wa' ri Dios xuquje' Are' katewchi'nik ri kajeqi' uk' l ri José, k'a te ri' xuq'ijila'l jri Dios xuq'ale'j ri u'x chirij. **7** Rumal ri kojob'al xb'ix loq che ri utza'm ri uch'amii'y. **22** Ri José rumal ri kojob'al Noé ri kak'ulmataj na, ruk' moch'oj ib' xuyako are jub'iq' karaj kakamik, xutzijoj chi ke'l na ri arca rech jeri' xu'kol ri e k'o pa ri rachochoch. loq ri winaq a'j Israel je la' pa ri tinimit Egipio, Ruk' ri kojob'al xuq'at tzij pa kiwi' ri winaq xuquje' xub'ij kanoq chike chi kakik'am b'ik ajuwachulew xuquje' xuxik ech'a'nel rech ri ri ub'aqil are keb'ek. **23** Rumal ri kojob'al ri suk'al ri kak'amawa'xik rumal ri kojob'al. **8** Ri Moisés are xk'oji'k xawaxik oxib' ik' kumal ri Abraham rumal chi k'o ukojob'al xnimanik xel utat unan, rumal cher xkilo chi ri k'in laj ak' b'ik pa ri k'olib'al ri k'o wi, xe' pa ri k'olib'al ri al sib'alaj je'l kaka'yik, man xkixi'j ta kib' cho xuk'amawa'j na che rechab'al, xe'ek, pune man ri utaqanik ri nim taqanel. **24** Rumal ri kojob' reta'm taj jawje' ri ke' wi. **9** Rumal che ri k'o al, ri Moisés are achi chik, man xraj taj xuk' ukojob'al, xk'oji'k pa ri tinimit jacha kub'an jun amawa'j uq'ab' chi ral ri umi'al ri faraón. **25** Ri ik'owel pa ri ulew ri xtzuj che, xuquje' xk'oji'k Moisés man xraj taj xuk'amawa'j ri ya'tal che pa taq ri ja ri xaq che atz'yaq xuquje' che' b' jetaq jun winaq ri a'j Egipio, rumal cher we antal wi, e rachi'l ri Isaac xuquje' ri Jacob are jastaq ri' makaj cho ri Dios, xane are xukoch'o wa' e rachi'l chi rechab'exik ri tzujtal loq. **10** xb'an k'ax che ruk' ri utinimit ri Dios. **26** Man Jeri', rumal cher ri Abraham raye'm ri tinimit ri xraj taj xuk'amawa'j ri q'nomal rech Egipio, uyakom ri Dios, ri qas ko xuquje' utz b'antal are xuchomaj chi are katanik kuriq k'ax jetaq ri chuyakik. **11** Rumal ri kojob'al, ri Dios xuya k'ax ri kuriq na ri Cristo, jeri' rumal cher reta' uchuq'ab' ri Sara rech kak'oji' ral pune man m chi are ri Dios kayo'w na ri utojb'alil che. **27** kakwinik kek'oji' ral, rumal cher ri Sara xkub'i' Rumal ri kojob'al, ri Moisés xel b'ik pa ri tinimit uk'u'x chi ri Dios kub'ano ri ub'im loq. **12** Rumal Egipio, man xuxi'j ta rib' che ri royawal ri nim ri' ri Abraham are jub'iq' karaj kakamik xek' taqanel, ko xk'oji'k pa ri uchomanik, are xuka' oji' sib'alaj e k'i rija'l kejunumataj ruk' ri ch' yej ri Dios ri man kilitaj ta uwach. **28** Rumal umil ri e k'o cho ri kaj xuquje' ri sanyob' ri k' ri kojob'al xrik'owisaj ri nimaq'ij rech Pascua, o chuchi' ri plo, man k'o ta jun kakwinik ka' xuquje' xtaqanik chi ri a'j Israel kakichikoj kik' jilanik. **13** Konojel we winaq ri xe'qatzijoj xek' chuchi' taq ri kachoch rech jeri' ri ángel rech ri am b'ik man xkik'amawa'j ta ri jastaq ri xtzuj kamikal man xu'kamisaj ta ri e nab'yal taq kal chike, xane xwi xkil apanoq chi petinaq xuquje' ri a'j Israel. **29** Rumal ri kojob'al, ri winaq a'j xkib'ij chi xaq i'k'owel xuquje' man e rech taj ri Israel kiq'axaj ri kyaq plo jetaq ta ne chi xeb' uwachulew. **14** Ri winaq ri jewa' kakib'ij, qas inik choch ri chaqi'j uwachulew, ri winaq a'j kakik'utu chi qas man ajuwachulew taj, xane Egipto, are xkaj xeq'ax pa ri plo, xeq'ij kanoq. tajin kakitzukuj na jun kitinimit. **15** We winaq **30** Rumal ri kojob'al xetzqaq ri tanya ri usutim ri' man are ta tajin kakichomaj rij ri tinimit ri rij ri tinimit Jericó, are xesutin wuqub' mul ri xe'l wi loq, we ta jeri', xetzalij ta b'a kan ri' je a'j Israel chirij. **31** Rumal ri kojob'al, ri ixoq la'. **16** Xane are kakirayij jun kitinimit ri k'o na ub'ij Rahab, ri kuk'ayij rib' kamakun kuk' taq cho ronojel, are wa' ri k'o pa ri kaj. Rumal ri' ri achyab', man xkam taj kuk' ri winaq ri man Dios man xuk'ixib'ej taj chi we winaq ri' xkib'ij xeniman taj, rumal cher utz xub'an che kik' kiDios che, xane xuyak jun tinimit ri xaq ke a' amawa'xik ri xetaq b'ik chi rillik ri tinimit Jericó. re'. **17** Rumal ri kojob'al, ri Abraham xunimaj **32** ¿Jas chi k'u ri kinb'ij na? Xa man kuya ta

chi ri q'otaj chutzijoxik kij ri Gedeón, Barac, loq chuya'ik ichuq'ab' jeri' rumal cher ix ralk' Sansón, Jefté, David, Samuel, xuquje' ri e q' wa'll ri Dios. Ri tzij ri xb'ix loq chi'we kub'ij: alajisal taq tzij. 33 We winaq ri' ruk' ri kikojob'al Nuk'ojoj, man kawetzelaj taj ri pixab' ri kuya ri xech'eken chike ri tinimit, xkiq'at tzij pa kiwi', Ajawxel chawe, xuquje' man katchuquchub' taj xuquje' xkik'amawa'l' ri b'i'tal loq chike, xkitz' are katuyajo. 6 Rumal cher ri Dios kusuk'umaj apij upakichi' ri e koj, 34 Xkichup nimaq taq q' ri kuloq'aj xuquje' kurapuj ri kuk'amawa'l' che aq!. Ri winaq man xekwin taj che kikamisaxik ralk'wa'l. 7 Ri Dios kixuk'amawa'l' che ralk'wa'l ruk' sak'ib'al, pa ri ch'o'j xkik'utu chi qas k'o we kikoch'o ri uyojonik ri Dios, rumal cher man kichuq'ab', ri ajch'o'jab' e kik'ulel xa'nimaj b'ik k'o ta jun tataxel ri' ri mat ku'yaj ri ralk'wa'l. 8 chikiwach. 35 Ri ixoqib' rumal che ri xkub'li' kik' We man kixuyaj ri Dios jetaq ri kub'an chike ri u'x chirij ri Dios, xek'astaj na ri e kikaminaqib'. e ralk'wa'l, man qas ta b'a ix ralk'wa'l ri Dios E k'o chi jujun ri xech'ayik xekamisaxik man ri!. 9 Ojer, are uj ak'alab' na, ri e qatat qanan xkaj taj chi xetzoqopix kanoq jeri' rumal cher rech ri uwachulew xe'qanimaj pune xujkiyajo. keta'm chi sib'alaj je'l ri k'aslemal ri kakiriq na La are ta k'u mat kaqanimaj ri Dios, ri qatat are kek'astajik. 36 E nik'aj chik xkiriq yoq'ik, ri k'o pa ri kaj, rumal we kaqanimaj ri kub'ij xkiriq ch'ayik, xejat'ix ruk' taq ch'ich' jat'ib'al kaqarik na jun alik k'aslemal. 10 Qas tzij ri qatat k'a te ri' xetz'apix pa che'. 37 Xeb'an che ab' qanan ojer xujkiyajo xuquje' xujkipixib'aj jun aj, xesyerixik, xe'sax pa keb'. Xa'nimajik xeb' janipa q'ij jetaq ri xkaj, ri Dios k'ut kujupixab'aj ek naj naqaj, kikojom utz'u'mal chij xuquje' rumal karaj kujuxik tyoxalaj taq winaq jacha utz'u'mal k'isik' che katz'yaq, xkiriq ri meb'ail, ri are' sib'alaj tyox. 11 Qas tzij man k'o ta jun xkiriq ri b'is, k'ax xb'an chike. 38 Ri winaq ri a' pixab' ri qas kaqaj pa ranima' jun, xane sib'alaj juwachulew man xtaqi' ta chike xek'oji' we utz k'ax kano'wik, pune jeri' are kak'amawa'tajik taq winaq ri' kuk', rumal ri' we winaq ri' man kuya ja'maril, suk'al chike ri xek'amawa'nik. k'yaqal taj xek'oji' wi, xane xek'oji' pa taq ri 12 Rumal b'a ri', pune q'i'tajinaq chi ri iq'ab' ulew ri katz'inowik, pa taq ri juyub', xuquje' xuquje' ri iwaqan, chik'amawa'l' ichuq'ab'. 13 pa taq ri jul. 39 Konojel we winaq ri', pune utz Chixb'inoq pa ri suk' b'e, rech ri man kakwin xeno'jinik xuquje' xki'kotik ri Dios kuk', man taj kab'inik, kutzirk xuquje' kuchaple'b'inem. k'o ta jun chike xuk'amawa'l' ri b'i'tal loq. 40 14 Chixk'oloq pa ja'maril kuk' konojel ri winaq Jeri' xk'ulmatajik, rumal k'o apanoq jun je'l laj xuquje' chinimaj ri Dios rumal cher we man uchomanik ri Dios chaqe uj, rech jeri' kaqak' kixinimanik man ki'wila ta uwach ri' ri Dios. 15 amawa'l' ri b'i'tal loq chaqe. Ri Dios xwi kub'an Qas chiwila' chi man k'o ta jun mat kuriq ri na suk' chike ri' ri winaq ri', we xb'antaj suk' utoq'ob' ri Dios, xuquje' chi man k'o ta jun kak' chaqe uj.

12 Rumal k'u che ri sutital qij kumal sib'alaj

k'i winaq ri tajin kujilow loq, qaya b'a kanoq ri ra'lal ri makaj ri xaq kujuq'atej, xane are qilij ri b'inem ri k'o chiqawach. 2 Are qila ri Jesús rumal cher chirij are' ku'l wi qak'u' x rumal are' xmajin loq ri qakojob'al xuquje' are katz'aqatisan na. Are ri Jesús xq'i'owik ri k'ixib'al are xkamik cho ri ripb'al rumal cher reta'm chi kak'il'kot na are kik'low chupam ri k' axk'olal. Chanim k'ut t'uyul pa uwiqiq'ab' ri ut' uyulib'al ri Dios pa ri kaj. 3 Chixchoman chirij ri xno'jinik ri Jesús. Sib'alaj e k'i winaq xe'tzelan uwach xuquje' xkib'an k'ax che, man xtzalij ta k'u kan chirij. Rumal ri' man kuya taj kixq' i'taj chub'anik ri tajin kib'ano. 4 K'amaja' ya kixkamisaxik pa ri ch'o'j ri kib'an ruk' ri mak. 5 La xsachan k'u chi'we ri utzij ri Dios ri b'i'tal

16 kachkatem pa ranima' jeri' man kub'an ta k'ax chike nik'aj chik. 17 Xuquje' man k'o ta b'a jun kub'an mak kuk' taq achyab' xuquje' kuk' ixoqib' xuquje' maretzelaj uwach ri Dios jetaq ri xub'an ri Esaú, xuk'ayij ri tewechib'al re ri unab'ya'lil cho jun laq urikil. 18 Xuquje' iweta'm chi ri Esaú xraj chi na xuk'amawa'l' we tewechib'al ri', man xk'amawa'x ta chik: Man xya ta chib'e che xuk'ex uk'u'x pune xoq'ik chutayik ri tewechib'al. 19 Xuquje' xkita ri roq'ib'al ri uk'a', ri uch'ab'al ri Dios, are xuya ri taqanik. Ri xetowik we ch'ab'al ri' pa ri juyub' Sinaí, xkib'ochi'j rech katanik ri ch'ab'al ri'. 20 Rumal ri' man k'o ta jun kaq'l'ow unimaxik ri tajin kab'ix chike, ri winaq o awaj ri kapaq' cho ri juyub' che ab'aj kakamisaxik o kateq' che tz'

ijtz'ik ch'ich'. **21** Sib'alaj xib'ib'al we jun k'utb'al kachajil, ri e kakab' kixoqil xuquje' ri kakib' ri', rumal ri' xub'ij ri Moisés: Tajin kinb'irib'at an taq mak kuk' taq achyab' xuquje' kuk' taq che xib'in ib'. **22** Ri ix k'ut xixqeb' chuxukut ixoqib'. **5** Man kak'axir ta ri iwanima' chuloq' ri juyub' Sión xuquje' chuxukut ri utinimit ri axik ri pwaq, xuquje' ku'l ik'u'x ruk' ri k'o iwuk' Dios, ri k'aslik chib'e q'ij saq. Ri tinimit ri' are , rumal cher ri Dios ub'im loq: Man katinya ta Jerusalén ri k'o pa ri kaj, chila' e k'o wi sib'alaj e kanoq atukel xuquje' man katintzaq ta kanoq. **6** k'l mil angelib' ri kakiq'ijila'j ri Dios. **23** Chila' e Xaq jeri' ruk' ku'lib'al ku'x kujkwinik kaqab'ij: k'o wi konojel ri xu'k'amawa'l' ri Dios che ralk' Are ri Ajawxel kinto'wik; man kinxi'j ta wib' wa'l xuquje' xuya b'e chike kek'oji'k pa ri kaj, ix , man k'o ta jun kakwinik kub'an k'ax chwe. kixqeb' ruk' ri Dios ri kuq'at na tzij pu'wi' ri **7** Chena'taj chi'we ri e k'amal taq ib'e, rumal winaq cho ri uwachulew. Chila' ruk' ri Dios e k' a'ret xetzijon ri utzij ri Dios chi'we, chiwila ri o wi ri uxlab'al kech ri e suk' taq winaq ri xb'an kino'jib'al xuquje' chiwesaj uwach ri kikojob' suk' chike rumal ri Dios. **24** Ix xixqeb' ruk' ri al. **8** Ri Jesucristo man kak'exen ta wi, Are' Jesús, na'taj chi'we chi xa rumal ri Are' ri Dios kanoq iwar, Are' kamik xuquje' Are' amaq'el. xub'an jun k'ak' ch'ekom tzij iwuk' ix. Tyox che (**aión g165**) **9** Xaq miterene'j jule' taq k'utu'n chik ri ukik'el ri Jesús ri xtixtob'ik are xkamik xe' ri man are ta uk'utu'n ri Cristo. Are utz chi kuyutaj ri qamak. Rumal k'u ri', ri Jesús are ri anima'aj kuk'am uchuq'ab' che ri toq'ob', nim uq'ij cho ri Abel, rumal cher ri ukik'el ri man che ta ri tijowik rij ri kub'ij ri naq'atjab'el Abel man kakuyun taj xane are karaj kab'an ri man k'o taj kutayij chike ri ketijowik. **10** Ri q'atoj tzij. **25** Chiwila b'a iwib', miwetzelaj ri uj ya'tal jun tzujb'al sipanik chaqe jawie' man uch'ab'al ri Dios rumal cher we man xtoq'ob' kekwin ta wi kewa' ri ajchakib' ri kechakun pa isax kiwach ri winaq a'j Israel ri e k'o cho ri Tabernáculo. **11** Jeri' rumal cher ri kinima'qil uwachulew, la are ta k'u katoq'ob'isax qawach ri ch'awenelab' cho ri Dios kukoj b'ik ri kikik' uj we man kaqato ri ch'ab'al upetik pa ri kaj ri el ri a'waj pa ri Tyoxalaj k'olib'al rech jeri' kujupixab'aj. **26** Ojer, ri ch'ab'al ri' xubirirej ri kakuyutaj ri makaj, ri kityo'jal k'u ri kaminaq uwachulew, xub'ij xuquje' loq: Kinb'irirej chi na taq a'waj kaporoxik chirij ri tinimit. **12** Rumal ri' junmul man xwi ta ri uwachulew, xane ri kaj , ri Jesús rumal utyolixiraxik ri tinimit ruk' ri rachi'l ri uwachulew. **27** Are kub'ij ri tzij junmul ukik'el, xkamisaxik chirij ri tinimit. **13** Chujel b' chi na, tajin kub'ij chi karesaj na b'ik ri jastaq ri a b'ik uj xuquje' ruk' ri Jesús, qak'ama qe ri k' tikatalik, rech jeri' xwi kekanaj kanoq ri jastaq ixib'al ri xuriqo are xekeb'ax cho ri ripb'al. **14** ri man utz taj kesalab'axik. Rech jeri' kaqaq' Rumal cher man k'o ta jun qatinimit waral cho ijila'j ri Dios jetaq ri kaqaj cho are', ruk' moch' ri uwachulew, xane are qaye'm ri tinimit ri kape och'em ib'. **28** Tyox che ri Dios, ri ajawarem ri na. **15** Xaq jeri' qatzuju che ri Dios pa ri ub'l' ri kuya ri Dios chaqe man kasalab'atay taj. Rumal Jesús, sipanik rech q'ijila'nem, are wa' ri q'ijila' ri' rajawaxik kaqaq'ijila'j ri Dios ruk' loq'anik nik ri kaqaya ruk' ri qachi' ri kuq'alajisaj ri ub'i' xuquje' kaqaya ri q'ijila'nik che ri kaqaj choc. . **16** Masachan ub'anik ri utzilal chi'we xuquje' **29** Jeri', rumal cher ri qaDios are q'aq' ri kaja' chiya ke' nik'aj chik ri jastaq iwe, rumal cher are wa' ri kaqaj cho ri Dios. **17** Chi'nimaj ri e k'amal taq ib'e, xuquje' chimoch' o iwib' chikiwach, jeri' rumal cher a're' kixchajinik, je ta ne chi a're' kejachow na kwenta cho ri Dios che ri kak'ulmataj iwuk' ix. **18** Chib'ana ch'awem pa qawi', rumal cher qeta'm uj chi man k'o ta jun etzelal pa ri qachomab'al xuquje' kaqaj kaqab' an ronojel uwach utzilal kuk' konojel. **19** Qas kinchilib'ej chi'we, chib'ana ch'awem pa nuwi' rech jeri' kixe'nsolij aminaq. **20** Are b'a ri Dios rech ja'maril ri xuk'astajisaj ri nimalaj Ajyuq' kech ri chij, chikxo'l ri kaminaqib' rumal ri kik' rech ri ch'ekom tzij, ri man kasach taj uwach. (**aiónios g166**) **21** Are' chuya chi'we ri kwinem chub'

13 Chiloq'aj iwib' chi'jujunal, jetaq ri qas iwachalal iwib'. **2** Masachan chi'we kik' amawa'xik ri winaq cho ri iwachoch, rumal chi e k'i winaq xe'kik'amawa'l' winaq cho ri kachoch man keta'm taj chi angelib' ri xe'kik'amawa'l'. **3** Chena'taj chi'we ri e tz'apital pa che', jetaq ta ne chi ix tz'apital junam kuk', xuquje' chena'taj chi'we ri kab'an k'ax chike, jetaq ta ne chi ix tajin kixriqow ri k'ax. **4** Rajawaxik nim kiwil ri k'ulanem xuquje' nim chiwila ri achi ri xa jun rioxqil xuquje' ri ixoq xa jun rachajil, rumal cher ri Dios kuq'at na tzij pa kiwi' ri e kakab'

anik ronojel ri utz taq jastaq, rech jeri' kib'an ri urayib'al uk'u'x. Xuquje' rumal b'a ri Jesucristo, ri Dios chub'ana pa qanima' uj ri kaqaj cho are'. Che are yo'q wi ri juluwem chib'e q'ij saq. Jeri'.
(aiōn g165) 22 Qachalal, kixinb'ochi'j chuk'amawa' xik ri tzij rech pixab', jeri' rumal man k'i ta ri xintz'ib'aj b'ik chi'we. **23** Kawaj kiweta'maj chi ri alaxik Timoteo xtzoqopitajik, we kul wuk' kink'am b'ik rech junam kujopan chi'solixik. **24** Chiya rutzil kiwach konojel ri e k'amal taq ib' e xuquje' konojel ri e tyoxalaj taq kojonelab'. Kakitaq xuquje' rutzil iwach ri e k'o pa ri tinimit Italia. **25** Are ri utoq'ob' ri Dios kakanaj kanoq iwuk'.

Santiago

1 In in Santiago, patanil re ri Dios xuquje' rech ri Ajawxel Jesucristo. Kintaq rutzil kiwach konojel ri e kab'lajuj puq winaq a'j Israel ri e tukininaq choch ri uwachulew. **2** Wachalal, chixki'kotoq are kiriq sib'alaj k'i uwach k'axk' olal. **3** Iweta'm chik chi are kape k'axk'olal chi' wij kub'an chi'we chi kixjeqi'k pa ri ikojob'al. **4** Xuquje' ri jeqelem kub'ano chi utz kib'an che ri chak rech qas ix tz'aqat xuquje' maj kajawataj chi'we. **5** We k'o jun chi'we ri man k'o ta reta' mab'al, chuta che ri Dios. Ri Are' kuya na chi'we. Man kixuyaj taj we kita che. **6** Chita' ruk' kojob'al, man kakab'alaj ta ik'u'x are kito rumal cher ri winaq ri kakab'alaj uk'u'x kajunumataj ruk' ri ja' ri k'o pa ri plo xaq kasalab'ax wi rumal ri kyaqiq'. **7** We k'o jun winaq jewa' kub'ano, maraye'j kuk'amawa'j xa ta ne jun ujastaq che ri Dios. **8** Jeri' rumal man qas ta jeqel uk'u'x ri' pa ri kub'ano. **9** Ri alaxik ri meb'a rajawaxik nim kuna'o rumal nim ub'anik. **10** Xuquje' ri alaxik ri q'nom rajawaxik kumoch' rib' rumal ri ub'anik. Ri q'nom winaq kajunumataj ruk' ri kotz'i'j ri kak'iy cho ri saq, xaq sachel uwach. **11** Are kel loq ri q'ij ruk' ri uk'atanal kuchaq'i' jarisaj ri q'ayes. Katzaq ri ukotz'i'jal, man je' l ta chik kaka'yik. Jeri' kak'ulmataj na ruk' ri q'nom xuquje' ri uq'inomal. **12** Utz rech ri winaq ri man katzaq taj pa mak, rumal cher are kaya'taj na che ri korona ri utzujum ri Dios chike ri kakiloq'aj ri ub'i!. **13** Mub'ij jun are kataqchix pa mak chi are ri Dios xintaqchi'nik, rumal cher ri Dios man kataqchi'x taj pa mak xuquje' makutaqchi'j ta chi jun pa mak. **14** Xane ri winaq kaqaj pa mak rumal kajurux b'ik rumal ri itzel taq urayinik. **15** Are kak'iy ri urayinik jun chub'anik mak, kalax ri makaj pa ranima', , ri makaj are kachaple'x ub'anik, kuk'am loq kamikal. **16** Loq'alaj taq wachalal, jmisub' iwib' ! **17** Ronojel ri utz xuquje' tz'aqatalaj sipanik chikaj kape wi, ruk' ri Tataxel ri xtikowik ri q'ij xuquje' ri ik' xuquje' ronojel ri ch'umil ri kaqilo xuquje' man kaqil taj. Ri Dios man kak' exetaj ta wi man kajunumataj ta ruk' ri mu'j ri xa kak'exenik. **18** Xa rumal ri urayinik ri Dios xub'an chaqe xujalaxik chik junmul rumal ri tzij rech qas tzij, rech je kujuvik ri tiko'n ri qas k'o kutayij. **19** Loq'alaj taq wachalal, na'taj we ri' chi'we: Rajawaxik ix sak'aj chutayik ri kab'ix

chi'we, xuquje' man aninaq taj kitzalij uwach xane qas chichomaj na jas ri kib'ij, xuquje' man aninaq taj kayakataj iwoyawal. **20** Rumal cher ri royawal ri winaq man kub'an taj chi kape ri urayib'al uk'u'x ri Dios. **21** Rumal k'u wa' chitzqaq kanojel makaj xuquje' etzelal ri sib'alaj nim k'o choch ri uwachulew, rech kixkwinik kik'amawa'j ruk' moch'och'em ri tzij ri xtik pa iwanima', ri tzij ri' kakwinik kixukolo. **22** Makakub'i! ta ik'u'x xwi kita ri utzij ri Dios, ri' xaq kisub' iwib' xane rajawaxik kib'ano ri kub'ij ri utzij ri Dios. **23** Ri winaq ri xaq xwi xutatab'ej ri utzij ri Dios man kuchakub'ej taj, kajunumataj ruk' ri winaq ri karil rib' pa jun ka' yeb'al, **24** are kil taj rib' chupam, kasachan che jas kab'antajik. **25** Ri kajeqi'k pa ri suk' taqanik ri kuya kiritajem xuquje' kuchap uk'u'x kak'oji' chupam, man kasachan taj che ri xutatab'ej, kuk'amawa'j na ri tewechib'al are kuchakub'ej ri tzij. **26** We k'o jun kub'ij chi kojonel, man kuq'il ta k'ut rib' chub'ixik etzelal, maj kutayij ri' ri kub'ij. **27** Ri utz laj kojonem ri man ch'uluj taj choch ri Dios ri Tataxel, are kichajixik ri e maj kitat kinan xuquje' ri e malka'n taq ixoqib', xuquje' tasoj ib' che ri etzelal rech ri uwachulew.

2 Wachalal, jas che kib'ij chi k'o ikojob'al chirij ri juluwem laj Ajawxel Jesucristo we xaq k' yaqla winaq ki'cha'o. **2** Q'a'nampe che kok b'ik jun winaq iwuk' ukojom b'ik jun umulq'ab' b' antal che q'ana pwaq xuquje' uk'lexem b'ik ratz'yaq, k'a te ri' kok xuquje' b'ik jun meb'a ri jarinaq chi ri ratz'yaq ri ukojom. **3** We kib'ij che ri ujalalem b'ik ratz'yaq, utz kat'uyi' lal waral, are utz wa' we k'olib'al ri' che la are k'u ri meb' a' kib'ij che: Chattak'al apanoq chila', o chatt' uyul pa le ulew. **4** ¿La junam ri' tajin kib'an chike we winaq ri' we jeri' kixno'jinik, la man k'ax ri' ri tajin kixno'jinik? **5** Qas chitampe', loq'alaj taq wachalal: Ri Dios xu'cha' ri e meb' aib' ri a'juwachulew rech ku'xik q'inomab' pa ri ajawarem ri kuya na chike konojel ri winaq ri kakiloq'aj ri ub'i!. **6** Ix iwetzalam ri meb'a!, ¿la man are ri q'inomab' ri qas keb'anow k'ax chi' we xuquje' kixkik'am b'ik choch ri q'atb'al tzij? **7** ¿La man are ri q'inomab' ri kakib'ij itzel taq tzij che ri Dios ri ikojom? **8** Utz ri' kixno'jinik, we kib'ano jetaq ri kub'ij ri taqanik: Chaloq'aj ri a'k'ulja jetaq kab'an chuloq'axik awib' at, **9** are k'u we xaq ki'cha' ri ki'loq'aj kixmakunik,

man inimam ta ri' ri taqanik. **10** Jeri' rumal kojob'al are maj utz taq chak ruk!. Kajunumataj cher ri winaq ri tz'aqat chunimaxik ri taqanik, ruk' jun kaminaq.

kasach k'u apanoq che unimaxik jun che ri taqanik, xsach ri' che ronojel. **11** Are ri Dios xb' inik: Ma'tzukuj e keb' awixoqil, are' xuquje' xb' inik matkamisanik. Wine man katzukuj e keb' awixoqil xaq xwi xatkamisanik, man xanimaj ta ri' ri taqanik. **12** Qas utz chixtzijonoq, qas utz chixno'jinoq, rumal iweta'm chi kaq'at na tzij pi'wi' rumal cher ri taqanik kuya b'e chaqe kaqab'an ri utz taq jastaq. **13** Pa ri q'ij rech q' atoj tzij, makatoq'ob'isax ta uwach ri winaq ri makutoq'ob'isaj ta chi uwach jun chik. Ri winaq ri xutoq'ob'isaj uwach jun chik, katoq' ob'isax na uwach pa ri q'ij rech q'atoj tzij. **14** Wachalal, ¿jas kutayij che jun kub'ij chi k'o ukojob'al we man kub'an utz taq chak? Ri kojob' al are kattaqchi'nik chub'anik utz taq chak. **15** Qa'nampe che k'o jun alaxik achi o ixoq ri maj ratz'yaq xuquje' maj uwa. **16** K'a te ri' kape jun chi'we ix kub'ij che: "No'ljim kate'ek, kapis awib' xuquje' utz kab'an che ri awa'im rech man katnum taj." Maj k'u kuya che ¿la utz ri' we jeri' kaqab'ij che ri winaq ri? **17** Je xuquje' ri kojob'al we man kaqachakub'ej ri kub'ij maj kutayij. **18** Wine k'o jun kub'ij: "At k'o ukojob' al are k'u ri in nub'anom utz taq chak." Qilab' a': chak'utu ri ukojob'al ri maj utz taq chak ab'anom ruk', in kink'ut ri nuchak chawach ri nub'anom ruk' ri nukojob'al. **19** Ri at kakojo chi xa jun ri Dios, je'lik ri!. Ri itzel taq uxlab'al kakikojo chi xa jun ri Dios xuquje' keb'irib'atik kakixi'j kib' choch. **20** ¡Sib'alaj at kon! Pa ku' x chi ri kojob'al man rachi'll taj utz taq chak. **21** ¿La man k'u xb'ix che ri Abraham chi suk' achi rumal cher xunimaj utzujik ri uk'ojol che sianik cho ri Dios pu'wi' ri tzujb'al sianik? **22** Kawilo ri ukojob'al xuquje' ri utz uchak junam xechakunik, ri Abraham xtz'aqat ri ukojob'al rumal ri utz chak ri xub'ano. **23** Je' xk'ulmatajik jetaq ri tz'ib'atal loq: Ri Abraham xukojo ri xub' ij ri Dios che, ruk' wa' xb'ix che chi jun suk' achi, rumal ri' xok che rech ch'ab'e'n ri Dios. **24** Kiwiyo, kab'ix suk' che jun winaq rumal ri utz taq chak kub'ano, man xaq xwi taj rumal ri ukojob'al. **25** Je xuquje' xk'ulmataj ruk' ri Rahab ri jun ixoq ri makuninaq kulk' e k'l achyab!. Xb' ix che chi suk' rumal cher xuya k'olib'al jaw xkawaj wi kib' ri achyab' a'l Israel k'a te ri' xu' to'o xa'nimaj b'il, xeb'e chik pa jun b'e. **26** Ri tyo'jal are maj ri uxlab'al che are junam ruk' ri

3 Wachalal, mijaluj iwonojel ix a'jtijab', rumal cher iweta'm chi k'ax na ri kab'an chuq'atik tzij pa qawi!. **2** Qonojel kujasach apanoq. We k'o jun winaq ri man kasach ta wi pa ri utzij, jun suk' laj winaq ri', kakwin ri' kuchajij ri utyo'jal. **3** Ri kej are kaqakoj ri ch'ich' pa kichi' kujkwiniq ke'qajik'o, rech kujkinimaj, kujkwiniq kab'an qe pa kiwi!. **4** Chiwila xuquje' ri e jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja' pune e nima'q xuquje' kepaqchi'lo' x rumal ri nimaq taq kyaqiq!, xa jun laj nitz' ri kakoj chub'inisaxik. **5** Je xuquje' ri qaq' jun chike ri sib'alaj nitz' rech ri qatyo'jal, xa k'u kunimarisaj rib' che ri mayijab'al taq jastaq. Chichomajmpe rij, xa jun laj nitz' q'aq' kak' atow jun nimalaj juyub!. **6** Je xuquje' ri qaq' jun itzel q'aq' nojinaq che etzelal. Jun chike ri nitz' che ri qatyo'jal are wa' ri kuch'ulujij ronojel ri qatyo'jal, we kak'atisax rumal ri tyo' nel q'aq', kujkwiniq kuk'atisaj ronojel ri qak' aslemal. (**Geenna g1067**) **7** Ri winaq kwininaq che kimanaxorisaxik konojel kiwach a'waj, juyub' il taq a'waj, a'waj ri kerapinik, a'waj rech pa ri ja', xuquje' a'waj ri kakijururej kib' choch ri ulew. **8** Man k'o ta k'u jun winaq kwininaq chumanxorisaxik ri raq!. Sib'alaj itzel, maj jun kwininaq chuq'ilik, nojinaq che etzelal jetaq ri utyo'b'al ri kumatz ri kakamisanik. **9** Ruk' ri qaq' kaqaq'ljila'j ri Dios xuquje' ruk' ri qaq' ke'qetzelaj kiwach ri winaq ri e tiktal rumal ri Dios. **10** Pa ri qachi' kel wi loq tewecheib'al xuquje' kel loq etzelal. Makuya ta k'ut jeri' kak' ultmatajik. **11** Pa jun k'iyib'al ja' ¿la kel loq ki' ja' xuquje' k'a ja'? **12** Wachalal, ¿la kakwin jun uche'al higos kuwachij olivo? ¿La kakwin ri uche'al uvas kuwachij higos? Man kakwin taj, xuquje' man kak'iy taj ki' ja' pa jun k'iyb'al k' a ja. **13** We k'o jun chi'xo'l qas k'o reta'mab' al xuquje' qas kuch'ob' ri kub'ano, chuk'utu' ruk' ri uno'jinik xuquje' ruk' ri utz taq chak ri kub'ano. **14** Are k'u we k'ax kina' che jun chik, xuquje' kiwetzelaq uwach, man kuya taj jeri' kixno'jinik. Man kina' taj nimal, xane are chib' ana ri utzilal. **15** We are kib'an ri etzelal man are ta tajin kikoj ri' ri eta'mab'al rech ri Dios xane are tajin kikoj ri reta'mab'al ri winaq xuquje' ri reta'mab'al ri Itzel. **16** Jawje' k'o wi oyawal, k'axal, nimal xuquje' ronojel uwach etzelal chila' k'o wi sachinaqil. **17** Ri eta'manik ri kape ruk' ri

Dios sib'alaj ch'ajch'oj, sib'alaj kajororik, kutoq' ta k'u ri' tajin kib'an, kina' nimal che taq ri ob'isaj wach xuquje' man kub'an ta b'anoj tzij. iwetzal, man utz ta k'ut una'ik nimal. 17 Xaq 18 Ri uwachinik ri suk'al katik pa ja'maril jeri' jeri' xapachin ri reta'm ub'anik utzilal k'a te ri' rech kakechab'ej ri winaq ri kakitik ja'maril. man kuchakub'ej taj, kamakunik.

4 *Jawje'* kape wi ri nim taq ch'o'j xuquje' 5 *[Q'inomab', chitampe! Chixoq'oq, chirqaq*
ri nitz' taq ch'o'j ri kak'ulmataj chi'xo'l? *ichi' rumal cher kape na nimalaj k'ax pi'wi'.*
La man k'u kak'ulmataj wa rumal ri itzel taq 2 Xq'ay ri iq'nomal, ri iwatz'yaq xixjutirik. 3
rayinik ri k'o pa iwanima'? 2 Man kixkwin Xpusir ri q'ana pwaq iwuk'. Ri pus taq pwaq
taj chuloq'ik ri jastaq ri kirayij, kixkamisanik kuq'alajisaj na ri imak xuquje' kuporoj na ri
rumal ri ti'tatem ri k'o chi'we. Kixk'ank'atik ityo'jal. Imulim sib'alaj nim pwaq, pune iweta'
rumal ri' kixch'o'jinik. Maj k'o iwuk' rumal man m chi ix k'o chi pa taq ri k'isb'al taq q'ij. 4
kitata che ri Dios. 3 Man kaya'taj taj ri jastaq ri *[Chitampe! Ri kirajil ri ajchakib' ri xkchakuj* ri
kito rumal che etzelal kikoj wi, xaq rech ri itzel iwulew ri man xitz'aqatisaj taj kakicha' kib' chi'
taq irayinik. 4 *[Winaq ri man utz ta iwanima' we.* Ri kich'awem ri ajchakib' xtataj rumal ri
ruk' ri jastaq rech uwachulew kub'an uk'ulel 5 *Ix qas inimarisam iwib' ruk' taq ri iq'nomal,*
ri' che ri Dios? Xapachin ri ke' uk'u'x ruk' ri xaq xwi iq'ob'isam iwib' rech kixpilik are kuriq
jastaq rech uwachulew kub'an uk'ulel che ri ri q'ij kaq'at tzij pi'wi'. 6 *Xikamisaj, xuquje' xiq'*
Dios. 5 *[Te'q pik'u'x chi xaq b'anoj tzij ri kub' at tzij pu'wi' ri suk' winaq, man xiya ta b'e che*
ij ri utzij ri Dios are kub'ij chi sib'alaj kuloq'aj xuto' rib'. 7 *Rumal k'u ri' wachalal, chichajij*
ri Uxlab'ixel ri k'o pa qanima'? 6 *Ri Dios pa ri iwib' k'a pa ri upetib'al ri Ajawxel. Chik'ama*
utoq'ob' kujuto'o. Rumal ri' kub'ij pa ri tz'ib' ino'j chrij ri kub'an ri ajtikolob' are karaye'
atalik: Ri Dios man ku'k'amawa'j taj ri nimal j ri je'lalaj uwach ri utiko'n, xuquje' karaye'j
kakina'o, xaq xwi nim ke'rilo ri kakimoch' kib' chi kaqaj ri jab' ri kab'eyetajik. 8 *Je chib'an*
. 7 *Chimoch'o iwib' choch ri Dios, rech kixuk' ix, ko chixk'oloq, chiwaye'j ruk' koch'onik ri*
amawa'j. Man kiya ta b'e che ri Itzel kok chi'we upetib'al ri Ajawxel ri xqeb' loq. 9 *Wachalal,*
xaq jeri' kanimaj b'ik. 8 *Chixqeb' ruk' ri Dios xaq mixch'o'jinik, rech man kaq'at taj tzij pi'*
rech kaqet are iwuk'. *[A'jmakib' chich'ajch'ob'ej wi'.* Man naj ta chik k'o wi loq ri q'atal tzij
iwib'! Ri man qas tzij taj ix k'olik, chich'ajch'ob' chaqe. 10 *Wachalal, chik'ama jun ino'j che ri*
ej ri iwanima'. 9 *Chik'amawa'j uq'ab' chi maj xk'ulmataj kuk' ri e q'alajisal taq utzij ri Dios,*
k'o iwuk', chixoq'oq, k'ax china'. Chik'exa ri xkiriq k'ax xuquje' ruk' koch'onik xkiq'alajisaj
itze' pa oq'ej xuquje' ri iki'kotemal pa b'is. 10 *ri ub'l' ri Ajawxel.* 11 *Qas tzij wi, sib'alaj utz*
Chimoch'o iwib' cho ri Dios rech kuya na iq' kech ri qas tzij kek'oji'k. Xita ri kab'ix che ri
ij. 11 *Qachalal, mib'ij k'ax chib'il taq iwib'.* We Job' chi xjeqi' uk'u'x chirij ri Dios, k'isb'al rech
k'o jun itzel katzijon che ri rachalal, o wine xtewechi'x rumal ri Dios. Ri Ajawxel sib'alaj
kuq'at tzij pu'wi', tajin karetzelaj ri' ri taqanik, utz, kutoq'ob'isaj qawach xuquje' maj uk'isik ri
man tajin ta kuminaj ri' ri taqanik xane tajin utoq'ob'. 12 *Ri qas kinchilib'ej chi'we wachalal*
karesaj uwach ri q'atal tzij. 12 *Xa jun ri Dios q' are mikoj ri ub'l' ri Dios, ri ub'l' ri kaj, ri ub'l' ri*
atal tzij, ri kakwinik kakolonik xuquje' kub'an uwachulew o japskux chi ne jun jastaq are kib'
k'ax. Are k'u ri at, *[jachin jun je' kana'o cher an ch'ekom tzij.* We kib'ij chi jeri', jeri' ri', we
kaq'at tzij pu'wi' ri ajil tz'aqat? 13 *Chitampe ri kib'ij chi man je ta ri', man je ta ri', rech man*
kinb'ij, ix kib'ij kamik kuje' pa we jun tinimit kaq'at ta tzij pi'wi'. 13 *We k'o jun chi'we kab'*
ri', kujk'oji'k jun junab' chila', kaqab'an qak' isonik pa ranima', chib'ana ch'awem ruk'. We k'
ay rech kaqach'ek qarajil. 14 *[Man ne iweta'm o jun kaki'kotik, chub'ixo b'ix.* 14 *We k'o jun*
taj jas ri kak'ulmataj chwe'q! *[La iweta'm jas chi'we yawab', taqanoq chikisik'ixik ri k'amal*
ruk' kajunumatay wi ri ik'aslema? Jer ix k'o taq b'e rech ri komontyox rech kab'an ch'awem
ri sutz' xaq k'a te kuk'ut q'anoq rib' xuquje' pu'wi' xuquje' kakoj aceite olivo che, pa ri ub'l'
xaq k'a te' kasachik. 15 *Ri qas rajawaxik kib'ij ri Jesú.* 15 *Ri ch'awem ri kab'an ruk' kojob'al*
are: we karaj ri Ajawxel kujk'asi'k, kujk'asi' wa' kukunaj ri yawab', ri Ajawxel kuwa'jilisaj na ri
rech kaqab'ano ri qachomam ub'anik. 16 *Man je yawab'.* We makuninaq, kakuyutaj na ri umak

ri ub'anom. **16** Rumal ri', chitzujuj iwib' che
ri imak chib'il taq iwib', xuquje' chib'ana ch'
awem chib'il taq iwib', rech kixkunatajik. Ri
uch'awem ri suk' winaq sib'alaj kwinel, xuquje'
kakwinik kuya che ri winaq ri kuto. **17** Qilampe
ri Elías, ri q'alajisal utzij ri Dios, jun winaq jetaq
ri uj. Xuna' ri k'ax jetaq ri kaqarik uj, xub'an
ch'awem ruk' chuq'ab' rech man kub'an ta jab',
qas xk'ulmataj wi ri xuto, oxib' junab' ruk' nik'
aj maj jab' xub'ano. **18** Xub'an chik ch'awem
junmul rech kaqaj jab', xqaj ri jab', xraxar ri
ulew xuquje' xwachin ri tiko'n. **19** Wachalal, we
k'o jun chi'we kel kanoq pa ri qas tzij, k'a te ri'
jun chik katzalin pa qas tzij, **20** ri winaq ri kato'
w ri ajmak rech katzalij pa ri qas tzij, xkwinik
xuto'o rech man xkam taj we winaq ri' xuquje'
xuto'o rech xel chuxe' sib'alaj k'i makaj.

1 Pedro

1 Ri Pedro, taqo'n rech ri Jesucristo, kutaq rutzil kiwach ri e cha'talik rumal ri Cristo, xuquje' konojel ri winaq ri e k'o pa ri tinimit Ponto, Galacia, Capadocia, Asia xuquje' Bitinia. **2** Ri e cha'talik rumal ri kwinel laj uchak ri Dios Tataxel pa ri Uxlab'ixel, ri xetyoxirisataj rumal xkinimaj ri Jesucristo xuquje' xe'tortajik ruk' ri ukik'el, kinwaye'j chi kik'amawa'l nimalaj toq' ob' xuquje' ja'maril. **3** Q'ijila'tal ub'i' ri Tataxel rech ri Ajawxel Jesucristo, xa rumal ri utoq' ob' xub'an chaqe xujalax chik jummul pa ri uk'astajib'al ri Jesucristo rech jeri' k'o jun k' aslik qaku'lib'al ku'x **4** xuquje' kaqak'amawa'l ri qechab'al ri man katukin taj, man ch'uluj taj, xuquje' man sachel taj uwach. Ri echab'al ri', yaktal chi'we pa ri kaj. **5** Rumal cher ix ri' ri ixchajitalik rumal ri ukwinem ri Dios rumal ri ikojob'al k'a chopan na ri q'ij are kak'ut chi' wach ri kolotajem pa taq ri k'isb'al taq q'ij. **6** Rumal wa' rajawaxik kixki'kotik, pune iriqom k' i uwach k'axk'olal, pa taq we q'ij kamik. **7** Ri q'ana pwaq, pune xaq sachel uwach, pa ri q' aq' kab'an wi na rilik we qas utz. Je xuquje' ri ikojob'al nim na ub'anik choch ri q'ana pwaq, kil na we qas utz xuquje' we taqalik kaya nim uq'l'ij are kape ri Jesucristo. **8** Ri ix kiloq'aj ri Jesucristo pune man iwilom uwach, kikojo chi k'olik, xuquje' sib'alaj kajuluwik ri iki'kotemal. **9** Jeri', rumal tajin kik'amawa'l ri ikolotajem rumal ri ikojob'al. **10** Ri e q'alajisal taq utzij ri Dios xkitzijoj ri toq'ob' ri yaktalik ri kaya na chi' we, a're' xkisolij rij jas ub'anik we koltajem ri'. **11** Are xkaj xkich'ob' rij jachike q'otaj xuquje' jas taq ri' ri k'axal ri kub'ij ri Uxlab'ixel rech ri Cristo, ri k'o chike a're'. Ri Uxlab'ixel xub'ij chike jas ri k'ax ri kuriq na ri Cristo xuquje' ri juluwem ri kape na. **12** Xq'alajisax chkiwach chi man a're' taj tajin kakipatanij kib', xane are tajin kixkipatanij ix. Xkitzijoj ri utz laj tzij ri katzijox chi'we kamik ruk' ri ukwinem ri Uxlab' ixel ri xtaq loq pa ri kaj. Ri angelib' sib'alaj kakirayij rilik we jastaq ri'. **13** Rumal ri' qas chib'ana ronojel ri jastaq ruk' eta'mab'al, qas chichomaj ri kib'ano, chi jeqeb'a ik'u'x pa ri toq'ob' ri kaya'taj na chi'we are kape ri Cristo. **14** Chixnimanoq jetaq ri kakib'an ri ak'alab' are kenimanik, man je ta kixno'jinik jetaq ri kixno' jin kanoq nab'e are k'amaja' iweta'mab'al. **15**

Man kixmakun taj, rumal cher ri Dios ri xixsik' in apanoq tyoxalaj Dios. **16** Ri tz'ib'atalik kub'ij: Chitasa iwib' che ri mak jetaq ri in nutasom wib' che ri mak. **17** Jeri' rumal cher are kib'ij iTat che ri kakwinik kuq'at tzij pa kiwi' konojel, chimoch'o b'a iwib' rumal cher xaq ix ik'owel choch ri uwachulew. **18** Iweta'm chi xa xixesax loq pa ri k'aslemal ri xiwechab'ej kanoq chike ri itat inan ojer. Man q'ana pwaq man saq pwaq taj xloq'b'ex iwe, **19** xane ruk' ri je'l laj ukik' el ri Cristo ri paqal rajil, kajunumataj ruk' ri ukik'el ri jun laj chij ri man k'o ta uyab' xuquje' man ch'uluj taj. **20** Are wa' ri Cristo ri xuchaple' j ito'ik pa taq we k'isb'al taq q'ij ri', ri xcha' loq rumal ri Dios are majo'q katiktaj loq ri uwachulew. **21** Xa rumal ri Jesús, kikojo chi ri Dios xuk'astajisaj ri Jesús xuquje' xunimarisaj uq'ij, rumal la' weta'm chi ri ikojob'al xuquje' ri ku'lib'al ik'u'x jeqel chirij ri Dios. **22** Kamik k'ut chi ixch'ajch'oj chik rumal xinimaj ri qas tzij, pa ri Uxlab'ixel, qas chiloq'aj iwib' ruk' ronojel iwanima' xuquje' ruk' ronojel ichuq'ab'. **23** Ix xixalax chik jummul, man ix rija'l ta chik winaq ri xaq kamel xane maj ikamik rumal cher ix rija'll chi ri utzij ri Dios ri k'aslik chib'e q'ij saq: (**aiōn g165**) **24** Konojel ri winaq xaq jer e k'o q' ayes, ri kije'lal junam ruk' ri kotz'ij ri kak'iy cho ri saq; are kachaq'ijar ri q'ayes katzaq ri ukotz'ijal. **25** Are k'u ri utzij ri Dios jeqel chib'e q'ij saq. Are wa' ri tzij ri utz laj tzij ri tzijotal chi'we. (**aiōn g165**)

2 Rumal ri' chitzqa b'a kanoq ronojel etzelal, ri taqchi'nik pa mak, kawachaj, ti'tatem xuquje' ronojel uwach b'anoj tzij. **2** Chirayij ri utzij ri Dios jetaq ri kub'an jun laj ak'al kurayij ri leche rech jeri' kixki'yik pa ri ikolotajem. **3** Jeri' chib'ana rumal cher iweta'm chik chi ri Ajawxel sib'alaj utz. **4** Ri Cristo are k'aslik ab'aj cha'tal rumal ri Dios ri xetzelax kumal ri winaq. Chixqeb' ruk' Are!. **5** Ri ix k'ut jer ix k'o k' aslik taq ab'aj ri kakoj chuyakik ri Templo rech chikajil. Jeri' rech kixux ch'awenelab' cho ri Dios rech kitzuj sipanik che ri Dios pa Jesucristo ruk' ri utob'anik ri Uxlab'ixel. **6** Ri tz'ib'atalik kub'ij: Chiwilampe', kinya pa Sión jun ab'aj ri nucha'om xuquje' paqal rajil, xapachin ri kakub'ij uk'u'x chirij man kel ta uk'ixib'al. **7** Chi'wech ix ri ix kojonelab' wa', we ab'aj ri' sib'alaj k'o uq'ij, chike ri man e kojonelab' taj, are wa' ri ab'aj ri xketzelaj uwach pune jeri'

xux na ri ab'aj ri qas k'o kutayij. **8** Xuquje': Jun mak, xane rech kujk'asi'k chub'anik ri suk'al. Xa ab'aj topib'al aqanaj, ri ku'tzaq e k'l. Ri winaq rumal ri usokotajik ri Cristo xixutzir ix. **25** Nab' ketzaqik are man kakinimaj taj ri utz laj tzij ri e kanoq, je ri ix k'o ri sachinaq chij, kamik k'ut kab'ix chike. **9** Ri ix k'ut ixcha'talik taq ija'll, ix xixtzalij loq ruk' ri ajyuq' ri kakwinik kuchajij ch'awenelab' cho ri Dios, ix jun tinimit ri ixcha' ri ik'aslemal.

talik, ix utinimit ri Dios, ix tzijol taq rech ri je'l laj taq uchak ri Dios ri xixresaj loq pa ri q'equ'mal, xixuk'am loq pa ri mayijab'al laj tunal. **10** Ri ix nab'e kanoq man ix utinimit taj ri Dios, kamik k'ut ix utinimit chik. Ojer man ik'amawa'm taj ri utoq'ob' ri Dios kamik k'ut ik'amawa'm chik. **11** Loq'alaj taq wachalal, qas kinta chi'we ruk' ronojel na k'u'x, je ta ne ri ix k'o wa'katel cho ri uwachulew, chitasa iwib' che ri mak ri kach'o'jinik ruk' ri ik'aslemal. **12** Qas utz chixno' jinoq chikiwach ri man e kojonelab' taj, rech man kakib'ij taj chi itzel kixno'jinik xane are kakil ri utz taq ino'jib'al rech jeri' kakiya na uq' ij ri Dios pa ri q'i'j rech kolotajem. **13** Chi'nimaj konojel ri e q'atal taq tzij rech uwachulew pune are ri qas nim kab'an rech, **14** xuquje' chi'nimaj ri e kitaqo'n, rumal cher ri nim q'atal tzij are kaq'atow tzij pa kiwi' ri kakib'an etzelal xuquje' kuya kiq'ij ri kakib'an utzilal. **15** Ri urayib'al uk' u'x ri Dios are chi kab'an ri utzilal rech kaq' atex ri etzelal ri kakib'an ri itzel taq winaq ri maj keta'mab'al. **16** We are kib'an ri suk'al qas kizk'oji' na ri' pa ri kiritajem, man are ta kib' an ri etzelal xane are chib'ana ri utzilal rech jeri' kik'utu chi ix patanil rech ri Dios. **17** Nim chi'wila konojel ri winaq, chi'loq'aj ri alaxik, chimoch'o iwib' choch ri Dios xuquje' chinimaj ri nim q'atal tzij. **18** Ajchakib', chimoch'o iwib' xuquje' chi'nimaj ri ajchoq'e chak man xwi taj ki'nimaj ri utz kakib'an chi'we, xane chi'nimaj pune itzel keno'jin chi'we. **19** Jeri' rumal cher sib'alaj nim kil jun rumal ri Dios pune utz kano' jinik kab'an k'ax che. **20** ¿Jas k'u che nima'q kina'o ruk' ri k'ax kib'ano? Kab'an k'ax chi'we rumal ri k'ax ri kib'ano, we kab'an k'ax chi'we rumal ri utzilal ri kib'ano, ri Dios kuya na iq' ij. **21** Are wa' ita xixusik'ij apanoq ri Dios, ri' ri Jesucristo xuriq k'ax, xuquje' xuk'ut kanoq chi' wach jas je' rajawaxik kixno'jinik. **22** Ri Cristo maj jun nitz' laj mak xub'ano, xuquje' man xub' ij ta wi jun k'ax laj tzij. **23** Are xb'ix k'ax taq tzij che, man xutzalij ta uwach, are xuriq k'ax, man xuq'at taj tzij pa kiwi' ri winaq, xane xujach rib' choch ri suk' laj q'atal tzij. **24** Ri Cristo xuk' am b'ik pa ri utoy'jal ri qamak choch ri ripb' al, jeri' rech kujkamik man kaqab'an ta chik ri

3 Ri ix k'ulanik taq ixoqib', chi'nimaj ri iwachajilal, rech jeri' we k'o jun chike ri achajilom man kukoj taj ri utzij ri Dios, kach' eketaj na, **2** rumal cher karil na ri utz laj ino' jib'al pa ri ik'aslemal. **3** Ixoqib', man are ta je'l kixka'yik we kiwiqiqej iwib' ruk' q'ana pwaq rachi' chachal xuquje' kikoj atz'yaq paqal taq rajil. **4** Xane are chuxoq ije'lal ri kel loq pa taq iwanima' are wa' ri maj uk'isik xuquje' sib'alaj kajororik. Are wa' ri sib'alaj k'o uq'ij choch ri Dios. **5** Jewa' xeno'jinik ri tyoxalaj taq ixoqib' ojer, xkub'i kik'u'x chirij ri Dios, xe'kinimaj ri e kachajilal. **6** Je' chixno'jinoqjetaq ri xno'jin ri Sara, xunimaj ri Abraham, wajaw xcha che. Ix ix ral ri Sara we kib'an ri utzilal man ruk' taj xib'in ib'. **7** Je xuquje' ix achajilom, qas chichomaj na ri kib'an kuk' ri iwixoqilal, nim chi'wila', jeri' rumal cher jun ixoq man ko taj. Ri achi xuquje' ri ixoq junam a're' a'jchoq'e ri uje'lal ri k'aslemal. We utz kixno'jinik maj kaq'aten ri' ri ich'awem cho ri Dios. **8** Kisb'al rech chixk'oloq pa utzilal kuk' konojel ri winaq; chitzijoq chib'il taq iwib' ri k'ax xuquje' ri ki' kotemal ri kiriqo, chiloq'aj iwib', che'l ik'u'x chike nik'aj chik, xuquje' chimoch'o iwib'. **9** Mitzalij uk'axel ri etzelal ri kab'an chi'we, xane chi'teweche'j ri kakib'an k'ax chi'we jeri' rumal ri ix, ix sik'ital chi rechab'exik ri tewecheb'al. **10** Qas tzij: Ri winaq ri karaj kuk'asleb'ej ri uk' aslemal pa ja'maril, rajawaxik qas kuna' na ri kub'ij, chuq'il arib' chub'ixik b'anoj taq tzij. **11** Chuq'il arib' chub'anik etzelal, are chub'ana ri utzilal. Chutzukuj xuquje' chuterene'j ub'anik ri ja'maril. **12** Jeri' rumal cher ri Dios ke'rilo ri e suk' taq winaq, xuquje' kuta ri kich'awem, xa k'u ke'retzelaj ri kakib'an etzelal. **13** ¿Jachin ta k'u ri' ri kab'anow k'ax chi'we we are kib' an ri utzilal? **14** Utz iwe we kiriq k'ax rumal ri utzilal ri kib'ano, mixi'j iwib' xuquje' miya iwib' pa xib'ixik rumal ri kexib'in ri winaq. **15** Xane are nim chiwila ri Cristo ri iwAjaw ri k'o pa iwanima'. Ruk' utzilal chib'ij chike ri winaq ri ketow chi'we jachin chirij jeqel wi ik'u'x. **16** Chib'ana ruk' utzilal xuquje' ruk' mek'ek'em, man ruk' ta itzel taq chomab'al, rech kek'ix ri

winaq kakib'an b'anoj tzij chi'wij xuquje' ri itzel chi nik'aj, rech qas utz kib'an chukojik ri utoq' ketzijon chi'we. **17** We karaj ri Dios kiriq k'ax, ob' ri Dios pa ri k'yaqal ucholajil. **18** Ri kutzijoj kiriq ri', are katanik kiriq k'ax rumal ri utzilal ri tzij ri Dios are chub'ljy ri tzij ri Dios, ri ri kib'ano, cho we kiriq k'ax rumal ri etzelal ri kapatanijik patanijoq ruk' ri ukwinem ri Dios ri kib'ano. **19** Jeri' rumal cher ri Cristo xa junmul k'o ruk'. Jeri', rech ri Dios kaq'ljila'taj na ri ub' xkam rumal ronojel ri makaj, ri suk' xujach rib' i' pa Jesucristo, che are' ya'tal wi juluwem, ri kumal kech ri man e suk' taj rech kixuk'am b' kwinem chib'e q'ij saq, jeri'. (*aïōn g165*) **20** Loq'alaj ik ruk' ri Dios. Ri Cristo xuriq ri kamikal pa ri taq wachalal, mixmayijanik che ri k'ax ri tajin utyo'jal, ri Uxlab'ixel k'ut xuk'astajisaj uwach. kiriqo, ri jer k'o q'aq'. **21** Xane chixki'kotoq **22** Pa ri Uxlab'ixel xe' chutzjoxik ri utz laj tzij chi tajin kiriq k'ax rumal ri Cristo, jeri' rech chike ri uxlab'al ri e tz'apatz'oj. **23** Are' taq wa' sib'alaj nim ri ki'kotemal kiriqo are kuk'ut rib' ri uxlab'al ri man xeniman taj pa taq ri uq'ij ri ujuluwem ri Cristo. **24** Utz iwe, we ketzelax ri Noé are tajin kuyak ri arca, ri Dios xeraye' i wach xa rumal ri ub'i' ri Cristo, rumal k'o ri na kakik'ex kik'u'x. Pa ri arca xa e wajxaqib' Uxlab'al rech ri Dios pi'wi', ri kajuluwuk. **25** winaq xekolotajik, are ri ja' xekolowik. **26** Ri Muriq b'a k'ax jun chi'we xa rumal kamisanel, ja' kajunumataj ruk' ri qasana' ri kixukolo. Ri elaq'om, ch'ayanel, o xane kunim rib' pa taq qasana' man are ta kuch'aj ri tyo'jal, xane kub' tzij. **27** We k'u k'o ne jun chi'we kuriq k'ax xa an jun rayib'al rech ch'ajch'ojil re ri qachomab' rumal kojonel, muk'ixib'ej, xane chuq'ljila'j ri al choch ri Dios. We koltajem xb'antajik xa ub'i' ri Dios rumal cher we winaq ri' ruk'a'm b' rumal ri uk'astajib'al wach ri Jesucristo. **28** Ri ik ri ub'i' ri Cristo. **29** Jeri' rumal xnaqajir loq ri Cristo xpaq'i' pa ri kaj, xe't'uyul pa uwiqiq'ab' q'ij kachaple'taj uq'atik tzij pa kiwi' ri e rech ri Dios, q'atal tzij pa kiwi' konojel ri angelib' xuquje' ri nima'q taq q'atal tzij xuquje' ronojel taj b'ik quk' uj, jas k'u ri' ri kak'ulmataj kuk' ri chuq'ab'.

4 China' iwejetaq ri xuna' ri Cristo are xuriq ri k'ax pa ri utyo'jal, xapachin ri una'om we k'ax ri' pa ri utyo'jal maj chi rech che ri mak. **2** Man are ta chik kub'an ri karaj ri utyo'jal xane are kub'an ri rayib'al uk'u'x ri Dios. **3** Man kib' an ta chik ronojel ri xib'an kanoq kuk' ri man e kojonelab' taj, nab'e maj jachin kixq'aten che ri mak: mak kuk' achyab' xuquje' ixoqib', ri q' ab'arik, ri ch'uluj taq nimaq'ij, ri q'ljila'n taq tz'aq ri man e Dios taj, sib'alaj xa'wib'al. **4** Ri winaq kemayijanik rumal cher man junam ta chik kixmakun kuk' kamik, rumal ri' kixkiyoq' ri ajuq' ku'chajij ri u'chij. Man xa ta rumal o. **5** Kakiya k'u na kwenta choch ri kuq'at tzij kixtaqchi'xik xuquje' man rumal taj ri ijiq'jatik pa kiwi' ri e k'aslik xuquje' ri e kaminaqib'. **6** che pwaq, xane qas k'axir ik'u'x chupatanixik ri Rumal ri' xtzirox xuquje' ri utz laj tzij chike ri e kaminaqib', rech pune e winaq xeq'atow b' ya'tal chi'we ki'chajij, xane chik'utu chikiwach i tzij pa kiwi' pa ri kityo'jal, kek'asi' k'u na je jas je' rajawaxik keno'jinik. **7** Rech are kape ri keno'jin k'u na jetaq ri karaj ri Dios. **8** Xqeb' nimalaj Ajuq', ix kik'amawa'j na ri korona rech loq ri k'isb'al q'ij rech ronojel ri jastaq. Xaq juluwem. **9** Je xuquje' ix alab'om, chinimaj ri e jeri' chib'ana ch'awem, chixk'asloq, chichomaj k'amal taq b'e, chimoch'o iwib' chikiwach, jeri' ub'anik suk' taq jastaq. **10** Qas chiloq'aj iwib', rumal cher tz'ib'atalik kub'ij: Ri Dios man k'u'k are wa' ri qas nim ub'anik, rumal cher ri loq' amawa'j taj ri nimakakina'o, xaq xwi nim keril anik kakwinik kukuy ronojel ri makaj. **11** Itzel ri kakimoch' kib' choch. **12** Chimoch'o b'a iwib' mixno'jin chike ri k'opan cho taq iwachoch, utz chux'e' raqan uq'ab' ri Dios, rech kuya na iq' chib'ana che kik'ulaxik. **13** Chi'jujunal, chikojo ij are kuriq ri uq'ijal. **14** Chiya ronojel ri ik'ark' ri sipanik ri xuya ri Dios chi'we chikipatanixik atem pa uq'ab' ri Dios, rumal cher are' kakwin

ri kakinimaj taj ri utz laj tzij rech ri Dios? **15** Ri tz'ib'atalik kub'ij: We ruk' k'ax kakolotaj ri suk' winaq, jas lo ri kak'ulmataj na ruk' ri ajmak, b'anal k'ax? **16** Xaq'jeri', kijacha kib' pa uq'ab' ri Tikol kaj ulew, ri winaq ri kakiriq k'ax rumal cher jeri' karaj ri Dios, xuquje' are kilij ub'anik ri utzilal.

5 Kinb'ij chike ri e kamal taq b'e ri e k'o chi' xo'l, in in jun k'amal b'e jetaq ri ix, xinwilo ri k'ax ri xuriq ri Cristo xuquje' ix wachi'll pa ri ujuluwem ri Dios ri kuk'ut na, kinchilib'ej chi'we: **2** Chi'chajij ri kojonelab' jetaq kub'an ri ajuq' ku'chajij ri u'chij. Man xa ta rumal taj ri ijiq'jatik ri ajuq' ku'chajij ri u'chij. **3** Mib'an k'ax chike ri e kaminaqib', rech pune e winaq xeq'atow b' ya'tal chi'we ki'chajij, xane chik'utu chikiwach i tzij pa kiwi' pa ri kityo'jal, kek'asi' k'u na je jas je' rajawaxik keno'jinik. **4** Rech are kape ri keno'jin k'u na jetaq ri karaj ri Dios. **5** Je xuquje' ix alab'om, chinimaj ri e jeri' chib'ana ch'awem, chixk'asloq, chichomaj k'amal taq b'e, chimoch'o iwib' chikiwach, jeri' ub'anik suk' taq jastaq. **6** Qas chiloq'aj iwib', rumal cher tz'ib'atalik kub'ij: Ri Dios man k'u'k are wa' ri qas nim ub'anik, rumal cher ri loq' amawa'j taj ri nimakakina'o, xaq xwi nim keril anik kakwinik kukuy ronojel ri makaj. **7** Itzel ri kakimoch' kib' choch. **8** Chimoch'o b'a iwib' mixno'jin chike ri k'opan cho taq iwachoch, utz chux'e' raqan uq'ab' ri Dios, rech kuya na iq' chib'ana che kik'ulaxik. **9** Chi'jujunal, chikojo ij are kuriq ri uq'ijal. **10** Chiya ronojel ri ik'ark' ri sipanik ri xuya ri Dios chi'we chikipatanixik atem pa uq'ab' ri Dios, rumal cher are' kakwin

che ichajixik. **8** Chib'ana ri qas suk' ub'anik, qas chiwila na ri kib'an, jeri' rumal cher ri Itzel xaq kasutinilob'ik jer kub'an jun koj, xaq raye' m jachin kutij b'ik. **9** Miya b'e che, ko chixk' ol pa ri ikojob'al, iweta'm wachalal chi konojel ri i'wachalal ri e k'o pa ronojel ri uwachulew tajin kakiriq xuquje' ri q'oxom ri kiriq ix. **10**

Are chriqtaj k'ax iwumal jun janipa q'ij, ri Dios ajchoq'e ronojel toq'ob' ri xixusik'ij apanoq pa ri ujuluwem ri maj uk'isik pa Cristo, kixusuk' umaj na, kub'an na ko chi'we xuquje' kujeqeb'a na ik'u'x. (**aiōnios g166**) **11** Are' ajchoq'e ri juluwem chib'e q'ij saq. Jeri'. (**aiōn g165**) **12** Are wa' jub' iq' xintz'ib'aj b'ik chi'we ruk' ri utob'anik ri Silvano, ri jer k'o jun wachalal suk' ranima', rech qas kixjeqi'k xuquje' ko kixk'oji'l chupam ri qas tzij rech ri utoq'ob' ri Dios. **13** Kakitaq xuquje' rutzil iwach ri alaxik ri e cha'talik rumal ri Dios ri e k'o pa ri tinimit Babilonia, je xuquje' ri Marcos, ri jer elinaq nuk'ojol. **14** Chiya rutzil iwach pa ri uloq'anik ri Dios. Kintaq ja'maril chi'we iwonojel ri ix k'o pa Cristo.

2 Pedro

1 In wa' ri Simón Pedro, in patanijel xuquje' taqo'n rech ri Jesucristo, kintz'ib'aj we wuj ri' chike ri kik'amawa'm jun kojob'al ri sib'alaj paqal rajil, jetaq ri qe uj, xa rumal ri usuk'al ri qaDios xuquje' ri qaKolonel Jesucristo. **2** Chik'amawa'l nimalaj toq'ob' xuquje' ja'maril pa ri reta'mab'al ri Dios xuquje' ri Ajawxel Jesucristo. **3** Are ri chikajil ukwinem ri Dios xyo'wik ri eta'manik chaqe are xujusik'ij apanoq pa ri uje'lal ri ujuluwem rech xuya ronojel ri jastaq ri kajawataj chaqe, rech kujk'as'i'k jetaq ri karaj ri are'. **4** Ri Dios xuya chaqe ri paqalik xuquje' je'l laj taq tzij, rech jeri' kixkwiniq kixel loq pa taq ri etzelal ri k'o pa ri uwachulew rumal ri itzel taq rayinik, rech jeri' k'o iwech che ri k'aslemañ rech chikajil. **5** Rumal wa' rajawaxik kikoj ichuq'ab' rech xa jeri' kanimar ri ikojob'al, chib'ana utz taq chak ruk' ri ikojob'al, chib'ana utz taq chak ruk' eta'manik. **6** Qas china' ruk' eta'mab'al jas ri kib'ano, chiwilij ub'anik ri utzilal ruk' ri ina'o, ruk' ri ina'o chiq'ijila'j ri Dios. **7** Ri irayinik chupatanixik ri Dios, chib'ana ruk' loq'anik. Xuquje' ri irayinik chub'anik ri utzilal chib'ana ruk' loq'anik. **8** We utz kinxo'jinik, kixk'iy ri' pa ri eta'manik rech ri Ajawxel Jesucristo rech jeri' kixux winaq ri k'o kitayij. **9** Are k'u ri winaq ri man utz taj kano'jinik man naj taj kopan wi ri uka'yeb'al, xsachan che chi xch'ajch'ob'lex che ri najtir taq umak. **10** Rumal ri', wachalal, chikojo ichuq'ab' rech qas kixjeqi'k pa ri usik'inik ri Dios, ri xixcho'wik. We are kib'an we jastaq ri' man kixtzaq ta wi pa mak. **11** Kajaqataj na ri uchi' ja rech ri ajawarem rech ri Ajawxel Jesucristo qaKolonel, ri maj uk'isik. (aiōnios g166) **12** Rumal ri' kinna'taj wi na chi'we we jastaq ri' pune iweta'm chik xuquje' qas ix jeqel chik pa ri qas tzij. **13** Weta'm chi ya'tal chwe kinq'alajisaj ri utzij ri Dios, rumal cher in k'as na. **14** Rumal k'u cher weta'm chi man naj ta chik in k'aslik jeri' xuk'ut ri Ajawxel Jesucristo chinuwach. **15** Kinkoj sib'alaj nuchuq'ab' rech jeri' we kinkamik, kana'taj na chwe ronojel ri xinb'ano. **16** Man xaq ta b'anoj tzij ri xqab'ij chi'we, are xqatzijoj ri upetib'al ri Ajawxel Jesucristo ruk' ri ukwinem, man xaq ta xqawok aq'anoq xane are xqatzijoj ri nimalaj ukwinem ri qas xqilo. **17** Ri Cristo xya uq'ij xuquje' xuk'amawa'l juluwem rumal ri

Tataxel Dios xch'aw loq pa ri je'l laj uk'olib'al xub'ij: "Are wa' ri loq'alaj nuk'ojol, ri sib'alaj kaki'kot wanima' ruk'!" **18** Qas uj k'o uj ruk' ri Jesús are xqata ri ch'ab'al ri upetik pa ri kaj, are uj k'o pu'wi' ri tyoxalaj juyub!. **19** Ruk' wa' xq'alajisax chiqawach ri utz laj tzij ri xkitzijoj ri q'alajisal taq utzij ri Dios, ri utz xib'an chutatab' exik, kajunumataj ruk' jun q'aq' ri katunan pa ri q'equ'm, k'a kuriq na ri q'lij are kel loq ri q'lij ri katunanik pa taq iwanima'. **20** Qas na'taj chi'we, chi man k'o ta jun q'alajisanik tz'ib'atalik pa ri utzij ri Dios ri xaq achi xwokowik. **21** Jeri', rumal ri uq'alajisaxik ri utzij ri Dios man kichomanik taj ri achyab', xane are ri Tyoxalaj Uxlab'ixel xq'alajisan chikiwach ri e q'alajisal taq utzij ri Dios ojer, ri tzij ri rajawaxik katzijoxik.

2 E k'o xkijaluj chi e q'alajisal taq utzij ri Dios pa ri tinimit Israel ojer, je xuquje' kamik chi'xo'l ix e k'o a'jtijab' ri kakiya k'utu'n ri man k'o taj pa ri usuk' a're' kakib'ij chi man are taj ri Ajawxel Jesucristo xixkolowik. Kasachisax k'u na kiwach ri winaq ri jeri' kakib'ano. **2** E k'i na kakesaj uwach ri k'ixib'al taq jastaq ri kakib'an we a'jtijab' ri', rumal ke kab'ix na k'ax taq tzij che ri b'e rech qas tzij. **3** We a'jtijab' ri' rumal ri kijiq'jatem kixkimenk'etij na ruk' ri kitzij. Ojer uloq xaq a'yelal chik kaq'at tzij xuquje' kak'is tzij pa kiwi'. **4** Ri Dios man xukuy ta kimak ri angelib' ri xemakunik xane xu'k'yaq b'il pa ri q'equ'm, pa taq ri jul, e tz'apal chila', kaye'm ri q'lij ri kaq'at tzij pa kiwi'. (Tartaroō g5020) **5** Xuquje' man xu'kuy taj ri winaq ri xek'oji' choch ri uwachulew najtir, xane xutaq loq jun q'eqal jab' pa kiwi' ri itzel taq winaq, xaq xwi xu'kol kanoq e wajxaqb' winaq kachi'l ri Noé, are wa' ri xtzijonik ri suk'al. **6** Xuquje' xuq'at tzij pa kiwi' ri e tinimit Sodoma xuquje' Gomorra, xu'poroj, xaq xwi chi ri kichajil xkanajik, jeri' xub'ano rech kakil ri itzel taq winaq ri ukwinem ri Dios. **7** Xuquje' xukol ri suk' achi ub'i'nam Lot, ri k'o rachoch chikixo'l ri winaq ri itzel keno'jinik xuquje' ronojel q'ij kemakunik. **8** We suk'alaj achi Lot, k'o kuk' we winaq ri itzel keno'jinik, are' are karaj kub'an ri utzilal, xuquje' sib'alaj k'ax kuna' ranima' are karilo xuquje' kuto ri makaj ri kakib'an ri winaq. **9** We ri' jun k'utb' al re chi ri Ajawxel kakwinik ku'kolo ri winaq che ri k'axk'olal we je keno'jinik jetaq ri karaj ri Dios, xuquje' ku'q'at na apanoq ri itzel taq winaq rech kuq'at tzij pa kiwi', pa ri q'ij rech k'

axal. 10 We k'ax ri' kape na pa kiwi' ri winaq 3 Loq'alaj taq alaxik, are wa ri ukab' wuj ri ri kakib'an ri mak rech ri kityo'jal xuquje' pa kintz'ib'aj chi'we. Pa ukob'chal we wuj ri' kiwi' ri kaketzelaj ri utzij ri Dios. Sib'alaj nimal num'a tam chi'we rech qas ruk' ichomab' 2 chike man kakub'i' ta kik'u'x, kakib'ij itzel taq kana'taj chi'we ri kitzij ri tyoxalaj taq e q' tzij chike ri chikajil taq ajchakib'. 11 Pune ri alajisal taq rech ri utzij ri Dios ri xkitzijoq loq angelib' are nim kichuuq'ab' chikiwach ri winaq, ojer xuquje' ri uataqanik ri Ajawxel qaKolonel ri man kakib'ij ta k'ut itzel taq tzij xuquje' man xkitzijoq ri u'taqo'n. 3 Chiweta'maj k'ut chi pa kakimol ta kimak ri winaq choch ri Ajawxel. 12 taq ri k'isb'al taq q'ij kepe na winaq ri kakiyak Ri itzel taq winaq kakib'ij itzel taq tzij che ri kitze' chi'wuj, xuquje' are kakiterene'j ri itzel jastaq ri man kakich'ob' taj. Jer e k'o a'waj, xaq taq kirayinik, kakib'ij: 4 ¿La man k'u xub'ij are kakilij ri kirayinik rumal cher xek'iyik rech kanoq ri Cristo chi katzalij na loq? Maj jawje' kechapik kasak'ix ri kiqu. 13 Kakik'amawa'j k'u k'o wi le!. Ri e qatat qanan xekam b'ik, maj k' na ri tojb'al rech ri kimak. Paq'ij kemakunik. exk'ob'inaj che ronojel le jastaq, xaq je ub' Kakib'an ri ch'ulujil, kakiki'koteb'ej ub'anik ri anik jetaq ri xtikitaj loq ojer. 5 Kakib'ano chi kimak are kek'oj'i iwuk' pa taq ri iwa'im ix. 14 kasachan chike ri xub'an ri utzij ri Dios ojer. We winaq ri'kekika'yey ri ixoqib' rech kakib'an Xa rumal ri utzij xtiktaj loq ri kaj xuquje' ri mak kuk', man kekos taj che ub'anik ri mak, ulew, xuquje' ri ja!. 6 Are ri tzij rachi'l ri ja!, kakikoj kik'u'x ri winaq ri man qas tzij taj e xb'anowik chi xejiq' ri winaq ri e k'o ojer. 7 k'olik, naq'atal chike ri jiq'jatem, e ralk'wa' Kamik k'ut, xa rumal ri tzij, ri kaj rachi'l ri ulew l ri etzelal. 15 Xkitzaq kanoq ri suk'alaj b'e, e yaktal na rech keporoxik are kuriq ri uq'ijal are xkiterene'j ri ub'e ri Balaam, ralk'wa'l ri kaq'at na tzij pa kiwi' konojel ri itzel taq winaq. Beor, ri achi ri' are karaj kuk'am pwaq chirij ri 8 Loq'alaj taj wachalal, masachan k'ut chi'we chi jastaq ri man suk' taj ub'anik. 16 Jun b'ur xk' jun q'ij jer k'o jun mil junab' choch ri Ajawxel utuw choch ri achi ri' retzelal, jun awaj ri xuquje' jun mil junab' je ri k'o jun q'ij. 9 Ri Dios maj uch'ab'al, xch'aw ruk' uch'ab'l winaq xub' man kab'eyetaj taj chub'anik ri utzujum kanoq, ij che ri q'alajisal tzij ri' chi man kub'an taj ri pune e k'i keb'inik chi xa b'eyetajinaq. Ri Dios tonto'il. 17 We achyab' ri je keno'jinik jetaq ri ixraye'm na, rumal cher man karaj taj chi k'o Balaam, jer e k'o jun k'iyb'al ja' ri man k'o ta jun kasach kanoq xane konojel kakik'ex na kik' ja' chupam, xane xaq jer e k'o ri sutz' ri xaq u'x. 10 Are k'u ri q'ij rech ri upetib'al ri Ajawxel kepaqchi'x b'ik rumal jun kyaqiq', we winaq ri' kajunumataj ruk' ri upetib'al jun elaq'om. Che e q'attal apanoq rech ketaq b'ik pa ri q'equ'mal. ri q'ij ri' katukix na ri kaj. Ronojel ri jastaq ri k' (questioned) 18 Kakib'ij taq tzij ri xaq rech nimal, o choch ri uwachulew xuquje' ri uwachulew maj kutayij, xuquje' ke'kitaqchi'j pa mak ri e k' kaporox na rumal ri q'aq'. 11 Ronojel katukix ak' taj kojonelab' ri k'a te kakichaple'j uq'atik na, rumal ri' choq'aq' kik'asleb'ej jun ch'ajch'oj kib' che ri mak. 19 Kakitzuj kiritajem chike nik' laj k'aslemal jetaq ri karaj ri Dios 12 rech jeri' aj chik, a're' k'ut xaq je' e jat'ital na. Ri winaq kiwaye'j ri q'ij rech ri upetib'al ri Dios. Che ri ri kuminaj ri kataqchi'n pa mak, k'o xe raqan q'ij ri', ruk' q'aq' ketukix na ri kaj, keja'risax ri kataqchi'n pa mak. 20 We xel loq jun pa ri na. 13 Ri Cristo k'ut xutzuj kanoq k'ak' taq kaj etzelal ri k'o choch ri uwachulew are xreta'maj xuquje' k'ak' ulew jawje' kab'an wi na ri suk' uwach ri Ajawxel xuquje' kolonel Jesucristo, k'a al. 14 Rumal ri', loq'alaj taq wachalal, utz maja' te ri' katzalij chik pa ri etzelal, kach'eketaj chi kak'ulmataj taq we jastaq ri', chib'ana ichuq' junmul k'ax k'u na ri k'aslemal ri kuk'asleb'ej ab' rech are kape ri Dios man ix ch'uluj taj cho ri nab'e uk'aslemal kanoq. 21 Are katan ri' kixuluriqa' xane maj imak xuquje' utz ib'anik we ta mat xreta'maj ri b'e rech suk'al choch ruk' are'. 15 Na'taj chi'we chi ri Ajawxel man ri xreta'maj, k'a te ri' kutzaq kan ri Tyoxalaj petinaq ta na, rumal raye'm kekolotaj konojel, taqanik ri xya che. 22 Xk'ulmataj ruk' we winaq jetaq kub'ij ri xutz'ib'aj ri alaxik Pablo, ruk' ri' jetaq ri kab'ixik: Ri tz'l'i xtzalij chutijik ri ri eta'manik ri xya che rumal ri Dios. 16 Pa uxo'j, ri aq xub'alkatij chi rib' pa ri xaq'o'l puno ronojel ri uwuj ri Pablo xtzijon chirij ri upetib' k'a te xatinisataj b'ik.

al ri Cristo, pune k'o jastaq ri k'ax uch'ob'ik, are k'u ri winaq ri maj keta'mab'al kakik'ex ub' ixik we tzij ri', je kakib'an che ronojel ri utzij

ri Dios, nimalaj k'ax k'u na kape pa kiwi' we winaq ri jeri' kakib'ano. 17 Xaq jeri', loq'alaj taq wachalal, iweta'm chi loq wa' we ri', ko b' a chixk'oloq, miya b'e kixjururex b'ik chub' anik ri mak rech ri tyo'jal, rech man kixel ta kanoq pa ri tunal. 18 Xane kixk'iy pa ri toq'ob' xuquje' ri eta'manik rech ri Ajawxel qaKolonel Jesucristo. Che are' ya'tal wi ri juluwem kamik xuquje' ronojel q'ij. Jeri'. (aiōn g165)

1 Juan

1 Ri k'o wi loq are majo'q katik ronojel ri jastaq, ri xqato, ri xqil ruk' ri qab'oj'och, ri qas xqachap ruk' ri qaq'ab', ri tzij ri kuya k'aslemal, are wa' ri kaqatzijoj chi'we. **2** We k'aslemal ri' xuk'ut rib' chiqawach rumal wa' kaqatzijoj xuquje' kaqaq'alajisaj chi'we ri jun alik k'aslemal ri ojer k'o ruk' ri Tataxel Dios. (aiōnios g166) **3** Kaqatzijoj chi'we ri xqilo xuquje' xqato rech k'o qariqoj ib' iwuk', xuquje' ruk' ri Tataxel Dios, rachi'l ri uk'ojol Jesucristo. **4** Kaqatz'ib'aj we jastaq ri' chi'we rech qas katz' aqat ri qaki'kotemal. **5** Are wa' ri tzij ri xub'ij ri Cristo chaqe, rumal ri' kaqatzijoj chi'we: Ri Dios are tunal, maj q'equ'mal ruk' Are'. **6** We kaqab' ij chi k'o qariqoj ib' ruk' ri Cristo k'a te ri' xaq je' uj k'o pa ri q'equ'mal, xaq uj b'anal taq tzij ri', man tajin ta qaanimaj ri Dios. **7** We uj k'o pa ri tunal, jacha ri Cristo k'o pa ri tunal, k'o qariqoj ib' ri' kuk' nik'aj chik, xuquje' ri ukik' el ri Cristo, uk'ojol ri Dios are kujch'ajch'ob' en che ronojel uwach mak. **8** We kaqab'ij chi maj qamak, uj b'anal taq tzij ri', man uj k'o ta ri' pa ri qas tzij. **9** We kaqatzujuj qib' che ri qamak, ri Dios ri sib'alaj suk' ri kub'ano ri kub' ij, kujukuy na xuquje' kujuch'ajch'ob'ej na che ronojel uwach etzelal. **10** We kaqab'ij chi man uj makuninaq taj, tajin kaqab'ij ri' chi ri Dios xaq b'anal tzij, xuquje' man k'o ta ri' ri utzij pa qanima'.

2 Loq'alaj taq walk'wa'l, kintz'ib'aj we jastaq ri' chi'we rech man kixmakun taj. We k'u ne k'o jun kamakun chi'we, k'o jun ch'awenel pa qawi' choch ri Tataxel Dios, are ri Jesucristo ri suk'. **2** Are ri Jesucristo xya pa kamikal rumal ri qamak, man xaq xwi taj rumal ri qamak uj xane winaq ri kakijaluj chi a're' e Cristo rumal la' xkam xuquje' rumal ri kimak konojel ri winaq kinb'ij chi'we chi uj k'o pa taq ri k'isb'al taq q'ij choch ri uwachulew. **3** Qeta'm uwach ri' ri Dios we kaqanimaj ri utaqanik. **4** Ri winaq ri kub'ij weta'm uwach ri Dios, k'a te ri' man kunojel ri qamak, man xaq b'anal tzij, man reta'm taj uwach ri' ri qas tzij. **5** Are k'u ri uloq'anik ri Dios kuk'ut rib' pa ri winaq ri kunojel ri utzaj taj. Are wa' kak'utuwik chi xa jun qa'nik ruk' ri Dios. **6** Ri winaq ri kub'ij chi k'o pa Cristo, ib'aj chi'we rumal iweta'm ri qas tzij xuquje' rajawaxik je kano'jinik jetaq ri xno'jin are'. **7** rumal maj xa ta ne nitz' b'anoj tzij k'o pa ri qas Loq'alaj taq wachalal, man jun k'ak' taqanik taj tzij. **22** ¿Jachin k'u ri b'anal tzij we man are ri ri kintz'ib'aj chi'we, xane ojer chik ya'tal loq winaq ri man kuq'alajisaj taj ri Cristo? Ri winaq chi'we. We ojer taqanik ri' are ri utzij ri Dios ri

xitatab'ej. **8** Xuquje' kintz'ib'aj chi'we jun k'ak' taqanik ri' ri kak'ulmataj na pa Cristo xuquje' pa taq ri ik'aslemal ix, jeri' rumal tajin kasach uwach ri q'equ'mal are tajin katunan chik ri tunal. **9** Ri winaq ri kub'ij chi k'o pa ri tunal k'a te ri' karetzelaj uwach ri rachalal, ri' pa ri q'equ'mal ri k'o wi. **10** Ri winaq ri kuloq'aj ri rachalal pa ri tunal ri' k'o wi', maj jun jastaq kaq'aten na pa ri uk'aslemal. **11** Ri karetzelaj ri rachalal, k'o ri pa ri q'equ'mal, pa ri q'equ'mal ri' k'o wi rachoch, man reta'm ta ri' jawje' ke' wi, rumal ri q'equ'mal karil ta ri ub'e. **12** Kintz'ib'aj we wuj ri' chi'we ix alk'wa'laxelab' rumal xkuyutaj ri imak pa ri ub'l'i ri Cristo. **13** Kintz'ib'aj we wuj ri' chi'we ix tat nan rumal cher iweta'm loq uwach ri Cristo k'o wi loq pa ri majib'al rech ronojel. Kintz'ib'aj xuquje' chi'we ix ak' al taq alab'om, ak'al taq alitomab' rumal cher xich'ek ri itzel. **14** Kintz'ib'aj chi'we ix tat nan, rumal cher iweta'm uwach ri Dios ri k'o wi loq pa ri majib'al rech ronojel. Kintz'ib'aj chi'we ix ak'al taq alab'om, ak'al taq alitomab' rumal cher sib'alaj k'o ichuq'ab' xuquje' ri utzij ri Dios k'o pa iwanima', xuquje' xich'ek ri itzel. **15** Me' ik'u'x ruk' ri jastaq rech uwachulew. We jachin kuloq'aj ri jastaq rech ri uwachulew, man k'o ta ri' ri uloq'anik ri Tataxel Dios pa ranima'. **16** Ronojel ri jastaq rech uwachulew, ri itzel taq urayinik ri tyo'jal, ri jiql'jatem ri kuka'yey ri b'oj'ochaj, ri nimal ri kuna' jun, man ruk' taj ri Tataxel Dios kape wi, xane rech ri uwachulew. **17** Ri itzel taq rayinik rech ri uwachulew kasach na uwach, are k'u ri winaq ri kunojel ri kub'ij ri Dios, kak'asi' na chib'e q'l'ij saq. (aiōn g165) **18** Loq'alaj taq walk'wa'l, uj k'o chi pa ri k'isb'al taq q'ij, jetaq ri xitatab'ej chi kape na ri winaq ri kujaluj chi are Cristo, sib'alaj e k'i chik ri xekanaj ta kan ri' quk'. Xel k'u b'ik quk' rumal man e qachi'l taj. **20** Ri ix k'ut, xik'amawa'j ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, rumal ri' iweta'm uwach ri qas tzij. **21** Man kintz'ib'aj taj we tzij ri' chi'we rumal man iweta'm taj ri qas tzij, xane kintz'ri kintz'ib'aj chi'we, xane ojer chik ya'tal loq winaq ri man kuq'alajisaj taj ri Cristo? Ri winaq chi'we. We ojer taqanik ri' are ri utzij ri Dios ri kujaluj chi are Cristo, are ri' ri winaq ri man

kakojon ta che ri Dios rachi'l ri Cristo. **23** Ri ta karilij ub'anik ri mak. **10** Jeri' kaq'alajinik man kakojon ta che ri Cristo, ri k'o jolaxel, man jachin ri ralk'wa'll ri Dios xuquje' jachin ri ralk' k'o ta ri' ri Tataxel Dios pa ranima', ri kakojon wa'l ri Itzel. Ri man kub'an ta ri suk'al xuquje' che ri Cristo, k'o ri' ri Tataxel Dios pa ranima' man kuloq'aj taj ri rachalal man ralk'wa'll ta ri . **24** K'ol pa iwanima' ri k'uttal loq chi'wach Dios ri'. **11** Ri utz laj tzij ri itatab'lem loq pa ri are xmajtaj loq ronojel, rech jeri' kixk'oji' pa Dios xuquje' pa ri uk'ojol Jesús. **25** Ri ub'im kanoq ri Cristo chaqe are ri jun alik k'aslemal ri xuya chaqe. (**aiōnios g166**) **26** Are' wa' ri jastaq ri kintz'ib'aj chi'we rech maj jun kixsub'uwik. **27** Xuquje' ri uxlab'al ri xik'amawa'j che ri Cristo k'o chi'we, man rajawaxik ta chik chi jun winaq ut kanoq chi'wach. Ri uxlab'al ri xik'amawa'j, qas che ri Dios xik'amawa'j wi' man xaq ta esal uwach, are wa' ri kak'utuw na chi'wach ronojel ri jastaq. Chixjeqel b'a pa Cristo jacha ri xuk' chixk'ol b'a pa Cristo, rech are kapetik man kub'an ta keb' qak'u'x are kaqak'ut qib' choch, rech man kel taj qak'ixib'al. **29** We qas kich'ob'o chi ri Jesucristo maj umak, chich'ob'o xuquje' chi ri winaq ri kub'an ri suk'al, che ri Cristo petinaq wi.

3 ¡chiwilampe! Sib'alaj nim ri loq'anik ri xuya ri qatati Dios chaqe, rumal ri' kub'ij chi uj ralk'wa'll, qas uj ralk'wa'll k'u wi, ri winaq ri man e kojonelab' taj man keta'm taj uj jachin uj, jeri' rumal cher man keta'm taj uwach ri Cristo. **2** Loq'alaj taq qachalal, uj ralk'wa'll chi ri Dios kamik, maja' k'u kaq'alajinik jas qas kujux na. Xwi qeta'm chi are kape ri Cristo kuijunumataj na ruk' Are', jeri' rumal kaqil na uwach. **3** Xapachin ri jeqel uk'u'x pa Cristo man kamakun ta ri' jacha ri Cristo man kamakun taj. **4** Ri winaq ri kub'an mak kuq'ipij ri taqanik; xuquje' man nimanel taj che. **5** Iweta'm k'ut chi ri Cristo xpetik chuchupik ri qamak. Xuquje' Are' man k'o ta umak. **6** Ri winaq ri k'o pa Cristo man are ta karilij ub'anik ri mak. Ri winaq ri are karilij ub'anik mak man rilom taj xuquje' man reta'mam ta uwach ri Cristo. **7** Loq'alaj taq walk'wa'll, k'o mixsub'uwik. Ri winaq ri kub' an ri suk'al, suk' winaq ri', jetaq ri Cristo. **8** Ri winaq ri are karilij ub'anik mak rech ri Itzel ri', jeri' rumal ri Itzel xaq are wi rilim loq ub' anik ri mak pa ri majib'al rech ronojel. Rumal ri' ri Cristo xtaq loq chutukixik ri uchak ri Itzel. **9** Ri xalax chi junmul pa Cristo man are ta karilij ub'anik ri' ri mak, jeri' rumal xya jun ija' rech ri Dios pa ri uk'aslemal rech man are majib'al rech ronojel, are chi kaqaloq'aj qib' chiqajujunal. **12** Man kaqesaj taj uwach ri Caín, are wa' ri xuya b'e xok ri Itzel che rumal ri' xukamisaj ri rachalal Abel. ¿Jas che jewa' xub' ano? Jeri' xub'ano rumal are xrilij ub'anik itzel taq chak, are k'u ri uchak ri rachalal sib'alaj utz. **13** Wachalal, man kixmayjan taj we kixketzelaj Ri karetzelaj ri rachalal jun kamisanel ri', iweta' m k'ut chi maj jun kamisanel kakwinik kok pa ri jun alik k'aslemal. (**aiōnios g166**) **16** Ri uj qeta'm jas ub'anik ri loq'anik are chi ri Jesucristo xuya ri uk'aslemal rumal qe. Je xuquje' rajawaxik kaqab'an uj, rajawaxik kaqaya ri qak'aslemal pa kiwi' ri e qachalal. **17** We k'o jun chi'we sib'alaj q'nom karil k'u ri rachalal chi kajawataj ujastaq man kel ta k'u uk'u'x che, man kakwin ta ri' kub'ij chi k'o ri loq'anik rech ri Dios pa ranima'. **18** Loq'alaj taq walk'wa'll, man xaq xwi ta kaqab' ij ruk' ri qachí' chi ku qas qak'utu ruk' ri kaqab' ano. **19** Ruk' wa' qas kaqeta'maj chi uj k'o pa ri qas tzij xuquje' kaqana'o chi utz qa'nik cho ri Dios. **20** Pune ri qanima' man kuq'at ta tzij pa qawi', ri Dios reta'm ronojel, are' nim choch ri qanima'. **21** Loq'alaj taq qachalal, we kaqana' o chi ri qanima' man kuq'at ta tzij pa qawi' rumal ri xqab'ano, k'o uku'lib'al qak'u'x ri' che ri Dios. **22** Xuquje' kaqak'amawa'j na ronojel ri kaqata che ri Dios, jeri' rumal kaqanimaj ri utaqanik xuquje' kaqab'an ri taqalik choch ri Dios. **23** Ri utaqanik ri Dios are chi kujkojon che ri Jesucristo, ri uk'ojol, xuquje' kaqaloq'aj qib' chiqajujunal, rumal jeri' karaj kaqab'ano. **24** Ri kunimaj ri u'taqanik ri Dios, qas k'o ri' pa Dios, xuquje' ri Dios k'o pa ranima' ri winaq ri'. Are ri Uxlab'ixel ri xuya chaqe kujto'wik chi reta' maxik chi qas k'o ri Dios pa qanima'!

4 Loq'alaj taq qachalal, mikoj rech xapachin ri kub'ij chi'we chi are ri Uxlab'ixel kach'aw che, xane qas chich'ob'o rij we qas rech ri Dios ri kub'ij, rumal cher sib'alaj e k'i winaq xe'l loq cho ri uwachulew ri kakijaluj chi e q'alajisal taj

utzij ri Dios. 2 Ri q'alajisal tzij ri kub'ij chi ri Jesús. Pa ri loq'anik maj xib'in ib'. 18 Xane ri Jesucristo xpe cho ri uwachulew pa tyo'jal rech tz'aqatalaj loq'anik karesaj b'i ri xib'in ib'. Ri winaq, qas rech wi ri Dios. 3 Ri q'alajisal tzij ri winaq ri xaq kuxi'j rib' che ri k'ax ri kape pu' kub'ij chi ri Jesús man rech ta ri Dios, man ralk' wi', maja' katz'aqat ri' pa ri loq'anik. 19 Ri uj wa'l taj ri Dios ri' xane ralk'wa'l ri esal uwach ri kaqaloq'aj ri Dios jeri' rumal cher Are' xujuloq' Cristo, itom loq chi ri esal uwach ri Cristo kape aj nab'e. 20 We k'o jun kub'ij: Ri in kinloq'aj ri na, qas k'o chi k'u wi choch ri uwachulew. 4 Dios, karetzelaj k'u uwach ri rachalal, xaq jun b' Loq'alaj taq walk'wa'l, ix ix rech ri Dios xuquje' anal tzij ri', rumal che ri winaq ri man kuloq'aj xixch'eken pa kiwi' ri kakijaluj chi e q'alajisal taj ri rachalal, ri karil uwach ronojel q'ij, man taq utzij ri Dios, jeri' rumal sib'alaj nim uchuq' kakwin ta ri' kuloq'aj ri Dios ri man rilom ta ab' ri k'o iwuk' ix, cho ri k'o kuk' ri winaq ri uwach. 21 Are ri Dios yo'winaq ri taqanik chaqe ajuwachulew. 5 Ri winaq kakitzijoj ri jastaq ri kub'ij: Ri kuloq'aj ri Dios chuloq'aj xuquje' ri jetaq ri kakichomaj a're', rumal cher e rech rachalal.

ri uwachulew xuquje' ri winaq ajuwachulew utz ke'kito. 6 Ri uj uj rech ri Dios, konojel ri winaq ri keta'm uwach ri Dios kakitatab'ej ri kaqab'ij; ri winaq ri man e rech ta ri Dios man kutatab'ej ta ri kaqab'ij. Jeri' kaqab'an chi reta' maxik jachin chike ri uxlab'al rech ri qas tzij xuquje' jachin ri uxlab'al rech b'anal tzij. 7 Loq'alaj taq qachalal, qaloq'aj qib' chiqajujunal, rumal che ri loq'anik ruk' ri Dios kape wi. Ri winaq ri kaloq'anik, reta'm uwach ri Dios ri' xuquje' che ri Dios petinaq wi. 8 Jachin ri man kaloq'an taj man reta'm ta uwach ri Dios ri', jeri' rumal ri Dios are' loq'anik. 9 Ri Dios xuk' ut ri uloq'anik chiqawach are xutaq loq ri xa jun uk'ojol cho ri uwachulew rech xa rumal are' kaya'taj na jun alik qak'aslemal. 10 Ri loq'anik man are taj chi xqaloq'aj uj nab'e ri Dios, xane Are' xujuloq'aj xuquje' xutaq loq ri xa jun uk'ojol rech xjach pa kamikal rumal ri qamak. 11 Loq'alaj taq wachalal, we ujuloq'am uj ri Dios, qaloq'aj xuquje' qib' uj chiqajujunal. 12 Maj jun ilowinaq ri Dios, we k'u kaqaloq'aj qib' chiqajujunal k'o ri' ri Dios pa qanima' xuquje' k'o ri' ri uloq'anik chiqaxo'll. 13 Ri Uxlab'ixel ri k'o pa qanima' are kak'utuwik chi uj k'o pa Cristo xuquje' ri Cristo k'o pa qanima'. 14 Ri uj xqilo xuquje' kaqatzijoj chi ri Tataxel Dios xutaq loq ri uk'ojol chikolik ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew. 15 Ri kuq'alajisaj chi ri Jesús are uk'ojol ri Dios, we winaq ri' k'o pa Dios xuquje' ri Dios k'o pa ranima' are'. 16 Ri uj xqeta'maj xuquje' kaqakojo chi ri Dios kujuloq' aj. Ri Dios are loq'anik. Ri k'o pa loq'anik, k'o pa Dios xuquje' ri Dios k'o pa ranima' ri winaq ri'. 17 We loq'anik ri' kuk'ut rib' chiqaxo'll uj, rech are kuriq ri q'ij rech q'atoj tzij ruk' ku'lib' al k'u'x kaqak'ut qib' choch ri Dios, jeri' rumal xqak'asleb'ej ri qak'aslemal jacha ri xno'jin ri

5 Ri winaq ri kukojo chi ri Jesús are Cristo che ri Dios k'iyinaq wi, xuquje' ri kuloq'aj ri Tataxel Dios ku'loq'aj xuquje' ri e ralk'wa'l ri Dios. 2 Are kaqaloq'aj ri Dios xuquje' kaqanimaj ri utaqanik, qeta'm chi tajin ke' qaloq'aj ri e ralk'wa'l ri Dios. 3 Ri uloq'anik ri Dios are chi kaqanimaj ri utaqanik. Man k'ax ta k'ut unimaxik. 4 Ri alaxinaq pa Dios kach'eken pu'wi' ri jastaq rech uwachulew. Ri qakojob' al kach'eken pu'wi' ri jastaq rech uwachulew. Are wa' ri qach'ekoj. 5 Ri winaq ri kukojo chi ri Jesús are uK'ojol ri Dios kach'eken na pu' wi' ri jastaq rech uwachulew. 6 Ri Jesucristo xpe cho ri uwachulew, rumal ri ja' xuquje' kik'; man xaq xwi taj rumal ri ja' xane ruk' kik' xuquje' ja'. Are ri Uxlab'ixel kaq'alajisan we jastaq ri', rumal chi ri Uxlab'ixel are qas tzij. 7 Oxib' ri keq'alajisanik pa ri kaj. 8 Koxchal junam kechomanik: ri Uxlab'ixel, ri ja' xuquje' ri kik'. 9 We kaqakojo ri kakib'ij ri achyab', la are k'u mat kaqakojo ri uq'alajisanik ri Dios ri sib'alaj nim, jeri' rumal chi are ri Dios kuya q'alajisanik chirij ri uK'ojol. 10 Ri winaq ri kakojon che ri uk'ojol ri Dios kuk'amawa'l we q'alajisanik ri'. Ri man kukoj ta ri Dios, tajin kub'ij chi ri Dios xaq b'anal tzij, rumal cher man kukoj taj ri q'alajisanik ri xuya ri Dios chirij ri uK'ojol Jesús. 11 Ri q'alajisanik ri xub'an ri Dios are chi ri Dios xuya jun alik qak'aslemal, ri k'aslemal ri' k'o pa ri uk'ojol Jesús. (aiōnios g166) 12 Ri winaq ri xkojon che ri K'ojolaxel Jesús k'o uk'aslemal. Ri man kojoninaq ta che ri K'ojolaxel, maj uk' aslemal. 13 Kintz'ib'aj we jastaq ri' chi'we, ri ixkojoninaq che ri uK'ojol ri Dios. Rech xa jeri' kiweta'maj chi k'o jun alik ik'aslemal. (aiōnios g166) 14 We kujqeb' ruk' ri Dios chutayik jun jastaq ri are urayib'al uk'u'x, are' kujuto. Are

wa' ri k'ulib'al qak'u'x ri k'olik. **15** We qeta'm chi ri Dios kuta ri qach'awem, rajawaxik kakub' i' qak'u'x chi k'o chi quk' ri kaqata che. **16** We k'o jun karil ri rachalal kub'an jun makaj ri man rech ta kamikal, chub'ana ch'awem pu' wi' rech kaya na uk'aslema rumal ri Dios. Are tajin kinb'ij jun ri kub'an mak ri man kak'aman ta b'ik pa kamikal. K'o jun makaj ri kak'aman b'ik pa kamikal, man kinb'ij ta in chi utz kab' an ch'awem pu'wi' ri winaq ri kub'an we mak ri'. **17** Ronojel uwach etzelal makaj, pune jeri', , k'o k'ut makaj ri kak'aman b'ik pa kamikal. **18** Qeta'm chi ri winaq ri xkojon che ri Cristo man k'o ta chik pa mak, xane kato'ik rumal ri Jesucristo uK'ojol ri Dios xuquje' man kachap ta chik rumal ri Itzel. **19** Ri uj qeta'm chi uj ralk' wa'l ri Dios, are k'u ri winaq ri man e kojonelab' taj e k'o chux'e' raqan uq'ab' ri Itzel. **20** Qeta'm k'ut chi ri uK'ojol ri Dios xpetik chuya'ik qeta'mab'al rech jeri' kaqeta'maj uwach ri k'aslik Dios. Qas uj k'o wi ruk' ri uK'ojol Jesucristo. Are wa' ri k'aslik Dios, xuquje' are jun alik k' aslema. (*aiōnios g166*) **21** Loq'alaj taq walk'wa'l, man kiq'ijila'j taj ri e b'anom taq tyox.

2 Juan

1 In in k'amal b'e, kintaq rutzil kiwach ri komontyox ri cha'talik xuquje' ri e kojonelab', ri sib'alaj ke'nloq'aj pa ri qas tzij man xaq xwi ta ri in xuquje' konojel ri keta'mam uwach ri qas tzij. **2** We qas tzij ri' k'o pa qanima' xuquje' kak'oji' quk' ronojel q'ij. (aión g165) **3** Ri toq'ob', toq'ob'isan wach xuquje' ri ja'maril rech ri Tataxel Dios xuquje' ri uK'ojol Jesucristo, qas kak'oji' na quk' pa ri qas tzij xuquje' pa ri loq' anik. **4** Sib'alaj xki'kot wanima' are xe'nriq jujun chi'we tajin kakichakub'ej ri jastaq rech ri qas tzij, jetaq ri taqanik ri xuya ri Tataxel Dios chaqe. **5** Wachalal, kamik kixinb'ochi'j kaqaloq' aj qib' chiqajujunal. Man jun k'ak' taqanik taj ri tajin kintz'ib'aj chi'we xane are wa' ri xb'ix loq chaqe pa ri majib'al rech ronojel. **6** Ri loq' anik are chi kaqachakub'ej ri utaqanik ri Dios, xuquje' kujk'oji' pa ri loq'anik jetaq ri xitatab' ej loq pa ri majib'al rech ronojel. **7** Rumal k'u cher sib'alaj e k'i winaq ri xaq e sub'unelab' e k'o choch ri uwachulew, man kakiq'alajisaj taj chi ri Jesús xalax choch ri uwachulew jetaq jun winaq, ri man kuq'alajisaj taj chi jeri' xk' ulmatajik, xaq jun sub'unel ri' xuquje' uk'ulel ri Cristo ri'. **8** Qas chiwila' man kitukij taj ri utz laj chak qab'anom iwuk' rech jeri' tz'aqat ri tojb'al iwe kik'amawa'j. **9** Xapachin ri kel kanoq chirij ri uk'utu'n ri Cristo, man k'o ta Dios ri' pa ranima', are k'u ri kajeqi' pa ri uk' utu'n ri Cristo, k'o ri' ri Tataxel Dios xuquje' ri K'ojolaxel pa ranima'. **10** Xuquje' we k'o ne jun kixusolij ri man ruk'a'm ta b'ik we k'utu'n ri' man kik'amawa'j ta cho iwachoch, xuquje' man kiya ta utz upetik. **11** Rumal chi xapachin ri kuk'amawa'j jun chike wa' we winaq ri' cho rachoch xuquje' kuya utz upetik, kux rachi'l ri winaq ri' pa ri umak. **12** K'i jastaq ri kawaj na kinb'ij b'i chi'we, man kawaj ta k'ut kintz'ib'aj b'ik rumal cher are kawaj kixe'nsolij rech qas kintzijon iwuk' chwinaqil rech jeri' katz'aqat ri qaki'kotemal. **13** Kakitaq rutzil iwach konojel ri alaxik, ri e cha'talik, ri e k'o wuk'.

3 Juan

1 Ri k'amal b'e che ri alaxik Gayo ri kinloq'aj pa ri qas tzij. **2** Loq'alaj wachalal, kinb'an ch'awem pa'wi' rech utz ke'l chawach ronojel ri kab'ano, jacha ta ne ri awanima' utz b'enaq, xuquje' rech k'o rutzil awach. **3** Sib'alaj xinki' kotik are xu'l nik'aj alaxik xulkitzijoj chi ko at k'olik pa ri qas tzij xuquje' tajin kichakub'ej ri jastaq rech ri qas tzij. **4** Man k'o ta jun jastaq ri kuya sib'alaj nim ki'kotemal chwe choch ri kinto chi ri a'walk'wa'l kakib'an ri jastaq rech ri qas tzij. **5** Loq'alaj wachalal, utz ri tajin kab'an chkilixik ri a'laxik pune man aweta'm kiwach. **6** We alaxik ri' xkitzijoj chike ri komontyox ri xab'an chuk'utik ri aloq'anik chikiwach. Utz ri tajin kab'ano rumal tajin ka'to'o rech kakitaqej ri kib'inem jetaq ri karaj ri Dios. **7** Xa rumal cher kakiloq'aj ri ub'i' ri Ajawxel rumal ri e b'enaq man kik'amom ta jun jastaq chike ri man e kojonelab' taj. **8** Rumal ri' choq'aq' wi ke'qato'o, rech jeri' kujtob'an kuk' chutzijoxik ri qas tzij. **9** In xintz'ib'aj b'i jun wuj che ri komontyox, are k'u ri Diótrefes, ri karaj kux nab'e pa ronojel ri jastaq, xuk'opij rib' che ri xintz'ib'aj b'ik. **10** Rumal ri', are kinopan je la' kuk' kinb'ij na chupalaj ri kano'jinik rumal cher kub'ij tzij chaqe ri man k'o ta pa ub'e'l usuk', man xaq xwi ta ri' kub'ano xane man karaj ta xuquje' ku'k'amawa'j ri a'laxik ri kepe pa taq nik'aj komontyox chik, xuquje' man kuya ta b' e chike ri alaxik ke'kik'amawa'j ri alaxik, we jeri' kakib'ano ke'resaj b'i pa ri komontyox. **11** Loq'alaj wachalal, mawesaj kiwach ri kakib'an etzelal xane are chawesaj kiwach ri kakib'an ri utzilal. Ri kub'an utzilal rech ri Dios ri', are k'u ri kub'an etzelal man rilom ta uwach ri' ri Dios. **12** Konojel kakib'ij chi ri alaxik Demetrio utz kano'jinik. Utz ketzijon konojel ri winaq che, ri utzij ri Dios utz xuquje' katzijon che. Uj xuquje' kaqab'ij chi utz kano'jinik, aweta'm chi man kaqab'an taj b'anoj tzij. **13** K'i jastaq kawaj kintz'ib'aj b'i chawe, man kawaj ta k'ut kintz'ib'aj ruk' che' tz'ib'ab'al rachi'l tinta, **14** rumal cher kawaj kinwil awach aninaq rech jeri' kujtizionik. Ri ja'maril kakanaj kan awuk'. Konojel ri awach ch'ab'e'n waral kakitaq b'i rutzil awach. Chaya rutzil kiwach konojel ri awach ch'ab'e'n ri e k'o awuk'.

Judas

1 Ri Judas patanil re ri Jesucristo, xuquje' rachalal ri Jacobo, chike ri e sik'ital apanoq xuquje' e loq' pa Dios Tataxel e yaktal pa Jesucristo: **2** Toq'ob'sab'al wach, ja'maril xuquje' loq'anik chuya ri Dios chi'we. **3** Loq'alaj taq wachalal, sib'alaj urayim na k'u'x kintz'ib'aj chi' we chirij ri koltajem ri xya'taj chaqe. Kawaj k' ut chi kikoj ichuq'ab' chujeqeb'axik ri ikojob' al ri xya chike konojel ri e Tyoxalaj taq winaq. **4** Jeri' rumal cher e k'i winaq xo'k chi'xo'l, we winaq ri' ojer q'attal chi loq tzij pa kiwi' rumal cher e rech chi wi ri k'ax. Itzel taq winaq kakib'ij chi utz kemakun pa ri utoq'ob' ri Dios xuquje' kakawoj ri xa jun kwinel laj Ajawxel Jesucristo. **5** PUNE iweta'm chik ronojel wa' we jastaq ri', kawaj kinna'taj chi'we chi ri Ajawxel are xe'resaj loq ri utinimit pa Egipto, xuk's kan pa kiwi' ri man xekojon ta che. **6** Xuquje' ri angelib' ri man xkib'an ta ri xb'ix chike xane xkitzaq kanoq ri kachoch ri ya'tal rumal ri Dios, e tz'apital pa ri q'equ'mal kamik xaq kaye'm ri nimalaj q'ij are kaq'at tzij pa kiwi'. (**aiōnios g126**) **7** Jawa' xuquje' x'k'ulmataj kuk' ri tinimit Sodoma xuquje' ri tinimit Gomorra xuquje' ri tinimit ri e k'o chikinaqaj jeri' rumal cher xemakunik xkib' an mak kuk' taq achyab' xuquje' kuk' ixoqib', xuquje' xkib'an ri man taqal ta ub'anik rumal ri' ri Dios xutaq loq q'aq' pa kiwi' ri man k'o ta uk'isik. (**aiōnios g166**) **8** PUNE jeri' we achyab' ri' e b'anal taq achik', kakib'an mak ruk' ri kityo'jal, ke'ketzelaj ri q'atal taq tzij xuquje' kakib'ij ri awas ub'ixik chike ri kwinem rech chikajil. **9** Ri kinimal ri angelib' Miguel man ne xub'ij ta jun itzel tzij che ri itzel are xech'ojin pu'wi' ri utoyo'jal ri Moisés, man xuq'at ta tzij pu'wi' ruk' k'axal xane xwi xub'ij che: “Are ri Ajawxel Dios chatyajowoq!” **10** Are k'u we winaq ri', kakib' ij ri awas ub'ixik che ronojel ri man kakich' ob' taj. Jer e k'o ri awajib' kakib'an ri kub'ij ri kichomab'al chike, rumal wa' kak'is na tzij pa kiwi'. **11** ¡K'ax kech rumal cher xkiterene'j ri ub'e ri Caín! Xkib'an kech jetaq ri xub'an ri Balaam xkik'am pwaq tojb'al rech ub'anik ri etzelal, man xeniman taj jetaq ri xub'an ri Coré. **12** We winaq ri' e ch'uluj ri kek'oji' pa ri iriqoq ib', man kakimoch' ta kib' xaq a're' kakiyuq'uj kib', jer e k'o ri sutz' ri man k'o ta jab' chupam e k'amtal b'ik rumal ri kyaqiq' kepaqi'k kexulí'

k. Jer e k'o ri che' ri man kawachin taj, keb' mul e kaminaq, kejunumataj ruk' ri che' ri man tikil ta chi ri uk'a'mal pa ri ulew. **13** Kejunumataj ruk' ri ja' re ri plo man kak'ix taj karesaj loq ri uwusuw ri uk'ixib'al. Jer e k'o ri ch'umil ri man keta'm taj jaw keb'e wi, we winaq ri' e yaktalaj rech kek'yaq b'ik pa ri nimalaj q'equ'mal. (**aiōn g165**) **14** Are wa' ri xutzijoq loq ri Enoc, wuqub' q'alajisal tzij xchapple'taj loq rajilaxik ruk' ri Adán, xub'ij: “Chiwilampe', ri Ajawxel kape na e rachi'l sib'alaj e k'i u angelib'. **15** Rech kuluq' ata tzij pa kiwi' konojel ri winaq ri itzel taq winaq, xuquje' che ronojel ri itzel taq chak ri kib'anom xuquje' ri kib'im k'axa taq tzij che.” **16** We winaq ri' kakib'ij itzel taq tzij pa kanima', are kakiterene'j ri itzel taq kirayinik, nimal chike, ke'kitaqchij' nik'aj chik chub'anik mak rech kakik'amawa'j ri kakaj. **17** Ri ix k'ut loq'alaj taq wachalal, na'taj chi'we ri tzij ri xkitzijoq loq ri e taqo'n rech ri Ajawxel Jesucristo, **18** xkib'ij: “Pa taq ri k'isb'al taq q'ij kepe na winaq ri xaq a'j yoq'olob', ri are kakiterene'j na ri itzel taq kirayinik.” **19** Are wa' ri kekojow ch'o'j chikixo'l ri alaxik rech ke'kiq'at b'ik, xuquje' are kakib' an ri urayib'al kik'u'x, rumal cher man k'o ta ri Uxlab'ixel pa kanima'. **20** Are k'u ri ix loq' alaj taq wachalal, chixjeqeloq pa ri uloq'anik ri Dios, chikk'iyooq pa ri Tyoxalaj kojob'al xuquje' chib'ana ch'awem pa ri Tyoxalaj Uxlab'ixel, rech jeri' kiwaye'j chi ri Ajawxel Jesucristo pa ri utoq'ob' kuya na chi'we k'aslemal ri maj uk'isik. (**aiōnios g166**) **22** Chitoq'ob'isaj kiwach ri winaq ri kub'an keb' kik'u'x. **23** Chi'to' nik'aj chik rech man keb'e ta pa ri q'aq'. Chel ik'u'x chike nik' aj chik, xuquje' chiwetzelaj ri atz'yaq ri uch' ulujim ri winaq ruk' ri utoyo'jal. **24** Che ri xa jun sib'alaj kwinel ri kixchajinik rech man kixqaj taj pa mak xuquje' rech kixujacho man ruk' ta ch'ulujil cho ri ujuluwem, ruk' nimalaj ki' kotemal. **25** Che ri xa jun Dios ri k'o reta'mab' al, ri qakolonel ya'tal wi' juluwem, q'ijila'nem, kwinem, pa Jesucristo, ri Ajawxel rech nab'e kanoq, rech kamik xuquje' rech chib'e q'ij saq. Jeri'. (**aiōn g165**)

Apocalipsis

1 Are wa' ri xuq'alajisaj ri Jesucristo, ri xya che rumal ri Dios rech kuk'ut chikiwach ri u' taqo'n. Ri Jesucristo xutaq loq jun ángel xulub' ij we jastaq ri' che ri utaquo'n Juan. **2** Ri Juan kuq'alajisaj ri utzij ri Dios, ri utzij ri Jesucristo xuquje' xuq'alajisaj chi qas tzij xril we jastaq ri'. **3** Utz rech ri kusik'ij we tzij ri' xuquje' utz ke ri kakitatab'ej we tzij ri', xuquje' kakiyak pa kania' ri jastaq ri tz'ib'atal pa we wuj ri', rumal cher man naj ta chik karaj kak'ulmataj we jastaq ri'. **4** In in Juan, kintz'ib'aj we wuj ri' chike ri e wuqub' komontyox ri e k'o pa Asia: Chik'amawa'l toq'ob' xuquje' ja'maril che ri Dios ri are' k'o kanoq, are' k'o kamik xuquje' are' kape na; xuquje' che ri e wuqub' uxlab'al ri e k'o cho ri ut'uyulib'al ri Dios; **5** xuquje' che ri Jesucristo, ri qas kaq'alajisan ronojel ri jastaq, ri xk'astaj uwach nab'e chikiwach konojel ri kaminaqib', ri kab'an rech pa kiwi' konojel ri e taqanelab' cho ri uwachulew, ri xujuloq' aj xuquje' xuch'aj ri qamak ruk' ri ukik'el. **6** Xuquje' xub'an chaqe chi uj taqanelab' xuquje' uj ch'awenelab' cho ri Dios rech kaqapatanij ri Dios, ri Tataxel. ¡Che are' ya'tal wi kaya ri juluwem xuquje' ri kwinem chib'e q'ij saq! Jeri!. (aión g165) **7** ¡Chiwilampe', ri Cristo kape na pa ri sutz!! Konojel ri winaq kakil na ruk' ri kib' oq'och, xuquje' konojel ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew ri xekamisan b'ik ko'q' na rumal rech. Je' jeri!. **8** "Ri in ri Ajawxel ri kinkwin chub'anik ronojel ri jastaq, in k'aslik xuquje' in k'as wi loq xuquje' xa jub'iq' kawaj kinopanik, kinb'ij: In in majib'al rech xuquje' in k'isb'al rech ronojel." **9** In in Juan, in iwachalal, xuquje' in iwachi'l pa ri k'ax ri kaqariqo pa ri ajawarem rech ri Dios xuquje' pa ri jeqelem ri ya'tal chaqe ruk' ri Jesús. In in k'o pa ri jub'iq' chaqij' ulew ri ub'l'nam Patmos, xa rumal utzijoxik ri utzij ri Dios xuquje' rumal uq'alajisaxik ri Jesús. **10** Pa ri uq'ijal ri Ajawxel, in in k'o pa ri Uxlab'ixel, xaq k'a te xinta jun ko alaj ch'ab'al chwij jetaq ri uch'ab'al jun su'. **11** Ri ch'ab'al xub'ij: Chatz'ib' aj pa jun wuj ronojel ri kawilo, k'a te ri' chataqa chike ri e wuqub' komontyox ri e k'o pa Asia: ri komontyox rech Éfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia xuquje' ri komontyox pa Laodicea. **12** Are xintzalq'omij chwij chuka' yexik ri kinch'ab'enik, xinwil wuqub' k'olib'al kantela b'antal che q'ana pwaq. **13** Pu'nik'ajil ri k'olib'al kantela xinwil jun achi kajunumataj ruk' ri uK'ojol ri Achi, ukojom jun nimalaj ratz' yaq kopan k'a chuqul taq raqan xuquje' ximtal cho uk'u'x jun atz'yaq ri b'antal che q'ana pwaq, **14** ri uw'i sib'abaj saq, jetaq ri lana, kajunumataj ruk' ri saqlaj tew, ri ub'oq'och kajunumataj ruk' ri q'aq' are kajinowik. **15** Ri raqan kerepq'unik jacha ri q'anq'oj ch'ich' are kaya pa ri q'aq'. Ri uch'ab'al kajunumataj ruk' ri nima' ri katix loq pu'wi' taq ri juyub!. **16** Pa ri uwiqiq'ab' k' o wuqub' ch'umil xuquje' pa ri uchi' kel loq jun sak'ib'al ri keb' uwi', ri upalaj kajunumataj ruk' ri q'ij are qas kaporonik. **17** Are xinwil we ri', xintzaq choch je ta ne chi xinkamik. Are' k'ut xuya ri uwiqiq'ab' pa nuwi', k'a te ri' xub'ij chwe: Man kaxi'j ta awib', in ri' ri in nab'e xuquje' in k'isb'al. **18** Ri in k'aslik, pune xinkam na, kamik ri' in k'aslik chib'e q'ij saq. K' o wuk' ri lawe rech ri kamikal xuquje' rech ri k'olib'al jawje' ke! wi ri kania' ri e kaminaqib'. (aión g165, Hadés g86) **19** Chatz'ib'aj b'a ronojel ri jastaq ri xawilo, ri jastaq ri tajin kak'ulmataj kamik xuquje' ri kak'ulmataj na. **20** Chanim kinb'ij chawe jas kel kub'ij ri wuqub' ch'umil ri xawilo k'o pa nuq'ab' xuquje' ri wuqub' k'olib'al kantela ri b'antal che q'ana pwaq. Ri wuqub' ch'umil are karetwachij ri angelib' e k' amal taq b'e ri e k'o pa ri komontyox are k'u ri wuqub' k'olib'al kantela kuretwachij ri wuqub' komontyox.

2 Chatz'ib'aj we tzij ri' che ri komontyox ri k'o pa Éfeso: Ri k'o wuqub' ch'umil pa ri uwiqiq' ab', ri k'o pu'nik'ajil ri wuqub' k'olib'al kantela b'antal che q'ana pwaq, kub'ij: **2** Ri in weta' m ri tajin kab'ano, ri k'ax laj chak xuquje' ri ajeqelem. Weta'm chi man kaq'i'taj katk'oj'i'kuk' ri itzel taq winaq. Qas xa'solij na ri winaq ri kakiyaluj chi e nutaqa'n xawil k'ut chi xaq e b'anal taq tzij. **3** Qas xjeqi' ak'u'x xuquje' xariq k'ax rumal ri nub'i', man at q'i'tajinaq ta k'ut. **4** Pune jeri' at no'jininaq, k'o jun jastaq ri man utz taj wilom chawe, man kinaloq'aj ta chik jetaq ri xab'an chinuloq'axik are k'a te wi xatkjonik. **5** Na'taj b'a chawe jas je' ri katno'jin kan nab'e, chattzalij chunimaxik ri Dios. Chatzaqa kanoq ub'anik ri etzelal, are chawilij ub'anik ri utz taq chak ri kab'an kan nab'e. We man jeri' kab'ano, ke'nq'ata tzij pa'wi' xuquje' kinwesaj b' ik ri k'olib'al akantela pa ri uk'olib'al. **6** Ri utz

kinwilo che ri kab'an, are chi kawetzelaj ri nik keta'manik jas ri tz'ib'atal choch. **18** Chatz'kakib'an ri winaq ri kab'ix Nicolaítas chike, are ib'aj we tzij ri' che ri ángel ri k'o pa Tiatira: wa' jun jastaq ri kinwetzelaj xuquje' in. **7** Ri k'o Are wa' ri kub'ij ri Uk'ojol ri Dios, ri k'o ub'oq' uxikin, chutatab'ej ri kub'ij ri Uxlab'ixel chike och ri jer k'o ri q'aq' ri kajinowik xuquje' ri ri komontyox. Ri kach'eken pu'wi' ri k'axk'olal, raqan ri jer k'o q'anq'oj ch'ich' ri kajuluwik. kinya na b'e che kutij ri uwach ri che' ri kuya k' Chatatab'ej ri kub'ij: **19** Wilom chi ku'llinaq ak' aslemal, are wa' ri k'o pa ri jun je'l laj k'olib'al u'x chwij, ri chak ri ab'anom, ri aloq'anik, ri ri utikom ri Dios. **8** Xuquje' chatz'ib'aj che ri apatanijik xuquje' ri ajeqelem, xuquje' ri k'isb' ángel rech ri komontyox ri k'o pa Esmirna: In al taq achak are nima'q cho ri nab'e taq chak ri ri' ri in nab'e xuquje' in k'isb'al, ri xinkam na k' xab'an. **20** Pune jeri! katno'jinik, k'o jun jastaq a te ri' xink'astajik: **9** In weta'm ri achak xuquje' ri man utz taj wilom chawe, are chi utz kawilo ri k'ax ri kariqo, je xuquje' ri ameb'ail, pune chi ri jun ixoq Jezabel xaq je' tajin ku'taqchi'j ri jeri' at, at q'inom. Weta'm chi ri winaq ri kakib' e patanil taq we pa mak, xuquje' ub'im chike ij chi a'j Israel kakib'an b'anoj tzij chawij pune chi utz kakitij ri jastaq ri tzujtal chikiwach ri e k'u jeri' kakib'an, we winaq ri' xaq e rachoch b'anom taq tyox, k'a te ri' kukoj kik'u'x rech ri Itzel. **10** Maxi'l awib' che ri k'ax ri kariq na. Ri man kajeqi' ta kik'u'x chwij. **21** Ri in nuyo'm itzel ku'koj na nik'a j chi'we pa che', rech jeri' na jun janipa q'ij che rech kuk'ex uk'u'x, rech karilo we qas jeqel ik'u'x chwij. Xuquje' kiriq katzalij chinumimaxik, man tanalinaq ta k'u na k'ax jun lajuj q'ij. We k'u kajeqi' ik'u'x chwij che ri uterenem chikij ri e b'anom taq tyox. **22** k'a pa ri kamikal kinya na chi'we ri korona rech Rumal ri' kinb'an na che kuriq jun nimalaj yab' jun alik k'aslemal. **11** Ri k'o uxikin, chutatab'ej il, ri winaq k'ut ri kakib'an mak ruk' kakiriq ri kub'ij ri Uxlab'ixel chike ri komontyox. Ri na nimalaj k'ax we man kakik'ex kik'u'x che ri kach'eken pu'wi' we jastaq ri' man kuriq ta ri xketa'maj ruk' we ixoq ri'. **23** Ri e terene'l taq ukab' kamikal. **12** Chatz'ib'aj we tzij ri' che ri rech we ixoq ri' kakiriq na yab'il rech kamikal. ángel rech ri komontyox pa Pérgamo: Are wa' ri Jeri' konojel ri komontyox kaketa'maj na chi kub'ij ri ajchoq'le ri sak'ib'al ri nitz' uwach keb' in kinsolin ri uchomab'al xuquje' ri ranima' ri upu'chi'. **13** Weta'm chi chila' katel wi jawje' k' winaq. Are kinya na ri kataqi'k chike ri winaq o wi ri ut'yulib'al ri Itzel. Pune jeri' xaq je' pa kijujunal. **24** Are k'u ri ix, ri ix k'o xuquje' jeqel ak'u'x chwij. Man xcab'alaj ta ak'u'x chwij pa Tiatira ri man iweta'mam ta iwe ri uk'utu'n pune xawilo chi xkamisax ri suk'alaj patanil we we ixoq ri' xuquje' man iweta'mam ta ri kab'ix Antipas, ri xkamisax pa ri tinimit jawje' k'o wi ri uk'u'x ri uchomab'al ri Itzel che ri awatalik, ri Itzel. **14** Pune jeri', k'o jujun jastaq ri man utz kinb'ij chi'we: Man kinya ta chi jun eqa'n chi' taj kinwil chawe, are chi man awetzalam taj ri wij. **25** Are k'u ri ya'tal chi'we chiyaka', k'a pa ri kakiterene'j ri uk'utu'n ri Balaam. Ri Balaam q'ij ri kintzalij loq. **26** Ri kach'eken pu'wi' we xuya uno'j ri Balac rech xu'taqchi'j pa mak ri a' jastaq ri' xuquje' kub'an ri urayib'al na k'u'x k'a j Israel xuquje' xukoj kik'u'x rech kakiq'ijila' pa ri k'isb'al re ronojel, kinya na kwinem che j e b'anom taq tyox xuquje' chutijik ri jastaq kab'an re pa kiwi' konojel ri tinimit ri e k'o cho ri ik'owisatal chikiwach ri e b'anom taq tyox, ri uwachulew. **27** Jetaq ri ub'im ri Tataxel chwe je xuquje' chub'anik makaj kul' taq achyab' in, ri winaq ri jewa' kano'jinik, kab'an na rech xuquje' ixoqib'. **15** Xuquje' man a'wetzelam taj pa kiwi' we tinimit ri', ruk' k'axal, xuquje' ku' ri winaq ri are kakiterene'j ri kik'utu'n ri winaq paxij na jetaq ri kab'an che ri t'u'y ri b'antal ri kab'ix nicolaítas chike. **16** Rumal ri' kinb' che rulewal b'o'j. **28** Kinya na ri kwinem ri xuya ij chawe chak'exa ak'u'x, rumal cher we man ri Tataxel chwe in, xuquje' kinya na che ri ch' kinanimaj, ruk' ri sak'ib'al ri kel loq pa nuchi', umil rech aq'ab'il. **29** Ri k'o uxikin, chutatab'ej kinpe na chub'anik k'ax chawe xuquje' chike ri ri kub'ij ri Uxlab'ixel chike ri e komontyox. e terene'l taq ke ri e nicolaítas **17** Ri k'o uxikin chutatab'exik, chutatab'ej ri kub'ij ri Uxlab' ixel chike ri komontyox. Ri kach'eken pu'wi' we jastaq ri', kaya'taj na che ri maná ri awatalik, xuquje' jun laj nitz' saq ab'aj jawje' ri tz'ib'atal wi jun k'ak' b'li'aj ri xwi ri winaq ri kak'amawa'

3 Chatz'ib'aj we tzij ri' che ri ángel rech ri komontyox pa Sardis: Ri k'o ri wuqub' uxlab' al rech ri Dios xuquje' ri wuqub' ch'umil ruk' kub'ij: Weta'm ri achak, pune kab'ix chawe chi at k'aslik, man at k'aslik ta k'ut xane at kaminaq.

2 Xaq'jeri' are katanik chatk'astajoq, chak'asuj chi man kinanimaj taj pa ronojel xane xa jub' ri raj kakamik, rumal cher wilom chi ri achak iq' kinanimaj, are katanik we ta kinanimaj pa man qajinaq ta cho ri Dios. **3** Na'taj chawe ri ak' ronojel ri kinb'ij chawe, o are ta b'a katanik amawa'm xuquje' atatab'em, chanimaj xuquje' xuquje' we ta mat kinanimaj xa ta ne jub'iq' chak'exa ak'u'x. We man katnimanik ke'nq'ata . **16** Xa k'u rumal che ri xa jub'iq' kinanimaj, na tzij pa'wi' are man inawaye'm ta apanoq. rumal ri' kinwetzelaj awach. **17** Rumal ri at Kinopanik jetaq kub'an jun elaq'om, man kub'ij kab'ij: In sib'alaj in q'inom, nuch'ekom sib'alaj ta na are kopanik. **4** Pune jeri', e k'o jujun winaq nim nuq'inomal, man k'o ta kajawataj chwe. chila' pa Sardis ri man kib'anom ta ri etzelal; Man ayo'm ta k'u kwenta chi at jun moy laj are wa' ri winaq ri keb'in na wuk' kakikoq na saq meb'a, man k'o ta kak'am chawe, at ch'analik. taq atz'yaq rumal cher kataqi'k chike. **5** Ri kach' **18** Rumal ri' kinya jun ano'j. Chaloq'o q'an eken pu'wi' we k'ax taq jastaq ri', kakoj na saq pwaq chwe ri juluwisatal pa q'aq', rech jeri' qas taq ratz'yaq. Xuquje' man kinchup taj ri ub'i' pa katq'inomarik, chaloq'o saq taq awatz'yaq rech ri wuj rech k'aslemal, xuquje' kinq'alajisaj na ri kakojo, jeri' man kilitaj ta chi ri ak'ixib'al rumal ub'i' cho ri nuTat xuquje' chikiwach ri angelib' cher at ch'analik, xuquje' chaloq'o kolirio rech . **6** Ri k'o uxikin chutatab'exik, chutatab'ej ri kach'ajb'ej ri ab'oq'och rech jeri' katka'yik. **19** kub'ij ri Uxlab'ixel chike ri komontyox. **7** Chatz' Ri in ke'nyajo xuquje' ke'npixib'aj konojel ri ke' ib'aj we tzij ri' che ri ángel pa ri komontyox nloq'aj, rumal ri' chatnimanoq xuquje' chak' pa Filadelfia: Are wa' ri kub'ij ri qas tzij ralk' exa ak'u'x. **20** Ri in kinch'awik chuchi' ri uchi' wa'l ri Dios, in kab'an we pu'wi' ri ajawarem ja, we k'o jun kutatab'ej ri nuch'ab'al, kujaq rech ri David. Are kinjaq jun uchi' ja man k'o ri uchi' ja, kinok b'ik ruk', kinwa' ruk' xuquje' ta jun kakwinik katz'apinik, xuquje' are kintz' are' kawa' wuk' in. **21** Ri kach'eken na pu'wi' apij man k'o ta jun kakwinik kujaqo. Chanim ronojel ri k'ax taq jastaq xuquje' kajeqi'k kik' chatatab'ej ri kinb'ij chawe: **8** Weta'm ri achak. u'x chwij, kek'oji' na wuk' pa ri nut'uyulib'al, Chawila', nujaqom jun uchi' ja chawach, man k' jacha ri xinb'an in xinch'eken pu'wi' ri k'ax taq o ta jun kakwinik kutz'apij. Weta'm chi man jastaq rumal ri' xint'uyi'k ruk' ri nuTat pa ri ut' qas ta k'o achuq'ab', pune jeri' animam ri nutzij uyulib'al. **22** Ri k'o uxikin, chutatab'ej ri kub'ij xuquje' man awawam ta ub'ixik ri nub'i'. **9** Kinb' ri Uxlab'ixel chike ri komontyox.

an na chi ri winaq ri e rech ri Itzel, kexuki' na chawach rech jeri' kakilo chi sib'alaj katinloq' aj rumal cher kakib'ij chi a'j Israel man qas tzij ta k'ut. **10** Konojel ri winaq ri e k'o cho ri uwachulew kakiriq na k'axal xuquje' k'axk'olal. Ri at k'ut katinchajj na, rumal cher xanimaj ri xinb'ij chawe xjeq'ik ak'u'x chwij. **11** Kinpetik ri!. Chayaka ri k'o awuk', rech jeri' man k'o ta jun kamajow chawe ri tojb'al awe. **12** Ri kach' eken pu'wi' we jastaq ri', kinb'an na che chi kok che raqan ja rech ri Templo rech ri nuDios, man kel ta k'u wi loq chila'. Xuquje' kintz'ib'aj na ri ub'i' ri nuDios chirij, kintz'ib'aj xuquje' na ri ub'i' ri utinimit ri nuDios chirij, ri ub'i' nam k'ak' Jerusalén ri kaqaj na loq chila' chikaj, xuquje' kintz'ib'aj na chirij ri k'ak' nub'i'. **13** Ri k'o uxikin, chutatab'ej ri kub'ij ri Uxlab' ixel chike ri e komontyox. **14** Chatz'ib'aj we tzij ri' che ri ángel ri k'o pa ri komontyox pa Laodicea: Ri Jeri', ri qas kuk'ut ri qas tzij chirij ri Dios, ri man b'anoj tzij ta ri kub'ij, ri rumal re, ri Dios xutik ronojel ri jastaq. Chatatab'ej ri kinb'ij chawe: **15** Weta'm ri achak, weta'm

4 Are xb'i'taj we ri', xinka'yik k'a te xinwilo jun uchi' ja jaqalik pa ri kaj. Xuquje' xinta jun ch'ab'al ri kajunumataj ruk' ri nab'e ch'ab' al ri xinto kajunumataj ruk' jun ch'ab'al rech jun su', xub'ij chwe: Chatpaqal loq rech kink' ut chawach ri kak'ulmataj na. **2** Qas pa ri q' otaj ri' xinkanaj pa ri ukwinem ri Uxlab'ixel, k'a te ri' xinwilo jun t'uyulib'al pa ri kaj, pa ri t'uyulib'al ri' k'o jun t'uyulik. **3** Ri t'uyul pa ri t'uyulib'al xinwilo kajunumataj ruk' ri ab' aj jaspe xuquje' ruk' ri kornalina; ri t'uyulib' al sutital rumal jun xokaq'ab' ri kajunumataj ruk' ri esmeralda. **4** Ri t'uyulib'al sutital rij kumal juwinaq kajib' t'uyulib'al jawje' e t'uyul wi juwinaq kajib' e nimaq taq winaq kikojom saq taq katz'yaq xuquje' kikojom jujun kikorona pa taq kijolom b'antal che q'an pwaq. **5** Che ri t'uyulib'al kel loq kayapa' xuquje' kaqlja. Cho ri t'uyulib'al ketzijij wuqub' q'aq' ri tzijtalik, are wa' ri e wuqub' uxlab'al rech ri Dios. **6** Cho ri t'uyulib'al k'o jun plo ri kajunumataj ruk' ri ka'yeb'al ib', xuquje' cho ri t'uyulib'al e k'o

kajib' k'aslik taq jastaq, nojinaq ri kityo'jal che kachi'l ri juwinaq kajib' k'amal taq b'e xexuki'k b'oq'ochaj chikiwach xuquje' chikij. 7 Ri nab' cho ri k'in laj chij. Chkijujunal k'o jujun arku' e k'aslik winaqil jer kab'antaj jun koj; ri ukab' q'ojom xuquje' kuk'am jun k'olib'al nojinaq jer kab'antaj jun ama' wakax; ri urox jer kab' che incienso ri kuk'utwachij ri kich'awem ri antaj jun achi; ri ukaj jer kab'antaj jun xik ri utinimit ri Dios. 9 Konojel kakib'ixoj jun k'ak' b'tajin karapini. 8 Ri e kajib' k'aslik taq winaqil ix ri kub'ij: Taqal che la chi kak'am la ri wuj k'o waqib' kixik' chi kijujunal, xuquje' chirij ri b'ottalik xuquje' kajaq la jawje' k'o wi ri tz' xuquje' chupam ri kixik' e nojinaq che b'oq' apib'al, rumal cher xkamisax la, xuquje' ruk' ochaj. Maketani' ta wi chi paq'ij chi chaq'ab' ri kik'el la xe'loq' la konojel ri winaq rech ri chub'ixik: Tyoxalaj Dios, Tyoxalaj Dios, Tyoxalaj Dios, ri Ajawxel Dios sib'alaj kwinel, ri k'as wi loq ojer, ri k'aslik kamik xuquje' kape na. 9 Are ri k'aslik taq winaqil kakiya ri q'ijila'nik xuquje' ri tyoxinik che ri t'uyul pa ri t'uyulib'al, ri k'aslik chib'e q'ij saq. (aiōn g165) 10 Ri e juwinaq kajib' k'amal taq b'e kexuki'k cho ri t'uyul pa ri t'uyulib'al xuquje' kakiq'ijila'j ri k'aslik chib'e q'ij saq, kakiya ri kikorona choch Are' xuquje' kakib'ij: (aiōn g165) 11 Ajawxel qaDios, taqal che la kaya ri q'ijila'nem che la, taqal che la chi nim kil la chi kak'amawa'j la ri juluwem xuquje' taqal che la kak'amawa'j la ri kwinem, rumal cher lal xtikow la ronojel ri jastaq. Xtiktaj loq ronojel rumal chi jeri' xaj la.

5 Pa ri uwiqiq'ab' ri t'uyul pa ri t'uyulib'al xinwil jun b'otom wuj tz'ib'atalik cho ukob' chal uwach ri wuj tz'apitalik ruk' wuqub' tz' apib'al. 2 Xuquje' xinwilo jun ángel ri sib'alaj k'o uchuq'ab', kuraqaqej uchi' kub'ij: *Jachin* ri k'o ukwinem chut'oqopixik ri t'iqbal'rech jeri' kujaqo ri wuj ri b'ottalik? 3 Man k'o ta k'u jun pa ri kaj, pa ri ulew, chux'e' ri ulew, man k'o ta jun kakwinik kusol ri wuj xuquje' kusolij rij ri k'o chupam we wuj ri'. 4 Ri in sib'alaj xinoq'ik rumal cher man xriqitaj taj jachinaq ri taqal che kusol ri wuj xuquje' kusolij rij ri k'o chupam. 5 Jun chike ri k'amal b'e, xub'ij chwe: Man katoq' ta chik, rumal xch'ekenik ri koj rech ri jupuq winaq ub'i'nam Judá, ri Rija'l ri David, are' kakwinik kusol ri wuj b' ottalik xuquje' kakwinik kujaqo ri wuqub' t' iqb'al. 6 K'a te xinwilo jun laj chij ri b'antal k'ax che, k'o chikixo'll ri e kajib' k'aslik taq winaqil xuquje' chikixo'll ri e k'amal taq b'e, we alaj chij ri' k'o wuqub' ruk'a', xuquje' wuqub' ub'oq'och: Are wa' ri wuqub' uxlab'al rech ri 7 Ri alaj chij xuk'am ri wuj ri b'ottalik pa ri tem. 8 Are xk'amtaj chij are xujaq ri urox tz'apib'al, xinta ri urox k' ri wuj rumal, ri e kajib' e k'aslik taq winaqil e

kachi'l ri juwinaq kajib' k'amal taq b'e xexuki'k b'oq'ochaj chikiwach xuquje' chikij. 7 Ri nab' cho ri k'in laj chij. Chkijujunal k'o jujun arku' e k'aslik winaqil jer kab'antaj jun koj; ri ukab' q'ojom xuquje' kuk'am jun k'olib'al nojinaq jer kab'antaj jun ama' wakax; ri urox jer kab' che incienso ri kuk'utwachij ri kich'awem ri antaj jun achi; ri ukaj jer kab'antaj jun xik ri utinimit ri Dios. 9 Konojel kakib'ixoj jun k'ak' b'tajin karapini. 8 Ri e kajib' k'aslik taq winaqil ix ri kub'ij: Taqal che la chi kak'am la ri wuj k'o waqib' kixik' chi kijujunal, xuquje' chirij ri b'ottalik xuquje' kajaq la jawje' k'o wi ri tz' xuquje' chupam ri kixik' e nojinaq che b'oq' apib'al, rumal cher xkamisax la, xuquje' ruk' ochaj. Maketani' ta wi chi paq'ij chi chaq'ab' ri kik'el la xe'loq' la konojel ri winaq rech ri uwachulew, winaq ri ketzijon pa ronojel ch'ab' al, rech konojel tinimit ta k'u nitz! ta k'u nim. 10 Xb'an la chike we winaq ri' ku'x jun ajawarem, xuquje' e ch'awenelab' pa kiwi' ri winaq rech jeri' kakipatanij ri qaDios kab'an k'u na ke pu' wi' ri uwachulew. 11 K'a te ri' xinta ri kich'ab'al e k'i angelib' ri kisutim rij ri t'uyulib'al, sib'alaj e k'i e k'i millón angelib', e kachi'l ri e kajib' k'aslik taq winaqil xuquje' ri e juwinaq kajib' k'amal taq b'e. 12 Kakiraqaqej kichi' kakib'ij: Taqal che ri alaj Chij ri xkamisaxik, kuk'amawa' j ri kwinem, ri q'inomal, ri eta'mab'al xuquje' ri chuq'ab', ri b'ixonem xuquje' taqal che nim kilik. 13 Xuquje' xinta ri kakib'ij konojel ri e jastaq ri e titkal pa ri kaj, pa ri ulew, chux'e' ri ulew xuquje' pa ri plo, konojel keb'ioxonik kakib'ij: Yo'q chib'e q'ij saq ri q'ijila'nem, nim uq'ij, ri juluwem xuquje' ri kwinem che ri t'uyul pa ri t'uyulib'al xuquje' che ri k'in laj chij. (aiōn g165) 14 Ri e kajib' k'aslik taq winaqil xkib'ij: Jeri!. Xuquje' ri e juwinaq kajib' k'amal taq b'e xexuki'k xkiya ri kipalaj pa ri ulew, xkiq'ijila'j ri k'aslik chib'e q'ij saq.

6 Are xpe ri alaj chij xujaq ri nab'e chike ri wuqub' tz'apib'al, xinta jun chike ri kajib' k'aslik taq winaqil ri kuraqaqej uchi'jetaq jun kaqlja xub'ij: Chatampe loq, chawila we ri'. 2 K'a te xinwilo xel loq jun saq kej. Ri kejeninaq chirij ruk'a'm b'ik jun arku' k'yaqb'al pa ri uq' ab', che we jun ri' xya b'ik jun korona, rumal cher xch'eken pa kiwi' ri uk'ulel xuquje' karaj kach'eken na pa kiwi' nik'aj chik. 3 Ri alaj chij are xujaq ri ukab' tz'apib'al, ri ukab' chike ri k'aslik taq winaqil xub'ij chwe: Chatqeb'mpe loq, chawila we ri'. 4 K'a te xinwilo xel loq alaj chij ri' k'o wuqub' ruk'a', xuquje' wuqub' jun kyaq kej. K'o jun kejeninaq chirij ri kej, ub'oq'och: Are wa' ri wuqub' uxlab'al rech ri ja'maril cho ri uwachulew, xuquje' rech nik' 7 Ri alaj chij xuk'am ri wuj ri b'ottalik pa ri aj chik kakikamisaj kib' chi sak'ib'al. 5 Ri alaj uwiqiq'ab' ri t'uyul pa ri tem. 8 Are xk'amtaj chij are xujaq ri urox tz'apib'al, xinta ri urox k'

ri'. Are xinka'yik xinwil jun q'eq kej, k'o jun **7** K'a te ri', xe'nwil e kajib' angelib' e tak'alik: kejeninaq chirij, ri kejeninaq ri kej ruk'a'm b'ik jun chuxukut kaj, jun chuxukut ulew, jun jun pajb'al pa ri uq'ab!. **6** K'a te ri' xinta jun ch' chik pa relib'al q'ij xuquje' jun pa ri uqajib'al q' ab'al chikixo'l ri e kajib' k'aslik taq winaqil ri ij. We angelib' ri e tak'al chila' chuq'atexik ri xub'ij: Ri pwaq ri kach'ek che jun q'ij chak xwi kyaqiq' rech man kik'ow ta chi cho ri ulew, pa ri kub'an ri' chuloq'ik keb' pajb'al tiriko xuquje' plo, xuquje' rech man kik'ow ta chi pa ri k'ache' xwi kuloq' waqib' pajb'al cebada, pune jeri' man laj. **2** Xinwil xuquje' jun ángel ri paqal loq jawje' kapaqab'a ta rajil ri aceite xuquje' ri vino. **7** Ri kel wi loq ri q'ij, ruk'a'm loq ri u tz'apib'al ri k' k'in laj chij are xujaq ri ukaj tz'apib'al, xinta ri aslik Dios. We ángel ri' xuraqaqej uchi' chike uch'ab'al ri ukaj k'aslik winaqil ri xub'ij chwe: ri e kajib' angelib', ri ya'tal b'e chike kakib' Chatampe loq, chawila we ri!. **8** Xinka'yik k'a te xinwilo jun q'ana kej, k'o jun kejeninaq chirij ub'l'i nam Kamikal, terene'tal rumal ri k'amal kib'e ri ajawarem rech ri kamikal. Che we jun ri' xya'taj ri kwinem rech ku'kamisaj ri ukaj q' at chike ri winaq rech uwachulew ruk' sak'ib' al, numik, ch'o'j, ruk' yab'ilal xuquje' kumal kajib' mil winaq kipetik che ri kab'lajuj puq e juyub'il taq a'waj. (**Hades g86**) **9** Are xujaq ri rech Israel. **5** E kab'lajuj mil xkoj ketal chike ri uro' tz'apib'al, xinwil ri kanima' konojel ri e jupuq winaq rech ri Judá, e kab'lajuj mil chike kojonelab' ri k'o chuxe' ri tzujb'al, are wa' ri ri jupuq winaq rech ri Rubén, e kab'lajuj mil xekamisaxik rumal utzijoxik ri utzij ri Dios. chike ri jupuq winaq rech ri Gad, **6** e kab'lajuj **10** Ri e kamisatalik rumal utzijoxik ri utzij ri mil chike ri jupuq winaq rech ri Aser, e kab'lajuj Dios ko xkip'ij: Kwinel laj Dios, sib'alaj lal Tyox mil chike ri jupuq winaq rech ri Neftalí, e kab' xuquje' man kab'an ta la b'anoj tzij. *Jampa'* lajuj mil chike ri jupuq winaq rech ri Manasés, kaq'at la tzij pa kiwi' ri winaq ri xujkamisanik? **7** e kab'lajuj mil chike ri jupuq winaq rech ri **11** Ri Dios xuya saq taq katz'yaq we e kaminaqib' Simeón, e kab'lajuj mil chike ri jupuq winaq ri' xuquje' xub'ij chike chi rajawaxik kakaye' rech ri Leví, e kab'lajuj mil chike ri jupuq winaq j chi na jub'iq', rumal cher maja' ketz'aqat ri rech ri Isacar, **8** e kab'lajuj mil chike ri jupuq kojonelab' ri rajawaxik kekamik, jacha ri xk' winaq rech ri Zabulón, e kab'lajuj mil chike ri ulmataj kuk' ri xekamisax b'ik. **12** Ri alaj chij jupuq winaq rech ri José, e kab'lajuj mil chike are xujaq ri uwaq tz'apib'al, xinka'yik, k'a te ri jupuq winaq rech ri Benjamín. **9** K'a te ri' xinwilo xub'an jun nimalaj kab'raqan, xchup ri xe'nwil sib'alaj e k'i winaq kipetik pa ronojel q'ij, xkyaqar ri ik' jetaq ri kik'. **13** Ri ch'umil ri ri uwachulew, kepetik pa ri nitz' xuquje' nim e k'o cho ri kaj xetzaq loq cho ri uwachulew, tinimit, ri ketzijon pa taq jaljoj taq ch'ab'al rech jetaq ri kub'an ri uwach ri higuera are katzaq ronojel ri uwachulew, man k'o ta jun kakwinik loq cho ri uwachulew rumal xq'ayik. **14** Ri kaj karajilaj ri kik'iyal. E tak'atoj cho ri ut'uyulib'al xuquje' xsach uwach jetaq ri kub'an jun wuj are ri alaj chij, kikojom saq taq katz'yaq xuquje' kab'otik, ri juyub' xuquje' ri ch'aqa'p taj ulew ri kuk'a'm uq'ab' taq palma pa kiq'ab!. **10** Konojel sutim rij rumal ja' xk'am b'ik pa jun k'olib'al kakiraq kichi' kakib'ij: Ri koltajem kape che ri chik. **15** Ri e taqanelab' a'juwachulew xuquje' Dios xuquje' che ri alaj chij ri e t'uyul pa ri ri e nima'q taq keqele'n ri e k'amal taq b'e t'uyulib'al. **11** Konojel ri angelib' ri e tak'alik xuquje' ri k'o kikwinem, ri e q'nomab' xuquje' kisutim rij ri t'uyulib'al, ri e k'amal taq b'e, e ri ajch'o'jab', ri e patrón xuquje' ri patanijelab'. kachi'l ri e kajib' k'aslik taq winaqil. Xexuki' **16** Konojel we winaq ri' xkib'ij chike ri juyub' k cho ri t'uyulib'al xkiya ri kipalaj pa ri ulew, xuquje' chike ri ab'aj: Chixtaq loq pa qawi', xkiq'ijila'j ri Dios, **12** jewa' xkib'ij: *jJerí!* Ri q' rech jeri' man karil ta qawach ri t'uyul pa ri ijila'nem, ri juluwem, ri tyoxinik, ri nim rilik, ri t'uyulib'al xuquje' rech man kuq'at ta tzij pa kwinem, ri chuq'ab' are ri qaDios ajchoq'e chib' qawi' ri alaj chij. **17** Xuquje' xkib'ij xopan ri q'ij e q'ij saq. *jJerí!* (**aión g165**) **13** K'a te ri' jun chike are kuq'at tzij pa qawi' ri alaj chij, man k'o ta ri e k'amal taq b'e xuta jun k'otb'al chi', jewa' jun kakwinik kak'oji' cho ri uka'yeb'al. xub'ij: *Jachin wa'* we kikojom saq taq atz'yaq, jewa' jawje' kepe wi? **14** Ri in xinb'ij che: Ajawxel, lal

lal eta'maninaq. Ri Are' xub'ij chwe: Are wa' ri xkitij we ja' ri'. **12** Ri ukaj ángel are xuch'awisaj xe'l loq' pa ri nimalaj k'axk'olal ri xk'ulmatajik ri su', xb'an k'ax che jun urox q'at che ri q'ij, ri cho ri uwachulew. Are wa' ri xjeq'i'k kik'u'x ik', ri ch'umil, rumal ri' xechupik rech man k'o chirij ri Dios, rumal ri' ri Dios xukuy ri kimak ta xtunan ri uwachulew pa ri urox q'at rech ri ruk' ri ukamikal ri alaj chij. **15** Rumal ri', e k' q'ij xuquje' pa ri urox q'at che ri jun aq'ab'. **13** o cho ri ut'uyulib'al ri Dios, kakiq'ijila'j ri ub' Are xinkal'yik, xinwil jun ángel ri karapapik pa i' chi paq'ij chi chaq'ab' pa ri Templo. Are k' unik'ajil ri kaj kuraqaqe j uchi' kub'ij: Sib'alaj k'
u ri t'uyul pa ri t'uyulib'al kak'oji' na kuk' we ax ke ri e k'o cho ri uwachulew, sib'alaj k'ax winaq ri' xuquje' ku'to' na. **16** Man kakina' ta na kakiriqo are kakich'awisaj ri kisu' ri oxib' chi chaqij chi' xuquje' numik we winaq ri', man angelib' ri e k'o na.

8 Ri k'in laj chij are xuqaj ri uwuq tz'apib'al,

konojel ri e k'o pa ri kaj man xech'aw taj nik'aj q'otaj. **2** K'a te ri' xe'nwil ri e wuqub' angelib' e tak'al cho ri Dios, xya'taj k'u jujun su' chike chi kijujunal. **3** K'a te ri' xpe chi jun ángel ruk'a'm jun b'orxe'r b'antal che q'ana pwaq, chupam ri b'orxe'r ri' xkiya b'ik k'ok' q'ol rech katzuj cho ri tzujb'al b'antal che q'ana pwaq ruk' ri kich'awem ri utinimit ri Dios.

4 Ri sib' rech ri incienso ri ruk'a'm ri ángel xpaq'i cho ri Dios rachi'lam b'ik ri kich'awem konojel ri kojonelab'. **5** Ri ángel xuk'am ri b' orxe'r xunojisaj che rachaq q'aq' ri xuk'am cho ri tzujb'al. K'a te ri' xuk'yaq b'ik cho ronojel ri uwachulew, xtataj k'ut jun nimalaj kaqulja, jinikin, xuquje' xilitaj nimaq taq kayapa' xub'an xuquje' jun kab'raqan cho ri uwachulew. **6** Ri e wuqub' angelib' ri k'o kisu' xkisuk'umaj kib' rech jeri' kakichaple'j uch'awisaxik ri su'. **7** Ri nab'e ángel are xuch'awisaj ri su', xetzaq loq cho ri uwachulew saqb'ach rachi'l q'aq' yuja' tal kik' ruk'. Xuquje' xk'atik ri urox q'at che ri uwachulew, rachi'l ri urox q'at che ri k'ache'laj xuquje' ri q'ayes ri k'o cho ri uwachulew. **8** Ri ukab' ángel are xuch'awisaj ri su', k'o jun jastaq ri kajunumataj ruk' jun juyub' kajinin pa q'aq', xk'yaq b'ik pa ri plo. Ri urox q'at che ri plo xkik' arik. **9** Xuquje' xekamik ri urox q'at che ri e k'o pa ri plo, xetukix xuquje' ri urox q'at chike ri e jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja. **10** Ri urox ángel are xuch'awisaj ri su', jun nimalaj ch'umil ri k'o cho ri kaj xetzaq b'ik pu'wi' ri urox q'at chike ri nima', we ch'umil ri' sib'alaj kajininik. **11** We ch' umil ri' ub'i'nam k'ayil pa anima'aj, ri urox q'at che ri ja' xk'ayirik, e k'i winaq xekamik rumal

Are xinkal'yik, xinwil jun ángel ri karapapik pa unik'ajil ri kaj kuraqaqe j uchi' kub'ij: Sib'alaj k'
ax ke ri e k'o cho ri uwachulew, sib'alaj k'ax na kakiriqo are kakich'awisaj ri kisu' ri oxib' angelib' ri e k'o na.

9 Ri uro' ángel are xub'an ri usu' xinwil jun ch'umil ri k'o cho ri kaj, xtzaq loq cho ri uwachulew. Che we ch'umil ri' xya'taj loq ri lawe rech ri uchi' ri jul rech q'equ'mal ri man k' o ta uk'isik. (*Abyssos g12*) **2** Ri ch'umil are xujaq ri uchi' ri jul rech ri q'equ'mal ri man k'o ta uk'isik, xel loq sib' chupam, jetaq usib'al jun nimalaj tuj, ri sib' xuq'eqarisaj ri q'ij xuquje' ri kyaqqiq'. (*Abyssos g12*) **3** Chupam ri sib' xe'l loq a' waj, xkinojisaj ri uwachulew, xya'taj kwinem chike rech ke'kiti' ri winaq jetaq ri ketyo'n ri alakran. **4** Xb'ix chike we a'waj ri' chi man kakib' an ta k'ax che ri uwachulew, chike ri k'ache'laj xuquje' che ri q'ayes, xane xwi chike ri man kojtal ta ketal chikipalaj ruk' ri retal re ri Dios.

5 Ri Dios xuquje' xuya b'e chike we a'waj ri' chi kakib'an k'ax chike we winaq job' ik', man ke' kikamisaj taj xane xwi ke'kiti'o, ri kityo'b'al we awaj ri' kajunumataj ruk' ri utoyo'b'al ri alakran. **6** Ri winaq pa ri job' ik', kakaj na kekamik, man kekam ta k'ut. Ri kamikal kanimaj na chikiwach. **7** Ri a'waj jer keb'antaj kej ri kekam b'ik pa ch'o' j. Pa ri kijolom kojtal jujun korona b'antal che q'ana pwaq, ri kipalaj kajunumataj ruk' kipalaj winaq. **8** Ri kiwi' kajunumataj ruk' ri uwi' jun ixoq, ri kiware kajunumataj ruk' ri kiware ri e koj. **9** Ri uwo taq kik'u'x ch'uqta ruk' ch'uqb'al je ri kab'antaj ch'ich'. Ri kixik' jer katataj ch' ab'al kech sib'alaj e k'i b'inib'al kech ajch'o' jab' are keb'e pa ch'o'j. **10** Ri kije' jer k'o jun nim k'ix tz'ijtz'ik, ruk' wa' kakib'an k'ax chike ri winaq job' ik'. **11** Ri ángel ub'i'nam Abadón pa tzijob'al hebreo, pa ri tzijob'al griego ub'i' nam Apolión, ri kel kub'ij tukinel are wa ri k'o pa ri q'equ'm jul ri man k'o ta uk'isik, are wa' k'amal kib' e ri a'waj. (*Abyssos g12*) **12** Are wa' ri nab'e nimalaj k'ax xk'ulmatajik, k'o chi k'u na keb' ri maja' kapetik. **13** Ri uwaq ángel are xuch'awisaj ri su', xinta jun ch'ab'al ri xel loq chuxo'l ri kajib' uk'a' ri k'o cho ri tzujb'al ri

b'antal che q'ana pwaq, ri k'o cho ri Dios. **14** ab' chickaj. **6** K'a te ri' xub'ij pa ri ub'i' ri k'aslik Xub'ij ri ch'ab'al che ri ángel ri ruk'a'm ri su': chib'e q'ij saq, ri xtikow ri kaj rachi'l ri jastaq ri Cha'tzooqopij b'ik ri e kajib' angelib' ri e jat'ital e k'o choch, ri ulew xuquje' ri jastaq ri e k'o chuchi' ri nimalaj nima' Éufrates. **15** Ri uwaq choch, ri plo xuquje' ri jastaq ri k'o chupam, ángel xu'tzooqopij ri e kajib' angelib' rech jeri' xub'ij: Xk'is ri q'otaj. (aión g165) **7** Pa ri q'ij are ke'kikamisaj ri urox q'at ke ri winaq ri e k'o kach'aw na ri wuqub' ángel, are kuch'awisaj na cho ri uwachulew, rumal cher ri Dios u'yakom ri su', kak'ulmataj na ri rajawam loq' uk'u'x ri loq rech kakib'an ri kipatan pa ri q'ij, ri q'otaj, Dios ri awatal loq ub'ixik, are wa' ri xkitzijoq ri ik' xuquje' ri junab' ri cha'tal loq. **16** K'a te loq ri e patanil taq rech ri Dios ojer rachi'l ri e ri' xinta ri ka'jilab' ri ajch'o'jab' chajil tinimit q'alajisal tzij. **8** Ri ch'ab'al ri xinta kan nab'e, ri keb'e chirij kej, are e keb' ciento millón. **17** xinuch'ab'ej chik junmul xub'ij chwe: Chatqeb' Ri ajch'o'jab' ri xe'nwiilo e kejeninaq chirij kej, ruk' le ángel le tak'al pu'wi' le ulew xuquje' kikojom kyaq taq ch'ich' cho taq kik'u'x jetaq pu'wi' le plo, chak'ama le k'in laj wuj le k'o pa ri kaka'y ri q'aq', kyaqkoj xuquje' azufre. Ri uq'ab'. **9** Ri in xinqeb' ruk' ri ángel, xinta che kijolom ri kej kajunumataj ruk' ri kijolom ri chi kuya ri wuj chwe, ri ángel xub'ij chwe: Ri' koj, kel loq q'aq' rachi'l sib' xuquje' azufre pa chatija'. Sib'alaj k'i wa' kana'o are kaya pa'chi' kichi'. **18** Ri urox q'at chike konojel ri winaq are k'u we xqaj b'ik chapam sib'alaj k'a la' kano' a'juwachulew xekamik rumal ri q'aq', ri sib' wik. **10** Xen'ama ri k'in laj wuj pa ri uq'ab' ri rachi'll ri azufre. **19** Ri kije' ri kej kajunumataj ángel, k'a te ri' xintijo. Are xinya pa nuchi', ruk' ri kumatz, ruk' ri kijolom kakib'an k'ax sib'alaj k'i xinna'o jetaq ri kab'. Are k'ut xtijtaj chike ri winaq. Ri kikwinem ri kej pa taq ri wumal sib'alaj k'a are xqaj b'ik chinupam. **11** kichi' k'o wi' xuquje' che ri kije'. **20** Ri winaq K'a te ri' xub'ij chwe: Kattzalij chi na chuq' ri man xekam taj rumal ri k'ax ri xk'ulmatajik alajisaxik ri kak'ulmataj na kuk' k'i nitz' xuquje' xuquje' man xetani' taj chub'anik ri itzel taq nim taq tinimit, ri jaljoj keka'yik, ri jaljoj kech' jastaq, man xetani' taj chuq'ijila'xik ri itzel, ri e awik, xuquje' chike ri e taqanelab'.

b'anom taq tyox ri e b'antal che q'ana pwaq, saq pwaq, q'anq'oj ch'ich', ab'aj, che', we jastaq ri' xa e b'antilik kumal achyab' man kekwin taj kakito, man keka'y taj, man kekwin taj keb'inik. **21** We winaq ri' man xkik'ex ta wi kik'u'x che ri kamisanik ri kib'anom, che ri q'ijinik, che ri mak kuk' taq achyab' xuquje' ixoqib', xuquje' man xkik'ex ta wi kik'u'x che ri elaq' kib'anom.

10 K'a te ri' xinwil jun ángel ri sib'alaj k'iochuq'ab', upetik pa ri kaj tajin kaqaj loq cho ri uwachulew ch'uqtal rumal ri sutz'. K'o jun xokaq'ab' pa ujolom, ri upalaj kajunumataj ruk' ri q'ij. Ri raqan jer k'o raqan ja ri kajinin cho xokaq'ab' pa ujolom, ri upalaj kajunumataj ruk' ri q'ij. Ri raqan jer k'o raqan ja ri kajinin ruk' q'aq'. **2** Ri ángel ruk'a'm jun laj wuj jaqalik. Ri ángel are xtak'l'ik, xuya ri uwiqiq'ab' raqan pu'wi' ri plo, are k'u ri umox raqan xutak'ab'a pu'wi' ri ulew. **3** Ri ángel xuraqaqej uchi' ruk' chuq'ab', jetaq kub'an jun koj, are xuraq uchi' xetataj wuqub' kaqulja ri xkiraq kichi'. **4** Are xtataj ri kich'ab'al ri kaqulja, are xwaj in xint' ib'aj ri xkib'ij, k'a te kinta jun ch'ab'al ri xpe pa ri kaj xub'ij chwe: Man katz'ib'aj taj ri xkib'ij ri wuqub' kaqulja, xane chayaka pa'wanima', man kab'ij ta chi che jun chik. **5** Ri ángel ri tak'al pu' wi' ri plo xuquje' pa ri ulew, xuyak ri uwiqiq'

che' etab'al, k' a te ri' xub'ij ri Dios chwe: Jat, ja'wetaj ri Templo rech Dios, ri tzujb'al xuquje' janipa tajin keq'ijila'n chila'. **2** Xwi man kawetaj ta ri uwo ja, rumal cher xjachtaj chike ri winaq ri man a'j Israel taj, rumal cher we winaq ri' kakib'an na etzelal kawinaq keb' ik!. **3** Kinya xuquje' na b'e chike ri keb' q'alajisal taq we kinkitzijoq na jun mil ruk' keb' ciento ruk' oxk'al q'ij, kakikoj na katz'yaq b'antal che koxtar rech kaq'alajinik chi sib'alaj keb'isonik. **4** We keb' q'alajisal tzij ri' are wa' ri keb' olivos, xuquje' are wa ri keb' k'olib'al kantela ri e k'o cho ri Dios ri ajchoq' ruk' q'aq'. **5** We k'o jun winaq karaj kub'an k' ax chike we e keb' q'alajisal taq tzij ri', a're' kakesaj loq q'aq' pa kichi' rech ke'kija'risaj ri e kik'ulel, jeri' ke'kikamisaj. **6** We e keb' q'alajisal taq tzij ri' kaya'taj na b'e chike kakitanab'a ri jab' oxib' junab' ruk' nik'aj, are wa' ri q'otaj ri kakib'an ri q'alajisanik cho ri uwachulew. Xuquje' ya'tal b'e chike chi kakikik'arisaj ri ja' rech jeri' ronojel uwach k'axk'olal, kakib'an che ri uwachulew janipa mul kakaj a're!. **7** We xeto'taj ri keb' q'alajisal taq tzij chub'anik ri kipatan, ri itzel awaj ri kel loq pa ri jul rech

q'equ'mal ri man k'o ta uk'isik kub'an na ch' **12** K'a te ri' xilitaj jun ixoq cho ri kaj ri ukojom o'juk' ri keb' q'alajisal taq tzij, ri itzel awaj kach'eken na chike kakwin na chikikamisaxik. ri ujolom k'o jun korona ri k'o kab'lajuj ch'umil (**Abyssos g12**) **8** Ri kityo'jal ri keb' q'alajisal taq tzij che. **2** Ri ixoq jub'iq' karaj kak'oji' ral, kuraqaqej keli'i' na pa ri nimalaj tinimit ri b'i'tal che pa uchi' rumal ri q'oxom ri kuna'o, rumal chi xa ri uxlab'al Sodoma rachi'll Egipto, chila' jawje' jub'iq' karaj kuya ri ral cho ri uwachulew. **3** xrip wi ri Ajawxel. **9** Ri winaq ri ke'll pa ri nitz' Xaq k'a te' xuk'ut chi rib' cho ri kaj jun nimalaj xuquje' nim tinimit, ri kakitzijob'ej jaljoj taq kyqaqa kumatz ri k'o raqan ri sib'alaj xib'ib'al, ch'ab'al, kakil na ri kityo'jal ri e q'alajisal taq we kumatz ri' wuqub' ujolom k'olik, lajuj ruk'a', tzij ri lya'nik pa ri tinimit, makakiya ta k'u b'e xuquje' pa ri ujolom k'o wuqub' alaj taq nitz' kamuq ri kityo'jal. **10** Ri winaq a'juwachulew korona. **4** Ri kumatz ruk' ri uje' xu'jururej loq ri keki'kot na rumal ri xk'ulmatajik, kakiya taq k' urox q'at chike ri ch'umil ri e k'o cho ri kaj xu' u na sipanik chib'il taq kib'. Rumal cher we keb' k'yaq loq cho ri uwachulew. Ri kumatz xtak'i'k q'alajisal taq tzij ri' xe'kitonti'risaj ri ke'll cho ri cho ri ixoq ri xa jub'iq' karaj kak'oji' ral rech uwachulew ruk' ri xkib'ano. **11** Are xik'ow ri jeri' kutij b'ik ri ral ri ixoq are kak'oji'k. **5** Ri oxib' q'ij ruk' nik'aj, we keb' q'alajisal taq tzij ixoq xk'oji' jun ral ala pa ri uwachulew, are wa' ri' xek'astajisax rumal ri Dios, xetak'i' cho ri ri kataqan na xuquje' kuq'at na tzij pa kiwi' uwachulew. Sib'alaj xkixi'j kib' ri winaq ri xi' konojel ri winaq rech ri uwachulew ruk' jun ch' lowik. **12** We keb' q'alajisal taq tzij ri' xkita jun ich'a b'ara. K'a te ri' xmaj b'ik ri ral we ixoq ri', ko alaj ch'ab'al ri kub'ij: Chixpaqal loq jewa' xk'am b'ik cho ri Dios pa ri kaj. **6** Xanimaj k'u b', ri e q'alajisal taq tzij chikiwach ri e kik'ulel ik ri ixoq xe' pa ri k'olib'al ri katz'inowik, chila' xepaqi' pa jun sutz'. **13** Qas che ri q'otaj ri', xub' suk'umatal wi jun uk'olib'al rech jeri' kato'ik an jun kab'raqan ri xutukij jun lajuij q'at che ri oxib' junab' ruk' nik'aj. **7** K'a te ri' xb'an jun ch' tinimit, wuqub' mil winaq xekamik. Ri xek'asi'k o'j pa ri kaj, are xech'ojin ri Miguel e rachi'll sib'alaj xkixi'j kib', xkiq'ijila'j ri ub'i' ri Dios ri ri rangelib' ruk' ri kumatz e rachi'll xuquje' ri k'o pa ri kaj. **14** Are wa' ri ukab' k'axk'olal ri rangelib'. **8** Man xkwin ta k'u ri kumatz xuquje' xk'ulmatajik, petinaq chi k'u na ri urox k'axk' ri e rachi'll xekanaj kanoq pa ri kaj. **9** Jeri' xb'an olal. **15** Ri uwuq ángel are xuch'awisaj ri usu', chi resaxik b'ik ri kumatz, ri ojer kumatz ri ub' xtataj pa ri kaj sib'alaj k'i ch'ab'al ri ko xkiraq i'na'm Itzel, are wa' ri ku'menk'etij konojel ri kichi', xkib'ij: Ronojel ri e ajawarem ri e k'olik, winaq cho ri uwachulew, ri rangelib' xek'yaq xq'ax pa uq'ab' ri Ajawxel xuquje' pa rech ri xuquje' loq pa ri ulew. **10** K'a te ri' xinta jun Cristo, are' kab'an na rech pa kiwi' konojel ri ch'ab'al ri sib'alaj ko xch'aw pa ri kaj, jewa' winaq chib'e q'ij saq. (**aiōn g165**) **16** Ri juwinaq xub'ij: Xulik ri kolotajem, ri kwinem xuquje' ri kajib' e k'amal taq b'e ri e t'uyul cho ri Dios pa rajawarem ri qaDios. Xulik ri ukwinem ri Cristo, taq ri kitem xkiya ri kipalaj cho ri uwachulew, rumal cher xk'yaq b'ik ri tzujunel, are wa' ri chi xexuki'k cho ri Dios, xkiq'ijila'j. **17** Jewa' xkib' paq'ij chi chaq'ab' ketzujun ri qachalal cho ri ij: Kujtyoxin che la sib'alaj kwinel laj Ajawxel Dios. **11** We qachalal xech'eken pu'wi' we jastaq Dios, lal k'o kanoq ojer, lal k'o kamik xuquje' ri' rumal ri ukamikal ri alaj chij xuquje' rumal kape na la. Jeri' rumal cher xk'ut la ronojel ri xkiq'alajisaj ri ub'i'; man xkixi'j ta kib' cho ri kwinem la xuquje' xchaple'j la taqanem pu' kamikal xane xkiya kib' pa kamik. **12** Rumal k'u wi' ronojel ri k'olik. **18** Konojel ri tinimit xek' ri' cheki'kot ri kaj xuquje' ri e k'o chila'. K'ax ke a'narik, xpe k'u ri q'otaj are kaq'at la tzij pa ri e k'o cho ri uwachulew xuquje' ri e k'o pa kiwi', are wa' ri q'otaj are kaq'at la tzij pa kiwi' ri plu, rumal cher ri Itzel sib'alaj royawal xqaj ri kaminaqib', xuquje' ketoj la ri patanil e la b'ik iwuk' xuquje' reta'm chi xa jun janipa q' xuquje' ri e q'alajisal e la, ri kakixi'j kib' choch ij chik ya'tal che. **13** Are xril ri kumatz chi xk' la, ta k'u nitz' ta k'u nim. Are q'otaj wa' are yaq loq cho ri uwachulew, xok chi roqotaxik ri katukij la ri uwachulew. **19** K'a te ri' xjaqajob' ri ixoq ri k'a te xk'oji' ral ala. **14** Xya'taj k'u che Templo pa ri kaj, xilitaj k'u chila' ri kaxa rech ri ixoq keb' uxik'jetaq ri rech jun nimalaj xik, ch'ekom tzij, xuquje' xub'an kayapa', kaqulja, rech jeri' kanimaj cho ri kumatz rech ke' pa ri kab'raqan xuquje' xqaj nimalaj saqb'ach. ulew ri katz'inowik, jeri' ke'k'ol pa ri uk'olib' al jawje' kak'oji' wi na oxib' junab' ruk' nik'aj.

15 Ri kumatz resaj loq pa ri uchi' jun nimalaj o cho ri uwachulew rech kakiq'ijila'j ri nab'e nima' rech jeri' ri nima' kuk'am b'ik ri ixoq. **16** nimalaj awaj, ri xkunax jun ruk'a!. **13** Xuquje' Ri ulew k'ut xuto' ri ixoq, jeri' rumal ri ulew xub'an mayijab'al taq jastaq, xuk'ut chikiwach xub'iq' b'ik ri nima' ri xresaj loq ri kumatz pu' konojel chi kakwinik kutzaq loq q'aq' pa ri kaj chi'. **17** Xyojtaj k'ut ri kumatz ruk' ri ixoq, rumal cho ri uwachulew. **14** We nimalaj awaj ri' xu' ri' xe' chub'anik ch'o'j kuk' ri nik'aj rijal' chi ri ixoq, are wa' ri winaq ri kakinimaj ri utaqanik ri Dios xuquje' qas kejeqi'k pa ri utzij ri Jesús.

13 Are k'u ri kumatz xtak'ik chuchi' ri plo.

K'a te ri' xintak'ik pu'wi' ri sanyob' ri k'o chuchi' ri plo, k'a te xinwilo xel loq pa ri plo jun nimalaj awaj ri k'o wuqub' ujolom rachi'll lajuj ruk'a!, chkjujunal ri ruk'a! k'o jujun alaj nitz' taq kikorona, pa ri ujolom k'o jun tz'ib' ri karetzelaj ri Dios. **2** We nimalaj awaj ri' jer kab'antaj jun nimalaj b'alam, ri raqan jer k'o raqan jun oso, ri uchi' jer k'o uchi' jun koj. Ri xib'ib'alaj kumatz ri k'o raqan xuya ri ukwinem xuquje' ri rajawarem che we nimalaj awaj ri' . **3** K'o k'u jun chike ri ujolom ri nimalaj awaj sokotajinaq, xkunax k'ut ri sokotajinaq rumal ri' ri winaq a'juwachulew xemayijanik xuquje' xekojon che ri nimalaj awaj ri'. **4** Konojel ri winaq xkiq'ijila'j ri kumatz rumal cher are xyo' w taqanik che ri nimalaj awaj, jawa' xkib'ij: ¿Jachin kajunumataj ruk' we nimalaj awaj ri', jachin kakwinik kach'o'jin ruk'? **5** Xya'taj che we nimalaj awaj ri' chi kuna' nimal xuquje' kujaluj chi are' Dios. Xya'taj xuquje' kwinem che chi kataqan na kawinaq keb' ik!. **6** Ri nimalaj awaj xuchaple'j ub'ixik itzel xuquje' awas taq tzij che ri Dios xuquje' che ri k'olib'al ri k'o wi ri Dios xuquje' chike ri e k'o pa ri kaj. **7** Ri nimalaj awaj xuquje' xya'taj b'e che kach'o'jin kuk' ri utinimit ri Dios, xch'enken k'u chike. Xya'taj xuquje' b'e che kab'an rech pu'wi' konojel ri e nitz' xuquje' ri e nimaq taq tinimit, pu'wi' ri winaq ri kakitzijob'ejaljoiq taq tzijob'al. **8** Konojel ri winaq ri man tz'ib'atal ta ri kib'i' pa ri uwuj ri alaj Chij ri xkamisaxik are maja' katiktaq loq ri uwachulew, xkiq'ijila'j ri nimalaj awaj. **9** We k'o jun k'o uxikin, chutatab'ej. **10** Ri winaq ri kak'am na b'ik pa che', kak'am na b'ik ri!. Ri kakamisan na chi sak'ib'al, chi sak'ib'al ri' kakamisax na. Are wa' ri kak'utuwik chi ri kojonelab' jas jeqel kik'u'x chirij ri Dios. **11** K'a te xinwilo xel chi loq jun nimalaj awaj pa ri ulew. Ri awaj keb' ruk'a! jetaq ri ruk'a! jun laj chij, jer kach'aw jun kumatz ri k'o raqan. **12** Ri awaj xya'taj b'e che ku'taqchi'j konojel ri e k'

o cho ri uwachulew rech kakiq'ijila'j ri nab'e nima' rech kach'awik jeri' k'utaqchi'j ri winaq a'j uwachulew rech kakib'an jun tzaq jetaq ri kaka'y ri nab'e nimalaj awaj, are wa' ri awaj ri xkamisaxik chi sak'ib'al k' a te ri' xk'astaj chi loq junmul. **15** Xya'taj k' u b'e che ri ukab' nimalaj awaj rech kakwinik kuya uk'aslema ri tz'aq rech kach'awik jeri' k'utaqchi'j ri winaq rech kakiq'ijila'j xuquje' xtaqan chikamisaxik ri man kaq'ijila'n ta che. **16** Ri nimalaj awaj xtaqanik chi kakoj ketal konojel ri winaq chikipalaj o pa ri wiqiq'ab' ta k'u e nitz' o nima'q, e q'inom e meb'a!, e patron xuquje' ajchakib'. **17** Man k'o ta k'u jun winaq kakwinik kak'ayinik xuquje' kaloq'o'manik we man kojtal ri retal o ri ub'i' ri awaj che. **18** Waral rajawaxik kakoj ri eta'mab'al rech kach'ob'ik jas ri kub'ij: Chuchomaj ri k'o reta'mab'al churiqa' jas kub'ij ri ajilab'al retal ri nimalaj awaj, jeri' rumal ri ajilab'al, rajilab'al winaq. Ri ajilab'al ri' are waqib' ciento oxk'al waqib'.

14 K'a te ri' xinka'yik xinwilo ri alaj Chij tak'al pu'wi' ri juyub' Sión e rachi'll jun ciento rachi'll kawinaq kajib' mil e terene'l taq rech, chikipalaj tz'ib'atal ri ub'i' ri alaj Chij xuquje' ri ub'i' ri Tataxel Dios. **2** K'a te ri', xinta jun ch'ab'al upetik pa ri kaj ri kajunumataj ruk' ri uchojojik jun nimalaj nima', xuquje' jer raj katataj ri ujininik jun nimalaj kaqulja. Je xuquje' jer raj ketataj nik'aj ajq'ojomab' are kakiq'ojomaj ri arku' q'ojom. **3** Are wa' ri kich' ab'al ri jun ciento ruk' kawinaq kajib' mil winaq e tak'al cho ri t'uyulib'al tajin kakib'ioxo jun k' ak' b'ix e kachi'l ri e kajib' k'aslik taj winaqil xuquje' ri e kawinaq kajib' k'amal taq b'e. Man k'o ta jun kakwinik kareta'maj ri b'ix ri tajin kakib'ioxo xwi a're' eta'maninaq rumal cher a' re wa' ri winaq ri xe'sax loq cho ri uwachulew. **4** We winaq ri' man xkiq'ijila'j ta wi ri e b' anom taq tyox, xuquje' qas xjeqi' wi kik'u'x ruk' ri Dios, man xkib'an ta wi mak kuk' achyab' xuquje' kuk' ixoqib', are wa' ri keteri' na chirij ri alaj Chij japawje' ri ke' wi. Are wa' ri e nab'e winaq ri xekolotajik rech jeri' ketzuj cho ri Dios xuquje' cho ri alaj Chij. **5** Man xriqitaj ta jun b' anal tzij chkixo'l, rumal ri man xkib'an ta wi b' anoj tzij. **6** K'a te ri' xinwil chi jun ángel tajin

karapin cho ri kaj, ruk'a'm b'ik ri utz laj tzij ri man kasach ta uwach, rech jeri' ku'tzijoj pa ronobel ri uwachulew chike konojel ri e k'o cho ri uwachulew, chike ri nim xuquje' nitz' tinimit xuquje' chike ri konojel ri winaq ri kakitzijob! ej jaljoj taq tzijob'al. (aiōnios g166) 7 We ángel ri' xuraqaqej uchi' xub'ij: Chixi'j iwib' cho ri Dios, chiya uq'l'ij, rumal ri xopan ri q'otaj rech ri uq' atb'al tzij. Chiq'ijila'j ri xb'anow ri kaj, ulew, ri plo xuquje' jawje' ri kak'iy wi ri ja!. 8 K'o chi jun ángel teren b'ik chirij ri nab'e xub'ij: Xtukenik, xtukenik ri nimalaj tinimit Babilonia, are wa' ri xetaqchi'n konojel ri winaq chub'anik ri mak xuquje' chikiq'ijila'xik ri e b'anom taq dios. 9 K' a te ri' xteri' chi b'ik jun urox ángel chickij ri e keb', xub'ij: We k'o jun kuq'ijila'j ri nimalaj awaj xuquje' ri tz'aq rech ri awaj, xuquje' kuya b'e chi kakoj ri retal ri nimalaj awaj pa ri uq' ab' xuquje' chupalaj. 10 Kayoxtaj na ri Dios ruk' we winaq ri' xuquje' kab'an na k'ax che rumal Are!. Qas kuna' na ri k'ax ri man una'om taj pa ri q'aq' ri ya'tal azufre chupam. Ri alaj Chij xuquje' ri rangelib' kakil na we k'ulmatajik ri!. 11 Ri usib'al ri q'aq' man katani' taj xane kajeqi' chib'e q'ij saq. Xuquje' man k'o ta kuxlanem ri keq'ijila'n che ri nimalaj awaj xuquje' che ri tzaq rech ri awaj man ku'xlantaj xuquje' ri xuk'amawa'l' ri retal ri awaj. (aiōn g165) 12 Chi ri' kaq'alajin wi na we qas e jeqel ri e kojonelab' xuquje' we kakiyak ri utaqanik ri Dios rachi' l ri kikojob'al che ri Jesús. 13 K'a te ri' xinta jun ch'ab'al upetik pa ri kaj xub'ij chwe: Sib' alaj utz ke ri winaq ri e k'o pa ri Ajawxel are kekam b'ik. Je!. Jeri' rumal cher ketani' na che ri kichak, xuquje' ka'chi'lax na b'ik rumal ri utz taq chak ri xkib'ano. 14 Are xinka'yik xinwil jun saqlaj sutz', pu'wi' ri sutz' kejeninaq jun ri kajunumataj ruk' ri uK'ojol ri Achi, pa ujolom k'o jun korona b'antal che q'ana pwaq, pa ri uq' ab' ruk'a'm jun jos ri k'o upu'chi!. 15 K'a te ri' xel chi loq jun ángel pa ri Templo, we ángel ri' xureq apanoq uchi' che ri t'uyul pu'wi' ri sutz' xub'ij che: Xuriq ri q'ij kab'an ri yakoj. Chaq'ata ri tiko'n ruk' le ajos. 16 Ri t'uyul pu'wi' ri sutz' xrik'owisaj ri jos pu'wi' ri uwachulew jeri' xub' an ri q'atoj. 17 Xel chi loq jun ángel ri k'o pa ri Templo pa ri kaj, ruk'a'm xuquje' jun jos ri k' o upu'chi!. 18 Xel chi loq jun ángel ri k'o cho ri tzujb'al sapanik cho ri Dios, we ángel ri' k'o ukwinem pu'wi' ri q'aq', ko xuch'ab'ej apanoq ri ruk'a'm ri jos xub'ij che: Chachaple'j ri q' atoj ruk' ri ajos. Chatzukuj ri uwach ri uvas e chaq' chick. 19 Ri ángel xrik'owisaj ri ujos cho ri uwachulew xuq'at b'ik ri uvas, k'a te ri' xuya pa ri k'olib'al rech kaq'utik, are wa' ri karetwachij ri royal wal ri Dios. 20 Xepich' ri uvas chirij ri tinimit. Xel k'u loq ri kik' pa ri k'olib'al ri xpich' wi ri uvas xpaq'i jun metro ruk' nik'aj upetik cho ri uwachulew, ri ulemik are oxib' ciento atb'al tzij. Chiq'ijila'j ri xb'anow ri kaj, ulew, ri kilómetros.

15 Xinwil xuquje' cho ri kaj jun nimalaj mayijab'al k'utb'al: Are wa' ri e wuqub' angelib' ri kepe na kuk'am loq ri wuqub' k'ax, are taq wa' ri k'isb'al k'ax, rumal cher ruk' we ri' katani' ri royal wal ri Dios. 2 Xinwil xuquje' jun plo je' je jacha jun ka'yeb'al ib' rachi'l q'aq'. . Chuchi' we plo ri' e tak'al ri winaq ri xech' eken pu'wi' ri nimalaj awaj rumal cher man xki'k'amawa'l' taj ri retal xuquje' man xkiq'ijila' j ta ri tz'aq rech ri nimalaj awaj, we winaq ri' kuk'am ri kiarku' q'ojom ri xya rumal ri Dios. 3 We winaq ri' tajin kakib'ioxj ri b'ix ri xutz' ib'aj ri patanil rech ri Dios, Moisés, we b'ix ri' che ri alaj Chij xb'iox wi, jewa' kub'ij: Ajawxel, sib'alaj lal nim, xuquje' mayijab'al, ri chak ri b' anom la Ajawxel, sib'alaj kwinel la. Suk' xuquje' qas tzij ri b'e la, taqanel pa kiwi' konojel ri tinimit rech ri uwachulew. 4 ¿Jachin mat kuxi' j rib' cho la, Ajawxel xuquje' kuq'ijila'j ri b' i' la? Jeri' rumal xwi ri la! la! Tyoxalaj Dios, rumal ri' konojel ri tinimit rech ri uwachulew kepe na xuquje' kakiq'ijila'j la rumal cher ri q'atoj tzij la xuk'ut rib!. 5 K'a te ri' xinka'yik, k'a te xinwil xjaqajob' ri Templo ri k'o pa ri kaj, are wa' ri Tabernáculo rech ri taqanik. 6 Chupam ri Templo xe'l loq e wuqub' angelib' ri kuk'am loq ri wuqub' k'ax, we angelib' ri' sib'alaj ch'ajch'oj ri katz'yaq b'antal che lino, xuquje' kachuplinik, kikojom cho taq kik'u'x jujun pas b'antal che q'ana pwaq. 7 Jun chike ri kajib' k'aslik winaqil xuya chike ri wuqub' angelib', wuqub' qumub'al b'antal che q'ana pwaq nojinaq che ri royal wal ri Dios, ri k'aslik chib'e q'ij saq. (aiōn g165) 8 Ri Templo xnojik che ri usib'al ri ujuluwem ri Dios xuquje' ri che ri ukwinem, man k'o ta jun kakwinik kok b'ik chila' rumal cher maja' katz'aqat ri wuqub' k' axk'olal ri kuk'am loq ri angelib'.

16 K'a te ri' xinta jun ch'ab'al ri k'o pa ri Templo rech ri Dios xuraq uchi' xub'ij chike ri e wuqub' angelib': Jix, ji'tixa pu'wi' ri

uwachulew ri wuqub' qumub'al ri nojinaq che kakib'an ch'o'j pa ri q'ij are kaq'at tzij pa kiwi' ri royawal ri Dios. **2** Ri nab'e ángel xel loq pa rumal ri nimalaj kwinelalaj Dios. **15** Ri Ajawxel ri Templo, xu'tixa ri qumub'al nojinaq che ri Jesús xub'ij: "¡Chitampe!" Ri in kinpe na jetaq royawal ri Dios pu'wi' ri uwachulew, konojel k'u kub'an jun elaq'om. Sib'alaj utz rech ri man ri winaq ri kojom ketal rumal ri awaj xuquje' warinaq ta apanoq xuquje' ukojom apanoq ri kakiq'lila'j ri tzaq rech ri awaj, xel loq jun ratz'yaq, ri' man kel ta uk'ixib'al rumal cher ch'a'k che ri kityo'jal ri sib'alaj kaq'oxowik. **3** man ch'anal taj are kul riqitajoq. **16** Are k'u ri Ri ukab' ángel xu'tixa ri qumub'al ri nojinaq kuxlab'al ri itzel xe'kimulij ri e taqanelab' rech che ri royawal ri Dios pu'wi' ri plo. Ri plo k' ri uwachulew pa jun le'aj ri kab'ix Armagedón ut xkik'arik jetaq ri kub'an ri kikik'el ri winaq che pa ri ch'ab'al kech ri a'j Israel. **17** Ri uwuq ri kekamisaxik, ronojel k'u k'aslik taj jastaq ri ángel are xu'tixa ri uqumub'al pa ri kyaqiq'. e k'o pa ri plo, xekamik. **4** Ri urox ángel xu' Xpe jun ch'ab'al ruk' ri t'uyulib'al ri k'o pa ri tixa ri qumub'al ri nojinaq che ri royawal ri Templo pa ri kaj, xub'ij: Xb'antajik. **18** K'a te ri' Dios pu'wi' taq ri nima' xuquje' jawje' kek'iy xepetaq kaqulja, jininik, kayapa', xuquje' jun wi loq ri ja', ronojel k'u ri ja' xekik'arik. **5** K' nimalaj kab'raqan. Man k'ulmatajinaq ta wi pa a te ri' xinta jun ángel ri k'o ukwinem pu'wi' ri uwachulew jun jastaq ri kajunumataj ruk' we ri ja' xub'ij: Sib'alaj lal suk', nimalaj Ajawxel, jun ri'. **19** Ri nimalaj tinimit xpa'ix pa oxib' q'at, rumal cher lal ojer lal k'o la loq, lal k'o la kamik xetukin konojel ri tinimit. Man xsachan ta k'u xuquje' kak'oji' na la chib'e q'ij saq. Sib'alaj che ri Dios ri tinimit Babilonia, xb'an sib'alaj k' lal Tyox, rumal chi xq'at la tzij pu'wi' ronojel ax che rumal ri royawal ri Dios. **20** Konojel k'u we jastaq ri'. **6** Rumal cher xe'kamisaj ri e ri ch'aqa'p taq ulew ri sutital rij rumal taq ri ja' kojonelab' che la xuquje' ri e q'yalajisal taq tzij rachi'l ri juyub' xsach kiwach. **21** Xuquje' xqaj la, rumal ri' xya la b'e chi kakiqumuj kik' jeri' saqb'ach pa kiwi' konojel ri winaq. Ri saqb'ach rumal cher kataq' chike. **7** Xuquje' xinta chi jer keb'antaj ab'aj, jub'iq' karaj pa jun kintal jun ch'ab'al upetik cho ri tzub'jal xub'ij: qas tzij kepajanik. Ri winaq xkib'ij k'ax taq tzij che ri wi Ajawxel kwinelaj Dios sib'alaj suk' xuquje' Dios rumal ri k'ax ri xkiriqo.

17 Xpe k'u jun chike ri wuqub' angelib' ri ruk'a'm jun chike ri wuqub' qumub'al, xinuch'ab'ej xub'ij chwe: Chatampe loq, kink' ut chawach ri k'axk'olal ri kuriq na ri nimalaj ajmak ixoq ri sib'alaj e k'i rachajil ri t'uyul pu'wi' sib'alaj k'i ja'. **2** Konojel ri e taqanelab' xuquje' ri winaq rech ri uwachulew xemakun ruk', xeq'ab'arik xuquje' xe'kiq'lila'j e b'anom taq dios. **3** Ri Uxlab'ixel rech ri Dios xinuk'am b'ik pa ri k'olib'al ri katz'inowik. Chila' xinwil jun ixoq t'uyul chirij jun kyaq nimalaj awaj, we awaj ri' nojinaq che ub'i' awas taq tzij. K'o wuqub' ujolom xuquje' lajuj ruk'a'. **4** Ri ixoq ukojom jun kyaq rachi'l mora't ratz'yaq uwiqiqem rib' ruk' q'ana pwaq xuquje' ruk' ab'aj ri sib'alaj paqal rajil, rachi'l ab'aj ri kachuplinik, pa ri uq' ab' ruk'a'm jun qumub'al nojinaq che xa'wib' al taq jastaq xuquje' etzel rachi'l mak kuk' taq achyab'. **5** Chupalaj tz'ib'atal jun b'i'aj ri man k'o ta jun kach'ob'owik, jewa' kub'ij: Ri nimalaj tinimit Babilonia are kinan ri kakib'an mak kuk' taq achyab' xuquje' ri kakib'an xa'wib' al taq jastaq cho ri uwachulew. **6** Xinwilo chi ri ixoq xq'ab'arik rumal cher xuqumuji ri

kikik'el konojel ri e kojonelab' ri xekamisaxik rumal cher xjeqi' kik'u'x chirij ri Jesús, sib'alaj xinmayijanik are xinwil we ri'. **7** Ri ángel xub'ij k'u ri uwachulew ruk' ri nimalaj utunal. **2** Ri chwe: ¿Jas che sib'alaj katmayijanik? Chanim ángel xuraq uchi', xub'ij: Xtukixik, xtukixik ri kinb'ij chawe jas kel kub'ij ri ixoq ri k'o wuqub' tinimit Babilonia, chanim xaq kachoch chi itzel ujolom xuquje' lajuy ruk'a!. **8** Ri nimalaj awaj ri xawilo are wa' ri k'o kanoq nab'e, man k'o ta chi k'u chanim, jub'iq' karaj kel loq pa ri nimalaj jul ri maj uk'isik k'a te ri' kak'am b'ik rech jeri' kak' is tzij pu'wi', ri winaq ri man tz'ib'atal ta ri kib' i' pa ri wuj rech k'aslema pa ri uwokotajik loq ri uwachulew, kemayijan na are kakil we awaj ri, ri k'o kanoq nab'e, man k'o ta chi k'u kamik, katzalij k'u na loq. (*Abyssos g12*) **9** We jastaq ri' xwi kach'ob'ow ri k'o reta'mab'al: Ri wuqub' jun ch'ab'al upetik pa ri kaj, xub'ij: Nutinimit, jolomaj kel kub'ij wuqub' juyub' jawje' ri t'uyul xsachan ta k'u che ri Dios xa ta ne jun che ri **11** Ri nimalaj awaj ri k'o kanoq, ri man k'o ta chi xwi kach'ob'ow ri k'o reta'mab'al: Ri wuqub' jun ch'ab'al upetik pa ri kaj, xopan ri unimal ri kimak k'a pa ri kaj, man xulik tzi choq'aq' wi chi man naj taq kataqanik. **12** Ri lajuy uk'a' ri mul q'oxomal jetaq ri xkina' nik'aj chik rumal xawilo, e lajuy taqanelab' ri k'amaja' kakichaple' rech. **7** Sib'alaj xuna' nimal xuquje' utz xuna' j taqanik, kaya'taj k'u na ri taqanik pa kiq'ab' o xuwokojej rib' ruk' ri paqalik taq jastaq, jun hora junam ruk' ri nimalaj awaj. **13** Ri lajuy chanim k'ut chib'an k'ax che, rech qas kuna' ri taqanelab' kakijunamaj na kichomanik kakijach q'oxomal xuquje' koq'ik. Rumal cher sib'alaj na ri kikwinem xuquje' ri kichuq'ab' pu'q'ab' nimal che kub'ij: "In in t'uyulik jetaq kub'an jun ri nimalaj awaj. **14** Kech'o'jin na ruk' ri alaj taqanel, man in malka'n taj xuquje' man kinriq Chij, ri alaj Chij k'ut kach'eken na chike rumal ta wi k'ax." **8** Rumal ri', xa pa jun q'ij kepe na ri cher Are' Ajawxel pa kiwi' konojel ri ajawxelab' k'axk'olal pu'wi': kamikal, oq'ej, numik xuquje' xuquje' are taqanel pa kiwi' konojel taqanelab'. kaporox na pa ri q'aq', jeri' rumal cher ri kwinel Kek'o'ji' na ruk' konojel ri e terene'l taq rech. Ri lajuy Dios ri Ajawxel kub'an na ri q'atoj tzij. **9** Dios u'cha'om xuquje' u'sik'im apanoq rumal Konojel ri taqanelab' rech ri uwachulew ko'q' e jequel pa ri utzij. **15** Xub'ij xuquje' chwe: Ri na xuquje' k'ax kakina' na are kakil ri usib'al ri nima' ri xawilo jawje' ri t'uyul wi ri ixoq ri sib' q'aq' ri kaporon ri tinimit Babilonia rumal cher alaj e k'i rachajil, are karetwachij e nitz' xuquje' xemakun ruk'. **10** Ri winaq we xkil we k'ax ri' e nimaq taq tinimit xuquje' tzijob'al. **16** Ri lajuy ketak'i' apanoq naj che ri tinimit xuquje' kakib' uk'a' ri xawilo, rachi'l ri nimalaj awaj kaketzelaj ij: K'ax, k'ax rech ri nimalaj tinimit Babilonia, na ri ixoq ri sib'alaj e k'i rachajil, kakimaj na aninaq xtukitajik ri sib'alaj kwinel laj tinimit. ronojel ri k'o ruk', kakitij na ri utyo'jal k'a te ri' **11** K'ax xuquje' kakina' na ri a'jk'ayib' rech kakiporox na pa q'aq'. **17** Ri Dios xuya b'e chike ronojel ri uwachulew, ko'q' na rumal cher man ri lajuy taqanelab' chi jewa' kakib'ano. Xub' k'o ta chi jun kaloq'ow ri kik'ay. **12** Man k'an chike chi kakijunamaj kichomanik ruk' ri o ta chi jun kaloq'owik ri q'ana pwaq, ri saq nimalaj awaj, kakimaj k'u na k'a pa ri q'ij are pwaq, ab'aj ri kachuplinik, ri ab'aj ri paqal katz'aqat ri uchomanik loq ri Dios. **18** Ri ixoq taq rajil, ri atz'yaq ri paqal rajil, kyaq xuquje' ri xawilo, are karetwachij ri nimalaj tinimit ri mora't, ronojel uwach che, paqal rajil, k'ok' taq kab'an rech pa kiwi' konojel ri taqanelab' cho ri che' xuquje' ch'ich', cobre rachi'll mármol. **13** Xuquje' kanela, k'ok' taq q'ayes, k'ok' taq q'ol, mirra, olibano, aceite, ukotz'i'jal k'aj, tiriko, a' uwachulew.

18 K'a te ri' xinwil chik jun ángel xqaj loq pa ri kaj ruk'a'm sib'alaj nim kwinem, xtunax chwe: ¿Jas che sib'alaj katmayijanik? Chanim ángel xuraq uchi', xub'ij: Xtukixik, xtukixik ri kinb'ij chawe jas kel kub'ij ri ixoq ri k'o wuqub' tinimit Babilonia, chanim xaq kachoch chi itzel taq uxlab'al, kisok a'waj ri kerapinik xuquje' kijul a'waj e xib'ib'al ri k'o kajib' kichakalib'al konojel we a'waj ri' sib'alaj e xa'wib'al. **3** Rumal cher konojel ri tinimit rech ri uwachulew xkesaj uwach ri kub'ano xkiq'ijila'j ri e b'anom taq dios je xuquje' xkib'an konojel ri e taqanelab' ri e k'o cho ri uwachulew. Konojel ri a'jk'ayib' a' ri', ri k'o kanoq nab'e, man k'o ta chi k'u kamik, juwachulew xeq'inomarik ruk' ri pwaq ri xya chike rumal we tinimit ri'. **4** K'a te ri' xinta chi xwi kach'ob'ow ri k'o reta'mab'al: Ri wuqub' jun ch'ab'al upetik pa ri kaj, xub'ij: Nutinimit, chixel loq chikixo'l we winaq ri', jeri' man kib' wi ri ixoq. **10** Xuquje' e wuqub' taqanelab' rech an ta iwe ri mak ri kakib'ano xuquje' rech man ri uwachulew: E kaminaq chi job' chike, jun k'a kiriq ta ri k'axk'olal ri kakiriq na. **5** Rumal cher tajin kataqan na, ri jun chik maja' kulik, we k'u xopan ri unimal ri kimak k'a pa ri kaj, man xulik tzi choq'aq' wi chi man naj taq kataqanik. **11** Ri nimalaj awaj ri k'o kanoq, ri man k'o ta chi kimak ri kib'anom. **6** Je chib'ana che jetaq ri kamik, xa k'u katzalij na loq, are wa' ri wajxaq xub'an chike nik'aj chik, chib'ana che chikutoj taqanel, kajunumataj kuk' ri wuqub' taqanelab', keb' mul ri xub'ano. Chib'ana chi kuna' keb' xa k'u kak'is na tzij pu'wi'. **12** Ri lajuy uk'a' ri mul q'oxomal jetaq ri xkina' nik'aj chik rumal xawilo, e lajuy taqanelab' ri k'amaja' kakichaple' rech. **7** Sib'alaj xuna' nimal xuquje' utz xuna' j taqanik, kaya'taj k'u na ri taqanik pa kiq'ab' o xuwokojej rib' ruk' ri paqalik taq jastaq, jun hora junam ruk' ri nimalaj awaj. **13** Ri lajuy chanim k'ut chib'an k'ax che, rech qas kuna' ri taqanelab' kakijunamaj na kichomanik kakijach q'oxomal xuquje' koq'ik. Rumal cher sib'alaj na ri kikwinem xuquje' ri kichuq'ab' pu'q'ab' nimal che kub'ij: "In in t'uyulik jetaq kub'an jun ri nimalaj awaj. **14** Kech'o'jin na ruk' ri alaj taqanel, man in malka'n taj xuquje' man kinriq Chij, ri alaj Chij k'ut kach'eken na chike rumal ta wi k'ax." **8** Rumal ri', xa pa jun q'ij kepe na ri cher Are' Ajawxel pa kiwi' konojel ri ajawxelab' k'axk'olal pu'wi': kamikal, oq'ej, numik xuquje' xuquje' are taqanel pa kiwi' konojel taqanelab'. kaporox na pa ri q'aq', jeri' rumal cher ri kwinel Kek'o'ji' na ruk' konojel ri e terene'l taq rech. Ri lajuy Dios ri Ajawxel kub'an na ri q'atoj tzij. **9** Dios u'cha'om xuquje' u'sik'im apanoq rumal Konojel ri taqanelab' rech ri uwachulew ko'q' e jequel pa ri utzij. **15** Xub'ij xuquje' chwe: Ri na xuquje' k'ax kakina' na are kakil ri usib'al ri nima' ri xawilo jawje' ri t'uyul wi ri ixoq ri sib' q'aq' ri kaporon ri tinimit Babilonia rumal cher alaj e k'i rachajil, are karetwachij e nitz' xuquje' xemakun ruk'. **16** Ri winaq we xkil we k'ax ri' e nimaq taq tinimit xuquje' tzijob'al. **17** Ri lajuy ketak'i' apanoq naj che ri tinimit xuquje' kakib' uk'a' ri xawilo, rachi'l ri nimalaj awaj kaketzelaj ij: K'ax, k'ax rech ri nimalaj tinimit Babilonia, na ri ixoq ri sib'alaj e k'i rachajil, kakimaj na aninaq xtukitajik ri sib'alaj kwinel laj tinimit. ronojel ri k'o ruk', kakitij na ri utyo'jal k'a te ri' **18** Ri ixoq taq rajil, ri atz'yaq ri paqal rajil, kyaq xuquje' ri xawilo, are karetwachij ri nimalaj tinimit ri mora't, ronojel uwach che, paqal rajil, k'ok' taq kab'an rech pa kiwi' konojel ri taqanelab' cho ri che' xuquje' ch'ich', cobre rachi'll mármol. **13** Xuquje' kanela, k'ok' taq q'ayes, k'ok' taq q'ol, mirra, olibano, aceite, ukotz'i'jal k'aj, tiriko, a' uwachulew.

waj, chij, kej, ch'ich' b'inib'al, ajchakib' xuquje' ijila'tal ri Ajawxel! Ri kolotajem, ri juluwem ajch'o'jab!. **14** Kakib'ij k'u na che ri tinimit ri kwinem e rech ri qaDios. **2** Rumal cher sib' Babilonia: Man k'o ta chi ri q'inomar awuk' alaj qas tzij xuquje' suk' ri uq'atoj tzij: Xuq'at ri qas utz xawilo, man katzalij ta chi wi loq tzij pu'wi' ri ixoq ri ub'anom nimalaj mak kuk' we q'inomar ri' awuk' xuquje' jastaq ri paqal taq achyab', we ixoq ri' xuyojij ri uwachulew taq rajil ri xk'oji' kan awuk' nab'e. **15** Ko'q' na ruk' ri umak, rumal ri' xq'at tzij pu'wi' rech xuquje' k'ax kakina' na konojel ri a'jk'ayib' ri jeri' xtoj che ri k'ax ri xub'ano rumal cher xu' xeq'inomarik rumal xkik'ayij we jastaq ri' che kamisaj ri e patanil taq rech ri Dios. **3** Ri winaq ri tinimit Babilonia, kenajtin xuquje' na che, xkib'ij chi junmul: Konojel kiq'ijila'j ri Dios. rumal kakixi'j kib' che ri k'axk'olal. **16** Kakib'ij Ri usib'al ri q'aq' jawje' ri xporox wi ri ajmak k'u na we winaq ri': K'ax rech ri nimalaj tinimit ixoq man katani' ta wi. (**aïon g165**) **4** Ri juwinaq ri ukojom ri atzyaq mora't rachi'l kyaq sib' kajib' k'amal taq b'e rachi'l ri e kajib' k'aslik alaj paqal rajil, uwiqiqem rib' ruk' q'ana pwaq, taq winaqil xexuki'k pa ri ulew xkiq'ijila'j ri ab'aj ri kachuplinik, xuquje' ab'aj ri sib'alaj Dios ri t'uyul pa ri t'uyulib'al xuquje' xkib'ij: paqal rajil. **17** Rumal cher aninaq xsach uwach Jeri', chiq'ijila'j ri Dios iwonojel. **5** Xel k'u loq ri uq'inomar. Konojel ri winaq ri keb'inisan ri jun ch'ab'al ruk' ri t'uyulib'al ri xub'ij: Chiq' jukub' b'inib'al pu'wi' ri ja', ri a'jk'ayib' xuquje' ijila'j ri qaDios iwonojel ri ix patanil taq rech, ri ajchakib' chupam, konojel ri kechakun pa ta k'u ix nitz' o ix nima'q, ix ri kipatanij ri ri plo xenajtin che ri tinimit Babilonia. **18** Are Dios ruk' moch'och'em. **6** Xuquje' xinta kich' xkil ri sib' rech ri q'aq' ri tajin kaporon ri ab'al sib'alaj e k'i winaq kajunumataj ruk' ri tinimit, xkiraq kichi' xkib'ij man k'olinaq ta wi uchojojem sib'alaj k'i ja' je xuquje' je katataj jun tinimit sib'alaj kwinel jetaq we tinimit ri' ri sib'alaj k'i kaqulja, jewa' xkib'ij: ¡Chiq'ijila' . **19** We winaq ri' xkiya chaj pa kijolom chuk' j ri Dios iwonojel! Rumal cher ri qaDios sib' utik ri kib'is xuquje' xo'q'ik. Xkib'ij: K'ax, k'ax alaj kwinel xuchaple'j ri utaqanik. **7** Chujki'kot rech ri nimalaj tinimit Babilonia, xeq'inomar ri xuquje' chujtz'etzatoq qaya ri juluwem che ri winaq ri kechakun pa ri plo rumal rech, pune Dios rumal cher xopan ri q'ij are kak'uli' ri alaj jeri' aninaq xsach uwach. **20** Chatki'kotoq kaj, Chij, ri rixoqil usuk'umam chi apanoq rib'. **8** rumal ri xk'ulmatajik, chixki'kotoq xuquje' ix Ya'tal k'u che ri rixoqil chi karatz'yaqib'ej ch' ix tyox taq winaq, taqo'n xuquje' q'alajisal taq ajch'oj, kachuplinik xuquje' sib'alaj paqal rajil tzij, rumal cher ri Dios xub'an q'atoj tzij rumal ri lino. Ri ch'ajch'oj lino karetwachij ri utz taq iwe. **21** Xpe k'u jun kwinel laj ángel xuk'am jun chak ke konojel ri kojonelab!. **9** Ri ángel xub' ab'aj, jetaq jun ab'aj rech ke'b'al, xuk'yaq loq ij chwe: chatz'ib'aj we ri!: "Utz ke ri e sik'ital pa ri plo, xub'ij: Jewa' kab'an na chutukixik pa ri wa'im rech b'enaq q'ij rech ri alaj Chij" ri nimalaj tinimit Babilonia, man kilitaj ta chi xuquje' xub'ij: "We ri' qas utzij ri Dios wi." wi uwach junmul. **22** Man katataj ta chi wi ri **10** Xinxuki' cho ri ángel chuoq'ijila'xik, xpe k' q'ojom ke ri ajb'ixab' awuk', ri arku' q'ojom ut xub'ij chwe: Chatwa'jiloq, man katxuki' ta xuquje' ri chirimi'y, rachi'l ri su!. Man ki'llitaj ta chinuwach are chaq'ijila'j ri Dios in in awach chi wi kiwach jaljoj taq ajchakib' awuk'. Man patanijel je' jas ri a'wachalal ri e kojoninaq katataj ta chi wi awuk' ri uch'ab'al ri kete't rech che ri Jesús. Jeri' rumal ri uk'utu'n ri Jesú are ke'b'al. **23** Man katunan ta chi wi ri q'aq' tunab' ketaqchi'n ri winaq rech amaq'el kakitzijo. **11** al awuk' xuquje' man katataj ta chi nimaq'ij K'a te ri' xinwilo ri kajaqalik, xuquje' xuk'ut rech k'ulanem, rumal cher ri a'wa'jk'ayib' sib' rib' jun saq kej. Ri kejeninaq chirij ub'i'nam alaj nim kan kiq'ij pa ronojel ri uwachulew Suk' xuquje' Qas tzij. Rumal cher sib'alaj suk' xuquje' xa'menk'etij konojel ri tinimit rech ri chub'anik ri utaqanik xuquje' suk' kano'jinik uwachulew ruk' ri aq'jinik. **24** Xuquje' rumal are kach'o'jinik. **12** Ri ub'oq'och kajunumataj awuk' xekamisax wi e k'i q'alajisal taq tzij, e k'i ruk' ri q'aq' are karepepik, xuquje' k'o sib'alaj chike ri e kojonelab' xuquje' e k'i chike ri kepe k'i korona pa ri ujolom k'a te ri' tz'ib'atal jun b' pa ronojel ri uwachulew.

19 K'a te ri' xinta kich'ab'al sib'alaj e k'i winaq ri e k'o pa ri kaj jewa' xkib'ij: ¡Q' i'aj ri xwi Are' eta'maninaq. **13** Ukojom jun ratz' yaq ri mu'tal pa kik', ri ub'i' are: UTZIJ RI DIOS. **14** Terene'tal kumal ri ajch'o'jab' chajil tinimit kikojom ch'ajch'oj katz'yaq b'antal che saq lino

sib'alaj paqal rajil xuquje' e kejeninaq chirij saq are wa' ri man xkiq'ijila'j ta wi ri nimalaj awaj taq kej. **15** Kel loq pu'chi' jun sak'ib'al ri k'o xuquje' ri tz'aq rech ri awaj xuquje' man xki' upu'chi', are wa' kukoj na chub'anik k'ax chike amawa'j taj ri retal ri awaj chikipalaj xuquje' pa ri winaq pa ronojel tinimit. Are' kataqan na pa kiq'ab'. Xek'astaj chi k'u na rech junam kakib' kiwi' ri tinimit ruk' ch'ich'a b'ara. Are' kapich' an ri taqanik ruk' ri Cristo mil junab!. **5** Are k'u ow na ri uvas xuquje' karesaj na ri uwa'l ri ri nik'aj kaminaqb' chik man xk'astaj ta kiwach karetwachij ri nimalaj royawal ri nimalaj kwinel k'a xtz'aqat na ri mil junab!. Are wa' ri nab'e laj Dios. **16** Tz'ib'atal che ri ratz'yaq xuquje' k'astajib'al wach. **6** Utz rech xuquje' sib'alaj che ri raqan we b'i'aj ri!: TAQANEL pa kiwi' tyox ri winaq ri kak'astaj pa ri nab'e k'astajib' taqanelab' xuquje' AJAWXEL pa kiwi' ajawxelab' al. Man k'o ta chi ukwinem ri ukab' kamikal pu' . **17** Xuquje' xinwil jun ángel ri tak'al cho ri q' wi' we winaq ri', xane kux na ch'awenel cho ri ij, xuraq uchi' chike konojel ri a'waj ri kerapin Dios xuquje' rech ri Cristo, kataqan k'u na ruk' cho ri kaj xub'ij: Chixpetoq chimulij iwib' rech ri Cristo mil junab!. **7** We xtz'aqat ri mil junab' kixwa' pa ri urekeql'ij ri Dios. **18** Chixpetoq , katzoqopix na ri Itzel, kesax na loq jawje' ri jilitija kityo'jal e taqanelab', kityo'jal nimaq taq tz'apital wi. **8** Kel k'u na b'ik chikimenk'etixik k'amal kib'e ajch'o'jab', kityo'jal winaq nimaq konojel ri tinimit ri e k'o pa ri kajib' tak'alib'al taq kib'antajik, kityo'jal kej xuquje' ri e winaq rech ri uwachulew, ku'menk'etij na ri tinimit ri e kejeninaq loq, kityo'jal winaq ri kepe pa Gog rachi'll ri Magog, ku'mulij na che ri ch'o' ronojel tinimit rech ri uwachulew kech winaq j, ri kik'iyal kajunumataj ruk' ri sanyob' ri k'o ri e tzoqpitalik xuquje' ajchakib', e nima'q chuchi' ri plo. **9** Keb'in k'u na cho ronojel ri xuquje' e nitz!. **19** K'a te ri' xinwil ri nimalaj awaj e rachi'll ri e taqanelab' rech ri uwachulew ri Dios, ri sib'alaj uloq'. Katzaq k'u na loq q'aq' e kachi'll ri e kajch'o'jab', kimulim kib' rech pa kiwi' konojel we winaq ri', keja'risax na. **10** Are k'u ri Itzel ri xu'menk'etij ri winaq kak' yaq na b'ik pa ri cho b'antal che q'aq' ya'tal azufre chupam, chila' jawje' ri e k'yaqtal wi b'ik ri nimalaj awaj rachi'll ri achi ri xujaluj chi q' alajisal tzij, chila' kab'an wi na k'ax chike chib'e q'ij saq, chi paq'ij chi chaq'ab!. (*aiōn g165, Limnē Pyr g3041 g4442*) **11** Xinwil xuquje' jun saqlaj t'uyulib' al xuquje' ri t'uyul chupam. Ri kaj xuquje' ri ulew xa'nimaj b'ik cho ri t'uyul pa ri t'uyulib'al, man k'o ta chi jun xilow kiwach. **12** K'a te ri' xinwil ri e nitz! xuquje' nimaq taq kaminaqb' e tak'al cho ri Dios, xejaqataj k'u ri wuj, k'a te ri' xjaq chi jun wuj are wa' ri wuj rech k'aslemal, xq'at k'u tzij pa kiwi' ri e kaminaqb' rumal ri kichak ri xriqitaj pa ri wuj. **13** Ri plo xu'jach ri kaminaqb' ri e kaminaq chupam, ri kamikal xuquje' ri q'aq' ri man k'o ta uk'isik xe'kijach xuquje' ri e kaminaq chikipam, xq'at k'u tzij pa kiwi' chi kijujunal jas taq na k'u ri xkichakuj. (*Hadēs g86*) **14** Xek'yaq k'u b'ik ri kamikal rachi'll ri ajawarem rech ri kamikal pa ri cho ri b'antal che q'aq'. Are wa' ri ukab' kamikal. (*Hadēs g86, Limnē Pyr g3041 g4442*) **15** Are k'u ri man xriqitaj ta ri ub'l' pa ri wuj rech k'aslemal, xk'yaq b'ik pa ri cho ri k'o q'aq' chupam. (*Limnē Pyr g3041 g4442*)

20 K'a te ri' xinwil jun ángel ri xqaj loq pa ri kaj, ruk'a'm jun lawe jaqb'al rech ri nimalaj jul ri man k'o ta uk'isik rachi'll jun ch'ich' jat'ib'al. (*Abyssos g12*) **2** Xuchap k'u ri ojer xib'ib'alaj kumatz ri k'o raqan, are wa' ri ub' i'nam Itzel xuquje' k'ulel re ri Dios, xujat'ij mil junab!. **3** Xuk'yaq b'ik pa ri nimalaj jul ri man k'o ta uk'isik, xutz'apij kan chila' rech jeri' man ku'menk'etij ta chi ri sib'alaj k'i tinimit k'a katz'aqat na ri mil junab!. Katzoqopix chi k'u na jun janipa q'ij we xtz'aqat ri mil junab!. (*Abyssos g12*) **4** K'a te ri' xinwil e t'uyulib'al, chupam ri t'uyulib'al ri' xet'uyil' wi ri xya b'e chike kakib'an q'atoj tzij. Xe'nwil xuquje' ri kamina' ri sesax kijolom rumal rech ri uq' alajisanik ri Jesús xuquje' rumal ri utzij ri Dios,

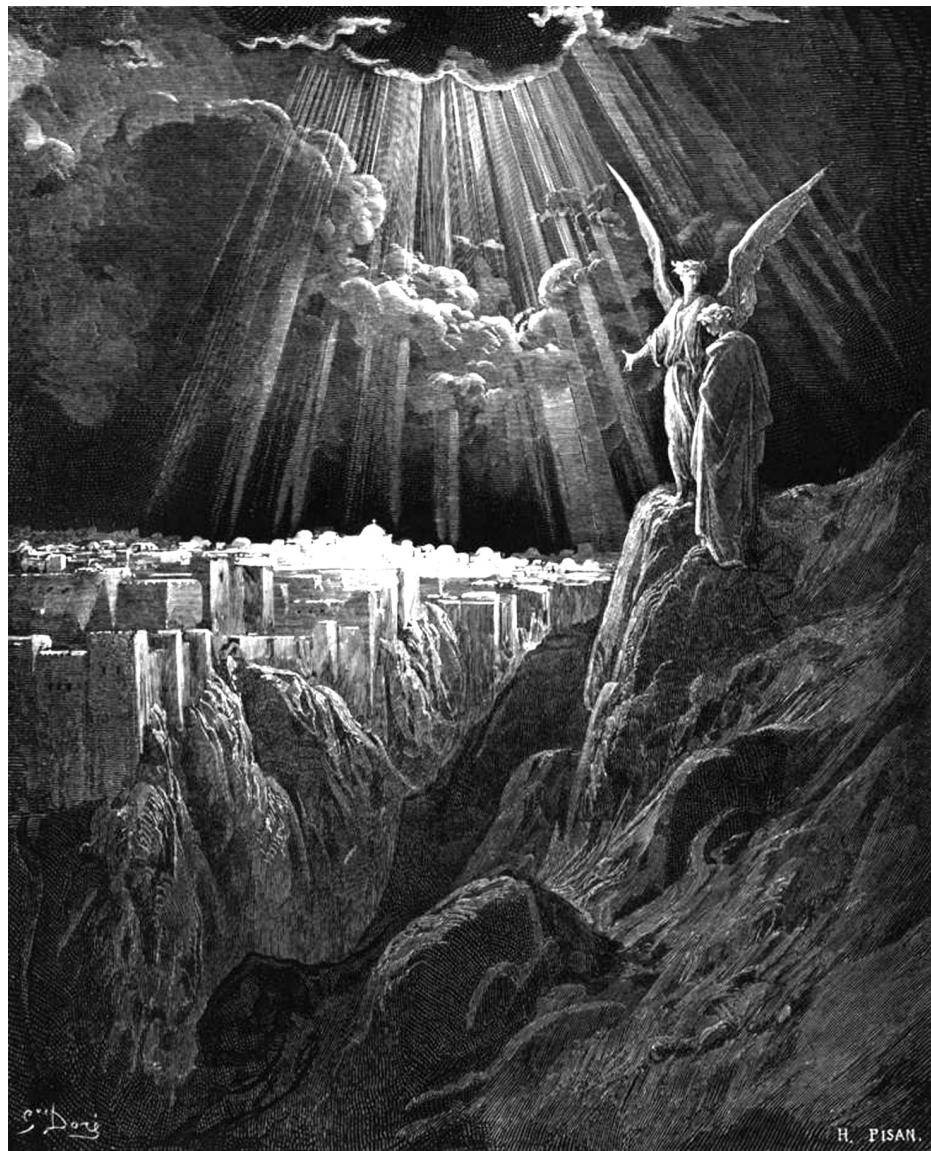
21 K'a te ri' xinwil jun k'ak' kaj rachi'll jun k'ak' ulew, rumal cher ri nab'e kaj xuquje' ri

nab'e ulew xuquje' ri plo ri e k'o kanoq nab'e kajib' u pa uxukut junam ketanik, ri raqan xaq xsach kiwach. **2** In in Juan, xinwil ri Tyoxalaj junam ruk' ri uwach. Ri ángel xretaj ri unimal ri tinimit, ri k'ak' tinimit Jerusalén xqaj loq pa tinimit ruk' ri aj etab'al, ri ketanik are keb' mil ri kaj rech ri Dios jer atz'yaqininaq jetaq jun ruk' keb' ciento kilómetro uwach, keb' mil ruk' alib'atz ri jub'iq' karaj kak'uli'k. **3** K'a te ri' keb' ciento kilómetro raqan xuquje' keb' mil xinta jun ch'ab'al ri upetik pa ri kaj xub'ij: Are ruk' keb' ciento kilómetro unimal. Ronojel xaq wa' ri rachoch ri Dios, chi ri' kak'oji' wi na ri junam ketanik. **17** Xretaj xuquje' ri tanya oxk'al Dios junam kuk' ri utinimit, ri winaq ku'x na job' etab'al ketanik are wa' ri etab'al rech winaq utinimit xuquje' ri Dios kux na ri xa jun kiDios. ri xukoj ri ángel. **18** Ri tanya che ab'aj jaspe b' **4** Ri Dios kusu' na ri uwa'll kiwach konojel, man antal wi, are k'u ri tinimit che q'ana pwaq b' k'o ta chi wi kamikal xuquje' man keb'ison ta antal wi kajunumataj ruk' ri ka'yeb'al ib'. **19** Ri chi wi, man kakina' ta chi wi k'ax, rumal cher tak'alib'al rech ri tanya rech ri tinimit wiqtal xik'ow kan ronojel we jastaq ri!. **5** Ri t'uyul pa ruk' ronojel uwach ab'aj paqal taq rajil. Ri nab'e ri t'uyulib'al xub'ij: Chitampe', in kinb'an k'ak' tak'alib'al che ab'aj jaspe, ri ukab' che safiro, ri taq jastaq. Xub'ij xuquje' chwe: We tzij ri' qas urox che ágata, ri ukaj che esmeralda, **20** ri uro' tzij wi xuquje' qas utz kajeqi' uk'u'x jun che. **6** che ab'aj ónica, ri uwaq che ab'aj cornalina, Xub'ij xuquje' chwe: Ronojel xb'antajik. In ri', ri ri uwuq che ab'aj crisolito, ri uwajxaq che ab' in Alfa xuquje' Omegari in majib'al rech ronojel aj berilo, ri ub'elej che ab'aj topacio, ri ulajuj xuquje' in ri' in k'isb'al rech. Kinya na ja' rech che ab'aj crisopraso, ri ulajuj nab'e che jacinto, k'aslemal che ri kachaqi'j uchi!. **7** Xub'ij xuquje' ri ulajuj ukab' che ab'aj amatista. **21** Ri kab' chwe: Ri kach'ekenik karechab'ej na ronojel ri lajuj uchi' ja che perla b'antal wi, chi kijujunal jastaq, kinux na uDios, are' xuquje' kux na nuk' ri uchi' ja e jujun perla. Ri b'e pa ri tinimit ojol. **8** Are k'u ri kakixi'j kib', ri man kekojon taj, ri e xa'wib'al, ri kakib'an mak kuk' achyab' xuquje' ixoqib', ri a'jq'ijab', ri ke'kipatanij e b' anom taq dios, ri e b'anal taq tzij, keb'e na pa ri q'aq' ri kajininik ya'tal azufre chupam, are wa' ri ukab' kamikal. (**Linné Pyr g3041 g4442**) **9** Xpe k'u pa ri tinimit jeri' rumal ri ujuluwem ri Dios are jun chike ri e wuqub' angelib' ri ruk'a'm jun chike ri e wuqub' qumub'al rech ri wuqub' k'axk' olal, xtzijon wuk' xub'ij chwe: Chatampe loq je', k'ut chawach ri rioxqil ri alaj Chij. **10** ri kel loq pa ri tinimit, konojel ri e taqanelab' Xinuk'am b'ik pa ri Uxlab'al pu'wi' jun nimalaj xrepq'unik jetaq jun ab'aj ri sib'alaj paqal rajil, uwachulew kakijach na ri kiq'inomal che juyub', k'a te ri' xuk'ut chinuwach ri nimalaj taj, kaka'y jaspe, saqsoj jetaq ri kaka'y ri ka'yeb' jer kaka'y jaspe, saqsoj jetaq ri kaka'y ri ka'yeb' ri kikwinem che ri k'ak' tinimit Jerusalén. **27** al ib'. **12** Ri tinimit sutital rij ruk' jun nimalaj Man k'o ta jun ch'uluj jastaq kok pa ri tinimit, tanya ri k'o kab'lajuj uchi' ja che, chuchi' jujun uchi' ja e k'o jujun ángel xuquje' tz'ib'atal ri kib' i' ri kab'lajuj wok winaq a'j Israel. **13** Oxib' uchi' ja k'o pa ri relib'al q'ij, pa ri uxukut kaj k'o oxib' uchi' ja, pa ri uxukut ulew k'o oxib' uchi' ja, pa ri uqajib' al q'ij k'o oxib' uchi' ja. **14** Ri tanya rech ri tinimit kojtal kab'lajuj utak'alib'al xuquje' tz'ib'atal ri kab'lajuj kib'! ri lajuj u'taqo'n ri alaj Chij choch. **15** Ri ángel ri tajin katzijon wuk' ruk'a'm jun aj etab'al b'antal che q'ana pwaq, ruk' ri aj karetaj ri tinimit, ri tanya xuquje' uchi' taq ja. **16** Ri rebat'alil ri tinimit are we ri': ri

22 K'a te ri', ri ángel xuk'ut chinuwach jun nima' ch'ajch'oj ri kuya jun alik k'aslemal, we nima' ri' kel loq pa ri ut'uyulib'al ri Dios xuquje' pa ri ut'uyulib'al ri alaj Chij. **2** Ri nima' kik'ow b'ik pa unik'ajil ri nima b'e ri k'o pa ri unik'ajil ri tinimit. Chuchi' ri nima' k'o jun che'

ri kuya jun alik k'aslemal are wa' ri kawachinik nuángel rech kuq'alajisaj we jastaq ri' pa taq kab'lajuj mul pa jun junab', junmul pa jun ik' ri komontyox. In in uche'al xuquje' in rija'll ri kawachinik, ri uxaq ri che' are kikunab'al ri taqanel David, In ri' ri ch'umil ri karepq'unik winaq ri e k'o pa ronojel ri uwachulew. **3** Man are kasaqirik. **17** Ri Uxlab'ixel rech ri Dios rachi' k'o ta chi wi' etzelal kab'an pa ri tinimit ri'. Ri l ri rixoqil ri alaj Chij kakib'ij: Peta la Ajawxel ut'uyilib'al ri Dios rachi'il ri ut'uyilib'al ri alaj Jesús, ri kakitatab'ej we ri' kib'ij: Peta la. Ri Chij kek'oji' na chila'. Konojel ri e patanil rech kachaq'i' uchi' petoq xuquje' xapachin ri karaj ri Dios kek'oji' xuquje' na, keq'ijila'n na che ri chuqumuj rech ri ja' rech k'aslemal, man tojom Dios. **4** Kaqil na ri upalaj ri Dios xuquje' katz'ib' taj. **18** Kinb'ij chike konojel ri kakitatab'ej ri tzij ax na ri ub'i' ri Dios chikipalaj. **5** Man k'o ta rech we q'alajisanik ri': We k'o jun kuya uw'i' wi chaq'ab' chila' xuquje' man rajawaxik ta q' aq' ri katunanik, man kajawataj ta ri uttunal ri q'ij rumal cher are ri Ajawxel Dios kixutunaj na, ketaqan k'u ri winaq ri e k'o chila' chib' e q'ij saq. **(aión g165)** **6** K'a te ri' ri ángel xub'ij ri', man kaya ta b'e che kuk'am rech ri uwach chwe: We tzij ri' sib'alaj ya'talik kajeqi' uk'u'x ri che' ri kuya jun alik k'aslemal xuquje' man jun chirij rumal cher sib'alaj qas tzij. Ri Ajawxel kaya ta b'e che kok pa ri Tyoxalaj tinimit, jetaq kiDios ri uxlab'al ke ri e q'alajisal taq utzij ri ri xbl'ix pa we wuj ri'. **20** Ri xq'alajisan we jastaq Dios are xtaqow loq ri ángel rech kuluq'alajisaj ri' kub'ij: Qas tzij kinb'ij chi'we, kinopanik ri'. chikiwach ri e patanil taq rech jas ri kak'ulmataj Jeri', je' peta la Ajawxel Jesús. **21** Are ri utoq'ob' na. **7** ¡Chitampe'! ¡Kinopanik ri'! Utz rech ri ri Ajawxel Jesucristo kakanaj kan iwuk'. Jeri'. kuyak ri q'alajisanik ri tz'ib'atal pa we wuj ri'.

8 In in Juan, in xinilowik xuquje' xintowik we jastaq ri'. Are xiltajik xuquje' xtatab'etajik we jastaq ri' wumal, xinxuki' chuq'ijila'xik ri ángel ri xk'utuw we jastaq ri' chinuwach. **9** Ri ángel xub'ij chwe: Man katxuki' ta chinuwach, jeri' rumal in in awach patanijel jetaq ri a'wachalal ri e q'alajisal taq tzij, xuquje' in junam kuk' ri kakiyak we jastaq ri' pa kanima'. Are chaq'ijila'j ri Dios. **10** Xub'ij xuquje' chwe: Makawawaj ta ub'ixik we tzij rech q'alajisanik ri tz'ib'atal pa we wuj ri', jeri' rumal chi xa chi jub'iq' karaj kak' ulmatajik. **11** Ri b'anal etzelal are rilij ub'anik ri etzelal, ri xaq ch'uluj taq jastaq kuchomaj are rilij uchomaxik ri ch'uluj taq jastaq. Ri b' anal utzilal are rilij ub'anik ri utzilal, ri uya' om rib' pa uq'ab' ri Dios xaq je' rilij uya'ik rib' pa uq'ab' ri Dios. **12** Ri Jesús kub'ij: ¡Chitampe'! ¡Kinopanik ri'! Kink'am b'i ri tojb'al iwe pa ijujunal jas na k'u ri ichakum apanoq. **13** In ri', ri in majib'al xuquje' in uk'isb'alil ronojel, In in nab'e xuquje' In k'isb'al. **14** Utz ke ri kakich'aj ri katz'yaqib'al rech kakik'amawa'l' ke ri uwach ri che' rech k'aslemal rech ko'k na b'ik pa ri uchi' ja rech ri tinimit. **15** Are k'u ri itzel taq winaq, xuquje' ri kakib'an q'ijinik, ri kakib'an mak kuk' achyab' xuquje' ixoqib', ri e kamisanelab', ri ke'kiq'ijila'j ri e b'anom taq dios, xuquje' konojel ri kakib'an b'anoj taq tzij man ko'k taj pa ri tinimit. **16** In in Jesús, nutaqom b'ik ri

In in Juan, xinwil ri Tyoxalaj tinimit, ri k'ak' tinimit Jerusalén xqaj loq pa ri kaj rech ri Dios
jer atz'yaqininaq jetaq jun alib'atz ri jub'iq' karaj kak'uli'k. K'a te ri' xinta jun ch'ab'al ri
upetik pa ri kaj xub'ij: Are wa' ri rachoch ri Dios, chi ri' kak'ojil wi na ri Dios junam kuk' ri
utinimit, ri winaq ku'x na utinimit xuquje' ri Dios kux na ri xa jun kiDios.

Apocalipsis 21:2-3

Reader's Guide

Qach'abel at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, "*As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him.*" Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, "*And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned.*" So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, "*Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth.*" 2 Timothy 2:15. "*God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,*" 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Qach'abel at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aīdios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hades g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonomous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Kiche---Totonicapan/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Lucas 8:31
Romanos 10:7
Apocalipsis 9:1
Apocalipsis 9:2
Apocalipsis 9:11
Apocalipsis 11:7
Apocalipsis 17:8
Apocalipsis 20:1
Apocalipsis 20:3

Hechos 3:21
Hechos 15:18
Romanos 1:25
Romanos 9:5
Romanos 11:36
Romanos 12:2
Romanos 16:27
1 Corintios 1:20
1 Corintios 2:6
1 Corintios 2:7
1 Corintios 2:8
1 Corintios 3:18
1 Corintios 8:13
1 Corintios 10:11
2 Corintios 4:4
2 Corintios 9:9
2 Corintios 11:31
Gálatas 1:4
Gálatas 1:5
Efesios 1:21
Efesios 2:2
Efesios 2:7
Efesios 3:9
Efesios 3:11
Efesios 3:21
Efesios 6:12
Filipenses 4:20
Colosenses 1:26
1 Timoteo 1:17
1 Timoteo 6:17
2 Timoteo 4:10
2 Timoteo 4:18
Tito 2:12
Hebreos 1:2
Hebreos 1:8
Hebreos 5:6
Hebreos 6:5
Hebreos 6:20
Hebreos 7:17
Hebreos 7:21
Hebreos 7:24
Hebreos 7:28
Hebreos 9:26
Hebreos 11:3
Hebreos 13:8
Hebreos 13:21
1 Pedro 1:23

1 Pedro 1:25

1 Pedro 4:11

1 Pedro 5:11

2 Pedro 3:18

1 Juan 2:17

2 Juan 1:2

Judas 1:13

Judas 1:25

Apocalipsis 1:6

Apocalipsis 1:18

Apocalipsis 4:9

Apocalipsis 4:10

Apocalipsis 5:13

Apocalipsis 7:12

Apocalipsis 10:6

Apocalipsis 11:15

Apocalipsis 14:11

Apocalipsis 15:7

Apocalipsis 19:3

Apocalipsis 20:10

Apocalipsis 22:5

aïdios

Romanos 1:20
Judas 1:6

1 Corintios 1:25
1 Corintios 11:7
1 Corintios 12:2
1 Corintios 16:27
1 Corintios 17:8
1 Corintios 20:1
1 Corintios 20:3
2 Corintios 4:4
2 Corintios 9:9
2 Corintios 11:31
Gálatas 1:4
Gálatas 1:5
Efesios 1:21
Efesios 2:2
Efesios 2:7
Efesios 3:9
Efesios 3:11
Efesios 3:21
Efesios 6:12
Filipenses 4:20
Colosenses 1:26
1 Timoteo 1:17
1 Timoteo 6:17
2 Timoteo 4:10
2 Timoteo 4:18
Tito 2:12
Hebreos 1:2
Hebreos 1:8
Hebreos 5:6
Hebreos 6:5
Hebreos 6:20
Hebreos 7:17
Hebreos 7:21
Hebreos 7:24
Hebreos 7:28
Hebreos 9:26
Hebreos 11:3
Hebreos 13:8
Hebreos 13:21
1 Pedro 1:23

aiōnios

aiōn

Mateo 12:32

Mateo 13:22

Mateo 13:39

Mateo 13:40

Mateo 13:49

Mateo 21:19

Mateo 24:3

Mateo 28:20

Marcos 3:29

Marcos 4:19

Marcos 10:30

Marcos 11:14

Lucas 1:33

Lucas 1:55

Lucas 1:70

Lucas 16:8

Lucas 18:30

Lucas 20:34

Lucas 20:35

Juan 4:14

Juan 6:51

Juan 6:58

Juan 8:35

Juan 8:51

Juan 8:52

Juan 9:32

Juan 10:28

Juan 11:26

Juan 12:34

Juan 13:8

Juan 14:16

Mateo 18:8

Mateo 19:16

Mateo 19:29

Mateo 25:41

Mateo 25:46

Marcos 3:29

Marcos 10:17

Marcos 10:30

Lucas 10:25

Lucas 16:9

Lucas 18:18

Lucas 18:30

Juan 3:15

Juan 3:16

Juan 3:36

Juan 4:14

Juan 4:36

Juan 5:24

Juan 5:39

Juan 6:27

Juan 6:40

Juan 6:47

Juan 6:54

Juan 6:68

Juan 10:28
Juan 12:25
Juan 12:50
Juan 17:2
Juan 17:3
Hechos 13:46
Hechos 13:48
Romanos 2:7
Romanos 5:21
Romanos 6:22
Romanos 6:23
Romanos 16:25
Romanos 16:26
2 Corintios 4:17
2 Corintios 4:18
2 Corintios 5:1
Gálatas 6:8
2 Tesalonicenses 1:9
2 Tesalonicenses 2:16
1 Timoteo 1:16
1 Timoteo 6:12
1 Timoteo 6:16
2 Timoteo 1:9
2 Timoteo 2:10
Tito 1:2
Tito 3:7
Filemón 1:15
Hebreos 5:9
Hebreos 6:2
Hebreos 9:12
Hebreos 9:14
Hebreos 9:15
Hebreos 13:20
1 Pedro 5:10
2 Pedro 1:11
1 Juan 1:2
1 Juan 2:25
1 Juan 3:15
1 Juan 5:11
1 Juan 5:13
1 Juan 5:20
Judas 1:7
Judas 1:21
Apocalipsis 14:6

eleēsē

Romanos 11:32

Geenna

Mateo 5:22
Mateo 5:29
Mateo 5:30
Mateo 10:28
Mateo 18:9
Mateo 23:15
Mateo 23:33
Marcos 9:43

Marcos 9:45
Marcos 9:47
Lucas 12:5
Santiago 3:6
Hadēs
Mateo 11:23
Mateo 16:18
Lucas 10:15
Lucas 16:23
Hechos 2:27
Hechos 2:31
1 Corintios 15:55
Apocalipsis 1:18
Apocalipsis 6:8
Apocalipsis 20:13
Apocalipsis 20:14

Limnē Pyr

Apocalipsis 19:20
Apocalipsis 20:10
Apocalipsis 20:14
Apocalipsis 20:15
Apocalipsis 21:8

Sheol

Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6
Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48

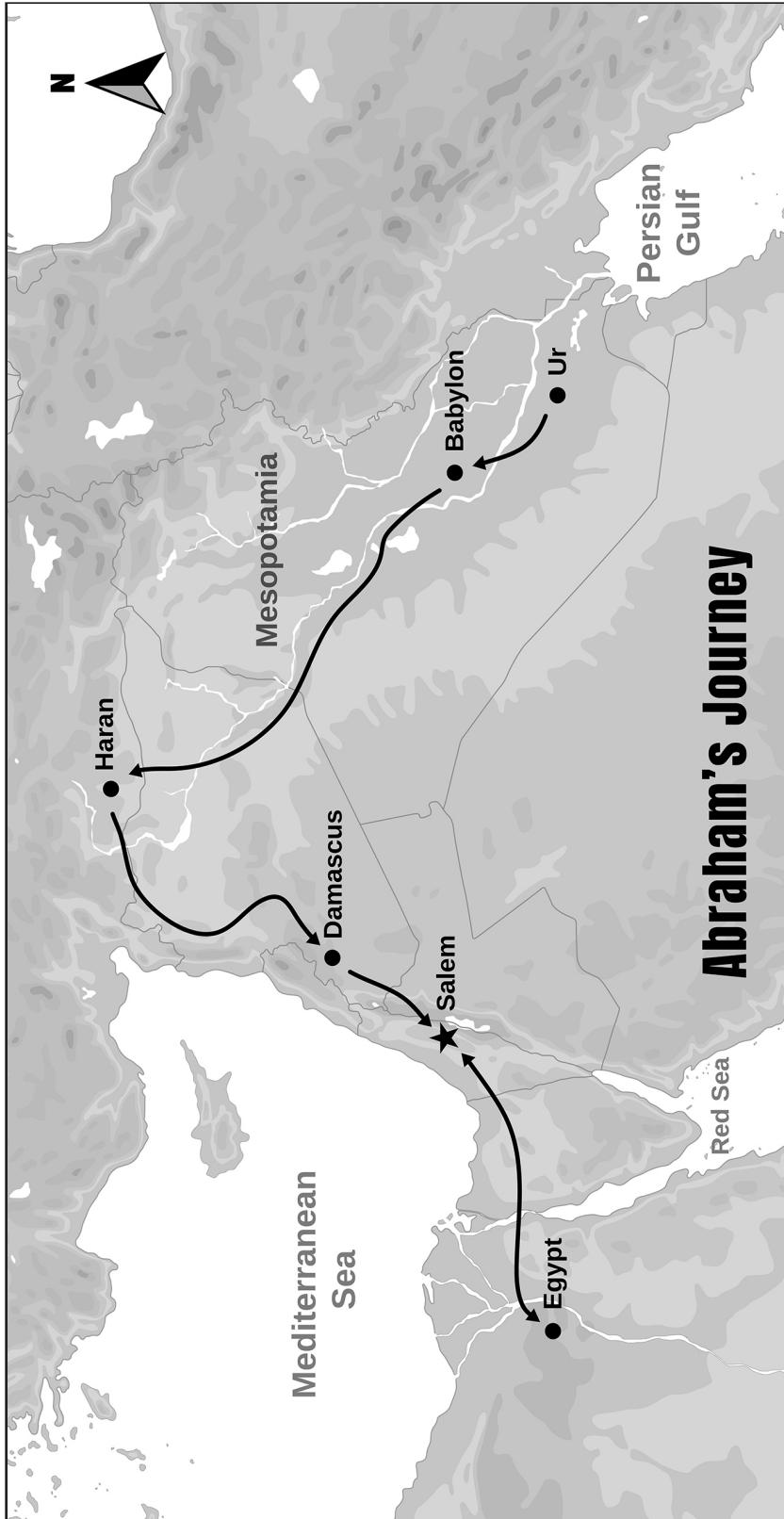
Psalms 116:3
Psalms 139:8
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 7:11
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

Tartaroō

2 Pedro 2:4

Questioned

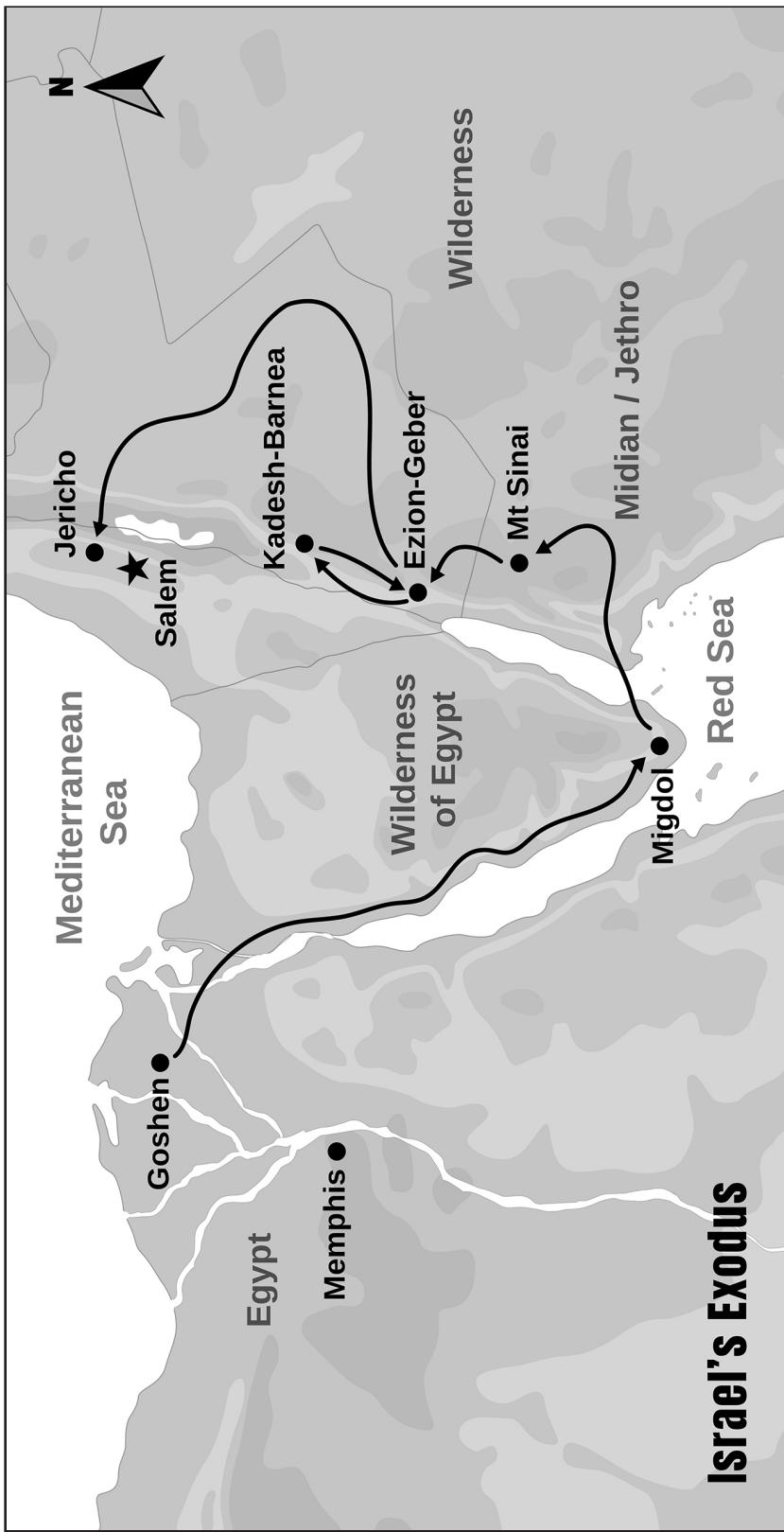
2 Pedro 2:17

Abraham's Journey

Ri Abraham rumal chi k'o ukojib'al xnimaniik xel b'ik pa ri k'olib'al ri k'o wi, xe'pa ri k'olib'al ri xulk'amanawaj na che rechab'al, xel'ek, punie man ret'a'm tajjawe' ri ke' wi. -

Hebreos 11:8

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Mediterranean
Sea

Sidon
Tyre
Caesarea-
Philippi

Galilee
Capernaum
Bethsaida

Cana
Nazareth

Sychar

Samaria

Ephraim

Jerusalem ★

Bethany

Bethlehem

Judea

► Egypt

Decapolis

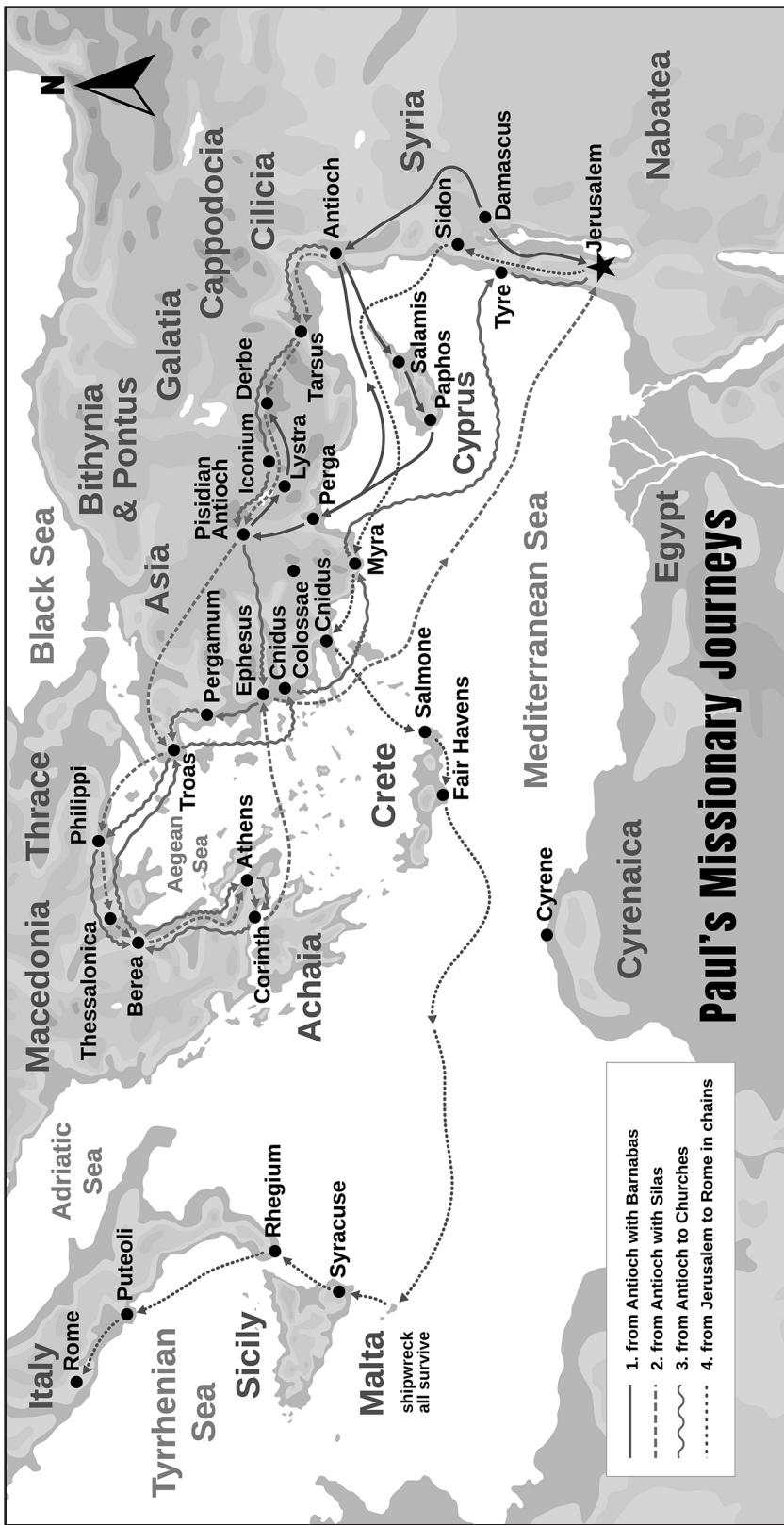
Peraea

Jericho

Jesus' Journeys

Jeri', rundal man ne xpe ta ri uK'ojol ri Achi rech kapatanixik xane xpertik chuyatik ri uk'aslemal che kikolik sib'balaj e ki winaq. - Marcos 10:45

Paul's Missionary Journeys

Ri Pablo patanil re ri Jesucristo, sik'ital apanoq rech kux juan taqo'h, tzijol re ri utz laq taq tzij rech ri Dios, - Romanos 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophesies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

- Christ returns for his people
- 1956 Jim Elliot martyred in Ecuador
- 1830 John Williams reaches Polynesia
- 1731 Zinzendorf leads Moravian mission
- 1614 Japanese kill 40,000 Christians
- 1572 Jesuits reach Mexico
- 1517 Martin Luther leads Reformation
- 1455 Gutenberg prints first Bible
- 1323 Franciscans reach Sumatra
- 1276 Ramon Llull trains missionaries
- 1100 Crusades tarnish the church
- 1054 The Great Schism
- 997 Adalbert martyred in Prussia
- 864 Bulgarian Prince Boris converts
- 716 Boniface reaches Germany
- 635 Alopen reaches China
- 569 Longinus reaches Alodia / Sudan
- 432 Saint Patrick reaches Ireland
- 397 Carthage ratifies Bible Canon
- 341 Ulfilas reaches Goth / Romania
- 325 Niceae proclaims God is Trinity
- 250 Denis reaches Paris, France
- 197 Tertullian writes Christian literature
- 70 Titus destroys the Jewish Temple
- 61 Paul imprisoned in Rome, Italy
- 52 Thomas reaches Malabar, India
- 39 Peter reaches Gentile Cornelius
- 33 Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

What are we? ►			Genesis 1:26 - 2:3	
How are we sinful? ►			Romans 5:12-19	
Where are we?			Innocence	
			Eternity Past	Creation 4004 B.C.
► Who are we?	God	Father	John 10:30 God's perfect fellowship	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden
		Son		
		Holy Spirit		
	Mankind	Living	Genesis 1:1 No Creation No people	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels
		Deceased believing		
		Deceased unbelieving		
	Angels	Holy		
		Imprisoned		
		Fugitive		
		First Beast		
		False Prophet		
		Satan		
Why are we? ►			Romans 11:25-36, Ephesian 2:7	

Mankind is created in God's image, male and female He created us

Sin entered the world through Adam and then death through sin

When are we?

Fallen				Glory
Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age	New Heavens and Earth
1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light				Acts 3:21 Philippians 2:11 Revelation 20:3
John 8:58 Pre-incarnate	John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise		
Psalm 139:7 Everywhere	John 14:17 Living in believers			
Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth				God's perfectly restored fellowship with all Mankind praising Christ as Lord in the Holy City
Luke 16:22 Blessed in Paradise				
Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment				
Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command				
2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus				Matthew 25:41 Revelation 20:10
1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind				Lake of Fire prepared for the Devil and his Angels
		Revelation 20:13 Thalaasa		
		Revelation 19:20 Lake of Fire		
		Revelation 20:2 Abyss		

For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all

Destiny

Qach'abel at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our Good News sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'*" Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Disciple All Nations

Rumal ri'jix chitzijoj ri utz laj tzij chike konojel ri winaq rech ri uwachulew, chib'anana kiqasana' pa ri ub'i' ri Tataxel, K'ojolaxel xuquje' ri Tyoxalaj Uxlabilxel. - Mateo 28:19

